วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

tci-thaijo.org/index.php/jssr

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 03 -248-000 ต่อ 8203 https://www.tci-thaijo.org/index.php/jssr
E-mail: journal.ssr@mcu.ac.th

วารสาร.มจร สังคมศาสตร์
ISSN : 2287-0121

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ Journal of MCU Social Science Review

ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม 2565 | Vol. 11 No. 4 July - August 2022

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

ISSN (Print) : 2287-0121
ISSN (Online) : 2673-0782
ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม 2565 Vol. 11 No. 4 July - August 2022

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

ปีที่ 11 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม 2565

จำนวนพิมพ์: 100 เล่ม

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN (Print): 2287-0121

ISSN (Online): 2673-0782

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารธุรกิจและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหา ให้แก่สังคม เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ (เริ่มปี 2565 เป็นต้นไป):

ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

1) บทความวิชาการ (Academic Article)

2) บทความวิจัย (Research Article)

3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษาวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพเวที, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระโสภณวชิราภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทีมบรรณาธิการ:

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงตา สราญรมย์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์	วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์	มหาวิทยาลัยแสตมฟอร์ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พล.อ.ต.ดร.นภัทร์ แก้วนาค วิทยาลัยการทัพอากาศ
อาจารย์ ดร.กฤษณะ ทองแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กองจัดการ:

พระปลัดสมนึก ธีรปญฺโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศิลปกรรม:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน:

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 4 เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

จัดพิมพ์โดย:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 035-248-000 ต่อ 8555, 8556, 5541.
แฟ็กซ์. 035-248-000 ต่อ 8545

วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
JOURNAL OF MCU Social Science Review

Vol.11 No.4 July - August 2022

Number of prints: 100 copies

Journal of MCU Social Science Review:

ISSN (Print): 2287-0121

ISSN (Online): 2673-0782

Aims & scope:

The journal has a policy to publish high quality articles in the field of social sciences and related subjects such as Buddhism, Political Science, Public Administration, Business Administration and Education including the problems analysis to provides solutions for the society. Articles are accepted, both, in Thai and English.

Publication is 6 issues per year:

Issue 1 January-February

Issue 2 March - April

Issue 3 May - June

Issue 4 July - August

Issue 5 September - October

Issue 6 November - December

Types of works published in the journal:

1) Academic Articles

2) Research Articles

3) Book Review

Consideration and selection of articles:

Each article will be rigorously reviewed by at least 2 scholars and experts in the fields without knowing the authors' names and, likewise, the authors do not know the reviewers' names; double-blind system peer review.

Editorial team

Advisory Board of Journal

Prof. Dr. Dhammavatjarabundit	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Theppawaramethi	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Phra Suwanmethaphorn	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Methithammajarn	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phra Thepwethi	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phra Sophonvachiraphorn, Dr.	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Phrakru Pariyatkkittithamrong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof.Dr. Phra Udomsitthinayok	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Capt. Dr. Pramanlert Atchariyapanyakun	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editor:

Assoc. Prof. Dr. Surapon Suyaporm	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Assistant Editor:

Assoc. Prof. Dr. Kiettisak Suklueang	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editor in Chief:

Asst. Prof. Dr. Phramaha Krisada Kittisobhano	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editorial Team:

Asst. Prof. Dr. Phrapalad Raphin Buddhisaro	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Duangta Saranrom	Rajapruk University
Assoc. Prof. Lt. Gen.Dr.Weera Wongsan	National Defence College of Thailand
Assoc. Prof. Dr. Pattarapol Chaiyen	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Assoc. Prof. Dr. Achara Lortrakul	Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Chonsit Sitisungnoen	Silpakorn University
Asst. Prof. Dr. Butsakon Watthanabut	North Bangkok University
Asst. Prof. Dr. Sa-at Banchoetrit	Stamford International University
Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman	Suan Dusit University
Asst. Prof. Dr. Somkid Duangchak	Chom Bueng Rajabhat University
Asst. Prof. Dr. Wanchai Suktam	Surindra Rajabhat University
Asst.Prof. Dr. Thitiwut Manmee	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst. Prof. Dr.Prasert Thilao	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Phadung Wanthong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Gp. Capt. Dr. Naphat Kaeonak	Air Force College
Dr. Kitsana Thongkaeo	Suratthani Rajabhat University

Management Division:

Phrapalad Somnuek Dhirapaññ̌o, Dr.	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phramaha Somchai Khantisarano	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Nigorn Srirat	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Suphattharachai Sisabai	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fine arts:

Asst. Prof. Dr. Suriya Raksamueng	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst. Prof. Dr. Prasit Phutthasatsattha	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Office:

The Office Journal of MCU Social Science Review. Graduate School of Political Science Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phra Rajrattanamoli Building (Nakhon Khemapali), 4th Floor, 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170.

Published by:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House 79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya. 13170. Call. 035-248 - 000, ext. 8555,8556,5541
Fax. 035-248-000. ext. 8545.

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ: วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ARTICLE REVIEW BOARD: JOURNAL OF MCU SOCIAL SCIENCE REVIEW

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายใน

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปุริมานุรักษ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวิมลสุวรรณกร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูโอภาสนนทกิตติ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวิโรจน์กาญจนเขต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์เอกลักษณ์ อชิโต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระคมสัน ฐิตเมธโส, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระพลากร สุมงฺคโล, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทฺธสาวโก, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดสรวิชญ์ อภิปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูธรรมธรสฐาพร ปภสฺสโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ประณต นันทิยะกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พรรษา พฤฒยางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ ชาญศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์อนุภูมิ โซวเกษม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒสัน รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดช ชูจันอัด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล ดีไทยสงค์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ วรรณวิโรจน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอนก ใยอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พลอากาศตรี หญิง ดร.ชญาดา เข็มเพชร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.วสันต์ ลิ่มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สมบัติ นามบุรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ลำพอง กลมกูล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.บวร ขมชุณศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.นิกร ศรีราช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สายรุ้ง บุบผาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ปนัดดา รักษาแก้ว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กาญจนา ดำจุติ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุมาลี บุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ภัชลดา สุวรรณนวล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ วารีญา ม่วงเกลี้ยง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ศักดิ์ดา งานหมั่น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.กรกต ชาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดิเรก ด้วงลอย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความภายนอก

พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไพจิตร อุตฺตมธมฺโม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ธีรศาศวัต	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิตยสถาน
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เงารังษี	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อำนาจ บัวศิริ	สภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย ท้าวมิตร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ มูลศิลป์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.วันทนา เนาว์วัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร.มีชัย เอี่ยมจินดา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธ์สรรค์ สุทธิไชยเมธี	มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
รองศาสตราจารย์ขนิษฐา จิตชินะกุล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล	นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา นันทะไชย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงเดือน เจริญฉิม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลับพลึง คงชนะ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจักร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร ชุตินันทกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนัชกร สิมะขจรบุญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตระกูล จิตวัฒนากร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาห์สุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภวานี เผือกบัวขาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ โปณะทอง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศพล อินทร์จันทร์	มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสสวาส กุลวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงยศ แก้วมงคล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด ชาติยานนท์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย นาคสีทอง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธิดา แจ้งประจักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวาลา ละวาทิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พานสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวรรณ หวานชิด	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา ศรีสอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประภา สมนักพงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ สำราญ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร ชุตินนทกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปุริมปรัชญ์ คณิณพศุตย์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ ดร.ชฎิล โรจนานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุรชัย พุดชู	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร.ชิษณุพงศ์ ทองพวง	มหาวิทยาลัยคริสเตียน
อาจารย์ ดร.ณัฐนนท์ จิระกิตมิตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.วิโรชน์ หมื่นเทพ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.วิยะดา วรานนท์วนิช	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
อาจารย์ ดร.ปุญญภณ เทพประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาจารย์ ดร.ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภัฏฐ์	วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์
อาจารย์ ดร.มยุรี จำจรัส	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
อาจารย์ ดร.ละออ มามะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์ ดร.อัญธิษฐา อักษรศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ปราณี คำแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อาจารย์ ดร.รัชฎากร เอี่ยมอำไพ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ณัชพล ศิริสวัสดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กฤษณะ ทองแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
อาจารย์ ดร.เดโช แขน้ำแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
อาจารย์ ดร. พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์	มหาวิทยาลัยแขนแก่น

อาจารย์ ดร.สายชล ปัญญชิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.สิริพัฒณ์ ลาภจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ พรพรรณ โปร่งจิตร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ นฤมล ญาณสมบัติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
อาจารย์ มัลลิกา ภูมะธน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ พินันท์ ลาดบัวขาว	วิทยาลัยพิชญบัณฑิต
อาจารย์ สมพร นุทผล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.รินทร์ชิสา เกล็ดประทุมกานต์	นักวิชาการอิสระ
ดร.นริศรา ทองจันทร์	นักวิชาการอิสระ
ดร.รัตน์นที วิโรจน์ฤทธิ์	สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
ดร.ปัญม์ณิสาธ์ องค์ปรัชญากุล	นักวิชาการอิสระ
นาวาอากาศเอก ดร.พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ	นักวิชาการอิสระ
พันเอก ดร.สาธิต ทิพย์มณี	กองคลังแพทย์ กรมแพทย์ทหารบก
นายภูเบศ วณิชชานนท์	นักวิชาการอิสระ

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์นี้เป็นปีที่ 11 ฉบับที่ 4 ประจำเดือน กรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2565 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

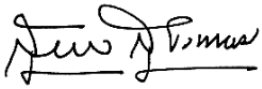

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

กองบรรณาธิการ (1)

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (7)

บทบรรณาธิการ (14)

สารบัญ (15)

บทความวิจัย:

การบริหารสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรม ของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

ประยูร เจนตระกูลโรจน์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง R1-R13

ระดับความอยู่ดีมีสุขและตัวพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชนัญชิตา อรุณแข, ณัฐพัชร์ อภิวัฒน์ไพศาล R14-R27

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ชุณิภา เปิดโลกนิมิต, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, บุญทัน ดอกไธสง R28-R39

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงาน จากกรมชลประทาน

ถนอมขวัญ อยู่สุข, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง R40-R54

ความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยา และเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม

ถนัด เบิกนา, วิจิตรา ศรีสอน, สัณฐาน ชยนนท์ R55-R68

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานี

ธีระพล บุญตาระวะ, สมาน งามสนิท, สุรินทร์ นิยมางกูร R69-R80

แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากที่ดีของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

นรากร ขวัญข้าว, กุหลาบ รัตนสัจธรรม, วสุธร ตันวัฒนกุล R81-R93

ภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน : นวัตกรรมพัฒนาทักษะงานศิลปะเชิงพาณิชย์ สู่สังคมไทยยุคดิจิทัลของ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

ปัติมา โฆษิตเกษม R94-R108

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กฤษฎา เอมเจริญ R109-R123

ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีและคุณลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ปุณยทรรศน์ คงแก้ว, พัชรี พระสงฆ์, อรัญญา จินาชาญ, อารยา แก้วคง R124-R137

รูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พรกานต์ กลมเกลียว, นเรศ ขันธะรี, พงษ์ธร สิงพันธ์ R138-R151

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว

พรนภา เตียสุธิกุล, นภาพร สิงห์นวล R152-R165

วิถีพุทธวิถีไทย: องค์ความรู้ผ่านจิตรกรรมฝาผนัง

พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ประดิสิษฐ์ ประคองสาย R166-R178

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง

พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ R179-R189

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน ของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

พระธีระพงษ์ ธีรงฺกุโร, รัฐพล เย็นใจมา, อนุวัต กระสังข์ R190-R201

การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

พระณพฤทธ คุณวีโร, ประเสริฐ ธิลาว, สุภัทรชัย สีสะใบ R202-R213

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฏฐมีบูชาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน

พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร, พระครูปฐมธีรวัฒน์ (บัญชา ฐิตธมฺโม), พระปลัดสมชาย ดำเนิน R214-R227

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบ บัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

พิธาน แสนภักดี, ณัฐสพันธ์ เผ่าพันธุ์ R228-R239

การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขัน ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ไพรัฐ พานิชย์สกุลชัย, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง R240-R253

ธัมมิกสังคมนิยมกับการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

วทัญญู ใจบริสุทธิ์, จิตสุภา กิติผดุง R254-R266

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

วัชรี วัฒนาสุทธิวงศ์, รัฐพล เย็นใจมา, พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์ R267-R278

AN APPLICATION OF BUDDHADHAMMA TO REDUCE GLOBAL WARMING IN THE MODERN WORLD

SOMBAT WANWONG R279-R287

การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ

สุกัญญาณัฐ อบสิน R288-R302

คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี

สุชาดา บุญศรี, จุฑาทิพ ทุมขุนทด, ฐาปกรณ์ อ่วมสถิตย์, ชนัญญา เขตขันธ์ R303-R311

การย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์

นรพัชร เสาธงทอง, พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า R312-R326

บุญกู่ : คติความเชื่อและพลวัตพิธีกรรมการบูชากู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

จักรกฤษณ์ กองเกิด, สกาวเดือน ซาธรรม R327-R341

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา

พิชาติ แก้วพวง, สุธี แก้วเขียว, ไฉน เลาะเงิน, วรรณพร บุญญาสถิตย์, นราธิป แก้วทอง R342-R356

การสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

อรศิริ คำวันสา, พระเทพวัชราจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), วุฒินันท์ กันทะเตียน R357-R372

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) R373-R387

บทความวิชาการ:

APPROPRIATE DHAMMA FOR THE GOOD LEADERS OF THE COUNTRIES IN BUDDHIST POINT OF VIEW

Mithila Chowdhury, Boonton Dockthaisong, Sman Ngamsnit A1-A9

การประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

ยศกร วรรณวิจิตร A10-A20

การทำงานให้ประสบความสำเร็จในวิถีชีวิตของการทำงานใหม่

พัชราภรณ์ สันติเสวี A21-A28

จากโบกอร์สู่ปุตราจายา: การดำเนินงานของเอเปคตามเป้าหมายโบกอร์และวิสัยทัศน์หลังปี 2020

พงษ์พันธ์ นารีน้อย A29-A43

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษกับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย

พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธีโร, ประสาน เจริญศรี A44-A58

มุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่

พระวิสาร ญาณวีโร, ชรินทร์ มั่งคั่ง A59-A73

บทวิจารณ์หนังสือ:

รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2
พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย),
พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร),
พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), นิกร ศรีราช B1-B17

ภาคผนวก Ap1
ขั้นตอนการปฏิบัติงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ Ap2-Ap4
คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง Ap5-Ap28

การบริหารสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรม ของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร*

MANAGEMENT TOWARDS EXCELLENCE BY INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES OF PUBLIC HOSPITALS IN BANGKOK

ประยูร เจนตระกูลโรจน์, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
Prayoon Jantrakulroj, Surapol Suyaprom, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: prayoon.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหาร ศึกษาปัจจัยที่ส่งผล และนำเสนอรูปแบบการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.24) 2. หลักปาปณิกธรรม 3 และสัปปุริสธรรม 7 ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. รูปแบบการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร คือ Model knowledge MBS ได้แก่ M = Management การบริหารจัดการโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลคุณภาพ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเป็นเจ้านายตนเอง 2) ด้านการเร่งสร้างสิ่งใหม่ 3) ด้านการเอาใจใส่ประชาชน 4) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน B = Buddhism หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยปาปณิกธรรม 3 และสัปปุริสธรรม 7 และ S = Smart Hospital การจัดการคุณภาพสถานพยาบาล 5 ด้าน 1) ด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม 2) ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานพยาบาล 3) ด้านระบบการให้บริการ 4) ด้านระบบงานและฐานข้อมูล 5) ด้านการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหาร; ความเป็นเลิศ; การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม

---

*Received September 11, 2021; Revised November 21, 2021; Accepted November 22, 2021

Abstract

The objectives of this research article were to study the general context of management, the factor affecting the excellence management and propose the model of hospital management towards excellence by integrating Buddhist principles of Public Hospitals in Bangkok. The methodology was mixed methods.

The research findings were as follows: 1) Administrative conditions of Public Hospitals in Bangkok are MOPH core values of Public hospitals in Bangkok. By overall, it was at a high level, 2) the general context of excellence management towards public hospital in overall was at a high level ($\bar{X}$= 4.24), 2) the factor affected the excellence management towards public hospital by Buddhist teaching in Bangkok found that the factor of Papanika-dharma and Sappurisa-dharma affected the excellence management towards public hospital by Buddhist teaching in Bangkok with reliability at 0.05 and 3) The model of hospital management towards excellence by integrating Buddhist principles of Public Hospitals in Bangkok is Model knowledge MBS as follows. M = Management - Being a self-master 2) Accelerating the creation of new things 3) Caring for the people 4) Humility. B = Buddhism - The Buddha-dharma principle consists of the 3 Papanika-dharma. and Sappurisa-dhamma 7 and S = Smart - Hospital Quality management of hospitals in 5 aspects 1) Landscape and environment 2) The application of technology in hospitals 3) Service systems 4) Work systems and databases 5) effective management

Keywords: Management; Excellence; Integration; Buddha-dhamma

บทนำ

เทคโนโลยีในยุคปัจจุบันมีพัฒนาการแบบก้าวกระโดดและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่สำคัญ คือ ยุคเทคโนโลยีดิจิทัลยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาครัฐจึงมีส่วนสำคัญในการในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก (Disruptive Technologies) รวมถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

สถานพยาบาลเป็นองค์กรทางสุขภาวะที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบหรือมีพันธกิจเกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพแก่ประชาชน มีการกำหนดเกณฑ์ในการมอบรางวัลเพื่อแสดงว่าองค์การเหล่านั้นผ่านการรับรองคุณภาพความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการรับรอง

มาตรฐานโรงพยาบาลในระดับประเทศ คือ มาตรฐาน HA แต่อาจจะไม่เพียงพอต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้บริการเพื่อดึงดูดใจให้มาใช้บริการ เทียบเท่ากับมาตรฐานโรงพยาบาลระดับสากล เช่น Joint Commission International Accreditation หรือ Magnet ซึ่งแสดงถึงความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ ที่สามารถแข่งขันกับองค์การสุขภาพอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศได้ (เกศรา อัญชันบุตร และอารีย์วรรณ อ่วมตานี, 2552)

ความท้าทายเหล่านี้ กระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดให้โรงพยาบาลและหน่วยงานในสังกัดทั่วประเทศนำระบบดิจิทัลมาพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการบริการ มีระบบปฏิบัติงานที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ ประชาชนได้รับบริการที่รวดเร็ว มีคุณภาพ ปลอดภัย อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (เสาวลักษณ์ ศรีดาเกษ และคณะ, 2560)

เป้าหมายสำคัญที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้เพื่อให้การบริหารจัดการและการบริการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ คือ การเป็นโรงพยาบาลคุณภาพ (Smart Hospital) หมายถึงโรงพยาบาลและรวมถึงสถานพยาบาลภาครัฐ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการจัดบริการภายในโรงพยาบาล ลดขั้นตอนการปฏิบัติและเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการรับบริการที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัย และทันสมัยอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และได้ตั้งเป้าหมายว่า ภายใน 5 ปี โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลสังกัดกรมวิชาการทุกแห่ง จะนำ Digital Transformation มาใช้ได้ 100 % (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2560)

การเป็นสถานพยาบาลคุณภาพตามตามค่านิยมหลัก 4 ประการ (MOPH Core Value) เป็นไปตามกรอบปฏิบัติเพื่อเป็นสถานพยาบาลคุณภาพ 5 ด้าน (Smart Hospital) และบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ระบบสารสนเทศสุขภาพที่มีคุณภาพ 4 ด้าน (Excellence Strategies) ดังกล่าวแล้ว แต่ยังไม่เพียงพอ ต้องมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศเพิ่มในการบริหารจัดการที่สัมฤทธิผลทุกประการ ให้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางกาย (วิชาการ) และทางใจ (ศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม) พร้อมปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมต่อยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบหักมุม (Disruptive World) โดยประเด็นเหล่านี้สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานพยาบาลให้มีคุณภาพในทุกด้าน (กระทรวงสาธารณสุข, 2564) ดังเช่นผลงานวิจัยหลายฉบับที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช่หรือบูรณาการกับการบริหารองค์กรและทรัพยากรบุคคล อาทิเช่น พระมหาจรูญ อภิธมฺมจิตฺโตและคณะ (2564) รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม พระมหาเหมชูวงค์ เหมวโส (2565) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนของเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สุวรรณ์ แก้วนะ (2562) การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า องค์กรหรือบุคคลใดนำหลักพุทธธรรมไปบูรณาการในการบริหารจัดการ ก็จะส่งผลให้องค์กรและบุคคล

นั้นสามารถบริหารจัดการได้เป็นเลิศในทุกๆด้าน (ชไมพร กิติ, 2562; ชัชนิธิฐา ชัชวาลวงศ์, 2565; ฐานิดา พานิชเจริญ, 2564; ณัฐกานต์ บุญแนบ, 2562; พระใบฎีกาสุทธิพันธ์ จารุวณฺโณ, 2565; พระปลัดชุมพล อาภทฺธโรและคณะ, 2561; พระมหาจรูญ อภิธมฺมจิตฺโตและคณะ, 2564; พระมหาเหมชูวงค์ เหมว์โส, 2565; สมชาย ลำภู, 2564; สุวรรณ์ แก้วนะ, 2562)

กรรมการแพทย์สภาเผยปัญหาแพทย์ทั่วประเทศพบหลัก ๆ 7 ข้อ คือ ขาดแคลนแพทย์ที่อยู่ประจำ ปริมาณผู้ป่วยต่อจำนวนบุคลากร ปัญหาความไม่พอใจของผู้ป่วยและญาติ ปัญหาการส่งต่อผู้ป่วย ปัญหาการขาดความมั่นใจในการทำหัตถการ ปัญหาเรื่องเวลาการทำงานและพักผ่อน แพทย์ ปัญหาราย (เมธี วงศ์ศิริสุวรรณ, 2564) อีกส่วนหนึ่งขาดแคลนงบประมาณ พร้อมทั้งขาดแคลนบุคลากรด้านสาธารณสุข (ณัฐนรี สุพรรณพงศ์, 2551) ปัญหาความไม่โปร่งใส ซึ่งอาจนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้ หากข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเรื่องจริงแล้วนั้น จะส่งผลกระทบอย่างเลวร้ายต่อผู้ป่วย คือ ทำให้โรงพยาบาลได้รับเวชภัณฑ์ไม่ได้คุณภาพ และแพทย์ไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการรักษาตามความรู้ความเชี่ยวชาญของตน (ปาริชาต สถาปิตานนท์ และพิชญ์ณัฐ เนื่องจำนง, 2559)

ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรทางการแพทย์และเป็นผู้บริหารสถานพยาบาลที่ต้องการเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สถานพยาบาลทุกระดับ จึงสนใจศึกษาการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร โดยยึดแนวคิดตามค่านิยมหลัก (MOPH Core Value) การบริหารจัดการตามหลักพุทธธรรม และโรงพยาบาลคุณภาพ (Smart Hospital) เพื่อการบริหารจัดการสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศที่มีคุณภาพในระดับสากลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 9 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ

(Quantitative Research) ดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ ผู้บริหารสำนักสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ผู้บริหารสถานพยาบาล แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการในสถานพยาบาลภาครัฐ และประชาชนผู้เข้าใช้บริการจากสถานพยาบาล ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของการคำนวณโดยใช้สูตรของ Cochran ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด และสร้างเครื่องมือ การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน การวิจัยเชิงปริมาณ แบบแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 6 ตอน 64 ข้อ หาค่าค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้ทรงเชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ทุกข้อมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระหว่าง 0.80-100 ตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = .99

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลโดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 384 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูล ที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 384 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

2. การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการเก็บข้อมูลโดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่

(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Multiple Regression Stepwise)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็ตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ นั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่านิยมหลัก (MOPH Core Value) ของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.24) การบริหารสถานพยาบาลตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักปาปณิกธรรม คือ หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติงานของบุคลากรหรือผู้บริหารของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.24) การบริหารสถานพยาบาลตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม คือ หลักปฏิบัติที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคลากรหรือเป็นผู้บริหารที่ดีของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.22) และการบริหารจัดการสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศ (Smart Hospital) ของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.17)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง MOPH Core Value หลักปาปณิกธรรม 3 และสัปปุริสธรรม 7 ต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร (.093- 880) ถือว่าบางคู่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง ค่านิยมหลัก (MOPH Core Value) ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ สามารถร่วมกันทำนายผันแปรได้ ร้อยละ 57.1

หลักปาปณิกธรรม 3 ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสามารถร่วมกันทำนายความผันแปรได้ ร้อยละ 64.1

หลักสัปปุริสธรรม 7 ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ และสามารถร่วมกันทำนายความผันแปรได้ถึงร้อยละ 72.5

3. รูปแบบการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

การบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานครนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ Model knowledge MBS ดังต่อไปนี้

M = Management การบริหารจัดการโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลคุณภาพ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเป็นนายตนเอง (M: Mastery) เน้นการบริหารจัดการบุคลากรทางการแพทย์ให้มีคุณลักษณะนำตนเองได้ 2) ด้านการเร่งสร้างสิ่งใหม่ (O: Originality) ปรับประยุกต์ใช้เครื่องมือและหรือวิธีการที่เหมาะสม 3) ด้านการเอาใจใส่ประชาชน (P: People centered) เพิ่มคุณภาพในการบริการ 4) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน (H: Humility) บริหารจัดการบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

B = Buddhism หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ปาปณิกธรรม 3 และสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย 1) ปาปณิกธรรม 3 คือ จักขุมา มีความรู้ดี รู้เข้าใจพันธกิจขององค์กร วิธูโร คือ มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล นิสสยสัมปันโน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 2) สัปปุริสธรรม 7 คือ ธัมมัญญุตา มีการวางแผน เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ อัตถัญญุตา รู้จักคำนวณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อัตตัญญุตา รู้จักฐานะของตน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มัตตัญญุตา รู้จักความพอดีในการดำรงตนและในการเลี้ยงชีพ กาลัญญุตา การรู้จักเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ ปริสัญญุตา รู้จักผู้คนและชุมชนทั้งภายในและภายนอกองค์กร ปุคคลัญญุตา รู้ความแตกต่างแห่งบุคคลปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

S = Smart Hospital การจัดการคุณภาพสถานพยาบาล 5 ด้าน คือ ด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม (Smart Place/Infrastructure) จัดการด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้ดูสวยงาม ด้านการนำเทคโนโลยี (Smart Tools) ใช้เทคโนโลยีมาช่วยจัดการระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ระบบการบริการ เพิ่มความรวดเร็ว ปลอดภัย (Smart Services) ด้านระบบงานและข้อมูล มีความเชื่อมโยงกันโดยอัตโนมัติเพื่อการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพ (Smart Outcome) ด้านการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (Smart Hospital) บริหารจัดการความคุ้มทุนของทรัพยากร (Unit Cost) ที่ชัดเจน ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับการบริหารจัดการของสถานพยาบาลภาครัฐส่วนใหญ่เป็นตามมาตรฐานของสถานพยาบาล การนำหลัก MOPH core value มาประกอบในงานวิจัยนี้โดยไม่ได้ใช้เกณฑ์ HA เพราะว่าเกณฑ์ HA ส่วนใหญ่เป็นการจัดการเรื่องเอกสารเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการให้บริการ แต่ไม่ได้เน้น

คุณภาพในการให้บริการได้ครอบคลุมเหมือน MOPH core value การนำ MOPH core value มาปรับใช้กับสถานบริการ จะทำให้สถานพยาบาลที่ให้บริการทางสาธารณสุขมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจกับผู้มารับบริการ โดยใช้หลักทั้งสี่ประการดังนี้ 1) M (Mastery) คือ บุคลากรต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งหมายถึงผู้นำในองค์กร เช่น ถ้าเป็นสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลของรัฐ จะหมายถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลและทีมผู้บริหารรวมถึงหัวหน้าแผนกต่างๆ ที่ต้องมีผู้ใต้บังคับบัญชา การที่มีภาวะผู้นำจะทำให้การขับเคลื่อนองค์กรหรือแผนกต่างๆ ดำเนินไปได้ด้วยดีตามนโยบายที่ได้รับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวลักษณ์ ศรีดาเกษ และคณะ (2560) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า สถานพยาบาล ต้องยึดค่านิยมในการดำเนินการตามวิสัยทัศน์ของกระทรวงสาธารณสุข โดย M (Mastery) บุคลากรต้อง มีภาวะ O (Originality) เร่งสร้างสิ่งใหม่ P (People Centered Approach) ใส่ใจประชาชน ยึดประชาชน และ H (Humility) อ่อนน้อมถ่อมตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งโรจน์ สงสระบุญ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริการที่เป็นเลิศของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริการที่เป็นเลิศของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560 มีการบริการของแพทย์และนางพยาบาลที่มี การบริการวินิจฉัยโรค ที่มีคุณภาพการบริการและการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของพนักงานต้อนรับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร มีค่านิยมหลัก (MOPH Core Value) คือ O: Originality P: People centered และ H: Humility หลักปาปณิกธรรม 3 คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา) เป็นผู้มีการจัดการดี (วิธูโร) และเป็นผู้มีเครือข่าย (นิสสยสัมปันโน) และสัปปุริสธรรม 7 คือ ธัมมัญญุตา มีการวางแผน เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ อัตถัญญุตา รู้จักคำนวณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อัตตัญญุตา รู้จักฐานะของตน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มัตตัญญุตา รู้จักความพอดีในการดำรงตนและในการเลี้ยงชีพ กาลัญญุตา การรู้จักเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ ปริสัญญุตา รู้จักผู้คนและชุมชนทั้งภายในและภายนอกองค์กร ปุคคลัญญุตา รู้ความแตกต่างแห่งบุคคล ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน แสดงให้เห็นว่า การบริหารสถานพยาบาล มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งโรจน์ สงสระบุญ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริการที่เป็นเลิศของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริการที่เป็นเลิศของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560 มีการบริการของแพทย์และนางพยาบาล ในแต่ละด้านโดมุ่งเน้นการบริหารที่มีประสิทธิภาพ การบริการวินิจฉัยโรค ที่มีประสิทธิภาพ การบริการของพนักงานต้อนรับ และสอดคล้องกับงานของ ศิริรัตน์ คลังเย็น (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลวิจัย พบว่า 1 การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ ประสิทธิผล

การปฏิบัติราชการ การให้บริการ การพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน อยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัฐทภร พลปัถพี (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูง ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการคือการมีคุณลักษณะโครงสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีระบบการบริหารงาน ที่มีประสิทธิภาพ มีบุคลากรประสิทธิภาพสูง มีรูปแบบการบริหารที่เข้มแข็ง มีค่านิยมร่วมของคนในองค์กร และมีการจัดการในรูปแบบของการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategy) (2557) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรุตม์ ทวีศรี (2557) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสู่องค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลวิจัยพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อความคิดที่ต่างกันในเรื่องของภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ที่มีผลต่อการก้าวขึ้นสู่องค์การประสิทธิภาพสูง

3. รูปแบบการบริหารสถานพยาบาลสู่ความเป็นเลิศโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของสถานพยาบาลภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย มีภูมิทัศน์ที่สวยงามมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดการระบบการทำงาน มีการบริการที่รวดเร็วปลอดภัย มีระบบงานและข้อมูล และมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัฐทภร พลปัถพี (2557) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูง มีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือการมีคุณลักษณะโครงสร้างองค์กรที่ดี มีระบบที่มีประสิทธิภาพ มีบุคลากรประสิทธิภาพสูง มีรูปแบบการบริหารที่เข้มแข็ง มีค่านิยมร่วมของคนในองค์กร และมีการจัดการในรูปแบบของการบริหารเชิงกลยุทธ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ผลการวิจัยข้างต้นเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยดังต่อไปนี้

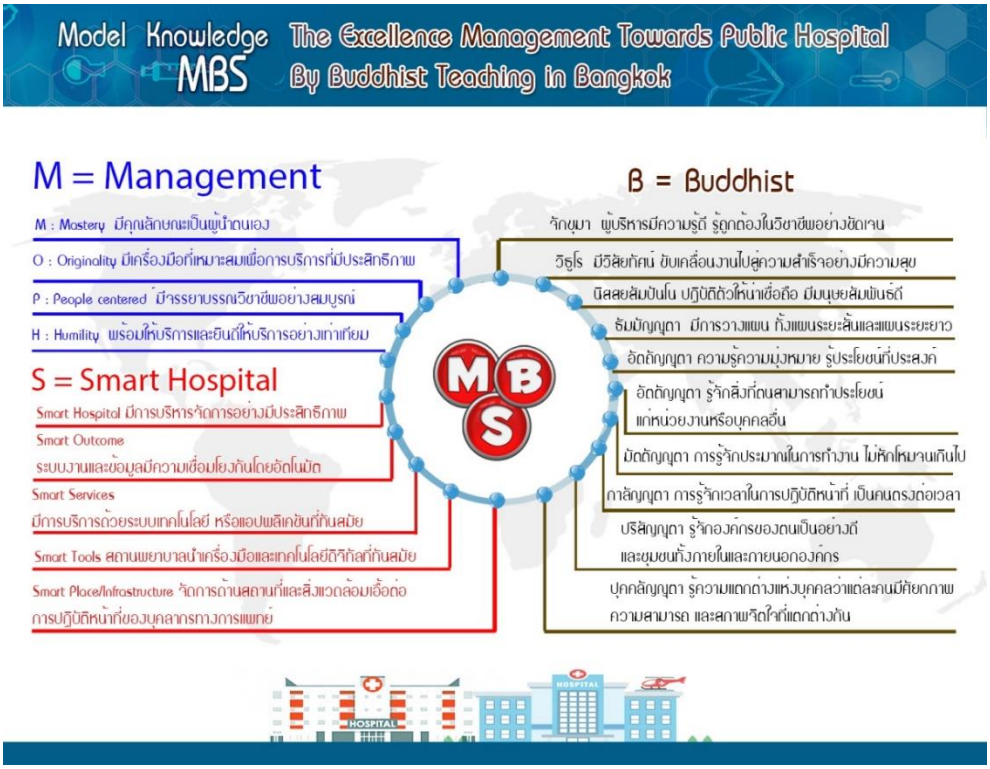

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยสามารถอธิบายรายละเอียดดังนี้

M = Management การบริหารจัดการโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลคุณภาพ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเป็นนายตนเอง ด้านการเร่งสร้างสิ่งใหม่ 3) ด้านการเอาใจใส่ประชาชน และ 4) ด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน

B = Buddhism หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ปาปณิกธรรม 3 และสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสถานพยาบาทสู่ความเป็นเลศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

S = Smart Hospital การจัดการคุณภาพสถานพยาบาล 5 ด้าน คือ 1) ด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม 2) ด้านการนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดการระบบการทำงาน 3) การนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดระบบการบริการ เพิ่มความรวดเร็ว ปลอดภัย 4) ด้านระบบงานและข้อมูลมีความเชื่อมโยงกันโดยอัตโนมัติเพื่อการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพ และ 5)ด้านการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำนโยบายพัฒนาระบบการทำงานในสถานพยาบาลให้เป็นการบริการแบบดิจิทัลทุกขั้นตอนในทุกหน่วยงานอย่างเป็นรูปธรรม ที่สามารถแชร์ข้อมูลระหว่างกัน ทั้งระหว่างบุคลากรทางการแพทย์และผู้เข้ารับบริการ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการและการให้บริการ และเอื้อให้ผู้รับบริการได้รับการดูแลอย่างรวดเร็ว และทันต่อการรักษาโรค

2. กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายจัดทำฐานข้อมูลความรู้เรื่องสุขภาพที่เป็นเอกภาพ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลสุขภาพของตนอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน เพื่อช่วยให้ทุกคนสามารถรู้สภาพสุขภาพตนเองและดูแลตนเองให้มีสุขภาพที่ดี อันจะนำไปสู่การลดความแออัดจากการเข้ารับบริการในสถานพยาบาล

3. กระทรวงสาธารณสุข ควรมีนโยบายส่งเสริมการบริการประชาชนนอกเขตสถานพยาบาล เช่น การออกพื้นที่บริการสุขภาพในกรณีที่เจ็บป่วยทั่วไป ไม่เป็นโรคเรื้อรัง เป็นต้น เพื่อลดความแออัดในสถานพยาบาล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดทำโครงการหรือกิจกรรมสร้างเสริมความเข้มแข็งและสภาวะจิตใจที่ดีของบุคลากรทางการแพทย์โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม

2. กระทรวงสาธารณสุขและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีคณะกรรมการดำเนินงานส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนางานบริการอย่างเป็นระบบ ทั้งในสถานพยาบาล เช่น การนัดคิวพบแพทย์ การรับยา การชำระเงิน เป็นต้น และทั้งนอกสถานพยาบาล เช่น การบริการให้คำแนะนำสุขภาพผ่านแอปพลิเคชัน การรับยาที่บ้านแบบเดลิเวอรี่ เป็นต้น เพื่อลดความแออัดในสถานพยาบาล ลดค่าใช้จ่าย และลดความเสี่ยงในการติดโรค

3. กระทรวงสาธารณสุข มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการบริการประชาชนนอกเขตสถานพยาบาล เช่น การออกพื้นที่บริการสุขภาพในกรณีที่เจ็บป่วยทั่วไป ไม่เป็นโรคเรื้อรัง เป็นต้น เพื่อลดความแออัดในสถานพยาบาล

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความเป็นเลิศของสถานพยาบาลภาครัฐโดยใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเป็นเลิศของสถานพยาบาลระหว่างสถานพยาบาลภาครัฐและสถานพยาบาลภาคเอกชน

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดการพัฒนาความเป็นเลิศของสถานพยาบาลตามแนวพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2564). *ค่านิยมกระทรวงสาธารณสุข (MOPH Core Value).* นนทบุรี: สำนักสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

เกศรา อัญชันบุตร และอารีย์วรรณ อ่วมตานี. (2552) ลักษณะฝ่ายการพยาบาลที่เป็นเลิศในโรงพยาบาลตติยภูมิ. *วารสารสภาพยาบาล*, 24(4), 56-69.

ชไมพร กิติ. (2562). พุทธธรรมกับการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นหมู่บ้าน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(1), 46-52.

ชัชนิธิฐา ชัชวาลวงศ์. (2565). หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาภาวะผู้นำของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 266-273.

ฐานิดา พานิชเจริญ. (2564). การให้บริการตามหลักพุทธธรรมของโรงพยาบาลราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 39-47.

ณัฐกานต์ บุญแนบ. (2562). การนำหลักพุทธธรรมมาปลูกฝังให้กับต้นกล้าที่เป็นเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 55-64.

ณัฐนรี สุพรรณพงศ์. (2551). *แนวทางส่งเสริมการระดมทุนในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรสาธารณประโยชน์.* กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาริชาต สถาปิตานนท์ และพิชญ์ณัฐ เนื่องจำนง. (2559). การสื่อสารเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมเครือข่ายธุรกิจ: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการและเส้นทางวิจัยที่ท้าทายในอนาคต. *วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา,* 9(1), 73-92.

พระใบฎีกาสุทธิพันธ์ จารุวณฺโณ. (2565). ประสิทธิภาพการให้บริการจัดการขยะของเทศบาลเมืองท่าใหม่ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 44-55.

พระปลัดชุมพล อาภทฺธโรและคณะ. (2561). การสร้างแรงจูงใจตามหลักพุทธธรรมให้แก่ประชาชนในการทำบุญของวัดพุน้อย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 1(2), 1-10.

พระมหาจรูญ อภิธมฺมจิตฺโตและคณะ. (2564). รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 10(4), 54-65.

พระมหาเหมชูวงค์ เหมว์โส. (2565). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ของเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 56-67.

เมธี วงศ์ศิริสุวรรณ. (2564). *เปิด 7 ปัญหาหลักกับภาระงานแพทย์ในรพ.รัฐขนาดเล็กที่หลายคนอาจไม่รู้*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2564, จาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_1209274

รุ่งโรจน์ สงสระบุญ. (2557). รูปแบบการบริการที่เป็นเลิศของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย. *วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 9(2), 54-67.

วรุตม์ ทวีศรี. (2558). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสู่องค์การประสิทธิภาพสูงของหน่วยงานวิจัยและพัฒนาในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริรัตน์ คลังเย็น. (2557). *การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2560). *ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2560-2569)*. นนทบุรี: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

สมชาย ลำภู. (2564). การสร้างพระใหญ่เพื่อสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนา สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานพุทธธรรม: กรณีศึกษาวัดม่วงชุม จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(2), 101-114.

สุวรรณ์ แก้วนะ. (2562). การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตามหลักพุทธธรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(1), 39-45.

เสาวลักษณ์ ศรีดาเกษ และคณะ. (2560). MOPH: ค่านิยมของบุคลากรกระทรวงสาธารณสุขและแนวทางการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ. *วารสารทันตาภิบาล,* 28(1), 151-152.

อัฐทภร พลปัถพี. (2557). *การพัฒนาคุณลักษณะองค์กรธุรกิจสมรรถนะสูงตามแนวพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ระดับความอยู่ดีมีสุขและตัวพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

WELL-BEING LEVEL AND THE FACTORS FORECASTING WELL-BEING OF PEOPLE AT BANG SAI DISTRICT, PHRA NAKHON SRI AYUTTHAYA PROVINCE

ชนัญชิตา อรุณแข, ณัฐพัชร์ อภิวัฒน์ไพศาล
Chananchita Aroonkhae, Nathapat Aphiwatpisan
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the royal patronage
Corresponding Author E-mail: nathapat.a@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุข ศึกษาตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุข และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มประชากรคือ ประชาชนในทุกตำบลของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 48,037 คน ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามวิธีแบบรายขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความอยู่ดีมีสุขโดยรวมในระดับมาก ทั้งนี้ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับมาก และด้านที่น้อยที่สุดคือด้านชีวิตการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขมี 7 ตัวแปรได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต และการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ประสิทธิภาพในการพยากรณ์เท่ากับ 84.2%

คำสำคัญ: ความอยู่ดีมีสุข; บางไทร; อยุธยา; ตัวพยากรณ์; ประชาชน

*Received November 11, 2021; Revised December 02, 2021; Accepted December 14, 2021

Abstract

The objectives of this research were to study well-being level, to find the factors forecasting well-being, and to create a forecast equation for people's well-being at Bang Sai, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province. The target population was 48,037 people at Bang Sai District. Sample size was 400. Data were collected using the questionnaire. The frequency, percentage, mean, standard deviation and stepwise multiple regressions were used in data analysis.

Results indicated that samples had overall well-being at s high level. However, the level of well-being in physical and mental health was at the highest level, family life was at a high level, and the working life was at moderate level. Seven factors: physical and mental health, knowledge, the working life, income, family life, environment, and the good administration of the state could predict 84.2 percent of people's well-beings.

Keywords: well-being; Bang sai; Ayutthaya; predictor; people

บทนำ

ความอยู่ดีมีสุขคือ เครื่องชี้วัดภารกิจที่บุคคลจะสามารถกระทำได้หรือสมรรถภาพที่บุคคลมีอยู่ รัฐมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปรับปรุง ยกระดับมาตรฐานความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยการจัดบริการหรือจัดหาเครื่องมือต่างๆ ในอันที่จะสนับสนุนการพัฒนายกระดับความสามารถ และศักยภาพของประชาชน เช่นการตอบสนองความต้องการด้านโภชนาการที่เหมาะสม การป้องกันและการกำจัดโรคภัยไข้เจ็บ การเพิ่มอายุขัยเฉลี่ยของประชาชน แต่ไม่ได้หมายความว่าความสำเร็จในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขจะทำให้ประชาชนมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วยเสมอไป สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) กล่าวว่าการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่งคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความเจริญเป็นอันดับ 7 ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน 136 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 48,037 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) เป็นอำเภอที่มีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น วัดพระที่นั่ง พระราชวังหลวง พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร และตลาดน้ำ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารอร่อย สถานที่พัก มีผลิตภัณฑ์ OTOP ที่ขึ้นชื่อ มีปฏิทินการท่องเที่ยวประจำปี การเดินทางที่สะดวกสบาย และใช้งบประมาณไม่มากในการท่องเที่ยว เนื่องจากใกล้กรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางไปกลับใน 1 วัน หรืออาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความต้องการ

ของนักท่องเที่ยว ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยที่หนุนนำทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขในระดับมากถึงมากที่สุดแทบจะทุกด้าน

งานวิจัยในอดีตที่ผ่านมาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุข มี 10 ปัจจัยหลักดังนี้ 1) สุขภาพอนามัย การมีสุขภาพกายและจิตที่ดี 2) ความรู้ ระดับการศึกษา 3) ชีวิตการทำงาน 4) รายได้และการกระจายรายได้ เศรษฐกิจ สถานการณ์ด้านการเงิน ความพอเพียงของรายได้ 5) ชีวิตครอบครัว ครอบครัว สัมพันธภาพภายในครอบครัว 6) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อม การอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง การเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม 7) การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ สวัสดิการสังคมและธรรมาภิบาล ประชารัฐ 8) สังคม วัฒนธรรม 9) มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต และ10) คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยจิตสำนึกประชาธิปไตยและสมานฉันท์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

ดังนั้นการศึกษาเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชาชนมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของผู้คน เนื่องจากหากประชาชนมีความรู้ จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น และยังสามารถช่วยเหลือสังคมได้อีกด้วย สามารถทำงานหารายได้ได้ด้วยตนเอง มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและดูแลครอบครัวได้ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี มีอำนาจซื้อ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีมาตรฐาน หลุดพ้นจากปัญหาความยากจน ส่งผลต่อสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ครอบจะอยู่ดีมีสุข มีความรัก มีความอบอุ่น รู้จักการป้องกันดูแลสุขภาพตนเองและคนในครอบครัว สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และนอกจากนี้หากได้อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับการบริหารจัดการที่ดีจากภาครัฐ ประชาชนในประเทศจะมีความอยู่ดีมีสุขทำให้ภาพรวมของสังคมไทยอยู่ดีมีสุขไปด้วย ประเทศเกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะผู้คนก้าวเดินไปพร้อมกัน จึงไม่มีความจำเป็นต้องทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพราะทุกคนมีความอยู่ดีมีสุขและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้มีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ผลที่ได้จากการวิจัยจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้นำชุมชน เพื่อให้มีมาตรการ การดำเนินการเพื่อเพิ่มระดับความอยู่ดีมีสุขแก่ประชาชนอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรใน 23 ตำบล อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 48,037 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) ประกอบด้วยตำบลกกแก้วบูรพา ตำบลกระแชง ตำบลแคตก ตำบลแคออก ตำบลโคกช้าง ตำบลช้างน้อย ตำบลช่างเหล็ก ตำบลช้างใหญ่ ตำบลเชียงรากน้อย ตำบลบางไทร ตำบลบางพลี ตำบลบางยี่โท ตำบลบ้านกลึง ตำบลบ้านเกาะ ตำบลบ้านแป้ง ตำบลโพแตง ตำบลบ้านม้า ตำบลไผ่พระ ตำบลไม้ตรา ตำบลราชคราม ตำบลสนามชัย ตำบลหน้าไม้ และตำบลห่อหมก

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรใน 23 ตำบล อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คนการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970) ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% ทั้งนี้ตามตารางที่ขนาดประชากรเท่ากับ 50,000 จะได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 381 การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามได้ทั้งหมด 400 ชุด พบว่า ข้อมูลในแบบสอบถามที่มีความครบถ้วน สมบูรณ์และสามารถนำมาประมวลผลได้มีทั้งหมด 400 ชุด

การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามปลายปิดที่ผู้วิจัยพัฒนามาจากตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทำให้ได้เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยคำถามจำนวน 12 ข้อ ได้แก่ เพศ ปีพ.ศ.ที่เกิด ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เงินเก็บ จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว จำนวนผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้จำนวนพิการในครอบครัว จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังในครอบครัว โรคประจำตัว และตำบลที่อาศัยอยู่ เป็นลักษณะคำถามแบบให้เลือกตอบ (check list) และตอนที่ 2 ปัจจัยพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุข ประกอบด้วยคำถามจำนวน 7 ด้าน จำนวน 48 ข้อ ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความรู้ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต และด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับคือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุดในเรื่องความเที่ยงด้วยวิธีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbanh's Alpha Coefficient) พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเท่ากับ .982 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูง ทั้งนี้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงที่อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ต้องมากกว่า 0.8 (Streiner & Norman, 1995) ดังนั้นผู้วิจัยจึงยอมรับคุณภาพเครื่องมือ

เกณฑ์การประเมินและแปลผล

เกณฑ์การตอบแบบสอบถาม มีดังนี้ 5 คือ ระดับมากที่สุด 4 คือ ระดับมาก 3 คือ ระดับปานกลาง 2 คือ ระดับน้อย และ 1 คือ ระดับน้อยที่สุด สำหรับเกณฑ์การแปลผล มีดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับมากที่สุด

การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้ช่วยวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ไปยังกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในทุกตำบลของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และให้ผู้ตอบแบบสอบถามช่วยกระจายต่อ ได้รับผลตอบกลับมาจำนวน 400 ชุด ประกอบด้วย แบบสอบถามจากตำบลไผ่พระ 93 ชุด ตำบลแคตก 17 ชุด ตำบลราชคราม 14 ชุด ตำบลโพแตง 1 ชุด ตำบลกกแก้วบูรพา กระแชง โคกช้าง ช่างเหล็ก บางพลี บางยี่โท บ้านกลึง บ้านแป้ง สนามชัย ไม้ตรา หน้าไม้ ตำบลละ 15 ชุด ตำบลแคออก ช้างน้อย ช้างใหญ่ เชียงรากน้อย บ้านเกาะ ห่อหมก ตำบลละ 13 ชุด และตำบลบางไทร บ้านม้า ตำบลละ 16 ชุด การเลือกกลุ่มตัวอย่างพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง โดยเลือกลักษณะของตัวอย่างที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sample) จากนั้นให้กลุ่มตัวอย่างสร้างเครือข่ายโดยส่งต่อแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคสโนว์บอลล์ (Snowball Technique)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และตอนที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุข วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ตอนที่ 3 ตัวพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) ได้แก่การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) ตามวิธีแบบรายขั้นตอน (Stepwise Selection)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน (ร้อยละ 54.5) และเพศชาย 182 คน (ร้อยละ 45.5) โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 24-41 ปี จำนวน 289 คน (ร้อยละ 72.3) รองลงมาอายุ 42-56 ปี จำนวน 63

คน (ร้อยละ 15.8) ไม่เกิน 23 ปี จำนวน 45 คน (ร้อยละ 11.2) และ อายุ 57-75 ปี จำนวน 3 คน (ร้อยละ 0.8) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ม.6) มากที่สุด จำนวน 150 คน (ร้อยละ 37.5) รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวน 141 คน (ร้อยละ 35.2) ระดับมัธยมศึกษา (ม.3) จำนวน 64 คน (ร้อยละ 16.0) ระดับประถมศึกษา จำนวน 39 คน (ร้อยละ 9.7) ประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกร(ทำนา ทำไร่ ทำสวน) มากที่สุด จำนวน 98 คน (ร้อยละ 24.5) รองลงมาคือพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 92 คน (ร้อยละ 23.0) รับจ้างทั่วไป จำนวน 85 คน (ร้อยละ 21.3) รับราชการ รัฐวิสาหกิจ จำนวน 73 คน (ร้อยละ 18.3) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มากที่สุด จำนวน 262 คน (ร้อยละ 65.5) รองลงมา 5,000-10,000 บาท จำนวน 108 คน (ร้อยละ 27.0) ทั้งนี้ประชากรโดยส่วนใหญ่ จำนวน 246 คน (ร้อยละ 61.5) ไม่มีเงินเก็บ มีจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว อยู่ระหว่าง 6-10 คนมากที่สุด จำนวน 214 คน (ร้อยละ 53.5) รองลงมาอยู่ระหว่าง 1-5 คน จำนวน 102 คน (ร้อยละ 25.5) โดยส่วนใหญ่คนในครอบครัวจะมีผู้สูงอายุ (ร้อยละ 76.8) ไม่มีผู้พิการ (ร้อยละ 91.2) มีผู้ป่วยเรื้อรัง (ร้อยละ 77.0) โรคประจำตัวที่เป็นมากที่สุดคือ โรคความดัน จำนวน 63 คน (ร้อยละ 13.5) รองลงมาคือโรคเบาหวาน จำนวน 48 คน (ร้อยละ 10.3) แต่โดยส่วนใหญ่พบว่าไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 310 คน (ร้อยละ 66.7) ตำบลที่อาศัยอยู่มากที่สุดคือ ตำบลไผ่พระ จำนวน 93 คน (ร้อยละ 23.3)

ตอนที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุข

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวมทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = .03) ทั้งนี้ด้านที่มีระดับสูงกว่าด้านอื่นๆ คือด้านสุขภาพอนามัย ระดับความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = .79) และด้านที่มีระดับต่ำกว่าด้านอื่นๆ คือด้านชีวิตการทำงาน ระดับความอยู่ดีมีสุขอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.12, S.D. = .62) ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความอยู่ดีมีสุข จำแนกรายด้าน

ด้าน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับความอยู่ดีมีสุข
1.ด้านสุขภาพอนามัย	4.53	.79	มากที่สุด
2.ด้านความรู้	3.94	.63	มาก
3.ด้านชีวิตการทำงาน	3.12	.62	ปานกลาง
4.ด้านรายได้และการกระจายรายได้	3.62	.68	มาก
5.ด้านชีวิตครอบครัว	4.12	.65	มาก
6.ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต	4.11	.61	มาก
7.ด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ	3.93	.75	มาก
รวม	**3.96**	**.679**	**มาก**

หากพิจารณาระดับความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อในแต่ละด้านพบว่า

1. ด้านสุขภาพอนามัย หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ เด็กแรกเกิดถึง 12 ปีได้รับวัคซีนป้องกันโรคครบตามตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = .84) เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนแรกติดต่อกัน ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = .92) คนอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = .99) เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 2,500 กรัมขึ้นไป ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 1.15) และโรคภัยไข้เจ็บอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 1.00)

2. ด้านความรู้ หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ เด็กอายุ 6-14 ปีได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = .95) เด็กจบชั้นม. 3 ได้เรียนต่อชั้นม. 4 หรือเทียบเท่า ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = .98) เด็กอายุ 3-5 ปีได้รับบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 1.0) และคนในครัวเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปีที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มีงานทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 1.07)

3. ด้านชีวิตการทำงาน หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ คนอายุ 15 - 59 ปีมีอาชีพและรายได้ ($\bar{X}$= 4.85, S.D. = .77)

4. ด้านรายได้และการกระจายรายได้ หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่าความอยู่ดีมีสุขในระดับมาก ได้แก่ ฐานะความเป็นอยู่ในชีวิตดีขึ้นเรื่อย ๆ ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = .87) ความสามารถซื้ออาหารได้ตามต้องการโดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องเงิน ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = .69) และ ความสามารถซื้อของใช้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องเงิน ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = .73)

5. ด้านชีวิตครอบครัว หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ คนในครอบครัวมีความรักให้กัน ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = .77)

6. ด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่า ความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคง ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = .78)

7. ด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ หากพิจารณาความอยู่ดีมีสุขจำแนกรายข้อพบว่าความอยู่ดีมีสุขในระดับมากที่สุด ได้แก่ ผู้นำในหมู่บ้านให้สิทธิ เสรีภาพในการดำรงชีวิต ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = .85)

ตอนที่ 3 ตัวพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และเลือกตัวแปรเข้าสมการแบบรายขั้นตอน (Stepwise selection) โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาตัวแปรเข้าสมการด้วยความน่าจะเป็นเท่ากับหรือน้อยกว่า .05 ($p < .05$) และเกณฑ์พิจารณาตัวแปรออกจากสมการด้วยความน่าจะเป็นเท่ากับหรือมากกว่า .10 ($p \geq .10$) โดยใช้การทดสอบค่าเอฟ (F-test) และการทดสอบค่าที (t-test) ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ถูกคัดเลือกเข้าสู่สมการมี 7 ตัวแปรเรียงตามลำดับดังนี้ การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (X7) ชีวิตครอบครัว (X5) ความรู้ (X2) รายได้และการกระจายรายได้ (X4) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต (X6) สุขภาพอนามัย (X1) และชีวิตการทำงาน (X3) ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวแปรที่ถูกคัดเลือกเข้าสมการแบบ Stepwise Selection

Model	Variable Entered	Method
1	X_7	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
2	X_5	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
3	X_2	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
4	X_4	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
5	X_6	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
6	X_1	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).
7	X_3	Stepwise (Criteria: Probability-of-F-to-enter <= .050, Probability-of-F-to-remove >= .100).

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความแปรปรวนของชุดตัวแปรอิสระจำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ สุขภาพอนามัย (X1) ความรู้ (X2) ชีวิตการทำงาน (X3) รายได้และการกระจายรายได้ (X4) ชีวิตครอบครัว (X5) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต (X6) และการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (X7) กับตัวแปรตาม 1 ตัวแปร ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุข ผลการวิเคราะห์พบว่าความสัมพันธ์ของชุดตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุ (R) เท่ากับ .845 และค่า Adjusted R Square เท่ากับ .842 แสดงว่าชุดตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนที่เกิดขึ้นในการพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 84.2 ตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์และความแปรปรวนของชุดตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std.Error of the Estimate
1	.802	.643	.642	.395
2	.870	.757	.755	.327
3	.896	.803	.801	.294
4	.908	.824	.822	.279
5	.914	.836	.833	.269
6	.918	.843	.841	.263
7	.919	.845	.842	.262

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยวิธี Stepwise พบว่าที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อควบคุมตัวแปรอื่นๆ ให้เป็นค่าคงที่ ตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (X7) ชีวิตครอบครัว (X5) ความรู้ (X2) รายได้และการกระจายรายได้ (X4) สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต (X6) และสุขภาพอนามัย (X1) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความอยู่ดีมีสุข สำหรับตัวแปรชีวิตการทำงาน (X3) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความอยู่ดีมีสุข ทั้งนี้ทั้ง 7 ตัวแปรมีสามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีประสิทธิภาพในการพยากรณ์เท่ากับ 84.2% นั่นคือ ตัวพยากรณ์ทั้ง 7 ตัวร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 84.2 ตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยวิธี Stepwise

ตัวพยากรณ์	b	Sb	Beta	t	p
การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (X_7)	.306	.026	.347	12.003	.000
ชีวิตครอบครัว (X_5)	.236	.031	.231	7.694	.000
ความรู้ (X_2)	.185	.024	.176	7.568	.000
รายได้และการกระจายรายได้ (X_4)	.200	.029	.207	6.969	.000
สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต (X_6)	.210	.035	.195	5.976	.000
สุขภาพอนามัย (X_1)	.073	.017	.087	4.167	.000
ชีวิตการทำงาน (X_3)	-.049	.024	-.046	-2.044	.04
R^2 ที่ปรับค่าแล้ว = .842 ค่าคงที่ = -.200					

เมื่อทราบค่าของตัวแปรทั้ง 7 ตัว สามารถคาดคะเนความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ตามสมการถดถอย (สมการพยากรณ์) ดังนี้

สมการคะแนนดิบ

$\hat{Y}$ = -.200 + .306X7 + .236X5 + .185X2 + .200X4 + .210X6 + .073X1 - .049X3

จากสมการพยากรณ์พบว่า ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน 7 ปัจจัยเรียงลำดับความสามารถในการพยากรณ์จากมากไปน้อยได้ดังนี้ การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (X7) เท่ากับ 30.6% ชีวิตครอบครัว (X5) เท่ากับ 23.6% ความรู้ (X2) เท่ากับ 18.5% รายได้และการกระจายรายได้ (X4) เท่ากับ 20% สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต (X6) เท่ากับ 21% สุขภาพอนามัย (X1) เท่ากับ 7.3% และ ชีวิตการทำงาน (X3) เท่ากับ 4.9%

ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงปัจจัยที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังแบบจำลองตามภาพดังนี้

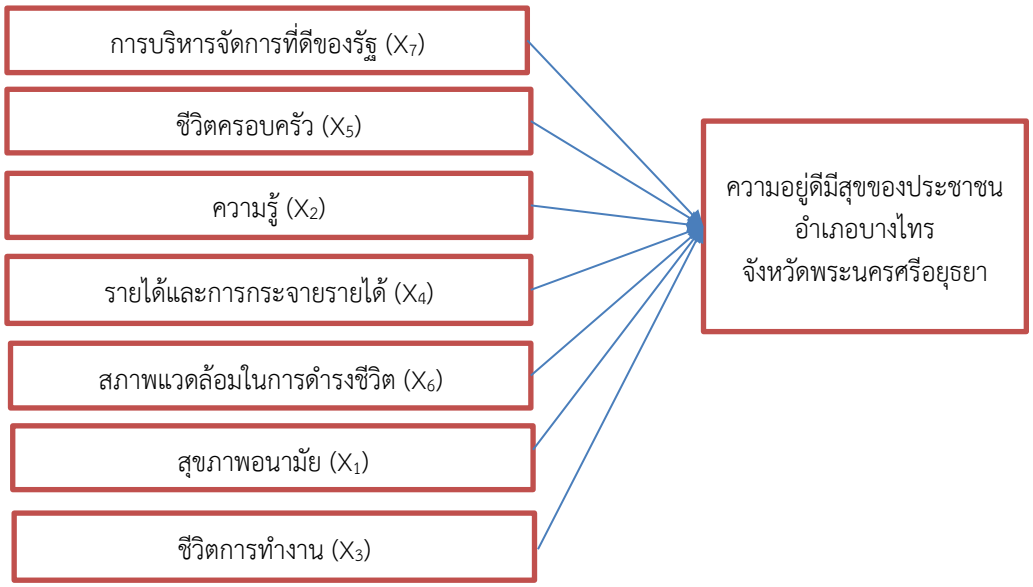

ภาพที่ 2 ตัวพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยด้านสุขภาพอนามัยพบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้คนอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 2,500 กรัมขึ้นไป ได้กินนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือนแรกติดต่อกัน และได้รับวัคซีนป้องกันโรคครบตามตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการที่ประชาชนมีสุขภาวะร่างกายที่สมบูรณ์ รู้จักดูแลสุขภาพตนเอง สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้ อันอาจส่งผลให้มีอายุยืนยาว และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) ที่พบว่าสถานะสุขภาพเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข การมีอาการป่วย อาการไม่สบายส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยทำให้ความอยู่ดีมีสุขลดลง รวมถึงเรื่องของสิทธิ

การรักษาที่ดีและการได้รับการช่วยเหลือเพื่อนบ้านทำให้ประชาชนมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น และยังสอดคล้องกับงานของไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์ (2559) ที่พบว่า หากประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดีจะให้มีชีวิตที่ยืนยาว

ผลการวิจัยด้านความรู้พบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เด็กอายุ 3-5 ปีได้เตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน เด็กอายุ 6-14 ปีได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี เด็กจบชั้น ม.3 ได้เรียนต่อชั้น ม.4 คนในครัวเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปีที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มีงานทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่ประชาชนได้รับการศึกษานั้น สามารถสร้างโอกาส ทำให้คนคิดเป็น ทำเป็น พึ่งพาตนเองได้ โดยใช้ศักยภาพให้เป็นประโยชน์ สามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทัน ความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัตน์สวดี แซ่แต้ และคณะ (2550) ที่พบว่า แหล่งความรู้ของชุมชนเกิดขึ้นโดยการมีแหล่งแพร่กระจายข่าวสาร เช่น เสียงตามสาย วัด ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนบ้าน ซึ่งความรู้ช่วยเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษา สามารถนำความรู้มาปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) ที่พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยด้านชีวิตการทำงานพบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้พบว่าคนอายุ 15-59 ปีมีอาชีพและรายได้อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ครัวเรือนมีการเก็บออมเงินในระดับน้อย ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าระดับเงินเก็บที่น้อยส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ระดับความอยู่ดีมีสุขน้อยกว่าด้านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทมา ธรรมเจริญ และคณะ (2561) ที่พบว่าปัจจัยด้านการทำงานมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยด้านรายได้และการกระจายรายได้พบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้พบว่าฐานะความเป็นอยู่ในชีวิตของประชาชนดีขึ้นเรื่อย ๆ สามารถซื้อหาอาหารและของใช้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องเงิน ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชาชนมีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน ไม่พบปัญหาความยากจน ไม่มีความขัดสนในเรื่องการใช้เงิน จึงถือได้ว่าประชาชนมีความอยู่ดีมีสุขในด้านดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ (2554) ที่พบว่า ความพอเพียงของรายได้ ความรู้สึกมั่นคงในทรัพย์สิน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเริงชัย ตันสุชาติ และธรรญชนก คำแก้ว (2551) ที่พบว่ารายได้และการออม มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับความสุข และงานวิจัยของวิทมา ธรรมเจริญ และคณะ (2561) ที่พบว่าปัจจัยสถานการณ์ด้านการเงินมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุข

ผลการวิจัยด้านชีวิตครอบครัวพบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้พบว่าคนในครอบครัวมีความรักให้กันในระดับมากที่สุด คนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พึ่งพาตนเองได้ และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุข และนอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมได้อย่างมีคุณธรรม เช่น การเป็นอาสาสมัครในด้านต่างๆ ที่ตนเองถนัดเพื่อช่วยเหลือส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสวรินทร์ สินชัย (2561) และวิทมา ธรรมเจริญ และคณะ (2561) ที่พบว่าปัจจัยด้านชีวิตครอบครัวมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตพบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้พบว่า ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและใช้เพียงพอตลอดปี ซึ่งเป็นปัจจัยที่สะท้อนความอยู่ดีมีสุข ส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ มีสภาพแวดล้อมที่ดีและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประสพศรี รักความสุข และคณะ (2550) ที่พบว่าสิ่งแวดล้อมในชุมชนดี เช่น ชุมชนไม่มีขยะหรือมีการกำจัดขยะที่ดี อากาศดี ปลอดฝุ่น ชุมชนปลอดยาเสพติด รวมถึงมีความเขียวชอุ่มในชุมชนส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

ผลการวิจัยด้านการบริหารจัดการที่ดีของรัฐพบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้พบว่าผู้นำในหมู่บ้านให้สิทธิ เสรีภาพในการดำรงชีวิตในระดับมากที่สุด ทำให้ประชาชนและรัฐมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เนื่องจากได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารัฐ และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทมา ธรรมเจริญ และคณะ (2561) ที่พบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้จากการวิจัย

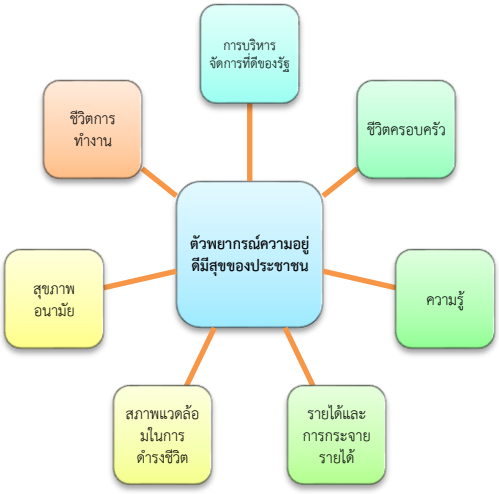

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความอยู่ดีมีสุขสูงสุด 3 อันดับเรียงจากมากไปน้อยได้แก่ 1.การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ 2.ชีวิตครอบครัว และ 3.ความรู้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภาครัฐมีอิทธิพลสูงสุดในการขับเคลื่อนให้ประชาชนเกิดความอยู่ดีมีสุข กล่าวคือรัฐบาลจะต้องทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพได้ แต่ละครอบครัวมีงานทำที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอ ลูกหลานได้รับการศึกษา ได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม มีความสงบ มั่นคง ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาลอันจะส่งผลต่อระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ดังนั้นผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ มีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลและผลักดันหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้ได้รับทราบและขับเคลื่อนนโยบายเพื่อเพิ่มระดับความอยู่ดีมีสุขแก่ประชาชน

2. สำหรับภาคประชาชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาให้มากขึ้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยม จึงควรศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อสร้างโอกาสให้กับตนเองในอนาคต อีกทั้งความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1. มีงานวิจัยในประเทศที่พัฒนาแล้วเช่น สหรัฐอเมริกาและยุโรปที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความอยู่ดีมีสุขในระดับมากมีลักษณะคือ แต่งงานแล้ว มีงานทำ มีรายได้สูง เพศหญิง ผิวขาว มีสุขภาพดี มีการศึกษาสูง ทั้งนี้คนจะมีความสุขมากหากรายได้ของตนเองมากกว่ารายได้ของคนอื่น ดังนั้นงานวิจัยครั้งต่อไปอาจพิจารณาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลเพื่อค้นหาระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

2. มีงานวิจัยของประเทศด้อยพัฒนาที่พบว่า สุขภาพ การศึกษา สถานภาพสมรส ความพอใจในสถานะทางการเงินและรายได้มีนัยสำคัญต่อระดับความสุข ดังนั้นงานวิจัยครั้งต่อไปอาจใช้ตัวแปรดังกล่าวในการเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

3. ผลการวิจัยในต่างประเทศพบว่า คุณภาพชีวิตในระดับครัวเรือนจะมีค่าสูงมากในกลุ่มคนผิวขาว สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย เป็นครอบครัวที่อาศัยในชนบท และเป็นครอบครัวที่เป็นเจ้าของสินค้าคงทน ส่วนการศึกษา และการว่างงานมีผลกระทบทางลบต่อความอยู่ดีมีสุข ดังนั้นงานวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษาเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขในระดับบุคคลกับระดับครัวเรือน

เอกสารอ้างอิง

ไชยฤทธิ์ อนุชิตวรวงศ์. (2559). *แนวคิดความอยู่ดีมีสุขของไทย.* สืบค้น 20 สิงหาคม 2564, จาก https://shorturl.asia/hbsY8

ทวีชัย เชสูงเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์. (2554). *ความอยู่ดีมีสุขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสมาคมข้าราชการ บำเหน็จบำนาญและผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ประสพศรี รักความสุข และคณะ. (2550). ความสุขในสายตาของชุมชน. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม,* 44(1), 69-74.

เริงชัย ตันสุชาติ และธรรญชนก คำแก้ว. (2551). *ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

วิทมา ธรรมเจริญ และคณะ. (2561). ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา ตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย,* 38(1), 36-53.

ศรีสวรินทร์ สินชัย. (2561). *เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุรัตน์สวดี แซ่แต้ และคณะ. (2550). *ภาวะอยู่ดีมีสุขของประชาชนในตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). *กรอบแนวคิด หลักเกณฑ์ และวิธีการวัดความอยู่ดีมีสุขของคนไทย.* สืบค้น 9 กรกฎาคม 2564, จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20191018102412.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *สำมะโน/สำรวจ.* สืบค้น 12 กรกฎาคม 2564, จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *กรอบแนวคิดความอยู่ดีมีสุข.* สืบค้น 13 กรกฎาคม 2564, จากhttps://shorturl.asia/6Vp1e

Streiner, D.L. & Norman, G.R. (1995). *Health Measurement Scales: A practical guide to their development and use* (2nd ed). Oxford: Oxford University Press.

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*

CAUSAL RELATIONSHIP MODEL OF THE GENDER EQUALITY DRIVING POLICY OF THE MINISTRY OF SOCIAL DEVELOPMENT AND HUMAN SECURITY

ชุณิภา เปิดโลกนิมิต, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, บุญทัน ดอกไธสง
Chunipha Poedloknimit, Kiettisak Suklueang, Boonton Dockthaisong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: chunipha@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 310 คน สุ่มตัวอย่างแบบโควตา วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 14 รูปหรือคน ใช้การสุ่มแบบเจาะจงและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์คำหลักกับการวิเคราะห์สาระบบ

ผลการวิจัยพบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ พบว่า สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมทำให้เกิดผลการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ นอกจากนี้การขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ เมื่อบูรณาการร่วมกับหลักสาราณียธรรม 6 จะส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ โดยพบว่าค่า p-value มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.412 ค่าไค-สแควร์เท่ากับ 46.44 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 45 ค่าสัดส่วนไค-สแควร์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.032 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.99 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.93 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.032 ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.010 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนนโยบาย; ความเท่าเทียมทางเพศ; สาราณียธรรม 6

---

*Received September 1, 2021; Revised September 9, 2021; Accepted September 9, 2021

Abstract

This Research objective was study Causal Relationship Model for Policy This research objective was to study Causal Relationship Model for Gender Equality driving Policy, conducted by the mixed research methods. The quantitative research, data were collected from 310 samples, by quota sampling, analyzed by Structural Equation Model. The qualitative research, data were collected from 14 key informants, purposefully selected, by in-depth interviewing and analyzed by content descriptive interpretation.

Findings were that the gender equality driving policy was consistent with the empirical data. The factor of Social Movement had direct and indirect effect on the gender equality policy driving of the Ministry of Social Development and Human Security. In addition, the gender equality policy driving when integrated with Saraniya-dhamma had effect on gender equality driving policy. Causal Relationship Model had significant value equal to 0.142, Chi-square, equal to 46.44, degree of freedom equal to 45, Relative Chi-Square equal to 1.032, Goodness of Fit Index (GFI) equal to 0.99, Adjust Goodness of Fit Index equal to 0.93, Comparative Fit Index equal 1.00, Root Mean Square Error of Approximation equal 0.010, all were at statistically significant level of 0.01

Keywords: Policy Driving; Gender Equality; Saraniya-dhamma.

บทนำ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักทางด้านสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและชุมชน ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้ถูกกำหนดขึ้นตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ของกระทรวงตั้งแต่ พ.ศ. 2560-2564 เพื่อเป็นการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคม กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาคน เสริมสร้างศักยภาพให้คนที่ด้อยโอกาสหรือขาดโอกาส ให้มีการเสริมสร้างสมรรถนะได้อย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่า เมื่อศึกษาแผนพัฒนาฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในปี พ.ศ. 2560-2564 นอกจากนั้นข้อเสนอมุมมองทิศทางของสังคมใน 20 ปีข้างหน้า ตามภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดทำยุทธศาสตร์ที่ควรดำเนินการซึ่งหนึ่งในภารกิจดังกล่าวคือ “ความเท่าเทียมทางเพศ” ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่อยู่ในข้อเสนอและ

ทิศทางของสังคมใน 20 ปี ข้างหน้า ประกอบไปด้วย 1) การกำหนดแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ ชดเชย เยียวยา หรือบรรเทาทุกข์แก่บุคคลซึ่งตกเป็นผู้เสียหายจากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ 2) ส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงสิทธิด้านต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะกลุ่มเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด 3) ปรับปรุงแบบแผนความประพฤติทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างเพศ เพื่อขจัดอคติวิธีปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของความเหลื่อมล้ำและความรุนแรงเฉพาะเหตุแห่งเพศเพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิด้านต่าง ๆ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562)

ขณะเดียวกันถึงแม้ว่าทางกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีการขับเคลื่อนนโยบายความเท่าเทียมทางเพศ แต่ความเป็นจริงกลับพบว่า การเลือกปฏิบัติ การตีตราผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ กลับยังมีการให้เห็นบ่อยครั้งเช่น การวิจัยของ สิริวิมล พยัฆษี (2560) ที่ทำการวิจัยในเรื่องความไม่เท่าเทียมในสิทธิกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ระบุว่า ในสังคมไทยถึงแม้จะเปิดกว้างให้กับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ แต่การเปิดกว้างนั้นก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือได้รับสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนคนอื่น ๆ การใช้สิทธิอันสมบูรณ์และการมีส่วนร่วมในสังคมไม่มีทางเป็นไปได้ หากสังคมไม่ยอมรับและไม่เข้าใจว่าสมาชิกในสังคมทุกคนเสมอกันและควรได้รับสิทธิมนุษยชนเท่าเทียมกัน

นอกจากนั้นการวิจัยของธนาคารโลกพบว่า ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักถูกเลือกปฏิบัติในการทำงาน โดยสิ่งที่ถูกพบบ่อยมากที่สุดคือ การถูกปฏิเสธใบสมัครงาน และการถูกคุกคามในสถานที่ทำงาน รวมถึงการถูกปฏิเสธตั้งแต่ขั้นตอนการสมัครงานด้วยเหตุแห่งอัตลักษณ์ทางเพศ และการถูกพิจารณาการเลื่อนตำแหน่ง และไม่ได้รับสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เพราะสถานภาพความเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ อย่างไรก็ตามการถูกเลือกปฏิบัติยังขยายวงกว้างที่ไม่ได้จำกัดแค่เรื่องของการทำงาน แต่รวมไปถึงการถูกเลือกปฏิบัติจากสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา สาเหตุจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการเคารพซึ่งกันและกัน เช่น งานวิจัยของ ภคพล เส้นขาว (2561) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การเลือกปฏิบัติต่อสตรีข้ามเพศในสังคมไทย ผลพบว่า มีการเลือกปฏิบัติในสังคมไทยอยู่ 3 ประเภทคือ 1) การเลือกปฏิบัติจากครอบครัวที่ไม่ยอมรับในอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเช่น การไล่ออกจากบ้าน การกดดันจากญาติ 2) การเลือกปฏิบัติจากสถานที่ศึกษาเช่น การถูกเพื่อนล้อเลียนและแสดงท่าทีรังเกียจ การปฏิเสธในการเข้าศึกษาต่อ และตำหนิรวมถึงให้เปลี่ยนอัตลักษณ์เป็นเพศชาย 3) การเลือกปฏิบัติจากสถานที่ทำงานเช่น การปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน และการถูกล้อเลียนจากเพื่อนร่วมงาน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการนำหลักพุทธธรรมคือ หลักสาราณียธรรม 6 (หลักในการอยู่ร่วมกัน) (คณาพงษ์ พึ่งมี, 2562; พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม,

2562; ฐานิดา พานิชเจริญ, 2564) มาบูรณาการร่วมกันกับการขับเคลื่อนนโยบาย รวมไปถึงมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงการขับเคลื่อนในนโยบาย และการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานแห่งความแตกต่าง เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและไม่เลือกปฏิบัติ นำมาซึ่งความสามัคคีและความเสมอภาคในสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ และระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสนับสนุนและยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณ

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร คือ กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยจำนวน 3,600,000 คน (LGBT Capital, 2019) การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการแบบโควตา (Quota Sampling) โดยการแบ่งขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เท่ากัน คำนวณขนาดตัวอย่างจากเส้นพารามิเตอร์โดยใช้เกณฑ์ของแฮร์ และคณะ (Hair et al., 2010) ที่ได้ทำการกำหนดขนาดตัวอย่างตามกฎอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างและจำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปร ไว้เป็น 1 พารามิเตอร์ ใช้ตัวอย่าง 5–20 ตัวอย่าง ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ 51 เส้น โดยกำหนดเส้นละ 5 เท่า ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 255 ตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 รูปหรือคน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ขับเคลื่อนกฎหมาย/นโยบาย กลุ่มผู้บริหารองค์กรที่ทำการเคลื่อนไหวในประเด็นด้านสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มนักวิชาการในรัฐประศาสนศาสตร์ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนสิทธิ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในหลักธรรมที่นำมาใช้ในงานวิจัย รวมทั้งมีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาผลการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แบ่งเป็น 6 ส่วน ดังนี้ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม 3) แบบสอบถาม

เกี่ยวกับการขับเคลื่อนนโยบาย 4) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนทั้งหมด 5) แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม 6) แบบสอบถามเกี่ยวกับผลการขับเคลื่อนนโยบาย นำแบบสอบถามที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α – Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมเท่ากับ 0.91 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสูงสามารถใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ 2) การเคลื่อนไหวทางสังคม 3) การขับเคลื่อนนโยบาย และ 4) การขับเคลื่อนนโยบายผ่านหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจำนวน 310 ชุด จากกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยใช้วิธีการกระจายตามสัดส่วน ได้แบบสอบถามซึ่งผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์ จำนวน 310 ชุด ซึ่งเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คิดเป็น 100 %

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 14 รูปหรือคน บันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียงให้ครบตามคำถามการสัมภาษณ์และวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติที่ใช้ในการในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM)

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) ทั้งนี้เป็นการสรุปสาระสำคัญของผลการสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลที่ได้มาจำแนกเนื้อหาที่สอดคล้องหรือตรงกันและแบ่งออกเป็นประเด็น โดยการหาค่าความถี่และวิเคราะห์ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งมีจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน โดยนำเนื้อหาที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิมาสังเคราะห์เพื่อปรับปรุงแก้ไของค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ค่าสถิติความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับโมเดลการวิจัยพบว่า ค่า p-value มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.412 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องมากกว่า 0.05) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าไค-สแควร์ ( ) เท่ากับ 46.44 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 45 ค่าสัดส่วนไค-สแควร์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.032 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องน้อยกว่า 2) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.99 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องมากกว่า 0.90) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.93 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องมากกว่า 0.90) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.00 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องมากกว่า 0.90) ผลผ่านเกณฑ์ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.032 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องน้อยกว่า 0.05) ผลผ่านเกณฑ์ ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.010 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องน้อยกว่า 0.05) ผลผ่านเกณฑ์มีขนาดตัวอย่างวิกฤติ (CN) เท่ากับ 458.76 (เกณฑ์ที่กำหนดต้องมากกว่าหรือเท่ากับ 200) ผลผ่านเกณฑ์ แสดงให้เห็นว่าค่าสถิติความสอดคล้องการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชิงสมมติฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ผลการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้รับอิทธิพลทางตรงจากการเคลื่อนไหวทางสังคม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อน โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.37, และ 0.42 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรการเคลื่อนไหวทางสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.20 และ 0.68 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งจะเห็นได้ว่าอิทธิพลทางอ้อมมีค่าสูงกว่าอิทธิพลทางตรง นั่นหมายความว่าตัวแปรการขับเคลื่อนนโยบายผ่านหลักสาราณียธรรม 6 เป็นตัวแปรส่งผ่านที่ดี ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาข้อมูลเชิงประจักษ์ดังโมเดลต่อไปนี้

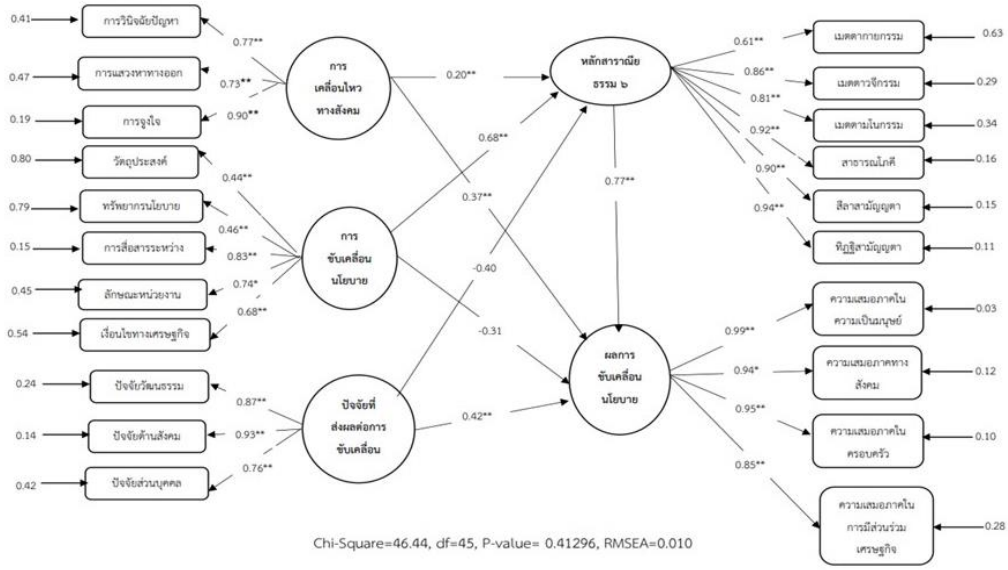

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอยกข้อค้นพบจากผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ด้านวัตถุประสงค์และมาตรฐานนโยบาย ในองค์ประกอบนี้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนคิดถึงการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ วัตถุประสงค์ควรส่งเสริมความเสมอภาคและความเท่าเทียมระหว่างเพศ ส่งเสริมศักยภาพ สิทธิ ความเท่าเทียม รวมไปถึงส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างอย่างเท่าเทียม รวมไปถึงมาตรฐานนโยบายจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติในความแตกต่างทางเพศ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารยา สุขสม (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องรัฐธรรมนูญไทยกับความหลากหลายทางเพศ โดยในบทความวิจัยชิ้นนี้ได้กล่าวถึงหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women- CEDAW) ซึ่งในหลักการดังกล่าวได้ระบุถึง ความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีในด้านการเมือง และการดำรงชีวิต รวมไปถึงการจัดให้มีการคุ้มครองทางกฎหมายซึ่งสิทธิของสตรีบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับบุรุษ และรับประกันในการคุ้มครองสตรีอย่างมีประสิทธิภาพต่อการเลือกปฏิบัติใด ๆ โดยผ่านศาลยุติธรรมแห่งชาติที่มีอำนาจและสถาบันรัฐบาลอื่น ๆ

2) ด้านทรัพยากรนโยบาย พบว่าสิ่งสำคัญคือ การถ่ายทอดทักษะ การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการอบรม และมีการประเมินผลนโยบาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ทรัพยากรนโยบายมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ต้องมีความรู้ ในการมีความรู้ ความเข้าใจในนโยบาย และสามารถ

ถ่ายทอดทักษะและแบบแผนวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน รวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม นอกจากนี้พบว่า โครงสร้างขององค์กรที่เป็นหน่วยงานหลัก ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนโยบายได้เป็นอย่างดี และยอมรับในการปฏิบัติงานร่วมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนุช เรืองโพน และ เตชทัช คลายโศกก์ (2560) ทำการวิจัยเรื่อง กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีไทย ความสำเร็จและความท้าทายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ข้อค้นพบของงานวิจัยชิ้นนี้คือ ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของนโยบาย เกิดขึ้นจากทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับนโยบายคือ 1) โครงสร้างองค์กร 2) บุคลากร 3) งบประมาณ 4) วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ค้นพบว่า ถ้าข้าราชการหรือบุคลากรนำนโยบายไปปฏิบัติหากมีความรู้ ความเข้าใจและยอมรับในการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้เกิดความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3) การสื่อสารระหว่างองค์กร พบว่า สิ่งสำคัญคือ การประสานงาน สื่อสารประชาสัมพันธ์ มีความเข้าใจที่ตรงกัน และมีแบบแผนปฏิบัติชัดเจน กล่าวคือ การขับเคลื่อนนโยบาย การสื่อสารระหว่างองค์กร จะส่งผลให้การสื่อสารระหว่างหน่วยงานที่ทำการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ มีความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้ กล่าวคือ การประเมินผลเบื้องต้นคือการวิธีการวัดว่า หน่วยงานมีความเข้าใจในนโยบายที่สื่อสารมาจากหน่วยงานหลักหรือไม่นั้นสังเกตจากความเข้าใจ และแบบแผนการปฏิบัติว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จต่อนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรรณสุภา โพธิ์ย้อย และ ณัฐกริช เปาอินทร (2561) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายสภาวัฒนธรรมไปปฏิบัติ กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมตำบล จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายสภาวัฒนธรรมไปปฏิบัติคือ การสื่อสารระหว่างองค์กร เพราะถ้าคนในองค์กรและนอกองค์กรมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันอย่างทั่วถึง จะทำมีการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน รวมถึงทุกองค์กรที่ทำงานร่วมกัน สามารถตามทันต่อเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการประสานงานและความเข้าใจต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

4) ลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้คือ การประสานความร่วมมือ ยึดถือความเป็นองค์กรต้นแบบ เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง และการปกป้องคุ้มครองผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ โดยผู้ให้ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพสะท้อนคิดผ่านมุมมองที่น่าสนใจคือ ลักษณะของหน่วยงานที่จะนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น จะต้องมีการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจ นอกจากนี้หน่วยงานหลักควรเป็นองค์กรต้นแบบในฐานะที่เป็นองค์กรที่กำหนดนโยบาย รวมไปถึงหน่วยงานที่รับนโยบายไปปฏิบัติ จะต้องยึดถือหลักการที่เหมือนกันคือ ปกป้องคุ้มครองผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานจะต้องมีจำนวนเพียงพอ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และรู้บทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณ์ รักชาติเจริญและคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติสู่การปฏิบัติหน่วย

ปฏิบัติงานต้องมีความกระตือรือร้น ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรผู้ร่วมปฏิบัติงานต้องมีจำนวนเพียงพอและมีคุณภาพเหมาะสม มีการดำเนินงานภายใต้สายการบังคับบัญชาที่ชัดเจน คือรู้ว่าใครมีหน้าที่อะไร ระดับไหน ขึ้นตรงต่อใคร และสมาชิกในองค์การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่เพียงแต่ภายในองค์การเท่านั้น แต่ยังต้องมีความสัมพันธ์ของหน่วยปฏิบัติกับองค์การที่กำหนดนโยบายอีกด้วย เพราะหน่วยงานหลักจะทำหน้าที่ในการเผยแพร่ชุดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบาย และความคุ้มครองในกรณีที่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายนั้น ไม่ถูกจำกัดแค่การขับเคลื่อนในส่วนเฉพาะของภาครัฐ แต่เป็นความร่วมมือของถูกฝ่าย เพื่อให้นโยบายมีประสิทธิผลซึ่งเกิดจากการตอบรับในองค์กรจากหลายภาคส่วน จึงเป็นมิติและกลไกที่จะสร้างการมีส่วนร่วมให้กับหน่วยงานหรือภาคส่วนอื่น ๆ ได้ ภายใต้การตัดสินใจร่วมกัน

5) เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ข้อค้นพบในงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า เงื่อนไขที่สำคัญคือเรื่องของช่องว่างระหว่างวัย เพราะการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ การคำนึงถึงความคิด ทัศนคติ ของช่องว่างระหว่างวัยเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวอาจมีแนวความคิด หรือยังไม่คุ้นชินกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะเรื่องของความแตกต่างทางเพศ นอกจากนี้นโยบายควรคำนึงถึงเงื่อนไขของความเชื่อของสังคม คือ ศาสนา นโยบายจะต้องไม่ขัดต่อความเชื่อ วิถีปฏิบัติทางศาสนา เพราะส่งผลอย่างมากต่อการยอมรับในนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประกายกาวิล ศรีจินดา (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลุ่มไอดอล MUM 48 กับการขับเคลื่อนความเสมอภาคทางเพศในอินเดีย ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเรื่องความเสมอภาคในอินเดีย เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม วรรณะชนชั้น ความคิด และการยอมรับของสังคม นำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเพศ เพราะทัศนคติความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นศูนย์กลาง และอยู่เหนือกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ มีความเกี่ยวข้องกับจารีต ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ดังนั้นการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในนโยบาย นอกจากความร่วมมือของภาคีเครือข่ายแล้ว เงื่อนไข จารีต ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มีอิทธิเช่นกันในการขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บารมี พานิช และ สุพรรณี ไชยอำพร (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องของกฎหมาย หรือ นโยบาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเพศเดียวกันเช่น กฎหมายสมรส มักมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจารีต ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม เข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก เพราะกฎหมายของบุคคลที่เป็นเพศเดียวกันจะใช้ได้เฉพาะประเทศที่เปิดกว้างทางเสรีภาพเท่านั้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถสังเคราะห์ได้เป็นองค์ความรู้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ชุณิภา เปิดโลกนิมิต, 2564)

จากภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย "โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์" มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การขับเคลื่อนพื้นฐาน ผสานหลักพุทธธรรม นำสู่นโยบายความเท่าเทียม สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) การขับเคลื่อนพื้นฐาน ควรคำนึงถึงหลักความเสมอภาค และความเท่าเทียม โดยที่วัตถุประสงค์และมาตรฐานของนโยบาย จะต้องให้ความคุ้มครองที่ครอบคลุมถึงกลุ่มคนทุกเพศ แต่ในประเด็นใดที่มีความละเอียดอ่อน และต้องเน้นไปที่เฉพาะกลุ่ม จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อให้มีบทบัญญัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่ขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ

2) ผสานหลักพุทธธรรม เช่น หลักเมตตากายกรรม (ความมีเมตตา) เป็นการแสดงความหวังดี และการมีไมตรีต่อกัน รวมไปถึงการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น หลักเมตตาวจีกรรม (มีวาจาไพเราะ) เป็นการใช้การสื่อสารเพื่อส่งเสริมทัศนคติ ความเข้าใจและกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง หลักเมตตามโนกรรม (การมองกันในแง่ดี) คือการช่วยเหลือผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยความเต็มใจ หลักสาธารณโภคี (การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) คือการคำนึงถึงการออกแบบนโยบายที่ไม่จำกัด หรือเจาะจงไปที่เฉพาะเพศใด เพศหนึ่ง แต่รวมไปถึงทุก ๆ เพศ สามารถเข้าถึงทรัพยากรในสังคมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม หลักสีลสามัญญตา (การประพฤติตนดีงาม) เป็นรูปแบบของการออกนโยบายโดยอยู่ภายใต้พื้นฐานของกฎหมายและระเบียบของสังคม

ที่ตกลงยอมรับกัน หลักทิฏฐิสามัญญตา (การมีความคิดเห็นที่ตรงกัน) คือ ความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์และอุดมคติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

นำสู่นโยบายความเท่าเทียม

เป็นผลลัพธ์ที่กระรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นำหลักพุทธธรรมเข้ามาร่วมกับการขับเคลื่อนนโยบาย การเคลื่อนไหวทางสังคม และปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายคือ การนำพระพุทธศาสนา สถาบันครอบครัว และโรงเรียนเป็นกระบวนการสำคัญในการที่จะผลิตชุดความรู้ ปรับเปลี่ยนความเชื่อ และสร้างความเข้าใจให้สังคมส่วนรวมได้ และสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศ เมื่อไม่มีความแตกต่างความเสมอภาคทางเพศย่อมเกิดผลกับบุคคล และนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาทักษะและเรียนรู้เกี่ยวกับนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ ก่อนนำนโยบายไปปฏิบัติจริง สร้างระบบภาคีเครือข่ายร่วมกับสถาบันพระพุทธศาสนาคือ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และบูรณาการหน่วยงานบุคลากรภายในหน่วยงานให้ทำงานในรูปแบบของเครือข่ายไม่แยกส่วนการทำงานเชิงรุกมากขึ้น ยกระดับความรู้และความเข้าใจของบุคคลากรในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ รวมถึงการสร้างแนวปฏิบัติ กลไกในการควบคุมแนวคิดที่ลดทอนความเสมอภาคทางเพศภายในสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรสร้างความเข้าใจในประเด็นความหลากหลายทางเพศ ต่อชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรทางการศึกษาร่วมไปถึงจัดอบรมเพื่อสร้างการตระหนักถึงความแตกต่างและความเท่าเทียมทางเพศ และติดตาม เฝ้าระวังการนำเสนอข่าวที่สร้างความเข้าใจเชิงลบ สร้างกฎเกณฑ์ มาตรฐาน บทลงโทษที่ละเมิด เลือกปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สร้างวัฒนธรรมแต่ละองค์กรที่เป็นมิตรต่อ LGBTQ รวมถึงควรจัดอบรมเกี่ยวการสื่อสารเพื่อความเข้าอก เข้าใจ หรือการสื่อสารเชิงบวกกับกลุ่มที่มีความแตกต่างระหว่างเพศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการขับเคลื่อนนโยบายด้านความเท่าเทียมทางเพศ โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่แค่หลักสาราณียธรรม 6 แต่เป็นหลักธรรมอื่น ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และส่งผลต่อนโยบาย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). *ยุทธศาสตร์กระทรวง พ.ศ. 2560-2564.* สืบค้น 17 มิถุนายน 2563, จาก http://www.m-society.go.th

กฤษณ์ รักชาติเจริญและคณะ (2560). ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติสู่การปฏิบัติ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ*, 15(2), 1-16.

คณาพงษ์ พึ่งมี. (2562). ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(2), 50-58.

ฐานิดา พานิชเจริญ. (2564). การให้บริการตามหลักพุทธธรรมของโรงพยาบาลราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 39-47.

บารมี พานิช และ สุพรรณี ไชยอำพร. (2559). *รูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประกายกาวิล ศรีจินดา. (2562). กลุ่มไอดอล MUM 48 กับการขับเคลื่อนความเสมอภาคทางเพศในอินเดีย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*, 8(1), 6-13.

ปิยะนุช เรืองโพน และ เตชทัช คลายโศกก์. (2560). กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ความสำเร็จและความท้าทายในการนำนโยบายไปปฏิบัติ. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, 4(7), 54-71.

พรรณสุภา โพธิ์ย้อย และ ณัฐกริช เปาอินทร. (2561). การนำนโยบายสภาวัฒนธรรมไปปฏิบัติ กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมตำบล จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(3), 132-151.

พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม. (2562). การจัดการความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(1), 32-38.

ภคพล เส้นขาว. (2561). การเลือกปฏิบัติต่อสตรีข้ามเพศในสังคมไทย. *วารสารรามคำแหง*, 39(1), 149-168.

สิริวิมล พยัฆษี. (2560). ความไม่เท่าเทียมในสิทธิกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ. *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 16, 904-914.

อารยา สุขสม. (2561). รัฐธรรมนูญไทยกับความหลากหลายทางเพศ. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 11(2), 87-120.

Hair et al. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.). New Jersy: Pearson Education.

LGBT Capital. (2019). *Estimated LGBT Purchasing Power: LGBT-GDP- data as of year-end 2019,* Retrieved October 20, 2020, from http://www.lgbt-capital.com/docs/Estimated_LGBT-GDP_(table)_-_2020.pdf

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน*

BUDDHIST QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT FOR RETIRED PERSONNEL IN THE ROYAL IRRIGATION DEPARTMENT

ถนอมขวัญ อยู่สุข, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
Thanomkwan Yoosook, Surapol Suyaprom, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: thanomkwan.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาคุณภาพชีวิต ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่าง 266 คน ด้วยการสุ่มแบบชั้นภูมิ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ 40การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.76) 2) ปัจจัยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ และปัจจัยหลักภาวนา 4 อิทธิพลร่วมกันต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันได้ถึงร้อยละ 67.40 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ประกอบด้วย การทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การรู้จักดูแลสุขภาพอยู่เสมอ มีความพอเพียงสามารถช่วยเหลือตนเองในเบื้องต้นได้ มีร่างกายที่แข็งแรงมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกทางสังคม

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธ; ผู้เกษียณอายุการทำงาน; กรมชลประทาน

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

The objectives of this research article were to study the quality of life of retired personnel in the Royal irrigation department, to study the factors affecting quality of life of retired personnel in the Royal irrigation department and to propose Buddhist quality of life development of retired personnel in the Royal irrigation department. The methodology was mixed methods. The quantitative research conducted by studying 266 samples which selected by stratified random sampling analyzed the data by using social science application and statistics of frequency percentage mean standard deviation and stepwise regression. The qualitative research conducted by interviewing 18 key informants analyzed the data by descriptive interpretation.

The research findings were as follows: 1. The quality of life of in overall was at a high level ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.76) 2. The factors of quality of life development and Bavanā 4 affected the quality of life development and the proposed Buddhist quality of life development of retired personnel in the Royal irrigation department and could explain the variations up to 67.40% and 3. Buddhist quality of life development of retired personnel in the Royal irrigation department included; social activities together, health promoting activities, good social interactions creating activities, knowing how to take care of one's health, being sufficient, being able to help ones elves initially, strong body and strong mind and having right and freedom of social expression.

Keywords: Buddhist Quality of Life Development; Retired Personnel; Royal Irrigation Department

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดคือการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของจำนวนผู้สูงอายุซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย เช่น อัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มลดลง ประชากรมีอายุยืนขึ้นเนื่องจากการรักษาพยาบาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น และประชากรที่เกิดในยุค Baby Boomers ได้เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว อย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศส สวีเดน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฯลฯ และจากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) ได้มีการคาดการณ์ว่า จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยมีตัวเลขเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศซึ่งมี

สัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากรไทย ถือว่ามีอัตราการเติบโตเป็นอันดับสามในทวีปเอเชีย (สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน), 2562)

ข้อมูลดังที่กล่าวข้างต้นสอดรับกับโครงสร้างสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป สังคมไทยจะกลายเป็นสังคมที่มีจำนวนผู้อายุมากยิ่งขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2562) ระบบเกษียณอายุราชการของไทยที่ใช้ในปัจจุบันเป็นระบบบังคับ คือ ให้ข้าราชการทุกคนเกษียณอายุเมื่อมีอายุ 60 ปี ทั้งนี้การเกษียณอายุราชการเป็นไปตามมาตรการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการใช้ประโยชน์จากกำลังคนให้สูงสุด มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนตามนโยบายการปฏิรูประบบราชการ ในขณะเดียวกันผู้ที่มีอายุมากเกินไปอาจทำงานได้ไม่ดีเท่ากับผู้มีอายุน้อยกว่า จะเห็นได้ว่าการปรับขนาดกำลังคนภาครัฐมีผลกระทบต่อการบริหารนโยบายเชิงโครงสร้างกำลังคนแน่นอน (นุสรา รัตนสมัย, 2552)

นอกจากโครงสร้างสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนไปแล้วนั้น สิ่งที่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ และควรให้ความสนใจอีกประการหนึ่ง คือ ผู้ที่เกษียณอายุการทำงานแล้วนั้นซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุจะมีปริมาณเพิ่มขึ้น กลุ่มคนเหล่านี้มีการเตรียมตัวหรือวางแผนหรือไม่ อย่างไร และกลุ่มคนเหล่านี้จะสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมอย่างผาสุกได้หรือไม่ การเตรียมความพร้อมให้กับชีวิตหลังเกษียณอายุนั้น มีความสำคัญและจำเป็นกับบุคคลที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ช่วงเวลาของชีวิตที่เรียกว่าวัยเกษียณอายุผู้ที่ไม่มีการเตรียมก่อนการเกษียณทำงาน ซึ่งการที่บุคคลที่กำลังจะก้าวสู่วัยเกษียณอายุนั้นเกิดความไม่พร้อมในการเตรียมตัว จนทำให้เกิดความคับข้องใจ ความไม่รู้ถึงเป้าหมายชีวิต จิตใจทรุดโทรม จะไม่สามารถรับสภาพกับสภาวะวิกฤตดังกล่าวได้ ยิ่งกว่านั้นแล้วอารมณ์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาเช่นเดียวกัน อารมณ์ของผู้สูงอายุนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ที่เห็นได้ชัดอยู่หลายรูปแบบได้แก่ (สุรสีห์ ประสิทธิ์รัตน์, 2558) การสูญเสีย เป็นสาเหตุสำคัญมาก เช่น การสูญเสียคนใกล้ชิด จะทำให้อารมณ์ของผู้สูงอายุหวั่นไหวไป การพ้นจากหน้าที่การงาน ทำให้รู้สึกว่ามีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ไม่ได้รับการยกย่องนับถือเหมือนเดิม การผ่าตัด ทำให้มีจิตใจหดหู่ ท้อแท้ สิ้นหวัง เพราะโอกาสที่จะมีสภาพร่างกายเหมือนเดิมนั้นเป็นไปได้ยาก ความเข้าใจ หรือความจำมีน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจำใหม่จะเสื่อม แต่เรื่องเก่าจะจำได้ดี การเก็บตัวการไม่ชอบเข้าสังคม บางคนคิดว่าตัวเองแก่แล้ว จะรู้สึกว่าหงุดหงิด ความทุกข์ใจ มักจะทุกข์ใจเรื่องในอดีต ความตึงเครียด วิตกกังวล โกรธง่าย (ณัฏฐ์ รุ่งวงษ์, 2563; ประยูร เจนตระกูลโรจน์, 2562; พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร, 2564; พระสุมิตร สุจิตฺโต; 2563; พระอนุวัฒน์ อภิวฑฺฒโน, 2564; พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม; 2564; พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ, 2564; นัฐพล บุญสอน, 2565; เพียงหทัย พงษ์สุวรรณ, 2565)

จากข้อมูลที่กล่าวมาแล้วนั้น นับว่าเรื่องสังคมผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัยเกษียณแล้วเป็นเรื่องสำคัญที่นานประเทศต้องตระหนัก ยอมรับ และพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงาน

จากกรมชลประทานจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาดำเนินการโดยเร่งด่วน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้เกษียณอายุการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ มีผลเป็นที่น่าพึงพอใจ กล่าวคือ เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม มีความเป็นอยู่ทางกายภาพที่ดี มีความความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีอารมดีสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีสิทธิและเสรีภาพ จะต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่นปัจจัยทางร่างกาย อารมณ์ความรู้สึกและการดำรงชีวิต และอีกส่วนหนึ่งจะต้องมีการประยุกต์กับหลักพุทธธรรมกล่าวคือ หลักภาวนา 4 มีการพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน โดยศึกษาระดับคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งปัจจัยที่สำคัญ ที่จะก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน เพื่อนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากดังกล่าวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ ผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน จำแนกตามปีงบประมาณที่เกษียณอายุราชการ และผู้เกี่ยวข้องกับผู้เกษียณอายุการทำงานจากหน่วยงานภายใต้สังกัด สำนักงานชลประทานที่ 10 ลพบุรี จำนวน 794 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 266 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratify Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน่ (Taro Yamane) (สุวรีย์ สิริโภคาภิรมณ์, 2546)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เกษียณอายุกรมชลประทาน จำนวน 3 คน นักวิชาการพระพุทธศาสนา (พระสงฆ์) จำนวน 3 รูป นักพัฒนาสังคมชำนาญการ จำนวน 4 คน นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 4 คน และนักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน รวม 18 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด และสร้างเครื่องมือ ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 6 ตอน 64 ข้อ หาค่าค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้ทรงเชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ทุกข้อมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระหว่าง 0.80-100 ตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.973 ใช้เกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	4.21 – 5.00	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	3.41 – 4.20	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	2.61 – 3.40	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	1.81 – 2.60	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	1.00 – 1.80	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลโดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 266 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูล ที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 266 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

2) การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการเก็บข้อมูลโดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Multiple Regression Stepwise)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็ตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ นั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. คุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.84, S.D.=0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยที่ ด้านความสมบูรณ์ด้านสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$= 4.03, S.D. =0.77) รองลงมาคือด้านความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$=4.00, S.D.=0.81) และด้านความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$=3.44, S.D.=0.73)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.04, S.D.=0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านจิตภาวนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.22, S.D.=0.70) รองลงมาคือ ด้านปัญญาภาวนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.10, S.D.=0.75) และด้านศีลภาวนา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.83, S.D.=0.74)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ($\overline{X}$=3.86, S.D.=0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสิทธิเสรีภาพ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.23, S.D.=0.75) รองลงมาคือ ด้านความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.08, S.D.=0.75) และด้านการรวมกลุ่มทางสังคม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.53, S.D.=0.81)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ (X1) ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ด้านความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา (X11) ด้านความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ (X12) ด้านความสมบูรณ์สังคมและสิ่งแวดล้อม (X13) และด้านความสมบูรณ์ของสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต (X14) มีอิทธิพลร่วมกันต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยองค์ประกอบทั้งหมด

ของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ ร่วมกันอธิบายความผันแปรของของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน (Y) ได้ร้อยละ 49.20 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 1

ปัจจัยหลักภาวนา 4 (X2) มีองค์ประกอบคือ ด้านกายภาวนา (X21) ด้านศีลภาวนา (X22) ด้านจิตภาวนา (X23) และด้านปัญญาภาวนา (X24) มีอิทธิพลต่อของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยองค์ประกอบทั้งหมดของปัจจัยหลักภาวนา 4 ร่วมกันอธิบายความผันแปรของของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน (Y) ได้ร้อยละ 39.10 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 2

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ (X1) และปัจจัยหลักภาวนา 4 (X2) มีอิทธิพลร่วมกันต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ (X1) และปัจจัยหลักภาวนา 4 (X2) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ได้ถึงร้อยละ 67.40 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม (X1) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β1) เท่ากับ 0.459 และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 (X2) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β2) เท่ากับ 0.481 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 3

3. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีหลักการที่สำคัญคือการประยุกต์ลักพุทธธรรมกล่าวคือหลักของภาวนา 4 อันได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนาร่วมกันปัจจัยการพัฒนาคุณภาพที่ชีวิต ซึ่งได้แก่ การส่งเสริมร่างกายและสติปัญญา ความสมบูรณ์ด้านอารมณ์และจิตใจ ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และการดำรงชีวิต ในลักษณะบูรณาการเพื่อให้เกิดผลกคือคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เกษียณอายุการทำงานจากกรมชลประทาน ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม มีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เกษียณอายุ มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคมและทำบุญ ร่วมกันทำกิจการการเรียนรู้

3.2 ด้านความเป็นอยู่ทางกายภาพ มีกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีการฝึกปฏิบัติธรรม ฝึกให้มีการแสดงออกทางกายที่เหมาะสม มีกิจกรรมที่ให้ร่วมระดมความคิดพัฒนาสมอง

3.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การแสดงออกต่อกันและกันอย่างสุภาพ ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ วางตัวเหมาะสม

3.4 ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ที่ดี รู้จักดูแลสุขภาพอยู่เสมอ มีแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมปัญญา อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีเครื่องอุปโภคบริโภคครบครัน มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เพียงพอ

3.5 ด้านลักษณะทางอารมณ์ มีความพอเพียง ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ มีอารมณ์ดี มีอัธยาศัยดี มีจิตใจที่เบิกบาน

3.6 ด้านความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองในเบื้องต้นได้ มีปัญญาสามารถวิเคราะห์ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีวิจารณญาณวิเคราะห์แยกแยะถูกผิด สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถใช้หลักของเหตุผลในการตัดสินใจได้

3.7 ด้านการพัฒนาตนเอง มีร่างกายที่แข็งแรง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาร่างกายและจิตใจอยู่เสมอ มีการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3.8 ด้านสิทธิเสรีภาพ มีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกทางสังคม มีความเท่าเทียมทางสังคม มีเสรีภาพในการแสดงออกทางกาย ได้รับสิทธิประโยชน์อย่างเหมาะสม ได้รับการยกย่องเชิดชูในปรากฏในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. คุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน และการวิจัยแสดงให้เห็นว่า คุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากเช่นกันเนื่องจาก ผู้เกษียณอายุมีความพร้อมด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคพื้นฐาน อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งแสดลให้เห็นว่าผู้เกษียณอายุจะมีสุขภาพดีมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต้องมีสภาพจิตใจที่ดี มีจิตใจสงบ อยู่ในสถานที่ดีและมีความพร้อมในปัจจัยขึ้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิงหนาท ประศาสน์ศิลป์ (2559) ได้ศึกษาดุษฎีนิพนธ์ เรื่องการดำเนินชีวิตที่มีความสุขของข้าราชการพลเรือนวัยเกษียณ ตามแนวทางพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตของข้าราชการพลเรือนวัยเกษียณ มีการดำเนินชีวิตที่ดี มีการดูแลสุขภาพ การปฏิบัติตนต่อครอบครัวและสังคมที่ดี มีความสบายใจกังวล ซึ่งเป็นหลักการเพื่อให้ข้าราชการพลเรือนวัยเกษียณได้นำมาใช้ปฏิบัติเพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และสอดคล้องกับนิศารัตน์ กุลกชพร (2554) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัจจัยที่มีผลกับการเตรียมพร้อมเกษียณอายุราชการของข้าราชการตำรวจ จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการตำรวจจังหวัดยะลามีการเตรียมความพร้อมเกษียณอายุราชการ ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสนคำนึง ตรึฤกษ์ฤทธิ์ และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตและการเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณอายุของข้าราชการครู จังหวัด

ชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครู ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณอายุอยู่ในระดับสูง คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสัมพันธภาพทางสังคม อยู่ในระดับดี และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ มนอัตระผดุง และคณะ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารของสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาที่จะเกษียณอายุราชการ มีการเตรียมพร้อม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงินและทรัพย์สิน 2) ด้านที่อยู่อาศัย 3) ด้านร่างกาย 4) ด้านจิตใจ และ 5) ด้านการใช้เวลาว่าง ซึ่งเป็นการดูแลในเรื่องของร่างกายและจิตใจให้สมบูรณ์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานมี ปัจจัยที่สำคัญคือ ปัจจัยความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา ปัจจัยความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และความสมบูรณ์ด้านสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตมี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ สุทธะ (2560) ได้ศึกษาดุษฎีนิพนธ์ เรื่องกระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวคิดจิตวิทยา (Psychology) เชื่อว่า การพัฒนาตนให้สมบูรณ์นั้นจะต้องตอบสนองความต้องการไปตามลำดับขั้น จากความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพสู่ความต้องการระดับสูงที่สามารถเข้าใจตนเองและโลกได้อย่างถ่องแท้ส่วนกระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวคิดสุขภาพองค์รวม (Holistic Health) เชื่อว่าสุขภาวะที่สมบูรณ์เกิดจากการพัฒนาองค์ประกอบทุกส่วนของชีวิตไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุลทั้งทางกาย สังคม (สิ่งแวดล้อม) จิต และจิตวิญญาณ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาริกา หาญพานิชย์ (2558) ซึ่งได้ศึกษาดุษฎีนิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ พบการวิจัยพบว่า ถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งสองด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติของศาสตร์สมัยใหม่ รูปแบบการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยนำเสนอการใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านตั้งอยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม

ในส่วนของปัจจัยหลักภาวนา 4 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมดังกล่าว ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุ ซึ่งเกิดจากการที่ผู้เกษียณอายุได้พัฒนากายให้มีสุขภาพแข็งแรง มีระเบียบวินัยในตนเอง รักษาสภาพจิตใจและอารมให้ดี และพัฒนาความรู้อยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริญ นุชนิยม (2563) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิต และทางด้านปัญญาให้มี ความสามารถในการพึ่งตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตนให้อยู่ภายใต้ของหลักศีลธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศรี สัจจะสกุล

รัตน์ (2560) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านต๋อม จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า การดูแลผู้สูงอายุได้ดูแลตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ ด้านกายภาวนา พิจารณาถึงคุณค่าแท้ของปัจจัย ด้านศีลภาวนา มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและบุญ-บาป ด้านจิตตภาวนา มีสุขภาพจิตดี ยิ้มแย้ม ด้านปัญญาภาวนา เข้าใจหลักสัจธรรมและความไม่เที่ยงของชีวิตตามหลัก ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

3. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การรวมกลุ่มทางสังคม ความเป็นอยู่ทาง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ที่ดี ลักษณะทางอารมณ์ ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง การพัฒนาตนเอง และสิทธิเสรีภาพในสังคม ซึ่งมีผลมาจากการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและปัจจัยที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลวรรณ อาจาริยานนท์ (2559) ได้ศึกษาดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ มีจุดหมายของการดำเนินชีวิตคือความสุขในระดับต่าง ๆ ตามหลักพุทธธรรม คือ แก้ทุกข์ สร้างสุข การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และมีความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นระบบการดำเนินชีวิตโดยรู้จักใช้ปัญญาในการกระทำตามแนวทางแห่งมัชฌิมาปฏิปทา

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ อัจฉราวรรณ กันจินะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ พบว่าวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ ต้องอย่าละทิ้ง 5 ข้อคือ อย่าละทิ้งการปล่อยวาง ต้องปล่อยวางอย่ายึดติดลาภยศสรรเสริญ อย่าละทิ้งการมีสุขภาพที่ดีต้องออกกำลังกาย ทานอาหารที่มีประโยชน์ และพักผ่อนให้เพียงพอ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ผลการวิจัยข้างต้นเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย ดังต่อไปนี้

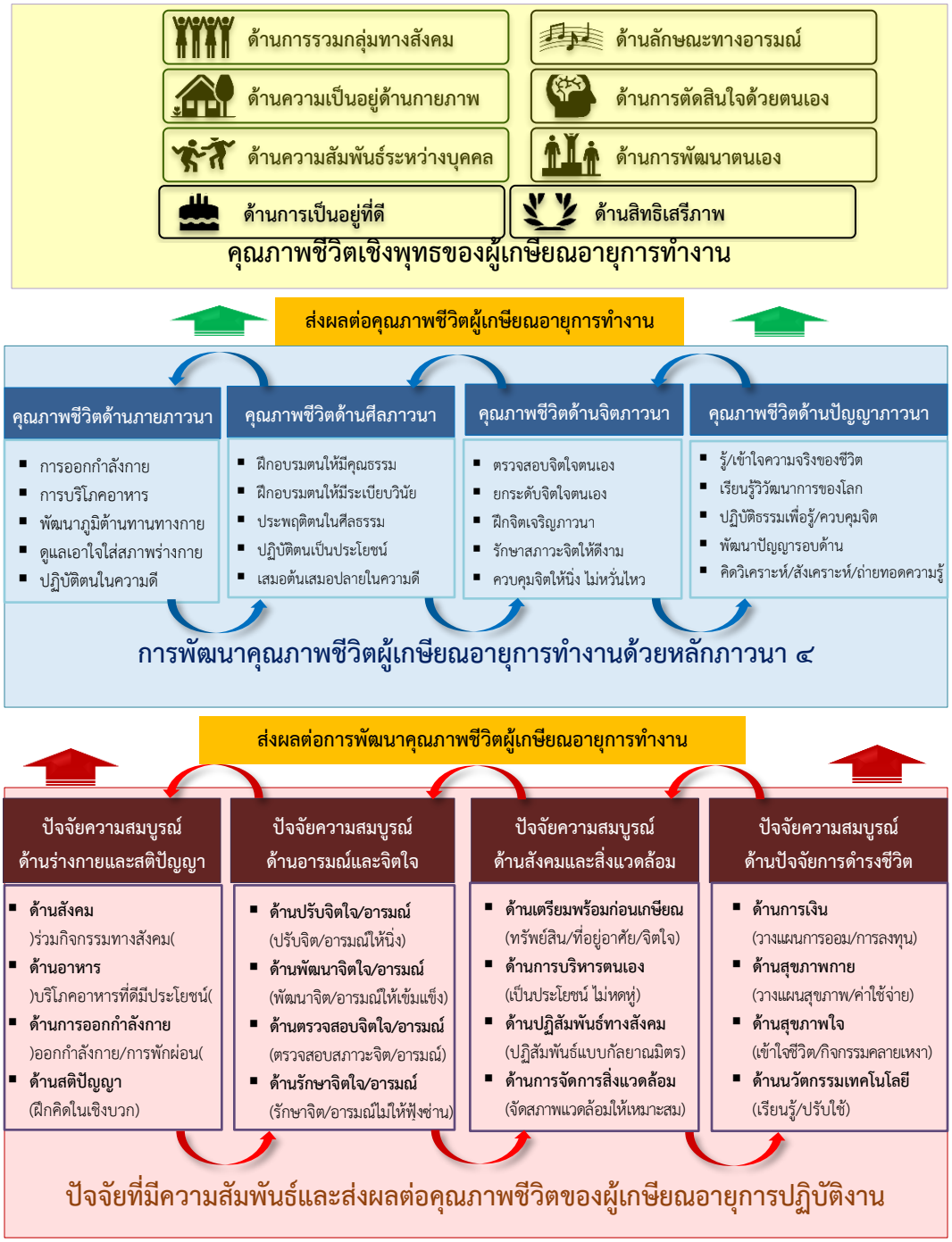

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุต้องดำเนินการโดยบริหารจัดการปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผนวกกับหลักพุทธธรรมในลักษณะบูรณาการ โดยการบริหารปัจจัยให้เกิดความสมดุล คือปัจจัยความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา ปัจจัยวามสมบูรณ์ด้านอารมณ์และจิตใจ ปัจจัยความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยความสมบูรณ์ ด้านปัจจัยการดำรงชีวิต ให้เกิดความสมบูรณ์พร้อมด้วยหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งจะต้องใช้หลักภาวนา 4 นี้ เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาทางกาย ให้มีการส่งเสริมพัฒนาทางศีลระเบียบวินัย ให้มีการพัฒนายกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และพัฒนาปัญญาโดยสร้างระบบการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

หลักการทั้ง 2 ประการข้างต้นเมื่อนำมาบูรณาการแล้วจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการทำงาน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำรงชีวิต มีกิจกรรมทางสังคม มีสุขภาพร่างกายที่ดี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีการเป็นอยู่ที่ดี อยู่ดี กินดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่ดี มีความมั่นคงติดสินใจได้ด้วยตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของผู้เกษียณอายุการปฏิบัติงานจากกรมชลประทาน ครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรมีนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการทำงานจากกรมชลประทานอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุการทำงาน รวมถึงครอบครัวและสังคม เพื่อสร้างความพร้อมทั้งทางกายและสภาพจิตใจ เพื่อให้ผู้เกษียณอายุการทำงานได้ใช้ชีวิตต่อไปอย่างมีคุณภาพต่อไป

2. กรมชลประทาน รวมถึง ควรจัดทำแผนหรือกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาหรือส่งเสริมผู้เกษียณอายุการทำงานที่ยังมีสมรรถภาพสมบูรณ์พร้อม มีกิจกรรมหรือมีงานทำเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง ไม่ฟุ้งซ่านและรู้สึกว่าตนยังทำประโยชน์ได้

3. กรมชลประทานควรมีนโยบายในการบูรณาการหลักพุทธธรรม (ภาวนา 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เกษียณอายุการทำงาน อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างเข้มแข็งทางทั้งกายและจิตใจให้สมบูรณ์พร้อม เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้เกษียณอายุการทำงาน ครอบครัวและสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ภาครัฐควรกำหนดแผนพัฒนาควรภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุอย่างเป็นรูปธรรม มีกระบวนการในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมจนถึงการพัฒนาตามแผน เพื่อยกระดับจิตใจและพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี

2. กรมชลประทานควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการทำงาน โดนเน้นการพัฒนาสภาพจิตใจให้เข้มแข็ง พัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ดำเนินชีวิตด้วยความสันติสุข

3. กรมชลประทานควรกำหนดมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เกษียณอายุตามหลักภาวนา 4 โดยเน้นให้ผู้เกษียณอายุได้มีกิจกรรมในการพัฒนากาย และมีการฝึกอบรมในเรื่องศีลและระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มีการอบรมพัฒนาจิตใจโดยให้ผู้เกษียณอายุได้พัฒนาจิตใจ ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เจริญภาวนา และพัฒนาการศึกษาพัฒนาปัญญา ให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขสามารถพึงพาอาศัยตนเองได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการทำงานในหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อนำผลที่ได้นำเสนอรัฐบาลาจัดทำเป็นนโยบายระดับประเทศต่อไป

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เกษียณอายุการทำงาน เพื่อความชัดเจนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เกษียณอายุการทำงานต่อไป

3. ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพจิตใจของผู้เกษียณอายุการทำงานให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจและพร้อมดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

เจริญ นุชนิยม. (2563). *กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชูชาติ สุทธะ. (2560). *กระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฏฐ์ รุ่งวงษ์. (2563). การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์เพื่อคุณภาพชีวิตที่พอเพียงในวัยเกษียณ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 3(1), 55-61.

นัฐพล บุญสอน. (2565). ภาวนาธรรม: หลักธรรมสำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงาน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 220-231.

นิศารัตน์ กุลกชพร. (2554). *ปัจจัยที่มีผลกับการเตรียมพร้อมเกษียณอายุราชการของข้าราชการตำรวจจังหวัดยะลา* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

นุสรา รัตนสมัย. (2552). *พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมตนเองเข้าสู่วัยเกษียณ: กรณีศึกษาข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข* (ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ประยูร เจนตระกูลโรจน์. (2562). ผู้สูงอายุ : ดูแลอย่างไรให้แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 44-53.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ. (2564). การพัฒนาเครือข่ายเยาวชนในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่าย ลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 69-80.

พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนหนองจอก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(2), 31-41.

พระสุมิตร สุจิตฺโต. (2563). คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(2), 1-10.

พระอนพัทย์ ฐิตธมฺโม. (2564). การส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับชุมชนของวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 4(1), 22-31.

พระอนุวัฒน์ อภิวฑฺฒโน. (2564). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนวัดหนองไม้เหลือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(1), 37-46.

เพียงหทัย พงษ์สุวรรณ. (2565). หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้บริหารธุรกิจก่อสร้างในกรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 195-210.

วิไลวรรณ ริยานนท์. (2559). *รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้สูงอายุ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริวรรณ มนอัตระผดุง และคณะ. (2559). การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการ ของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาวารสารวิจัยและพัฒนา. *วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,* 11(2), 4962.

สมศรี สัจจะสกุลรัตน์. (2560). *รูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านต่อม จังหวัดพะเยา.* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สาริกา หาญพานิชย์. (2558). *การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธ-บูรณาการ.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2562). *สัมภาษณ์ : ภูเบศร์ สมุทรจักร "เพราะโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป เราจึงเปลี่ยนแปลง.* สืบค้น 1 ธันวาคม 2562, จาก http://www.knowledgefarm.in.th

สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน). (2562). *ประชากรสูงวัยและแนวโน้มในอนาคต*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562, จาก https://intelligence.businesseventsthailand.com.

สิงหนาท ประศาสน์ศิล. (2559). *การดำเนินชีวิตที่มีความสุขของข้าราชการพลเรือนวัยเกษียณตามแนวทางพุทธบูรณาการ* (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุรสีห์ ประสิทธิ์รัตน์. (2558). *ชีวิตหลังเกษียณของข้าราชการครู* (การศึกษาอิสระ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี สาขาการบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แสนคำนึง ตรีฤกษ์ฤทธิ์ และคณะ. (2563). *คุณภาพชีวิตและการเตรียมความพร้อมก่อนการเกษียณอายุของข้าราชการครู จังหวัดชลบุรี.* สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2563, จาก http://www.thaiscience.info/

ความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยา และเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม*

NATIONAL SECURITY ON DRUGS AND MEDICAL SUPPLIES IN TERMS OF PRODUCTION, PROCUREMENT, RESEARCH AND MEDICAL SUPPLIES IN CRITICAL SITUATION OF GOVERNMENT PHARMACEUTICAL ORGANIZATION

ถนัด เบิกนา, วิจิตรา ศรีสอน, สัณฐาน ชยนนท์
Thanad Berkna, Wijittra Srisorn, Sunthan Chayanon
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: wijittra.sr@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. บทบาทและสภาพปัญหาขององค์การเภสัชกรรม 2. การพัฒนาองค์การเภสัชกรรม และ 3. แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 18 คน และจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษา พบว่า 1. มีภารกิจในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ภายในประเทศ วิจัยยาเตรียมยาและเวชภัณฑ์สำรองในกรณีฉุกเฉิน 2. องค์การเภสัชกรรมมีพันธกิจสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศ ผลิตและจัดหายาและเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพ รักษาระดับราคายาและเวชภัณฑ์ สำรองยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นในยามฉุกเฉิน และ 3. แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม พบว่า องค์การเภสัชกรรมมีการสร้างคลังยาและเวชภัณฑ์แห่งใหม่ พัฒนาระบบคลังและกระจายสินค้า การดำเนินงานตามแนวทางทั้ง 7 ข้อส่งผลให้องค์การเภสัชกรรมเป็นองค์กรหลักเพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศ

คำสำคัญ: ยาและเวชภัณฑ์; ความมั่นคง; องค์การเภสัชกรรม

*Received August 21, 2021; Revised September 10, 2021; Accepted September 10, 2021

Abstract

This research had objectives to 1 study roles and problem state of the Government Pharmaceutical Organization (GPO), 2 study the development of the GPO and 3) propose a guideline in the development of national drug and medical supplies stability with regard to production, procurement, and research on drug and medical supplies in a critical condition, conducted by qualitative research.

The researcher undertook the documentary research method by in-depth interviewing 18 key-informers, and 12 participants in focus group discussion The obtained data are grouped by using a categorization method, analyzed by using a content analysis, and verified by using a triangulation method.

Findings were as follows:

1. The GPO is considered as a quasi-governmental organization under the supervision of the Ministry of Public Health. For the 2nd objective, the findings confirmed that the GPO has a mission to meet the public health policy of the country by producing and providing drug and medical supplies with high quality. For the 3rd objective, the guidelines in the development of national drug and medical supplies stability of relevance to production, procurement, and research in critical condition in the reservation of drug and medical supplies, the GPO obtains drug and medical supplies warehouse, develops warehouse and distribution system. The precise operation based on the mentioned 7 guidelines will enable the GPO to become a main organization for drug and medical supplies stability with modernization and sustainability.

Keywords: Drug and medical supplies; stability; Government Pharmaceutical Organization (GPO)

บทนำ

นับเป็นเวลาถึง 60 ปี ที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 การพัฒนาในช่วงเริ่มแรกเน้นการพึ่งพาในภาคการเกษตรกรรมเป็นหลัก หลังจากนั้น เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจทั่วโลกจากการผลิตสินค้าเกษตรไปสู่ภาคการอุตสาหกรรมและภาคบริการ มีการเพิ่มผลผลิตภายในประเทศและส่งเสริมการส่งออกเพื่อดึงเม็ดเงินจากต่างประเทศ แม้ความสามารถในการผลิตของประเทศโดยรวมจะเพิ่มมากขึ้น แต่ก็เกิดปัญหาความเลื่อมล้ำขึ้นในสังคม การกระจายรายได้จากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาคมิได้เป็นไปตามที่คาดหวัง ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ

(Gross Domestic Product: GDP) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนจนกับคนรวยยิ่งเพิ่มสูงขึ้น กลุ่มคนที่มีรายได้สูงก็ยิ่งมีรายได้เพิ่มมากขึ้น กลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำก็หาเงินได้น้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามอัตราเงินเฟ้อ กลุ่มคนที่มีรายได้สูงมีส่วนแบ่งรายได้ร้อยละ 54.4 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ ในขณะที่กลุ่มคนที่มีรายได้น้อยที่สุดมีส่วนแบ่งจากรายได้รวมเพียงแค่ร้อยละ 4.6 ผู้ที่มีรายได้สูงสุดมีรายได้คิดเป็น 12 เท่ามากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มีกลุ่มคนจำนวนน้อยที่มีผลกระทบต่อตัวเลขที่เพิ่มมากขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีคำถามที่ว่า เกิดอะไรขึ้นกับการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เหตุใดการพัฒนาจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) นอกเหนือจากการจ้างงานแล้ว มูลค่าที่เกิดจากอุตสาหกรรมยาถือปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนมูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Grass & Mosle, 2015)

กระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจหน้าที่และภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลในการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนคนไทย ดำเนินการป้องกัน ควบคุม และรักษาโรคที่เป็นภัยคุกคามกับประชาชนในประเทศ ตลอดจนการพัฒนาฟื้นฟูสมรรถภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกัน กระทรวงสาธารณสุขตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อม โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ประเทศระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นโยบายรัฐบาลทางด้านสาธรณสุข นโยบาย Thailand 4.0 และเป้าหมายการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนของสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ในการยกระดับมาตรฐานบริการด้านสาธารณสุข และใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาระบบสุขภาพของประชาชน โดยรัฐบาลมีวัตถุประสงค์ในการวางรากฐานการพัฒนาและสร้างเสริมความแข็งแกร่งในบริการด้านสาธารณสุข ดูแลสุขภาพของประชาชน มุ่งเน้นความเสมอภาค คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความทั่วถึง เพื่อยกระดับขีดความสามารถด้านสาธารณสุขของประเทศด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ภายใต้เครือข่ายความร่วมมือจากประชารัฐ และจากทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในส่วนขององค์การเภสัชกรรม มีการมุ่งพัฒนาองค์กรไปสู่ระดับสากล รับผิดชอบดูแลความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศในฐานะ “คลังยาของชาติ” และเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศ องค์การเภสัชกรรมดำเนินนโยบายสอดรับกับแผนยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข ในการมุ่งเน้นการบริการด้านสุขภาพในเชิงรุก (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2560)

Thailand 4.0 หรือประเทศไทย 4.0 เป็นวิสัยทัศน์หรือรูปแบบเชิงพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทย ภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและอดีตหัวหน้าคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คสช.) โดยมีหลักคิดที่สำคัญคือ “มั่นคง มั่งคั่ง

และยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนเพื่อการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ ด้วยการปรับเปลี่ยน กำหนดทิศทาง สร้างสรรค์และนำเสนอทางเลือกใหม่ในการพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ มีขีดความสามารถในการรับมือกับโอกาสหรือภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-traditional threats) ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในศตวรรษที่ 21 สาระสำคัญของ Thailand 4.0 มุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนและเสริมสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจบนพื้นฐานของ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจบนพื้นฐานของนวัตกรรม” มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าและบริการโดยใช้นวัตกรรม มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม สำหรับภาคการเกษตร มีนโยบายเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมไปเป็นการเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยีอันชาญฉลาด (Smart Farming) เพื่อหวังผลให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น และยกฐานะขึ้นเป็นเกษตรกรขึ้นเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ด้านธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งโดยปกติต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐตลอดเวลา มีการปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรที่ชาญฉลาด (Smart Enterprises) และบริษัทเกิดใหม่ (Startups) ที่มีศักยภาพในการแข่งขันด้านธุรกิจสูง ส่วนการบริการในแบบดั้งเดิม (Traditional Services) ซึ่งสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ก็มีการปรับเปลี่ยนไปสู่บริการที่มีมูลค่าสูง (High Value Service) ในด้านแรงงานมีการปรับเปลี่ยนจากแรงงานที่มีทักษะในการทำงานต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรอบรู้ความเชี่ยวชาญ และมีทักษะในการทำงานที่สูงขึ้น (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2562)

กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุขของประเทศระยะ 20 ปี ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการนำพาประเทศไปสู่ Thailand 4.0 เพื่อรองรับสังคมเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และการเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งจำนวนของผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนถึง 1 ใน 4 ของประชากรรวมทั้งประเทศ การเชื่อมต่อแบบไร้พรมแดนทางการค้าและเศรษฐกิจของโลก การพัฒนาและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงระบบสุขภาพอย่างถ้วนหน้า โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนในประเทศ มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ เจ้าหน้าที่มีความสุข มีระบบสุขภาพที่ยั่งยืน โดยมีหลักการใหญ่ 3 ประการดังต่อไปนี้ คือ 1) ประชาชนมีสุขภาพที่ดี หมายถึง ประชาชนมีอายุที่คาดว่าประชากรแรกเกิดก่อนเสียชีวิตไม่น้อยกว่า 87 ปี และอายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดีเมื่อแรกเกิด ไม่น้อยกว่า 75 ปี 2) เจ้าหน้าที่มีความสุข หมายถึง บุคคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขได้รับการพัฒนาความก้าวหน้าในเส้นทางวิชาชีพ มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีและมีความสุขในการทำงาน และ 3) ระบบสุขภาพยั่งยืน หมายถึง ประชาชนมีระบบสุขภาพที่มีคุณภาพและมีมาตราฐานเดียวกันทั้งประเทศ เป็นระบบสุขภาพแบบองค์รวม เป็นธรรม และมีความมั่นคง ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนด้านสาธรณสุขให้กับประเทศ

ยาและเวชภัณฑ์มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น ยาช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น ยาช่วยขจัดโรคภัยไข้เจ็บ ยาช่วยลดความเจ็บปวดและทรมาน วัคซีนช่วยประหยัดค่ารักษาพยาบาล ยาช่วยให้ระยะเวลาในการรักษาพยาบาลสั้นขึ้น อุตสาหกรรมยาสร้างงานในสังคม และยาและเวชภัณฑ์เสริมสร้างเศรษฐกิจโลกโดยรวม (Burke, 2020) การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือโควิด-19 ได้สร้างบทเรียนครั้งสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมาก ที่เห็นได้ชัดก็คือ ปัญหาด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไม่ใช่เป็นคนละส่วนกัน (ประทีป ธนกิจเจริญ, 2563) หากแต่การระบาดของโรคส่งผลกระทบต่อประเด็นต่างๆ ดังกล่าวโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ก่อให้เกิดผลเสียโดยตรงด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมเป็นวงกว้าง ทั้งยังสะท้อนถึงความสามารถในการบริหารจัดการของรัฐบาลในการควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โรคระบาดไม่เลือกปฏิบัติ ทุกคนมีโอกาสได้รับความเสี่ยง ประเทศไทยเป็นหนึ่งประเทศในโลกที่สามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคได้ดี ข้อมูลวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีการระบาดและมีจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 จำนวน 2,826 คน จำนวนผู้ได้รับการรักษาจนหายจากโรคแล้ว 2,352 คน คิดเป็นร้อยละ 83.2 ของการรักษาหาย อยู่ในลำดับที่ 2 ของโลก รองจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (ณัฏฐวรรณ คำแสน, 2564) ส่อให้เห็นถึงความเข้มแข็งในระบบสาธารณสุขของไทยและความสำคัญของยาและเวชภัณฑ์

องค์การเภสัชกรรมเป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจ มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบหลักในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ ให้การสนับสนุนระบบสาธารณสุขของประเทศ นับเป็นองค์กรที่มีความทันสมัยและถือเป็นโรงงานผลิตยาแผนปัจจุบันที่ได้มาตราฐานสากลแห่งแรกของประเทศไทย องค์การเภสัชกรรมถือกำเนิดขึ้นจากการรวมตัวกันของโรงงานเภสัชกรรม ซึ่งก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 กับกองโอสถศาลา ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2444 ตามพระราชบัญญัติองค์การเภสัชกรรม พุทธศักราช 2509 มีฐานะเป็นหน่วยงานด้านสาธารณสุขภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข โดยเมื่อเริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. 2509 องค์การเภสัชกรรม ได้รับเงินทุนเริ่มต้นกิจการจากรัฐบาล มีพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับโอนมาจากโรงงานเภสัชกรรม และกองโอสถศาลา จำนวน 349 คน มีทรัพย์สินทั้งสิ้นในขณะนั้นรวม 47 ล้านบาท ปัจจุบันเวลาผ่านไป 55 ปี องค์การเภสัชกรรมมีผลประกอบการรวมในปี พ.ศ. 2562 จำนวน 18,211 ล้านบาท มีทรัพย์สินรวม 21,362 ล้านบาท สามารถผลิตยาเม็ดและแคปซูลได้ประมาณ 6,200 ล้านเม็ดต่อปี ผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อออกจำหน่ายได้จำนวน 12 รายการ ครอบคลุมยาที่จำเป็นต่อระบบสาธารณสุข เช่น ยาต้านไวรัสเอดส์ และมีพนักงานจำนวนทั้งสิ้น 3,215 คน (องค์การเภสัชกรรม, 2561) องค์การเภสัชกรรมยึดมั่นในพันธสัญญาการเป็นองค์กรหลักเพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศ โดยมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิตและจัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ ด้านการตลาดและบริการ ด้านการบริหารจัดการองค์กร และด้านการพัฒนาสมุนไพร สามารถผลิตยาตอบสนองความต้องการของตลาดได้ถึง 227 รายการ มุ่งเน้นการเข้าถึงยาและวัคซีนที่จำเป็นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพึ่งพาตนเองและความมั่นคงยั่งยืนด้านยา มี

ดำเนินโครงการการวิจัยและพัฒนาสารสกัดจากกัญชาและปรับปรุงสายพันธุ์ต่างๆ ของกัญชา (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

จากข้อมูลดังกล่าวทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะ 1) ศึกษาบทบาทและสภาพปัญหาขององค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤต 2) ศึกษาการพัฒนาองค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤต และ 3) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาปรับปรุงการดำเนินงานขององค์การเภสัชกรรม และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและสภาพปัญหาขององค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤต

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤต

3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 18 คน ประกอบด้วย ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 3 คน พนักงานองค์การเภสัชกรรม จำนวน 3 คนผู้บริหารโรงพยาบาล ในเขตจังหวัดภาคกลาง จำนวน 3 คน ผู้บริหารบริษัทยาและเวชภัณฑ์เอกชน จำนวน 3 คน นักวิชาการด้านการแพทย์ จำนวน 3 คน และประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน และจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 2 คน พนักงานองค์การเภสัชกรรม จำนวน 2 คน ผู้บริหารโรงพยาบาล ในเขตจังหวัดภาคกลาง จำนวน 3 คน ผู้บริหารบริษัทยาและเวชภัณฑ์เอกชน จำนวน 3 คน และนักวิชาการด้านการแพทย์ จำนวน 2 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) การจัดสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การจัดกลุ่มข้อมูล (Categorization) วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัย

1. บทบาทและสภาพปัญหาขององค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤต จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในอดีตประเทศไทยไม่มีความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ยาและเวชภัณฑ์ส่วนใหญ่ถูกนำเข้าจากต่างประเทศในปริมาณที่สูงขึ้นทุกปีและมีราคาแพง เภสัชกร ดร.ตั้ว ลพานุกรม อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐกิจ มีดำริให้ก่อตั้งกองเภสัชกรรมขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยยาและสมุนไพรที่สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นยาได้ ประกอบกับการที่ยาสมุนไพรไทยยังขาดมาตราฐานเภสัชตำรับ ดังนั้นจึงมีการสร้างโรงงานเภสัชกรรมขึ้นเพื่อผลิตยาตอบสนองความต้องการภายในประเทศ อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมยาภายในประเทศให้พัฒนายิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการปรับหน่วยงานของรัฐใหม่ โดยมีการสถาปนากระทรวงสาธารณสุข โรงงานเภสัชกรรมถูกจัดอยู่ภายใต้กองเภสัชกรรม กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารสุข เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2485 และมีการเปิดโรงงานเภสัชกรรมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 เมษายน ปีเดียวกัน โรงงานเภสัชกรรมมีความสามารถในการผลิตยาได้หลายขนาน และจำหน่ายให้กับประชาชนในราคาย่อมเยา ต่อมาภายหลังรัฐบาลเห็นว่าการทำงานของโรงงานเภสัชกรรมและกองโอสถศาลามีความซับซ้อน คณะกรรมการอำนวยการโรงงานเภสัชกรรมและกระทรวงสาธารณสุขจึงมีมติให้โรงงานเภสัชกรรมและกองโอสถศาลาเป็นหน่วยงานเดียวกัน องค์การเภสัชกรรมมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2509 ตามพระราชบัญญัติองค์การเภสัชกรรม พ.ศ. 2509 โดยการรวมตัวกันของสองหน่วยงานดังกล่าว มีภาระกิจในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ภายในประเทศ เพื่อลดปัญหาการนำเข้ายาจากต่างประเทศ และส่งเสริมอุตสาหกรรมยาของประเทศให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้นยังมีหน้าที่วิจัยยาเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จัดเตรียมยาและเวชภัณฑ์สำรองในกรณีฉุกเฉิน ภาวะวิกฤตหรือการระบาดของโรคอุบัติใหม่ รวมทั้งใช้ความรู้ ความเข้าใจและวิธีการใช้ยา และการดูแลสุขภาพโดยทั่วไปที่ถูกต้อง เหมาะสม และปลอดภัยแก่ประชาชน

2. การพัฒนาองค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤต พบว่า องค์การเภสัชกรรมมีพันธกิจในการสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศ โดยผลิตและจัดหาเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตราฐานสากลเพื่อสนับสนุนระบบสาธารณสุข เป็นกลไกสำคัญในการรักษาระดับราคายาและเวชภัณฑ์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และสำรองยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นในยามฉุกเฉินเพื่อความมั่นคงของชาติ โดยองค์การเภสัชกรรมมีการพัฒนา ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤตในประเด็นของ 1) นโยบายยาและเวชภัณฑ์ของชาติ 2) นโยบายด้านอุตสาหกรรมยาและการค้าของชาติ 3) สุขภาพของผู้ใช้ยาและเวชภัณฑ์ 4) คุณภาพ ความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาและ

เวชภัณฑ์ 5) การเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ 6) ความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ และ 7) การสำรองยาและเวชภัณฑ์

3. แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางด้านนโยบายยาและเวชภัณฑ์ของชาติ องค์การเภสัชกรรมเป็นองค์กรหลักเพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศที่ทันสมัยและยั่งยืน บริหารการลงทุนให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของประเทศ มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งมั่นคง มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีตามยุทธศาสตร์ Thailand 4.0 และดำเนินการตามแผนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Digital Economy) ภายใต้ระบบธรรมาภิบาล 2) แนวทางด้านอุตสาหกรรมยาและการค้ายาของชาติ องค์การเภสัชกรรมเป็นผู้นำในการผลิตยา และการบริการ รักษาระดับราคายา และความมั่นคงด้านยาของประเทศ เป็นผู้นำด้านการวิจัย พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศและความต้องการของตลาด 3) แนวทางด้านสุขภาพของผู้ใช้ยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมคิดค้น วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรมออกสู่ระบบยาของประเทศอย่างต่อเนื่อง ใช้เทคโนโลยีระบบอัจฉริยะและระบบดิจิทัลในกระบวนการผลิตในการเพิ่มความมั่นใจในคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพที่มีประสิทธิภาพสูง ตามนโยบายรัฐบาลด้านการส่งเสริมการใช้และเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ 4) แนวทางด้านคุณภาพ ความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมมีกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีชั้นนำระดับโลกที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณการผลิต ได้รับการรับรองมาตราฐาน GMP-PIC/S ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตยา 5) แนวทางด้านการเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมผลิตและจัดจำหน่ายยาที่จำเป็น มีคุณภาพและคุณประโยชน์ต่อสังคม รักษาระดับราคายาและเวชภัณฑ์เพื่อประชาชนสามารถเข้าถึงยาได้มากขึ้นและทั่วถึง 6) แนวทางด้านความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรม ผลิต จำหน่ายและบริการยาและเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตราฐานสากล สร้างนวัตกรรมทางยาและเวชภัณฑ์ใหม่ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไทย และ 7) แนวทางด้านการสำรองยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมมีการสร้างคลังยาและเวชภัณฑ์แห่งใหม่ พัฒนาระบบคลังและกระจายสินค้าให้มีความทันสมัย รวดเร็ว และเป็นมาตราฐาน และสำรองยาในยามฉุกเฉินเพื่อความมั่นคงของชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทและสภาพปัญหาขององค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤต ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตประเทศไทยไม่มีความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ยาและเวชภัณฑ์ส่วนใหญ่ถูกนำเข้าจากต่างประเทศในปริมาณที่สูงขึ้นทุกปีและมีราคาแพง เภสัชกร ดร.ตั้ว ลพานุกรม อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐกิจ มีดำริให้ก่อตั้งกองเภสัชกรรมขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยยาและสมุนไพรที่สามารถ

นำมาสังเคราะห์เป็นยาได้ ประกอบกับการที่ยาสมุนไพรไทยยังขาดมาตราฐานเภสัชตำรับ ดังนั้น จึงมีการสร้างโรงงานเภสัชกรรมขึ้นเพื่อผลิตยาตอบสนองความต้องการภายในประเทศ อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมยาภายในประเทศให้พัฒนายิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการปรับหน่วยงานของรัฐใหม่ โดยมีการสถาปนากระทรวงสาธารณสุข โรงงานเภสัชกรรมถูกจัดอยู่ภายใต้กองเภสัชกรรมกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารสุข เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2485 และมีการเปิดโรงงานเภสัชกรรมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 เมษายน ปีเดียวกัน โรงงานเภสัชกรรมมีความสามารถในการผลิตยาได้หลายขนาน และจำหน่ายให้กับประชาชนในราคาย่อมเยา ต่อมาภายหลังรัฐบาลเห็นว่าการทำงานของโรงงานเภสัชกรรมและกองโอสถศาลามีความซับซ้อน คณะกรรมการอำนวยการโรงงานเภสัชกรรมและกระทรวงสาธารณสุขจึงมีมติให้โรงงานเภสัชกรรมและกองโอสถศาลาเป็นหน่วยงานเดียวกัน องค์การเภสัชกรรมมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2509 ตามพระราชบัญญัติองค์การเภสัชกรรม พ.ศ. 2509 โดยการรวมตัวกันของสองหน่วยงานดังกล่าว มีภารกิจในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ภายในประเทศ เพื่อลดปัญหาการนำเข้ายาจากต่างประเทศและส่งเสริมอุตสาหกรรมยาของประเทศให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้นยังมีหน้าที่วิจัยยาเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จัดเตรียมยาและเวชภัณฑ์สำรองในกรณีฉุกเฉิน ภาวะวิกฤตหรือการระบาดของโรคอุบัติใหม่ รวมทั้งใช้ความรู้ ความเข้าใจและวิธีการใช้ยา และการดูแลสุขภาพโดยทั่วไปที่ถูกต้อง เหมาะสม และปลอดภัยแก่ประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ โรงงานเภสัชกรรมทหาร ศูนย์การอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร (2563) เรื่อง ยาและเวชภัณฑ์กับหลักประกันความมั่นคงแห่งชาติ พบว่า ยาและเวชภัณฑ์เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความมั่นคงแห่งชาติ รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นด้านความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศมาตั้งแต่หลังสงครามโลก โดยพิจารณาว่าประเทศจำเป็นต้องมีโรงงานผลิตยาที่มีกำลังผลิตเพียงพอในการลดการพึ่งพายานำเข้าจากต่างประเทศ รัฐบาลได้กำหนดให้อุตสาหกรรมผลิตยาเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมอนาคตในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ประเด็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบยาแห่งชาติมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพอุตสาหกรรมผลิตยาในประเทศ”

2. การพัฒนาองค์การเภสัชกรรม ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤต พบว่า องค์การเภสัชกรรมมีพันธกิจในการสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศ โดยผลิตและจัดหาเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตราฐานสากลเพื่อสนับสนุนระบบสาธารณสุข เป็นกลไกสำคัญในการรักษาระดับราคายาและเวชภัณฑ์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และสำรองยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นในยามฉุกเฉินเพื่อความมั่นคงของชาติ โดยองค์การเภสัชกรรมมีการพัฒนา ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ เพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติในเหตุการณ์วิกฤตในประเด็นของ 1) นโยบายยาและเวชภัณฑ์ของชาติ 2) นโยบายด้านอุตสาหกรรมยาและการค้าของชาติ 3)

สุขภาพของผู้ใช้ยาและเวชภัณฑ์ 4) คุณภาพ ความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาและเวชภัณฑ์ 5) การเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ 6) ความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ และ 7) การสำรองยาและเวชภัณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วินิต อัศวกิจวิรีและคณะ (2562) เรื่อง การปฏิรูปความมั่นคงด้านยาและเวชภัณฑ์ของประเทศไทย พบว่า 1) การปฏิรูประบบบริหารจัดการยาและเวชภัณฑ์ในสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุข ด้วยการจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติและให้กองสาธารณสุขฉุกเฉิน สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานประสานกลางบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่มีการสำรองยาและเวชภัณฑ์ ให้ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการปฏิรูประบบสารสนเทศด้านการบริหารจัดการยาและเวชภัณฑ์ในสถานการณ์ฉุกเฉินให้มีประสิทธิภาพ การจัดทำกรอบรายการยาและเวชภัณฑ์ รูปแบบการสำรองยา มีการใช้เทคนิคการวางแผนโดยสถานการณ์ (Scenario Planning) ในการรับมือภัยพิบัติในรูปแบบต่างๆ ที่มีความรุนแรงและมีโอกาสเกิดขึ้นได้สูง รวมทั้งการพิจารณาออกกฎหมายใหม่เป็นการเฉพาะ เพื่อลดข้ออุปสรรคในการบริหารจัดการยาและเวชภัณฑ์ในสถานการณ์ฉุกเฉิน และ 2) ปฏิรูปการพึ่งพาตนเองด้านยาและเวชภัณฑ์ โดยการปรับโครงสร้างและบทบาทของหน่วยงาน รวมทั้งองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องในการรับผิดชอบการขับเคลื่อนการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์ แจกแจงและระบุบทบาทหน้าที่จำเพาะด้านยาและเวชภัณฑ์ มีการออกมาตราการแบบบูรณาการตลอดห่วงโซ่อุปทาน รัฐให้การสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์ด้านงบประมาณในการลงทุนด้านการวิจัย การพัฒนายา และกระบวนการผลิต

3. แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหาวิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางด้านนโยบายยาและเวชภัณฑ์ของชาติ องค์การเภสัชกรรมเป็นองค์กรหลักเพื่อความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของประเทศที่ทันสมัยและยั่งยืน บริหารการลงทุนให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของประเทศ มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งมั่นคง มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีตามยุทธศาสตร์ Thailand 4.0 และดำเนินการตามแผนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Digital Economy) ภายใต้ระบบธรรมาภิบาล 2) แนวทางด้านอุตสาหกรรมยาและการค้ายาของชาติ องค์การเภสัชกรรมเป็นผู้นำในการผลิตยา และการบริการ รักษาระดับราคายา และความมั่นคงด้านยาของประเทศ เป็นผู้นำด้านการวิจัย พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศและความต้องการของตลาด 3) แนวทางด้านสุขภาพของผู้ใช้ยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมคิดค้น วิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรมออกสู่ระบบยาของประเทศอย่างต่อเนื่อง ใช้เทคโนโลยีระบบอัจฉริยะและระบบดิจิตอลในกระบวนการผลิตในการเพิ่มความมั่นใจในคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพที่มีประสิทธิภาพสูง ตามนโยบายรัฐบาลด้านการส่งเสริมการใช้และเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ 4) แนวทางด้านคุณภาพ ความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมมีกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีชั้นนำ

ระดับโลกที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณการผลิต ได้รับการรับรองมาตราฐาน GMP-PIC/S ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตยา 5) แนวทางด้านการเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมผลิตและจัดจำหน่ายยาที่จำเป็น มีคุณภาพและคุณประโยชน์ต่อสังคม รักษาระดับราคายาและเวชภัณฑ์เพื่อประชาชนสามารถเข้าถึงยาได้มากขึ้นและทั่วถึง 6) แนวทางด้านความสามารถในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรม ผลิต จำหน่ายและบริการยาและเวชภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตราฐานสากล สร้างนวัตกรรมทางยาและเวชภัณฑ์ใหม่ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไทย และ 7) แนวทางด้านการสำรองยาและเวชภัณฑ์ องค์การเภสัชกรรมมีการสร้างคลังยาและเวชภัณฑ์แห่งใหม่ พัฒนาระบบคลังและกระจายสินค้าให้มีความทันสมัย รวดเร็ว และเป็นมาตราฐาน และสำรองยาในยามฉุกเฉินเพื่อความมั่นคงของชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชมพูนุช แตงอ่อน (2560) เรื่องอุตสาหกรรมยา พบว่า ทิศทางอุตสาหกรรมยาไทยในอนาคตคาดว่า จะมีการวิจัยและพัฒนายาโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการผลิตยาเฉพาะทาง ภาครัฐได้ให้การสนับสนุนผู้ผลิตและจำหน่ายยาในการขยายการลงทุน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงยาที่จำเป็นได้มากขึ้น ตลอดจนมีการผลักดันให้มีการผลิตยาและเวชภัณฑ์เพื่อใช้ในโรงพบาบาลมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้จะมีผู้ประกอบการอุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์จำนวนมากที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในกระบวนการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบาย Thailand 4.0 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ministry of Health and Ministry of industry (2015) เรื่อง National Strategy and Plan of Action for Pharmaceutical Manufacturing Development in Ethiopia (2015-2025) พบว่า แนวทางในการพัฒนาการผลิตและจัดหายาและเวชภัณฑ์ในประเทศเอธิโอเปีย คือ 1) เพิ่มการเข้าถึงยา 2) สร้างเสริมกฎข้อบังคับยาของประเทศ 3) สร้างสรรค์แรงกระตุ้นห่วงโซ่คุณค่า 4) พัฒนาบุคคลากรด้วยการศึกษาและฝึกฝน 5) สนับสนุนเครือข่ายการผลิต 6) เน้นการวิจัยและพัฒนา และ 7) ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย พบว่าความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม อธิบายได้ดังนี้

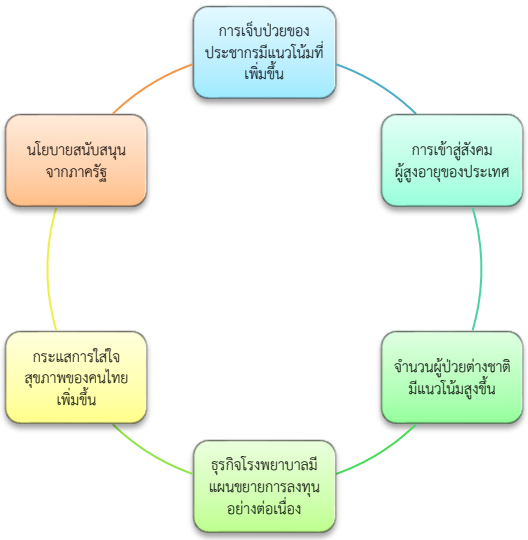

ภาพที่ 1 ความมั่นคงทางยาและเวชภัณฑ์ของชาติ ด้านการผลิต จัดหา วิจัยยาและเวชภัณฑ์ในเหตุการณ์วิกฤตขององค์การเภสัชกรรม

ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

ความเจ็บไข้ได้ป่วยถือเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่มนุษย์ทุกผู้ทุกตนจะต้องประสบ เมื่อมีการเจ็บป่วย มนุษย์ก็ต้องพยายามหาหนทางแก้ไข รักษา บำบัด ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิต ในสองปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์ทั่วโลกมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีมูลค่ามหาศาล สำหรับประเทศไทยปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาและเวชภัณฑ์ ได้แก่ 1) การเจ็บป่วยของประชากรมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น 2) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศ 3) จำนวนผู้ป่วยต่างชาติมีแนวโน้มสูงขึ้น 4) ธุรกิจโรงพยาบาลมีแผนขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่อง 5) กระแสการใส่ใจสุขภาพของคนไทยเพิ่มขึ้น และ 6) นโยบายสนับสนุนจากภาครัฐในการขับเคลื่อนให้ไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) องค์การเภสัชกรรมมีบทบาทในการผลิตยาและเวชภัณฑ์ของประเทศ มีผลประกอบการในปี พ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2559 จำนวน 13,448 ล้านบาท และ 15,154 ล้านบาท ตามลำดับ องค์การเภสัชกรรมต้องมีความพร้อมในการสร้างการเข้าถึงยาเชิงสังคมให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รักษาถ่วงดุลราคายา จัดหายาที่จำเป็น สร้างความมั่นคง เชื่อมั่นด้านยาและเวชภัณฑ์อย่างยั่งยืน เป็นองค์การที่สร้างรายได้ให้รัฐ ด้วยการปรับเปลี่ยนองค์การสู่ “องค์การเภสัชกรรม 4.0” บนพื้นฐานขององค์การนวัตกรรมในทุกมิติ มุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ยาและเวชภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งเดินหน้าขยายกำลังการผลิตอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์การเภสัชกรรมมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้กำกับของกระทรวงสาธารณสุข มีการดำเนินงานเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนคนไทยสามารถเข้าถึงยาได้อย่างทั่วถึง ทันท่วงที และในราคาที่เหมาะสมทั้งในยามปกติและช่วงเวลาวิกฤติ

2. องค์การเภสัชกรรมออกแบบพัฒนาระบบการควบคุมยาของประเทศ ตลอดจนมุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาเชิงสร้างสรรค์อุตสาหกรรมการผลิตยา ชีววัตถุ และสมุนไพรให้ประเทศสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งในเวลาปกติและวิกฤติ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. องค์การเภสัชกรรมควรสร้างเสริมความสามารถในการเข้าถึงยาและเวชภัณฑ์ในภาคประชาชนให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน โดยการมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายบนพื้นฐานของพันธมิตรหรือหุ้นส่วนเชิงธุรกิจ ผ่านร้านสะดวกซื้อ ร้านขายยาทั่วไป ร้านจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ และช่องทางการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มโอกาสให้ประชาชนได้สามารถหาซื้อยาและเวชภัณฑ์ขององค์การเภสัชกรรมได้กว้างขวางมากขึ้น

2. องค์การเภสัชกรรมควรเสริมสร้างและให้ความรู้ในหลักการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผลของบุคคากรทางการแพทย์รวมทั้งประชาชนโดยทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2563). *‘องค์การเภสัชกรรม’ เพิ่มกำลังผลิต-พื้นที่ปลูกกัญชาอีกว่า 32 เท่า.* สืบค้น 15 เมษายน 2564, จาก https://shorturl.asia/EqZy7

ชมพูนุช แตงอ่อน. (2560). *อุตสาหกรรมยา.* กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจ และเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน.

ฐาปนีย์ เผือกสุวรรณ. (2557). การนำนโยบายการใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตรยาไปปฏิบัติในประเทศไทย. *วารสารจันทรเกษมสาร*, 20(39), 109 – 118.

ณัฏฐวรรณ คำแสน. (2564). ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี*, 4(1), 33-48.

ประทีป ธนกิจเจริญ. (2563). *บทสัมภาษณ์ส่องสังคมไทยหลังโควิด-19 ตอกย้ำความสำคัญการกระจายอำนาจ ปูทางสู่การปฏิรูปประเทศ.* กรุงเทพฯ: กลุ่มงานสื่อสารสังคม สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ.

โรงงานเภสัชกรรมทหาร ศูนย์การอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร. (2563). ยาและเวชภัณฑ์กับหลักประกันความมั่นคงแห่งชาติ. *วารสารหลักเมือง*, 29(354),63-65.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน Thailand 4.0. *วารสารไทยคู่ฟ้า*, 33(1), 18-19.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). สรุปความคิดเห็นผู้เข้าร่วมประชุมประจำปี 2559 ของ สคช. เรื่อง “ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12.” *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 53(3), 45-49.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2562). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

เสาวณี จันทะพงษ์. (2563). *วิกฤตโควิด-19 กับมุมมองด้านเศรษฐศาสตร์สุขภาพ.* กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

วินิต อัศวกิจวิรี และคณะ. (2562). *การปฏิรูปความมั่นคงทางด้านยาและเวชภัณฑ์ของประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.).

องค์การเภสัชกรรม. (2561). *รายงานประจำปี 2561. (Annual Report 2018).* กรุงเทพฯ: องค์การเภสัชกรรม.

_____. (2562). *รายงานประจำปี 2562 (Annual Report 2019).* กรุงเทพฯ: องค์การเภสัชกรรม.

Grass, M., & Mosle, S. (2015). *The Importance of the Pharmaceutical Industry for Switzerland. Basel,* Switzerland: Interpharma.

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานี*

WATER RESOURCE MANAGEMENT IN PATUMTHANI PROVINCE

ธีระพล บุญตาระวะ, สมาน งามสนิท, สุรินทร์ นิยมางกูร
Theerapol Boontamara, Sman Ngamsnit, Surin Niyamangkun
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: boontamara.t@gamail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี และนำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จำนวน 306 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา การวิจัยเชิงคุณคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูป เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีการบริหารตามหลักการบริหารแบบ 4 M's ด้าน คือ ด้านการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านเครื่องจักรและอุปกรณ์ และด้านงบประมาณ ตามลำดับ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ โครงสร้างองค์กร ความพร้อมของระบบงาน ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของบุคลากร ค่านิยมร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการน้ำมากที่สุดได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านโครงสร้างองค์กร ร่วมกับทักษะของบุคลากร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 71.40 3. การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ด้านรณรงค์ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยกันลดผลกระทบทางลบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติ การอนุรักษ์แหล่งน้ำด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ ตามลำดับ มีความสำคัญในระดับปานกลางที่ค่าเฉลี่ย 3.40

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ทรัพยากรน้ำ; จังหวัดปทุมธานี

---

*Received September 11, 2021; Revised October 11, 2021; Accepted October 17, 2021

Abstract

The objectives of this article were: 1. To study the general condition of water resource management in Pathum Thani province. 2. To study the factors affecting water resource management in Pathum Thani province. 3. To present the development of water resource management in Pathum Thani province, conducted by the mixed methods. Quantitative research collected data using questionnaires from a sample of 306. Data were analyzed by descriptive statistics. The qualitative research, data were collected from 15 key informants and 10 participants in focus group discussion. Data were analyzed by descriptive interpretation.

Findings were that 1. General condition of water resource management in Pathum Thani Province was that water resource management was according to 4 M's management principles, namely, management, personnel, machinery and equipment. and budget, respectively. 2. Factors affecting water resource management in Pathum Thani province, consisted of strategy, organizational structure Readiness of work systems, leadership, personnel participation, shared values. Factors that affected water management the most were leadership. Organizational structure together with the skills of personnel Influenced the water resource management in Pathum Thani Province at 71.40 percent, 3. Development of water resource management in Pathum Thani province, included participatory management from government agencies, private and public sector, campaigning by public relations and information to help reduce negative impacts on natural water resources, conserving water resources with new technologies, educating about the use of water and conservation of water resources were at moderate level at the mean of 3.40 respectively.

Keywords: Management; Water Resource; Patumthani Province

บทนำ

การจัดการทรัพยากรน้ำท่ามกลางบริบทที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง และเป็นแหล่งอาหาร โดยอาศัยฐานข้อมูลจากงานศึกษาวิจัยภาคสนาม งานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางราชการ เอกสารประกอบการสัมมนา สรุปรายงานการประชุม เอกสารภายในที่ยังไม่มีการจัดพิมพ์ ตลอดจนบทความและข่าวที่มีการพิมพ์มาแล้วในที่ต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์การสร้างกติกาในการจัดการน้ำแบบใหม่ รวมถึงการปรับโครงสร้างเชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรน้ำใหม่ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรและใช้น้ำ จึงแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคม อันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำและคุณภาพน้ำเสีย จึงนับเป็นการปรับเงื่อนไขในการจัดการทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพเศรษฐกิจของประเทศ (สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์, 2550)

ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำโดยเฉพาะภัยแล้งและอุทกภัย จัดเป็นปัญหาที่ประเทศไทยประสบมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการดำเนินการแก้ไขในทุกรัฐบาล แต่ด้วยสภาพปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยธรรมชาติ สังคม เศรษฐกิจ รวมไปถึงปัจจัยด้านนโยบาย ทำให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น (พระอธิการสมคิด กตปุญโญ, 2563; พระสุริโย สุขิโต, 2563; ขนิษฐ ชีวะประไพและคณะ, 2565; พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ, 2564) เนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่จำกัด จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม และจากสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศขึ้นทั่วโลกในปัจจุบัน ส่งผลทำให้ปัญหาเรื่องภัยแล้งและอุทกภัยได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น รวมถึงผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการป้องกัน แก้ไข และบรรเทาให้มีประสิทธิภาพ โดยอุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นแล้วถึง 8 ครั้งโดยครั้งล่าสุดในปีพ.ศ. 2554กรุงเทพและปริมณฑลเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม Area Based (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.),2563) และปริมณฑลอย่างจังหวัดปทุมธานีผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศภัยพิบัติน้ำท่วม 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองและอำเภอสามโคก รวม 64 หมู่บ้าน พร้อมกับสั่งการให้ อบจ. เทศบาลและ อบต. นำงบฉุกเฉินออกมาใช้ก่อนได้ทันที เพื่อเป็นการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ตัดสินใจเลือกจังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่การศึกษา โดยพิจารณาเห็นว่าประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวควรจะได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชน สมาคม เครือข่าย การมีส่วนร่วมกับภาครัฐ และเอกชน เพื่อทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวแนวทางการบริหารจัดการจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานีจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 รูปหรือคน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นวิธีการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เมื่อได้วิธีการที่สำคัญแล้ว ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูป

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเป็นกรอบแนวคิดให้ครอบคลุมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเป็นเครื่องมือ และสถิติที่ใช้ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ 1) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) สถิติการทดถอย (Regression Analysis) แบบพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informants) ซึ่งเป็นบุคลากรระดับบริหาร ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 15 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 10 คน ใช้การสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ให้สมบูรณ์ก่อนนำเข้าสู่การทำดุษฎีพิจารณ์ (Dissertation Hearing)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทุกด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านเครื่องจักรและอุปกรณ์ (Material) และด้านการบริหารงาน (Management) พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารร่วมกับด้านบุคลากร สามารถมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 58.90 (R2 = 0.583) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวพยากรณ์ที่สำคัญมากที่สุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมา คือ ด้านการบริหารและด้านบุคลากร ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า บุคคลากรในกองช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีงบประมาณ การบริหารและบุคลากรที่เพิ่มขึ้นจะมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีเพิ่มมากขึ้นด้วย

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยรวมเป็นอย่างไรในความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด คำตอบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=2.93) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงจากมากไปหาน้อยคือ อันดับหนึ่ง ด้านการบริหารงาน (Management) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.08) อันดับสอง คือ ด้านบุคลากร (Man) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.00) อันดับสาม คือ ด้านเครื่องจักรและอุปกรณ์ (Material) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=2.92) อันดับที่สี่ คือ ด้านงบประมาณ (Money) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=2.70)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการรวมทุกด้าน ได้แก่ ปัจจัยปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ด้านยุทธศาสตร์ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านความพร้อมของระบบงาน, ด้านภาวะผู้นำ, ด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากร, ด้านทักษะของบุคลากร, และด้านค่านิยมร่วมหรือวัฒนธรรมส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้ร้อยละ 42.70

ปัจจัยหลักอิทธิบาท 4 และปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยที่ปัจจัยการส่งเสริมจริยธรรม และปัจจัยฆราวาสธรรม 4 สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้ถึงร้อยละ 37.50 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยหลักอิทธิบาท 4 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β1) เท่ากับ 0.447 และปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β2) เท่ากับ 0.316

ส่วนปัจจัยด้านยุทธศาสตร์ ด้านความพร้อมของระบบงาน ด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากร ด้านค่านิยมร่วมหรือวัฒนธรรมองค์กร ไม่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ จังหวัดปทุมธานี

3. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยต้องการทราบประเด็นว่า แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple linear Regression) ผู้วิจัยกำหนดให้ปัจจัยหลักอิทธิบาท 4 เป็นตัวแปรอิสระ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น, วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น, จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น, และวิมังสา ความหมั่นสอดส่องเหตุผล ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี เป็นตัวแปรตาม มีรายละเอียดดังนี้คือ แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงจากมากไปหาน้อยคือ อันดับหนึ่ง การมีส่วนร่วมของเอกชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.40) อันดับสอง คือ การมีส่วนร่วมของภาครัฐ หรือ อปท. มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.11) และอันดับสาม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.06) ตามลำดับ

ดังนั้นปัจจัยหลักอิทธิบาท 4 เป็นตัวแปรอิสระ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น, วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น, จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น, และวิมังสา ความหมั่นสอดส่องเหตุผล สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีได้ร้อยละ 41.20

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งด้านการบริหารงาน (Management) ประกอบด้วย การบริหารงานโดยคำนึงถึงประชาชนเป็นหลัก การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการและความเป็นเอกภาพ, ด้านบุคลากร (Man) ประกอบด้วย บุคลากรที่เหมาะสมกับงานบริหารจัดการน้ำที่เพียงพอ และการเชิญบุคคลภายนอกที่มีความสามารถมาเป็นที่ปรึกษา, ด้านเครื่องจักรและอุปกรณ์ (Material) การมีเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ทันสมัย และด้านงบประมาณ (Money) ประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณ การมีความโปร่งใสและระเบียบการบริหารจัดการงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารร่วมกับด้านบุคลากร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ

ทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 58.90 แสดงให้เห็นว่า บุคคลากรในกองช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีงบประมาณ การบริหารและบุคลากรที่เพิ่มขึ้นจะมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีเพิ่มมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตตานันท์ ติกุล และคณะ (2559) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมของศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มทส. ประกอบด้วย ปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านคนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ, เงินหรืองบประมาณถูกใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด อันประกอบด้วย งบประมาณด้านบุคลากร งบประมาณด้านสิ่งก่อสร้าง งบประมาณเพื่อการทำวิจัย งบประมาณด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างบุคลากรให้มีความเข้มแข็ง มีความเชี่ยวชาญตรงกัน ,ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยนำเข้าที่จะช่วยให้ดำเนินการขององค์กรประสบความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย การบริหารจัดการด้านสถานที่ ด้านการกำหนดผลลัพธ์ ด้านการบริหารจัดการบุคลากรที่ทำงานประจำมีความก้าวหน้าในอาชีพหรือสวัสดิการชัดเจน เนื่องจากบุคลากรมีส่วนผลักดันให้ประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะระยะเวลาการจ้างงาน ภาระงาน เงินเดือน ความก้าวหน้าในอาชีพและสวัสดิการ

2. ผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย 1) ด้านยุทธศาสตร์ 2) ด้านโครงสร้างองค์กร 3) ด้านความพร้อมของระบบงาน 4) ด้านภาวะผู้นำ 5) ด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากร 6) ด้านทักษะของบุคลากร และ 7) ด้านค่านิยมร่วมหรือวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีโดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีนโยบายการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่พร้อมทั้งการถ่ายทอดนโยบายไปสู่การปฏิบัติคือ แผนงาน/โครงการกิจกรรมมีความชัดเจน การประสานงานในการดำเนินการจัดการน้ำในพื้นที่ มีระบบการบริหารที่คล่องตัวพอสมควร และการนำปัญหาข้อเสนอแนะของประชาชนมาปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านโครงสร้างองค์กรร่วมกับด้านทักษะของบุคลากร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ร้อยละ 71.40 โดยตัวพยากรณ์ที่สำคัญมากที่สุด คือ ด้านภาวะผู้นำ รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างองค์กรและด้านทักษะของบุคลากร แสดงให้เห็นว่า บุคคลากรในกองช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภาวะผู้นำ โครงสร้างองค์กรและทักษะของบุคลากรที่เพิ่มขึ้นจะมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีเพิ่มมากขึ้นด้วย มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2557) ได้ศึกษาวิจัย “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ ด้านผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน เกิด

ความคิดเห็นแตกต่างกันในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ, ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมิได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องไม่มีทิศทางวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ส่งผลให้ขาดทิศทางการทำงานและการพัฒนากิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ การทำงานขององค์กรจึงเป็นลักษณะเฉพาะกิจเป็นครั้งคราวขาดความต่อเนื่อง

3. ผลการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก เจ้าหน้าที่มีการปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น ทุมเท มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเอาใจใส่หน้าที่ และมีการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่ได้วางไว้ มีการรับฟังปัญญาเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับพระครูอุทัยสุตกิจ และคณะ (2558) ได้วิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของการบริหารงานตามหลักอิทธิบาทสี่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี” จากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองโครงสร้างความสำเร็จการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ความสำเร็จในการบริหารตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดอุทัยธานี ได้รับอิทธิพลหรือผลตรงมาจาก 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา และ ปัจจัยด้านการจัดการอยู่ในระดับต่ำทั้งสองปัจจัย เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ในขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านบุคลิกภาพโดยผ่านปัจจัยด้านการจัดการ หรือ ปัจจัยด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาในระดับปานกลาง และพบว่าปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายความสำเร็จการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดอุทัยธานีทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้ร้อยละ 45.10 จากการทดสอบที่ระดับความเชื่อมั่นไม่น้อยกว่าร้อยละ 95

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

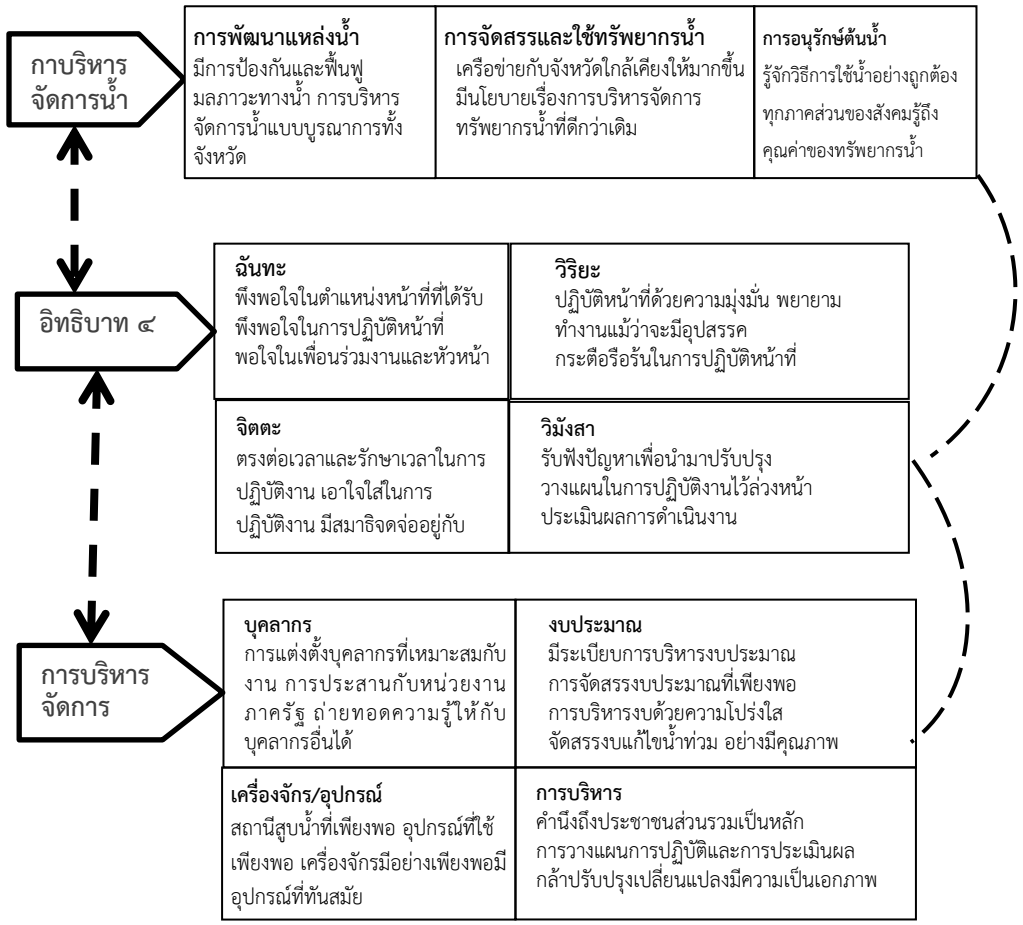

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย Man : องค์กรที่ระบุบุคคลที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน การแต่งตั้งบุคลากรที่เหมาะสมกับงาน ควรมีบุคลากรเพียงพอเหมาะสม Money : มีคณะกรรมการพิจารณาวางแผนงาน จัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับนโยบาย ภารกิจ และความต้องการของชุมชนสำหรับการเกษตร การอุตสาหกรรม การอุปโภคบริโภค Material : เครื่องจักร/อุปกรณ์นั้น ต้องมีสถานีสูบน้ำที่มากเพียงพอต่อการใช้งาน มีอุปกรณ์ที่ใช้ที่ทันสมัย เครื่องจักรมีอย่างเพียงพอต่อการใช้งานของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ Management : ผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีการ

ประสานกับหน่วยงานภาครัฐในส่วนกลางที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ต้องคำนึงถึงประชาชนส่วนรวมเป็นหลัก

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการทำงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานี ฉันทะ : มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับ พึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบและพอใจในเพื่อนร่วมงานและหัวหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน วิริยะ : คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นพยายามทำงาน แม้ว่าจะมีพบเจอกับอุปสรรค ละมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จิตตะ : มีการทำงานด้วยใจจดจ่อ มีความรับผิดชอบในสิ่งพี่ทำตามหน้าที่ มุ่งมั่นด้วยใจที่ต้องการทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จ วิมังสา : คือ การรับฟังปัญหาจ่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น มีการวางแผนในการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า และมีการประเมินทั้งก่อนและหลังการดำเนินงาน

ปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในจังหวัดปทุมธานี การพัฒนาแหล่งน้ำ : การพัฒนาแหล่งน้ำนั้นผู้บริหารองค์กรให้ความสำคัญต่อบุคลากรให้ปฏิบัติงานด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม มีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ให้พนักงานได้มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดแนวทางพัฒนาใหม่ๆ มีการควบคุม ติดตาม กำกับดูแลการบริหารจัดการน้ำอย่างใกล้ชิด

การจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำ : การจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำทำให้มีเครือข่ายกับจังหวัดใกล้เคียงให้มากขึ้นเพราะได้มีกิจกรรมหรือโครงการร่วมกัน ซึ่งมีนโยบายเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีกว่าเดิม รวมทั้งมีนโยบายเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ดีกว่าเดิม มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนในองค์กรทำให้เกิดการบริหารที่มีคุณภาพ มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการน้ำมีความชัดเจน การประสานงานในการดำเนินการจัดการน้ำที่ดี

การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารทรัพยากรน้ำ : รู้จักวิธีการใช้น้ำอย่างถูกต้อง ทุกภาคส่วนของสังคมรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรน้ำ จังหวัดปทุมธานีได้นำพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ คณะทำงานมีความพร้อมในการบริหารจัดการน้ำ มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเพิ่มเติมให้กับบุคคลากรซึ่งทักษะของคณะทำงานมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีคณะกรรมการพิจารณาวางแผนงานโดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อสร้างระบบการดำเนินงาน และมีข้อมูลทำให้ผู้บริหารวิเคราะห์และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแผนปฏิบัติการเชิงรุกขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำในจังหวัดปทุมธานีโดยสามารถอาศัยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการวางระบบวิจัยพร้อมกับใช้กลไกพื้นที่ระดับตำบล อำเภอและจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วม

3. องค์กรกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดกลยุทธ์การสร้างการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยกระบวนการรวมทั้ง ภาครัฐ ภาคประชาชน/ชุมชน และภาคเอกชน เข้ามาดำเนินการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน โดยกำหนดแผนและโครงการระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เริ่มจากแต่ละอบต.เป็นศูนย์กลางหน่วยงานของรัฐให้กับชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยผ่านกระบวนการของชุมชน คือ ผู้นำชุมชน สมาชิกอบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มจิตอาสาของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งเจ้าหน้าที่ร่วมกับชุมชนแต่ละชุมชนในการบริหารจัดการปัญหาน้ำที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม และ ที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ เช่นน้ำเสีย เช่น ด้านการให้ความรู้การดูแลรักษาทรัพยากรน้ำและความรู้จัดการน้ำทั้งในส่วนครัวเรือนและภาคการเกษตร การดูแลพื้นที่รับน้ำ การกักเก็บน้ำและช่องทางการระบายน้ำ ร่วมมือร่วมมือร่วมใจในการรักษาความสะอาด การกำจัดวัชพืช ดูแลไม่ให้มีสิ่งปลูกสร้างขวางทางระบายน้ำ

2. ควรสร้างรูปแบบความร่วมมือร่วมใจระหว่างกัน ตระหนัก รับรู้ และมองเห็นเป้าหมายเดียวกันในการทำงาน เช่น โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรน้ำตามที่มติของชุมชนสามารถเสนอกับทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อการทำงานร่วมกันและตรงกับความต้องการของประชาชน พร้อมทั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรให้การส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยบางประการ เช่น การสนับสนุนเครื่องจักรทำงาน

3. ควรพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องในกลุ่มคนที่ร่วมดำเนินงานจัดการทรัพยากรน้ำระยะแรกมุ่งเน้นพัฒนาที่ผู้นำแต่ละทีม เพื่อให้มีผู้นำบุคลากรที่มีทักษะ ความสามารถ ความชำนาญในการบริหารจัดการน้ำและทักษะการทำงานกับทีมงาน และทีมชุมชน

4. ควรมีการมุ่งเน้นจัดสรรงบประมาณสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในกรณีเร่งด่วน และงบประมาณเพื่อการปรับปรุงพัฒนาแหล่งน้ำ, ความก้าวหน้าทันสมัยของเครื่องมือ/อุปกรณ์ และระบบเทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพเพิ่มอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นภาคประชาชน/ชุมชน เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีและเพื่อขยายผลให้ทั่วทุกชุมชน

2. ควรมีการวิจัยในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้เกิดความทันสมัยและการขยายผลฐานข้อมูลเชิงสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเพื่อผู้บริหารและ

ผู้เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชน เยาวชน ที่มีความสนใจการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอันเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิตของมนุษย์

3. ควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

ขนิษฐ ชีวะประไพและคณะ (2565). การบริหารจัดการขยะโดยใช้พลังงานทางเลือกขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ามะนาว อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 1-12.

จิตตานันท์ ติกุล และคณะ. (2559). *รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมของศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี* (รายงานวิจัย). นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

ชลธร ทิพย์สุวรรณ. (2557). *การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

พระครูอุทัยสุตกิจ และคณะ. (2558). ความสำเร็จของการบริหารงานตามหลักอิทธิบาทสี่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 20(2), 163-179.

พระสุริโย สุขิโต. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(2), 11-21.

พระอธิการสมคิด กตปุญฺโญ. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติตาดโตน ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(2), 22-32.

พระเอกลักษณ์ อชิโต และคณะ. (2564). เครือข่ายพระสงฆ์สาธารณะสงเคราะห์ของหลวงพ่อแดง นนฺทิโย: กับการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา พระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 57-68.

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) (2563). *แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580).* กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ.

สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์. (2550). *หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น.

แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากที่ดีของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี*

THE PATTERNS ON ORAL ELDERLY HEALTH CARE BY THE NATURAL METHOD FOR THE GOOD QUALITY OF LIFE

นรากร ขวัญข้าว, กุหลาบ รัตนสัจธรรม, วสุธร ตันวัฒนกุล
Nahrakorn Khwankhao, Koolarb Rudtanasudjatum, Vasuton Tanvatanakul
มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University
Corresponding Author E-mail: nahra_159@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานการณ์การดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติและคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุ 2. ศึกษาแบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อสุขภาพช่องปากที่ดี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 40 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบห่วงโซ่ลูกบอล 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากเกณฑ์ที่ดีจำนวน 20 คน และ 2) ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากเกณฑ์ปกติจำนวน 20 คน ศึกษาในพื้นที่ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์การดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติและคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปาก พบว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากที่ดีมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากระดับดีมากกว่ากลุ่มสุขภาพช่องปากเกณฑ์ปกติ และใช้วิถีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพช่องปากมากกว่ากลุ่มสุขภาพช่องปากเกณฑ์ปกติ 2) แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อการมีสุขภาพช่องปากที่ดี ประกอบด้วย การใช้สมุนไพร การใช้วิธีแบบธรรมชาติ และการนวดกดจุด

คำสำคัญ: วิถีธรรมชาติ; การดูแลสุขภาพช่องปาก; ผู้สูงอายุ

---

*Received August 24, 2021; Revised September 17, 2021; Accepted September 19, 2021

Abstract

Objectives of this research article were to 1. Study the situation of the elderly persons' oral health care with the natural way and the oral health-related for the elderly persons' quality of life, 2. Study the patterns of the group of elder persons' oral health care by the natural way. Data were collected by the documentary review, questionnaire, in-depth interview, and non-participatory observation. The 40 Key informants were selected by snowball technique consisted of 20 older persons who had good oral health conditionand, 20 older persons who had normal oral health condition. Data was collected during December 2019 to March 2020.

The quantitative data was analyzed by percentages and the qualitative data was analyzed by Content Analysis. The results of this study were found as follows: 1) the situation of oral health care of elderly persons by natural method. So, the oral health-related quality of life was found that the elderly who had good oral health had higher level of quality of life than the group that had ordinary oral health-related quality of life and they were used natural method for oral health care more than the normal groups, 2) The patterns of oral health care of the elderly persons were using the natural method for good care of oral health by using herbs, the natural method and reflexology.

Keywords: Natural Method, Oral Health Care; Elderly

บทนำ

สังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจากจำนวนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด จากการสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปากของประเทศไทย พ.ศ. 2560 พบว่าโรคในช่องปากที่พบในผู้สูงอายุไทยคือโรคฟันผุและโรคปริทันต์ และผู้สูงอายุไม่มีฟันแท้ใช้งานในปาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพโดยรวมและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง (สำนักทันตสาธารณสุข, 2561) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากคือภาวะความสมบูรณ์ของชีวิตด้านกาย จิต สังคม และปัญญาหรือจิตวิญญาณ โดยปราศจากโรคหรือความพิการ คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะช่องปากกับความรู้สึกของบุคคลต่อคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของตนเอง ถ้ามีโรคในช่องปากมากก็มักจะมีคุณภาพชีวิตที่แย่ตามไปด้วย ดังนั้นจึงมักใช้การสอบถามคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุแทนการตรวจสภาวะช่องปากที่มีต้นทุนสูงกว่า (สุดาดวง กฤษฎาพงษ์, 2557)

รูปแบบวิถีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพเกิดขึ้นก่อนการใช้ยาแผนปัจจุบันโดยมีรูปแบบดังนี้ 1) การใช้สมุนไพร 2) การใช้วิธีแบบธรรมชาติรักษาอาการปวดหรืออักเสบ และ 3) การนวดกดจุดเพื่อบรรเทาปวด สำหรับสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคในช่องปากมีหลายชนิด และหาง่ายในท้องถิ่น ทำให้คนที่มีฐานะเศรษฐกิจดีหรือยากจนสามารถเข้าถึงการรักษาได้ สมุนไพรจึงได้รับการขนานนามว่าเป็น “ยาของประชาชน” มีความปลอดภัยสูง และไม่ได้ใช้รักษาโรคเพียงอย่างเดียวยังนำมาทำเป็นอาหารด้วย เช่น สะระแหน่ที่เป็นสมุนไพรพื้นบ้านธรรมดาและใช้รักษาอาการปวดฟันได้ด้วย ส่วนการรักษาด้วยวิธีธรรมชาติและการนวดกดจุดเพื่อบรรเทาปวดเป็นการปรับสมดุลในร่างกาย การรักษาด้วยวิถีธรรมชาติทำให้อัตราการดื้อยาน้อยกว่าการรักษาแผนปัจจุบัน (Leslie et al, 2014) คนไทยใช้วิถีธรรมชาติเป็นการรักษาทางเลือก เนื่องจากมีความเสี่ยงน้อยที่จะเกิดอาการแพ้หรือผลข้างเคียงเพราะมาจากธรรมชาติ (ยลฤดี ตัณฑสิทธิ์และคณะ, 2557) การดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติเป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ประกอบด้วยความเชื่อและค่านิยมของคนในอดีต เช่น การเคี้ยวหมากในสมัยก่อนเป็นที่นิยมทำให้ฟันดำและปากแดง แต่ในปัจจุบันพบว่าการเคี้ยวหมากเป็นประจำทำให้เป็นโรคมะเร็งในช่องปาก เพราะหมากมีสารก่อมะเร็งเหมือนกับบุหรี่ (ปริญญา คำผกานนท์, 2558)

เมื่อสังคมไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และโรคในช่องปากที่พบในผู้สูงอายุไทยคือโรคฟันผุและโรคปริทันต์ ซึ่งการรักษาทันตกรรมในพื้นที่ชนบทมีราคาสูงเกินความจำเป็น และไม่ได้เป็นปัญหาด้านสุขภาพเบื้องต้นสำหรับคนในชนบท การใช้วิถีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพช่องปากก็แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อมีอาการปวดฟันจะใช้วิธีประคบน้ำแข็ง นวดบริเวณที่ปวด หรือเคี้ยวเปลือกของต้นไม้บางชนิดเพื่อลดอาการปวดและอักเสบ รวมทั้งมีการนำสมุนไพรบางชนิดมาต้มเป็นส่วนประกอบของน้ำยาบ้วนปากเพื่อลดการอักเสบติดเชื้อในช่องปาก การดูแลสุขภาพด้วยวิถีธรรมชาติจึงไม่ได้ใช้เพื่อรักษาโรคเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมีความสนใจศึกษาสถานการณ์การดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติ และแบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากที่ดีของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติและคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุ

2. เพื่อศึกษาแบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อสุขภาพช่องปากที่ดี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังความแข็งแกร่งในชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกไทยเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก” โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงในตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธรรมชาติ สมุนไพร มีป่าไม้ มีพื้นที่เป็นลักษณะภูเขา มีคลองสียัดไหลผ่านตลอดแนวตำบล และมีองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยวิถีธรรมชาติ รวมทั้งมีตำรายาสมุนไพร

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากดี ใช้เกณฑ์ดังนี้ ต้องมีฟันแท้ใช้งานได้ในช่องปากไม่ต่ำกว่า 20 ซี่ และมีคู่สบฟันหลังแท้ไม่น้อยกว่า 4 คู่สบ จำนวน 20 คน และผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากแบบปกติ จำนวน 20 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ภาวะสุขภาพ การดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติและคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากที่วัดจากกิจกรรมในการดำรงชีวิตประประจำวันที่เกิดจากสุขภาพช่องปาก 8 ด้าน ได้แก่ 1) การรับประทานอาหาร 2) การพูด 3) การทำความสะอาดช่องปาก 4) การดำเนินชีวิตทั่วไป 5) การพักผ่อนและการนอนหลับ 6) การรักษาอารมณ์และจิตใจให้เป็นปกติ 7) การยิ้มหรือหรือหัวเราะอวดฟันโดยไม่อายใคร และ 8) การร่วมกิจกรรมทางสังคม ต่อมาดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุที่ใช้วิถีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพช่องปากร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ระยะเวลาการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2562 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2563 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติค่าเฉลี่ยและร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ทฤษฎีและวิธีวิทยา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน ภาวะสุขภาพและสุขภาพช่องปาก การดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติ และคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุไทยกลุ่มสุขภาพช่องปากดีและทั่วไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ภาวะสุขภาพ การดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติและคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุไทยกลุ่มสุขภาพช่องปากดีและทั่วไปเป็นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลพื้นฐาน		กลุ่มสุขภาพช่องปากดี จำนวน(%)	กลุ่มสุขภาพช่องปากทั่วไป จำนวน(%)
เพศ	หญิง	11 (55.0)	13 (65.0)
	ชาย	9 (45.0)	7 (35.0)
อายุ (ปี)	60-69	9 (45.0)	18 (90.0)
	70-79	10 (50.0)	2 (10.0)
	>80	1 (5.0)	-
ลักษณะการพักอาศัย	อยู่คนเดียว	5 (25.0)	4 (20.0)
	อยู่กับคู่สมรส	11 (55.0)	7 (35.0)
	อยู่กับบุตรหลาน	4 (20.0)	9 (45.0)
อาชีพ	ข้าราชการ/พนักงานรัฐ	1 (5.0)	3 (15.0)
	ค้าขาย	-	9 (45.0)
	เกษตรกร	17 (85.0)	5 (25.0)
	รับจ้าง	1 (5.0)	3 (15.0)
	พระภิกษุ	1 (5.0)	-
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	19 (95.0)	8 (40.0)
	มัธยมศึกษาตอนต้น	1 (5.0)	3 (15.0)
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	-	3 (15.0)
	ปวส./อนุปริญญา	-	4 (20.0)
	ปริญญาตรี	-	2 (10.0)
ความเพียงพอของรายได้	ไม่เพียงพอ	3 (15.0)	9 (54.0)
	เพียงพอใช้จ่าย	3 (15.0)	7 (35.0)
	เหลือเก็บ	14 (70.0)	4 (20.0)
สวัสดิการสุขภาพ	หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	19 (95.0)	14 (70.0)
	สิทธิข้าราชการ	1 (5.0)	6 (30.0)

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากดี เป็นหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 และชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45.0 มีอายุระหว่าง 70-79 ปีจำนวนมากที่สุด 10 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 ส่วนใหญ่เคยเป็นเกษตรกร ได้รับการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีเงินเหลือเก็บ และใช้สวัสดิการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากทั่วไปจำนวน 20 คน เป็นหญิง 13 คน ชาย 7 คน อายุระหว่าง 60-64 ปี มีจำนวนมากที่สุด 18 คน เคยประกอบอาชีพค้าขายมีจำนวนมากที่สุด 9 คน ส่วนใหญ่รายได้ไม่เพียงพอ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามภาวะสุขภาพและสุขภาพช่องปาก

ภาวะสุขภาพและสุขภาพช่องปาก	กลุ่มสุขภาพช่องปากดี จำนวน (ร้อยละ)	กลุ่มสุขภาพช่องปากทั่วไป จำนวน (ร้อยละ)
โรคประจำตัว		
เบาหวาน	-	8 (40.0)
ความดันโลหิตสูง	2 (10.0)	10 (10.0)
หัวใจหรือหลอดเลือดสมอง	-	3 (15.0)
ไขมันในเลือดสูง	1 (5.00)	3 (15.0)
มะเร็ง	-	3 (15.0)
ไม่มี	17 (85.0)	3 (15.0)
การช่วยเหลือตนเอง		
ช่วยเหลือตนเองได้ดี	20 (100.0)	14 (70.0)
พึ่งพาเมื่อออกนอกบ้าน	-	6 (30.0)
อาการปวดฟัน		
มี	-	3 (15.0)
ไม่มี	20 (100.0)	17 (85.0)
จำนวนฟันแท้ (ซี่)		
< 20	-	11 (55.0)
≥ 20	20 (100.0)	9 (45.0)
คู่สบฟันหลังแท้		
0-3 คู่สบ	-	14 (70.0)
≥ 4 คู่สบ	20 (100.0)	6 (30.0)
สีของเหงือก		
ชมพู	20 (100.0)	15 (75.0)
ไม่ใช่สีชมพู	-	5 (25.0)
รอยแผลในปาก		
มี	-	2 (10.0)
ไม่มี	20 (100.0)	18 (90.0)
เชื้อราในช่องปาก		
มี	-	1 (5.0)
ไม่มี	20 (100.0)	19 (95.0)

จากตารางที่ 2 พบว่าภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากดีส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว ทุกคนช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีอาการปวดฟัน มีจำนวนฟันแท้ในปากที่ใช้งานได้ตั้งแต่ 20 ซี่ขึ้นไป มีคู่สบฟันหลังแท้ตั้งแต่ 4 คู่สบขึ้นไป สีของเหงือกเป็นสีชมพู ไม่มีรอยแผลในปาก และไม่มีการติดเชื้อราในปาก ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากทั่วไป ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวร้อยละ 85 บางส่วนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ร้อยละ 30 มีอาการปวดฟันร้อยละ 15 มีจำนวนฟันแท้ในปากที่ใช้งานได้น้อยกว่า 20 ซี่ร้อยละ 55 มีคู่สบฟันหลังน้อยกว่า 4 คู่สบร้อยละ 70 มีอาการเหงือกอักเสบร้อยละ 25.0 มีร้อยแผลในปากร้อยละ 10 และติดเชื้อราในช่องปากร้อยละ 5

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละผู้สูงอายุจำแนกตามการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติ

การดูแลสุขภาพช่องปาก ด้วยวิถีธรรมชาติ	กลุ่มสุขภาพช่องปากดี จำนวน (ร้อยละ)	กลุ่มสุขภาพ ช่องปากทั่วไป จำนวน (ร้อยละ)
อมน้ำเกลือบ้วนปากหลังแปรงฟัน	20 (100.0)	5 (25.0)
ใช้ผงถ่านบดละเอียดมาทำความสะอาดฟัน	10 (50.0)	-
ใช้น้ำมันกานพลูทาบริเวณที่ปวดฟัน	19 (95.0)	1 (5.0)
เคี้ยวใบฝรั่งเพื่อลดกลิ่นปาก	12 (60.0)	2 (10.0)
เคี้ยวหมากพลู	1 (5.0)	4 (20.0)
เคี้ยวกิ่งข่อยเพื่อทำความสะอาดฟัน	9 (45.0)	-
ใช้ว่านหางจระเข้ทาบริเวณที่ปวดฟัน	5 (25.0)	-
ใช้น้ำแข็งประคบบริเวณที่ปวดฟัน	11 (55.0)	3 (15.0)
เลี่ยงการรับประทานอาหารรสจัดเมื่อปวดฟัน	20 (100.0)	9 (45.0)
นวดคลึงเบาๆบริเวณที่มีอาการปวดฟัน	19 (95.0)	-

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากดีมีการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากทั่วไป ได้แก่ อมน้ำเกลือบ้วนปากหลังแปรงฟัน ใช้ผงถ่านบดละเอียดมาทำความสะอาดฟัน ใช้น้ำมันกานพลูทาบริเวณที่ปวดฟัน เคี้ยวใบฝรั่งเพื่อลดกลิ่นปาก เคี้ยวกิ่งข่อยเพื่อทำความสะอาดฟัน ใช้ว่านหางจระเข้ทาบริเวณที่ปวดฟัน ใช้น้ำแข็งประคบบริเวณที่ปวดฟัน เลี่ยงการรับประทานอาหารรสจัดเมื่อปวดฟัน และนวดคลึงเบาๆ บริเวณที่มีอาการปวดฟัน ยกเว้นเคี้ยวหมากพลูที่พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มสุขภาพช่องปากดีใช้น้อยกว่ากลุ่มสุขภาพช่องปากทั่วไป

ตารางที่ 4 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปาก	กลุ่มสุขภาพช่องปากดี จำนวน (ร้อยละ)			กลุ่มสุขภาพช่องปากทั่วไป จำนวน (ร้อยละ)		
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี
การรับประทานอาหารการพูด	18(90.00)	2(10.00)	-	13(65.00)	5(25.00)	2(10.00)
	20(100.00)	-	-	13(65.00)	5(25.00)	2(10.00)
การดำเนินชีวิตทั่วไป	19(95.00)	1(5.00)	-	13(65.00)	5(25.00)	2(10.00)
การพักผ่อนและนอนหลับ	20(100.00)	-	-	15(75.00)	4(20.00)	1(5.00)
การรักษาอารมณ์และจิตใจให้เป็นปกติ	20(100.00)	-	-	16(80.00)	3(15.00)	1(5.00)
การยิ้มและหัวเราะอวดฟันได้โดยไม่อายใคร	20(100.00)	-	-	14(70.00)	5(25.00)	1(5.00)
การร่วมกิจกรรมทางสังคม	20(100.00)	-	-	18(90.00)	1(5.00)	1(5.00)
รวม	**19.63(98.12)**	**0.37(1.88)**		**14.50(73.75)**	**4.00(18.75)**	**12.00(7.50)**

จากตารางที่ 4 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากดีส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตในระดับดีในการทำกิจกรรมทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การรับประทานอาหารมีระดับดีร้อยละ 90 การดำเนินชีวิตทั่วไปมีระดับดีร้อยละ 95 การพูด การพักผ่อนและนอนหลับ การรักษาอารมณ์และจิตใจให้เป็นปกติ การยิ้มและหัวเราะอวดฟันโดยไม่

อายใคร และการร่วมกิจกรรมทางสังคมมีระดับดีร้อยละ 100 ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากทั่วไปมีคุณภาพชีวิตระดับดีด้านการรับประทานอาหาร การพูด และการดำเนินชีวิตทั่วไป มีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพช่องปากระดับดีร้อยละ 65 ด้านการพักผ่อนและนอนหลับมีคุณภาพชีวิตระดับดีร้อยละ 75 ด้านการรักษาอารมณ์และจิตใจให้เป็นปกติมีคุณภาพชีวิตระดับดีร้อยละ 80 ด้านการยิ้มและหัวเราะอวดฟันโดยไม่อายใครมีคุณภาพชีวิตดีร้อยละ 90 และด้านการร่วมกิจกรรมกับสังคมมีคุณภาพชีวิตระดับดีร้อยละ 90.0

2. แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อสุขภาพช่องปากที่ดี ประกอบด้วย การใช้สมุนไพร การใช้วิธีธรรมชาติ และการนวดกดจุดเพื่อบรรเทาอาการปวด

2.1 การใช้สมุนไพร ประกอบด้วย

2.1.1 การดูแลสุขภาพช่องปากในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย ก. การป้องกันโรคในช่องปาก ข. การลดกลิ่นปาก และ ค. การทำความสะอาดฟัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. การป้องกันโรคในช่องปาก “ใช้น้ำต้มกิ่งข่อย เอามาอมบ้วนปากเช้าและเย็น ทำให้ฟันทน แข็งแรง ไม่ผุ ไม่ปวดฟัน” (หญิง, 68 ปี) “ใช้เมล็ดข่อยต้มกับน้ำ เคี่ยวให้เดือด ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น ใช้อมบ้วนปาก ทำให้ฟันทน แข็งแรง ฟันไม่ผุ และไม่ปวดฟัน” (หญิง, 78 ปี) “หลังฉันอาหารจะเคี้ยวกิ่งข่อย เคี้ยวจนละเอียด แล้วคายทิ้งเหมือนชานหมาก” (พระภิกษุ, 75 ปี)

ข. การลดกลิ่นปาก “หลังกินข้าวแล้วจะเคี้ยวใบฝรั่งหรือใบพลู เพื่อดับกลิ่นปาก เวลาเคี้ยวจะรู้สึกซ่าๆ ปากสะอาด” (ชาย, 65 ปี)

ค. การทำความสะอาดฟัน “ใช้ผงขมิ้นขัดฟันก่อนแล้วบ้วนน้ำทิ้ง ต่อมาถึงแปรงด้วยยาสีฟัน ไม่เคยถอนฟัน ไม่รู้จักคำว่าปวดฟันเลย” (หญิง, 74 ปี) “ใช้เปลือกหมากสดส่วนที่เป็นสีขาวมาถูฟัน ทำให้หินปูนไม่จับฟัน ฟันจะสะอาด” (หญิง, 67 ปี) “เอาฝักมะขามดิบมาตัด เอาด้านที่ถูกตัดมาขัดคราบดำบนตัวฟัน ฟันจะไม่ดำและแข็งแรง” (ชาย, 69 ปี) “ตำถ่านที่ใช้หุงข้าวให้ละเอียดเป็นผงแล้วเอามาถูฟัน ฟันจะขาวสะอาด” (หญิง, 71 ปี)

2.1.2 การใช้สมุนไพรบรรเทาอาการปวดในช่องปาก ประกอบด้วย ก. รักษาอาการปวดฟัน ข. รักษาแผลในปาก และ ค. รักษาเหงือกอักเสบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. รักษาอาการปวดฟัน ได้แก่ ใช้ใบตำลึงตำผสมดินสองพองมาพอกข้างแก้มที่ปวดฟัน “เอาใบตำลึง 1 กำมือ ดินสอพอง 2 ก้อนใส่ครกโขลกแล้วเติมน้ำเล็กน้อย นำมาพอกข้างแก้มบริเวณที่ปวดฟัน” (ชาย, 65 ปี) ใช้หัวข่าตำผสมกับเกลือเม็ดมาอุดบริเวณรูฟันที่ปวด “ถ้าฟันเป็นรูแล้วปวดฟันต้องเอาหัวข่าแก่ๆมาตำให้ละเอียดผสมกับเกลือเม็ดแล้วเอามาใส่รูฟันที่ปวด ช่วยบรรเทาปวดได้เลย” (หญิง, 62 ปี) ใช้ใบกานพลูมาตำผสมเหล้าขาวมาอุดบริเวณรูฟันที่ปวด “ใช้ใบกานพลูมาตำผสมเหล้าขาวนิดหน่อย แล้วเอามาอุดในรูฟันที่ปวด อาการปวดก็จะทุเลาลง” (ชาย, 75 ปี) ใช้เกลือการบูรใส่ในรูฟันที่ปวด “เอาเกลือการบูรใส่ในรู

ฟันที่ปวดก็ช่วยลดอาการปวดได้” (หญิง, 65 ปี) ต้มใบฝรั่งใส่น้ำและเกลืออมบ้วนปากแก้ปวดฟัน “ใช้ใบฝรั่งต้มกับน้ำใส่เกลือเล็กน้อย ต้มให้เดือดแล้วรอให้เย็น เอามาบวมบ้วนปาก ช่วยแก้อาการปวดฟันได้ดี” (หญิง, 67 ปี)

ข. รักษาแผลในปาก ได้แก่ เคี้ยวใบฟ้าทะลายโจรเพื่อลดอาการปวดแผลในปาก “เคี้ยวใบฟ้าทะลายโจรเวลาที่เป็นแผลในปากสักห้านาที ก็ช่วยบรรเทาอาการปวดแผลในปากได้” (ชาย, 64 ปี)

ค. รักษาเหงือกอักเสบ ได้แก่ ใช้รากต้นชะพลูมาตำผสมกับเกลือพอกบริเวณเหงือกที่บวม “ใช้รากชะพลูมาตำกับเกลือจนละเอียด แล้วนำมาพอกบริเวณเหงือกที่บวมหรืออักเสบ ช่วยลดอาการเหงือกบวมได้ดี” (หญิง, 71 ปี) ใช้ผลมะขามป้อมต้มกับน้ำและเกลืออมบ้วนปาก “เอาลูกมะขามป้อมกำมือหนึ่งแล้วทุบให้แตกต้มกับเกลือหนึ่งกำมือใส่น้ำให้ท่วมลูกมะขามป้อม เคี่ยวให้ เดือด จนน้ำงวดลงเหลือหนึ่งในสี่ แล้วนำมากรองใส่ขวดไว้อมทุกเช้าก่อนแปรงฟัน เป็นเวลา 3-5 วันช่วยลดอาการเหงือกบวมและอักเสบ” (ชาย, 70 ปี) ใช้เปลือกมังคุดต้มกับน้ำมาอมบ้วนปาก “ต้มเปลือกมังคุดกับน้ำ เคี่ยวไฟให้เดือด ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น เอาน้ำมาอมบ้วนปาก รักษาเหงือกอักเสบ เหงือกบวม” (หญิง, 67 ปี)

2.2 การใช้วิธีธรรมชาติ ประกอบด้วย 2.2.1) ใช้ความร้อนลดอาการปวดในช่องปาก “เมื่อมีอาการปวดฟัน ประคบด้านข้างของใบหน้าซีกที่ปวดฟันด้วยน้ำอุ่น” (หญิง, 64 ปี) “ถ้าเสียวฟันในฤดูหนาว จะใช้ผ้าปิดปากไว้” (หญิง, 65 ปี) 2.2.2) ใช้ความเย็นลดอาการปวดในช่องปาก “ถ้ามีอาการปวดลักษณะตุบๆ ประคบที่ด้านข้างของใบหน้าด้วยน้ำแข็งประมาณ 5-10 นาที ทุกครึ่งชั่วโมง” (หญิง, 69 ปี) และ 2.2.3) งดรับประทานอาหารที่ร้อนจัด เย็นจัด และหวานจัด แข็ง หรือเหนียวเมื่อมีอาการปวดฟัน “ถ้าเสียวฟันจะไม่กินของหวาน น้ำเย็นหรือน้ำร้อน โดยเฉพาะน้ำอัดลมและไอศกรีม จะงดกินเลย” (หญิง, 71 ปี) “อาหารที่ต้องกัด เช่น ฝรั่งมะม่วงที่ยังไม่สุก ถั่วตัด อาหารเหนียว เช่น กะละแม ถ้าปวดฟันจะไม่กิน” (ชาย, 67 ปี)

2.3 การนวดกดจุดเพื่อบรรเทาอาการปวดฟัน ประกอบด้วย 2.3.1) นวดเบาๆ ที่แก้มเหนือฟันที่ปวด “นวดคลึงเบาๆ ที่แก้มบริเวณเหนือฟันที่ปวด จะช่วยบรรเทาอาการปวดฟันได้ชั่วคราว” (หญิง, 69 ปี) และ 2.3.2) นวดบริเวณง่ามมือระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ “ใช้น้ำแข็งก้อนเล็กๆ ถูบริเวณง่ามมือระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ หรือใช้มืออีกข้างนวดบริเวณเดียวกันนี้ จะช่วยลดอาการปวดฟันได้ชั่วคราว” (ชาย, 64 ปี)

อภิปรายผลการวิจัย

แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติเพื่อสุขภาพช่องปากที่ดี ประกอบด้วย การใช้สมุนไพร การใช้วิธีธรรมชาติ และการนวดกดจุด ซึ่งการใช้สมุนไพรประกอบด้วยการดูแลสุขภาพช่องปากในชีวิตประจำวันและการใช้สมุนไพรบรรเทาอาการปวดในช่องปาก การดูแลสุขภาพช่องปากในชีวิตประจำวันแบ่งเป็น ก. การป้องกันโรคในช่องปาก

ข. การลดกลิ่นปาก และ ค. การทำความสะอาดฟัน ก. การป้องกันโรคในช่องปากด้วยข่อย ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงข่อยว่าเป็นไม้ชำระฟัน และใช้เป็นวิธีดูแลรักษาสุขภาพช่องปากของพระภิกษุ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ข่อยมีสารออกฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรียในช่องปาก ลดการสะสมแบคทีเรียในช่องปากและลดฟันผุ (Cindy et. al., 2017) ข. ใบฝรั่งมีฤทธิ์ยับยั้งและทำลายเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดโรคฟันผุ ช่วยลดกลิ่นปากช่วยให้มีลมหายใจหอมสดชื่น (สมตระกูล ราศิริและคณะ, 2560) ค. ขมิ้นมีฤทธิ์ลดการอักเสบของเหงือกได้ดี (อัญชลี ตัดตะวะศาสตร์และคณะ, 2557) เปลือกหมากช่วยทำให้คราบสกปรกที่ฟันหลุดออก (ยลฤดี ตัณฑสิทธิ์ และคณะ, 2557) มะขามดิบมีวิตามินซีปริมาณสูงและมีลักษณะเป็นกรดอ่อนๆ เมื่อนำมาทาบริเวณฟันที่คราบดำ กรดจากวิตามินซีจะกัดคราบดำที่ฟัน ทำให้ฟันขาวขึ้น (Leslie et al., 2014) ผงถ่านช่วยดึงและดูดซับแบคทีเรียที่สะสมบนผิวฟัน ช่วยให้ฟันขาวขึ้น แต่ไม่ควรขัดฟันด้วยผงถ่านทุกวัน เพราะทำให้เคลือบฟันบางลง (Brooks et al., 2017)

การใช้สมุนไพรบรรเทาอาการปวดในช่องปากประกอบด้วย ก. รักษาอาการปวดฟันด้วยใบตำลึง ข่า กานพลู เกล็ดการบูร และใบฝรั่ง ซึ่งใบตำลึงมีสรรพคุณลดอาการอักเสบ (Anushya et al., 2020) ส่วนข่ามีสรรพคุณในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย ช่วยลดการอักเสบและบวม (Cindy et al., 2017) กานพลูมีฤทธิ์กระตุ้นให้เลือดไหลเวียนบริเวณที่แบคทีเรียเกาะตัวอยู่ ทำให้แบคทีเรียไม่สามารถสร้างสารพิษ จึงระงับอาการปวดฟันได้ดี การบูรมีฤทธิ์ยับยั้งและทำลายเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้ฟันผุและบรรเทาอาการอักเสบในช่องปาก (Janakiram et al., 2020) และใบฝรั่งมีคุณสมบัติต้านจุลชีพและลดการอักเสบ (อัญชลี ตัดตะวะศาสตร์และคณะ, 2557) ข. รักษาแผลในปากด้วยใบฟ้าทะลายโจร ซึ่งใบฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์รักษาแผลในปากได้ดี (ศิราภรณ์ มหาโคตรและคณะ, 2560) ค. รักษาเหงือกอักเสบด้วยชะพลู มะขามป้อม และเปลือกมังคุด สารออกฤทธิ์ในชะพลูช่วยลดการอักเสบของเหงือกได้ดีกระเทียมมีฤทธิ์ลดการอักเสบ มะขามป้อมมีวิตามินซีปริมาณสูงมาก และถูกดูดซึมเข้าสู่ร่างกายเร็วกว่าวิตามินซีเม็ด ใช้รักษาโรคเลือดออกตามไรฟันถ้าเก็บไว้ไม่เกิน 1 ปี ส่วนเปลือกมังคุดมีสารที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดฟันผุ ลดการอักเสบ และมีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยลดอาการเหงือกอักเสบได้ดี (สมตระกูล ราศิริและคณะ, 2560)

การใช้วิธีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพช่องปากเป็นการรักษาหรือแก้ปัญหาสุขภาพช่องปากด้วยตนเองเป็นการเฉพาะหน้า เพื่อลดอาการเจ็บปวดของฟันและอวัยวะในช่องปาก ใช้วิธีแบบธรรมชาติ เพื่อปรับสมดุลในร่างกาย การใช้ความร้อนและความเย็นช่วยลดอาการปวดและบวม อาหารที่มีรสหวานจัด เย็นจัด หรือร้อนจัด และการกัดเคี้ยวอาหารแข็งและเหนียวจะกระตุ้นให้เกิดอาการปวดฟันได้ (Leslie et al., 2014)

การนวดกดจุดเพื่อบรรเทาอาการปวดฟัน เป็นระงับการส่งกระแสประสาทที่ส่งสัญญาณความเจ็บปวดไปที่สมอง การนวดกดจุดช่วยลดอาการเจ็บป่วยได้ชั่วคราว และต้องเข้ารับการรักษากับทันตบุคลากรต่อไป (Leslie et al., 2014)

องค์ความรู้จากการวิจัย

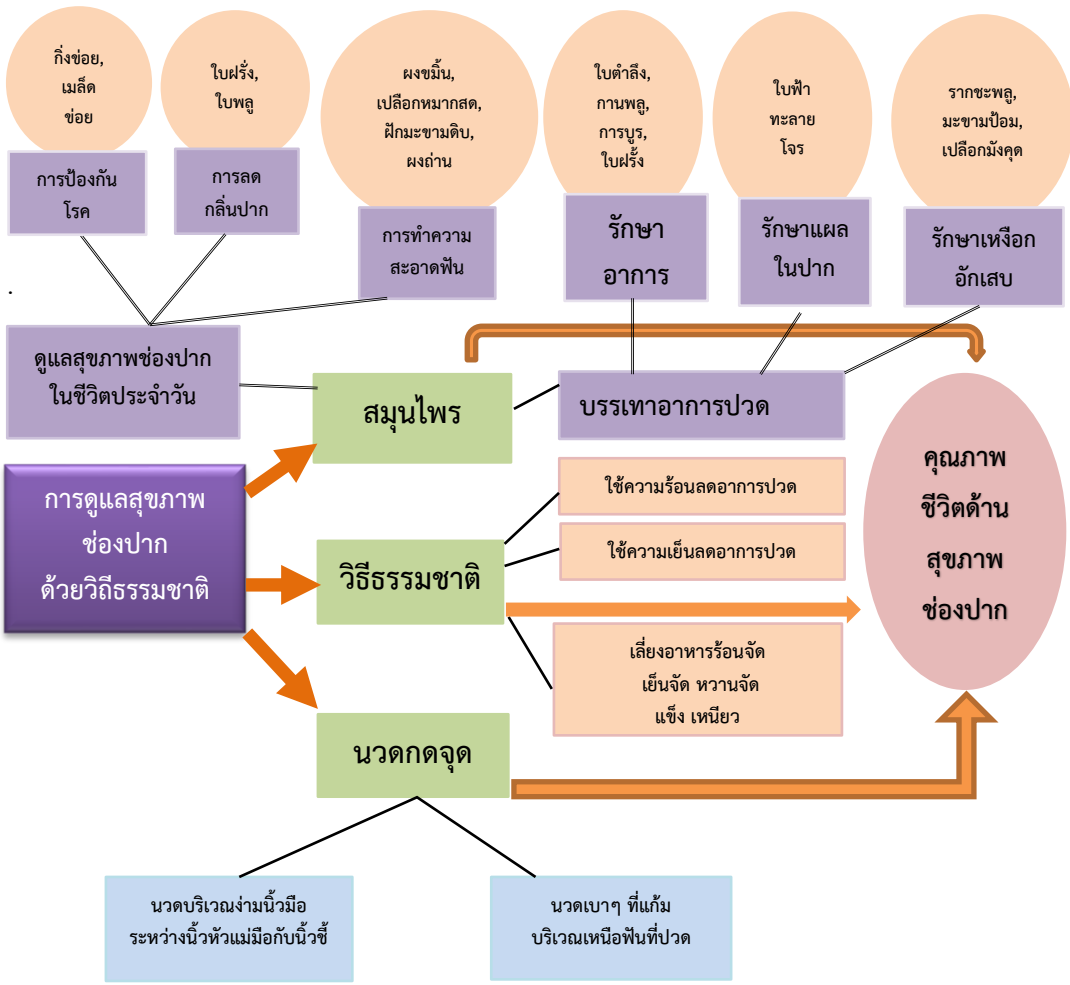

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากที่ดีใช้วิถีธรรมชาติในการดูแลสุขภาพช่องปากมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากในเกณฑ์ปกติ และมีคุณภาพชีวิตระดับดีด้านการรับประทานอาหาร การพูด การดำเนินชีวิตทั่วไป การพักผ่อนและนอนหลับ การรักษาอารมณ์และจิตใจให้เป็นปกติ การยิ้มและหัวเราะอวดฟันโดยไม่อายใคร และการร่วมกิจกรรมทางสังคมร้อยละ 90-100 ซึ่งมีจำนวนสูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพช่องปากเกณฑ์ปกติ

แบบแผนการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุด้วยวิถีธรรมชาติ ประกอบด้วย

1) การใช้สมุนไพร มีแบบแผนย่อยดังนี้

1.1) การดูแลสุขภาพช่องปากในชีวิตประจำวัน มีข้อค้นพบดังนี้

1.1.1) ป้องกันโรคในช่องปากด้วยกิ่งข่อยและเมล็ดข่อย ซึ่งมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรียในช่องปาก

1.1.2) ลดกลิ่นปากด้วยใบฝรั่งและใบฝรั่ง มีฤทธิ์ยับยั้งแบคทีเรียที่ทำให้ฟันผุ และ

1.1.3) ทำความสะอาดฟันด้วยผงขมิ้น เปลือกหมากสด ฝักมะขามดิบ และผงถ่าน ช่วยขจัดคราบสกปรกบนตัวฟันทำให้ฟันสะอาดขึ้น

1.2) การใช้สมุนไพรบรรเทาปวดในช่องปาก มีข้อค้นพบดังนี้

1.2.1) รักษาอาการปวดฟันด้วยใบตำลึง ข่า กานพลู เกล็ดการบูร และใบฝรั่ง มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรียและลดการอักเสบในช่องปาก

1.2.2) รักษาแผลในปากด้วยใบฟ้าทะลายโจร ซึ่งใบฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์สมานแผลในปาก และ

1.2.3) รักษาเหงือกอักเสบด้วยรากชะพลู มะขามป้อม และเปลือกมังคุด ซึ่งมีฤทธิ์ลดการอักเสบของเหงือก

2) การใช้วิธีธรรมชาติ มีแบบแผนย่อยดังนี้

2.1) ใช้ความร้อนประคบบริเวณที่ปวด

2.2) ใช้ความเย็นประคบบริเวณที่ปวด และ

2.3) การงดรับประทานอาหารบางชนิด

3) การนวดกดจุดเพื่อบรรเทาอาการปวดฟัน มีแบบแผนย่อยดังนี้

3.1) นวดบริเวณง่ามนิ้วมือระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ และ

3.2) นวดเบาๆที่แก้มบริเวณเหนือฟันที่ปวด

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานด้านสาธารณสุขควรเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนเข้าใจว่าการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติเป็นการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพช่องปาก ส่วนกรณีการรักษาโรคฟันผุและเหงือกอักเสบยังคงต้องเข้ารับการรักษากับทันตบุคลากรต่อไป นอกจากนี้การดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติ ได้แก่ การเคี้ยวหมากพบว่าเป็นผลเสียต่อสุขภาพช่องปากและมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งในช่องปากสูง

2. หน่วยงานด้านสาธารณสุขควรเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนหมั่นดูแลสุขภาพช่องปาก ฟัน เหงือก และลิ้น ไม่ให้มีกลิ่นปาก โดยการแปรงฟันให้ถูกวิธี ดื่มน้ำสะอาดให้เพียงพอ รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ส่งเสริมการเลือกใช้วิธีการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยวิถีธรรมชาติที่เป็นผลดีต่อสุขภาพช่องปาก

เอกสารอ้างอิง

ปริญญา คำผกานนท์. (2558). *ผลของการกินหมากต่อสุขภาวะช่องปากของผู้สูงอายุ ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.* นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยลฤดี ตัณฑสิทธิ์ และคณะ. (2557). พืชผักและสมุนไพรเพื่อสุขภาพช่องปากที่ดี. *วารสารทันตาภิบาล*, 25(2), 89-98.

ศิราภรณ์ มหาโคตรและคณะ. (2560). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นการใช้สมุนไพรรักษาโรคแผลเปื่อยในปาก: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์.* นนทบุรี : กองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.

สมตระกูล ราศิริและคณะ. (2560). การใช้สมุนไพรบรรเทาโรคในช่องปาก. *วารสารทันตาภิบาล*, 28(2), 125-133.

สำนักทันตสาธารณสุข. (2561). *รายงานผลการสำรวจสุขภาพช่องปากแห่งชาติครั้งที่ 8 ประเทศไทย พ.ศ. 2560.* นนทบุรี: บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.

สุดาดวง กฤษฎาพงษ์. (2557). *คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี ตัดตะวะศาสตร์ และคณะ. (2557). *รายงานการวิจัยเรื่องฤทธิ์ต้านจุลินทรีย์ของตำรับสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคในช่องปาก.* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Anushya, P. et al. (2020). Role of herbal medicine in dental health-a detailed review. *European Journal of Molecule & Clinical Medicine*, 7(1), 2185-2196.

Brooks, J.K. et.al. (2017). Charcoal and charcoal-based dentifrices. *Journal of the American Dental Association*, 148(9), 661-670.

Cindy, C. M. et.al. (2017). Use of traditional herbal medicine as an alternative in dental treatment in Mexican dentistry: a review. *Pharmaceutical Biology*, 55(1), 1992–1998.

Janakiram, C. et.al. (2020). Effectiveness of herbal oral care products in reducing dental plaque and gingivitis-a systematic review and meta-analysis. *BMC complementary medicine and therapies*, 20(1), 43.

Leslie, M. et al. (2014). *Dental Herbalism: Natural Therapies for the Mouth.* Toronto: Healing Arts Press.

ภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน : นวัตกรรมพัฒนาทักษะงานศิลปะเชิงพาณิชย์ สู่สังคมไทยยุคดิจิทัลของ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี*

SILK SCREEN PRINTING: THE INNOVATION OF COMMERCIAL ARTS SKILL DEVELOPMENT TO DIGITAL THAI SOCIETY OF SUPHANBURI COLLAGE OF FINE ARTS

ปัติมา โฆษิตเกษม
Pattima Khositkhaseam
วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี
Suphanburi College of Fine Arts
Corresponding Author E-mail: Pattiyaya07@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนานวัตกรรมศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนด้วยระบบดิจิทัลที่มีมาตรฐานด้านอาชีพเป็นนวัตกรรมเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียนและบุคคลทั่วไป และ 2. เสนอแนวการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมรูปแบบศิลปะ 4.0 แก่สถานศึกษาและบุคคลทั่วไป เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา เครื่องมือเป็นการทดลองและปฏิบัติการตามกระบวนการงานซิลค์สกรีนบนสื่อเทคโนโลยียูทูป เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ การสังเกตและการประเมินนวัตกรรม ประชากรประกอบด้วยศิลปิน ครูศิลปะและผู้เรียน จำนวน 28 คน กลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 20 คน ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ตามแนวคิดทางสังคมและศิลปะสมัยใหม่

ผลการวิจัยพบว่า 1. นวัตกรรมได้พัฒนาทักษะผู้เรียนศิลปะ ได้แก่ การออกแบบเทคโนโลยี การสร้างสรรค์ แนวคิดและการพัฒนาผลงานศิลปะในงานวิจัยจากสภาพทางสังคมด้วยประสบการณ์ได้เป็นแม่พิมพ์ต้นแบบซิลค์สกรีน คือ ภาพสะท้อนการแพร่เชื้อไวรัสโควิด-19 2. แนวทางในการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบศิลปะ 4.0 ได้แก่ การพัฒนาทักษะศิลปะเพื่อสร้างรายได้จากทุนสร้างสรรค์ การใช้สื่อดิจิทัลกับงานสร้างสรรค์, การส่งเสริมการเรียนรู้งานศิลปะเพื่ออาชีพหรือเป็นศิลปิน และการส่งเสริมปลูกฝังให้บุคคลมีความสุนทรีย์ในการเรียนรู้ตามหลักวิชาและการใช้ชีวิต นวัตกรรมมีมาตรฐานด้านอาชีพและผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด เหมาะสมกับสถานศึกษาและบุคคลนำไปประยุกต์ใช้เรียนรู้งานอาชีพศิลปะได้ทุกสาขาและวิชาชีพอื่น ๆ

คำสำคัญ: สังคมดิจิทัล; ศิลปะภาพพิมพ์; ซิลค์สกรีน

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

Objectives of this study were: 1. To develop silk screen printing innovation by standard vocational digital system that is lifelong learning innovation for students and general people, 2. To recommend Thailand 4.0 Art learning processes for educational institutes, and general people. The study is a research and development. The tool of the study was experiment and operation in the process of silk screen printing performance on You Tube technology media. The data collection of the study were from interview, observation, and innovation assessment. The population and sample groups were artists, art teachers and twenty-eight students. The experimental group were twenty undergraduate students in Suphanburi College of Fine Arts. The study was according to social concept and contemporary art.

The results of the research were: 1) the silk screen printing innovation can develop student's skills in design, technology, creation, concept and works of Art development in research from social condition that have experience by the silk screen printing innovation. It is the original silk screen printing that reflects Corona virus-19. 2) The Thailand 4.0 Art learning processes are Art creativity for skills development for income, using digital media in creative Art, Art learning encouragement for Art career or Artist, and training and encouragement of people to have academically knowledge and to live by aesthetic learning. The innovation has academic standard with students' satisfaction that is appropriate for education of institutes and people to apply for creative Art learning and also for general education.

Keywords: Digital Thai Society; Art printing; Silk screen printing

บทนำ

พลวัตการเรียนรู้ในปัจจุบันสะท้อนถึงนโยบายพัฒนาประเทศด้วยการส่งเสริมคนไทยให้เข้าถึงและเรียนรู้ เป้าหมายสำคัญหลักของการจัดการศึกษาคือความสอดคล้องกับกระแสสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ปัจจัยในการไปสู่เป้าหมายสำคัญ คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นตัวช่วยในการเรียนรู้ที่สามารถนำเอาองค์ความรู้ในทุกด้านบูรณาการเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมเป็นตัวเลือกที่หลากหลายของผู้เรียนรู้ให้ใช้เพื่อพัฒนาตนเองด้านการศึกษาและอาชีพอย่างเท่าเทียม และศึกษาได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ในสังคมยุคดิจิทัลจึงมีหลักของการใช้เทคโนโลยีให้เกิดความคุ้มค่า ได้แก่ การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำหรับ

ค้นคว้าหาความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ของระบบการศึกษาในยุคปัจจุบัน การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เป็นการสร้างหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้กล้าที่จะคิดต่อยอดจากชั้นเรียน และการมีส่วนร่วมกับสังคม คุณลักษณะของบุคลากรไทยแลนด์ 4.0 ประกอบด้วย การรู้งานตามอาชีพ (Occupation know-how) การมี ทักษะภาษาเป็นเลิศ (Excellent language skills) ความเชี่ยวชาญเทคโนโลยี (Expertise in technology) การมุ่งสร้างนวัตกรรม (Focusing on innovation) ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Ready for change) การมีทัศนคติเชิงบวก (Positive attitude) ประเทศไทย 4.0 จึงเป็นแนวคิดจากพัฒนาการของสังคมจากอดีตถึงปัจจุบันสู่การสร้างอาชีพโดยใช้ประโยชน์จากสื่อหรือกระบวนการเทคโนโลยีเพื่อเปิดโลกกว้างอย่างไม่สิ้นสุด (ชนากานต์ สุวรรณรัตนศรี และคณะ, 2562) การดำรงชีวิตทุกวิชาชีพจึงควรมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาในด้านสื่อเทคโนโลยี สังคมดิจิทัลจึงเป็นการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ด้านอาชีพ จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยจากการร่วมมือกันให้เกิดขึ้นตามรูปแบบของบุคคลด้วยการส่งผ่านสื่อในกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีคุณค่าต่อสังคมและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาอาชีพและมนุษยชน (เสาวลักษณ์ พันธบุตร, 2560)

การศึกษาศิลปะภาพพิมพ์เป็นสาขาที่จัดการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติการในห้องเรียน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมของบุคคลทุกคนในสังคม งานซิลค์สกรีนเป็นงานที่ส่งเสริมให้มีการทำซ้ำและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้วยเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทุกคนต้องใช้เป็นศิลปะสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นสื่อสะท้อนสังคมสมัยใหม่ และอิสรเสรีของคนในสังคม จากเรื่องราวและแรงบันดาลใจมีความเกี่ยวพันกับความเป็นไปและสรรพสิ่งในโลก แต่เมื่อสิ่งเหล่านั้นได้รับการตีความจากมุมมองของปัจเจก ผ่านการแสดงออกในรูปแบบเฉพาะตัวของศิลปิน หรือถูกแต่งแต้มด้วยจินตนาการส่วนตัว ผลงานล้ำยุคของศิลปินบางคนจึงก้าวหน้าเกินความคิดและรสนิยมของมวลชน การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดผลิตผลต่างๆ แนวคิดทางการศึกษา มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระบบและกระบวนการเรียนการสอนใช้การหลอมรวมศาสตร์และศิลป์ที่ใกล้เคียงกันเกิดเป็นสหวิชา อิทธิพลของศิลปะในการออกแบบนิเทศศิลป์ จากแนวคิดศิลปะโพสต์โมเดิร์นที่เกิดขึ้นช่วงศตวรรษที่ 20 และเติบโตขึ้นจากงานศิลปะแนวพ๊อพ อาร์ต คอนเซ็ปชวล อาร์ต และเฟมินิสต์ อาร์ต เป็นงานของศิลปินในยุค 1970 ผู้นำแนวคิดสังคมหลังสมัยใหม่ได้แก่ มิเชล ฟูโก (Michel Foucault ช่วงปี ค.ศ.1926-1982), ฌอง โบริยารคด์ (Jean Baudrillard ช่วงปี ค.ศ.1929 - 2007) และเฟรดริค เจมสัน (Fredric Jameson ช่วงปี ค.ศ. 1934- 2022) (ชาตรี บัวคลี่, 2556) ซิลค์สกรีนส่งเสริมด้านทักษะวิชาชีพที่ให้บุคคลทำงานตามสมัยใหม่ โดยมีพัฒนาการความคิดที่มีแนวคิดเป็นงานที่แสดงออกในลักษณะสากล การใช้สื่ออันหลากหลายกับการงานสิ่งแวดล้อม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2547) การสร้างศิลปะมิติทางสังคม สร้างกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของแต่ละคนที่แตกต่างกันระหว่างศิลปินและผู้ชมงาน และผู้ชมกับผู้ชม เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงระหว่างกันในสังคม

ส่งเสริมการพัฒนาคนโดยงานศิลปะสร้างจากความเข้าใจสภาพแวดล้อมปัจจุบันเกิดการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การใช้ศิลปะและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ด้านการศึกษา การฝึกการเรียนรู้เป็นการสร้างสรรค์เชื่อมโยงจากความคิดจินตนาการ ทำให้เกิดความฝันเป็นจินตนาการเป็นการถ่ายทอดความจริงผสมศาสตร์และศิลป์ให้เกิดการพัฒนาและการสื่อสารสร้างอรรถประโยชน์ที่เหมาะสมแก่สังคมประยุกต์ทุนสร้างสรรค์เป็นงานที่เกิดมูลค่า พัฒนาเศรษฐกิจชาติไทยให้เจริญรุ่งเรือง (เทิดศักดิ์ เหล็กดี, 2556)

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกจำแนกได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน ได้แก่ ยุคที่ 1 เกิดการปฏิวัติในภาคเกษตร (Green Evolution) ยุคที่ 2 เกิดการปรับเปลี่ยนสู่สังคมอุตสาหกรรมผ่าน (Industrial Revolution) ยุคที่ 3 เกิด Digital Revolution และยุคที่ 4 ยุคปัจจุบัน การรวมตัวและแตกตัวของเทคโนโลยีและนวัตกรรม การเรียนรู้ทักษะวิชาชีพจึงเกิดจากการใช้สื่อเทคโนโลยีเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ที่สถานการณ์ทั่วโลกตกอยู่ในภาวะวิกฤติด้านโรคระบาดโควิด-19 ที่กระทบรุนแรงและลึกซึ้งต่อ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการศึกษา ส่งผลให้ประชากรทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยต้องปรับพฤติกรรมและวิถีชีวิตด้วยการทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในบ้านเป็นเวลายาวนาน โดยมีกิจกรรมผ่านการสื่อสาร การปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลมากขึ้น ทั้งเรียนออนไลน์ การทำงาน การจับจ่ายใช้สอยและการทำธุรกรรมในชีวิตประจำวัน บทบาทของเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อพลเมืองและกระตุ้นให้เกิดการการปรับตัวครั้งใหญ่ของทุกภาคส่วน ผลักดันให้พลเมืองเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลอย่างเร็วขึ้นอีก จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าวิถีปกติใหม่ (New Normal) การสร้างนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการอาชีพศิลปะจึงเป็นพลวัตที่ได้เริ่มต้นพร้อมกับสถานการณ์ทางสังคมไทยและทั่วโลก ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษางานศิลปะที่ใช้เพื่อการพาณิชย์และอาชีพทางศิลปะภาพพิมพ์เป็นศิลปะที่โดดเด่นสามารถสร้างงานผลิตซ้ำได้และสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมได้อย่างเหมาะสมเป็นงานซิลค์สกรีนบนสิ่งทอ ได้แก่ เสื้อยืด และกระเป๋า ด้วยกระบวนการปฏิบัติการงานซิลค์สกรีน (work shop) เพื่อรวบรวมและสังเคราะห์กระบวนการงานซิลค์สกรีนพัฒนาเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะวิชาชีพศิลปะเชิงพาณิชย์ด้วยสื่อดิจิทัล (You Tube) และการสังเคราะห์ผลการพัฒนาทักษะด้านศิลปะที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาศิลปะและบุคคลใช้พัฒนาทักษะศิลปะได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนด้วยระบบดิจิทัลที่มีมาตรฐานด้านอาชีพเป็นนวัตกรรมเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียนและบุคคลทั่วไป

2. เพื่อเสนอแนวการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมรูปแบบศิลปะ 4.0 แก่สถานศึกษาและบุคคลทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) มีระเบียบวิจัยดังนี้

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมในสถานศึกษาศิลปะ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ได้แก่ ครู ผู้เรียน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการทำภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนเข้าร่วมดำเนินการ จำนวน 28 คน

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย เป็นผู้เรียนที่ใช้นวัตกรรมและประเมินเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2564 ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี จำนวน 20 คน

เครื่องมือการวิจัย

1. เอกสารข้อมูลวรรณกรรม งานสร้างสรรค์และงานวิจัยสังเคราะห์และวิเคราะห์แนวคิดทางพัฒนาการสังคม สังคมดิจิทัล การศึกษาศิลปวัฒนธรรม และศิลปะสมัยใหม่

2. การทดลองแม่พิมพ์ต้นแบบ จากการจัดกิจกรรมสัมมนาระหว่างผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการจัดทำกิจกรรม Work Shop ในการสร้างภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน โดยได้แนวคิดเพื่อให้เกิดต้นแบบแม่พิมพ์ในการดำเนินงานวิจัย ได้แก่ ภาพสะท้อนกระแสการระบาดเชื้อไวรัส Covid-19 และแนวคิดสร้างสรรค์งานศิลปะหลังสมัยใหม่ต้นแบบในการทำซิลค์สกรีนเพื่อเป็นต้นแบบนวัตกรรมที่สื่อและมวลชนเข้าใจร่วมกัน

3. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสังเกตเพื่อให้ได้แนวทางการสร้างนวัตกรรมภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน

4. แบบประเมินนวัตกรรมประกอบด้วย

    1. โครงร่างนวัตกรรมสื่อดิจิทัล (You Tube)
    2. แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับผู้ทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลงานวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดประเทศไทย 4.0 และศิลปะหลังสมัยใหม่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมยุคดิจิทัล แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน และการจัดอบรมสัมมนาการสร้างภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนและทดลองปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดในการสร้างนวัตกรรมตามยุคบริบทปัจจุบันหรือยุคดิจิทัล การสัมภาษณ์และการสังเกต การประเมินนวัตกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล และประมวลผลข้อมูลด้านสังคมดิจิทัล ศิลปะหลังสมัยใหม่ และผลการดำเนินงานนวัตกรรมศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนเชิงพาณิชย์บนสื่อออนไลน์ ผลของการดำเนินงานแบบประเมินของผู้ใช้สื่อนวัตกรรมที่สร้างขึ้น

ผลการวิจัย

การพัฒนานวัตกรรมภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนโดยวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี กลุ่มประชากรเป็น ครู ศิลปินและนักศึกษาปริญญาตรีจำนวน 28 คน กลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาจำนวน 20 คน โดยเป็นผู้เรียนชั้นปีที่ 2 เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปศึกษา เพื่อสร้างนวัตกรรมและใช้เรียนรู้และเผยแพร่บนสื่อดิจิทัลให้โอกาสบุคคลได้เรียนรู้ศิลปะอย่างเท่าเทียมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากงานศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนมีบทบาทในสังคมมาอย่างต่อเนื่องจากความต้องการของสังคมเนื่องจากมีหลักสูตรจัดการศึกษาศิลปกรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537- ปัจจุบัน สู่การจัดและให้ได้มีแนวทางในการสร้างผลงานซิลค์สกรีนเชิงพาณิชย์จากทุนสร้างสรรค์สู่การเพิ่มมูลค่าทางและอาชีพทางศิลปกรรมที่มีความยั่งยืน ผู้วิจัยศึกษาเอกสารข้อมูลวรรณกรรม งานสร้างสรรค์และงานวิจัย สังเคราะห์และวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมและแนวคิดทางศิลปะสมัยใหม่ จากกิจกรรมสัมมนาระหว่างผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการจัดทำกิจกรรม Work Shop ในการสร้างต้นแบบภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน โดยได้แนวคิดต้นแบบผลงานทำแม่พิมพ์เพื่อให้เกิดต้นแบบในการดำเนินงานวิจัยในกระแสสังคมปัจจุบัน ได้แก่ สถานการณ์การแพร่กระจายของไวรัสโคโรนา (Covid-19) งานวิจัยได้ผลการออกแบบที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้ร่วมวิจัยกว่า10 รูปแบบ และดำเนินการทำแม่พิมพ์ 2 รูปแบบ การสกรีนสิ่งทอนี้ทีแม่พิมพ์ภาพพิมพ์สีเดียวและภาพพิมพ์สองสี โดยสามารถใช้เป็นต้นแบบเพื่อเป็นแม่พิมพ์บนสิ่งทอหรือประยุกต์ใช้ในวัสดุอื่นๆ ได้อย่างหลากหลาย

จากสถานการณ์การจัดการศึกษาในปัจจุบัน วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีเป็นหน่วยงานมุ่งจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมจึงมุ่งเน้นส่งเสริมเพื่อดำเนินการให้การศึกษาและสร้างผลงานศิลปกรรมให้ประโยชน์ต่อสังคม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในบริบทของศิลปวัฒนธรรม เมื่อสถานการณ์ที่ต้องปรับตัวให้การเรียนการสอนใช้เทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทุกด้าน ส่งผลกระทบให้หน่วยงานและสถานศึกษาทั่วโลกเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจน การศึกษาศิลปะจึงจำเป็นที่ต้องเรียนรู้และปรับนวัตกรรมจากห้องปฏิบัติการเป็นสื่อดิจิทัลที่เหมาะสำหรับการเรียนรู้ในช่วงเวลาสถานการณ์จัดการศึกษาออนไลน์และยกระดับงานอาชีพศิลปะเพื่อสร้างอาชีพเพิ่มมูลค่า รายได้ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจเรียนรู้อย่างเท่าเทียมและตลอดชีวิต เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างสมบูรณ์แบบและปรับตัวอย่างรวดเร็วด้วยจากโรคไวรัสโควิด-19 สังคมดิจิทัลได้ปรากฏครั้งแรกในปี ค.ศ. 2009 โดยนักดิจิทัลสะท้อนสังคมถึงเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อการวิจัยและการเรียนการสอนสังคมวิทยา ในหนังสือเรื่อง Expanding Sentience: Introducing Digital Sociology for moving beyond Buzz Metrics in a World of Growing Online Socialization โดยใช้แนวคิดสังคมวิทยาดิจิทัลในการอธิบายเรื่องธุรกิจโลก จนกระทั่งปี ค.ศ. 2015 ได้ตีพิมพ์เรื่อง Digital Sociology และมีการจัดทางประชุมวิชาการเป็นครั้งแรกในหัวข้อ Digital Sociology (CUNY Academic Commons Community Team, 2015) นักสังคมมีความสนใจในการวิจัยเกี่ยวกับมนุษย์กับอินเทอร์เน็ต

ได้แก่ การวิจัยเกี่ยวกับชุมชนออนไลน์อัตลักษณ์ในโลกเทคโนโลยีสารสนเทศ สังคมวิทยาวัฒนธรรมโลกไซเบอร์ สังคมวิทยาอินเทอร์เน็ตศึกษา สื่อใหม่ศึกษา และสังคมวิทยาอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ สังคมวิทยาดิจิทัลมีความหมายที่แตกต่างกันไปจากคำดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากสังคมวิทยาดิจิทัลไม่ได้เน้นแค่ประโนอินเทอร์เน็ตหรือวัฒนธรรมโลกไซเบอร์เท่านั้น แต่ยังศึกษาถึงผลกระทบของสื่อดิจิทัลในหลากหลายประเภทในปัจจุบันแนวคิดนี้ยังอธิบายสังคมในรูปแบบอื่นๆ ด้วย เช่น เทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Really: AR) ความเป็นอยู่ของคนในสังคมยุคดิจิทัลที่ใช้สื่อและเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต โดยถูกย่อให้เล็กลงด้วยเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การสืบค้นข้อมูลต่างๆ เป็นได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นการอยู่ในสังคมจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้เป็นคนที่มีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 สื่อดิจิทัล

สื่อดิจิทัล	ประโยชน์
Blogs	ใช้ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย
Twitter	สร้างเครือข่ายทางวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม ผลงานวิจัยและแชร์ลิงค์ที่สำคัญ ๆ
Slide Share	เผยแพร่ผลงานวิชาการในลักษณะ Power Point
Facebook	สร้าง Page ที่เป็นเนื้อหาวิชาการ และสาธารณะ
Wikipedia	สร้างและแก้ไขเนื้อหาในสารานุกรมแบบออนไลน์
YouTube	ใช้เผยแพร่วิดีโอภาพและเสียงประกอบความรู้ งานวิชาการ และความบันเทิง
Google Scholar	การสืบค้นข้อมูลงานวิจัย วิชาการของนักวิจัยและสร้างผลงานพัฒนาตนเอง
Academia.edu	การสร้างเครือข่ายงานวิชาการ ศิลปวัฒนธรรม และเผยแพร่บริการงานวิชาการ
Link din	การสร้างเครือข่ายงานวิชาการ และเผยแพร่งานวิชาการ
Google Classroom	ใช้ในการเรียนการสอน การรับ-ส่งงาน เป็นระบบเก็บรวบรวมงาน และคะแนนที่เป็นสัดส่วนที่ผู้สอนออกแบบและผู้เรียนเปิดดาวน์โหลดเก็บได้ตามข้อกำหนด
Google Meet	การเรียนการสอนออนไลน์ การประชุม เข้าร่วมได้สูงสุดจำนวน 100 คน
Google Drive	การเก็บไฟล์ข้อมูลเอกสาร วิดีโอ ในรูปแบบต่าง ๆ และแชร์ไปหลายช่องทางผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
Google Form	การสร้างรูปแบบเอกสาร งานที่เป็นระบบจำนวนมากและแชร์ได้ไม่จำกัดจำนวน
Zoom meeting	การประชุมทางวิดีโอความละเอียดสูง รับผู้เข้าร่วมประชุมได้จำนวน 1000 คน
Line	ช่องทางการสื่อสารและเผยแพร่ภาพและเสียง การเรียนการสอนแบบส่วนตัวและกลุ่มไลน์
Facebook	ช่องทางการสื่อสารและเผยแพร่ภาพและเสียงการเรียนการสอน ศิลปวัฒนธรรมทั้งแบบส่วนตัวและกลุ่ม
Tik tok	การเผยแพร่วิดีโอ จัดเก็บไว้ได้จำนวนมาก และแชร์ไปยังเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
Instagram	การเผยแพร่วิดีโอและเสียง รูปภาพ รวบรวมจัดเก็บไว้ได้จำนวนมากและแชร์ไปยังเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

การพัฒนานวัตกรรมภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน

1. กระบวนการ ผู้วิจัยได้จัดให้มีกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (work shop) ที่วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ครูและผู้เรียน พบว่างานซิลค์สกรีนมีกระบวนการทำแม่พิมพ์ 11 ขั้นตอน ดังนี้

1) ออกแบบเพื่อถ่ายภาพลงบนฟิล์มลิทให้ได้ภาพโพสิทีฟ

2) นำผ้าสกรีนยึดติดกับกรอบสกรีนแล้วนำไปล้างไขผ้าสกรีนและขัดผ้าสกรีน

3) ผสมกาวอัดและน้ำยาไวแสง

4) กาวอัดและน้ำยาไวแสงที่เข้ากันแล้ว เทลงบนกรอบสกรีนที่มีผ้าสกรีนยึดไว้ โดยปาดให้เรียบแล้วเก็บไว้ในที่สลัว

5) นำต้นแบบที่ออกแบบไว้ยึดบนตู้ไฟ
6) กรอบสกรีนที่แห้งสนิทวางหงายขึ้นเพื่อวางแนบกับต้นฉบับตู้ไฟ
7) นำวัสดุที่มีน้ำหนักพอสมควรทับหรือใช้ตู้ลมยึดกรอบสกรีน
8) เปิดไฟเพื่อถ่ายทำแม่พิมพ์
9) ล้างและฉีดด้วยน้ำที่มีอุณหภูมิ 85 – 95 ฟาเรนไฮต์
10) รอแม่พิมพ์จนแห้ง
11) ตกแต่งแม่พิมพ์ตามแนวคิดหรือแบบร่าง

ภาพที่ 1 บล็อกสกรีนสำหรับการทำแม่พิมพ์ระหว่างรอให้แห้งหลังการอุดรอยรั่ว
ที่มา: ปัติมา โฆษิตเกษม (2564)

2. ภาพพิมพ์สกรีนสีเดียวมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การตั้งระดับแรง (Off – contact Distance) หมึกพิมพ์ที่ใช้สกรีนมีความเหนียวเวลายกแม่พิมพ์ออกจากผ้าสกรีนอาจเอาสิ่งพิมพ์ขึ้นมาด้วย แต่การกำหนดระยะการพิมพ์ให้สูงขึ้นตั้งแต่ 0.5 –7 มม. ระยะที่หนุนจะสูงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดวัสดุของผ้าสกรีน เช่น ผ้าโพลีเอสเตอร์จะมีแรงดันตัวดีกว่าผ้าไนล่อน

2) การตั้งฉาก (Setting the Register) เป็นการกำหนดตำแหน่งวางวัสดุพิมพ์บนพื้นโต๊ะ โดยทำเครื่องหมายหรือขอบมุมของสิ่งพิมพ์ เพื่อจะป้อนแผ่นสิ่งพิมพ์ให้ได้ตรงตำแหน่งเดียวกันทุกๆ แผ่น ฉากที่ใช้อาจเป็นแผ่นเหล็กบาง กระดาษ หรือพลาสติก ที่มีความบางกว่าวัสดุที่พิมพ์

3) การปาดหมึกพิมพ์ คำนึงถึงความหนาของหมึกที่ต้องการปาดลงบนสิ่งพิมพ์และรูปทรงของยางปาด การปาดครั้งแรกควรลงน้ำหนักหนักออกแรงแผ่วเบาเพื่อคลุมพื้นที่ของลวดลายภาพที่ร่าง แล้วจึงออกแรงปาดให้หนักขึ้น ปาดในทิศทางเดียวอย่างสม่ำเสมอ สีของหมึกพิมพ์ที่ปาดจะผ่านทะลุผ้าสกรีนลายภาพพิมพ์ลงบนวัสดุพิมพ์ (สิ่งทอ) จากนั้นค่อยยกแม่พิมพ์สกรีนขึ้นปาดด้วยแรงลงน้ำหนักเบามือ เพื่อกลบสีที่ปิดรูผ้าสกรีน ลดปัญหาแม่พิมพ์อุดตัน

4) การเก็บสิ่งพิมพ์ เป็นขั้นตอนของการตากหรืออบ สิ่งพิมพ์เพื่อให้งานเข้าที่เตรียมการส่ง จำหน่ายหรือจัดแสดง ดังนั้นจึงควรตรวจสอบให้มั่นใจว่าสิ่งพิมพ์แห้งสนิท

จากกระบวนการซิลค์สกรีนบนสิ่งทอ เสื้อยืด และกระเป๋า ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาศิลปะของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ระดับปริญญาตรี จำนวน 20 คน มีความพึงพอใจเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2565 ผู้วิจัยได้นำนวัตกรรมลงสื่อดิจิทัล YouTube แล้วชื่อช่อง Sita Sita ระยะเวลาที่ใช้ศึกษา 20 นาที เพื่อให้บุคคลและผู้สนใจวิชาชีพศิลปะใช้เรียนรู้กันได้ตลอดชีวิตอย่างเท่าเทียม

3. ทักษะการออกแบบ การวิจัยนี้ได้อยู่ในสถานการณ์ของการระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้วิจัยได้ร่วมกันกำหนดหัวข้อที่เกี่ยวข้องโดยใช้จัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครูและผู้เรียนภาพพิมพ์ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี โดยได้มีรูปแบบที่สะท้อนสถานการณ์ทางสังคมประกอบกับหลักวิชาทางศิลปะ จากการใช้สี แสง องค์ประกอบและเส้นทำให้เกิดความงามได้พัฒนาผลงานศิลปะสะท้อนสังคม ได้แก่ การออกแบบที่สะท้อนโรคระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 เป็นงานต้นแบบจำนวน 10 แบบ ได้แก่ การออกแบบเพื่อการป้องกัน การปฏิบัติตนเอง การรับรู้อาการ และเพื่อการไม่ประมาทต่อการใช้ชีวิต และอาการที่ติดเชื้อโควิด-19 ระยะต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำซิลค์สกรีนลงบนสิ่งทอ เสื้อยืดและกระเป๋า ได้จากการรับประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อสร้างความตระหนักและการป้องกันตนเองและสังคมให้ร่วมกันอย่างเข้มแข็งเพื่อให้โรคระบาดที่เกิดขึ้นไม่ทำร้ายสังคมจนเกิดความเสียหายมากเกินไป

ภาพที่ 2 การออกแบบเพื่อทำแม่พิมพ์ซิลค์สกรีนลงบนสิ่งทอ
เกี่ยวกับการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

4. ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้เรียนสามารถใช้สื่อดิจิทัลเพื่อพัฒนางานอาชีพภาพพิมพ์อย่างถูกต้องและมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันโดยผู้เรียนให้ความร่วมมือในการทดลองและสามารถเรียนรู้และเข้าใจตามวัตถุประสงค์

5. ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน การใช้สื่อที่มีทั้งภาพและเสียงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นการกระชับเวลาในการปฏิบัติงานภาพพิมพ์ให้เหมาะสม และสามารถสร้างความเท่าเทียมใน

การเรียนรู้โดยผู้เรียนสามารถกลับไปดูใหม่ได้จนเกิดความเข้าใจไม่จำกัดเวลา จำนวนผู้เรียนและสถานที่ในการเรียนรู้

6. ด้านแนวคิดในการสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่อการรับรู้สถานการณ์โรคระบาดและผลกระทบต่อผู้คนและผู้เรียนโดยตรง ผู้เรียนตระหนักได้ถึงความรู้สึกสูญเสีย และการเฝ้าระวัง ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นความรู้สึกที่มีร่วมกันของผู้สร้างสรรค์กับสังคม ในงานวิจัยนี้จึงเกิดความตระหนักต่อสังคมเพื่อสะท้อนเรื่องราวที่สื่อถึงกันได้อย่างเข้าใจจึงได้ทำภาพพิมพ์สะท้อนโรคระบาดไวรัสโควิด-19 โดยต่างมีแนวคิดเดียวที่แตกออกไปอย่างหลากหลาย

7. ด้านการเรียนการสอน เป็นสื่อที่ใช้สำหรับครู ในการจัดการเรียนรู้ช่วงที่ผู้เรียนออนไลน์และเป็นการส่งเสริมให้เกิดทั้งทักษะศิลปะและทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อนวัตกรรมดิจิทัล สามารถใช้ศึกษาด้วยตนเองเพื่อพัฒนาการเรียนศิลปะ และสามารถประยุกต์ต่องานอาชีพ

8. ด้านอาชีพ การทำงานศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีนเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพแก่ผู้ศึกษา ส่งเสริมงานด้านอาชีพที่มั่นคงแก่ผู้สนใจและผู้ศึกษา ในยุคปัจจุบันที่สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในระบบอาจต้องใช้เวลาศึกษาเป็นระยะเวลาตามหลักสูตรการเรียนการสอน นวัตกรรมนี้จะทำให้สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้มีอาชีพ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่บุคคลในสังคม

ภาพที่ 3 เสื้อยืด-กระเป๋าสกรีนที่นักศึกษาเรียนรู้ด้วยสื่อดิจิทัล

แนวทางการจัดการศึกษาศิลปะ การสร้างผลงานศิลปะภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน ได้ผลการพัฒนาหลักแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาทางสังคมและศิลปะสมัยใหม่ ดังนี้

1. ซิลค์สกรีนเป็นงานศิลปะ 4.0 งานที่ได้รับการยอมรับในสังคม งานที่ผู้ชมมีความเข้าใจและตระหนักเห็นคุณค่าได้แก่ งานที่มีมูลค่า และงานที่เกิดประโยชน์กับสังคม เป็นงานที่

แสดงในรูปแบบที่หลากหลายในงานวิจัยนี้จัดอยู่ในรูปแบบของสื่อดิจิทัล เมื่อมีการใช้สื่อผ่านเทคโนโลยี จึงได้รับผลการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

2. ซิลค์สกรีนเป็นงานศิลปะเชิงพาณิชย์ ซิลค์สกรีนเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ต้นแบบแล้วสามารถผลิตซ้ำได้จึงเป็นคุณสมบัติที่แตกต่างจากงานทัศนศิลป์แขนงต่าง ๆ และการใช้สื่อจะสามารถสร้างความเท่าเทียมต่อการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะตลอดชีวิตแก่ผู้สนใจผู้เรียนของสังคมในยุคปัจจุบัน ผู้ผลิตสามารถผลิตซ้ำแล้วจะคิดและออกแบบชิ้นงานได้อย่างต่อเนื่อง จึงสามารถนำไปใช้ในการสร้างรายได้และประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง

3. ซิลค์สกรีนเป็นนวัตกรรมศิลปะที่ได้รับมาตรฐาน เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่ได้มีการตรวจสอบและมีที่ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถใช้เพื่อการเรียนรู้ในการศึกษาศิลปะทั้งรูปแบบสิ่งตีพิมพ์และสื่อดิจิทัล แต่ในวิจัยนี้รูปแบบดิจิทัล ไม่เสียค่าเข้าชมและศึกษา

4. ซิลค์สกรีนใช้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพสังคมระยะแพร่กระจายของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 และสื่อออนไลน์ในสาขาวิชาศิลปะและสาขาวิชาต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมและความสนใจของผู้สอน

5. ซิลค์สกรีนเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาผลงานศิลปะที่มีความหลากหลาย สะท้อนเรื่องราวของสังคมจะทำให้เกิดการผลิตซ้ำและสามารถใช้เรื่องราวจากประสบการณ์ได้ฝึกฝนและถ่ายทอดจากจินตนาการของผู้เรียนและการเรียนรู้ร่วมกันที่ไม่จำกัดในชั้นเรียน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดต่อการสร้างสรรค์งานแก่ผู้เรียนจากหลายแวดวงไม่จำกัดเพียงวงการศิลปะยังเกี่ยวข้องกับหลากหลายอาชีพ ได้แก่ การศึกษา การตลาด สังคม และสื่อออนไลน์ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

สังคมดิจิทัล เป็นการปรับตัวเพื่อให้คนใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากสื่อดิจิทัลมีบทบาทสำคัญทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงสำคัญเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2563 ที่สถานการณ์ทั่วโลกตกอยู่ในภาวะวิกฤติด้านสุขภาพจากโรคระบาดโควิด-19 กระทบต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมประชากรทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยต้องปรับพฤติกรรมและวิถีชีวิตด้วยการทำงานและการใช้ชีวิตสู่ยุคดิจิทัลมากขึ้น การศึกษาของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี อยู่ในรูปแบบที่ปรับตัวสู่สังคมดิจิทัลอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับสถานศึกษาอื่นๆ ทั่วประเทศ ได้แก่ การประชุมออนไลน์ การสอนการเรียนออนไลน์ การทำธุรกรรมในชีวิตประจำวัน กล่าวได้ว่าเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อพลเมืองและกระตุ้นให้เกิดการการปรับตัวครั้งใหญ่ของทุกภาคส่วน ผลักดันให้ทุกคนเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลอย่างเร็วขึ้น จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าวิถีปกติใหม่ (New Normal) ด้านการศึกษานอกจากกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วผู้สอนยังใช้เผยแพร่ผลงานวิชาการลงสื่อดิจิทัลต่างๆ ที่สามารถเลือกใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้สอน สื่อดิจิทัลที่ใช้เรียนรู้งานซิลค์สกรีนอยู่ในรูปแบบ You tube เพื่อให้บุคคลและผู้สนใจได้เรียนรู้อย่างเหมาะสมตามความต้องการสอดคล้องกับแนวคิดนักสังคมวิทยา (Lupton, 2013) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันว่า สื่อดิจิทัลมีบทบาทในสังคม

มากขึ้นและได้มีพัฒนาการและรูปแบบสื่อดิจิทัลที่หลากหลาย ทั้งด้านการศึกษา ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม สื่อไอทีที่เพิ่มขึ้นทำให้มีตัวเลือกในการใช้งานได้ตามจุดหมาย

1. การพัฒนานวัตกรรมซิลค์สกรีนส่งเสริมการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปบนสื่อดิจิทัล ในด้านการศึกษาตลอดชีวิตด้วยกระบวนการงานซิลค์สกรีนที่ไม่ซับซ้อนมากนักนวัตกรรมทำให้ผู้เรียนสามารถฝึกฝนด้วยตนเองได้ สามารถที่จะเรียนรู้ซ้ำหลายๆ ครั้งจนกว่าจะพอใจในผลงาน นวัตกรรมงานซิลค์สกรีนส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะหลายด้านได้แก่ ด้านการออกแบบ ด้านเทคโนโลยี ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านสื่ออาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตของ (เดชา หวังมี, 2550; นิอัลยา สาอุ และไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2564) การพัฒนาบุคคลด้วยการให้การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญ ได้แก่ การยกระดับความรู้ของสังคมโลกช่วยยกระดับความรู้ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ ช่วยพัฒนาให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเข้าสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การช่วยสร้างโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน การศึกษาเป็นสิทธิที่คนในสังคมจะต้องได้รับอย่างเสมอภาคและมีความเท่าเทียมกัน รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นรูปแบบที่ช่วยให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้ได้ทุกช่วงวัย ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคกัน การพัฒนาทักษะความรู้นับเป็นทุนมนุษย์ให้สามารถเผชิญหน้าและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา เนื่องจากเป็นช่วงที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานและเป็นระดับการศึกษาที่ต้องมีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการตอบสนองต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์ในสังคม และการเรียนการสอนด้วยระบบดิจิทัลจะส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะที่ได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว สอดคล้องตามแนวคิด (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2560) ที่กล่าวว่าการศึกษาด้วยสื่อดิจิทัลจะส่งเสริมการเรียนรู้ให้รวดเร็ว ทันสมัย ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในเวลาและสถานที่ได้แม้นอกชั้นเรียน และในด้านการวิจัยและการสอนจะสามารถทำได้เต็มศักยภาพของบุคคลสามารถสร้างเครือข่ายเพิ่มขึ้น สื่อดิจิทัลเป็นสื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งให้ผู้เรียนมีผลเรียนที่สูงขึ้น ศิลปะซิลค์สกรีนในรูปแบบสื่อดิจิทัล การนำกระบวนการทางศิลปะปรับใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และนำข้อมูลทางสังคมการเมืองเศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และความรู้ในศาสตร์ต่างๆ นับเป็นยุคเสรีแห่งข้อมูล ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดความเท่าเทียมในการเรียนรู้ และความรู้มีอำนาจเหนือกว่าในหมู่ชาติที่ด้อยความเจริญ การศึกษาจะเป็นประตูเปิดกว้างทั้งด้านความคิด หลากหลายทางวิชาและสถาบันการศึกษาทำให้มีทางเลือกพัฒนาคนเพิ่มขึ้น

2. แนวทางการจัดการศึกษาศิลปะ 4.0 การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเรียนรู้กระบวนการศิลปะจะพัฒนาทักษะงานศิลปะเชิงพาณิชย์และความงามตามองค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ การออกแบบ การสร้างสรรค์จากแนวคิดสังคมสมัยใหม่ และสะท้อนภาพทางปรากฏการณ์ทางสังคม ในวิจัยนี้เป็น

การออกแบบเกี่ยวกับโรคระบาดไวรัสโควิด-19 สอดคล้องกับแนวคิดของสอดคล้องตามแนวคิดนักประวัติศาสตร์ศิลป์ (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2559; สุธี คุณาวิชยานนท์, 2561) ด้านหลักการทำงานศิลปะตามอัตลักษณ์ของศิลปินสมัยใหม่ที่คำนึงการยอมรับงานศิลปะในสังคม ในแบบที่เป็นการทำงานเพื่อประโยชน์ในเชิงผลิตใหม่ ผลิตน้อยได้มาก การผลิตซ้ำ การต่อยอดจากงานเดิม และงานซิลค์สกรีนยังมีกระบวนการที่มีรูปแบบโดดเด่นของงานศิลปะเชิงพาณิชย์ที่แวดวงศิลปะยอมรับ สอดคล้องตามแนวคิดศิลปิน (อัศนีย์ ชูอรุณ, 2554) เกี่ยวกับการสร้างผลงานภาพพิมพ์ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทางสังคม ตามพัฒนาการศิลปะภาพพิมพ์ในประเทศไทยนั้น ระยะเริ่มแรกทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์ศิลป์ โดยพิมพ์เป็นภาพประกอบหนังสือและหนังสือเป็นส่วนใหญ่ หลังจากนั้นได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นงานภาพพิมพ์ระยะต่อมาในระบบการศึกษา โดยมีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้บุกเบิกการเรียนการสอนทางด้านภาพพิมพ์เป็นแห่งแรก และก็มีสถาบันอื่นๆ เปิดตามมา จนกระทั่งปัจจุบันภาพพิมพ์ของศิลปินไทยเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ซิลค์สกรีนยังเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ให้เกิดความสุนทรีย์สอดคล้องตามแนวคิด (ระวีวรรณ สระทองอั้น, 2556) ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานด้วยความสุขให้เกิดความงามโดยการนำข้อมูลแนวคิดจากทฤษฎีศิลปะ มนุษย์กับธรรมชาติและธรรมะ ทฤษฎีความพึงพอใจมาวิเคราะห์และสร้างผลงานได้ตรงตามแนวคิดแสดงออกถึงความรู้สึก ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานภาพพิมพ์ตะแกรงไหม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ หรืออย่างน้อยกระตุ้นให้ผู้ที่พบเห็นได้เห็นคุณค่า ความงามของธรรมชาติรอบตัว และการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขที่แท้จริงในรูปแบบของแต่ละคนเป็นการสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ 2 มิติ รูปแบบกึ่งนามธรรม การจัดการเรียนรู้ศิลปะตามยุคสมัยประเทศไทยหรือศิลปะ 4.0 ด้วยสื่อดิจิทัลจึงเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่ส่งเสริมบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

การนำสถานการณ์ที่วิกฤตจากการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งเป็นปัญหาสังคมมาใช้ในความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดประโยชน์เป็นศิลปะ 4.0 คือ EADA มี 4 ประการ ดังนี้

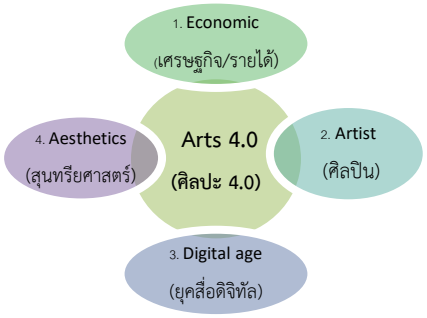

ภาพที่ 4 แผนภาพแสดงถึงการศึกษาศิลปะยุคดิจิทัล

1. Economic การได้มีโอกาสเรียนรู้ศิลปะ และทำงานศิลปะจากกระแสสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะงานอาชีพจากทุนสร้างสรรค์ได้เพิ่มมูลค่าให้แก่งานศิลปะแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนบุคคลได้ และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

2. Artist ด้านการส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้ศิลปะ เปิดโอกาสเพื่อการเรียนรู้ของบุคคลในระบบและนอกระบบการศึกษาให้เรียนรู้เพื่อทำงานศิลปะเป็นบุคคลผู้มีผลงานสร้างสรรค์หรือศิลปินได้อย่างเท่าเทียมกัน

3. Digital age แนวทางในการทำงานศิลปะบนสื่อดิจิทัลที่ความเหมาะสมกับผู้เรียนและผู้สนใจในสังคมยุคดิจิทัล

4. Aesthetics งานวิจัยพบว่านอกจากหลักวิชาแล้วยังได้แนวทางการทำงานศิลปะเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันยังส่งเสริมให้บุคคลมีความสุนทรีย์ในการทำงานศิลปะอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาสื่อนวัตกรรมศิลปะทักษะอื่น ๆ เพื่อให้มีการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลทุกด้านและพัฒนาระบบการใช้เทคโนโลยีให้มีความพร้อมในการใช้เรียนรู้และสร้างสื่อที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการใช้งาน

2. การพัฒนาร่วมกันของศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านทัศนศิลป์จากการเรียนรู้สภาพบริบทสังคม ได้แก่ เหตุการณ์ หรือวันสำคัญ บุคคลสำคัญ ด้วยสื่อดิจิทัล เป็นการบริการแก่สังคม สถานศึกษาศิลปะควรกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานประจำปี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะตลอดชีวิตและความเท่าเทียมในการเรียนรู้ของสังคมไทยยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กำจร สุนพงษ์ศรี. (2559). *สุนทรียศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนากานต์ สุวรรณรัตนศรี และคณะ. (2562). *คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคลากรในยุคประเทศไทย 4.0*. นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.

ชาตรี บัวคลี่. (2556). แนวคิดการออกแบบสิ่งพิมพ์ดิจิทัลหลังสมัยใหม่. *อิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ)*, 7(3), 247-258.

เดชา หวังมี. (2550). *ความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท: กรณีศึกษาจังหวัดพังงา.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เทิดศักดิ์ เหล็กดี. (2556). *ความเสื่อม.* กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2562). สังคมวิทยาดิจิทัล: แนวคิดและการนำไปใช้. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี,* 6(3), 43-56.

นิอัลยา สาอุ และไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2564). การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม: การพัฒนาการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล: กรอบสู่ SDGs. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*, 11(2),19-29.

ปัติมา โฆษิตเกษม. (2564) *ภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน: นวัตกรรมพัฒนาทักษะงานศิลปะเชิงพาณิชย์สู่สังคมไทยยุคดิจิทัล*. นครปฐม: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

ระวีวรรณ สระทองอั้น. (2556). *ความสุขในความสงบเงียบ.* (ศิลปะนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลปศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุธี คุณาวิชยานนท์. (2561). *ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย: ตะวันตกและไทย.* กรุงเทพฯ: เจ พริ้นท์.

เสาวลักษณ์ พันธบุตร. (2560). อยู่อย่างคนร่วมสมัยในยุคดิจิทัล Living Contemporaly in the Digital Age. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม,* 5(2), 161-167.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2547). *ศิลปะหลังสมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: อีแอนด์ไอคิว.

อัศนีย์ ชูอรุณ. (2554). *ประวัติและแบบอย่างศิลปิน.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Lupton, D. (2013) . *Digital Sociology: Beyond the Digital to the Sociological.* Retrieved October 2, 2021, from https://www.slideshare.net/dlupton/digital-sociolog-beyond-the-digital-to-thesociological

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*

THE DEVELOPMENT MODEL OF TEACHING TO PROMOTE CRITICAL THINKING ABILITY LEARNING UNIT DEVELOPMENT OF THE AYUTTHAYA KINGDOM FOR MATHAYOMSUKSA 2 STUDENTS

กฤษฎา เอมเจริญ
Kritsada Emcharoen
โรงเรียนเทศบาลวัดโพธิ์ จังหวัดชลบุรี
Tessaban Watpho School Chonburi Province
E-mail: golf2120@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) สร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 3) ศึกษาผลการทดลอง และ 4) ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 20 แผน 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานมีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนสามารถส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อนำไปใช้ทดลองใช้พบว่ามีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.08/86.48 3) นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนา: รูปแบบการเรียนการสอน; การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study basic data, 2) To create and develop an instructional model following the 80/80 efficiency criteria, 3) To implement the model, and 4) To evaluate students' satisfaction with the Instructional model and population of 35 students studying in semester 2 of academic year 2020 were sample group. The research tools were 1) a learning management 20 lesson plans, 2) The test measures of the ability to think critically. and 3) a satisfaction evaluation form. Statistical analysis was performed by using frequency, arithmetic mean, standard deviation and t-test for dependent variables. The basic information in the development of teaching and learning models is consistent with the educational policy

Findings were that: 1) The basic information in the development of teaching and learning models is consistent with the educational policy and in accordance with the needs of students, could promote the ability to think critically. 2) The teaching and learning models to promote the ability to think critically in all aspects was at the highest level and 3) The sample students' think critically abilities scores were compared between before learning with Instructional model and after learning with Instructional model. The latter scores were higher, with statistically significant confidence level at 0.01. Students' satisfaction with the Instructional model was rated at high level.

Keywords: Development; Teaching and learning models; Critical thinking

บทนำ

การพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามสามารถรวมทั้งการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั้น ครูผู้สอนสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในโรงเรียนเพราะวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมีอยู่หลายประการที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาความเป็นพลเมืองดี การเรียนรู้อดีตเพื่อเข้าใจสภาพและปัญหาในปัจจุบันและการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล (สิริวรรณ ศรีพหล, 2553) กล่าวว่า ในโลกปัจจุบันนักเรียนต้องเรียนประวัติศาสตร์เพื่อเข้าใจตัวเอง เข้าใจสังคม เข้าใจโลกและที่สำคัญยิ่งคือ การเข้าใจ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองและการได้เรียนรู้สารสนเทศพื้นฐานอันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้จัดให้การศึกษาสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนเครื่องมือที่

สำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นมาแล้ว สิ่งที่กำลังดำเนินอยู่และสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ทำให้รู้แจ้งถึงธรรมชาติและขอบเขตจำกัดของมนุษย์ รู้จักความสามารถของตนและประวัติศาสตร์ จะช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ในปัจจุบันว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเงื่อนไขใดที่ผลักดันให้เกิดขึ้น เข้าใจภูมิหลังความเป็นมาของปัญหาต่าง ๆ ทำให้หาแนวทางแก้ไขและป้องกันสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยังเน้นในเรื่องของการพัฒนาสมรรถนะสำคัญของนักเรียนในเรื่องของการพัฒนาความสามารถในการคิด ซึ่งการฝึกกระบวนการคิดเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพราะความสามารถทางความคิดจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ชนิดไม่รู้จักจบ นักเรียนสามารถนำความคิดไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และใช้ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัจจุบันคนไทยให้ความสนใจประวัติศาสตร์น้อยมาก เพราะประชาชนโดยทั่วไปเห็นว่าประวัติศาสตร์ห่างไกลจากชีวิตจริงและประวัติศาสตร์ยังปราศจากประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ยังใช้การท่องจำ ไม่เป็นการพัฒนาสติปัญญาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดแก่ผู้ศึกษาแต่อย่างใด และในขณะที่การสอนประวัติศาสตร์มักประสบปัญหาเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่มุ่งเน้นในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่มากกว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผลที่ตามมาก็คือ ครูรับบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้แก่ศิษย์ ดังนั้น การวัดผลจึงเน้นความสามารถในการท่องจำ กระบวนการเรียนการสอนแบบนี้ทำให้ได้ความรู้ระดับการรับเพียงอย่างเดียวแทนที่จะนำไปสู่ความรู้ในระดับสร้างสรรค์ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การดึงศักยภาพในการวิเคราะห์วิจารณ์ของนักเรียนในการที่จะให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ได้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2553)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) เป็นการคิดประเภทหนึ่งซึ่งเป็นคุณลักษณะของนักเรียนตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ดังที่ทิศนา แขมมณี (2545) ได้กล่าวว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดที่สะท้อนออกมาอย่างมีเหตุผลเพื่อแสดงการตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือทำอะไร ความคิดใดจะมีเหตุผล ก็ต่อเมื่อสามารถที่จะได้อธิบายข้อถกเถียงโต้แย้ง (Argument) ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยมีหลักฐานยืนยันที่น่าเชื่อได้ ซึ่งการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีขอบเขตอยู่ระหว่าง 2 สถานการณ์ คือ การคิดจะเริ่มต้นจากสถานการณ์ที่มีความยุ่งยากหรือสับสนและจบลงด้วยสถานการณ์ที่มีความชัดเจน จากความสำคัญจึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องมีการส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้นักเรียนที่มีคุณลักษณะคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นับเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะให้นักเรียนรู้จักวินิจฉัยเหตุผลเพื่อเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรอบรู้ มีความคิดและมีจิตใจที่ปราศจากอคติ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องฝึกให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและ

แก้ปัญหาได้เพื่อเผชิญอุปสรรคปัญหาซับซ้อนซึ่งท้าทายการคิดให้มีการคิดที่เกิดจากปัญญาที่มีการไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบด้วยหลักของเหตุผลจนไปสู่การสรุปเพื่อตัดสินใจ ดังนั้นพื้นฐานในการเรียนรู้โลกอนาคต กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

ดังนั้นการส่งเสริมนักเรียนให้มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ดีเพื่อให้สามารถปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพนั้น การคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นการคิดระดับสูงประเภทหนึ่งที่ครูควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนเพราะจะทำให้นักเรียนมีทักษะในการคิดที่ต้องใช้เหตุผลในการพิจารณาข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่โดยกระทำอย่างรอบคอบ รอบด้าน กว้างไกล พิจารณาถึงผลดีผลเสีย รู้จักคิดทบทวนหาข้อสรุปก่อนการตัดสินใจครั้งสุดท้ายสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณแต่จะเรียกชื่อการคิดประเภทนี้เป็นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) โดยกล่าวว่าเป็นการแสดงความกล้าที่จะคิดแตกต่าง สมดังคำกล่าวที่ว่า “หัวใจของการคิดเชิงวิพากษ์นั้นอยู่ที่ความตั้งใจที่จะเผชิญหน้าคัดค้านต่อสิ่งที่คน ๆ หนึ่งยึดมั่น” และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าการคิดเชิงวิพากษ์เป็นกระบวนการคิดที่มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การค้นหาความจริง การเปลี่ยนแปลงใหม่เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีกว่า ถูกต้องเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตและบริบทแวดล้อมมากกว่าที่สำคัญ คือ เกิดผลดีแก่ชีวิตและสังคมส่วนรวมมากกว่าเพราะถ้าหากปราศจากการคิดเชิงวิพากษ์เราก็มักจะคิดว่าสิ่งที่ปฏิบัติ คำสั่ง แนวคิดที่ปฏิบัติเป็นสิ่งที่ถูกต้อง การตัดสินใด ๆ จะไม่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองทางความคิดเชิงโต้แย้งซึ่งอาจจะทำให้เราตัดสินใจผิดและส่งผลร้ายในที่สุด จากคุณค่าของการคิดอย่างมีวิจารณญาณนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้มีจุดมุ่งหมายที่จะสอนให้นักเรียนซึ่งจะต้องก้าวไปเป็นพลเมืองดีของสังคมในอนาคตได้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมและให้สำนึกถึงความรับผิดชอบที่ตนมีต่อสังคม นอกจากตระหนักถึงปัญหาแล้วนักเรียนยังจะต้องรู้จักวิเคราะห์ปัญหาสังคม ไตร่ตรอง คิดอย่างมีเหตุผล ได้อย่างมีระบบและถูกต้อง ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการตัดสินปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจในการพัฒนาพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

จากสภาพของปัญหาผู้วิจัยจึงได้ทำการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดโพธิ์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยพัฒนาจากวิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้และส่งเสริมให้นักเรียนเกิดผลการเรียนรู้ที่ดีขึ้น รวมทั้งมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2. สร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

4. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้จากนักวิชาการหลายท่านและแบบแผนการวิจัยในการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนหลัง (One – Group Pretest – Posttest Design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปการศึกษา 2563 โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองชลบุรี จำนวน 295 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบวิเคราะห์เอกสารที่ใช้ศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 ฉบับ

2. แบบสอบถามนักเรียนถึงความต้องการสำหรับนักเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมี

วิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 ฉบับ

3. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษาหัวหน้าวิชาการโรงเรียนและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 1 ฉบับ

4. รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

5. แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

6. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบายการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 โดยได้วิเคราะห์สภาพที่คาดหวังตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรกับสภาพที่เป็นจริงของการจัดการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และสังเคราะห์แนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถใน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2. สอบถามและสำรวจข้อมูลทั่วไป ความต้องการในการเรียนการสอนเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3. สัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการโรงเรียนและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

4. ดำเนินการวิจัยในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ณ โรงเรียนเทศบาลวัดโพธิ์ จังหวัดชลบุรี โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในคาบเรียนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบายการจัดการศึกษาและผลการศึกษา ทั้งสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงของการจัดการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักร รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งได้จากการสอบถามกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการโรงเรียนและครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3. วิเคราะห์หาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

4. วิเคราะห์ความเที่ยงตรงของเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบ วัดความสามารถในการคิดอย่างวิจารณญาณ กับจุดประสงค์การเรียนรู้

5. วิเคราะห์ค่าความยากง่าย โดยนำแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาวิเคราะห์หาคุณภาพของข้อสอบเป็นรายข้อ

6. วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

7. หาค่าความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

8. คำนวณหาค่าเฉลี่ยเพื่อหาค่าเฉลี่ยของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน

9. คำนวณหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อวิเคราะห์ค่าการกระจายของ ความพึงพอใจในการเรียน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนสามารถส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณในตนเองช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น

2. รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของแผน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยดำเนินการตามกระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา ขั้นที่ 2 กำหนดสมมติฐานและรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 3 จัดกระทำข้อมูล ขั้นที่ 4 สรุปและขั้นที่ 5 นำเสนอความรู้และจากประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.70, =0.39) และประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 86.08/86.48 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

3. การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.36, =0.68)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาในปัจจุบัน เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนสามารถส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่อยู่ไกลตัวนักเรียนมีความสามารถในการคิด

อย่างมีวิจารณญาณ มีกระบวนการกลุ่มร่วมมือกันเรียนรู้ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการโรงเรียนและครูที่สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า

1.1 ด้านการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแก่นักเรียน มีความสำคัญและจำเป็นต่อนักเรียนโดยผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ทุกคนเห็นว่าสำคัญและมีความจำเป็น เนื่องจากนักเรียนมีความแตกต่างกัน จึงควรจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการสอนที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้น โดยผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน เช่น การเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ การเรียนแบบร่วมมือกัน การเรียนด้วยตนเอง การเรียนแบบโครงงานและการเรียนแบบสร้างองความรู้ เป็นต้น สอดคล้องกับไพฑูรย์ สุขศรีงาม (2545) และวัชรา เล่าเรียนดี (2554)

1.3 ด้านเนื้อหาสาระวิชาที่จะช่วยให้นักเรียนอยากเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในด้านทักษะปฏิบัติโดยผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เน้นเนื้อหาที่ใกล้ตัวนักเรียนและเนื้อหาที่นักเรียนชอบ เป็นต้น

1.4 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านเทคนิคการสอน ผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เน้นให้สอนแบบการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ การเรียนรู้แบบร่วมมือกัน การเรียนด้วยตนเองการเรียนแบบโครงงานและการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้เพื่อดึงดูดนักเรียนและสอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549) และมาร์ซาโน (Marzono, 2001) ด้านแหล่งเรียนรู้ ผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ตอบถึงแหล่งเรียนรู้ที่ส่งผลทำให้นักเรียนมีความชื่นชอบต่อแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างมากในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น ห้องสมุด การใช้อินเทอร์เน็ต หนังสือและนิตยสารต่าง ๆ เป็นต้น ด้านการวัดผลและประเมินผล ผู้ตอบแบบสอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ตอบถึงการวัดผลและประเมินผลว่ามีความสำคัญทั้งการสังเกตพฤติกรรมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการทำใบงาน เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเป็นการทดสอบนักเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับวิชาญ เลิศลพ (2543) ทิศนา แขมมณี (2545) และลักขณา สิริวัฒน์ (2549)

2. ผลการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามกระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบสืบ

เสาะหาความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.70, S.D. =0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยพบว่าด้านขั้นตอนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ($\overline{X}$=5.00, S.D. =0.00) รองลงมา คือ ด้านที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน ($\overline{X}$=4.80, S.D. =0.18) ด้านรูปแบบการเรียนการสอนโดยรวม ($\overline{X}$=4.73, S.D. =0.38) ด้านสื่อการเรียนการสอน ($\overline{X}$=4.60, S.D. =0.41) และด้านเนื้อหาในรูปแบบการเรียนการสอน, ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผล ($\overline{X}$=4.60, S.D. =0.57)

จากการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการหาประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 86.08/6.48 ตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ทั้งนี้เพราะได้ศึกษาวิธีการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและได้นำไปทดลองกับนักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม มีการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทั้งเนื้อหา รูปภาพ การนำเสนอตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเป็นการช่วยเปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนได้เป็นอย่างดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยทิพวรรณ์ สลีอ่อน และคณะ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิที่ระดับ .05 และมีเจตคติทางบวกอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับอารยา ช่ออังชัญ (2553) พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีชื่อว่า “PLOASE Model” โดยมีองค์ประกอบดังนี้หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน สาระหลักสิ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมและกระตุ้นจูงใจในการเรียน: P, 2) ขั้นเรียนรู้กระบวนการคิดโดยฝึกปฏิบัติ: L, 3) ขั้นจัดระเบียบความรู้: O, 4) ขั้นประยุกต์ใช้กระบวนการคิด: A, 5) ขั้นสรุป: S และ 6) ขั้นประเมินผล: E ส่วนค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน เท่ากับ 86.11/87.67 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ 80/80

3. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวได้ว่าการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ช่วยให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าได้ด้วยตนเอง รู้จักการทำงานร่วมกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความคิดริเริ่มและมีเจตคติที่ดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดารารัตน์ มากมีทรัพย์ (2553) พบว่า คะแนนความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่จัดการเรียนแบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 25.90 คิดเป็นร้อยละ 49.81 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 42.35 คิดเป็นร้อยละ 81.44 โดยมีค่าดัชนีประสิทธิผลความก้าวหน้าทางการคิดวิจารณญาณเท่ากับร้อยละ 63 และพรพัฒน์ สัธนรักษาเวศ (2553) พบว่า ผลการศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือ มีค่าร้อยละ 75.40 รวมถึงณัฐวรรณ เวียนทอง (2554) พบว่าความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มควบคุมก่อนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.36, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการวัดผลและประเมินผล ($\overline{X}$=4.47, S.D. =0.58) รองลงมา คือ ด้านแรงจูงใจในการเรียน ($\overline{X}$=4.42, S.D. =0.67) ด้านสื่อประกอบการเรียนและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ($\overline{X}$=4.40, S.D. =0.68) ด้านข้อความและตัวอักษร ($\overline{X}$=4.33, S.D. = 0.72) และด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง ($\overline{X}$=4.31, S.D. =0.72)

เนื่องมาจากการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นการเรียนรู้ที่แปลกใหม่เป็นวิธีที่ต่างไปจากการเรียนการสอนแบบเดิมที่นักเรียนเคยเรียนมาเพราะนักเรียนแทนที่จะฟังครูอธิบายเป็นส่วนใหญ่ กลับได้มีโอกาสศึกษาด้วยตนเองและร่วมกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน นักเรียนมีความรู้สึกพอใจกับการเรียนและเรียนโดย

ไม่เบื่อหน่ายและเท่าที่สังเกต เห็นตลอดระยะเวลาการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนไม่เคยขาดเรียน นอกจากนั้นยังแสดงความสนใจ ติดตามไถ่ถามถึงเนื้อหาเรื่องใหม่ ๆ ที่เขาจะได้เรียนต่อไปด้วยนี่ย่อมเป็นพฤติกรรมที่ยืนยันผลทางสถิติอันแสดงถึงความพึงพอใจที่ดีซึ่งนักเรียนมีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อย่างไรก็ดียังมีบางคนที่ยึดติดให้ครูเป็นผู้สอนและอธิบาย ไม่ชอบการอ่านแต่การที่จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ช่วยให้นักเรียนสนุกกับการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ตลอดเวลานักเรียนได้ร่วมกิจกรรมเต็มที่สามารถศึกษาได้อย่างอิสระตามความสามารถของตนเอง การเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทำให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปด้วยสนุกสนาน เพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อและได้ร่วมกันปรึกษาหารือกันเป็นกลุ่ม ๆ จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารยา ช่ออังชัญ (2553) พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยนักเรียนพึงพอใจต่อการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์และแสวงข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติการคิดด้วยตัวเองและร่วมกันเรียนรู้กับผู้อื่น ครูเรียงเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและนักเรียนสามารถสรุปความรู้เชื่อมโยงนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และดรุณนภา นาชัยฤทธิ์ (2557) พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กรณีศึกษาอยู่ในระดับมากรวมถึงกฤษณา โลหการก (2558) พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในศตวรรษที่ 21 นี้ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการคิดขั้นสูงประกอบด้วยการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ

ตัดสินใจแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ปัญหา ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับการคิดอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีเหตุมีผล สามารถไตร่ตรองข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อนำมาหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาต่อไป

นอกจากนี้นักเรียนที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองได้อย่างรวดเร็วตามการกระแสของความเปลี่ยนแปลงความรู้ในยุคเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และสามารถสกัดองค์ความรู้ที่มีอย่างมากมายและหลากหลายได้ในเวลาอันรวดเร็ว ทั้งยังส่งเสริมทักษะ การสื่อสาร สามารถจัดการกับการคิดได้อย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน ย่อมแสดงถึงแนวความคิดของตนเองอย่างชัดเจน มีลำดับขั้นตอนโดยผ่านการพูดหรือเขียน และยังสามารถรับฟังผู้อื่นได้อย่างเข้าใจ ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นผู้ที่ไตร่ตรองสะท้อนผลเพื่อประเมินตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาไปสู่การกำกับตนเองอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ด้านการปฏิบัติ

1. รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้สอนจะต้องศึกษารายละเอียดของเนื้อหา เวลาที่ใช้ศึกษา กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้อย่างรอบคอบและต้องจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับสัมพันธ์กับเนื้อหา เวลาและกิจกรรม

2. ก่อนที่จะนำรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ไปใช้กับนักเรียนต้องตรวจสอบและทดลองทุกครั้งเพื่อป้องกันปัญหาทางด้านการเรียนการสอนที่จะเกิดขึ้น

3. การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาทดลองจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะของนักเรียนเพราะการเรียน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนต้องปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง จนเกิดการเรียนรู้ขึ้น

4. ควรจะได้มีการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนที่จะให้นักเรียนได้เรียนโดยตรงเพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการและเพื่อให้เกิดความเคยชินกับการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

5. ควรใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สลับกับการสอนแบบอื่นด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อที่ต้องทำกิจกรรมซ้ำ

ด้านนโยบาย

1. ควรได้มีการส่งเสริมการจัดทำรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในระดับอื่น ๆ ด้วยเพื่อจะได้ฝึกทักษะนิสัยในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2. ขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการทำการศึกษาระดับกลุ่มโรงเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบอื่นร่วมกับการสัมภาษณ เชน การสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอยิ่งขึ้นมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ครอบคลุมการจัดกิจกรรมการเรียนรู

2. ควรมีการประเมินรูปแบบการเรียนรู้เชิงทฤษฎี โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละด้านอย่างหลากหลาย เพื่อผลผลิตของการเรียนรู้ ที่จะเกิดกับนักเรียน ควรมีการวางแผนในการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการเรียนรู้ หรือ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของนักเรียนและ ห้องเรียนในแต่ละพื้นที่

3. ควรมีการประยุกต์แนวคิดอื่น ๆ มาสร้างรูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา โลหการก. (2557). *การศึกษาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชาวเขาเผ่าม้ง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดตาก* (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2542). *ปฏิรูปวิธีคิดแบบไทยต้องคิดให้ครบ 10 มิติ.* กรุงเทพฯ: ซัดเซสมีเดีย.

ณัฐวรรณ เวียนทอง. (2554). *การศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเจตคติในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) กับการสอนตามคู่มือครู* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดรุณนภา นาชัยฤทธิ์. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กรณีศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหาและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์.* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดารารัตน์ มากมีทรัพย์. (2553). *การศึกษาผลการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการเรียนแบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหา วิชา การเลือกและการใช้สื่อการเรียนการสอนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทิพวรรณ์ สลีอ่อน และคณะ. (2564). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *HRD Journal*, 12(1), 42-55

ทิศนา แขมมณี. (2545). *กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนาและปัญหาข้องใจ.* กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

พรพัฒน์ สัธนรักษาเวศ. (2553). *การศึกษาผลการเรียนรู้และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เรื่อง วิกฤตการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา) นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพฑูรย์ สุขศรีงาม. (2545). *สัมมนาหลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เอกสารประกอบการเรียน วิชา 50673*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ลักขณา สริวัฒน์. (2549). *การคิด.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2554). *รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด.* นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิชาญ เลิศลพ. (2543). *การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้โดยวิธีจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบวัฏจักรการเรียนรู้รูปแบบ สสวท.และรูปแบบการผสมผสานระหว่างวัฏจักรการเรียนรู้กับสสวท* (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2553). *การสอนประวัติศาสตร์ไทยในระดับพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2549). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2543). *การสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อารยา ช่ออังชัญ. (2553). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน) นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Marzono, Robert J. (2001). *Designing A New Taxonomy of Educational Objectives.* California: Corwin Press.

ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีและคุณลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย*

EFFICIENCY OF ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS AND CHARACTERISTICS OF BUSINESS ORGANIZATIONS THAT AFFECT DECISION-MAKING OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS EXECUTIVES (SMES) SOUTHERN GULF COAST

ปุณยทรรศน์ คงแก้ว, พัชรี พระสงฆ์, อรัญญา จินาชาญ, อารยา แก้วคง
Punyathud Kongkeaw, Phatcharee Prasong, Arunya Jinachan, Araya Keawkhong
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
Rajamangala University of Technology Srivijaya Nakhon Si Thammarat
Corresponding Author E-mail: Punyathud.k@rmutsv.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี 2) คุณลักษณะองค์กร 3) การตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจและ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี คุณลักษณะขององค์กรกับการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยสูตรของคอแครน ได้จำนวน 370 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามแบบแบบประมาณค่า 5 ระดับตามแนวของ Likert Scale ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนาคือ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมานคือ วิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี ด้านที่มีความคิดเห็นมากที่สุดคือด้านความถูกต้อง คุณลักษณะองค์กรด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือด้านนโยบายองค์กร การตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีและคุณลักษณะองค์กรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ระบบสารสนเทศทางการบัญชี; คุณลักษณะองค์กร; การตัดสินใจ

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

Objectives of this research were to: 1. Examine opinion levels about efficiency of accounting information systems. 2. Study the opinion levels about organizational characteristics, 3. Study the executives' decision-making. and 3. Study the relationship between efficiency accounting information system, Organizational characteristics, and decision-making of small and medium enterprise business executives (SMEs) in the southern region of the Gulf of Thailand. The samples used in the research were Executives of small and medium enterprises (SMEs) in the Southern region of the Gulf of Thailand, calculated by Cochran's, totaling 370 peoples by Simple Random Sampling. Questionnaire with 5-point Likert Scale was used for data collection. The data were analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and inferential statistics, Multiple regression analysis.

Findings were that: The efficiency accounting information system was accuracy at the highest level. The organizational characteristics with the highest level of opinion was the corporate policy aspect. The decision of business executives with the highest level of opinion was the aspect of acceptance from the stakeholders. The hypothesis testing analysis was found that the efficiency of an accounting information system and organizational characteristics had positive correlation with executives' decisions at the statistically significant level of 0.01

Keywords: Accounting Information System; Organizational characteristics; Executives, Decision-making.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบันพบว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทยมีการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันโดยผู้บริหารองค์กรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญในด้านการใช้สารสนเทศทางการบริหารมากขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในที่รวดเร็ว ทั้งจากภาวะเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และสังคมต่าง ๆ มีผลให้ธุรกิจต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะจากเหตุการณ์ต่าง ๆ และความวุ่นวายทำการเมืองในประเทศไทย ทำให้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งมีหลากหลายธุรกิจที่ประสบกับปัญหานี้เพราะธุรกิจมีบทบาทและความสำคัญในการพัฒนา การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ดังนั้นประเทศไทยจึงควรปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเร่งปรับโครงสร้างธุรกิจให้มีความเข้มแข็งสามารถรองรับ

เหตุการณ์หรือปัจจัยเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้ประกอบการให้สามารถปรับตัวและแข่งขันได้มากขึ้น ตลอดจนพัฒนาศักยภาพในการลงทุนหรือขยายธุรกิจไปยังต่างประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องบริหารงานเพื่อให้กิจการสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาวะที่เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากการจัดสรรทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ ทาให้การดาเนินงานมีปัญหาโดยเฉพาะการบริหารงานไม่โปร่งใส ไม่มีการควบคุมภายในที่ดีระบบข้อมูลหรือระบบสารสนเทศทางการบัญชีขาดความน่าเชื่อถือและขาดการตรวจสอบที่รัดกุม (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2552)

ผู้บริหารแต่ละคนจะมีสัดส่วนการตัดสินใจในแต่ละลักษณะแตกต่างกันตามงานของตนหรือสถานการณ์ของธุรกิจ แต่ลักษณะร่วมในการตัดสินใจของผู้บริหารที่เหมือนกันคือ ผู้บริหารที่มีศักยภาพภาพต้องสามารถตัดสินใจในปัญหาหรือวิกฤตการณ์ขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำองค์การฝ่าวิกฤตและดำเนินไปสู่จุดม่งหมายที่ต้องการอย่างราบรื่น(ดวงรัตน์ เรืองอุไร, 2554) ผู้บริหารจึงมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบในการกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ ซึ่งผู้บริหารมีบทบาทการตัดสินใจแต่ละคนจะมีเอกลักษณ์แตกต่างกันไป กระบวนการในการตัดสินใจจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้บริหารจำเป็นที่จะต้องใช้ข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องและแม่นยำในการตัดสินใจเพื่อให้องค์กรมีความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ควบคู่กับการวางแผนซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางขององค์กรในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้นซึ่งตั้งอยู่ภายใต้ข้อมูลที่อยู่รอบด้านคือจะต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ที่ต้องการให้เกิดศักยภาพหรือขีดความสามารถขององค์กร และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการควบคุมภายในองค์กรก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้

ดังนั้นผู้บริหารธุรกิจจึงต้องการสารสนเทศเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเก็บรวบรวมสารสนเทศที่เหมาะสมครบถ้วน และการปรับปรุงสารสนเทศอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สารสนเทศนั้นถูกต้อง ทันสมัย สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาของบริษัทได้ดีและผู้บริหารสามารถใช้สารสนเทศนั้นในการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้บริษัทบรรลุจุดมุ่งหมายได้ ระบบสารสนเทศจึงเป็นระบบหนึ่งที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวม ประมวลผลข้อมูลทางการเงินเพื่อจัดทำสารสนเทศทางการบัญชี เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ระบบสารสนเทศทางการบัญชีเป็นลักษณะการนำข้อมูลทางการบัญชีของกิจการมาประมวลผลเพื่อให้ได้สารสนเทศทางการบัญชีสำหรับผู้บริหารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจของตนเองซึ่งเป็นลักษณะของการใช้สารสนเทศภายในบริษัท หรือนำไปใช้ประโยชน์ภายนอกบริษัทผู้สนใจลงทุนและบุคคลที่สนใจทั่วไป (วรรณวิมล ศรีหิรัญ, 2553) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าสารสนเทศทางการบัญชีได้เข้ามามีบทบาทกับธุรกิจเป็นอย่างมาก โดยที่ผู้บริหารสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ สนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพ ความมั่งคง ยั่งยืนในการดำเนิน

ธุรกิจ และคาดว่าจะนำผลที่ได้จากการวิจัยไปปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อในการใช้สารสนเทศทางการบัญชีอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมาย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

2. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

3. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี คุณลักษณะขององค์กรกับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย จำนวน 17,082 กิจการ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2558)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารธุรกิจของวิสาหากิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุงมีจำนวน 17,082 กิจการ เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นขนาดของประชากรที่แน่นอนว่ามีจำนวนมาก และไม่ทราบค่าสัดส่วนของประชากรจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของคอแครน Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% หรือระดับนัยสำคัญ 0.05 ได้เท่ากับ 384 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบประมาณค่า 5 ระดับ

ตามแนวของ Likert Scale ซึ่งได้สร้างตาม วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็น แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 7 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน รูปแบบธุรกิจ ทุนจดทะเบียน และระยะเวลาในการดำเนินงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยฝั่งอ่าวไทย โดยครอบคลุมประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความสมบูรณ์ ด้านความทันต่อเวลา และด้านความเข้าใจได้

ตอนที่ 3 ข้อมูลคุณลักษณะขององค์กร ประกอบด้วย นโยบายองค์กร โครงสร้างองค์กร และวัฒนธรรมองค์กร

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหาร วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยฝั่งอ่าวไทย

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำมาตรวจสอบความสอดคล้องโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน สามารถนำแบบสอบถามฉบับนี้ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยแบบสอบถามโดยคณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการส่งแบบสอบถามไปยังสถานประกอบการในจังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุงจำนวน 384 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามตอบกลับ จำนวน 370 ฉบับ คิดเป็น 96.35 %

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจความสมบูรณ์ของคำตอบที่ได้รับและนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ทำการศึกษาโดยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน รูปแบบธุรกิจ ทุนจดทะเบียน และระยะเวลาในการดำเนินงาน ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ความถี่ (frequency)

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยรวมรายด้านและรายข้อ

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยรวมรายด้านและรายข้อ

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหาร วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยฝั่งอ่าวไทย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยรวมรายด้านและรายข้อ

ส่วนที่ 5 วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชี คุณลักษณะองค์กร กับการตัดสินใจของผู้บริหารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ประเภทในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Coefficient of Correlation) ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผลระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) วิธีการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการเพื่อให้สมการสามารถพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้สูงสุด มีวิธีการคัดเลือกตัวแปรโดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำเข้าตัวแปร (Stepwise multiple regression analysis) การนำค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณได้มาตรวจสอบในรูปของความสัมพันธ์ใช้เกณฑ์ดังนี้

ถ้ามีค่าติดลบ หมายถึง ตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม
ถ้ามีค่าเป็นบวก หมายถึง ตัวแปร 2 ตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน
ถ้ามีค่าเป็น 0 หมายถึง ตัวแปร 2 ตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน

R =0.50 ถึง 1.00 หรือ r = -0.50 ถึง -1.00 ถือว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์ในระดับสูง
r =0.30 ถึง 1.49 หรือ r =-0.30 ถึง-0.49 ถือว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
r = 0.10 ถึง 0.29 หรือ r = -0.10 ถึง -0.29 ถือว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
r = 0.00 หรือ r = -0.00 ถือว่าข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์

สมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1

HO: ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

H1: ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

สมมติฐานที่ 2

HO: คุณลักษณะขององค์กรไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

H1: คุณลักษณะขององค์กรมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นการเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านความถูกต้อง	4.31	0.61	มากที่สุด
ด้านครบถ้วนความสมบูรณ์	4.20	0.67	มาก
ด้านความทันต่อเวลา	4.17	0.80	มาก
ด้านความเข้าใจได้	4.13	0.69	มาก
รวม	**4.20**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าระดับความคิดเห็นการเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.20, S.D.=0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือ ด้านความถูกต้อง ($\overline{X}$=4.31, S.D.=0.59) รองลงมาคือ ด้านความครบถ้วนสมบูรณ์ ($\overline{X}$=4.20, S.D.=0.67) ด้านความทันต่อเวลา ($\overline{X}$=4.17, S.D.=0.80) และน้อยที่สุดคือ ด้านความเข้าใจได้ ($\overline{X}$=4.13, S.D.=0.69)

2. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

คุณลักษณะองค์กร	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านนโยบายองค์กร	4.32	0.60	มากที่สุด
ด้านโครงสร้างองค์กร	4.24	0.59	มากที่สุด
ด้านวัฒนธรรมองค์กร	4.24	0.60	มากที่สุด
รวม	4.27	0.56	มากที่สุด

ตารางที่ 2 พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.27, S.D.=0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือด้านนโยบายองค์กร ($\overline{X}$=4.32, S.D.=0.60) รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ($\overline{X}$=4.24, S.D.=0.60) และน้อยที่สุดคือ ด้านโครงสร้างองค์กร ($\overline{X}$=4.24, S.D.=0.59)

3. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหาร วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยฝั่งอ่าวไทย

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย$\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

การตัดสินใจของผู้บริหาร	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านความรวดเร็วทันเหตุการณ์	4.18	0.70	มาก
ด้านการบรรลุวัตถุประสงค์	4.14	0.67	มาก
ด้านการเกิดประสิทธิผลสูงสุด	4.16	0.66	มาก
ด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง	4.20	0.67	มาก
รวม	**4.17**	**0.62**	**มาก**

จากที่ตารางที่ 3 พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริหาร วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยฝั่งอ่าวไทย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.17, S.D.=0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือ ด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ($\overline{X}$=4.20, S.D.=0.67) รองลงมาคือ ด้านความรวดเร็วทันเหตุการณ์

($\overline{X}$=4.18, S.D.=0.70) ด้านการเกิดประสิทธิผลสูงสุด ($\overline{X}$=4.16, S.D.=0.66) และน้อยที่สุดคือ ด้านการบรรลุวัตถุประสงค์ ($\overline{X}$=4.14, S.D.=0.67)

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) วิธีการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการเพื่อให้สมการสามารถพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้สูงสุด มีวิธีการคัดเลือกตัวแปรโดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำเข้าตัวแปร (Stepwise multiple regression analysis)

สมมติฐานที่ 1

HO: ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

H1: ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) วิธีการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการเพื่อให้สมการสามารถพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้สูงสุด มีวิธีการคัดเลือกตัวแปรโดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำเข้าตัวแปร (Stepwise multiple regression analysis) ระหว่างประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี (X1) กับการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	P value	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	1.102	0.135		8.160	0.000					
(X_1)	0.744	0.032	0.770	23.218	0.000*	0.770	0.770	0.770	1.000	1.000

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชี (X1) และการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยพบว่า ประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชี (X1) มีค่า P-value เท่ากับ 0.000 มีค่าน้อยกว่า 0.01 (0.00 < 0.01) นั้นคือปฏิเสธสมมติฐานหลัก H0 ยอมรับสมมติฐานรอง H1 หมายความว่าประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชี (X1) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยสามารถเขียนเป็นรูปสามาการวิเคราะห์ถดถอยได้ดังนี้

$$Y=1.102 + 0.744(X_1)$$

ตารางที่ 5 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) วิธีการคัดเลือกตัวแปรเข้าสมการเพื่อให้สมการสามารถพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้สูงสุด มีวิธีการคัดเลือกตัวแปรโดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบนำเข้าตัวแปร (Stepwise multiple regression analysis) ระหว่างคุณลักษณะขององค์กร (X2) กับการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	P value	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	0.266	0.136		1.952	0.012					
(X_1)	0.915	0.032	0.832	28.855	0.000	1.000	1.000	0.915	0.032	0.832

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะขององค์กร (X2) และการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยภาพรวมพบว่า คุณลักษณะขององค์กร (X2) มีค่า P-value เท่ากับ 0.000 มีค่าน้อยกว่า 0.01 (0.000 < 0.01) นั้นคือปฏิเสธสมมติฐานหลัก H0 ยอมรับสมมติฐานรอง H1 หมายความว่าคุณลักษณะขององค์กร (X2) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจของผู้บริหาร (Y) ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย โดยสามารถเขียนเป็นรูปสามาการวิเคราะห์ถดถอยได้ดังนี้

$$Y=0.266 + 0.915(X_2)$$

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีและคุณลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจ วิสาหากิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นการเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือ ด้านความถูกต้อง รองลงมาคือ ด้านครบถ้วนความสมบูรณ์ ด้านความทันต่อเวลาและน้อยที่สุดคือด้านความเข้าใจได้ สอดคล้องกับจารุวรรณ บุตรสุวรรณ์ (2551) ได้ศึกษาผลกระทบของการเรียนรู้ขององค์กรและการสนับสนุนขององค์กรที่มีต่อประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทยพบว่า นักบัญชีธุรกิจโรงแรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ความถูกต้อง ด้านความสมบูรณ์ครบถ้วน ด้านความทันต่อเวลา ด้านความเข้าใจได้ และการเรียนรู้ขององค์กรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีโดยรวมเช่นกัน ส่วนระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดคือด้านนโยบายองค์กร รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรมองค์กรและน้อยที่สุดคือ ด้านโครงสร้างองค์กรสอดคล้องกับดารณี เอื้อชนะจิต (2550) ได้ศึกษาถึง ผลกระทบคุณภาพข้อมูลทางการบัญชีและลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้าคว้าเกี่ยวกับผลกระทบของคุณภาพข้อมูลทางบัญชีในด้านความเข้าใจ ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้และการเปรียบเทียบกันได้ ที่มีต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า ลักษณะองค์กรธุรกิจตามนโยบายองค์กร โครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรมองค์กรส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชี คุณลักษณะขององค์กร กับการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยโดยภาพรวมพบว่า ประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศทางการบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตัดสินใจของผู้บริหารผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) ในเขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย สอดคล้องกับดวงฤดี ชีวากุล (2556) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ขององค์กรกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของธุรกิจนาเข้า-ส่งออกเฟอร์นิเจอร์ไม้ในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการเรียนรู้ขององค์กร ระดับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของธุรกิจ การเรียนรู้ขององค์กรและระดับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการ

บัญชีพบว่าคุณลักษณะของธุรกิจ การเรียนรู้ขององค์กรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชี

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีและคุณลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจ ประกอบด้วย 4 ด้าน

1. ด้านความถูกต้อง ผู้บริหารนั้นให้ความสำคัญกับข้อมูลทางการบัญชีที่มีความถูกต้องเชื่อถือได้ การสอบทานงบการเงินที่ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป การนำข้อมูลทางการบัญชีที่ปราศจากความลำเอียงเพราะเนื่องจากข้อมูลทางการเงินหรือระบบสารสนเทศทางการบัญชีต้องใช้ในการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าข้อมูลทางการบัญชีมีความผิดพลาดน้อยก็จะเป็นผลดีต่อการดำเนินธุรกิจ รวมถึงระบบสารสนเทศการทางการบัญชีต้องมีความทันสมัยและความเที่ยงตรงเสมอ

2. ความครบถ้วนสมบูรณ์ การนำข้อมูลทางการบัญชีที่สมบูรณ์มาตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจได้ดีเสมอ รวมถึงการนำรายงานทางการเงินไปใช้ในการช่วยเพิ่มขีดความสามารถกับคู่แข่งขันทางการค้าได้เป็นอย่างดี โดยจะมีการนำข้อมูลไปช่วยในการวางแผนการทำงานได้อย่างมีคุณภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลสารสนทเทศทางการบัญชี และข้อมูลทางการบัญชีช่วยเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ

3. ความทันต่อเวลานั้นสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลทางการบัญชีกับการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว คือ ข้อมูลทางการบัญชีสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ นำรายงานทางการบัญชีไปใช้ได้อย่างรวดเร็วและทันต่อการนำไปใช้ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจัดทำรายงานทางเงินที่สามารถเรียกใช้ได้ทันเวลาเสมอ

4. ความเข้าใจได้ เมื่อมีรายงานทางการบัญชีที่มีรูปแบบของรายงานทางการเงินต่าง ๆ ที่เข้าใจได้ง่าย ทำให้การสรุปรายงานประจำวันไม่ซับซ้อนจึงทำให้งานเสร็จตามเวลาที่กำหนด มีข้อมูลที่ได้เข้าช่วยในการวางแผนงานและการควบคุมการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับองค์ได้ มีรายงานทางการบัญชีที่มีรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

คุณลักษณะของธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ จำนวน 3 ด้าน

1. ด้านนโยบายองค์กร ผู้บริหารมีการดำเนินงานโดยคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและความพอใจให้เกิดต่อลูกค้าสูงสุด คือพยายามหาแนวทางในการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นแก่ลูกค้า โดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่และมี

ประสิทธิภาพและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานในองค์กร โดยมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งเน้นในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน โดยยึดถือเป็นมาตรฐาน กฎและระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้สูงสุดนำไปสู่การตัดสินใจในอนาคต

2. ด้านโครงสร้างองค์กร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการกำหนดรูปแบบในการทำงาน โดยคำนึงถึงความสำคัญของบุคคล ทีมงานและผลประกอบการที่จะเกิดขึ้น มีการจัดให้สมาชิกแต่ละคนในองค์กรได้ทำงานที่ตนพึงพอใจเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน มีการจัดให้มีระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแสดงออกถึงความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี จัดให้มีเอกลักษณ์ของแต่ละคนในองค์กร เพื่อให้พนักงานแต่ละคนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถของแต่ละคนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานและการบรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นระบบเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

3. ด้านวัฒนธรรมองค์กร เชื่อมั่นว่าการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของบุคลากรสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้กิจการสามารถประสบผลสำเร็จ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มุ่งมั่นในการสร้างรูปแบบ แนวทางและกระบวนการในการทำงาน เพื่อส่งเสริมให้กิจการสามารถปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพอยู่รอดมั่นคงได้ในระยะยาว เพราะเชื่อมั่นว่าการที่กิจการสามารถเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีจะช่วยให้กิจการเข้าถึงและสามารถตอบสนองลูกค้าได้เป็นอย่างดี การยอมรับความเสี่ยงในการทำงานจะทำให้กิจการสามารถวางแผนได้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดให้แก่องค์กร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการจัดทาระบบสารสนเทศทางการบัญชีอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยอาจมีการส่งเสริมหรือจัดอบรมทางด้านการจัดทาบัญชี เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีความร่วมมือและเห็นความสำคัญของระบบบัญชีภายในองค์กรเพื่อให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการนำสารสนเทศทางการบัญชีมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

3. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของสารสนเทศทางการบัญชีเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร โดยส่งเสริมให้นักบัญชีได้นำเสนอข้อมูลทางการบัญชีเพื่อการตัดสินใจที่ผู้บริหารสามารถเข้าใจได้โดยง่าย และนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอย่างครบถ้วน

เพียงพอ เพื่อให้สารสนเทศทางการบัญชีผ่านสื่อดิจิทัลที่จัดทำเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจประเภทอื่นเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารธุรกิจที่ต่างประเภทกัน

2. ควรศึกษาระดับความคิดเห็นของคุณลักษณะองค์กรที่ต่างพื้นที่หรือควรศึกษาประเภทธุรกิจอย่างใด ยอ่างหนึ่ง และเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะองค์กรเนื่องจากบริบทของต่างพื้นที่นั้นมีลักษณะการดำเนินงานที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ บุตรสุวรรณ์. (2551). *ผลกระทบของการเรียนรู้ขององค์กรและการสนับสนุนขององค์กรที่มีต่อประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดวงฤดี ชีวากุล.(2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ขององค์กรกับประสิทธิภาพระบบสารสนเทศทางการบัญชีของธุรกิจนำเข้า-ส่งออกเฟอร์นิเจอร์ไม้ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ดวงรัตน์ เรืองอุไร. (2554). *ผู้บริหารกับการตัดสินใจ*. สืบค้น 19 มีนาคม 2560, จาก https://www.gotoknow.org/posts/455320

ดารณี เอื้อชนะจิต. (2550). *ผลกระทบของคุณภาพข้อมูลทางบัญชี และลักษณะองค์กรธุรกิจที่มีต่อประสิทธิภาพการตัดสินใจของผู้บริหารในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วรรณวิมล ศรีหิรัญ. (2553). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการใช้สารสนเทศทางการบัญชีของผู้บริหาร บริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2552). *การบัญชีต้นทุน = Cost accounting*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2558). *จำนวนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย*. สืบค้น 19 มีนาคม 2560, จาก https://members.sme.go.th/newportal/

รูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A MODEL FOR THE PARTICIPATION OF LOCAL WISDOM IN THE CAREER DEVELOPMENT OF 21ST CENTURY LEARNERS IN SMALL ELEMENTARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION

พรกานต์ กลมเกลียว, นเรศ ขันธะรี, พงษ์ธร สิงพันธ์
Pornkan Glomkliew, Narech Khantaree, Pongthorn Singpan
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Corresponding Author Email: pornkan.gG60@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน 2) สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน และ 3) ประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตตรวจราชการที่ 14 จำนวน 291 โรงเรียน ได้มาโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย จากประชากรจำนวน 1,148 โรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญในการสร้างรูปแบบ จำนวน 13 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ จำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับปานกลาง 2. รูปแบบ ประกอบด้วย 2.1 การวางแผน 2.2 การจัดองค์กร 2.3 การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน 2.4 การสร้างเครือข่าย 2.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2.6 การติดตามประเมินผล และ 2.7 การชื่นชมยินดี และ 3. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; ทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the current state and the need for local wisdom participation in career development of learners. 2. To create a model and 3. To evaluate a model for local wisdom participation in the career development of 21st century for learners. The samples consisted of 291 personnel, by simple random sampling, derived from small primary schools in the Government Inspectorate 14, of 1,148 schools, 13 experts to create a model and 26 professionals to evaluate the model. The research instruments were questionnaires, focus groups discussion form, and model evaluation forms. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings were as follows; 1.The current state and the need for local wisdom participation in the career development of 2st century learners was found to be at a medium level. 2. A model consisted of: 2.1 planning 2.2 organization 2.3 building relationships with communities 2.4 networking 2.5 sharing of knowledge 2.6 monitoring and evaluation and 2.7 appreciation. 3. A model was assessed by experts resulted in a highest level of suitability, possibility and utility.
Keywords: Participation; Local Wisdom; Career Skill of 21st Century

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและความต้องการพื้นฐานของผู้คนในสังคม ให้มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น การประกอบอาชีพที่มีหลากหลายมากขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การกระจายรายได้ ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม (ธีระ รุญเจริญ และวาสนา ศรีไพโรจน์, 2554) เพื่อให้มีศักยภาพแข่งขัน แนวทางสำคัญของการพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาคนเพื่อให้สนองตอบความต้องการของคนส่วนมากในสังคม ผู้ที่ประกอบอาชีพจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม บนพื้นฐานของวัฒนธรรม และบริบทของพื้นที่ การจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการสร้างพื้นฐานทักษะที่จำเป็นให้กับผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ตามวิถีชีวิตแบบไทยและอยู่ในสภาวะที่พร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมือกันได้ในศตวรรษที่ 21 (ทัศนีย์ ทองไชย, 2556) ภาครัฐจึงควรกำหนดให้โรงเรียนมีหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาทักษะอาชีพแก่ผู้เรียน เนื่องจากทักษะอาชีพเป็นความสามารถที่บุคคลจะใช้ความรู้ความคิดในการแก้ปัญหาและสามารถในการ

วางแผนเพื่อเลือกประกอบอาชีพในอนาคตให้เหมาะสม (ชนัดดา เทียนฤกษ์, 2558) โดยเฉพาะทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21 เป็นความสามารถที่มีความจำเป็นต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีความซับซ้อน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและนำทางบุคคลให้มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสามารถในการกำกับตนเองในการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น (จารุวรรณ เติมสุข, 2558) เพราะทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดให้ผู้เรียนมีสมรรถนะในด้านทักษะชีวิต มีทักษะในการทำงาน และมีทักษะอาชีพที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีทักษะทักษะชีวิตและอาชีพที่จำเป็น (วิจารณ์ พานิช, 2555) โดยอาศัยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและยกระดับการศึกษาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้เอื้อต่อการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายและการพัฒนา จะเป็นวิธีที่เหมาะสมตรงกับสภาพและความต้องการของชุมชน (ทัศนีย์ ทองไชย, 2556) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่โรงเรียนจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่กระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่หมายถึง โรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา อันสืบเนื่องมาจากนโยบายกระทรวงศึกษาธิการและความต้องการของประชาชนจากสภาพบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลง และเพื่อให้เด็กในวัยเรียนทุกคนได้เรียนอย่างทั่วถึง จากสภาพปัจจุบันพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กประสบกับปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมากทั้งในด้านการบริหารงานวิชาการคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ขาดสื่อ เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่หลากหลาย การพัฒนาหลักสูตรถานศึกษาดำเนินการไม่ได้หรือได้ก็ไม่ดีเท่าที่ควร ปัญหาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ ปัญหาการไม่ใช้แหล่งเรียนรู้ให้คุ้มค่า ในด้านบุคลากร คือขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น ครูไม่ครบตามวิชาเอกครูสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่สำเร็จการศึกษา ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ขาดการเตรียมการสอน และต้องรับผิดชอบสอนหลายชั้นเวลาเดียวกัน รวมทั้งปัญหาสำคัญที่พบคือผู้เรียนขาดทักษะที่สำคัญในการประกอบอาชีพ และผู้เรียนทุกระดับยังขาดทักษะ สมรรถนะและคุณลักษณะที่จำเป็นในการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมกับโลกปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

แนวคิดและทฤษฎีที่ได้นำมาใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ชุมชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกองค์กร ได้เข้ามามีบทบาทดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน จนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การมีส่วนร่วนร่วมอาจเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการมีเงื่อนไขหรือความผูกพันส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย สำเร็จโดยมีความคิดเห็นสอดคล้องร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ตนเองและองค์กรมีความเจริญยิ่งขึ้น ซึ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ เป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น ได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ (Cohen & Uphoff, 1997) อีกทั้งความสำคัญของการมีสวนร่วม สามารถสรุปได้ดังนี้คือ ทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง เป็นการสร้างฉันทามติจากทุกฝ่าย การนำไปปฏิบัติทำได้ง่ายขึ้น ทำให้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า สร้างความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม สามารถการคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน และนำไปสู่การพัฒนาภาคประชาสังคม แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบันภายในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งความรู้เหล่านั้นเกิดจากการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดกันมา หรือจากประสบการณ์ที่ทำงานนั้นจนเกิดเป็นทักษะ แล้วมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวิถีชีวิตไทยมีทั้งสิ้น 10 ด้าน คือ 1) ด้านเกษตรกรรม 2) ด้านประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน 3) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 4) ด้านการแพทย์แผนไทย 5) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม 7) ด้านปรัชญา 8) ด้านโภชนาการ 9) ด้านการแก้ปัญหา 10) ด้านการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2547) แนวคิดเกี่ยวกับทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เป็น ความสามารถที่มีความจำเป็นต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีความซับซ้อน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และนำทางบุคคลให้มีความสามารถในการตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสามารถในการกำกับตนเองในการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในกลุ่มคนที่มี

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ (จารุวรรณ เติมสุข, 2558) ซึ่งมี 10 ประการ ประกอบด้วย 1) การแก้ปัญหาซับซ้อนได้ 2) การคิดเชิงวิพากษ์ 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) การบริหารจัดการบุคคล 5) การทำงานร่วมกับผู้อื่น 6) ความฉลาดทางอารมณ์ 7) การตัดสินใจและประเมินได้ดี 8) การบริการที่ดี 9) ความสามารถในการต่อรอง และ 10) ความยืดหยุ่นทางความคิด (World Economic Forum, 2016)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเห็นว่าการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นควรถูกนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาดำเนินภารกิจอันสำคัญตอบสนองต่อนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี มีการดำเนินการวิธีวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากรคือโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตตรวจราชการที่ 14 ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดยโสธร และจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1,148 โรงเรียน จากนั้นกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 291 โรงเรียน และทำการสอบถามผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน ในแต่ละโรงเรียน คิดเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 873 คน และทำการทำการสุ่มแบบง่ายเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการร่วมวางแผน 2) ด้านการร่วมปฏิบัติ 3) ด้านร่วมติดตามประเมินผล และ 4) ด้านการร่วมปรับปรุงพัฒนา จำนวน 28 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้สร้างโดยการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากนั้นนำสิ่งที่ได้จากการสังเคราะห์มากำหนดมาสร้างเป็นแบบสอบถามตามเนื้อหาและตัวบ่งชี้ และตรวจสอบเครื่องมือทำโดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความตรงเชิงโครงสร้าง เลือกมาเฉพาะข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.6 – 1.0 เก็บข้อมูลด้วยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และนำผลที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยในระยะที่ 2 นี้เป็นระยะของการสร้างรูปแบบ ซึ่งมีที่มาจากนำผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ไปบูรณาการร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปยกเป็นร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีองค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ แนวทางการประเมินผลและเงื่อนไขความสำเร็จ ที่ได้มาจากแนวคิดองค์ประกอบของรูปแบบของสมาน อัศวภูมิ (2550) จากนั้นจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบ และแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของคู่มือ เก็บรวมรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม

(Focus Groups Discussion) ผู้เชี่ยวชาญ และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและนำผลที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน จำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำเนื้อหาของรูปแบบและแบบประเมินไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมิน และใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปแปลผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.53) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการร่วมปรับปรุงพัฒนาอยู่ในระดับสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 2.72) รองลงมาคือด้านการร่วมวางแผน (ค่าเฉลี่ย 2.59) ตามลำดับ สำหรับด้านการร่วมติดตามประเมินผล อยู่ในระดับต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 2.33) และความต้องการการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย4.80) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการร่วมปฏิบัติ อยู่ในระดับสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.83) รองลงมาคือด้านการร่วมวางแผน (ค่าเฉลี่ย 4.82) ตามลำดับ สำหรับด้านการร่วมปรับปรุงพัฒนา อยู่ในระดับต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 4.77)

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ แนวทางการประเมินผลและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบคือการมีส่วนร่วม 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ 2.1) เพื่อให้ได้แนวทางการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2.2) เพื่อให้การพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นไปอย่างมีประสิทธิผล 3) การดำเนินการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ การติดตามประเมินผล และการชื่นชมยินดี 4) การประเมินผล ได้แก่ ประเมินการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเมินทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 5.1) โรงเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน 5.2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนต้องมีส่วนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน และ 5.3) มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่าจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวมรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.85) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.86) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.97) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่าหลักการของรูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.00) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.00) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.00) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.86) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.86) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.72) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบพบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.75) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.75) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.89)สำหรับแนวทางการประเมินผลของรูปแบบพบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.81) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.00) และเงื่อนไขความสำเร็จพบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.84) มีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.84) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.00)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการร่วมปรับปรุงพัฒนา อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือด้านการร่วมวางแผน สำหรับด้านการร่วมติดตามประเมินผล อยู่ในระดับต่ำสุด เนื่องจากในปัจจุบันโรงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าควรมีการพัฒนาตามตัวชี้วัด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของทศพล ธีฆะพร (2560) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของโรงเรียนใน

เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดอุทัยธานี มีสภาพการปฏิบัติงานที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 การวางแผน องค์ประกอบหลักที่ 2 การจัดองค์กร องค์ประกอบหลักที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ องค์ประกอบหลักที่ 4 การสร้างเครือข่าย องค์ประกอบหลักที่ 5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์ประกอบหลักที่ 6 การติดตามประเมินผล และองค์ประกอบหลักที่ 7 การชื่นชมยินดี แต่ละองค์ประกอบสามารถอภิปรายได้ดังนี้ องค์ประกอบหลักที่ 1 การวางแผน โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานโดยนำสิ่งที่คิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน แสดงให้เห็นว่าการวางแผนมีความสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะกำหนดว่าการดำเนินงานควรจะเป็นไปอย่างไรและเป็นไปในทิศทางใดนั้นต้องมาจากวางแผนที่รอบคอบและรัดกุมก่อนเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑา จำปาเหลือง (2558) ที่พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิทยาศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ 2) ขั้นตอนการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล 5) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ องค์ประกอบหลักที่ 2 การจัดองค์กร โดยแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโรงเรียนเพื่อร่วมกันกำหนดโครงสร้างองค์กรเพื่อการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 แสดงให้เห็นว่าการจัดโครงสร้างองค์กรเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างเดิมขององค์กรนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการจัดโครงสร้างขององค์กรใหม่ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมอยู่ด้วยในการแสดงบทบาทในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของเมตต์ เมตต์การุณจิตต์ (2553) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดองค์กรเป็นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร ที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดองค์กร การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร การมีส่วนร่วมในการใช้อิทธิพล การมีส่วนร่วมในการประสานงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ชุมชนของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดย การแต่งตั้งคณะทำงานวิเคราะห์การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันกับผู้ปกครอง ชุมชน และวัด แสดงให้เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนเป็นงานที่สำคัญของสถานศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตระหนักรู้ในความสำคัญและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์จะทำให้การเข้า

มามีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนกับโรงเรียนเป็นไปในทิศทางที่ดีมีความเต็มใจในการเข้ามามีส่วนร่วมจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน อีกทั้งยังทำให้ผู้ปกครองและนักเรียนได้ตระหนักรู้ในความสำคัญในการพัฒนาอาชีพของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศศิวิมล จุลศิลป์ (2553) ที่พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่มี 8 ขั้นตอน ซึ่งทุกขั้นตอนมีความสำคัญและเป็นกระบวนการต่อเนื่องทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและยั่งยืนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการแต่งตั้งคณะทำงานสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นในประสานงานการดำเนินงานให้เครือข่ายร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพของผู้เรียน แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายจะทำให้การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนเป็นไปอย่างสะดวก ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของเครือข่ายนั้นทำให้การดำเนินการของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพผู้เรียนมีความเป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติได้จริงและเกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ สอดคล้องกับผลการวิจัยของมาเรียม นิลพันธุ์ (2558) ที่พบว่าการสร้างเครือข่ายเป็นส่วนหนึ่งในแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งทางวิชาการของโรงเรียนต้นแบบและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีรูปแบบการพัฒนาทั้งการประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย การพัฒนาเอกสารและสื่อ การให้ความช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยงและนิเทศ การวิจัยสภาพปัญหา การส่งเสริมการติดตามประเมินผล การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ องค์ประกอบที่ 5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพ จากการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นริเริ่มที่เป็นไปตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน แสดงให้เห็นว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นขั้นตอนสำคัญในการกระจายความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผู้เรียนเพื่อการพัฒนาทักษะอาชีพ ทั้งนี้เนื่องจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้จากความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่มาจากการสั่งสมประสบการณ์บางครั้งไม่สามารถอธิบายได้โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้ถ่ายทอดที่มีความกระจ่างชัด (Explicit Knowledge) ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปพัฒนาทักษะอาชีพได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นภัสนันท์ จิตรภักดี (2561) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของรูปแบบการมีส่วนร่วมของครูในการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มี 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดความรู้ประกอบด้วย การร่วมคิดและวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผลในการกำหนดความรู้ 2) การมีส่วนร่วมในการสร้างและแสวงหาความรู้ประกอบด้วยการร่วมคิด 3) การมีส่วนร่วมในการเก็บความรู้ 4) การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) การมีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งทั้ง 5 องค์ประกอบยังองค์ประกอบการมีส่วนร่วม 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1) ร่วมวางแผน 2) ร่วม

ปฏิบัติ 3) ร่วมติดตามประเมินผล 4) ร่วมปรับปรุงพัฒนา องค์ประกอบที่ 6 การติดตามประเมินผล โดยการแต่งตั้งคณะทำงานในการติดตามประเมินผลก่อนการดำเนินงาน ระหว่างดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน แสดงให้เห็นว่าการติดตามประเมินผลเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการตรวจสอบการดำเนินการตรวจสอบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากการติดตามประเมินผลเพื่อตรวจสอบจะทำให้การพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนมีความต่อเนื่องและพัฒนา และทราบว่าขณะนี้การดำเนินงานไปอยู่ที่อยู่จุดใดจากการเคลื่อนไหวที่เป็นกระบวนอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งสามรถนำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงพัฒนาการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องผลการวิจัยของ กนกอร บุญกว้าง (2559) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เป็นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนกับโรงเรียนบ้านเหมือดขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร ที่ประกอบด้วย 1) ระดมความคิด 2) การมีส่วนร่วมการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงมือทำ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 5) การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข และ 6) การรับผลประโยชน์ร่วมกัน และองค์ประกอบที่ 7 การชื่นชมยินดี โดยแต่งตั้งคณะทำงานกำหนดหลักเกณฑ์การให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผลการดำเนินงานที่มีความสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการชื่นชมยินดีของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนจัดเป็นการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ เนื่องจากการชื่นชมยินดีจะสร้างพลังในทางบวกต่อผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้สามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ ธิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ (2561) ที่กล่าวว่ากิจกรรมดำเนินการด้านชื่นชมยินดีก็มีหลากหลายอย่างด้วยกัน เช่น การให้รางวัลในรูปแบบต่างๆ การจัดนิทรรศการเปิดบ้านเปิดโรงเรียน และการประชาสัมพันธ์ผลงานผ่านสื่อ : เครือข่ายความร่วมมือ

3. การประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวมรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบที่สร้างขึ้นมานั้นผ่านกระบวนการต่างๆอย่างเหมาะสมและผู้เชี่ยวชาญล้วนเป็นผู้ที่มีความรู้ และมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดารุณี เดชยศดี (2562) ที่ พบว่าผลการประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดกลุ่มการศึกษาท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประสิทธิภาพ สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

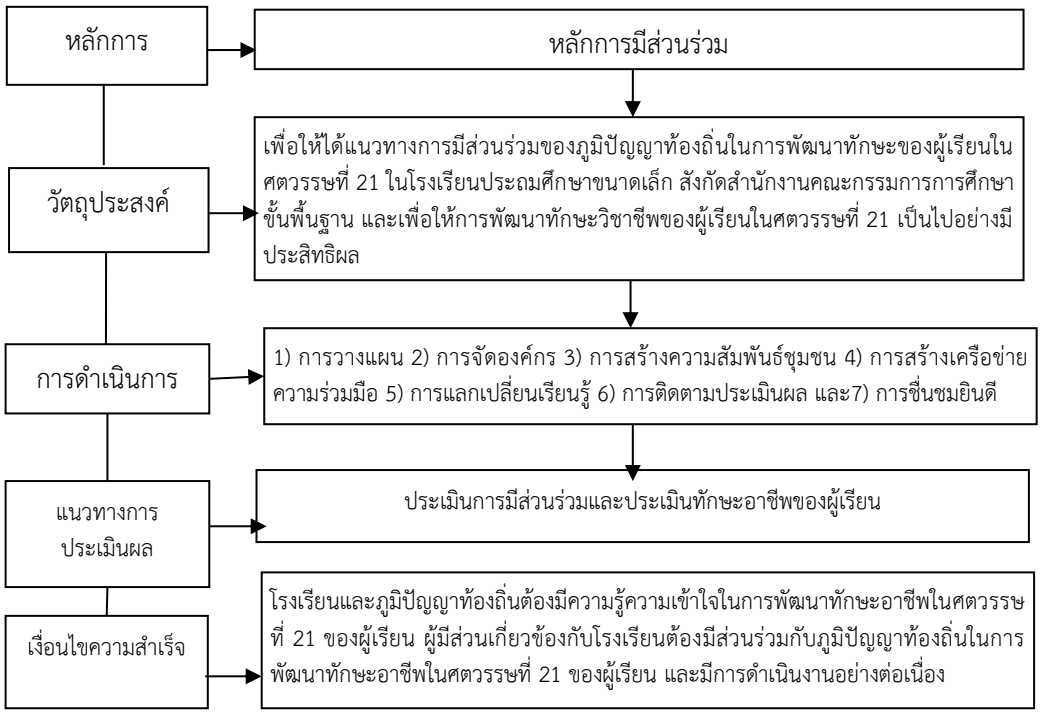

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครูวิชาการ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะของผู้เรียน และเพื่อให้การพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นไปอย่างมีประสิทธิผล จึงมีการดำเนินการที่ประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์กร การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การติดตามประเมินผล และการชื่นชมยินดี และมีแนวทางการประเมินผลจากการประเมินการมีส่วนร่วมและประเมินทักษะอาชีพของผู้เรียน ภายใต้เงื่อนไขความสำเร็จคือโรงเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนต้องมีส่วนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. สถานศึกษาควรนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ไปประยุกต์ใช้ โดยปรับการดำเนินการบางส่วนให้เข้ากับบริบทในพื้นที่ของตน

2. สถานศึกษาควรเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยากรร่วมกับชุมชน เพื่อบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างเครือข่าย

3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน

4. กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาชีพของผู้เรียนที่ส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าอย่างสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กนกอร บุญกว้าง. (2559). การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของชุมชน กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านเหมือดขาวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1. *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต*, 16(1), 217-226.

จารุวรรณ เติมสุข. (2558). *การพัฒนาลักษณะเฉพาะของแบบวัดทักษะการสื่อสารแห่งศตวรรษที่ 21 ของนิสิตนักศึกษาปริญญาบัณฑิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนัดดา เทียนฤกษ์. (2558). *การพัฒนาโมเดลการวัดทักษะชีวิตและอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในศตวรรษที่ 21* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดารุณี เดชยศดี. (2562). *การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดกลุ่มการศึกษาท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ทศพล ธีฆะพร. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดอุทัยธานี. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), 239-342.

ทัศนีย์ ทองไชย. (2556). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ. (2561). แนวทางการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อก้าวสู่ “ศตวรรษที่21”. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 2(1), 315-327.

ธีระ รุญเจริญ และวาสนา ศรีไพโรจน์. (2554). *กลยุทธ์การพัฒนาความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้: Learning Person Development*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

นภัสนันท์ จิตรภักดี. (2561). *รูปแบบการมีส่วนร่วมของครูในการจัดการความรู้ในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

มณฑา จำปาเหลือง. (2558). รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษาในการสร้างบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิทยาศาสตร์ของจังหวัดเพชรบุรี. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 8(3), 990-1005.

มาเรียม นิลพันธุ์. (2558). *วิธีวิจัยทางการศึกษา.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เมตต์ เมตต์การุณจิตต์. (2553). *การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

ศศิวิมล จุลศิลป์. (2553). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการไอวีที. *วารสารสุรนารี,* 4(2), 22-26.

สมาน อัศวภูมิ. (2550). การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 2(2), 76-85.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่เป็นเลิศ.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2547). *คู่มือการปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

World Economic Forum. (2016). *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. Geneva: World Economic Forum.

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว*

COMMUNITY AGRO-TOURISM MANAGEMENT IN SA KAEO PROVINCE

พรนภา เตียสุธิกุล, นภาพร สิงห์นวล
Pornnapa Tiasuthikul, Napaporn Singnual
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the royal patronage
Corresponding Author E-mail: pornnapa.tia@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เกษตรกร ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร ผู้ให้บริการโฮมสเตย์ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในจังหวัดสระแก้ว 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการประชุมกลุ่มย่อย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านคลองอาราง ประกอบด้วย การบริการการท่องเที่ยว การดึงดูดใจ และการรองรับการท่องเที่ยว การบริหารจัดการส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น ป่าชุมชน บ่อทองโบราณ พืชสมุนไพร และมีโฮมสเตย์ที่มีมาตรฐาน เป็นแบบเครือญาติผ่านผู้นำชุมชน ชุมชนมีความเข็มแข็งในการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ แนะแนวการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว ในรูปแบบของ “คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน” และนำไปสู่การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน นอกจากนี้เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นรูปธรรม และมีผู้รับผิดชอบ บริหารจัดการอย่างยั่งยืนควรกำหนดกลยุทธ์ โครงสร้างองค์การ ระบบบุคลากร ทักษะในการทำงาน รูปแบบ และค่านิยมร่วมกัน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; การท่องเที่ยวเชิงเกษตร; ชุมชน

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstracts

This research was to study community agro-tourism management in Sa Kaeo Province and to suggest guidelines for the community-based agro-tourism management in Sa Kaeo Province, conducted by the qualitative research method. Data were collected from 60 key informants and participants in focus group discussion, namely, community leaders, farmers, agricultural product processors. homestay provider, travel service providers, qualified persons, and concerned executives in Sa Kaeo Province by in-depth-interviewing and analyzed by content descriptive analysis.

The research findings were as follows: Community agro-tourism management in Sa Kaeo Province, Ban Kaeng Subdistrict, Mueang Sa Kaeo District, Sa Kaeo Province, consisted of tourism service, tourist attraction and facilities support. Agro-tourism activities mainly are farming-based on sufficient economy and growing organic vegetables, processing agricultural products. There were important natural resources such as community forests, medicinal plants, ancient gold ponds and standard homestay. Community agro-tourism management through community leaders and people were vigorous to participate in. Thus, the community received many rewards both at the village and national levels. Suggested guidelines for the community-based agro-tourism management in Sa Kaeo Province was to create the model of community-based management in a form of “Community Agro-tourism Management Committee” which subsequently led to the registration of community agro-tourism enterprises. In addition, it was suggested that strategy, structure, system, staff, skill, style, and shared values should be clear to provide further concrete and sustainable management.

Keywords: Management; Agro-tourism; Community

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อการพักผ่อนหรือวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือการหารายได้ โดยท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จในกิจกรรมทางการเกษตรลักษณะต่าง ๆ ได้รับความรู้วิถีเกษตรกรรมของชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดประโยชน์ในการสร้างรายได้แก่ชุมชนและเกษตรกร

ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (UNWTO, 2008; กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548) หรือเป็นการดึงดูดผู้เข้าชมและนักเดินทางไปพื้นที่เกษตร เพื่อการศึกษาหรือนันทนาการ เป็นการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว (Mill & Morrison, 1985; Lamb, 2008) ส่วนการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และ มีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตัวเอง และนำเอาหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้พัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว โดยแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีบทบาทในฐานะที่เป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน ดูแล และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเอง อาจมีหน่วยงานภายนอกที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน แต่คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้าน ที่ส่งมอบกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2558)

การท่องเที่ยวนับเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศไทย เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับสูง มีจุดเด่นและข้อได้เปรียบจากประเทศคู่แข่งหลายประการ เช่น สถานที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อัธยาศัยไมตรีของคนไทย องค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization - UNWTO) ได้จัดอันดับประเทศที่มีผู้มาเยือนสูงสุดและประเทศที่ได้รายได้จากการท่องเที่ยวสูงสุดพบว่าในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากประเทศสหรัฐอเมริกา สเปน และฝรั่งเศส ส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวประเทศไทยอยู่ในอันดับ 9 ต่ำกว่าประเทศฝรั่งเศส สเปน สหรัฐอเมริกา จีน อิตาลี ตุรกี เม็กซิโก และเยอรมันนี นอกจากนี้ ได้มีการวัดดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว จัดทำโดย World Economic Forum จากรายงาน The Travel & Tourism Competitiveness Index Report 2019 (พ.ศ. 2562) ระบุว่า การวัดดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว จำนวน 140 ประเทศประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 31 ต่ำกว่าสิงคโปร์ ซึ่งอยู่ในอันดับที่ 17 และมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 29 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมาประเทศไทยมีการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติและคนไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2503 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 81,340 คน เพิ่มขึ้นเป็น 39,797,406 คน ปีพ.ศ. 2562 ส่วนคนไทยมีการท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้นจาก 39,318,600 ล้านคน/ครั้ง เป็น 166,849,017 ล้านคน/ครั้ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562) สอดคล้องกับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้รายงานสถิตินักท่องเที่ยว

ชาวต่างชาติที่มาประเทศไทย ระหว่างปี 2559-2562 มีจำนวนรวม 146,216,011 คน ในปี 2559 จำนวน 32,529,588 คน ปี 2560 จำนวน 35,591,978 คน ปี 2561 จำนวน 38,178,194 คน และปี 2562 จำนวน 39,916,251 คน และมีรายได้จากนักท่องเที่ยวจำนวนเงินรวม 7,252,545 ล้านบาท 1,633,497 ล้านบาท 1,831,105 ล้านบาท 1,876,136 และ 1,911,807 ล้านบาท ตามลำดับ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) นอกจากนี้ องค์การการท่องเที่ยวโลก คาดว่าในปี พ.ศ. 2573 จะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วโลกจำนวนกว่า 1.8 พันล้านคน คาดการณ์ว่าเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจำนวน 535 ล้านคน คิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 57 (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564), 2560)

ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวเมืองหลักหรือจังหวัดที่มีชื่อเสียง อาทิ จังหวัดกรุงเทพ ภูเก็ต กระบี่ เชียงใหม่ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวสู่พื้นที่รองผ่านโครงการ “เมืองรอง ต้องลอง” เพื่อเป็นการขยายโอกาส กระจายรายได้ไปยังเมืองขนาดเล็กเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งทำให้นักเดินทางได้สัมผัสบรรยากาศใหม่ ๆ ที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมหรือธรรมชาติสวยงามไม่น้อยกว่าเมืองหลัก ซึ่งจังหวัดสระแก้วเป็นเมืองรองจังหวัดหนึ่งใน 55 จังหวัด มีความเก่าแก่ด้วยอารยธรรมโบราณ และมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อาทิ อุทยานแห่งชาติปางสีดา ปราสาทสด๊กก๊อกธม โรงเรียนกาสรกสิวิทย์ วัดถ้ำเขาฉกรรจ์ ศาลหลักเมืองสระแก้ว โครงการอ่างเก็บน้ำพระปรงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทะเลคลองหาด นานาธรรมสถาน พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถ้ำเพชรโพธิ์ทอง มีประติมากรรมมหัศจรรย์ทางธรรมชาติ เช่น “ละลุ” ตั้งอยู่สุดชายแดนอรัญประเทศ เป็นประตูบานใหญ่เปิดไปสู่ประเทศกัมพูชา “ละลุ” เป็นภาษาเขมร แปลว่า “ทะลุ” เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากน้ำฝนกัดเซาะ ยุบตัว หรือพังทลาย เมื่อถูกลมกัดกร่อนจึงมีลักษณะเป็นรูปต่าง ๆ มองคล้ายกำแพงเมืองหรือหน้าผา นอกจากนี้ จังหวัดสระแก้วมีวิสัยทัศน์และพันธกิจด้านการพัฒนาพัฒนาการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตร โดยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูป การพัฒนาคุณภาพและส่งเสริมเกษตรปลอดภัย รวมทั้งพัฒนาการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตร โดยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูป การพัฒนาคุณภาพ และส่งเสริมเกษตรปลอดภัย จังหวัดสระแก้วมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลายแห่ง มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจ ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2562 จังหวัดสระแก้วมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศตามลำดับคือ จำนวน 866,837 คน จำนวน 909,155 คน จำนวน 951,551 คน และจำนวน 932,058 คน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้ว, 2563)

จากการส่งเสริมการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวสู่พื้นที่รองผ่านโครงการ “เมืองรอง ต้องลอง” และเพื่อเป็นการขยายโอกาส กระจายรายได้ไปยังเมืองขนาดเล็ก ทำให้ผู้วิจัยมีความ

สนใจวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว และเพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรวมทั้งเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน การสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร นำมาสู่ความยั่งยืนทั้งมิติเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตของพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินศักยภาพเบื้องต้นของชุมชนบ้านคลองอารางแล้วพบว่า บ้านคลองอารางมีศักยภาพและต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งชุมชนมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนให้มีคุณภาพต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เกษตรกร ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร ผู้ให้บริการโฮมสเตย์ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในจังหวัดสระแก้ว รวมทั้งสิ้นจำนวน 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus groups) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์การประชุมกลุ่มย่อย มาจัดข้อมูลโดยการเขียนแบบความเรียงเชิงพรรณนา จากนั้นนำมาสรุป

ข้อมูลเพื่อหาข้อค้นพบในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตชุมชน จังหวัดสระแก้ว และเพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัย

การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยชุมชนบ้านคลองอาราง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ประมาณ 2,500 ไร่ คำว่า “อาราง” เป็นชื่อของต้นนนทรี ซึ่งในอดีตเป็นต้นไม้ที่ขึ้นอยู่มากตามสองฝั่งคลอง ปัจจุบันชุมชนบ้านคลองอารางยังคงเป็นวิถีชีวิตชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม โดยเน้นการเศรษฐกิจแบบพอเพียง ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญหลายอย่าง อาทิ ป่าชุมชน บ่อทอง และพืชสมุนไพร ชุมชนมีความรักความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดีทำให้ชุมชนได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ สำหรับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน ประกอบด้วย ด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านการรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนบ้านคลองอารางมีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนดุจญาติมิตร การท่องเที่ยวด้านการเกษตรทั่วไปมีขนาดเล็ก แบบเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น หน่อไม้ดอง ไข่เค็ม น้ำส้มควันไม้ น้ำหมักชีวภาพ มีโคกหนองนาโมเดล ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและศูนย์เรียนรู้ 4 ดีวิถีพอเพียง (คนดี สุขภาพดี รายได้ดี สิ่งแวดล้อมดี) มีการสอดแทรกวิถีชีวิตของคนในชุมชนและประเพณีวัฒนธรรมโบราณ อาทิ พิธีบวชป่า คือการนำจีวรมาห่มต้นไม้ การบวชป่าเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของต้นไม้ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพต้นไม้ มีการละเล่นนางด้งโดยผู้สูงวัยเพื่อเสี่ยงทายเกี่ยวกับฝน นอกจากนี้ยังมีการบริการต่าง ๆ เช่น สอนการทำอาหารและขนมพื้นบ้าน ค่ายเยาวชน มีบริการกางเต็นท์ การปั่นจักรยานชมธรรมชาติ ส่วนข้อจำกัดด้านบริการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ พื้นที่การทำการเกษตรส่วนใหญ่ปลูกในครัวเรือนเป็นพืชผักสวนครัว การปลูกพืชผักเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ผลผลิตทางการเกษตรจึงมีความหลากหลายมีในปริมาณน้อย ทำให้ไม่เพียงพอสำหรับการจำหน่าย ใครมีผลผลิตก็นำมาจำหน่ายในชุมชน หรือขายโดยตรงให้กับผู้ที่รับซื้อถึงบ้าน ขาดแคลนแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร

ด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านคลองอารางมีลักษณะเด่นคือ เป็นหมู่บ้านที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตพื้นบ้าน ไม่มีสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารขนาดใหญ่ ทำให้ยังมีความเป็นธรรมชาติ เงียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อน รวมทั้งมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญหลายประการ เช่น ป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ประมาณ 3,000 ไร่ พืชสมุนไพรกว่า 100 ชนิด มีบ่อทองโบราณซึ่งในอดีตประชาชนเคยมีอาชีพร่อนทอง มีสระหลวงที่สวยงามซึ่งด้านหลังติดภูเขาและป่าชุมชน

นอกจากนี้ยังมีป่าไผ่ สวนยูคาลิปตัส ชุมชนบ้านคลองอารางมีการต้อนรับอบอุ่นเป็นกันเอง จากเยาวชนคนรุ่นใหม่ด้วยการฟ้อนรำและการมอบมาลัยดอกไม้สดจากชุมชน ซึ่งสร้างประทับใจแก่นักท่องเที่ยวหรือ ผู้มาเยือน มีบริการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนโดยนำเอาวิถีชีวิตชุมชนและเอกลักษณ์ของชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การทำขนมและอาหารพื้นบ้าน ซึ่งกลุ่มแม่บ้านได้นำผักพื้นบ้านมาประกอบอาหารคือ ผักไชยาหรือคะน้าเม็กซิโก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ผักผงชูรส เพราะเป็นผักที่มีทำให้อาหารอร่อย มีประโยชน์ต่อร่างกาย นอกจากนี้สิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือนักท่องเที่ยวสามารถไปท่องเที่ยวกับชุมชนใกล้เคียงได้ เช่น วัดเขาสิงโต และอ่างเก็บน้ำนฤบดินทรจินดา

ด้านการรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนบ้านคลองอารางมีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ มีโฮมสเตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน มีระบบรักษาความปลอดภัยของชุมชน มีร้านค้า ร้านอาหารชุมชน สัญญาณเครือข่ายอินเตอร์เน็ต รวมทั้งที่จอดรถมีกระจายทั่วไปตามแหล่งท่องเที่ยว มีรถพ่วงข้างบริการนักท่องเที่ยว ส่วนข้อจำกัดของชุมชนบ้านคลองอารางคือ เป็นชุมชนขนาดเล็ก จึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างจำกัด สภาพแวดล้อมทั่วไปอาจต้องมีการปรับภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม เป็นระเบียบ และรักษาความสะอาดเพิ่มขึ้น เพื่อให้ ถูกสุขลักษณะแก่ชุมชนและผู้มาเยือนการท่องเที่ยวกรณีเป็นหมู่คณะหรือคนจำนวนมากควรเป็นแบบไปกลับจะสะดวกกว่าการพักค้างคืน ยกเว้นต้องการพักแบบกางเต้นท์ เนื่องจากที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกมีจำกัด การเดินทางถ้านำรถส่วนตัวมาจะสะดวกกว่า เนื่องจากชุมชนอยู่ค่อนข้างไกลจากถนนสายหลักห่างจากจังหวัดสระแก้วประมาณ 28 กิโลเมตร

แนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน ชุมชนบ้านคลองอารางมีการบริหารเชิงเกษตรชุมชน พบว่า การบริหารงานส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำจะจัดสรรค์งานไปให้กลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการต้อนรับ อาหาร การจัดกิจกรรม โฮมสเตย์ สำหรับการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ จะแบ่งงานตามความถนัดหรือความสามารถพิเศษของประชาชน โดยเยาวชนจะทำหน้าที่ในการต้อนรับรวมทั้งการเป็นมัคคุเทศก์น้อย กลุ่มผู้สูงอายุผู้หญิงจะดูแลด้านอาหาร ขนม หรือการแสดงพื้นบ้าน ส่วนกลุ่มผู้ชายจะทำหน้าที่ในการจัดสถานที่ รักษาความปลอดภัย หรือเป็นวิทยากรกลุ่มการเรียนรู้ต่าง ๆ ในส่วนของการจ่ายค่าตอบแทนผู้นำชุมชนมีการตกลงไว้ล่วงหน้ากับประชาชนหรือผู้รับผิดชอบว่าได้รับค่าตอบแทนเท่าไหร่ ยกเว้นบางกรณีที่จำนวนนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนไม่เป็นไปตามที่แจ้งไว้ ค่าตอบแทนก็จะปรับลดหรือเพิ่มตามความเหมาะสม ในส่วนของข้อจำกัดคือ การบริหารจัดการเป็นไปอย่างกว้าง ๆ ทำให้งานบางส่วนไม่มีผู้รับผิดชอบ เช่น การดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่ส่วนกลาง รวมทั้งการจัดสรรรายได้เฉพาะงานหลัก บางส่วนงานไม่ได้รับ เช่น งานดูแลสถานที่ งานด้านเอกสาร งานสำนักงาน การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ทำให้งานส่วนใหญ่เป็นของผู้นำชุมชนหรือรอผู้นำชุมชนสั่งการ ประการที่สอง ด้านการประสานงานและการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านคลองอารางเป็นชุมชนที่มีความรัก ความสามัคคี มีความเข้มแข็งในการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากเป็นชุมชนขนาดเล็กและเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นทำให้การประสานงานได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งผู้นำชุมชนก็เปิดโอกาสให้ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้สูงวัยทั้งชายและหญิงเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ชุมชนบ้านคลองอารางมีวิธีการติดต่อประสานงานหรือสามารถสื่อสารกันได้ทุกตลอดเวลาโดยผ่านเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้านที่ตั้ง ณ ที่ทำการของผู้ใหญ่บ้าน อาทิ วันหนึ่งผู้นำมีความประสงค์จะปลูกต้นไม้บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ผู้นำได้ประกาศผ่านเครื่องกระจายเสียงขอความร่วมมือชุมชนให้ช่วยกันปลูก ภายในเวลาไม่เกิน 10 นาที ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุก็สามารถมารวมตัวกันอย่างรวดเร็ว และช่วยปลูกต้นไม้กันอย่างสนุกสนาน นับเป็นภาพที่ประทับใจมาก ข้อจำกัดของชุมชนบ้านคลองอารางคือ ยังไม่มีความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับเครือข่ายภายนอก ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พบว่า ด้านเศรษฐกิจเกษตรกรชุมชนบ้านคลองอาราง มีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ผลผลิตไม่เพียงพอ จำนวนนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนไม่แน่นอนในแต่ละเดือน ชุมชนจึงมีความเห็นว่า หากมีการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะเป็นโอกาสในการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น หรือนำจุดเด่นของชุมชนมาแปรรูปเพิ่มคุณค่า อาทิ การทำพริกแกง การทำน้ำพริกมะขาม (ซึ่งเยาวชนของบ้านคลองอารางได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดระดับภาค) การแปรรูปเป็นสินค้าชุมชน เช่น การทำของที่ระลึกจากไม้ไผ่ ซึ่งบ้านคลองอารางมีต้นไผ่จำนวนมาก ส่วนในด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนคลองอารางนับเป็นหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ประชาชนให้ความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และมีข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดเป็นกติกาหมู่บ้าน “ชาวบ้านหมู่ 16 ยกย่องคนทำดี น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต” ประกอบด้วย คนดีต้องได้รับการยกย่องในทุก ๆ โอกาส คนดีต้องได้รับการสนับสนุนทุนในการดำเนินชีวิต และคนดีต้องสนับสนุนเด็ก/ เยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และร่าเริง ประชาชนยังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการเผยแพร่องค์ความรู้สู่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน อาทิ การแห่ปราสาทดอกผึ้ง บุญกลางบ้าน (บุญเบิกบ้าน) ทำบุญข้าวหลาม การละเล่นนางด้ง การบวชป่า อนุรักษ์รำไทย บุญข้าวกี่ และการบายศรีสู่ขวัญ

จากผลการวิจัยข้างต้น จึงเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการชุมชนเป็นระบบและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้นประการแรกคือ ด้าน กลยุทธ์ (Strategy) โดยการจัดการท่องเที่ยวควรกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีการกำหนดแผนงาน ขั้นตอนการทำงาน การติดตามและประเมินผล การเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับชุมชนและสอดคล้องกับตามนโยบายของการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ประการที่สอง ด้านโครงสร้างองค์การ (Structure) ชุมชนควรมีการจัดลำดับขั้น

การทำงาน แบ่งหน้าที่การทำงานทุกด้านให้เหมาะสมกับคนในชุมชน เพราะโครงสร้างที่ดีมีการแบ่งงานชัดเจนจะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ประการที่สาม ด้านระบบ (System) ชุมชนควรมีการกำหนดกระบวนการ ขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน และควรนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก รวดเร็วและถูกต้องในการทำงาน อาทิ การประชาสัมพันธ์ การเงิน ข้อมูลชุมชน ประการที่สี่ ด้านบุคลากร (Staff) นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของชุมชน บุคลากรควรมีการพัฒนาความรู้และทักษะอยู่เสมอประการที่ห้า ด้านทักษะในการทำงาน (Skill) ชุมชนควรทราบความรู้ความสามารถและทักษะที่เข็มแข็งของทีมงาน หรือทักษะที่จำเป็นต้องปฏิบัติงานแต่ละตำแหน่งอาทิ ทักษะการสื่อสาร ทักษะด้านเทคโนโลยี ประการที่หก ด้านรูปแบบ (Style) การบริหารจัดการท่องเที่ยวควรมีรูปแบบการดำเนินงานและวิธีการที่เหมาะสมกับชุมชน โดยการนำอัตลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชนสร้างเป็นสิ่งจูงใจนักท่องเที่ยวและต้องสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย ประการที่เจ็ด ด้านค่านิยมร่วมกัน (Shared values) ชุมชนต้องมีเป้าหมายที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างแท้จริง การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน สร้างความเชื่อมั่น ความร่วมมือในการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านคลองอารางได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนให้เป็นรูปธรรมและมีผู้งานรับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับความต้องการและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องในรูปแบบของ “คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน” และนำไปสู่การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน เพื่อดำเนินกิจการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน รวม 6 กิจการ ประกอบด้วย การผลิตสินค้า ประเภทการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ได้แก่ หน่อไม้ดอง ไข่เค็ม ประเภทพืช ได้แก่ ผักปลอดสารพิษ ประเภทของชำร่วย/ของที่ระลึก ประเภทการผลิตปัจจัยการผลิต ได้แก่ น้ำส้มควันไม้ น้ำหมักชีวภาพ ประเภทผลิตภัณฑ์สมุนไพร และประเภทการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตั้งแต่การริเริ่ม การดำเนินการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยชุมชนบ้านคลองอารางมีวิถีชีวิตชุมชนแบบชนบท เน้นการเกษตรแบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อจำหน่าย มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์สวยงาม การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน ประกอบด้วย ด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านการรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สอดคล้องกับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรมการท่องเที่ยว (2557) การยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร ศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการจัดการท่องเที่ยวสามารถทำได้กับการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ได้แก่ ใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม รักษาระบบนิเวศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวที่เคารพในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางประเพณี การท่องเที่ยวสามารถเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การจัดหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) การกระจายความเป็นธรรม โอกาสในการได้รับรายได้และบริการสังคมสำหรับคนในชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับกรมการท่องเที่ยว (2557) กล่าวว่ากลไกการจัดการต้องมาจากการมีส่วนร่วม อย่างเป็นทางการจากผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน ต้องมีผู้นำที่สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแข็งแกร่ง การจะบรรลุการท่องเที่ยวต้องมีกระบวนการอย่างต่อเนื่องมีการควบคุม ติดตาม การมีมาตรการป้องกันและแก้ไข ทางด้านนักท่องเที่ยวจะต้องสร้างความพึงพอใจและสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายให้กับนักท่องเที่ยว เพิ่มความตระหนักรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และสนับสนุนพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นไปในแนวทางของความยั่งยืน การพัฒนาการบริหารโดยชุมชน และสอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2558) เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการรับประโยชน์ การท่องเที่ยวชุมชนสามารถบริหารจัดการและเชื่อมโยงผลประโยชน์ต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งรายได้เสริมในชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่ดีน่าอยู่ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และ เพิ่มมูลค่า ช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างสมดุล และยั่งยืน ความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการเชื่อมโยงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปยังชุมชน เช่น การนำเที่ยว อาหาร ที่พัก ของที่ระลึก กิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งแต่ละชุมชนไม่ต้องมีครบทุกอย่าง แต่สามารถมีกระบวนการเชื่อมโยงกัน เพื่อเติมเต็มการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์ร่วมกันได้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดการกระจาย รายได้ ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันยังกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ สืบทอดวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านคลองอารางมีความรักสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจจนถึงการร่วมรับผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งมีหลักฐานเป็นรูปธรรมคือ ชุมชนได้รับรางวัลมากมายในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานับ 10 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ ถวิลวดี บุรีกุล (2550)

กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการของประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การกระจายโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมในการวางแผน คือ การรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการโดยรวมถึงการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย ข้อมูลจากประชาชนส่งไปยังผู้เสนอนโยบาย ข้อมูลทางเทคนิคเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นประเด็นสนใจจากผู้เสนอโครงการส่งไปยังประชาชน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างประชาชนกับผู้กำหนดนโยบาย และข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือประชาชนต้องได้รับการนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ รวมทั้งสอดคล้องกับโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) รวมถึงผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบ การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นการตัดสินใจมีความสำคัญมาก สาเหตุว่าการตัดสินใจจะส่งผลต่อการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการจึง มีผลต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลในขณะเดียวกัน การตัดสินใจจะมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย

2. เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยชุมชนคลองอาราง เสนอให้มีแนวทางการบริหารจัดการและมีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้มีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในรูปของคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน รวมทั้งได้นำหลักการบริหารจัดการของโธมัส เจ ปีเตอร์ และโรเบิร์ต เอช วอเทอร์แมน จูเนียร์ (Tomas et al., 1982) กำหนดเป็นแนวทางการบริหาร Mckinsey’s 7S ประกอบด้วย ด้านกลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้างองค์การ (Structure) ด้านระบบ (System) ด้านบุคลากร (Staff) ด้านทักษะในการทำงาน (Skill) รูปแบบ (Style) และค่านิยมร่วมกัน (Shared values) เน้นการบริหารที่สำคัญด้านโครงสร้างองค์การมีลักษณะเรียบง่ายไม่ซับซ้อน มุ่งเน้นการปฏิบัติงาน ความใกล้ชิดกับลูกค้า การให้อิสระในการทำงานและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินงาน นอกจากนี้ สอดคล้องกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน, 2558) การพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกของตนเอง (Community-Based Tourism- CBT) และนำ

หลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism-CT) เน้นทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว (Community Benefitting Through Tourism-CBTT) จุดศูนย์กลางของการเชื่อมโยงของแนวคิด 3C จะอยู่ที่ชุมชน ประกอบด้วย ธรรมชาติ คน วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ โดยชุมชนสามารถบริหารการจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง CBT (Community-Based Tourism) เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่คงอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้ การทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน CT (Creative Tourism) เปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชน ซึ่งชุมชนรอบข้างที่ไม่ได้ทำการท่องเที่ยวโดยตรงก็สามารถนำทรัพยากรที่ตนเองมีส่งต่อเป็นวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวในชุมชนได้ถือเป็นการเชื่อมโยงผลประโยชน์การท่องเที่ยวสู่ชุมชน CBTT (Community Benefitting Through Tourism) และกระจายรายได้สู่ชุมชนรอบ โดยมีแนวทางเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน 5 ขั้นตอน ประกอบด้วยขั้นที่ 1 สำรวจคัดเลือกชุมชนต้นแบบ โดยการแต่งตั้งคณะทำรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาเกณฑ์การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ขั้นที่ 2 เตรียมความพร้อมชุมชน โดยการตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน จัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชมรม ขั้นที่ 3 การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน โดยจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว กฎระเบียบ และการบริหารจัดการภายในให้เข้มแข็งและสร้างการมีส่วนร่วม ขั้นที่ 4 เตรียมพร้อมสู่การตลาดโดยทำโปรแกรมท่องเที่ยว กำหนดกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมทดลองการท่องเที่ยว เสริมสร้างศักยภาพที่ยังขาดตามเกณฑ์การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ขั้นที่ 5 เชื่อมโยงการตลาด และส่งต่อคนรุ่นใหม่ด้วยการทำแบรนด์ของชุมชน การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวโดยกลุ่มบริษัทนำเที่ยว (Familiarization Trip) ทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อขยายผลหรือเชื่อมโยงกับชุมชนต้นแบบ รวมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ขับเคลื่อนต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านคลองอาราง ประกอบด้วย การบริการการท่องเที่ยว การดึงดูดใจ และการรองรับการท่องเที่ยว การบริหารจัดการส่วนใหญ่เป็นการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น ป่าชุมชน บ่อทองโบราณ พืชสมุนไพร และมีโฮมสเตย์ที่มีมาตรฐาน เป็นแบบเครือญาติผ่านผู้นำชุมชน ชุมชนมีความเข็มแข็งในการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ แนะแนวการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน จังหวัดสระแก้ว ในรูปแบบของ “คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน” และนำไปสู่การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน นอกจากนี้เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นรูปธรรมและมีผู้รับผิดชอบ

บริหารจัดการอย่างยั่งยืนควรกำหนดกลยุทธ์ โครงสร้างองค์การ ระบบ บุคลากร ทักษะในการทำงาน รูปแบบ และค่านิยมร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

1. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้วควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการขยายผลหรือเชื่อมโยงกับชุมชนต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนจังหวัดสระแก้ว อาทิ เส้นทางท่องเที่ยว ปรับปรุงด้านสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวก

2. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้วควรเพิ่มศักยภาพการแหล่งท่องเที่ยวโดยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มและพัฒนาเครือข่ายระดับชุมชนหรือจังหวัด การท่องเที่ยวแบบผสมผสานควบคู่กับความรู้ด้านการเกษตร การนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทรัพยากรและวัฒนธรรมมาผสมผสานกับการท่องเที่ยงเชิงเกษตร

3. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสระแก้วควรส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าชุมชน เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวในชุมชนได้ถือเป็นการเชื่อมโยงผลประโยชน์การท่องเที่ยวสู่ชุมชน และกระจายรายได้สู่ชุมชนรอบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. คณะกรรมการบริหารชุมชนควรส่งเสริมความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนบ้านคลองอารางและชุมชนใกล้เคียง เพื่อเพิ่มเครือข่ายการเรียนรู้และเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

2. ชุมชนควรสร้างเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ หรือนำต้นทุนของชุมชนมาพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือสร้างรายได้เพิ่มขึ้น เช่น การทำน้ำพริกมะขาม (ซึ่งเยาวชนของบ้านคลองอารางได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดระดับภาค) การแปรรูปเป็นสินค้าชุมชน การทำของที่ระลึกเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

3. ชุมชนควรมีการจัดสรรผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนจากการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างทั่วถึง เป็นธรรม โดยมีการกำหนดวิธีการจ่ายผลประโยชน์ให้เป็นระบบ

4. ชุมชนควรยกระดับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนให้มีมาตรฐานตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อาทิ ปรับภูมิทัศน์ให้มีความพร้อมและรักษาความสะอาดอยู่เสมอ เพิ่มพื้นที่เกษตรกรรม ที่พัก และห้องน้ำให้เพียงพอกับนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). *คู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางการเกษตร ปีงบประมาณ 2545*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *จำนวนและรายได้นักท่องเที่ยวต่างชาติ รายเดือน ปี 2559-2562R (ปรับปรุงจำนวนและรายได้ 2562).* สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2564, จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=585.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2562). *รายงานประจำปี 2562*. สืบค้น 6 มกราคม 2563, จาก https://www.mots.go.th/download/AnnualReport/AnnualReport2562 compressed.pdf

ถวิลวดี บุรีกุล. (2550). *การบริหารราชการจังหวัดแบบมีส่วนร่วม สำหรับบุคลากรภาครัฐ และระดับจังหวัด*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน.* กรุงเทพฯ: โคคูนแอนด์โค.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation.* Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Lamb, R. (2008). Through Agro-Tourism: A Case Study of Bhakapur, Nepal. *The Journal of Agriculture and Environment*, 12(1), 56-66.

Mill, R. C. & Morrison, A. M. (1985). *The tourism system: An introductory text.* New Jersey: Prentice-Hall.

Tomas, P. J. et al. (1982). *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies.* New York: Harper & Row Publishers.

World Tourism Organization (UNWTO). (2008). *Sustainable development of tourism.* Retrieved April 2, 2019, from http://sdt.unwto.org/en/content/about-us-d

วิถีพุทธวิถีไทย: องค์ความรู้ผ่านจิตรกรรมฝาผนัง*

THE BUDDHIST WAY FOR THAI LIVING: THE KNOWLEDGE DEPICTED FROM MORAL PAINTING

พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ประดิสิษฐ์ ประคองสาย
Phrakruwinaithorn Ek Chinawangso, Pradisist Prakongsai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: eak_mcu1@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา แนวทางแก้ไข องค์ความรู้ และเสนอแนวทางส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร กับการสัมภาษณ์เชิงลึก กับพระสังฆาธิการ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ปัญหาการเสื่อมสภาพตามธรรมชาติ แนวทางการแก้ไข คือ การให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญเข้ามารับผิดชอบในการดูแลรักษาเข้ามาดำเนินการและให้ความรู้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 2. องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด ด้านประวัติศาสตร์นั้น ศิลปินได้เขียนสอดแทรกวิถีชีวิตของสังคม เช่น การแต่งกายของกษัตริย์จนถึงชาวบ้าน สถาปัตยกรรมของปราสาทราชวังจนถึงบ้านเรือนชุมชนที่ปัจจุบันหาดูในความเป็นจริงไม่ได้ จึงถือเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาชีวิตของคนในอดีต ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวมาถ่ายทอดในภาพที่เขียน 3. แนวทางส่งเสริมองค์ความรู้ประกอบด้วยการให้การศึกษาแก่ชุมชน โดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน สร้างเครือข่าย โดยการสร้างเครือข่ายผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

คำสำคัญ: วิถีพุทธวิธีไทย; องค์ความรู้; จิตรกรรมฝาผนัง

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

The objectives of this research were to study the problems, conditions, solutions, body of knowledge, and to propose the way to promote the body of knowledge of the Thai Buddhist way of life through mural paintings of temples, conducted by the qualitative research, collected data from by documents, in-depth interviewing 25 key informants who were with administrative monks, community leaders and people involved. Data were analyzed with content descriptive analysis.

Findings were as follows: 1. Problems with mural paintings of temples in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province consisted of natural deterioration problems. The solution is Providing specialized and skilled agencies to take responsibility for the maintenance and provide knowledge to those involved. 2. Knowledge of the Thai Buddhist way of life through the mural paintings of the temples was found that, the historical side, the artists had painted to portray the way of life of society, such as the dress of the kings to the villagers. The architecture of the royal castle to the community houses that today cannot be seen in reality. Therefore, it is considered a source of information for studying the lives of people in the past which transferred the environment that was close to the reality to be conveyed in the written pictures. It consisted of educating the community by visiting the area to study the history, economy, society, culture, including the current situation network by building a network through the learning process, both inside and outside of the community.

Keywords: The Buddhist way the Thai way of life; Knowledge; Mural paintings

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นแหล่งคำสอนสำคัญอย่างหนึ่งในสังคมประเทศไทย ที่มีส่วนกำหนดกรอบแนวคิดปัญญา ความเชื่อ ความรู้ วิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ในการดำรงชีพด้วยความบริสุทธิ์ และเป็นแหล่งบันดาลใจในการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ร่วมถึงการสร้างสรรค์งานศิลปะ (วิไล รัตน์ ยังรอต และธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์, 2559) ด้านพุทธศิลป์ที่เห็นอย่างเด่นชัดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดวาอารมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัดราษฎร์ หรือวัดหลวง ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่ทรงคุณค่า ในการศึกษาองค์ความรู้และคติธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนารวมถึงบริบทสังคมชุมชนต่างๆ จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ความมุ่งหมาย ในการสร้างงานจิตรกรรมนอกเหนือไปจากการ ประดับตกแต่งอาคารให้เกิดความสวยงามแล้วยังใช้เป็น

สื่อในการอธิบายเรื่องราวทางศาสนาแก่ศาสนิกชนทั่วไปด้วย การวาดภาพภายในอาคารทางศาสนา เช่น พระอุโบสถ มักเป็นประเพณีที่ไม่เปลี่ยนแปลงเช่นงานเพดานของอาคาร ซึ่งสมมติเป็นท้องฟ้า มักนำเอางานแกะสลักหรือวาดภาพสัญลักษณ์แทนดวงดาว หรือกลุ่มดาว พื้นที่ว่างบนผนังด้านยาวจากเพดานลงมาจนถึงขอบบนของหน้าต่างวาดเป็นภาพเทพชุมนุม หันหน้าไปทางพระประธาน หรือวาดภาพดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ การอวยพรของเทวดาบนสวรรค์ พื้นที่ว่างระหว่างกรอบหน้าต่างวาดภาพ พุทธประวัติหรือเรื่องของทศชาติชาดก เพื่อสั่งสอนศาสนิกชนใต้กรอบหน้าต่างมาจนถึงระดับพื้นซึ่งมีความชื้นสูง มักวาดภาพลวดลายเพื่อประดับตกแต่ง ด้านหลังพระประธานซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่วาดภาพไตรภูมิ อันเป็นลักษณะของจักรวาล ตามแนวทางพระพุทธศาสนาผนังด้านตรงหน้าของพระประธาน วาดภาพพุทธประวัติ ตอนมารวิชัย ที่บานประตูและหน้าต่างด้านใน วาดภาพเทวดาในทำนองให้เป็นทวารบาล ปกป้องอาคารดังกล่าว งานศิลปะของไทยเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและสถาบันกษัตริย์ มีลักษณะเป็นงานที่ทำกันเป็นประเพณีสืบต่อกันมา เป็นเวลาช้านานหลายร้อยปี หรือสามารถนับได้ว่าตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม ซึ่งนอกจากทำขึ้นเพื่อประดับตกแต่ง อาคาร วัด โบสถ์ พระอุโบสถ งานดังกล่าวยังเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา เพื่อให้เป็นข้อคิดของศาสนิกชนที่เข้ามาประกอบศาสนกิจ เช่นจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระอดีตพระพุทธเจ้า และพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน บนฝาผนังพระอุโบสถวัดชุมพลนิกายารามราชวรวิหาร และจิตรกรรมฝาผนังเรื่องยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช บนฝาผนังพระอุโบสถ วัดสุวรรณดาราราม ราชวรวิหาร เป็นต้น

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี (The Traditional Painting) เป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงามแสดงความรู้สึกชีวิตจิตใจ และความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยนละมุนละไม เป็นการสร้างสรรค์ไปตามขนบธรรมเนียมนิยม โดยประเพณีและทัศนคติความเชื่อ ที่เป็นไทยสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนได้ลักษณะประจำชาติ มีลักษณะประจำชาติที่มีลักษณะและรูปแบบเป็นพิเศษนิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคาร ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและอาคาร ที่เกี่ยวกับบุคคลชั้นสูง เช่น โบสถ์ วิหาร พระที่นั่ง วางบนพื้นภาพ บนกระดาษและบนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ โดยเขียนด้วยสีฝุ่นตามกรรมวิธี ของช่างเขียนไทยแต่โบราณ เนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่องราว เกี่ยวกับอดีตพุทธประวัติทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทย พงศาวดารต่างๆ ส่วนใหญ่นิยมเขียนประดับผนังพระอุโบสถ วิหาร อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะแบบอุดมคติผนวกเข้ากับเรื่องราวที่กลุ่มลึกลับมหัศจรรย์ งานทัศนศิลป์ของไทยมีบทบาทเฉพาะ ในการรับใช้ทางศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในลักษณะของงานประเพณี แต่ก็มีพัฒนาการ ที่เกิดจากการค้นคว้า ของผู้ผลิตงานนั้นๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน งานในลักษณะประเพณี เริ่มเปลี่ยนไปเมื่อมีการติดต่อกับตะวันตก หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป วิทยาการต่างๆ ถูกถ่ายทอดเข้ามายังสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและมีปริมาณมาก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการรับใช้ศาสนา และสถาบันกษัตริย์ เป็น

การรับใช้สังคม และกลุ่มชน การออกแบบอาคารสาธารณะอาคารทางราชการ บ้าน สวน อนุสาวรีย์ นับเป็นปรากฏการใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้านั้น ในปัจจุบันแม้ทัศนศิลป์จะแตกแยกออกไปหลายแขนงในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานจิตรกรรม (ฐิรชญา มณีเนตร, 2553)

จากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมองภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเครื่องมือสื่อสารองค์ความรู้ ถ่ายทอดจินตนาการ และแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตงดงาม หรือองค์ความรู้ผ่านจิตรกรรมฝาผนังแต่ละเรื่องทำให้ผู้ชมมองเห็นภาพอดีต พุทธประวัติ ชาดก ประวัติศาสตร์ พงศาวดารต่างๆ รวมถึงวิถีชีวิตวิถีไทย บริบทสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ ของยุคสมัยที่จิตรกรผู้สร้างสรรค์งานได้แสดงผลงานและได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมาผ่านภาพจิตกรรมฝาผนัง รวมทั้งทำให้ผู้ชมภาพจิตรกรรมนั้นเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีต่อสภาพการณ์เหล่านั้นด้วย ดังนั้นภาพจิตรกรรมฝาผนัง จึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้แทบทุกด้าน อาจกล่าวได้ว่าสังคมมนุษย์ที่เจริญมีอารยธรรม และเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตรกรรมทั้งสิ้น จิตรกรรมต่าง ๆ จึงมีบทบาทความสำคัญและอิทธิพลต่อสังคมไทยในปัจจุบันอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitive Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกที่มีรายละเอียดชัดเจน ที่มีรายละเอียดชัดเจน สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกที่มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับพระสังฆาธิการ ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นแนวทางการส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการ ข้าราชการ ปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 25 รูป/คน

2.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เฉพาะด้าน ข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 10 รูป/คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ประชาชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัด และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับพระสังฆาธิการ ผู้บริหารส่วนงานของจังหวัด นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัด รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อยืนยันแนวทางการส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ผู้วิจัยนำเสนอ

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มเฉพาะ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ แล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วจึงสังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในวิถีพุทธวิถีไทย: องค์ความรู้ผ่านจิตรกรรมฝาผนังของวัด ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหาการเสื่อมสภาพตามธรรมชาติ แม้ว่าจะมีอายุได้นับร้อยปี แต่ด้วยกาลเวลาและสภาพแวดล้อม รวมถึงภัยธรรมชาติที่มีเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง มักส่งผลกระทบต่อความมั่นคงถาวรของภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ ทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังมีการชำรุดเสียหายบ้างบางส่วน อีกทั้งคนในชุมชนให้ความสำคัญกับภาพจิตรกรรมฝาผนังน้อยมาก ด้วยเหตุผลและเหตุปัจจัยที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ภายในวัด และวัดเป็นผู้ดูแล จึงทำให้คนในชุมชนมองข้ามความสำคัญที่จะช่วยกันอนุรักษ์และรักษาอย่างจริงจัง และประเด็นต่อมาคือการที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสักการะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด รวมถึงการเข้าชมในสถานที่ที่มีจิตรกรรมฝาผนัง มักมองข้ามข้อห้ามเกี่ยวกับการรักษาภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วยการกระทำอันรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การสัมผัสภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยตรง ซึ่งอาจทำให้เกิดการชำรุดเสียหายได้ หรือการจุดธูปเทียนเข้ามาในสถานที่ที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทำให้ควันธูปควันเทียนส่งผลกระทบต่อภาพจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบกับป้ายคำเตือนเกี่ยวกับการเข้าชมภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัด อยู่ในจุดที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ทำให้ประชาชนผู้ที่เข้ามาชมภาพจิตรกรรมฝาผนังมองไม่เห็น หรืออยู่ในจุดที่อับสายตา ทำให้ละเลยความระมัดระวังและข้อปฏิบัติในการเข้าชม และมักทำให้เกิดความเสียหายโดยไม่ได้ตั้งใจ และภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความเก่าแก่ แม้จะมีหน่วยงานที่รับผิดโดยตรงในการดูแลและซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดเสียหาย แต่ก็จะเข้ามาในกรณีที่เกิดการชำรุดเสียหาย ไม่ได้เข้ามาสอดส่องดูแลโดยตลอด พระภิกษุสงฆ์สามเณรหรืออุบาสกอุบาสิกา ที่อยู่ดูแลประจำภายในวัดไม่มีความรู้เพียงพอในการดูแลรักษาภาพจิตรกรรมฝาผนังอย่างถูกต้อง อาจพลั้งเผลอปล่อยปละละเลยจากการดูแลหรือทำความสะอาดภายในสถานที่ ทำให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังชำรุดได้ ส่งผลไปถึงการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดจากหน่วยงานภาครัฐมีน้อย ส่วนใหญ่ทางวัดจะเป็นผู้จัดหางบประมาณเพื่อนำมาบูรณะซ่อมแซมในส่วนที่ไม่เพียงพอ เพื่อให้เพียงพอต่อการบูรณะซ่อมแซมให้แล้วเสร็จ

แนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย การให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญ เช่น กรมศิลปากร เป็นต้น เข้ามารับผิดชอบในการดูแลรักษาเข้ามาดำเนินการและให้ความรู้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางศิลปกรรม และคุณค่าทางพระพุทธศาสนา และควรให้การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังของวัด รวมถึงเผยแพร่รายละเอียดของภาพจิตรกรรมฝาผนังให้ประชาชนในพื้นที่ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง รวมถึงประชาชนทั่วไปและ/หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมให้เห็น

คุณค่าของภาพจิตรกรรมฝาผนัง และส่งเสริมให้ช่วยกันอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังให้คงอยู่อย่างยาวนานต่อไป โดยการไม่ทำลายให้เกิดความเสียหายโดยไม่เจตนาเพียงเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้น จึงควรจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และเอกสารแจกฟรีในการประชาสัมพันธ์ในการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และความสำคัญของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าเหล่านี้ในด้านต่าง ๆ ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รับทราบและเกิดความหวงแหนที่จะรักษาไว้ให้คงอยู่เป็นสมบัติของพระศาสนา และเป็นสมบัติของชาติไทยสืบต่อไปตราบนานเท่านาน ไม่เพียงแต่เท่านี้ ยังควรจัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลและอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความเก่าแก่อย่างจริงจัง โดยไม่ได้มองข้ามเพียงเพราะว่ามีเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ดูแลวัดอยู่แล้ว รวมไปถึงการจัดให้มีวิทยากรหรือผู้มีความรู้จากองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลภาพจิตรกรรมฝาผนังเข้ามาให้ความรู้แก่บุคลากรของวัดต่างๆ ทั้งที่เป็นพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ ที่พำนักอยู่ในวัดที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่ ให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาอย่างถูกต้องถูกวิธี รวมทั้งสร้างเครือข่ายในการทำความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและวัดแต่ละวัดที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเก่าแก่ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และรับฟังปัญหา เพื่อหาแนวทางในการดูแลร่วมกัน และสรุปเป็นองค์ความรู้เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ คัดสรรบุคลากรหรือจิตอาสาที่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังประจำอยู่ในสถานที่ที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่ออธิบายประวัติความเป็นมา ความหมายของภาพจิตรกรรมฝาผนัง และการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ให้ผู้เข้าชมหรือนักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง และยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์ในสมบัติอันทรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและของชาติไทยอีกด้วย

2. องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์

ด้วยเหตุที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังมีอายุอยู่ได้นับร้อยปีขึ้นไป ศิลปินไม่ได้เขียนเพียงเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเขียนสอดแทรกวิถีชีวิตของสังคม เช่น การแต่งกายของกษัตริย์จนถึง ชาวบ้าน สถาปัตยกรรมของปราสาทราชวังจนถึงบ้านเรือนชุมชนที่ปัจจุบันหาดูในความเป็นจริงไม่ได้แล้ว จึงถือเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาชีวิตของคนในอดีต ซึ่งเป็นการถ่ายทอดด้วยวิธีสังเคราะห์ ที่ศิลปินได้นำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวมาถ่ายทอดในภาพที่เขียน เช่น วิถีชีวิตประจำวันที่ทำให้เห็นรูปแบบสังคมในอดีต และการถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่น (Nationalism) คือ ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่อยู่รอบตัวศิลปิน จะถูกบันทึกลงบนจิตรกรรมฝาผนัง เช่น การเขียนภาพการแต่งกายและรูปร่างหน้าตา ซึ่งยังเป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญของชาติ เป็นหลักฐานบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงความเจริญในการสืบทอดวิถีชีวิต เป็นการจดบันทึกความรู้สึกและปัญญาของมนุษย์ จึงถือเป็นทรัพยากรของชาติที่

มีประโยชน์ในการนำไปศึกษาหาความรู้ และควรทำการอนุรักษ์ดูแลรักษาอย่างจริงจังเพื่อให้อยู่คู่ชาติไทยต่อไป นอกจากนี้ ภาพจิตรกรรมฝาผนังจะบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและประเพณีของคนในอดีตแล้ว ศิลปินยังได้สอดแทรกแนวคิดและทัศนคติของศิลปินเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลงบนภาพจิตรกรรฝาผนังให้เห็นร่องรอยแนวความคิดของคนในอดีตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ว่ามีคุณค่าควรให้ระลึกถึงและส่งต่อผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังสู่คนรุ่นหลังให้ได้ชื่นชม และตระหนักในความเป็นไทยที่ส่งต่อมาจนถึงทุกวันนี้

องค์ความรู้ทางด้านศิลปกรรม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะที่สื่อความงามและความรู้สึกไปให้ผู้ชมได้ง่าย โดยเบื้องต้นเป็นคุณค่าทางจิตใจ ในการชมความงามของเส้น สี แสง เงา และองค์ประกอบของภาพ ซึ่งช่วยผ่อนคลายอารมณ์ ให้คติธรรม แนวคิดในการดำรงชีวิตและรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และประวัติศาสตร์จากจิตรกรรมฝาผนัง และยังสะท้อนถึงลักษณะความงามและเอกลักษณ์เฉพาะของไทย เช่น ภาพบุคคลจะไม่มีกล้ามเนื้อ และแสงเงา การใช้สีสันจะไม่อ้างอิงข้อเท็จจริงตามที่เห็น แต่ใช้สีแดงระบาย ท้องฟ้า เป็นต้น และภาพชนชั้นสูงจะมีกิริยาอาการในรูปแบบที่คล้ายท่าทางแบบนาฏลักษณ์ ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังชั้นครูเหล่านี้เป็นแบบฉบับในการนำมาสร้างสรรค์และพัฒนางานต่อจนถึงปัจจุบัน ถ้าไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไว้ ศิลปินก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดของตัวเองออกมา เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกทางอารมณ์ของศิลปิน ในภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นก็จะมีบุคคลระดับต่างๆ กัน ซึ่งบางภาพอาจแสดงให้เห็นถึงความโรแมนติค ถ่ายทอดความรู้สึกภายในที่ใสซื่อ ความต้องการผ่อนคลายในการแสดงออกจากภาพหลักทำให้ผลงานที่ออกมาผสมกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพที่สมบูรณ์ ส่งผลทำให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงอารมณ์ของความงดงาม เนื่องจากภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยมีเอกลักษณ์ที่เฉพาะตัว เช่น ภาพเขียนพระพุทธเจ้า เป็นพุทธศิลป์ที่มีความงามเป็นเลิศ เพราะมีความสมบูรณ์ทั้งด้านการสร้างสรรค์ ลีลาที่อ่อนช้อย ลื่นไหล รวมทั้งอารมณ์ที่นุ่มนวล เยือกเย็น ก่อให้เกิดความศรัทธาและความสุนทรีย์ เกิดความสงบทางจิตใจ

องค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา

การเขียนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาของคนโบราณดูคล้ายกับคนยุคปัจจุบัน แต่โดยความเป็นจริง ยังให้ความสำคัญกับอดีตพระพุทธเจ้า ชาดก ซึ่งล้วนสะท้อนถึงการบำเพ็ญบารมี เพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และเขียนไตรภูมิเพื่อสอนให้คนมองจักรวาลตามกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่า สรรพสิ่งมีความยิ่งใหญ่ และงดงาม แต่สุดท้ายก็ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกสิ่งเป็นไปตามวัฏสงสาร สิ่งที่มนุษย์จะเหลืออยู่คือความดีที่ได้ทำไว้ ดังนั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว จึงแฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการยกระดับจิตใจให้กับผู้ชม เมื่อได้ชื่นชมความงามของศิลปะคนเราก็จะมีจิตใจแช่มชื่นและละเอียดอ่อน งานศิลปะให้ทั้งความงาม ความรู้สึกถึงความดีงามและจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง เป็นการจรรโลงจิตใจให้ผ่อนคลายจากความเคร่งเครียด และพัฒนา

สุขภาพจิตให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นสื่อประกอบคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อชาวพุทธได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วหันมาพิจารณาจิตรกรรมฝาผนังจะเกิดความซาบซึ้ง อันเป็นการน้อมนำให้ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นบุญกุศล เพราะจิตรกรรมฝาผนังได้ชื่อว่าเป็นจิตรภาษา คือ ภาพจิตรกรรมเป็นภาษาที่คนทั้งหลายสามารถเข้าใจและรู้เรื่องโดยไม่ต้องศึกษาหรือมีประสบการณ์มาก่อน แต่เพราะศิลปินเขียนด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยมีจุดหมายอยู่ที่ผลบุญกุศลเป็นสำคัญ ดังนั้น ผลงานที่เป็นผลสำเร็จออกมาจึงเป็นการบรรยายบันทึกความจริงโดยไร้สิ่งอื่นใดเคลือบแฝง แสดงว่าหลักฐานจากจิตรกรรมฝาผนังเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ ดังนั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดจึงเป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจ เรื่องทางพระพุทธศาสนาเป็นคติธรรมช่วยเตือนใจคนให้ปฏิบัติตามสิ่งที่เหมาะสม มุ่งสอนสัจธรรมเป็นสำคัญ คติธรรมชาดกสะท้อนให้เห็นเรื่องหลักของกรรม ช่วยเตือนสติคนในเรื่องดีชั่ว เรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนานั่นเอง

3. แนวทางส่งเสริมองค์ความรู้วิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1) ให้การศึกษาแก่ชุมชน โดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยมีนักวิชาการ เจ้าวาสวัด ผู้นำ ชุมชน และชาวบ้านในท้องถิ่น เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน และพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุดแล้วนำมาวิเคราะห์ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนต่อไป

2) จัดกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนแล้วจึงมีจัดตั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมที่ชุมชนให้ความสนใจ โดยกลุ่มต่างๆ เหล่านั้น จะต้องมีเป้าหมายหลักอยู่ภายใต้การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่นจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นั้นคือภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด

3) สร้างเครือข่าย โดยการสร้างเครือข่ายผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มกิจกรรมมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาบอกเล่าตำ นานประวัติศาสตร์ของชุมชนให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากวิทยากรภายนอกหรือการศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นการขยายเครือข่ายระหว่างกลุ่มคน ชุมชน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทำให้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้รับการสืบทอดไม่สูญหายไปตามกาลเวลา

4) สร้างและค้นหาองค์ความรู้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด เพื่อจัดทำ 174แผนส่งเสริมความรู้จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันคัดเลือกบุคลากรเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งมีอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดจากแหล่งต่างๆ มารวมไว้แล้วจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสม และตรงกับความต้องการที่จะนำสื่อสารแก่บุคคล

ทั่วไปในระดับต่างๆ ให้สามารถนำไปศึกษาได้ ในรูปแบบของโบชัวร์ หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ วีดีทัศน์ เป็นต้น

5) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและมีความพร้อมการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในชุมชน พร้อมทั้งให้ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านประวัติศาสตร์ นั้น ศิลปินไม่ได้เขียนเพียงเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเขียนสอดแทรกวิถีชีวิตของสังคม เช่น การแต่งกายของกษัตริย์จนถึง ชาวบ้าน สถาปัตยกรรมของปราสาทราชวังจนถึงบ้านเรือนชุมชนที่ปัจจุบันหาดูในความเป็นจริงไม่ได้แล้ว จึงถือเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาชีวิตของคนในอดีต ซึ่งเป็นการถ่ายทอดด้วยวิธีสังเคราะห์ ที่ศิลปินได้นำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวมาถ่ายทอดในภาพที่เขียน เช่น วิถีชีวิตประจำวันที่ทำให้เห็นรูปแบบสังคมในอดีต และการถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่น คือ ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่อยู่รอบตัวศิลปิน ซึ่งยังเป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญของชาติ เป็นหลักฐานบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงความเจริญในการสืบทอดวิถีชีวิต เป็นการจดบันทึกความรู้สึกและปัญญาของมนุษย์ จึงถือเป็นทรัพยากรของชาติที่มีประโยชน์ในการนำไปศึกษาหาความรู้ และควรทำการอนุรักษ์ดูแลรักษาอย่างจริงจังเพื่อให้อยู่คู่ชาติไทยต่อไป ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนต์ผกา วงษา (2543) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังต่างยุคสมัย”ผลการวิจัยพบว่า จิตรกรรมฝาผนังมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมในด้านศิลปะและประวัติศาสตร์ของชาติ ในอดีตวัดเป็นเสมือนโรงเรียน คำสอนของพระพุทธเจ้า คือบทเรียน ได้แก่ พระพุทธประวัติ อดีตพุทธ นิทาน ชาดก ไตรภูมิ และจักรวาล เป็นต้น มีการบันทึกไว้บนผนังพระอุโบสถ นับเป็นการสื่อการสอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดที่เคยปรากฏและปรากฏอยู่ในงานสถาปัตยกรรม การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังต่างยุคสมัยนี้ มิได้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่ชื่นชอบงานจิตกรรมฝาผนัง และศิลปะสถาปัตยกรรมตะหนักถึงความมีคุณค่าในฐานะที่เป็นสมบัติของชาติ การแสดงความเป็นเอกลักษณ์ไทยและทำอย่างไรที่จะให้ชาวไทยทุกคนมีส่วนในการดูแลอนุรักษ์มรดกเหล่านี้

2. องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านศิลปกรรม นั้น เป็นศิลปะที่สื่อความงามและความรู้สึกไปให้ผู้ชมได้ง่ายในการชมความงามของเส้น สี แสง เงา และองค์ประกอบของภาพซึ่งช่วยผ่อนคลายอารมณ์ ให้คติธรรม แนวคิดในการดำรงชีวิตและรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และประวัติศาสตร์จากจิตรกรรมฝาผนัง และยังสะท้อนถึงลักษณะความงามและเอกลักษณ์เฉพาะ

ของไทย เช่น ภาพบุคคลจะไม่มีกล้ามเนื้อ และแสงเงา การใช้สีสันจะไม่อ้างอิงข้อเท็จจริงตามที่เห็น แต่ใช้สีแดงระบาย ท้องฟ้า เป็นต้น และภาพชนชั้นสูงจะมีกิริยาอาการในรูปแบบที่คล้ายท่าทางแบบนาฏลักษณ์ ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังชั้นครูเหล่านี้เป็นแบบฉบับในการนำมาสร้างสรรค์และพัฒนางานต่อจนถึงปัจจุบัน ถ้าไม่มีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไว้ ศิลปินก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดของตัวเองออกมา เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกทางอารมณ์ของศิลปิน ในภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นก็จะมีบุคคลระดับต่างๆ กัน ซึ่งบางภาพอาจแสดงให้เห็นถึงความโรแมนติค ถ่ายทอดความรู้สึกภายในที่ใสซื่อ ความต้องการผ่อนคลายในการแสดงออกจากภาพหลักทำให้ผลงานที่ออกมาผสมกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพที่สมบูรณ์ ส่งผลทำให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงอารมณ์ของความงดงาม เนื่องจากภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยมีเอกลักษณ์ที่เฉพาะตัว เช่น ภาพเขียนพระพุทธเจ้า เป็นพุทธศิลป์ที่มีความงามเป็นเลิศ เพราะมีความสมบูรณ์ทั้งด้านการสร้างสรรค์ลีลาที่อ่อนช้อย ลื่นไหล รวมทั้งอารมณ์ที่นุ่มนวล เยือกเย็น ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับเสรภูมิ วรนิมมานนท์ (2546) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร” ผลการวิจัยพบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหารนับว่าเป็นสิ่งที่แสดงออก ถึงภูมิปัญญาของจิตรกรชาวไทยยุคใหม่ ที่ถ่ายทอดตามแบบอย่างครูยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้อย่างละม้ายคล้ายคลึงในเชิงรูปแบบและกรรมวิธีการเขียนแบบ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัมฤทธิ์ สุภามา (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า วิหารวัดโพธิ์ชัยเป็นอาคารสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานรูปแบบจากสถาปัตยกรรมอาณาจักรล้านนาผสมอาณาจักรล้านช้าง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด เล็ก มีสภาพชำรุดทรุดโทรม การนำเสนอรูปภาพที่เรียบง่าย รวมเรื่องหลายเรื่องหลายตอนไว้ในช่องเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย สีที่ใช้ สีแดง สีเหลือง สีขาว สีดำ สีส้ม และสีคราม

3. องค์ความรู้เรื่องวิถีพุทธวิถีไทยผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านพระพุทธศาสนานั้น พบว่าเป็นการเขียนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาของคนโบราณดูคล้ายกับคนยุคปัจจุบัน แต่โดยความเป็นจริง ยังให้ความสำคัญกับอดีตพระพุทธเจ้า ชาดก ซึ่งล้วนสะท้อนถึงการบำเพ็ญบารมี เพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และเขียนไตรภูมิเพื่อสอนให้คนมองจักรวาลตามกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่า สรรพสิ่งมีความยิ่งใหญ่ และงดงาม แต่สุดท้ายก็ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกสิ่งเป็นไปตามวัฏสงสาร สิ่งที่มนุษย์จะเหลืออยู่คือความดีที่ได้ทำไว้ ดังนั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว จึงแฝงไว้ด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการยกระดับจิตใจให้กับผู้ชม เมื่อได้ชื่นชมความงามของศิลปะ คนเราก็จะมีจิตใจแช่มชื่นและละเอียดอ่อน งานศิลปะให้ทั้งความงาม ความรู้สึกถึงความดีงาม และจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง เป็นการจรรโลงจิตใจให้ผ่อนคลายจากความเคร่งเครียด และพัฒนาสุขภาพจิตให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นสื่อประกอบคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อชาวพุทธได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วหันมาพิจารณา

จิตรกรรมฝาผนังจะเกิดความซาบซึ้ง อันเป็นการน้อมนำให้ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นบุญกุศล เพราะจิตรกรรมฝาผนังได้ชื่อว่าเป็นจิตรภาษา คือ ภาพจิตรกรรมเป็นภาษาที่คนทั้งหลายสามารถเข้าใจและรู้เรื่องโดยไม่ต้องศึกษาหรือมีประสบการณ์มาก่อน แต่เพราะศิลปินเขียนด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทองแดง พุทธเกตุ (2550) ได้วิจัยเรื่อง “หลักธรรมและความเชื่อที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังพุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า พุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี 315 แห่ง ที่สะท้อนผล เกี่ยวกับ หลักธรรมและความเชื่อที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังพุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี พบมากที่สุด คือ เรื่องพระเวสสันดร อาจเกิดจากความเชื่อว่า บาปบุญมีจริง มีการให้ทาน ความเชื่อว่า ประเพณี ขนบธรรมเนียมแบบแผน ระเบียบแบบอย่างความประพฤติตามธรรมเนียมประเพณี จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ กฎหมาย มีลักษณะผิดเพี้ยนไปจากต้นตำรับเดิม แต่ยังคงมีเค้าโครงของเดิมไว้

องค์ความรู้จากการวิจัย

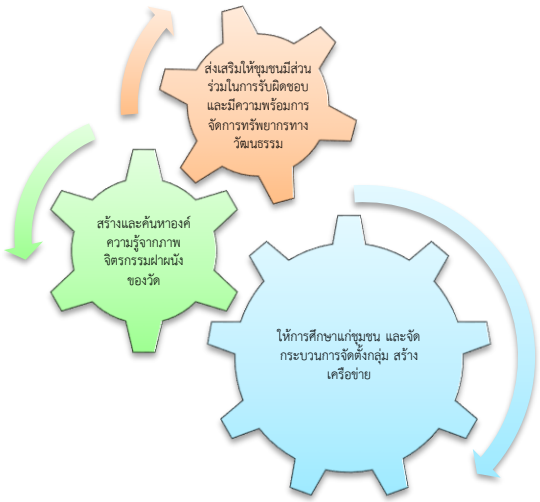

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์และชุมชน ร่วมกับกรมศิลปากรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

2. องค์การบริหารส่วนจังหวัด ร่วมกับการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าของภาพจิตรกรรมฝาผนัง และรักษาเอกลักษณ์ศิลปะประจำชาติไทย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นและชุมชนต้องออกแบบกิจกรรมสำหรับนักเท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้สัมผัสถึงความงดงามและความทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งปลูกฝังความรักษ์ในมรดกทางวัฒนธรรมของไทย

2. ผู้นำชุมชนต้องสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชน สร้างอุปนิสัยในความรักและหวงแหนศิลปะของชาติ สร้างความเข้าใจในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องนวัตกรรมการส่งเสริมองค์ความรู้ผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังจากอดีตสู่ปัจจุบัน

2. ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ฐิรชญา มณีเนตร. (2553). *ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว.* กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

ทองแดง พุทธเกตุ. (2550). *หลักธรรมและความเชื่อที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังพุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นิลุบล น้อยวงษ์. (2556) *ศึกษาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของวัดสระบัวแก้ว บ้านวังคูณ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้องจังหวัดขอนแก่น.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนต์ผกา วงษา. (2543). *การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังต่างยุคสมัย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วิไลรัตน์ ยังรอต และธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์. (2559). *ถอดรหัสภาพผนังพระจอมเกล้า-ขรัวอินโข่ง.* นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สัมฤทธิ์ สุภามา. (2551) *การอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย* (รายงานการวิจัย). เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย.

เสรภูมิ วรนิมมานนท์. (2546). *การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง*

MONASTERY DEVELOPMENT FOR AGRICULTURAL TOURISM IN ANGTHONG PROVINCE

พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ จตฺตมโล, พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ
PhrakhrusangkharakSompong Jattamalo, Phramaha Sunan Sunando, Phramaha Krisada Kittisobhano
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavityalaya University
Corresponding Author E-mail: sompong1aoma@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป องค์ประกอบในการพัฒนาวัด และนำเสนอแนวทางการพัฒนาวัด เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถามกับพระสงฆ์จังหวัดอ่างทอง 314 รูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ

ผลวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปใน จุดแข็ง วัดส่วนใหญ่มีพื้นที่กว้าง ตั้งอยู่ในแหล่งของชุมชนการเกษตร จุดอ่อน เป็นพื้นที่ธรณีสงฆ์ โอกาส การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้รับความนิยม อุปสรรค สนับสนุนจากภาครัฐมีน้อย 2. องค์ประกอบในการพัฒนาวัด คือ วางคนให้ตรงกับงาน ทันต่อเหตุการณ์โลก มีนโยบายและพันธกิจในการทำงานที่ชัดเจน มีการจัดเตรียมงบประมาณให้เพียงพอ มีการวางแผนใช้งบประมาณ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ครบพร้อมเพรียงที่จะใช้งาน มีการวางระบบการจัดการ การวางแผนงาน 3. แนวทางการพัฒนาวัด ควรพัฒนาให้มีความปลอดภัยเป็นระเบียบ ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นพื้นฐานให้ครบครัน มีการจัดเก็บข้อมูลที่ครบถ้วน มีเทคโนโลยีสารสนเทศในการช่วยเผยแพร่ข้อมูล วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ ประยุกต์ใช้วิถีชุมชน มีการจัดอบรมฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกษตร มีการจัดทำแผนงบประมาณ มีงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ส่งเสริม ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการใช้ในการทำการเกษตร ควรมีการสร้างเครือข่ายชุมชนดำเนินการพัฒนาวัด

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด; การท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

---

*Received August 23, 2021; Revised September 3, 2021; Accepted September 4, 2021

Abstract

This research article aimed to study the general condition, the process of developing temples and to present the guidelines for the development of temples, conducted by the mixed methods. The quantitative research by survey method. This was survey research collected data with questionnaires from 314 samples who were monks under the Ang Thong Province Sangha Administration. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. The qualitative research, data were collected by in-depth interviewing 8 key informants and data were compiled, classified systematically and analyzed by content descriptive analysis.

Findings were as follows: 1. General condition in strengths Most of the temples have a wide area, located in the source of agricultural communities, weaknesses are geo-ecclesiastical areas, opportunities, agricultural tourism is popular, barriers, government support is minimal. 2. The components of monastery development were appropriate staffing, keeping up with world events, clear policy and working mission, well prepared and sufficient budget, sufficient materials and equipment to be used with good management system and planning, 3. Monastery development guidelines; there should be developed to be safe and well organized places with all basic amenities and complete storage. There should have information technology to help disseminating information. The monasteries should be the community way learning center. There should have training courses for personnel to have knowledge of agriculture. The budget plan should well prepared and sufficient for public relations promotion. There should be applying technology to help in agriculture operation. There should be community networks to help develop monasteries.

Keywords: Monastery Development; Tourism; Agricultural Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาลโดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการ

ประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย (พระมหาธัชธร สิริมงฺคโล (มาตรา), 2556) สถานการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยมีกระแสความนิยมเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่มีการรณรงค์ภายใต้โครงการไทยเที่ยวไทย ในปี พ.ศ. 2544 โครงการเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน ปี พ.ศ. 2545 และโครงการ Unseen Thailand ปี พ.ศ. 2546-2547 ซึ่งส่งผลให้คนไทยหันมาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2547 เศรษฐกิจภายในประเทศที่ฟื้นตัวและมีการส่งเสริมการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภายใต้โครงการ Unseen Thailand จนถึงปัจจุบันก็ยังมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง (ดลใจ มณีงาม, 2550) การท่องเที่ยวนอกจากจะมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีประโยชน์ทางด้านสังคม ซึ่งช่วยให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น แล้วยังช่วยให้สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดีขึ้นเนื่องจากมีการพัฒนาท้องถิ่น ให้มีความสะอาดปลอดภัยเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวยังเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ เพราะในสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปจะมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โรงแรม ตามมาเพื่อสนองความต้องการ และการสร้างวัตถุสิ่งของเหล่านี้จะช่วยขจัดปัญหาหรือภัยที่เกิดจากการแทรกซึม ได้อย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นได้อย่างมากมายอีกด้วย ฉะนั้นนานาประเทศจึงใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศของตนให้มากที่สุด และส่งเสริมให้พลเมืองของตนสนใจท่องเที่ยวภายในประเทศของตนมากกว่าที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศ (ปิยะวดี หิริมกมล, 2545)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agritourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรม โดยอาจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ มาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ควบคู่กับการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป (กรมการท่องเที่ยว, 2557) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรในการประกอบอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการรวมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวผสมผสานกับการเกษตร ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวควบคู่ความรู้ด้านการเกษตร” และเป็นการรวมเอาความรู้ ภูมิปัญญาทรัพยากร และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผนวกรวมเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วย (ณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป, 2557)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อให้ทราบถึงหลักการวิธีการและแนวทางการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน

สภาวะแวดล้อมปัจจุบัน โดยนำการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) และหลักการบริหาร 4Ms มาเป็นทฤษฎีในการศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวแก่จังหวัดอ่างทอง อำเภอไชโย วัด พระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นหลักในการพัฒนาวัดและคณะสงฆ์ต่อไปให้สามารถนำไปบูรณาการประยุกต์ใช้เพื่อความดำรงอยู่ของวัดและพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในสังคมไทยสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.849 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วนจากพระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง จำนวน 1,441 รูป (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอ่างทองอำเภอ, 2563) ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ได้แก่ พระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ได้สุ่มตัวอย่าง (Sampling) โดยใช้สูตรของTaro Yamane (สุวรีย์ ศิริโภคาภิรมย์, 2546) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 314 รูป และการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง 2) กลุ่มข้าราชการ 3) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น และ 4) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย จำนวน 8 รูปหรือคน

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของวัดใน จังหวัดอ่างทอง
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) แบ่งออกเป็น 2 ตอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. จัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ

1) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

2) ขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

3) กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ที่อยู่ในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง จำนวน 1,441 รูปและกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ที่อยู่ในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง จำนวน 314 รูป โดยในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ 1 – 14 มีนาคม 2564 รวมใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน 314 คิดเป็นร้อยละ 100

4) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

2. จัดเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง เป็นขั้นตอนการเตรียมการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1) ทำการนัดหมายวันเวลาที่จะไปขอสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) ขอหนังสือนำจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

3) ส่งหนังสือนำและแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน

4) เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

ระยะที่สอง เป็นขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1) แนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคย

2) แจ้งวัตถุประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ และอธิบายลำดับขั้นตอนในการสัมภาษณ์

3) ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปในขณะทำการสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ในหัวข้อผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทองนั้น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ถึงประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง แล้วนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า **จุดแข็ง** วัดส่วนใหญ่มีพื้นที่กว้าง ตั้งอยู่ในแหล่งของชุมชนการเกษตร มีพื้นที่เป็นที่ราบ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งรายล้อมด้วยชุมชนเกษตรกร การจัดทำพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนมีความสะอาดมีความสวยงามแบ่งเขตโดยชัดเจนในการเพาะปลูกเชิงเกษตร สามารถนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาซึ่งมาบูรณาการในการจัดทำการเกษตร ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงามได้ง่ายและจัดระเบียบให้เกิดผลได้ง่าย **จุดอ่อน** พื้นที่ของวัดเป็นพื้นที่ธรณีสงฆ์ บางวัดมีพื้นที่จำกัด ขาดงบประมาณ ยังไม่มีความชัดเจนเกิดความสับสนในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และประชาชน **โอกาส** กระแสการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันกำลังได้รับความนิยม ความนิยมในการบริโภคอาหารที่เป็นออร์แกนิค (Organic) กำลังได้รับความนิยม หน่วยงานภาครัฐเริ่มให้การสนับสนุน มีโอกาสที่จะทำการเกษตรได้ผลผลิตที่ดีสวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน **อุปสรรค** ประชาชนหรือผู้ที่ไม่เข้าใจเกิดความเข้าใจผิดได้ การสนับสนุนจากภาครัฐอาจจะมีน้อย ขาดผู้มีความรู้ในด้านออกแบบในการปรับภูมิทัศน์ ขาดงบประมาณ ขาดความเข้าใจจาก ชุมชนบางส่วน

2. องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย

2.1 ด้านบุคลากร กระบวนการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในด้านบุคลากร จะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรที่จะได้ให้ข้อมูลข่าวสารและสิ่งสำคัญได้ถูกต้อง วางคนให้ตรงกับงาน มีความทันต่อเหตุการณ์โลก มีนโยบายและพันธกิจในการทำงานที่ชัดเจน มีการวางระบบ แบ่งงานแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน

2.2 ด้านงบประมาณ จะต้องมีการจัดเตรียมงบประมาณให้เพียงพอ มีการวางแผนใช้งบประมาณ ที่คุ้มค่าและตรวจสอบได้ มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายงบประมาณ มีการหาแหล่งงบประมาณจากแหล่งอื่น มีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนเข้ามาสมทบด้วย

2.3 ด้านเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ครบพร้อมเพรียงที่จะใช้งานและใช้งานได้คุ้มค่าและใช้งานได้อย่างถูกวิธี มีความแข็งแรงทนทานและคุ้มค่าต่อการใช้งาน มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยและรองรับในการเกษตรให้เกิดผลในด้านผลผลิต

2.4 ด้านการจัดการ ด้านการจัดการ มีการวางระบบการจัดการ การวางแผนงาน มีการรายงานผลการทำงานและประเมินผล จัดทำงบวัดและประเมินผลการคุ้มค่า การบริหารคน งบประมาณ และก็วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม จัดสรรสิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการทำงาน มีความยืดหยุ่นของแผนงาน คำนึงถึงบุคลากรและแผนงานต่าง ๆ

3. แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย

3.1 ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ วัดควรจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรมีการแบ่งโซนที่ชัดเจน มีคนคอยสอดส่องดูแล มีการวางผัง มีการจัดโซนจัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม มีความโปร่ง โล่งสบาย มีความร่มเย็นของต้นไม้ในการจัดภูมิทัศน์

3.2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก วัดควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นห้องน้ำห้องสุขาที่พักโรงอาหารควรจัดให้เพียงพอแยกโซนโดยชัดเจน ให้พร้อมเพรียงและครบครัน ให้ได้มาตรฐานมีคุณภาพ และจะต้องมีอย่างพอเพียงเข้าถึงง่าย

3.3 ด้านการจัดการข้อมูล องค์ความรู้ ด้านการจัดการข้อมูล องค์ความรู้ ต้องมีการจัดเก็บข้อมูลที่ครบถ้วน มีความถูกต้อง โดยใช้ระบบสังคมออนไลน์ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการช่วยเผยแพร่ข้อมูล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานดำเนินอื่น ๆ และวัดต้องเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน การจัดการข้อมูลองค์ความรู้ มีเอกสารในการช่วยเผยแพร่ให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเชิงเกษตรได้ดู

3.4 ด้านการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ได้มาตรฐาน ด้านการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ได้มาตรฐาน วัดจะต้องมีความพร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากร ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนา ให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีการประยุกต์ใช้วิถีชุมชนมีการร่วมกิจกรรมกับเกษตรกรให้มามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สร้างเรื่องราว (Story) ยกระดับให้ได้มาตรฐาน

3.5 ด้านบุคลากร วัดควรมีการจัดอบรมฝึกอบรม บุคลากรภายในวัดให้มีความรู้ความเข้าใจเกษตร มีการเรียนรู้ตลอดเวลา ควรมีบุคลากรท้องถิ่น การคัดสรรบุคลากรอย่างถูกต้องจำแนกในแต่ละด้านในความถนัดของการทำงาน มีการแยกส่วนชัดเจนมีการแบ่งตำแหน่ง

3.6 ด้านงบประมาณ ควรมีการจัดทำแผนงบประมาณอย่างชัดเจน มีการสนับสนุนงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ส่งเสริม มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบบริหารจัดการ มีแผนเป็นระยะสั้นและยาว ควรมีรูปแบบที่ชัดเจนมีงบประมาณที่ชัดเจน หางบประมาณจากหน่วยงานของรัฐหรือภาคเอกชนในการสนับสนุน

3.7 ด้านเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ วัดควรจะมีวัสดุอุปกรณ์ที่ได้มาตรฐานทันสมัยเหมาะกับงานในปัจจุบัน ควรมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการใช้ในการทำการเกษตรให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าของวัสดุอุปกรณ์ โดยใส่เครื่องมือที่สามารถที่จะใช้งานได้ การฝึกอบรมบุคลากรให้ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการจัดทำบัญชีแยกประเภทวัสดุ เพื่อตรวจสอบวัสดุอุปกรณ์

3.8 ด้านการจัดการ วัดควรมีการสร้างเครือข่ายชุมชนดำเนินการพัฒนาวัด ควรมีการจัดการโดยรับผิดชอบที่จะช่วยการลดผลกระทบจากการทำการเกษตรหรือการท่องเที่ยว เน้นชุมชน ให้ชุมชนสามารถที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนได้ ควรมีระบบในการจัดการที่เป็นรูปธรรม มีตัวชี้วัดความสำเร็จ จะต้องมีการที่สามารถตรวจสอบได้เป็นระบบ มีการแบ่งงานอย่างชัดเจนมีการจัดคน ให้เหมาะสมกับงานควรคำนึงถึงเรื่องการจัดการให้มากที่สุด เพราะจะเป็นตัวดัชนีชี้วัดความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง พบว่า วัดตั้งอยู่ในแหล่งของชุมชนการเกษตร มีพื้นที่เป็นที่ราบ อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งรายล้อมด้วยชุมชนเกษตรกร การจัดทำพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนมีความสะอาดมีความสวยงามแบ่งเขตโดยชัดเจนในการเพาะปลูกเชิงเกษตร สามารถนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาซึ่งมาบูรณาการในการจัดทำการเกษตร ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงามได้ง่ายและจัดระเบียบให้เกิดผลได้ง่าย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนัญญา ปาอนันต์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง” ผลการวิจัยพบว่า ด้านแรงจูงใจภายนอกที่ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ คือ ความสวยงามของสถานที่ในระดับมากที่สุด

2. ศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีวัสดุอุปกรณ์ที่ครบพร้อมเพรียงที่จะใช้งาน และใช้งานได้คุ้มค่าและใช้งานได้อย่างถูกวิธี มีความแข็งแรงทนทานและคุ้มค่าต่อการใช้งาน มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยและรองรับในการเกษตรให้เกิดผลในด้านผลผลิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมฺโม) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการศึกษาพบว่า วัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ภายใน เป็นสิ่งของสำคัญในการทำงานในสำนักงานแต่ละวัด ถ้าสิ่งของดังกล่าวมาไม่เพียงพอ ทางวัดก็ควรจะดำเนินการหาเจ้าภาพในการจัดการวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม

3. แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง พบว่า วัดควรจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรมีการแบ่งโซนที่ชัดเจน มีคนคอยสอดส่องดูแล มีการวางผัง มีการจัดโซนจัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม มีความโปร่ง โล่งสบาย มีความร่มเย็นของต้นไม้ในการจัดภูมิทัศน์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนัญญา ปาอนันต์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง” ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรให้ความสำคัญกับ การดูแลสภาพแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้คงความเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์สวยงาม เพื่อเป็นจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยโดยการแสดงแผนภาพ ดังภาพที่ 1

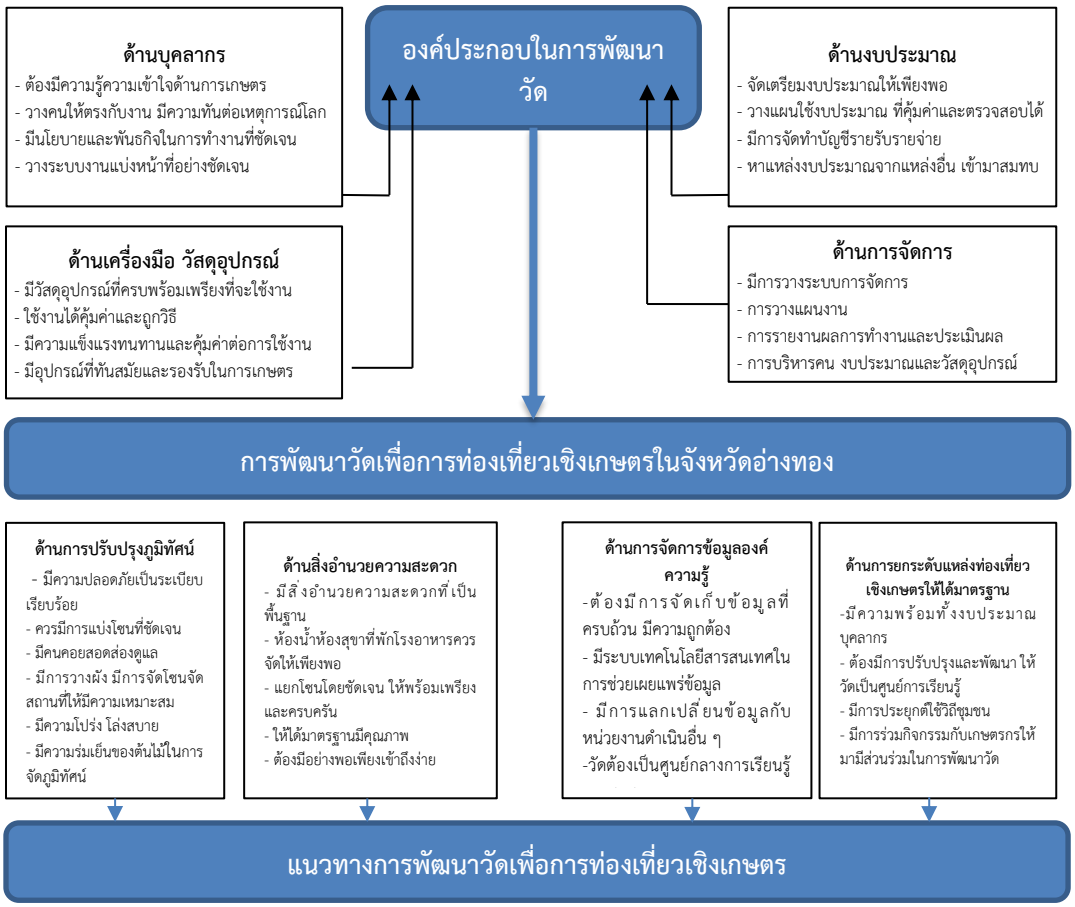

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง โดยมีลักษณะที่สำคัญในแต่ละด้านโดยได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน 1) ด้านบุคลากร 2) ด้านงบประมาณ 3)ด้านเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการจัดการ ผลการวิเคราะห์กระบวนการในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง โดยสรุปมีดังนี้

1) ด้านบุคลากร พบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในด้านบุคลากร จะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรที่จะได้ให้ข้อมูลข่าวสารและสิ่งสำคัญได้ถูกต้อง วางคนให้ตรงกับงาน มีความทันต่อเหตุการณ์โลก มีนโยบายและพันธกิจในการทำงานที่ชัดเจน มีการวางระบบ แบ่งงานแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน

2) ด้านงบประมาณ พบว่า ต้องมีการจัดเตรียมงบประมาณให้เพียงพอ มีการวางแผนใช้งบประมาณ ที่คุ้มค่าและตรวจสอบได้ มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายงบประมาณ มีการหาแหล่งงบประมาณจากแหล่งอื่น มีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนเข้ามาสมทบด้วย

3) ด้านเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัสดุอุปกรณ์ที่ครบพร้อมเพรียงที่จะใช้งาน และใช้งานได้คุ้มค่าและใช้งานได้อย่างถูกวิธี มีความแข็งแรงทนทานและคุ้มค่าต่อการใช้งาน มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยและรองรับในการเกษตรให้เกิดผลในด้านผลผลิต

4) ด้านการจัดการ พบว่า มีการวางระบบการจัดการ การวางแผนงาน มีการรายงานผลการทำงานและประเมินผล จัดทำงบวัดและประเมินผลการคุ้มค่า การบริหารคน งบประมาณและก็วัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสม จัดสรรสิ่งต่างๆให้เหมาะสมกับการทำงาน มีความยืดหยุ่นของแผนงาน คำนึงถึงบุคลากรและแผนงานต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรมีความต่อเนื่องในการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ด้านการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และ ความรู้ ทางด้านการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำงานวิจัยการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง ไปศึกษาในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงใกล้เคียงในจังหวัดอ่างทอง เพื่อหาข้อมูลเปรียบเทียบนำไปพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ควรนำงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทองให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3. ควรดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วน ซึ่งใช้เป็นวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทอง เพื่อปรับปรุงแก้ไขและเรียนรู้อย่างถูกวิธี จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทองเป็นการเฉพาะ

4. ควรเพิ่มกรณีศึกษาจากพื้นที่ของจังหวัดอื่นเพื่อเพิ่มบริบทของการวิจัยให้ได้องค์ความรู้และการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดอ่างทองที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2557). *คู่มือการประเมินแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

ณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป. (2557). รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. *Veridian E Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ,* 7(3), 310-321.

ดลใจ มณีงาม. (2550). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ปิยะวดี หิริมกมล. (2545). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวุฑฺโฒ). (2561) *การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธัชธร สิริมงฺคโล (มาตรา). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.* (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวรีย์ ศิริโภคาภิรมย์. (2546) *การวิจัยทางการศึกษา.* ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอ่างทองอำเภอ. (2563). *บัญชีสำรวจพระภิกษุ สามเณร, ชี, ศิษย์วัด, อารามิกชน ประจำปี พ.ศ. 2563 คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง.* อ่างทอง: สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง.

อนัญญา ปาอนันต์. (2560) *แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง* (วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน ของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร*

THE INTEGRATION OF BUDDHADHAMMA FOR PUBLIC SERVICE OF BANGPHLAT DISTRICT OFFICE IN BANGKOK

พระธีระพงษ์ ธีรงฺกุโร, รัฐพล เย็นใจมา, อนุวัต กระสังข์
PhraTheeraphong Theerangkuro, Ratthapol Yenjaima, Anuwat Krasang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: dewpolraksa1111@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการให้บริการประชาชน 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชน 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชน การวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนผู้มาใช้บริการของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน วิเคราะห์ข้อมูลการให้บริการด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยพบว่า 1. การให้บริการประชาชนภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3. ปัญหาและอุปสรรคการให้บริการประชาชน การดูแลเอาใจใส่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชน การจัดสถานที่สิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอเหมาะสม ให้บริการด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความพร้อมให้บริการอยู่เสมอ ตรงต่อเวลา เข้าถึงง่าย และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการให้บริการ

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การให้บริการประชาชน

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the level of public service, 2. To study the relationship between Buddha-dhamma and public service rendering; and 3. To study the problems, obstacles, and recommendations for the development of public services of the Bangphlat District Office in Bangkok Metropolis, conducted by the mixed-methods. The data were collected from 398 samples, derived from the population of 77,561 people who came to the Bangphlat District Office to use their services in the fiscal year 2020. Data were analyzed by frequency determination, percent mean standard deviation, Pearson correlation coefficient. The qualitative research, data were collected from 9 key informants using in-depth interviews.

Findings were as follows: 1. The overall public service was at a high level. 2. The relationship between Buddha-dhamma and public service rendering had the positive relations at high level with statistically significant level at 0.01 as a whole or individuals. To support quantitative data. There was a very high level of positive correlation with statistical significance at the 0.01, 3. Problems and obstacles in public service rendering in the areas of taking care and giving guidance to the people who used the service and facilities were still limited. For further suggestions for the development of public service were that the arrangement of the location and facilities should be adequate and appropriate for providing services with equality, always being ready to serve, punctual, easy to access, and bringing modern technology into service.

Keyword: Integration; Buddha-dhamma; Public Service

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 บัญญัติว่า “การบริหารราชการต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ ความมีประสิทธิภาพ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจ และการยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้ท้องถิ่น การกระจายอำนาจ การตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน มีผู้รับผิดชอบต่อผลของงานและความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน” (พระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5), 2545)

สำนักงานเขตบางพลัด เป็นองคาพยพหนึ่งของกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ด้วยการบริการในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่ภายใต้นโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร มาปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ปัจจุบันการให้บริการของสำนักงานเขตบางพลัดนับว่าอยู่ในระดับดี แต่การให้บริการของเจ้าหน้าที่บางจุดอาจติดขัดและยังมีปัญหาอยู่บ้าง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้ที่ให้บริการ อาจมีความตึงเครียดเนื่องจากผู้มาขอรับบริการมีจำนวนมากเกินไป จึงมีมนุษย์สัมพันธ์ต่อประชาชนผู้มารับบริการค่อนข้างน้อย ซึ่งในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการให้บริการประชาชนที่ต้องการรับบริการอย่างเร่งด่วน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ภายในสำนักงานเขตบางพลัดค่อยข้างน้อย เช่น อาคาร สถานที่จอดรถ เป็นต้น ทำให้ความพึงพอใจของประชาชนลดน้อยลง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบูรณาการเพื่อการให้บริการประชาชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักสังคหวัตถุธรรม คือ คุณธรรมที่เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ผูกใจคน และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี เป็นหลักพุทธธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั่วไป ทำให้สังคมเกิดความเป็นสุข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

การให้บริการเป็นการดำเนินงานที่เป็นระบบ โดยต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อให้ความช่วยเหลือตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน อันเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากที่สุด โดยผู้ให้บริการควรคำนึงถึงหลักการให้บริการที่ดี คือ ให้บริการด้วยความเท่าเทียมกัน รวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทันต่อเวลา และมีปริมาณการให้บริการที่เพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนผู้มารับบริการ (John, 1954) โดยมีการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการให้บริการประชาชน คือ หลักสังคหวัตถุธรรม ดังนี้ ทาน การให้ ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ (องฺ. จตุกฺก. 21/256/373)

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัย โดยการศึกษาระดับการให้บริการประชาชน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชน และศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาตามกรอบหน้าที่และกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ ตามนโยบายของสำนักงานเขตบางพลัดที่ได้ดำเนินการตามกระบวนการที่ปฏิบัติอยู่ โดยนำหลักสังคหวัตถุธรรม มาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาของการให้บริการประชาชน ผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการให้บริการของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ในการเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ และยุทธศาสตร์ด้านการให้บริการประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ คือ การบริหารราชการแผ่นดินจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อแผนพัฒนาและนโยบายของหน่วยงาน มีความคุ้มค่าในเชิงงบประมาณ เพิ่มและปรับลดขั้นตอน

การปฏิบัติงาน กระจายอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานในเชิงการตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เขตบางพลัดได้รับประโยชน์มากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร” โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากร (Population) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ประชาชนผู้มาใช้บริการของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 จำนวน 77,561 คน (สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร, 2563) การสุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (Statistical Software) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังนี้ (1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) (2) วิเคราะห์ข้อมูลการให้บริการประชาชน โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้

เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบคำถามปลายเปิด 2) การวิเคราะห์เชิงสถิติอนุมาน (Inferential Statistics Analysis) สำหรับทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation coefficient) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1 ถึง 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม (n=398)

การบูรณาการหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อการให้บริการประชาชน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ทาน การให้	4.05	0.650	มาก
2. ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก	4.10	0.648	มาก
3. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์	3.98	0.655	มาก
4. สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ	4.07	0.649	มาก
ภาพรวม	**4.05**	**0.612**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.05, S.D.=0.612)

เมื่อจำแนกรายละเอียดเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.10, S.D.=0.648) รองลงมา ได้แก่ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.07, S.D.=0.649), ทาน การให้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.05, S.D.=0.650) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.98, S.D.=0.655) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ระดับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวม

การให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค	4.07	0.674	มาก
2. ด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา	4.01	0.665	มาก
3. ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ	3.95	0.646	มาก
4. ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง	4.05	0.656	มาก
5. ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า	3.99	0.651	มาก
ภาพรวม	**4.01**	**0.614**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.01, S.D.=0.614)

เมื่อจำแนกรายละเอียดเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.07, S.D.=0.674) รองลงมา ได้แก่ ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.05, S.D.=0.656), ด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.01, S.D.=0.665), ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.99, S.D.=0.651) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.95, S.D.=0.646) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ / ตัวแปรต้น	การให้บริการประชาชน	ตัวแปรตาม				
		1. ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค	2. ด้านการให้บริการอย่างทันต่อเวลา	3. ด้านการให้บริการอย่างเพียงพอ	4. ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง	5. ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า
หลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4)	**.938****	**.887****	**.909****	**.842****	**.874****	**.859****
1. ทาน	**.849****	.768**	.829**	.788**	.781**	.801**
2. ปิยวาจา	**.888****	.848**	.859**	.797**	.832**	.802**
3. อัตถจริยา	**.887****	.836**	.854**	.800**	.824**	.820**
4. สมานัตตตา	**.909****	.890**	.882**	.797**	.854**	.811**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กันดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) กับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก (R=.938**)

3. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังที่แสดงดังนี้

3.1 ปัญหาและอุปสรรคการให้บริการประชาชน พบว่า เจ้าหน้าที่บางคนไม่สามารถดูแลเอาใจใส่ ด้วยการให้คำแนะนำ และให้ความสะดวกแก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง โดยประชาชนที่มาติดต่อขอความช่วยเหลือ ไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งการให้บริการมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ทำให้เกิดความล่าช้าในการให้บริการ การนำระบบดิจิทัลเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการให้บริการยังไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการในการให้บริการประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ค่อยข้างน้อย เช่น อาคาร สถานที่จอดรถ เป็นต้น การประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่ไม่เพียงพอและทั่วถึง เจ้าหน้าที่บางคนมีความกระตือรือร้นในการให้บริการประชาชนค่อนข้างน้อย ทักษะการสื่อสารและใช้ระบบดิจิทัลเข้ามาใช้ในการให้บริการยังน้อย

3.2 ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชน พบว่า เจ้าหน้าที่ควรดูแลเอาใจใส่ ด้วยการให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเปราะบาง และให้ความช่วยเหลือและรับฟังปัญหาของประชาชนควรให้บริการด้วยความรวดเร็ว โดยการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการให้บริการประชาชน เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ในการให้บริการประชาชนให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่จอดรถ เป็นต้น โดยมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านระบบดิจิทัล โดยการใช้ระบบแอพปริเคชันออนไลน์ต่าง ๆ การสร้างแรงจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน โดยการให้สวัสดิการต่าง ๆ และเพิ่มทักษะด้านเทคโนโลยีระบบดิจิทัลออนไลน์ โซเชียลมีเดียในการให้บริการแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

จากแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นการให้บริการจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรเป็นการลงมือปฏิบัติงานตามหลักการและขั้นตอนการให้บริการต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งการที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งในด้านบุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการในการให้บริการประชาชนที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจน โดยต้องนำหลักสังคหวัตถุธรรม คือ คุณธรรมที่เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ผูกใจคน และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี ประกอบด้วย ทาน การให้ ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ มาบูรณาการกับการให้บริการประชาชน โดยมีการให้บริการอย่างเสมอภาค การ

ให้บริการทันต่อเวลา การให้บริการอย่างพอเพียง การให้บริการอย่างต่อเนื่อง การให้บริการอย่างก้าวหน้า สามารถสังเคราะห์ได้เป็น MEPD โมเดล ดังนี้ M = Management การจัดการที่ดี ให้มีความสะดวกสบาย อำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ พร้อมให้บริการอยู่เสมอ E = Equality ความเสมอภาค ถูกต้องยุติธรรม บริการด้วยความใส่ใจ ไม่เลือกปฏิบัติ P = Provide การเสียสละจัดการให้ ตรงต่อเวลาทำการ มีใจพร้อมบริการเสมอ ช่วยเหลือสนับสนุนแก้ไขได้ทุกปัญหา สะดวกรวดเร็ว D = Digital ทักษะด้านดิจิทัล พัฒนาบุคลากรภาครัฐ ให้บริการภาครัฐด้วยระบบดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนเข้าถึงการบริการด้วยระบบดิจิทัล

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.05, S.D.=0.612) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ทานการให้ อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ เห็นได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิศิษฐ์ ฐานุตฺตโร (แซ่เจียง) (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การให้บริการสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการให้บริการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เจ้าหน้าที่ทุ่มเทพลังกายพลังใจและสติปัญญาในการให้บริการ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การจัดหางบประมาณจากหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุน การให้ข้อมูลข่าวสารที่มีความจริงใจ การพูดจาไพเราะชี้แจงแนะนำอธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้เข้าใจ มีความเต็มใจ ไม่นิ่งดูดาย อุทิตตนเองในการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ วางตนเป็นผู้มีเหตุมีผลมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้บริการต่อประชาชนอย่างเสมอภาค ทันเวลา เพียงพอ ต่อเนื่อง และก้าวหน้า เพื่อให้ประสบผลสำเร็จที่เป็นเลิศในการให้บริการ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก (R=.938**) ความสัมพันธ์หลักพุทธธรรม (สังคหวัตถุ 4) กับการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก โดยมีระดับความสัมพันธ์สูงมาก กล่าวคือ เมื่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการมากขึ้น ส่งผลให้การให้บริการประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ จุรีรัตน์ แก้วปัญญา (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการของบุคลากรฝ่ายสารบบคดี สำนักงานอัยการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก มีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก

3. ปัญหาและอุปสรรคการให้บริการประชาชน พบว่า เจ้าหน้าที่บางคนไม่สามารถดูแลเอาใจใส่ ด้วยการให้คำแนะนำ และให้ความสะดวกแก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง โดยประชาชน

ที่มาติดต่อร้องเรียนขอความช่วยเหลือ ค่อนข้างได้รับความช่วยเหลือน้อย มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้เกิดความล่าช้าในการให้บริการ การนำระบบดิจิทัลเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการให้บริการยังไม่เพียงพอ โดยที่เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ค่อยข้างน้อย การประชาสัมพันธ์ข่าวสารไม่ค่อยทั่วถึง โดยเฉพาะสถานการณ์โควิด 19 ความกระตือรือร้นค่อนข้างน้อย ทักษะการสื่อสารและใช้ระบบดิจิทัลยังน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจวรรณ สีตะระโส (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การให้บริการตามสังคหวัตถุธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการให้บริการ ข้อมูลบางครั้งมีความล่าช้า ระยะเวลาและขั้นตอนนานเกินไป ประชาชนมาติดต่อในเวลาเดียวกันเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่มีน้อยและบางคนขาดประสบการณ์ทำให้ไม่เพียงพอแก่การบริการ ป้ายบอกทางและป้ายให้ความรู้ ไม่ค่อยชัดเจนและมีขนาดตัวอักษรเล็ก ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาการให้บริการประชาชน พบว่า เจ้าหน้าที่ควรดูแลเอาใจใส่ ด้วยการให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง โดยให้ความช่วยเหลือด้วยความรวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการให้บริการประชาชน เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอต่อความต้องการ การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านระบบดิจิทัล การสร้างแรงจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ โดยการให้สวัสดิการต่าง ๆ และเพิ่มทักษะด้านเทคโนโลยีระบบดิจิทัล ออนไลน์โซเชียลมีเดียแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สามเณรเมธี เสี่ยบ่วง (คีลาวงค์) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณภาพการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสำนักงานเขตยานาวา กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ข้อเสนอแนะต่อคุณภาพการให้บริการ เจ้าหน้าที่คอยให้บริการในเวลาเร่งด่วน เพิ่มช่องทางการให้บริการ ปรับปรุงป้ายให้ความรู้ให้ชัดเจน อบรมเจ้าหน้าที่ให้มีมาตรฐานในการให้บริการ

องค์ความรู้จากการวิจัย

การให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นการให้บริการจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรเป็นการลงมือปฏิบัติงานตามหลักการและขั้นตอนการให้บริการต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งการที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งในด้านบุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการในการให้บริการประชาชนที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจน โดยต้องนำหลักสังคหวัตถุธรรม คือ คุณธรรมที่เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี ประกอบด้วย ทาน การให้ ปิยวาจา วาจาที่เป็นที่รัก อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ มาบูรณาการกับการให้บริการประชาชน โดยมีการให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการอย่างทันต่อเวลา การให้บริการอย่าง

พอเพียง การให้บริการอย่างต่อเนื่อง การให้บริการอย่างก้าวหน้า ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเป็น MEPD โมเดล ดังแสดงในแผนภาพที่ 1 ดังนี้

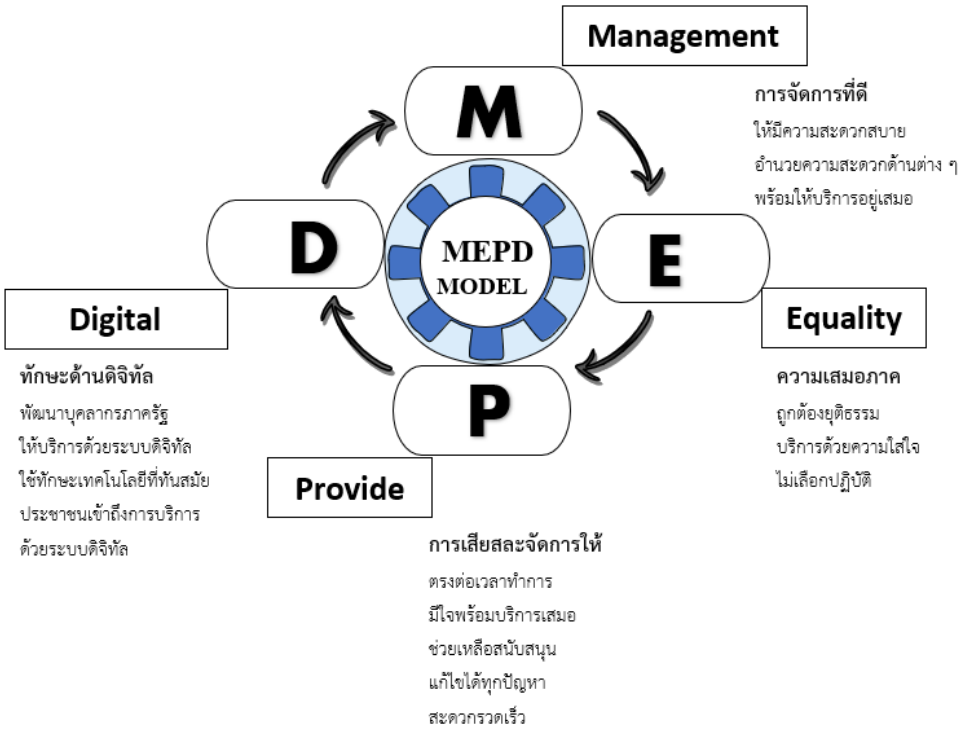

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย MEPD โมเดล

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชนของสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร” ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ดังปรากฏเป็น MEPD โมเดล สรุปได้ดังนี้

M = Management การจัดการ ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กรต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งมีการจัดสถานที่ให้มีความสะดวกสบายในการเดินทาง โดยการจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างความเพียงพอและเหมาะสม เช่น การจัดทำป้าย สัญลักษณ์ บอกจุดอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย การตอบข้อซักถาม การให้คำแนะนำ การช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่มีพฤติกรรมส่อในทางทุจริต โดยมีความพร้อมอยู่เสมอในการให้บริการ

E = Equality ความเสมอภาค ได้แก่ เจ้าหน้าที่ต้องให้บริการด้วยความถูกต้องยุติธรรมตามลำดับก่อนและหลัง ซึ่งเป็นการปฏิบัติแก่ประชาชนเหมือนกันทุกรายไม่เลือกปฏิบัติ และให้การบริการด้วยความใส่ใจและเป็นกันเอง เจ้าหน้าที่ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีการวางตัวเหมาะสม

P = Provide การเสียสละจัดการให้ ได้แก่ สำนักงานเขตบางพลัดเปิดและปิดการให้บริการตรงต่อเวลาทำการของทางราชการ โดยมีการให้บริการที่เป็นประโยชน์มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ บริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว ตรงต่อเวลา เข้าถึงง่ายสะดวก โดยที่เจ้าหน้าที่มีความกระตือรือร้น คอยให้ความช่วยเหลือ โดยมีการอธิบายเกี่ยวกับระเบียบและขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง สามารถติดต่อประสานงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องรวดเร็ว

D = Digital ทักษะด้านดิจิทัล ได้แก่ นำดิจิทัลเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการให้บริการด้วย E-Service พัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ ปรับเปลี่ยนเป็นการให้บริการภาครัฐด้วยระบบดิจิทัล มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถอธิบายขั้นตอนในการให้บริการที่เข้าใจง่าย ชัดเจนด้วยระบบดิจิทัล สื่อสารโซเชียล สร้างประโยชน์ต่อการให้บริการ และสื่อสารปฏิสัมพันธ์และสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี โดยให้การต้อนรับด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ทั้งนี้หน่วยงานหรือองค์กรต้องมีการกำหนดรูปแบบการให้บริการ โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการให้บริการ และมีช่องทางการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มาใช้บริการ เช่น กล่องรับความคิดเห็น แบบสอบถาม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การให้บริการประชาชนที่ต้องใช้ คือ MEPD โมเดล 1) M = Management การจัดการ 2) E = Equality ความเสมอภาค 3) P = Provide การเสียสละจัดการให้ 4) D = Digital พัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ ปรับเปลี่ยนเป็นการให้บริการภาครัฐด้วยระบบดิจิทัล เพื่อให้การให้บริการประชาชนเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายเพิ่มจำนวนบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ในการบริการประชาชนให้เพียงพอต่อความต้องการ เพิ่มงบประมาณเพื่อดูแลเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และเพิ่มทักษะด้านเทคโนโลยีระบบดิจิทัล ออนไลน์ โซเชียลมีเดียแก่บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการให้บริการ โดยการประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านระบบดิจิทัล ผ่านระบบแอพพริเคชันออนไลน์ต่าง ๆ และการปรับลดขั้นตอนการให้บริการที่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อนเพื่อเป็นแนวทางให้การบริการสามารถทำตามได้อย่างถูกต้องและไม่สับสน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน โดยใช้หลักพุทธธรรมอื่น ๆ นอกจากหลักสังคหวัตถุธรรม ขยายขอบเขตการวิจัยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน ทั้ง 50 สำนักงานเขตในกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กองงานวิจัยและประเมินผล. (2533). *เจ้าหน้าที่ปกครอง สถานภาพ บทบาท และพฤติกรรมในการให้บริการประชาชน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

จุรีรัตน์ แก้วปัญญา. (2560). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการของบุคลากรฝ่ายสารบบคดี สำนักงานอัยการจังหวัดขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เบญจวรรณ สีตะระโส. (2557). *การให้บริการตามสังคหวัตถุธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดนครสวรรค์.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพิศิษฐ์ ฐานุตฺตโร (แซ่เจียง). (2559). *การให้บริการสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545. (2545, 2 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 119 ตอนที่ 99ก. หน้า 1.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สามเณรเมธี เสี่ยบ่วง (คีลาวงค์). (2558). *คุณภาพการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสำนักงานเขตยานาวา กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร. (2563). *ข้อมูลจากแบบรายงานผลการให้บริการประชาชน พ.ศ. 2563 ตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558.* (อัดสำเนา).

John, D. M. (1954). *Management in the public service.* New York: McGraw-Hill Book Company.

การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร*

MANAGEMENT OF SUFFERING COLLECTION OF WAT LADBUAKHAO (RAJAYOTA), SAPANSOONG DISTRICT, BANGKOK METROPOLIS

พระณพฤทธ คุณวีโร, ประเสริฐ ธิลาว, สุภัทรชัย สีสะใบ
Phra Nopparit Khunaviro, Prasert Tilao, Supatrachai Srisabai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: 6301204218@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ เปรียบเทียบความคิดเห็นและปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ร เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร จำนวน 398 คน โดยการแจกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ โดยภาพรวมมาก อยู่ในระดับ 2. ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3. ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ ไม่มีความเข้าใจในปัญหาของผู้รับการปรึกษา ไม่มีการสำรวจและพิจารณาทางเลือก ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการพูดคุย ควรมีการสำรวจปัญหาอย่างละเอียด ควรมีการพิจารณาความเร่งด่วน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; วิธีการบิณฑบาต; ความทุกข์

---

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

This research paper intended to study management, compare comments, issues, obstacles and recommendations for the management of alms bowl-suffering collection methods, conducted by the mixed methods. The quantitative research collected data from 398 samples who were people in Saphan Soong District, Bangkok Metropolis with questionnaires and analyzed data with frequency, percentage, average, standard deviation. The qualitative research, data were collected from 8 key informants and analyzed by content descriptive interpretation.

Findings were that; 1. People had opinions on the management of suffering collection by alms bowl collection method, by overall, were at high level. 2. The results showed that people of different genders, ages, occupations and monthly incomes had different opinions on the management of suffering collection by alms-bowl collection method with statistically significant level at 0.05, while people with different education levels did not have different opinions, 3. Problems, obstacles, and recommendations for the management of the suffering collection by alms bowl collection method of Wat Lad Bua Khao. Saphan Soonng District, Bangkok Metropolis were found that the problems and obstacles were that there was not understanding of the problems of the counselor, there was no survey and consideration of the options. The suggestion was that there should be discussions, the problem should be thoroughly explored, the urgency should be considered.

Keywords: Management; Suffering Collection; Suffering. Alms bowl collection.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางดับทุกข์หรือโรคทุกข์นั้นไว้ทั้งในระดับต้น ระดับกลาง และ ดับอย่างถาวร โดยปรากฏเป็นวิธีการ กระบวนการไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นกระบวนการ ซึ่งจะสามารถเกื้อกูล ช่วยเหลือเพื่อนร่วมทุกข์ ตามความเป็นจริง โดยหน้าที่ของผู้ให้การปรึกษา คือ ช่วยให้ผู้รับการปรึกษา เข้าใจปัญหาภายใน คือ ความทุกข์ใจ สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ และสามารถแก้ปัญหาหรือความทุกข์ตามทางสายกลาง คือ มรรคมีองค์ 8 ได้คุณสมบัติสำคัญของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อเวไนยสัตว์ทุกหมู่เหล่าคือ ความเป็นกัลยาณมิตร (ขุ.อิติ. 25/195/237) ซึ่งพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) อธิบายเพิ่มเติมว่า กัลยาณมิตร หรือ กัลยาณมิตรธรรม เป็นเสมือนผู้รู้ ทำให้สามารถชี้แนะ ชักนำบุคคล

อื่นให้สามารถพัฒนาตนเองในทิศทางที่เหมาะสมใน ทุกด้าน เป็นไปด้วยความรัก ความเมตตาปรารถนาดี เมื่อบุคคลมีกัลยาณมิตรที่ดีแล้ว ก็ทำให้เริ่มมีความเข้าใจหรือเห็นแนวทางการฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรก็จะไม่มีผู้ที่คอยแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ทำให้มีโอกาสดำเนิน ชีวิตผิดพลาด ไปในทางที่ไม่เหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) ดังนั้น การมีกัลยาณมิตร จึงเสมือนมีมิตรที่ดีที่คอยแนะนำ ชักจูงให้ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดี ที่ถูกต้องและเหมาะสม ด้วยความรัก ความจริงใจ โดยไม่หวัง ผลตอบแทน การทำหน้าที่ผู้ให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้าสอดคล้องกับ หลักธรรม ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

1. ปิโย แปลว่า น่ารัก หรือเป็นที่รัก เป็นลักษณะของผู้ที่มีความเป็นมิตร มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข รู้สึกเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนนั้น และพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าทั้งยังคอยส่งเสริม สนับสนุน และให้กำลังใจ ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ จะทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้เกิดความไว้วางใจ รักใคร่ สนิทสนม และอยากเข้าไปหา ไปปรึกษา

2. ครุ แปลว่า น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ เป็นลักษณะของผู้ที่มีความยึดมั่นในหลักการ ยึดถือกฎระเบียบเป็นสำคัญ คอยตักเตือนไม่ให้ผู้อื่นประพฤติไม่ถูกต้องและฝ่าฝืน กฎระเบียบ ปราศจากอคติหรือความลำเอียง ให้ความเป็นธรรมกับทุกคน ทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้เกิด ความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนีโย แปลว่า น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่องในฐานทรงคุณ เป็นลักษณะของผู้ที่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการพัฒนาเอง โดยเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าแสวงหา ความรู้อยู่เสมอ มีความประพฤติเหมาะสม แต่งกายสุภาพเรียบร้อย ทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้เกิดความเชื่อถือ ความศรัทธา พร้อมที่จะรับฟัง ให้ความร่วมมือ และกล่าวถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจ ภูมิใจ

4. วตฺตา แปลว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีด้วยการพูดให้เข้าใจมองเห็นเหตุผลชัดเจนทำให้หมดความเคลือบแคลงสงสัย พร้อมทั้งเห็นคุณค่าและความสำคัญจนเกิดความซาบซึ้งยอมรับอยากลงมือกระทำหรือนำไปปฏิบัติ ทั้งยังเป็นคำพูดที่ทให้ผู้ฟังเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำให้สำเร็จ โดย ไม่หวั่นกลัวต่อความยากลำบาก และเป็นไปด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร

5. วจนกฺขโม แปลว่า อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคปรึกษา ปัญหา ข้อเสนอแนะ หรือข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ด้วยความอดทน ไม่แสดงความเบื่อหน่าย ไม่แสดงอารมณ์ ฉุนเฉียว หรือโต้แย้งด้วยอารมณ์รุนแรง

6. คมฺภีรญฺจ กถ กตฺตา แปลว่า แถลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ สามารถอธิบายเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับ เป็นขั้นเป็นตอน พร้อมทั้งการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

7. โน จฏฐาเน นิโยชเย แปลว่า ไม่ชักนำในอฐาน คือ เป็นลักษณะของผู้ที่ไม่แนะนำชักชวนให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขต่างๆ หรือไม่ชักชวนหรือชี้นำให้ทำในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งแนะนำในทางที่ดี ชี้ให้เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ หรือโทษของสิ่งนั้นๆ ได้

เนื่องจากในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการให้การปรึกษา ทั้งในกระบวนการแก้ปัญหา เช่น อริยสัจจ์ 4 (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2556) ซึ่งจัดเป็นกระบวนการพื้นฐานในการให้การปรึกษา หลักกรรมและวัฏฏะ หลักพรหมวิหาร หลักกัลยาณมิตร หลักไตรลักษณ์ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2556) เป็นหลักที่สำคัญของผู้ที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมีหลักที่เกี่ยวเนื่องกับการเข้าใจ ปัญหา การสร้างประสิทธิภาพ เพื่อความก้าวหน้าในกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ (ชัชนิธิฐา ชัชวาลวงศ์, 2565; ณัฐกานต์ บุญแนบ, 2562; พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ, 2564; พระครูเวฬุวนาภิรมย์ (ทวีป กิตฺติสาโร), 2565; พระอลงกรณ์ กนฺตวณฺโณ, 2564) ล้วนเกี่ยวเนื่องกับ ทักษะ ของผู้ให้การปรึกษา ในส่วนของผู้ให้การปรึกษาทางโหราศาสตร์แม้จะมีหลักการอันเป็นสากล แต่ทักษะและการประยุกต์ใช้ศาสตร์อื่นมาบูรณาการก็ขึ้นอยู่กับภูมิหลังและความสนใจของแต่ละท่าน ซึ่งยังไม่ได้กหนดรูปแบบการบูรณาการที่ชัดเจน ในสังคมไทยแม้โหราจารย์จะใช้หลักธรรมทางพุทธ ศาสนาเพื่อให้การปรึกษาในการขจัดทุกข์ดังกล่าว แต่ก็ยังขาดการวิเคราะห์เพื่อการกำหนดรูปแบบที่ตายตัว

โครงการบิณฑบาตความทุกข์ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อคนที่มีความทุกข์ มีปัญหาและไม่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ เป็นโครงการเพื่อให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์และการพยากรณ์เพื่อขจัดความทุกข์ตามแนวทางพุทธจิตวิทยา เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิตมนุษย์ว่า มีความขัดข้อง ปรวนแปร เดือดร้อน ลำบาก เจ็บปวด สูญเสีย พลัดพราก และมีปัญหา ซึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ความทุกข์ หรือโรคทุกข์” เพราะฉะนั้น ผู้ที่มาปรึกษากับพระพุทธเจ้าก็เพื่อต้องการรักษาโรคทุกข์ของตนเอง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการให้การปรึกษาวิถีพุทธจึงอยู่ที่การดับทุกข์เท่านั้น ดังปรากฏพุทธดำรัส ในอลคัททูปมสูตร ความว่า “ทั้งในกาลก่อนและในกาลบัดนี้ เราบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์ (ม.มู. (ไทย) 12/24/554) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธองค์ต้องการให้บุคคลที่มีโรคทุกข์ได้พัฒนาตนเองให้สูงยิ่งขึ้น มีความสามารถในการเรียนรู้ แก้ไขและป้องกันโรคทุกข์ด้วยตนเอง และสามารถพลิกฟื้นชีวิตของตนเองให้พ้นจากโรคทุกข์ทั้งปวง พ้นจากวงจรการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เข้าสู่พระนิพพาน

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงใคร่จะศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการ การปรึกษาทางโหราศาสตร์ตามแนวพุทธจิตวิทยา และคุณสมบัติอันพึงประสงค์ของผู้ให้คำปรึกษาทางโหราศาสตร์ เพื่อให้การปรึกษาดังกล่าวเป็นส่วน หนึ่งในการแก้ปัญหาเพื่อขจัดทุกข์ แก่ชาวพุทธไทยตามแนวพุทธจิตวิทยา ให้เป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research)และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งสิ้น 77,145 คน (สถิติประชากรจากทะเบียนบ้าน พื้นที่ แขวงสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ข้อมูลเดือนธันวาคม, 2562) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน จากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1967)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ประชาชน นักวิชาการ และนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 8 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม(Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงพระครูปทุมบุษโยภาส เจ้าคณะแขวงประเวศ เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ อนุญาตให้ผู้ศึกษา ได้ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร เพื่อขอแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์

2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดเป็นจำนวน 398 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

3. ทำการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสังฆาธิการ ประชาชน นักวิชาการ และนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 8 รูปหรือคน

4. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณครบถ้วนทั้งหมด จำนวน 398 ชุดนำมาวิเคราะห์ประมวลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงประเด็นให้เป็นไปตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบ (t-test) และการทดสอบ (F-test) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร พบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยรวม

การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการสร้างสัมพันธภาพ	4.460	0.501	มาก
2. ด้านการสำรวจปัญหา	4.337	0.552	มาก
3. ด้านการเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ	4.296	0.542	มาก
4. ด้านการวางแผน แก้ปัญหา	4.343	0.514	มาก
5. ด้านยุติการให้คำปรึกษา	4.285	0.578	มาก
โดยภาพรวม	**4.344**	**0.486**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.344, S.D. = 0.486) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับดังนี้ ด้านการสร้างสัมพันธภาพ

($\overline{X}$ = 4.460, S.D. = 0.501) ด้านการวางแผน แก้ปัญหา ($\overline{X}$ = 4.343, S.D. = 0.514) ด้านการสำรวจปัญหา ($\overline{X}$ = 4.337, S.D. = 0.522) ด้านการเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ ($\overline{X}$ = 4.296, S.D. = 0.542) และด้านยุติการให้คำปรึกษา ($\overline{X}$ = 4.285, S.D. = 0.578)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร พบว่า

ตารางที่ 2 สรุปโดยภาพรวม ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐาน	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	ค่าทดสอบ	ค่า Sig.	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	การบริหารจัดการ	t-test	0.31	-	/
2	อายุ	การบริหารจัดการ	F-test	0.43	-	/
3	การศึกษา	การบริหารจัดการ	F-test	0.03	/	-
4	อาชีพ	การบริหารจัดการ	F-test	0.48	-	/
5	รายได้ต่อเดือน	การบริหารจัดการ	F-test	0.20	-	/

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม โดยภาพรวมแตกต่างกัน

3. ผลการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร พบว่า ไม่มีการพูดคุยเพื่อสร้างความสนิทสนม จะเปิดประเด็นเลย ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการพูดคุยเพื่อสร้างความสนิทสนมกับผู้เข้ารับการปรึกษาก่อน พระอาจารย์ไม่ค่อยมีการแบ่งระดับเนื้อหาของปัญหา ให้ละเอียดมากนัก ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการสำรวจปัญหาของผู้เข้ารับการปรึกษาอย่างละเอียด พระอาจารย์ไม่มีความเข้าใจในปัญหาของผู้รับการปรึกษาอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการพิจารณาความเร่งด่วน และเลือกปัญหา ไม่มีการการสำรวจและพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงกับเป้าหมายที่สุด ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการการกำหนดเป้าหมายได้และแนวทางในการแก้ปัญหา ไม่ค่อยมีการสรุปผลของการแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะคือ การนัดหมายเพื่อติดตามผลการแก้ปัญหาในครั้งต่อไป เช่นทำใบนัด หรือติดตามผลทางออนไลน์

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ด้านการสร้างสัมพันธภาพ ด้านการสำรวจปัญหา ด้านการเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ ด้านการวางแผน แก้ปัญหา และด้านยุติการให้คำปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาพุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ” พบว่า การใช้พุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ เป็นการบูรณาการระหว่างจิตวิทยาการให้คำปรึกษากับคำสอนในพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการแบบผสมผสาน พบว่ามี 7 ขั้นตอนดังนี้ 1. ขั้นการสร้างสัมพันธภาพกับญาติมิตร 2. ขั้นการสร้างปฏิสันถารด้วยจิตเมตตา 3. ขั้นการสนทนาอย่างเป็นกัลยาณมิตร 4. ขั้นพินิจรู้ปัญหา 6. ขั้นให้คำปรึกษาแนะนำ 6. ขั้นนำพาให้คลายทุกข์ เกิดสุขทั้งภายในและภายนอก 7. ขั้นพยากรณ์และยุติการให้คำปรึกษา

ด้านการสร้างสัมพันธภาพ ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ด้านการสร้างสัมพันธภาพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์มีการกล่าวทักทายโดยความสุภาพ พระอาจารย์มีการใส่ใจ ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือท่าทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษา” พบว่า การปรึกษาตามแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตก เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ด้วยการสนทนาของผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษาภายใต้สัมพันธภาพที่ดี ซึ่งช่วยให้ผู้มารับการปรึกษาเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง มีความงอกงามทางด้านจิตใจ สามารถใช้พลังปัญญา และความสามารถของตนในการตัดสินใจแก้ปัญหา

ด้านการสำรวจปัญหา ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ด้านการสำรวจปัญหา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์มีการแบ่งระดับเนื้อหาของปัญหา พระอาจารย์มีการสำรวจองค์ประกอบของปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู) (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษา

พุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ” พบว่า จิตวิทยาการให้คำปรึกษาคือการให้ความช่วยเหลือที่เกิดจากสัมพันธภาพของบุคคลอย่างน้อย 2 คนคือผู้ให้และผู้รับการปรึกษา เพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาสามารถ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเองได้อย่างรอบครอบและเหมาะสม เพื่อทำให้การปรึกษามีประสิทธิภาพวิธีการพุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาคือกระบวนการการให้คำปรึกษาในพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้มารับคำปรึกษาสามารถตัดสินใจ เข้าใจและยอมรับตนเองในด้านต่าง ๆ

ด้านการเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ด้านการเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์มีความเข้าใจในปัญหาของผู้รับการปรึกษาเป็นอย่างดี พระอาจารย์ทราบความต้องการของของผู้รับการปรึกษาเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษา” พบว่า การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา เป็นกระบวนการที่ผู้ให้การปรึกษานำหลักธรรมโดยเฉพาะอริยสัจ 4 มาช่วยเหลือบุคคลที่มีทุกข์ใจให้เข้าใจความจริงของธรรมชาติของชีวิตตามแนวพุทธธรรม โดยใช้การสนทนาด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เอื้อให้ผู้มาปรึกษาเข้าใจทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองให้คลี่คลายทุกข์ได้ด้วยตนเอง และพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในไตรสิกขาสามารถคุ้มครองชีวิตตนเองให้ไปสู่หนทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์

ด้านการวางแผน แก้ปัญหา ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ด้านการวางแผน แก้ปัญหา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์มีแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหา พระอาจารย์มีการสำรวจและพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงกับเป้าหมายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร รุ่งเรืองกสกิจ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปรึกษาตามแนวพุทธ ศาสนาในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาทางอารมณ์” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบในการให้การปรึกษาตามแนวพุทธศาสนา แต่ละครั้งใช้เวลา 1 ถึง 2 ชั่วโมง การปรึกษาแต่ละครั้งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การเป็นกัลยาณมิตร 2) การค้นหาเหตุแห่งปัญหา และสอนเรื่องสาเหตุของความทุกข์ใจและการ ดับทุกข์ตามแนวพุทธศาสนา โดยเน้นในเรื่องของ ไตรลักษณ์ 3) การวางแผน แก้ไขปัญหา เน้นที่การ เข้าใจเรื่อง การไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ ตลอดจนการไม่ยึดมั่น และการเจริญสติ และ 4) การสรุป ประเมินผล

ด้านยุติการให้คำปรึกษา ประชาชนในเขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ด้านยุติการให้คำปรึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า

พระอาจารย์มีการประเมินสถานการณ์ของผู้รับการปรึกษา พระอาจารย์มีการนัดหมายเพื่อติดตามผลการแก้ปัญหาในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษา” พบว่า แนวทางการให้การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษาเป็นกระบวนการที่พระสงฆ์ให้การปรึกษาผู้ทุกข์ใจที่มาปรึกษา ให้มีสติ สมาธิ และสามารถควบคุมตนเองให้มีใจที่สงบนิ่ง ผ่อนคลาย พร้อมพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามจริง มีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สามารถจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง และมุ่งพัฒนาตนเองด้วยไตรสิกขา

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยโดยการแสดงแผนภาพ ดังนี้

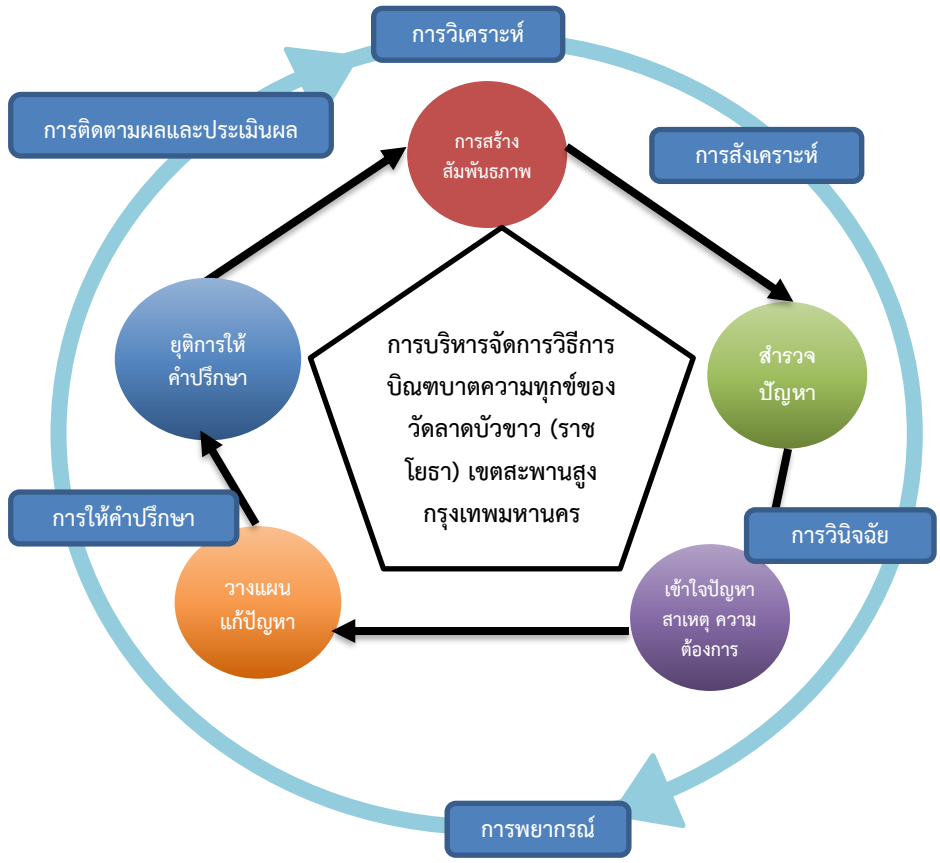

ภาพที่ 1 การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์

การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร สามารถอธิบายได้ดังนี้ การบริหารจัดการวิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการสร้างสัมพันธภาพ 2) ด้านสำรวจปัญหา 3) ด้านเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ 4) ด้านวางแผน แก้ปัญหา 5) ยุติการให้คำปรึกษา การจัดการการให้คำปรึกษา 6 ด้าน คือ "การวิเคราะห์" ปัญหา “การสังเคราะห์” กับความรู้และหลักธรรม “การวินิจฉัย” พิจารณาปัญหา “การพยากรณ์” แนวทางการแก้ปัญหา “การให้คำปรึกษา” แนะนำวิธรแก้ปัญหา “การติดตามผลและประเมินผล” ทำให้ปัญหานั้นได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ จะทำให้วิธีการบิณฑบาตความทุกข์ของวัดลาดบัวขาว (ราชโยธา) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานครเกิดผลที่ดีได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การทบทวนและสรุปข้อมูล ให้กับผู้รับคำปรึกษา
2. ควรมีการสำรวจปัญหาของผู้เข้ารับการปรึกษาอย่างละเอียด
3. ควรมีการการกำหนดเป้าหมายได้และแนวทางในการแก้ปัญหา
4. ควรการนัดหมายเพื่อติดตามผลการแก้ปัญหาในครั้งต่อไป เช่น ทำใบนัด หรือติดตามผลทางออนไลน์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรมีการศึกษาปัญหาข้อมูลของผู้รับคำปรึกษา
2. ควรมีการสังเคราะห์องค์ประกอบปัญหาให้เข้ากับตัวผู้มารับคำปรึกษา ควรมีการศึกษาปัญหาอย่างถ่องแท้
3. ควรมีการวินิจฉัย ให้รวดเร็วและทันถ่วงที ควรทำใบนัด หรือติดตามผลทางออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

ชัชนิธิฐา ชัชวาลวงศ์. (2565). หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาภาวะผู้นำของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 266-273.

ณัฐกานต์ บุญแนบ. (2562). การนำหลักพุทธธรรมมาปลูกฝังให้กับต้นกล้าที่เป็นเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 2(2), 55-64.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย) และคณะ. (2564). การพัฒนาเครือข่ายเยาวชนในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่าย ลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(2), 69-80.

พระครูเวฬุวนาภิรมย์ (ทวีป กิตฺติสาโร) . (2565). การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัวใน ตำบลคลองตาคต อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 23-33.

พระเจนท์จันทร์ จนฺทปญฺโญ (แสงคำ). (2560). *ศึกษาวิเคราะห์วิธีการดับทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมนูญชีวิต.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2543). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระเมธีธรรมประนาท (ปรีชา มวลชู). (2561). *การศึกษาพุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอลงกรณ์ กนฺตวณฺโณ. (2564). ประสิทธิภาพการจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอเมืองเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 4(1), 47-56.

วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา. (2542). *การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การปรึกษา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2549). *การพัฒนารูปแบบการปรึกษาตามแนวพุทธศาสนาในการช่วยเหลือผู้ที่มี ปัญหาทางอารมณ์* (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักบริหารการทะเบียน. (2563). *กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย "จำนวนประชากรและบ้าน".* สืบค้น 23 พฤศจิกายน 2563, จาก: http://stat.dopa.go.th/xstat/popyear.html 2563.

Yamane, T. (1967). *Statistic: An Introductory Analysis.* New York: Harpen and Row.

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฏฐมีบูชา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*

CONSERVATIVE AND INHERITANCE OF ATTHAMI BUCHA DAY FOR SUSTAINABLE PROMOTION TOURISM

พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร,
พระครูปฐมธีรวัฒน์ (บัญชา ฐิตธมฺโม), พระปลัดสมชาย ดำเนิน
Phrapalad Prapoj Yusamran, PramahaPrakasit Thitipasitthikorn,
Phrakhrupathomthirawat (Buncha Thitadhammo), Phrapalad Somchai Damnoen
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: prakasit.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำชุดความรู้ และส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน วัดใหม่สุคนธาราม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 55 รูปหรือคน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การร่วมกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล ตีความสร้างข้อสรุป และนำเสนอแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดงานวันอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธาราม ประกอบด้วย การแทงหยวก การทำกวด ตะไล และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวันอัฏฐมีบูชา ได้แก่ ไตรลักษณ์ อปริหานิยธรรม สังเวชนียธรรม ความกตัญญูกตเวที และอัปปมาทธรรม ที่ประชาชนยึดถือปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตนำมาซึ่งความสงบสุขของชุมชน 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการถ่ายทอดมาจากพระสงฆ์ในการทำกวดตะไล การแทงหยวก ในปัจจุบันขาดการสืบทอด จึงมีการจัดเก็บภูมิปัญญาในรูปแบบวีดีทัศน์ หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และจัดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา 3. การท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน เกิดจากการนำทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่มาจัดเป็นจุดท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงการจัดงานประเพณีวันอัฏฐมีบูชา ตามมาตรการในการเฝ้าระวัง ป้องกันการระบาดของเชื้อโรคติดต่ออุบัติใหม่

คำสำคัญ: การอนุรักษ์และสืบสาน; วัฒนธรรมประเพณี; วันอัฏฐมีบูชา

*Received July 8, 2021; Revised July 17, 2021; Accepted July 18, 2021

Abstract

This research article aimed to synthesize local wisdom, create a set of local wisdom and knowledge on Attamebucha Day, and promote tourism on the capital base of traditions, culture and community way of Wat Mai Sukhontharam, Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province, conducted by qualitative research methods, collected data from 55 key informants by in-depth interview, observation and participation. Data were analyzed by Triangulation on how to collect data, data interpretation, drawing conclusions, and analyzed the data by descriptive interpretation.

The results showed that 1. the local wisdom in organizing the Attami worship day of Sukhontharam monastery included banana core stabbing, talisman fireworks and Buddhist principles that appeared in the documents of Attamee Worship Day, namely trilakana, aprihanitham, sanctuary, gratitude, and uppity, which people adhere to as a way of life, bringing peace of the community. 2. Nowadays, there is a lack of inheritance, so local wisdom is stored in video, books, e-media, and wisdom learning centers are organized and caused by the introduction of social capital. 3. Existing cultural capital and wisdom are classified as tourist hotspots and allow visitors to participate in activities to learn the wisdom of the community, including organizing the Tradition of Attamibucha Day, in accordance with surveillance measures to prevent outbreaks of new contagious pathogens

Keywords: conservation; Culture; Atthami bucha day

บทนำ

วันอัฏฐมีบูชา เป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า ตามพุทธประวัติกล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าสาละ เมืองกุสินารา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2539) นับว่าเป็นวันที่ชาวพุทธมีความโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องสูญเสีย พระบรมสรีระแห่งองค์พระบรมศาสดา ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูง ด้วยเหตุนี้ เมื่อวันแรม 8 ค่ำ แห่งเดือนวิสาขะเวียนมาบรรจบในแต่ละปี พุทธศาสนิกชนจึงพร้อมใจกันประกอบพิธีบูชาขึ้น โดยการประกอบพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพจำลอง และเรียกวันนี้ว่า “วันอัฏฐมีบูชา” เพื่อเป็นการเตือนสติพุทธศาสนิกชนให้ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท ระลึกถึงธรรมสังเวช และเข้าใจถึงความจริงทั้งหลายตามกฎของ

ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย (สำ.ข.17/45/62.)

ประเพณี อัฏฐมีบูชา วัดใหม่สุคนธาราม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้รับขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามประกาศกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เรื่อง การขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2562 ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน ทำให้คนในชุมชนเกิดความภูมิใจในตัวตนและความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ การส่งเสริมรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ถูกเน้นไว้ในมาตราหนึ่งของปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของยูเนสโก (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) ความมีเอกลักษณ์และในความแตกต่างหลากหลายของอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและสังคมที่ประกอบกันเข้าเป็นมนุษยชาติ” อันเป็น “แหล่งของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมและการสร้างสรรค์” (สุดแดน วิสุทธิลักษณ, 2560) ชุมชนสามารถได้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม งานเทศกาล ศิลปะการแสดง ทักษะที่สอดคล้องกับงานช่างฝีมือดั้งเดิมและด้านอื่น ๆ ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกลไกอันทรงพลังในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งใน ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ และกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว สามารถสร้างรายได้และกระตุ้นการสร้างงานไปพร้อมๆ กับการส่งเสริม ความภาคภูมิใจในชุมชนอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับชุมชนวัดใหม่สุคนธารามที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านการแทงหยวก การทำกวด ตะไล พลุไทย และภูมิปัญญาด้านอื่นๆ ที่ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่

การปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ การฟื้นฟูโดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม การพัฒนาริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีบนฐานวัฒนธรรมมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิตและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ซึ่งได้กำหนดแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

และวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายการกระจายรายได้สู่พื้นที่เมืองรอง โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพิ่มรายได้ให้แก่เศรษฐกิจฐานราก ยังเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานมิติทางประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชุมชนประสบความสำเร็จ ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่น ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฏฐมีบูชาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยด้วยการสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดทำชุดความรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา กิจกรรมท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม เติมรายได้เศรษฐกิจชุมชน ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมหลังโควิด-19 คลี่คลาย กระจายรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน และเพื่อให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย มีจิตสำนึกที่ดีงาม มีความคิดสร้างสรรค์ ทั้งด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม สร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามและเป็นแบบอย่างการสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา
2. เพื่อจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดในตำบลวัดละมุดพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้ทรงภูมิปัญญาการทำดอกไม้เพลิง กวด ตะไล บั้งไฟ จำนวน 5 หมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มหัตถกรรม กลุ่มอาชีพ ดนตรีไทย แหล่งท่องเที่ยวภายในตำบลวัดละมุด และตำบลใกล้เคียง จำนวน 55 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนาม ทั้งนี้การรับรู้ระหว่างการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยแบบสภากาแฟ (World Café) โดยผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการจัดเก็บข้อมูลทุกระยะของการดำเนินการวิจัยที่ทำร่วมกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับชุมชน มีการร่วมพูดคุยกับชาวบ้าน และการเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล จากกิจกรรมการมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตพฤติกรรม ข้อมูลที่ได้ในแต่ละวันมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) นำมาแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นปัญหา จากนั้นทำการตีความหมายของข้อมูลที่ได้ ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งทั้งหมดเป็นการวิเคราะห์จากเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis) ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล เพื่อสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์และเหตุผลในประเด็นปัญหาที่ศึกษา สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา

1.1 องค์ความรู้ด้านหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ชุมชนยึดมั่นในหลักคุณธรรมที่นำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติสืบทอดกันยาวนานมีการถ่ายทอดผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และขนบธรรมเนียมจารีตของชุมชน เพื่อการดำรงอยู่อย่างสันติสุขในชุมชนโดยองค์ความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวเนื่องกับวันอัฏฐมีบูชาที่ชุมชนสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย

1) หลักไตรลักษณ์ (สำ.ข. 17/12/27-28) การเข้าใจเรื่องอนิจจตา ทำให้คนไม่ประมาท ในวัย ในความไม่มีโรคในทรัพย์สมบัติ เสริมกำลังใจให้คนในชุมชนมีความมานะพยายาม เข้าใจในความไม่เที่ยงแท้ ช่วยให้สลดใจในสิ่งที่ควรสลด เร่งรีบประพฤติธรรม ความสุขเกิดขึ้นหลังการปล่อยวาง ช่วยให้ชีวิต แจ่มใส ได้พบความสงบเย็นซึ่งค่อนข้างจะหาได้ยากสำหรับบุคคลที่ดำรงชีวิตในปัจจุบัน

2) หลักอปริหานิยธรรม (ที.ม. 10/68/86) เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญ 7 ประการ ผู้ปฏิบัติ ธรรมนี้จะเป็นไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์ คือ (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน (3) ปฏิบัติตามกฎธรรมเนียมประเพณีของชุมชน (4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน หรือผู้อาวุโส (5) ให้เกียรติสุภาพสตรี (6) เคารพศรัทธาในปูชนียสถานของชุมชน เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน (7) ให้การอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ผู้ปฏิบัติชอบ เป็นเนื้อนาบุญของคนในชุมชน

3) สังเวชนียธรรม (มหา. ที. 10/149/117) ประกอบด้วย ความไม่ประมาท มีสติ มีศีล มีดำริมั่นในการทำกุศลให้ถึงพร้อม และรักษาจิตของตนให้ตั้งมั่นและผ่องใส เมื่อกระทำเช่นนี้ได้ย่อมมีความสุข

4) ความกตัญญูกตเวที (องฺ. ติก. ๒๐/๑๒๐/๑๑๔)ความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ หากสังคมใดมีบุคคลผู้มีความกตัญญูอยู่มาก สังคมนั้นก็ย่อมน่าอยู่เพราะมีความสงบและสันติ สามารถกล่าวได้ว่าสังคมนั้นเป็นสังคมแห่งคนดี

5) อัปปมาทธรรม (มหา. ที. 10/149/117) หมายถึง ความไม่เลินเล่อเผลอสติ ไม่ลืมตัวมัวเมาด้วยขาดสติขาดความยั้งคิด ประคองจิตให้ระลึกนึกได้และรู้สึกตัวอยู่เสมอในขณะทำ พูด คิด และไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท

หลักธรรมดังกล่าวปรากฏชัดจากความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนในจัดงานประเพณีวันอัฏฐมีบูชาของชุมชนวัดใหม่สุคนธารามที่แสดงออกด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธเจ้า ด้วยการจัดงานปฏิบัติบูชาในวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระด้วยระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนที่แสดงให้เห็นถึงความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสังขาร ควรตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เป็นการเสริมสร้างให้คนในชุมชนหมั่นทำคุณงามความดีเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น

1.2 องค์ความรู้ศิลปะด้านการแทงหยวก

งานช่างแทงหยวกเป็นงานด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการตาย ซึ่งสืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งปัจจุบันมีช่างแทงหยวกเพียงท่านเดียวคือ นายบุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ อายุ ๗๓ ปี ที่สืบทอดวิชาช่างแทงหยวกมาจากหลวงพ่อย้อย อินทโร อดีตเจ้าอาวาสวัดใหม่สุคนธาราม โดยขั้นตอนการแทงหยวกและประกอบเข้าเป็นลายชุดมี ๓ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นเตรียมหยวกกล้วย ขั้นแทงลวดลายลงบนหยวก และขั้นประกอบเป็นลายชุด งานแทงหยวกนอกจากประดับเชิงตะกอนแล้วยังสามารถนำมาประดับโต๊ะหมู่บูชา ทำเป็นโคมไฟ กระทง ทำภาชนะอาหาร รวมถึงการตกแต่งสถานที่ในงานต่างๆ เป็นภูมิปัญญาที่นับวันจะเลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากไม่ผู้สนใจสืบทอด งานแทงหยวกควรได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน ให้คงอยู่คู่ชุมชนและสังคมไทยตลอดไป

1.3 องค์ความรู้ประเพณีแห่กวด ตะไล

คุณค่าของประเพณีการแห่กวด ตะไล เป็นประเพณีที่สร้างความสนุกสนานและความสมัครสมานสามัคคีของประชาชนในชุมชน เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเอาไว้ให้สืบทอดถึงลูกหลาน และสืบสานประเพณีทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าของประเพณีการแห่กวดตะไล ทั้ง 5 ด้าน คือ1) ด้านจิตใจ คุณค่าทางด้านจิตใจ ชุมชนมีความเชื่อและศรัทธาว่าการจุดบั้งไฟเพื่อบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาบริเวณชุมชน เพื่อความสุขความเจริญของตนเองและครอบครัว ไม่เกิดภัยพิบัติหรือความเจ็บไข้ได้ป่วยในชุมชนนั้น 2) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ ให้มาเที่ยวชมงานขบวนแห่วันอัฏฐมีบูชาและขบวนแห่กวด ตะไล 3) ด้านสังคม การทำกวดตะไลของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย ต่างมีความสมัครสมานสามัคคีในการ

ทำงานเพื่อชุมชน 4) ด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น ในการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย สร้างความปลอดภัยให้กับผู้มาร่วมงาน 5) ด้านการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม นับว่าเป็นภูมิปัญญาหรือกุศโลบายของบรรพบุรุษ ที่ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจเกิดความสามัคคีในชุมชนในการทำกิจกรรมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อีกทั้งทำให้ลูกหลานได้เข้าวัดทำบุญนอกเหนือจากกิจกรรมการทำกวดตะไลตามประเพณี

1.4. องค์ความรู้ด้านขบวนแห่

การจัดขบวนแห่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาของชุมชนวัดใหม่สุคนธารามเป็นการรวมพลังของคนในหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมและรวบรวมภูมิปัญญาของหมู่บ้านของตนเพื่อจะนำมาแสดงให้ปรากฏต่อสายตาของนักท่องเที่ยวและเป็นการแสดงศักยภาพของหมู่บ้านของตนเอง โดยในแต่ละริ้วขบวนของหมู่บ้านจะประกอบด้วย คณะดนตรีบรรเลงนำขบวน สาวงามถือป้ายประจำขบวน นางรำประจำขบวนรถคติธรรม รถแห่กวด ตะไล และกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างความสนุกสนานและสอดแทรกเกร็ดความรู้ ประกอบด้วย การจัดขบวนแห่จำลองเหตุการณ์เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรกภูมิและวิถีชีวิตไทย ที่แสดงให้เห็นถึงผู้ที่กระทำผิดศีลจะได้รับผลกรรม ตอบสนองในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นความทุกข์ทรมานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อต้องการย้ำเตือนให้พุทธศาสนิกชนที่ไปร่วมงานได้เกิดสติคำนึงถึงบาปบุญคุณโทษ และมีความเกรงกลัวที่จะกระทำบาป นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีการแสดงมหรสพ การละเล่นและการจุดพลุตะไล และดอกไม้ไฟถวายเป็นพุทธบูชาจากหมู่บ้านต่างๆ (ยังไม่ชัดเจนเรื่อง องค์ความรู้ในบางประเด็น เหมือนเป็นเล่าว่า ในขบวนแห่มีอะไรบ้างเท่านั้น จะมีก็ตรงเกร็ดความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ เป็นต้น)

2. การจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา

2.1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม

ในการจัดงานวันอัฏฐมีบูชา ชุมชนมีกิจกรรม 1) การแทงหยวก 2) การทำกวดตะไล เป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชุมชน สามารถจัดทำชุดความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1) การบ่งชี้ความรู้ คือ การจัดเก็บความรู้ด้านการแทงหยวก จากลุงบุญธรรม ฤทธิ์ศรีสันต์ ผู้ทรงภูมิปัญญา และความรู้ด้านกวด ตะไล บั้งไฟภาคกลาง จากลุงโชอด สงค์อุบล ผู้ทรงภูมิปัญญา 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ เป็นการรักษาความรู้เดิม โดยการให้ผู้ทรงภูมิปัญญาสาธิตและบันทึกขั้นตอนวิธีการอย่างละเอียด และนำมา 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างในการบันทึกองค์ความรู้ 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ที่รวบรวมได้จัดทำในรูปแบบไฟล์ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย ใช้งานได้ของความรู้ เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ 5) การเข้าถึงความรู้ ทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก โดยการผลิตหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และการจัดเก็บองค์ความรู้ออนไลน์ 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเผยแพร่ความรู้ และ 7) การเรียนรู้ เป็นการ

นำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นและเกิดประสบการณ์ใหม่จากการจัดเก็บภูมิปัญญาของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม และถ่ายทอดในรูปแบบของหนังสือภูมิปัญญาการแทงหยวกและหนังสือภูมิปัญญากวด ตะไล บั้งไฟภาคกลาง

2.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน

การท่องเที่ยวงานประเพณีวันอัฏฐมีบูชาของวัดใหม่สุคนธารามซึ่งวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การบริการจุดท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในวันอัฏฐมีบูชาแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถมาเที่ยวชมวิถีชีวิตและศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนได้ โดยชุมชนได้จัดจุดท่องเที่ยวภายในชุมชน ประกอบด้วย

1) จุดท่องเที่ยวภูมิปัญญาการแทงหยวก

การใช้กาบกล้วยหรือหยวกกล้วยมีมาคู่กับชุมชนวัดใหม่สุคนธารามมายาวนานในรูปแบบของการนำมาประกอบอาหาร การเลี้ยงสัตว์ และการนำมาประกอบตกแต่งสถานที่และการประกอบพิธีเกี่ยวกับชีวิตในช่วงต่างๆ ของคนในชุมชนทั้งงานมงคลและอวมงคล การใช้กาบกล้วยประดิษฐ์เป็นกระทง พานไหว้ครู บัตรพลี และการทำภาชนะจากกาบกล้วย โดยการสลักเป็นลายไทยซึ่งเป็นลายพื้นฐานของการแทงหยวกแล้วนำมาประกอบ สามารถบรรจุอาหารคาวหวานได้ เป็นวัสดุที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง สามารถนำมาใส่อาหารเพื่อถวายพระสงฆ์ หรือในการต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมถึงเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

2) จุดท่องเที่ยวภูมิปัญญาการทำกวด ตะไล พลุ ตะไล

การทำกวดตะไลของชุมชนวัดใหม่สุคนธารามมีการปรับปรุงวัสดุและขนาดของกวด ตะไล ให้มีขนาดเล็กลง และมีเทคนิคกระบวนการในการบรรจุดินปืนเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการจุดรวมถึงการติดร่มและสายรุ้งเพื่อความสวยงามในการตกของกวดตะไล นอกจากนั้นชุมชนสามารถผลิตเป็นของที่ระลึกโดยการจำลองกวด ตะไล พลุไทย เพื่อมอบให้กับแขกผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมชุมชนรวมถึงการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว

3) จุดท่องเที่ยวภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ผลิตภัณฑ์สานผักตบชวากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านลานแหลม เป็นการทำจักสานผักตบชวา สนองความต้องการของตลาดผู้บริโภคที่หลากหลาย พัฒนาวิธีการผลิต รูปแบบเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่มีคุณภาพคงทนเหมาะสมต่อการใช้งาน มีลวดลายที่สวยงามทันสมัย ควบคู่กับการอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนานแต่ครั้งอดีต และนำมาเพิ่มมูลค่าด้วยลวดลายทวารวดี เช่น ลายก้านพืชขด ลายข้าวหลามตัด ลายดอกพิกุล ลายหัวใจโซ่ ลายตะขอ ลายถั่วตัด และลายผีเสื้อ มาประกอบเป็นกระเป๋าและวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนต่าง ๆ

4) จุดท่องเที่ยวภูมิปัญญาทางการเกษตร

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (บ่อปลาขำๆ ครูแอด) เป็นการทำการเกษตรผสมผสาน การนำเอาส่วนผสมของการทำอาชีพเกษตรกรมารวมไว้อย่างน้อย 2 ประเภทขึ้นไป ภายในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน เป็นการปลูกพืชคนละชนิด การเลี้ยงสัตว์คนละประเภท เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลระหว่างกัน บนพื้นฐานห่วงโซ่ที่มีความสัมพันธ์กัน ประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่าย รวมถึงไม่ยุ่งยากในการดูแล เช่น การปลูกข้าวแล้วข้างถนนที่มีการทำเป็นบ่อเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่เอาไว้บนบ่อปลา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นนวัตกรรมเกษตรผสมผสานที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับผู้ทำได้จริง บนพื้นฐานแห่งการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

5) ภูมิปัญญาหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว

หัตถกรรมกะลามะพร้าว ซึ่งกะลา เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เป็นวัสดุเหลือใช้ และเนื้อไม้จากกะลามีความงดงามตามธรรมชาติ อีกทั้งคุณภาพของกะลาจะไม่ทำปฏิกิริยากับกรด มีความปลอดภัยในการใช้ตักอาหาร สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้โดยการสอดแทรกความงดงามและสร้างสรรค์รูปแบบที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและรักษา “ความเป็นไทย” และความเป็นชาติ และเป็นภูมิปัญญาที่นำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิตแทนการใช้พลาสติกและการประหยัดพลังงานเป็นการสร้างสรรค์ผลงานภูมิปัญญาที่มีคุณค่า อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมของไทยให้คงอยู่สืบไป

ในยุคหลังการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ ชุมชนวัดใหม่สุคนธารามมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวปลอดภัย โดยมีการตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย บันทึกประวัติผู้ให้บริการและผู้รับบริการหรือนักท่องเที่ยว สวมใส่หน้ากากอนามัยและถุงมือตลอดเวลา จัดให้มีสถานที่ล้างมือและจุดบริการแอลกอฮอล์ มีระบบจัดการขยะ และของเสียที่ถูกสุขอนามัย เว้นระยะห่างระหว่างบุคคล กำหนดแนวเส้นการใช้บริการอย่างชัดเจน และมีการเพิ่มความถี่ในการทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคในสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงมีมาตรการสำหรับนักท่องเที่ยวในการตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย สวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา เว้นระยะห่างระหว่างบุคคล และเปลี่ยนการชำระเงินด้วยเงินสดเป็นระบบโอนเงินผ่านมือถือสมาร์ทโฟน เป็นต้น

นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการจัดการฐานข้อมูลการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชนแบบออนไลน์ (E-Tourism) ด้วยการจัดทำเว็บไซต์แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมเป็น Social network โดยเทคโนโลยีไอซีทีที่มีการใช้การสื่อสาร 2 ทาง ทำให้ผู้คนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างดีและที่สำคัญสามารถติดต่อสื่อสาร เชื่อมโยง มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับคนจำนวนมากในขณะที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ กัน โดยพัฒนาเป็นเว็บไซต์ที่เน้นบริการที่หลากหลายรูปแบบและตรงตามความต้องการของผู้ใช้งานมากขึ้น ซึ่งผู้ใช้งานหรือสมาชิกที่เป็นบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนในการจัดการและแบ่งปันเนื้อหาดังกล่าวให้กับกลุ่มคนในสังคมออนไลน์ส่งผลให้เกิดการติดต่อสื่อสารกันและมีกิจกรรมร่วมกัน และผู้ใช้

สามารถสร้างเนื้อหาได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้ใช้ไม่ต้องมีความรู้ในเชิงเทคนิครวมถึงการแบ่งปันข้อมูลไปยังเครือข่ายออนไลน์ที่ง่ายขึ้น เน้นหนักในด้านข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ มีการจัดเรียงเนื้อหาจัดกลุ่มเข้าหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างแผนและขับเคลื่อนแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีการพบปะและพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากภาครัฐและสถานศึกษาในการเข้ามาให้ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการประเมินและติดตามผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา

ชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม เป็นชุมชนที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรมที่นำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติสืบทอดกันยาวนานมีการถ่ายทอดผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และขนบธรรมเนียมจารีตของชุมชน เพื่อการดำรงอยู่อย่างสันติสุขในชุมชนโดยองค์ความรู้ทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวเนื่องกับวันอัฏฐมีบูชาที่ชุมชนสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักไตรลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูสุตจินดาภรณ์ (2560) ได้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรลักษณ์เพื่อบรรเทาทุกข์ของคนในสังคมปัจจุบันนั้น คนในสังคมจะต้องเข้าใจหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจตา สังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง ทุกขตา สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ และอนัตตตา สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นของไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นสามัญลักษณะ คือ มีลักษณะเสมอกันของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตสิ่งทั้งหลายทั้งปวง และในเรื่องความกตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษย์ทั้งหลาย เช่นเดียวกับ สุวรรณฐา ลืม (2561) ได้เสนอแนวทางส่งเสริมกตัญญูกตเวทีในสังคมไทยว่า เป็นการจัดการกับปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาของครอบครัวตลอดจนปัญหาประเทศ ทั้งนี้หากบุคคลซึ่งอยู่ในสถานะต่างๆ สามารถทำให้ครอบครัวเป็นสุข และสังคมเป็นสุข พลเมืองในประเทศมีความสามัคคี ให้อภัย รักใคร่ปรองดองกัน มีกุศลจิต กตัญญูกตเวทีต่อกันทั้งส่วนของมนุษย์ด้วยกัน ส่วนในด้านอัปปมาทธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธองค์ตักเตือนภิกษุทั้งหลาย ที่มาประชุมเป็นครั้งสุดท้าย เรียกว่า “ปัจฉิมโอวาท” ความว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม” ไม่เลินเล่อเผลอสติ ประคองจิตให้ระลึกนึกได้และรู้สึกตัวอยู่เสมอในขณะ ทำ พูด คิด และไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน (2563) พบว่า พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องความไม่ประมาทเป็นพระโอวาทสุดท้าย ในที่อื่นทรงสั่งสอนว่ากุศลธรรมทั้งหมดรวมลงในความไม่ประมาท เราจะได้หมั่นพิจารณาดูตนและหาโอกาสเพิ่มพูนคุณงามความดี

2. การจัดทำชุดความรู้มิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอัฏฐมีบูชา

องค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม 1) การแทงหยวก 2) การทำกวดตะไล เป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชุมชน โดยการจัดทำชุดความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนหรือการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นและเกิดประสบการณ์ใหม่ จากการจัดเก็บภูมิปัญญาของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พฤกษา ดอกกุหลาบ (2562) เรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อสืบสานศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ผลจากการสร้างแก่นสาระให้เป็นองค์ความรู้ที่ได้ในขั้นสุดท้าย ประกอบด้วย 10 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายของศิลปะการแทงหยวก 2) ประวัติความเป็นมาของศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี 3) เอกลักษณ์ของศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี 4) ลวดลายที่ใช้ในศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี 5) ต้นกล้วยที่ใช้ในการแทงหยวก 6) วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแทงหยวก 7) พิธีไหว้ครูก่อนการแทงหยวก 8) ขั้นตอนกระบวนการแทงหยวก 9) เทคนิควิธีการที่สำคัญในการแทงหยวก และ 10) เส้นทางสู่การเป็นผู้สืบสานศิลปะการแทงหยวก

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชุมชน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนวัดใหม่สุคนธาราม ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมและวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สโรชา อมรพงษ์มงคล (2561) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาเมืองมัลลิกา ร.ศ. 124 จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า เมืองมัลลิกาได้มีการนำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ สิ่งดึงดูดใจและกิจกรรมส่วนใหญ่นำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในเรื่องของการนำมาสร้างบรรยากาศเพื่อให้เป็นฉากหลัง เป็นกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก แล้วเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ตนมีอยู่มาประยุกต์ใช้กับปัจจุบัน และการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ ชุติกาญจน์ กันทะอู (2560) พบว่า บ้านร่องฟองมีศักยภาพเบื้องต้น ได้แก่ มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น แหล่งตีเหล็กทำเครื่องมือ อุปกรณ์การเกษตร แหล่งผลิตตัดเย็บเสื้อผ้า มัดย้อม มีเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงสะดวกและปลอดภัย

องค์ความรู้จากการวิจัย

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฏฐมีบูชาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยการค้นคว้าวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ของชุมชน ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างแผนและขับเคลื่อนแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีการพบปะและพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากภาครัฐและสถานศึกษาในการเข้ามาให้ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการประเมินและติดตามผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เสมอ

โดยเฉพาะการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า และส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรม การฟื้นฟูและถ่ายทอดภูมิปัญญาที่กำลังสูญหายให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม มีการพัฒนาสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายการสืบสานภูมิปัญญา การจัดการท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาและวิถีชุมชนอย่างต่อเนื่อง เน้นคุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์กับนันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ ด้วยความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร มีการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปลอดภัยจากเชื้อโรคอุบัติใหม่ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวันอัฏฐมีบูชา
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุนการใช้ระบบ “บวร” บ้าน วัด รัฐ ในการสืบสานส่งเสริมการยกระดับภูมิปัญญาของชุมชนสู่การสร้างคุณค่าในมิติการดำรงชีวิตและการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานและภาคประชาชน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันวางนโยบายในการทำงานที่สอดคล้องกันเพื่อให้เกิดการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงในระหว่างพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้นำหรือผู้แทนวัด ประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีในการจัดการท่องเที่ยวประเภทวัดหรือชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในเชิงพาณิชย์ เนื่องด้วยมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม ส่งผลให้พัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัดและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า การวิเคราะห์ความเสี่ยง การหามาตรการป้องกันความเสี่ยง จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) หรือโรคติดต่อร้ายแรงอื่นๆ ผู้ประกอบการ ผู้รับผิดชอบ ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร มัคคุเทศก์ และประชาชนทั่วไป ต้องหมั่นศึกษาและติดตามข่าวสารของราชการตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

ชุติกาญจน์ กันทะอู. (2560). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษา บ้านร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่* (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูปลัดสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน. (2563). การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิค 19. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(1), 115-128.

พระครูสุตจินดาภรณ์ (ยงยุทธ). (2560). *การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรลักษณ์เพื่อบรรเทาทุกข์ของคนในสังคมปัจจุบัน.* (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พฤกษา ดอกกุหลาบ. (2562). "การจัดการความรู้เพื่อสืบสานศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี". *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 2(2), 38-44.

พูลสวัสดิ์ มุมบ้านเซ่า. (2543). *ศิลปะการแทงหยวก.* กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2562. (2562, 2 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 136 ตอนพิเศษ 195 ง. หน้า 4.

การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2562, 18 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 136 ตอนพิเศษ 51 ก. หน้า 1.

ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกการเดินทางท่องเที่ยวไทยแบบปรกติใหม่. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 12-24.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2539). *พระปฐมสมโพธิกถา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาคาร.

สโรชา อมรพงษ์มงคล. (2561). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา: เมืองมัลลิกา รศ.124 จังหวัดกาญจนบุรี* (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2558). *องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุวรรณฐา ลือม. (2562). แนวทางส่งเสริมกตัญญูกตเวทีในสังคมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 7(2), 424-431.

Kemmis, S., & Taggart, R. (1988). *The Action Research Planer* (3rd ed.). Victoria: Deakin University Press.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย*

CAUSAL FACTORS AFFECTING WORK MOTIVATION AND AUDIT QUALITY OF THE CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANT IN THAILAND

พิธาน แสนภักดี, ณัฐสพันธ์ เผ่าพันธุ์
Pitan Sanpakdee, Natsapun Paopan
มหาวิทยาศรีปทุม
Sripatum University
Corresponding Author E-mail: pitan1990@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัย และสร้างแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยที่มีสถานะเป็นผู้สอบบัญชีอิสระ จำนวน 460 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสมรรถนะผู้สอบบัญชี การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบ การหมุนเวียนผู้สอบ และเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชี และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และแบบจำลอง (Mode)มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดมีค่าดัชนีความกลมกลืนทั้ง 6 ดัชนีที่ผ่านเกณฑ์การยอมรับ คือค่าดัชนี χ^2/df = 1.016, CFI = 1.00, GFI = 0.97, AGFI = 0.95, RMSEA = 0.006 และ SRMR = 0.028

คำสำคัญ: แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน; คุณภาพงานสอบบัญชี; ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

---

*Received September 13, 2021; Revised September 27, 2021; Accepted September 30, 2021

Abstract

Objectives of this research were to study the causal factors, direct and indirect influences of factors and a model of causal factors. The samples used for the research were 460 certified public accountants who had status of independent auditors, conducted with the mixed research methods, the quantitative and qualitative methods. Data were analyzed by Structural Equation Modeling, SEM.

The research results were found that factors of auditors' competence, audit fees, auditor rotation and auditing technology had direct positive influences on work motivation and audit quality. and work motivation has a positive direct influence on the audit quality of the Certified Public Accountants in Thailand with statistically significant level at 0.05 and the model was consistent with the empirical data that had six harmonious indices that met the acceptant criteria: χ^2 /df = 1.016, CFI = 1.00, GFI = 0.97, AGFI = 0.95, RMSEA = 0.006 and SRMR = 0.028

Keywords: work motivation; audit quality; Certified Public Accountant in Thailand

บทนำ

เศรษฐกิจของประเทศสามารถกระจายเงินไปยังกิจการที่มีประสิทธิผลซึ่งดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเศรษฐกิจจึงให้ข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ซึ่งช่วยให้นักลงทุนตัดสินใจลงทุนในธุรกิจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาชีพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต คืออาชีพที่ต้องรับผิดชอบในการประเมินความน่าเชื่อถือของงบการเงินของธุรกิจให้ได้รับข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ซึ่งเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจจัดสรรทางเศรษฐกิจของทรัพยากร (Wiwi, 2014) ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเป็นวิชาชีพที่ให้บริการในด้านการตรวจสอบบัญชี การตรวจสอบงบการเงินและรับรองงบการเงิน วิชาชีพตรวจสอบบัญชีต้องเผชิญกับวิกฤต ความไม่ไว้วางใจระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับรายงานของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับความถูกต้องความเป็นธรรมและความน่าเชื่อถือของรายงานทางการเงิน โดยมีเหตุการณ์ทางบัญชีที่เพิ่มขึ้นทั่วโลกชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของคุณภาพของรายงานทางการเงิน ซึ่งก่อให้เกิดความล้มเหลวในการรับรองงบการเงินที่ให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้งบการเงิน (Rosita, 2017)

คุณภาพงานสอบบัญชีจึงเป็นความกังวลสูงสุดของผู้บริหารในองค์กร ซึ่งเป็นผลลัพธ์สุดท้ายและได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างมากมาย สำหรับประเทศไทยจำนวนผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ในปี 2562 มีจำนวน 9,988 ราย (คณะกรรมการกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพบัญชี, 2563) และ พบว่ามีบริษัทที่มีคุณสมบัติที่จะต้องได้รับการรับรองงบการเงินจากสถิติการจดทะเบียนบุคคลจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ในปี 2562 มีสถิติการจดทะเบียนนิติบุคคล จำนวนทั้งสิ้น 746,298 ราย (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563)

ด้วยปัญหาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจากที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและทำการวิจัยในหัวข้อนี้ เพื่อจะได้แก้ปัญหาดังกล่าว และจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ยังไม่มีการศึกษาถึงปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยในบริษัทของประเทศไทย และการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการนำทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ของ McClelland มาพัฒนา และศึกษาตัวแปรเชิงประจักษ์ที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ผลการวิจัยครั้งนี้จะมีความสำคัญต่อต่อองค์กรที่ต้องได้รับการตรวจสอบและรับรองงบการเงินจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย รวมถึงคุณประโยชน์ด้านวิชาการ อาทิเช่น นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา ที่สามารถนำผลจากการศึกษาเชิงประจักษ์ในครั้งนี้ไปพัฒนาบูรณาการและการศึกษาต่อยอดทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย
3. เพื่อสร้างแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบ Explanatory Research โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย จำนวน 9,988 ราย (คณะกรรมการกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพบัญชี, 2563) ในการศึกษาครั้งนี้ได้ออกแบบการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) โดยพบขนาดที่เหมาะสม คือ 15 - 20 เท่าขององค์ประกอบในการศึกษา ทั้งนี้มีตัวแปรสังเกตุได้ทั้งสิ้น 23 ตัวแปร ได้กลุ่มตัวอย่าง 23 x 20 เท่ากับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 460 ตัวอย่าง (Stevens, 1986) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

ในการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมของแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่ได้รับความเชื่อถือ ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์หาตัวแปรและปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาศึกษาว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องในบริบทประเทศไทยอย่างไรและนำมาร่างข้อคำถามในการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม(Questionnaire) ในการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยได้จัดเตรียมข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบหรือตัวแปรระดับหนึ่งและหากพบว่าการสัมภาษณ์มีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจจะดำเนินการสัมภาษณ์หรือสอบถามในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม ส่วนในการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง จะแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต มีลักษณะคำถามแบบตัวเลือกทำรายการ (Checklist) และในส่วนที่ 2-7 มีลักษณะคำถามแบบประเมินค่า (Rating Scale) โดยใช้แบบ 5 ระดับ Likert’s Scale (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2559) ประกอบด้วยปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน จำนวน 15 ข้อคำถาม สมรรถนะผู้สอบบัญชี จำนวน 25 ข้อคำถาม การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี จำนวน 12 ข้อคำถาม การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี จำนวน 8 ข้อคำถาม เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี จำนวน 11 ข้อคำถาม และคุณภาพงานสอบบัญชีจำนวน 26 ข้อคำถาม

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยการมุ่งเน้นการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรง (Content Validity) หรือความสอดคล้องของข้อคำถามต่อวัตถุประสงค์และการวิจัย ทั้งนี้ได้ดำเนินการส่งมอบร่างแบบสอบถามให้กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านในการประเมินค่าสถิติดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence, IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 และการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการใช้สถิติ Cronbach’s Alpha ซึ่งจะพิจารณาค่า เท่ากับ 0.944 หมายความว่า ข้อคำถามดังกล่าวมีความเชื่อมั่น (วิชิต อู่อ้น, 2554)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นการดำเนินการวิจัยในรูปแบบ Survey Research โดยผู้วิจัยได้ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บแบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaire) จากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 460 ฉบับ ในส่วนวิธีเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย

ได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองแบบเผชิญหน้ากันและทางโทรศัพท์ โดยมีระยะเวลา ในการเก็บข้อมูล ตั้งแต่ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 - สิงหาคม พ.ศ. 2564

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ด้วยการประเมินแบบจำลองการวัดเพื่อตรวจสอบความเที่ยงของตัวแปร และการตรวจสอบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นและแบบจำลองโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณมาสรุปเป็นแบบจำลองทางสถิติ ร่วมกับการวิเคราะห์โดยการบรรยายเชิงพรรณนา วิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันแบบจำลองและความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า

1.1 สมรรถนะผู้สอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีค่า t-value เท่ากับ 3.81 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 2.58 จึงสรุปได้ว่า สมรรถนะผู้สอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1.2 สมรรถนะผู้สอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี มีมีค่า t-value เท่ากับ 3.04 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 2.58 จึงสรุปได้ว่า สมรรถนะผู้สอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1.3 การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีค่า t-value เท่ากับ 2.34 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 1.96 จึงสรุปได้ว่าการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.4 การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีมีค่า t-value เท่ากับ 2.45 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 1.96 จึงสรุปได้ว่าการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.5 การหมุนเวียนผู้ตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีค่า t-value เท่ากับ 1.99 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 1.96 จึงสรุปได้ว่า การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.6 การหมุนเวียนผู้ตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี มีค่า t-value เท่ากับ 3.15 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 2.58 จึงสรุปได้ว่า การหมุนเวียนผู้สอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1.7 เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีค่า t-value เท่ากับ 2.36 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 1.96 จึงสรุปได้ว่า เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

1.8 เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี มีค่า t-value เท่ากับ 5.07 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 2.58 จึงสรุปได้ว่า เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1.9 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี มีมีค่า t-value เท่ากับ 5.99 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่าสถิติที (t-value) คือ 2.58 จึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า

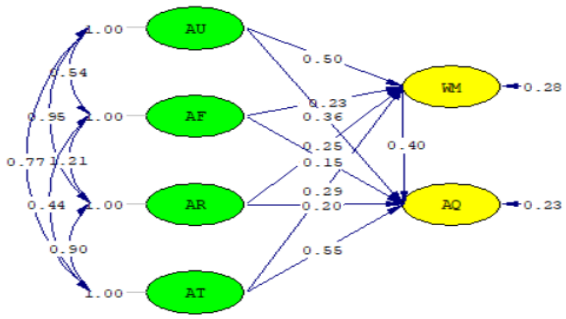

Chi-Square=172.75, df=170, P-value=0.42679, RMSEA=0.006

ภาพที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อตัวแปรแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (WM) พบว่า สมรรถนะผู้สอบบัญชี (AU) การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี (AF) การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (AR) เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี (AT) มีอิทธิพลทางตรง เท่ากับ 0.50 ,0.23 ,0.25 ,0.29 และ 0.40 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า อิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี (AQ) ได้แก่ สมรรถนะผู้สอบบัญชี (AU) การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี (AF) การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (AR) เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี (AT) โดยมีอิทธิพล เท่ากับ 0.36 ,0.15 ,0.20 และ 0.55 ตามลำดับ และอิทธิพลที่ส่งผลทางอ้อมต่อคุณภาพงานสอบบัญชีส่งผ่านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ สมรรถนะผู้สอบบัญชี (AU) การ

กำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี (AF) การหมุนเวียนผู้สอบบัญชี (AR) เทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี (AT) โดยมีอิทธิพล เท่ากับ 0.20 ,0.09 ,0.10 และ 0.12 ตามลำดับซึ่งมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01

3. แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า

ผลการวิเคราะห์แบบจำลองอิทธิพลของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย พบว่า โมเดลสอดคล้องกลมกลืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนทั้ง 6 ดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ การยอมรับ คือค่าดัชนี χ^2 / df = 1.016, CFI = 1.00, GFI = 0.97, AGFI = 0.95, RMSEA = 0.006 และ SRMR = 0.028 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โมเดลแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างมีความเหมาะสม กลมกลืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

1.1 ปัจจัยด้านสมรรถนะผู้สอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wiwil, i (2014) และ Putri et al. (2015) ระบุว่า ปัจจัยที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลอันเนื่องมาจากแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นผลมาจากสมรรถนะของผู้สอบบัญชี

1.2 ปัจจัยด้านการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wiwil, i (2014) และ Kuntari et al. (2017) ระบุว่า กล่าวได้ว่าองค์ประกอบย่อยของการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี ในด้านของ ความซับซ้อนและความเสี่ยงของการตรวจสอบ รวมถึงขนาดของบริษัทลูกค้าส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีในทุกแง่มุม

1.3 ปัจจัยด้านการหมุนเวียนผู้ตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wiwil, i (2014) และ Kurniasih & Rohman (2014) ระบุว่า องค์ประกอบย่อยของการหมุนเวียนผู้ตรวจสอบบัญชี ในด้านของความเป็นอิสระและต้นทุนส่วนเพิ่มในการตรวจสอบบัญชีส่งผลให้ผู้สอบบัญชีเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและเพิ่มประสิทธิภาพของคุณภาพงานสอบบัญชี

1.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wigfield, A., & Eccles, J. (2000) และ Wigfield, A., & Eccles, J. (2007) ระบุว่า องค์ประกอบย่อยของเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี ในด้านของความเข้ากันได้ของเทคโนโลยี ความซับซ้อนของเทคโนโลยี และประโยชน์เชิงเปรียบเทียบส่งผลให้ผู้สอบบัญชีเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและเพิ่มประสิทธิภาพของคุณภาพงานสอบบัญชี

1.5 ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kuntari, Y. et al. (2017). ระบุว่า องค์ประกอบย่อยของแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในด้านของความต้องการความสำเร็จ ความต้องการการมีอำนาจ และความต้องการสัมพันธภาพที่ดีของทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ของ McClelland ที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่จะส่งผลไปสู่คุณภาพงานสอบบัญชีที่มีความถูกต้อง เที่ยงธรรม ชัดเจน กะทัดรัด สร้างสรรค์ สมบูรณ์ และทันกาล

2. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย สามารถอธิบายได้ว่า

2.1 จากผลการวิจัยปัจจัยด้านสมรรถนะผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.50 และสมรรถนะผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.49 เป็นอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.36 และมีอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.13 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pham, H. et al. (2019) พบว่า สมรรถนะผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชี โดยผู้สอบบัญชีมีสมรรถนะสูงขึ้นเท่าใดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีก็จะยิ่งดีขึ้นเท่านั้น รวมถึงผู้ตรวจสอบบัญชีต้องมีมาตรฐานความรู้ในการบัญชีเพื่อประกอบวิชาชีพ ทั้งนี้ผู้สอบบัญชีที่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีความรู้กว้างขึ้นและสามารถทำงานได้อย่างมืออาชีพ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่มีมากขึ้นจะทำให้ผู้สอบบัญชีตรวจพบการเกิดข้อผิดพลาดในการตรวจสอบได้ง่ายขึ้น

2.2 จากผลการวิจัยปัจจัยด้านการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.23 และการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.26 เป็นอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.15 และมีอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.11 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pham, H. et al. (2019) พบว่า การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในทิศทางเดียวกันและส่งผลกระทบมากที่สุดต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในการทำงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในเวียดนาม และงานวิจัยของ Chrisdinawidanty et al. (2016) พบว่าการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพงานสอบ

บัญชี โดยที่ค่าธรรมเนียมที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับงานที่ได้รับมอบหมาย ความซับซ้อนของบริการที่มีให้ และโครงสร้างของบริษัทลูกค้า

2.3 จากผลการวิจัยปัจจัยด้านการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.29 และการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.73 เป็นอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.55 และมีอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.20 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wiwil, I. (2014) พบว่าการหมุนเวียนผู้สอบบัญชีมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อคุณภาพงานสอบบัญชี

2.4 จากผลการวิจัยปัจจัยด้านเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.25 และด้านเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อคุณภาพงานสอบบัญชี โดยมีอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.41 เป็นอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.20 และมีอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wigfield, A., & Eccles, J. (2000) พบว่า เทคโนโลยีเป็นตัวช่วยที่จะทำให้การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถประหยัดเวลาจึงมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและงานวิจัยของของ Douglas, H., & Jeffrey, M. (2007) พบว่า เทคโนโลยีทางด้านการสอบบัญชีมีอิทธิพลเชิงบวกกับคุณภาพงานสอบบัญชี

2.5 จากผลการวิจัยปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีมีอิทธิพลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีโดยมีอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.40 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ardini (2010) พบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลเชิงบวกและมีความสำคัญต่อคุณภาพงานสอบบัญชี โดยในสำนักงานสอบบัญชีสาธารณะ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่เกิดจากผู้สอบบัญชีจะมีผลต่อคุณภาพของการตรวจสอบเป็นอย่างมาก

3. แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.97 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.95 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือ (RMR) มีค่าเท่ากับ 0.028 ซึ่งเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่าแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย และสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

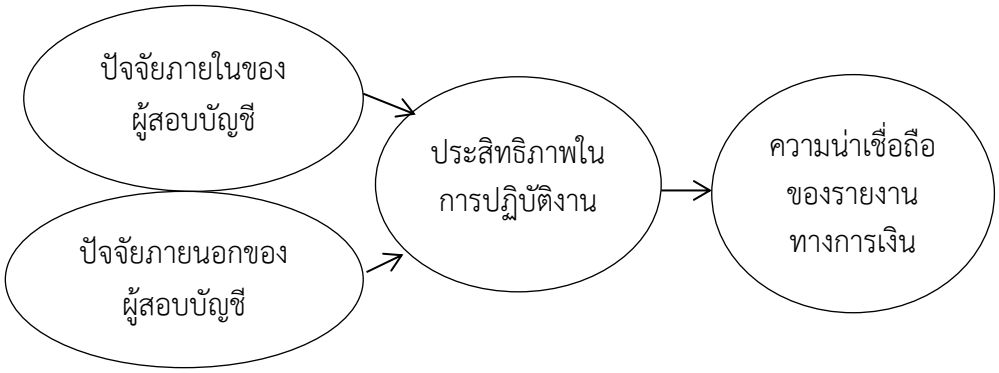

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากภาพที่ 2 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ปัจจัยภายในของผู้สอบบัญชี ประกอบด้วย สมรรถนะของผู้สอบบัญชี และการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบของผู้สอบบัญชี ปัจจัยภายนอกของผู้สอบบัญชี ประกอบด้วย การหมุนเวียนของผู้สอบบัญชี และเทคโนโลยีด้านการตรวจสอบบัญชี ซึ่งปัจจัยดังกล่าวทำให้ผู้สอบบัญชีเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้คุณภาพงานสอบบัญชีมีความถูกต้อง ครบถ้วน ชัดเจน ทันเวลา ทำให้รายงานทางการเงินที่รับรองโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาตมีความน่าเชื่อถือ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้งบการเงินทั้งผู้บริหาร พนักงานภายในองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียที่จำเป็นจะต้องใช้งบการเงินในการตัดสินใจในการบริหารและการลงทุน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

แบบจำลองของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มผู้สอบบัญชีอิสระเท่านั้น ดังนั้นผู้ที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบริบทจากข้อจำกัดดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สภาวิชาชีพบัญชีซึ่งเป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแลผู้ประกอบวิชาชีพผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ควรมีนโยบาย หรือแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน ในการพัฒนาสมรรถนะและการเพิ่ม

องค์ความรู้เกี่ยวกับนมาตราฐานการบัญชีที่มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง หรือการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่เป็นค่ามาตราฐาน เพื่อกระตุ้นให้ผู้สอบบัญชีเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่จะทำให้คุณภาพงานสอบบัญชีมีประสิทธิผลสูงสุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป อาจมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงานและคุณภาพงานสอบบัญชีที่กระทบต่อความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของงบการเงิน

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจเพิ่มเติมการศึกษาในของกลุ่มผู้สอบบัญชีประเภทอื่น

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). *สถิติการจดทะเบียนนิติบุคคล 2560-2562*. สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2563, จากhttps://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=469413139

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพบัญชี. (2563). *จำนวนผู้สอบบัญชีรับอนุญาต*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2563, จากhttps://www.dbd.go.th/more_news.php?cid=555.

วิชิต อู่อ้น. (2550). *การวิจัยและสืบค้นข้อมูลทางธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

Ardini, L. (2010). The effect of competence, independence, and motivation on audit quality. *Economic Magazine,* 20(3), 329–349.

Chrisdinawidanty et al. (2016). The effect of auditor ethics and audit fees on audit quality (a case study on a public accounting firm in the Bandung area). *E-Proceeding of Management*, 3(3), 3466–3474.

Douglas, H., & Jeffrey, M. (2007). *Development of an information technology Audit Process Quality.* Retrieved March 20, 2020, from https://aisel.aisnet.org/amcis2007/61

Kuntari, Y. et al. (2017). The Effect of Auditor Ethics, Auditor Experience, Audit Fees and Auditor Motivation on Audit Quality. *SRIWIJAYA INTERNATIONAL JOURNAL OF DYNAMIC ECONOMICS AND BUSINESS*, 1(2), 203-218.

Kurniasih, et al. (2014). Effect of Audit Fee, Audit Tenure, and Audit Rotation on Audit Quality. *E-Journal Universitas Dipenogoro*, 3(3), 1-10.

Pham, H. et al. 2019). A study of audit quality in Vietnam. International Journal of Business, *Accounting & Finance*, 8(2), 73-100.

Putri, et al. (2015). Analysis of the effect of independence, competence, and the size of a public accounting firm on audit quality (a case study on the auditors of a public accounting firm in the city of Semarang). *In Applied National Seminar on Innovative Research (Sentrinov)* ,463–481

Rosita, A. (2007). The Effect of Audit Complexity and Budget and Time Pressure on Audit Quality by Moderating Understanding of Information Systems. *Journal of Economics and Business*, 8(1), 54 -78.

Stevens, J. (1986). *Applied multivariate statistics for the social sciences.* Hillsdale. NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Wigfield, A., & Eccles, J. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 68–81.

Wiwil, i. (2014). "Effect of audit rotation, audit fee and auditor competence to motivation auditor and implications on audit quality Case study of registered public accountant firms at bank Indonesia. *Journal of Economic and Sustainable Development*, 5(6).

การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*

DEVELOPMENT OF SKILLED LABOR OF THAI ENGINEERS FOR COMPETITION IN THE ASEAN ECONOMIC COMMUNITY

ไพรัฐ พานิชย์สกุลชัย, สุรพล สุยะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
Pairach Panichsakulchai, Surapon Suyaprom, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: mpe98021@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะแรงงาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนา และ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงาน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 490 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยโดยภาพรวมและรายด้านประกอบด้วย ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ ความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน ความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี อยู่ในระดับมากที่สุด 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย พบว่า สมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน ผ่านหลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย ร้อยละ 14 และ 3. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย พบว่า การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยมีปัจจัยพื้นฐาน 2 อย่าง คือ ปัจจัยสมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน โดยบูรณาการหลักธรรมคือหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ และ 4) วิมังสา

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ; วิศวกร; อาเซียน

---

*Received August 23, 2021; Revised September 12, 2021; Accepted September 13, 2021

Abstract

of Thai engineers, to study the factors affecting the development of skilled labor of Thai engineers and to propose the model for developing skilled labor of Thai engineers for competition in the ASEAN Economic Community. The research was conducted by using mixed methods. The quantitative research used a questionnaire to collect the data from 490 samples and analyzed data by using social science statistical package. The qualitative research was conducted by using in-depth interviewing 17 key informants and 9 participants in focus group discussion. The data were analyzed by content descriptive analysis.

The research findings were as follow: 1. The competence of skilled labor of Thai engineers in general and in each aspect consisted of the ability to work in the field of industrial engineers, the ability to improve work, the ability to solve work problems, the ability to adapt to keep up with technology at the highest level. 2. Factors affecting the development of skilled labor competence of Thai engineers were found that competitive performance and working behavior through the principle of Iddhip$\bar{a}$da 4 affecting the development of skilled labor of Thai engineers at 14 percent, 3. The model of development of skilled labor of Thai engineers was found that the development of skilled labor of Thai engineers consisted of two basic factors, namely, competitive competency factor and working behavior, integrated with the principles of Iddhip$\bar{a}$da 4, namely, 1) Chanda, job satisfaction, 2) Viriya, patience to work, 3) Chitta,intention, and 4) V$\bar{\imath}$ma$\dot{m}s\bar{a}$, rationality.

Keywords: Performance Development; Engineer; ASEAN

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สามารถเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือได้อย่างถูกต้องตามกติกาอาเซียน และการรวมตัวกันของแต่ละประเทศ เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้แรงงานฝีมือของวิศวกรไทย ต้องปรับตัวอย่างมาก ต้องสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเป็นแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะสูงเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งหมายถึง แรงงานต้องมีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีระเบียบวินัย ทัศนคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงกฎกติกาของอาเซียน การส่งเสริมให้แรงงานฝีมือ มีความรู้ มีความสามารถ มีสมรรถนะสอดคล้องตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ขององค์การ (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2555) พฤติกรรมการทำงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมความพร้อมของแรงงานฝีมือของไทย ให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลก เนื่องจากสภาพแวดล้อมการทำงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกของแต่ละองค์การ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอยู่เสมอ แรงงานฝีมือของวิศวกรไทยจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ การพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วในโลกยุคปัจจุบัน (กรรณิการ์ สุวรรณศรี, 2563)

วิศวกรรมอุตสาหการ (Industrial Engineering) เป็นวิศวกรรมศาสตร์สาขาที่เกี่ยวกับการออกแบบ พัฒนา วางแผน ควบคุม การวิจัยดำเนินงาน จัดการและประเมินผลระบบโดยรวม ซึ่งครอบคลุมปัจจัยทุก ๆ ด้านทั้ง บุคคล สารสนเทศ อุปกรณ์ พลังงาน วัสดุ สถานที่ เวลา รวมไปถึง ด้านการเงินในโครงการต่างๆ วิศวกรรมอุตสาหการเป็นงานทางด้านการประยุกต์ที่เกี่ยวกับการวิจัยดำเนินงาน ทรัพยากรต่าง ๆ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) และปฏิสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานและทรัพยากร เพื่อบรรลุจุดประสงค์การดำเนินงาน ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักการและวิธีการทางด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางวิศวกรรม รวมถึงคณิตศาสตร์ สถิติ ฟิสิกส์ การบริหาร การจัดการ สารสนเทศ เศรษฐศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา งานของวิศวกรอุตสาหการ จะเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพ การประกันคุณภาพ การลดเวลาการปฏิบัติงาน ค่าใช้จ่าย วัสดุ พลังงาน และทรัพยากรอื่น ๆ รวมไปถึงงานแก้ไขและป้องกันปัญหา ของ กระบวนการผลิต หรือ การดำเนินงาน เพื่อให้ผลลัพธ์อยู่ในระดับที่ต้องการ โดยหากลวิธีต่าง ๆ ในการควบคุม พัฒนา ปรับปรุง แก้ไข เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้คุ้มค่าที่สุด ทั้งนี้วิศวกรรมอุตสาหการจะถูกใช้อย่างกว้างขวางทั้งในงานการผลิตและงานอื่นหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางอุตสาหกรรมตลอดจนงานบริหารการดำเนินการต่าง (เทคโนโลยีวิศวกรรมอุตสาหการ, 2564)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีข้อตกลง ยอมรับร่วมในคุณสมบัตินักวิชาชีพของอาเซียน (Mutual Recognition Arrangements, MRAs) ทั้งหมด 8 สาขา คือ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล สถาปัตยกรรม การสำรวจ นักบัญชี บริการการท่องเที่ยว และวิศวกรรม นักวิชาชีพดังกล่าว หากมีความสามารถและมีคุณสมบัติผ่านตามเงื่อนไขที่แต่ละประเทศกำหนด ก็จะสามารถไปทำงานในกลุ่มสมาชิกอาเซียนได้อย่างเสรี โดยได้รับการปฏิบัติต่อเยี่ยงชนชาตินั้น ๆ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2554)

ดังนั้นการศึกษาถึงการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย ให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีอาเซียน และได้เปรียบในการแข่งขัน เนื่องจากถ้าไม่มีแบบจำลองดังกล่าว การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยอาจไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่ครอบคลุมและจะไม่สามารถแข่งขันกับวิศวกรชาติอื่น ๆ ในอาเซียนได้ จะทำให้เสียเปรียบ เสียโอกาส ที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ ของวิศวกรไทยเพื่อที่จะเป็นที่ต้องการภายในประเทศ ในตลาดแรงงานอาเซียน

และ แรงงานในระดับโลกต่อไป จะทำให้สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาประเทศชาติได้ในระยะยาวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยแบ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสนับสนุนและยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณ

ประชากร คือ วิศวกรอุตสาหการในกรุงเทพมหานคร จำนวน 8,478 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คำนวณขนาดตัวอย่างจากเส้นพารามิเตอร์ จำนวน 49 เส้น โดยกำหนดเส้นละ 10 เท่า ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 490 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 รูปหรือคน แบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสภาวิศวกร กลุ่มผู้บริหารกรมอาเซียน กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ กลุ่มผู้บริหารภาครัฐ กลุ่มอาจารย์ IE กลุ่มผู้บริหารบริษัทเอกชน กลุ่มผู้บริหารสภาวิศวกรและกลุ่มวิศวกร

การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 3) แบบสอบถามปัญหา อุปสรรค และผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจำนวน 490 ชุด จากกลุ่มตัวอย่าง คือ วิศวกรอุตสาหการในกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 แห่ง โดยใช้วิธีการกระจายตามสัดส่วน ได้แบบสอบถามซึ่งผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์ จำนวน 450 ชุด คิดเป็น 100 %

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติอนุมาน

(Inferential Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ 2) คำถามเกี่ยวกับสมรรถนะการแข่งขัน 3) คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมในการทำงาน 4) คำถามเกี่ยวกับด้านอิทธิบาล 4 5) คำถามเกี่ยวกับสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 17 รูปหรือคน บันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียงให้ครบตามคำถามการสัมภาษณ์และวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) ทั้งนี้เป็นการสรุปสาระสำคัญของผลการสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลที่ได้มาจำแนกเนื้อหาที่สอดคล้องหรือตรงกันและแบ่งออกเป็นประเด็น โดยการหาค่าความถี่และวิเคราะห์ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยนำเนื้อหาที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิมาสังเคราะห์เพื่อปรับปรุงแก้ไของค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.216 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย พบว่าความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 รองลงมาคือความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.95 ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย ดังภาพที่ 1

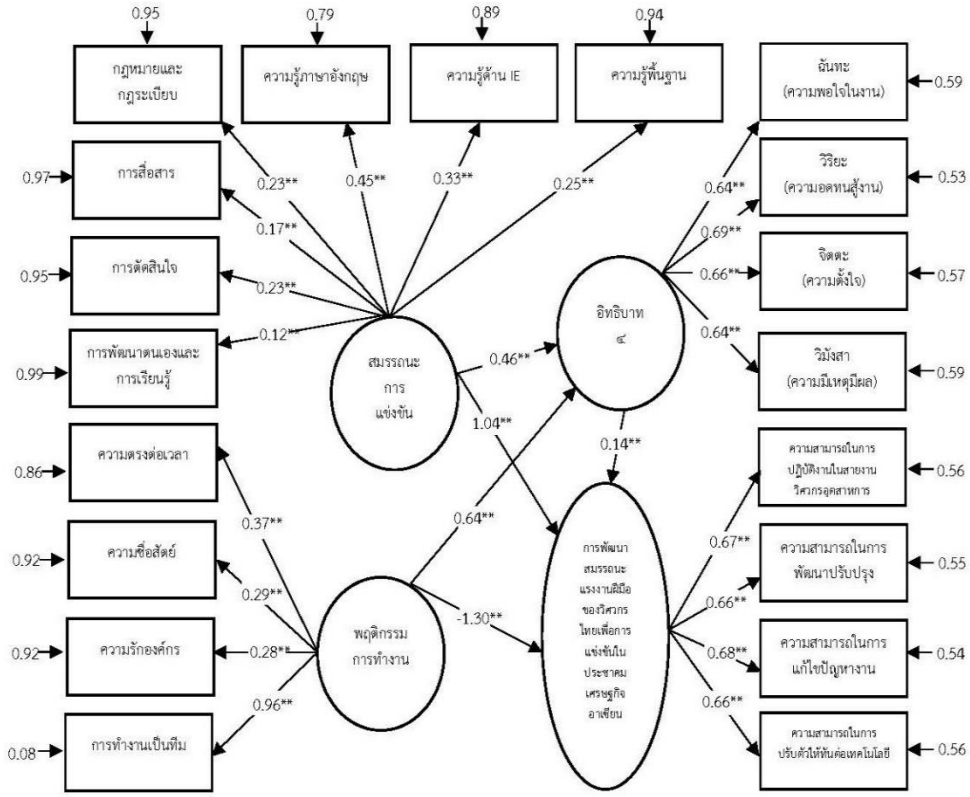

Chi-Square=145.43, df=131, P-value= 0.18371, RMSEA=0.015

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ดังภาพสามารถอธิบายได้ว่า

1) สมรรถนะการแข่งขัน เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมระหว่างตัวแปรในโมเดล พบว่า สมรรถนะการแข่งขันกับการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย ขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 1.00 แยกเป็นอิทธิพลทางตรง 1.04 และอิทธิพลทางอ้อม -0.07 เป็นอิทธิพลรวม 1.98 โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมส่งผลการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หมายความว่า สมรรถนะการแข่งขัน ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐาน ความรู้ด้าน IE ความรู้ภาษาอังกฤษ กฎหมายและกฎระเบียบ การสื่อสาร การตัดสินใจ 7.การพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนร้อยละ 100

2) พฤติกรรมในการทำงาน เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมระหว่างตัวแปรในโมเดล พบว่า พฤติกรรมในการทำงานการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการ

แข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.41 แยกเป็นอิทธิพลทางตรง -1.30 และอิทธิพลทางอ้อม 0.09 เป็นอิทธิพลรวม -1.20 โดยที่มีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หมายความว่า พฤติกรรมในการทำงาน ประกอบด้วย ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ความรักองค์กร และการทำงานเป็นทีม ทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนส่งผลอิทธิพลทางลบ 1.20

3) หลักอิทธิบาท 4 เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงของหลักหลักอิทธิบาท 4 อัน ประกอบด้วย ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในงาน) วิริยะ (ความอดทน สู้งาน) จิตตะ (ความตั้งใจ) วิมังสา (ความมีเหตุมีผล) พบว่า มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ -0.07 มีขนาดอิทธิพลทางตรงส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย เท่ากับ 14 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หมายความว่า เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาช่วยสนับสนุนจะทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนร้อยละ 14

3. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ 2. ความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน 3. ความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน 4. ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจต้องอาศัยปัจจัยสมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน ทั้ง 2 อย่าง เพื่อเป็นตัวสนับสนุนให้การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย คือ สมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน นอกจากนั้นยังบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นและในแต่ละด้านมีลักษณะ ดังนี้

การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้ง 4 ด้าน มีลักษณะ ดังนี้

1) ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ ประกอบด้วย มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ โดยจะต้องเป็นทั้ง Industrial Engineer คอยปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของโรงงานให้ดีขึ้น มีความสามารถในการเขียนโครงการและการวิเคราะห์เพื่อหา Cash Flow หรือ Cost Engineering ของโครงการได้และมีความสามารถในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น ขณะเดียวกันก็มุ่งลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานให้อยู่ในจุดต่ำสุด

2) ความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน ประกอบด้วย มีความสามารถในการให้บุคลากรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นการวางแผนงานจนถึงขั้นลงมือปฏิบัติงานและขั้นวัดผล

ประเมินผล มีความพยายามอย่างมีแผนและต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งระบบ และมีความพยายามระยะยาวอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาและปรับปรุงงาน

3) ความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน ประกอบด้วย มีความสามารถในการการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องที่จะนำพาองค์กรให้ผ่านอุปสรรคไปได้ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน ที่อาจมีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจและมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

4) ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี ประกอบด้วย ความสามารถในการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและกำลังเกิดขึ้นในแต่ละหน่วยงาน มีความสามารถในการทำความเข้าใจบทบาทของเทคโนโลยีใหม่ที่จะมีผลกระทบต่อองค์การและในอนาคตและมีความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการทางด้านข้อมูลข่าวสาร เพื่อหาแนวโน้มความต้องการ จัดทำแผนและแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีขององค์การ โดยสมรรถนะการแข่งขันทั้ง 7 ด้าน ดังกล่าวเป็นปัจจัย 2 ประการ คือ

1. สมรรถนะการแข่งขัน มีลักษณะดังนี้

1) ความรู้พื้นฐาน ประกอบด้วย มีความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในศาสตร์ทางคณิตศาสตร์เพื่อการหาทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมและพัฒนางานที่รับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้น มีความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในศาสตร์ทางฟิสิกส์เพื่อการหาทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมและพัฒนางานที่รับผิดชอบให้ดียิ่งขึ้นและมีความสามารถออกแบบโครงการตามที่ได้รับมอบหมาย

2) ความรู้ด้าน IE ประกอบด้วย มีการบูรณาการระหว่างคน วัสดุ ข้อมูลสารสนเทศ อุปกรณ์และพลังงาน มีความสำคัญต่อการพัฒนางานด้านวิศวกรรม ทักษะด้านคณิตศาสตร์และฟิสิกส์มีความจำเป็นและสำคัญสำหรับงานด้านวิศวกรรมและทักษะด้านคณิตศาสตร์และฟิสิกส์และศาสตร์ด้านสังคมทั้งสามด้านสามารถบูรณาการเข้ากับหลักการออกแบบทางวิศวกรรม

3) ความรู้ภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย วิศวกรต้องมีการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษของตนเองสม่ำเสมอ มีผู้ที่ทำงานด้านวิศวกรจำเป็นต้องฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพและภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบันเนื่องจากวิศวกรส่วนใหญ่ต้องทำงานกับบริษัทต่างชาติมากขึ้น

4) กฎหมายและกฎระเบียบ ประกอบด้วย การปฏิบัติงานเพื่อรักษาศักดิ์ศรีแห่งการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มีผลต่อประสิทธิภาพของงานในองค์กร กฎหมาย คุณธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นเรื่องสำคัญสำหรับงานด้านวิศวกรรมศาสตร์และการรักษาวาจา พูดความจริง ตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ควรเน้นเพื่อเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสม

5) การสื่อสาร ประกอบด้วย การรับฟังข้อคิดเห็นและความต้องการจากผู้ใช้บริการทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น การเก็บข้อมูลความต้องการและ

ความคาดหวังของลูกค้าเป็นกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพของงานให้มีประสิทธิภาพและการสื่อสารและการรับฟังความเห็นของผู้รับบริการสามารถช่วยให้การปฏิบัติด้านวิศวกรรมศาสตร์ได้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

6) การตัดสินใจ ประกอบด้วย การตัดสินใจในองค์เป็นเรื่องของผู้นำที่ต้องร่วมมือกันกับบุคลากรระดับปฏิบัติงานในองค์กร มีความสามารถในการตัดสินใจเป็นการคาดการณ์ในการวางแผนและการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นไว้ล่วงหน้าและมีความสามารถในการตรวจสอบข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่นได้ทำให้สามารถเตรียมตัวเพื่อรองรับกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น

7) การพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ ประกอบด้วย การศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการเรียนรู้งานด้านวิศวกรรมศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาดูงานจากองค์กรต่าง ๆ หรือจากต่างประเทศจะช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจนงานนั้น ๆ สำเร็จมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้

2. พฤติกรรมในการทำงาน มีลักษณะ ดังนี้

1) ความตรงต่อเวลา ประกอบด้วย บุคลากรที่แสดงถึงนิสัยที่ตรงต่อเวลามักเป็นคนเอาการเอางาน มีระเบียบ ไว้เนื้อเชื่อใจได้ มีการฝึกตนให้เป็นคนตรงต่อเวลา เป็นแนวทางแห่งความสำเร็จและความก้าวหน้าทั้งในระดับตนเองและองค์กรและมีการกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อมีการนัดหมายกับใคร ควรมาก่อนกำหนดเวลาเสมอ

2) ความซื่อสัตย์ ประกอบด้วย ผู้ที่จะมีความซื่อสัตย์สุจริตได้ต้องมีคุณธรรมประจำ กาย วาจา ใจ บุคลากรทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ควรมีคุณลักษณะของความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่เป็นสำคัญและบุคลากรทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ควรเป็นผู้มีความประพฤติซื่อตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ

3) ความรักองค์กร ประกอบด้วย มีการสร้างการมีส่วนร่วมในองค์กรเกิดขึ้นได้ยากในองค์กรที่มีรูปแบบการบริหารงานแบบแนวดิ่งหรือเน้นสายการบังคับบัญชา มีความรักในองค์กรสัมพันธ์กับผลประโยชน์และสวัสดิการของบุคลากรในองค์กรและมีการกำหนดเป้าหมายของงาน การเน้นความสำคัญหรือความคาดหวังของพนักงานให้ชัดเจน ส่งเสริมพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่พนักงานอยู่เสมอ

4) การทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีและความรักองค์กรมีผลต่อการทำงานเป็นทีม มีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นทีม เช่น กิจกรรมกีฬาหรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมร่วมกันจะทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่ดีและมีการสร้างและรักษาสัมพันธภาพกับสมาชิกในทีมควรมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของทีม

โดยปัจจัยทั้ง 2 ประการจะต้องบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนี้

หลักอิทธิบาท 4 มีหลักปฏิบัติ ดังนี้

1) ฉันทะ (ความพอใจในงาน) ประกอบด้วย มีความพอใจที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์โดยเต็มใจทำและมีความกระตือรือร้นในการทำงานคือความสำเร็จของงานทั้งในระดับบุคคลและองค์ก มีความพอใจในงานจะทำให้บุคคลสามารถทำงานได้อย่างมีความสุขและมีความพอใจในงานจะทำให้การงานนั้นมีประสิทธิผลและความสำเร็จของงานนั้นทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้า

2) วิริยะ (ความอดทนสู้งาน) ประกอบด้วย มีความอดทนในการทำงานด้านวิศวกรรมศาสตร์จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร มีความอดทนต้องประกอบด้วยปัญญาจึงจะทำให้สามารถทำงานให้ผ่านอุปสรรคไปได้และการปฏิบัติงานด้านวิศวกรรมศาสตร์นั้นควรต้องทำงานอย่างสุดความสามารถ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและมุ่งมั่นทำงานให้เสร็จ

3) จิตตะ (ความตั้งใจ) ประกอบด้วย มีการติดตามความคืบหน้าในการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการมีมาตรการในการเฝ้าระวัง เป็นวิธีการป้องกันปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นและมีการเลือกทำในสิ่งที่ตนเองสนใจจะทำให้สามารถทำสิ่งนั้นได้นานและประสบความสำเร็จ

4) วิมังสา (ความมีเหตุมีผล) ประกอบด้วย ผู้บริหารที่มีความสามารถนอกจากจะมีประสบการณ์ในการทำงานแล้วต้องมีสติปัญญาจึงจะพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ ผู้นำองค์กรต้องบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทตามขนาดและโครงสร้างที่ต่างกันขององค์กรและการบริหารงาน เงินและคนมีความท้าทายต่อผู้บริหารจึงต้องมีศิลปะในการบริหารงาน

การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ 2. ความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน 3. ความสามารถในการแก้ไขปัญหางาน 4. ความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจต้องอาศัยปัจจัยสมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน ทั้ง 2 อย่าง เพื่อเป็นตัวสนับสนุนให้การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทย คือ สมรรถนะการแข่งขันและพฤติกรรมในการทำงาน นอกจากนั้นยังบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นและในแต่ละด้านมีลักษณะ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผล รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยยกข้อค้นพบจากผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผลดังนี้

จิตตะ (ความตั้งใจ) มาเป็นอันดับที่ 1 แสดงให้เห็นว่าแสดงให้เห็นว่าวิศวกรมีการติดตามความคืบหน้าในการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการมีมาตรการในการเฝ้าระวัง เป็นวิธีการป้องกันปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น และมีการเลือกทำในสิ่งที่ตนเองสนใจจะทำให้สามารถทำสิ่งนั้นได้นานและประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิดาภา เร่งมีศรีสุข (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์เพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความโปร่งใส ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้า” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วิสัยทัศน์ของ อปท. ในทศวรรษหน้า คือ “เป็นองค์กรชั้นนำในการบริหารจัดการ ที่มีความโปร่งใส ทันสมัย รวดเร็ว ด้วยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกภาคส่วน ทำงานร่วมกันด้วยความสุจริต ซื่อสัตย์ซื่อตรง จริงใจเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน”

อันดับ 2 ได้แก่ วิริยะ (ความอดทนสู้งาน) แสดงให้เห็นว่าวิศวกรมีความอดทนในการทำงานด้านวิศวกรรมศาสตร์จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร และการปฏิบัติงานด้านวิศวกรรมศาสตร์นั้นควรต้องทำงานอย่างสุดความสามารถ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและมุ่งมั่นทำงานให้เสร็จซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผดุง วรรณทอง และคณะ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์กรเอกชนในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า อิทธิบาท 4 มีความจำเป็นและสำคัญต่อการบริหารองค์กร เพราะหลักอิทธิบาทธรรม จะทำให้บุคลากรเกิดและมีความพอใจในหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความตื่นตัวพร้อมที่จะพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เอาใจใส่งานอยู่เสมอ เมื่อเกิดปัญหาก็หมั่นตรวจสอบหาข้อบกพร่องทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถและสามารถแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีการพัฒนาดียิ่งขึ้นไป สามารถทำงานได้อย่างมี

อันดับที่ 3 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในงาน) แสดงให้เห็นว่าวิศวกรมีความพอใจที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์โดยเต็มใจทำและมีความกระตือรือร้นในการทำงานคือความสำเร็จของงานทั้งในระดับบุคคลและองค์กร มีความพอใจในงานจะทำให้บุคคลสามารถทำงานได้อย่างมีความสุข และมีความพอใจในงานจะทำให้การงานนั้นมีประสิทธิผลและความสำเร็จของงานนั้นทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสิตา เกิดผลประสพศักดิ์ (2557) “แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” การวิจัยพบว่า 1) แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นมีการใช้เทคนิคการสร้างบูรณาการ 3 ประการ ได้แก่ ร่วมมือ, ประสาน และสอดคล้อง เพื่อให้พนักงานมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานเพราะจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

อันดับที่ 4 คือ วิมังสา (ความมีเหตุมีผล) แสดงให้เห็นวิศวกรมีความสามารถนอกจากจะมีประสบการณ์ในการทำงานแล้วต้องมีสติปัญญาจึงจะพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ ผู้นำองค์กรต้องบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทตามขนาดและโครงสร้างที่ต่างกันขององค์กรและการบริหารงาน เงินและคนมีความท้าทายต่อผู้บริหารจึงต้องมีศิลปะในการบริหารงานซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรัฐ สวาสดิ์รัตน์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสำหรับการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครทหารพราน พบว่า การนำหลักภาวนา 4 มาใช้เป็นแนวทางหลัก จะทำให้การพัฒนาศักยภาพสามารถดำเนินการได้แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวยก็ตาม นอกจากนั้นยังสามารถพัฒนาได้ครบทุกด้านทั้งด้านร่างกาย ระเบียบวินัย จิตใจและปัญญาปฏิภาณไหวพริบ ผู้บังคับบัญชาสามารถทราบถึงจุดอ่อน จุดแข็งของกำลังพลในหน่วยพัฒนาได้ตรงจุด โดยใช้แนวคิดในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาเป็นกระบวนการ

องค์ความรู้จากการวิจัย

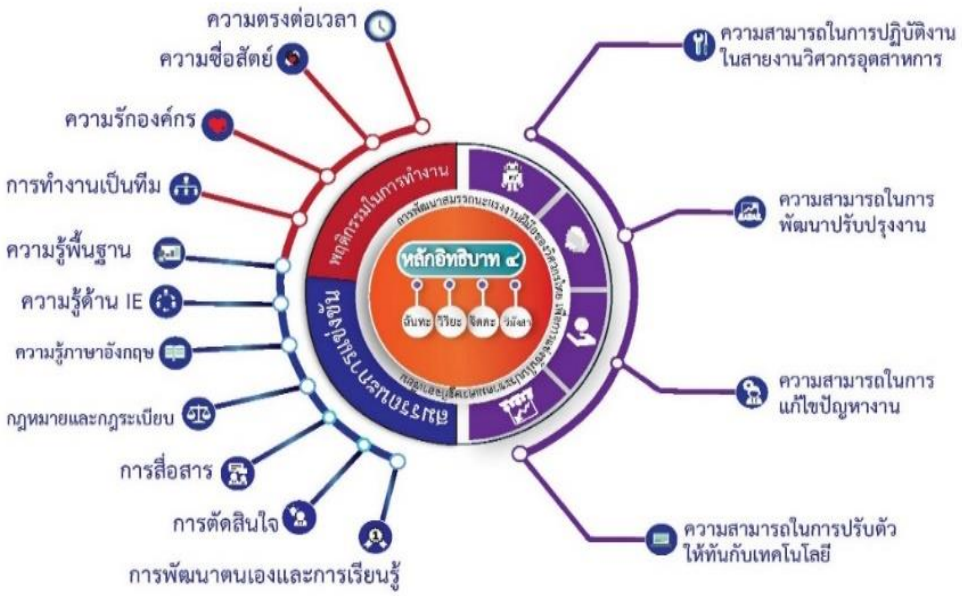

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” สามารถสังเคราะห์ได้เป็นองค์ความรู้ดังแผนภาพต่อไปนี้

จากแผนภาพสามารถอธิบายได้ “การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ (มี ปัจจัยพื้นฐาน + ส่งผ่านหลักธรรม) = นำสู่การพัฒนา ดังต่อไปนี้

1) มีปัจจัยฐาน มีปัจจัยพื้นฐาน ประกอบด้วย (1) สมรรถนะการแข่งขัน ประกอบด้วย 1. ความรู้พื้นฐาน 2. ความรู้ด้าน IE 3. ความรู้ภาษาอังกฤษ 4. กฎหมายและกฎระเบียบ 5. การสื่อสาร 6. การตัดสินใจ 7. การพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ (2) พฤติกรรมในการทำงาน ประกอบด้วย 1. ความตรงต่อเวลา 2. ความซื่อสัตย์ 3. ความรักองค์กร 4. การทำงานเป็นทีม

2) ส่งผ่านหลักธรรม หลักอิทธิบาท 4 คือ ธรรมที่นำประโยชน์ความสำเร็จมาสู่การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย 1. ฉันทะ (ความพอใจในงาน) 2. วิริยะ (ความอดทนสู้งาน) 3. จิตตะ (ความตั้งใจ) 4. จิตตะ (ความตั้งใจ)

3) นำสู่การพัฒนา การส่งเสริมด้วยปัจจัยพื้นฐาน ทั้ง 2 และบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อให้เกิดความสำเร็จมาสู่การพัฒนาสมรรถนะแรงงานฝีมือของวิศวกรไทยเพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติงานในสายงานวิศวกรอุตสาหการ ความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงงาน ความสามารถในการแก้ไขปัญหางานและความสามารถในการปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรเร่งผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการโดยเฉพาะวิศวกรในกลุ่มระดับอาชีวศึกษา โดยการเพิ่มระบบการศึกษาตามข้อตกลง (MOU. ระหว่างสถานศึกษาที่ผลิตและหรือพัฒนากำลังคนกับสถานประกอบการโดยตรง

2. การพัฒนาสมรรถนะวิศวกรเป้าหมายซึ่งมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วนั้นอาจทำให้ภาคการผลิตบุคลากรเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานของอุตสาหกรรม ไม่สามารถตอบสนองต่อความเร็วในการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ดังนั้น ภาครัฐควรเน้นพัฒนาความรู้พื้นฐานและทักษะวิชาชีพที่หลากหลาย (Multi-Skill) โดยเน้น Core-Skill ของอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-curve) ที่ควรต้องมีและเน้นเทคโนโลยีหลัก ๆ ที่ต้องใช้โดยร่วมมือกับสถานประกอบการในปัจจุบันที่ได้มีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงต่าง ๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตแล้ว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพ เพื่อให้วิศวกรเห็นความสำคัญของการติดตามและประเมินผล แล้วนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของวิศวกรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการมอบหมายงานให้กับวิศวกรอย่างชัดเจนนำไปปฏิบัติและควรสร้างจิตสำนึกให้มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานจากการทำงานเป็นทีมไม่ใช่เพราะคนใดคนหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารหรือการให้บริการในยุคไทยแลนด์ 4.0

2. ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวิศวกรโดยบูรณาการหลักทฤษฎีทั่วไปกับหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ สุวรรณศรี. (2563). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

จิดาภา เร่งมีศรีสุข. (2562). ยุทธศาสตร์เพื่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้า. *วารสารการบริหารท้องถิ่น,* 12(2), 234-241.

ณรัฐ สวาสดิ์รัตน์. (2558). *รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของอาสาสมัครทหารพรานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักพุทธธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เทคโนโลยีวิศวกรรมอุตสาหการ. (2564). *พัฒนาช่างเทคนิคสู่วิศวกรอาชีพและผู้ประกอบการ.* สืบค้น 21 สิงหาคม 2564, จาก https://iet.kbu.ac.th/index.php

ผดุง วรรณทอง และคณะ. (2561). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์กรเอกชนในจังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 99-100.

วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์. (2557). *แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). *วิศวกรรมอุตสาหการ.* สืบค้น 21 สิงหาคม 2564, จาก https://th.wikipedia.org.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2558). *รายงานการศึกษาโครงการเตรียมการรองรับการเคลื่อนย้ายของแรงงานสู่การเปิดประชาคมอาเซียน.* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2554). *โครงการศึกษาความพร้อมของกำลังคนรองรับการเปิดเสรีด้านการค้า 8 สาขาตามกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย.

ธัมมิกสังคมนิยมกับการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก*

DHAMMIC SOCIALISM AND WATER MANAGEMENT OF NAKHON PA MAK COMMUNITY, BANG KRATHUM DISTRICT, PHITSANULOK PROVINCE

วทัญญู ใจบริสุทธิ์, จิตสุภา กิติผดุง
Watunyu Jaiborisudhi, Jitsupa Kitipadung
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University
Corresponding Author E-mail: jitsupak@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงทุนจากธรรรมของคนภายในชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชาวบ้าน และตัวแทนชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำชุมชน จำนวน 12 คน

ผลการวิจัยพบว่า คนภายในชุมชนจำกัดความต้องการของตน ด้วยทุนทางธรรม คือ ทางสายกลาง คนภายในชุมชนมีความรักสามัคคี ด้วยทุนทางธรรม คือ ความเมตตา และคนภายในชุมชนทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ด้วยทุนทางธรรม คือ การเสียสละ ธรรมเหล่านี้นำไปสู่การเป็นธัมมิกสังคมนิยม อันเป็นธรรมและสังคมที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากประสบกับความสำเร็จ

คำสำคัญ: ธัมมิกสังคมนิยม; การบริหารจัดการน้ำชุมชน; ทุนทางธรรม

*Received August 23, 2021; Revised September 20, 2021; Accepted September 22, 2021

Abstract

Objectives of this research paper were to investigate and analyze the moral capital that contributed to the success of water resource management among residents of the Nakhon Pa Mak community, Bang Krathum district, Phitsanulok Province, conducted by the qualitative method that utilized 12 participants in focus group discussion including officials from the local administrative organizations, community leaders, and people involved in community water resource management.

Findings were that community members used the moral capital of the middle way to restrict their demand. People in the community lived in harmony because of the moral capital of compassion, people of the community were brought together to commit the public good with the moral capital of self-sacrifice. These moral capitals resulted in Dhammic socialism which contributed to the Nakhon Pa Mak community's success in water resource management.

Keywords: Dhammic Socialism; Community Water Management; Dharma capital

บทนำ

เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ที่ทำการศึกษาซึ่งก็คือ ชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งประสบกับปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก และน้ำแล้งบนพื้นที่เดียวกัน อันเนื่องมาจากขาดการบริหารจัดการต้นทุนน้ำอย่างเป็นระบบทั้งชุมชนและเครือข่ายที่มีอยู่ จึงได้ริเริ่มการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบโดยมีการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริเป็นแนวทาง ด้วยการร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหาน้ำของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม คนในชุมชนร่วมกันสำรวจโครงสร้างแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม ร่วมกันพัฒนาโครงสร้างแหล่งน้ำให้ใช้งานได้ ร่วมกันพัฒนาประสิทธิภาพการกักเก็บและระบายน้ำ คนภายในชุมชนยังได้ร่วมกันเสียสละในการขุดลอกปรับปรุงแหล่งเดิมที่มีภายในชุมชนและช่วยกันติดตามข้อมูลเฝ้าระวังน้ำท่วมน้ำหลาก ตลอดจนผลักดันให้ชุมชนทำการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ควบคู่ไปกับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ จนประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน ดังมีผลสัมฤทธิ์ต่อไปนี้ สามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งของชุมชนจากการฟื้นฟูแหล่งน้ำและโครงสร้างน้ำครอบคลุมพื้นที่ 13 หมู่บ้าน เกิดความยั่งยืนจากปัญหาน้ำท่วม ด้วยชุมชนมีแผนรับมือในภาวะน้ำหลากภายใต้คณะทำงาน ตลอดจนระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัยของชุมชนเกิดความมั่นคงจากปัญหาน้ำแล้ง ด้วยชุมชนสามารถเพิ่มปริมาณน้ำอุปโภคในหน้าแล้งเพิ่มขึ้นถึงกว่า 1,476,000 ลูกบาศก์เมตร (มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2564) จะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากนั้นมาจากการร่วมแรงร่วมใจ

ของชาวชุมชนนครป่าหมาก หรือกล่าวได้ว่าชาวชุมชนนครป่าหมากได้ร่วมกันบริหารจัดการน้ำโดยละความเป็นปัจเจกนิยม (Individualism) ไปสู่การสรรสร้างระบบที่เป็นสังคมนิยม (Socialism) อันเป็นธัมมิกสังคม หรือสังคมที่ดำเนินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปและต้องได้รับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน ดังผลการศึกษาต่อไปนี้ ณชพงศ จันจุฬา (2552) ได้ทำการศึกษาการจัดการน้ำแบบรัฐและแบบชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส พบว่า คนภายในชุมชนกว่าร้อยละ 90 ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำชุมชน จากผลที่โครงการของภาครัฐขุดคลองเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมน้ำหลากภายในชุมชน แต่มิได้ทำประชาพิจารณ์และศึกษาผลกระทบอย่างรอบด้าน ส่งผลให้ชุมชนต้องได้รับผลกระทบกับปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตลอดจนอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้ง อันสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของนโยบายและโครงการแบบบนลงล่าง (top-down) โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ชาวชุมชนกาเยาะมาตีได้เคยร่วมกันบริหารจัดการน้ำของชุมชนโดยไม่มีความขัดแย้งกันภายในชุมชนมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นความสำเร็จในการจัดการน้ำของชุมชนที่เกิดจากชุมชนและเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ในส่วนของ ขวัญนภา สุขคร (2557) ได้ทำการศึกษาถึงการร่วมกันจัดทำฝายชะลอน้ำของชุมชนบ้าน กิ่วท่าล่าง-ท่าใต้ ตำบลบ้านกิ่ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า คนภายในชุมชนต่างร่วมกันเริ่มที่จะศึกษาถึงปัญหาน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน รวบรวมข้อมูลของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ ร่วมมือกับภาครัฐ ใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนผสานกับการรับเทคโนโลยีของภาคเอกชนมาพัฒนาจัดทำฝายของชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำ สร้างกฎกติกา มีการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการประชุมปรึกษาหารือวางแผนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นระยะ และฐกร กาญจน์จิรเดช และคณะ (2561) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของจังหวัดอุทัยธานีตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้มีระดับปานกลาง เนื่องจากยังขาดการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง ที่จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน ทำให้ประชาชนยังไม่ให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเท่าที่ควร โดยจะต้องสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนถึงหัวใจของการบริหารจัดการน้ำที่กำกับไปด้วยหลักความพอเพียง พอดี พอประมาณ และมีเหตุผล ให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรน้ำ เพื่อนำไปสู่การร่วมกันรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ น้ำท่วม น้ำแล้งของชุมชน ร่วมกันวางแผน ร่วมกันสร้างกลไก สร้างเครือข่ายในการบริหารจัดการน้ำ

จะเห็นได้ว่าจากการศึกษาของ ฐกร กาญจน์จิรเดช และคณะ (2561) สะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่ชุมชนมิได้ตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นมาจากการบริหารจัดการน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงหลักการของความพอเพียงในการบริหารจัดการน้ำ ทำให้การมีส่วนร่วม การเสียสละเพื่อ

ส่วนรวมจึงไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร ในขณะที่การศึกษาของ ขวัญนภา สุขคร (2557) กลับพบว่า ชุมชนบ้านกิ่วท่าล่าง-ท่าใต้ ได้เสียสละร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ พัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำ และทำฝายของชุมชนจนประสบความสำเร็จ สำหรับการศึกษาการจัดการน้ำแบบรัฐและแบบชาวบ้านในตำบลกาเยาะมาตีของ ณชพงศ จันจุฬา (2552) ได้ชี้ให้เห็นถึง ความเข้าใจพื้นที่ความต้องการ ความพร้อมใจของชุมชนที่เสียสละร่วมกันนำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดการน้ำของชุมชน ต่างไปจากโครงการจากภาครัฐที่ได้สร้างปัญหาให้แก่ชุมชน อันเนื่องมาจากการขาดความเข้าใจคนและพื้นที่ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้างต้นนั้นยังไม่มีผลงานชิ้นใดที่ทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมของคนภายในชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำ โดยมีแนวคิดของงานวิจัยดังต่อไปนี้

แนวคิดธัมมิกสังคมนิยม

พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2548) ได้เสนอแนวคิดทางสังคมการเมืองที่เรียกว่า ธัมมิกสังคมนิยม (Dhammic Socialism) เป็นสังคมที่นิยมหรือประกอบสร้างด้วยธรรม ประกอบสร้างด้วยความถูกต้อง ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยปัจเจกไม่ยึดถือตัวกูของกู ละความเห็นแก่ตัว เมตตาต่อผู้อื่น รู้รักสามัคคี ละส่วนเกิน แล้วส่วนเกินเหล่านั้นจะถูกคืนไปสู่ส่วนรวม ธัมมิกสังคมนิยมจึงเป็นแนวคิดสังคมนิยมรูปแบบหนึ่ง อันแตกต่างไปจากแนวคิดแบบทุนที่มุ่งจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งเท่ากับเป็นการเบียดเบียนสังคมส่วนรวม ทำลายทรัพยากร ทำลายโลก เช่นนี้เศรษฐีภายใต้ธัมมิกสังคมจึงเป็นเศรษฐีผู้เมตตาพร้อมสละส่วนเกินเป็นโรงทานให้แก่ส่วนรวมให้แก่ผู้ยากไร้ ต่างจากคนรวยภายใต้สังคมทุนนิยมที่กอบโกยส่วนเกินภายใต้กฎเกณฑ์เสรีอันไร้ขอบเขต เป็นเสรีของกิเลศจึงต้องเผด็จการแก่กิเลศด้วยธรรม สำหรับเป้าหมายของธัมมิกสังคมนิยมในทางการเมืองคือ การเมืองที่ปกครองโดยธรรมราชา ซึ่งกำกับด้วยทศพิธราชธรรม ธรรมราชาจะบริหารปกครองเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนเป็นใหญ่ พุทธทาสภิกขุมองว่าธัมมิกสังคมนิยมจะเป็นทางออกของโลก ธัมมิกสังคมนิยมจะสร้างสังคมอันสงบศานติ กล่าวได้ว่าธัมมิกสังคมนิยมเป็นทุนประเภทหนึ่งที่อยู่คู่กับพระศาสนา อยู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

แนวคิดการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริ

มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2557) ได้เสนอ การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมีแนวทางจัดการน้ำท่วมและน้ำแล้งโดยชุมชน ดังต่อไปนี้ เริ่มจากระดับครัวเรือนด้วยการขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี ควบคู่ไปกับการทำการเกษตรแบบผสมผสานและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีพ หลังจากนั้นจึงขยายผลการบริหารจัดการน้ำไปสู่ระดับชุมชน โดยคนภายในชุมชนจะต้องร่วมกันปรึกษาหารือรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทางเดินของน้ำตามธรรมชาติ แล้วนำมาจัดทำแผนในการบริหาร จัดการน้ำของชุมชน ด้วยการขุดลอกคูคลองแหล่งน้ำต่าง ๆ จัดการน้ำหลากเข้าสู่แก้มลิงยามแล้ง แล้วจึงขยายผลการจัดการน้ำไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริมีส่วนประกอบที่สอดคล้องไปกับความเป็นธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุ ไม่ว่าจะเป็นธรรมจากความพอเพียง หรือจะเป็นธรรมจากการทำประโยชน์แก่ส่วนรวม อย่างไรก็ตามธัมมิกสังคมนิยมในบทความนี้แตกต่างไปจากธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุ ตรงที่มิได้มีเป้าหมายทางการเมือง หากแต่จะนำทุนจากธัมมิกสังคมนิยมที่หมายมุ่งให้ปัจเจกชนละอัตตา ละกิเลส เมตตาต่อผู้อื่น เพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม มาแปรเป็นตัวชี้วัดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ ดังนี้ 1) การจำกัดความต้องการของตน 2) ความรักสามัคคี 3) การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

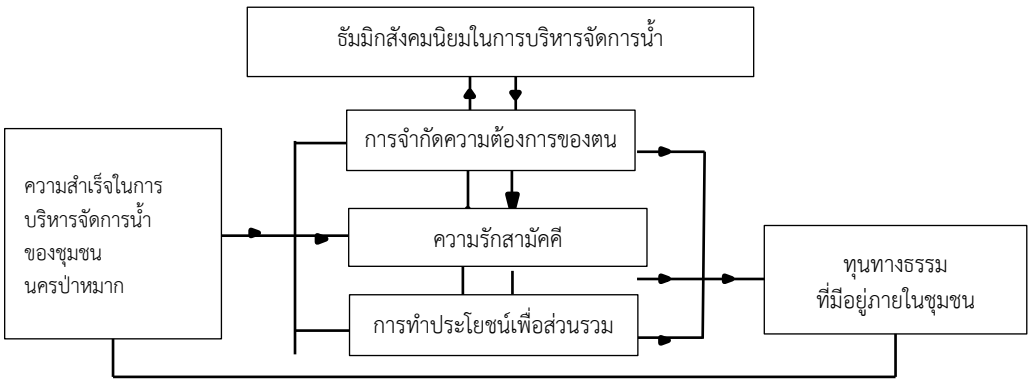

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

จากข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงทุนจากธรรมของคนภายในชุมชนนครป่าหมากที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงทุนจากธรรมของคนภายในชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนนครป่าหมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ประชากร คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชาวบ้าน และตัวแทนชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ จำนวน 12 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสนทนากลุ่ม ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนนครป่าหมาก ข้อมูลสถานการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชน ที่มา ปัญหา และรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ส่วนที่ 2 กรอบคำถามเกี่ยวกับทุนทางสังคม เช่น ทรัพยากรที่มีในชุมชน

ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชน บรรทัดฐานทางสังคม ความไว้วางใจของคนภายในชุมชน และเครือข่ายทางสังคมความสัมพันธ์ทางสังคม และส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะวิเคราะห์ควบคู่ไปกับข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Analysis)

ผลการวิจัย

ในอดีตที่ชุมชนนครป่าหมากประสบกับปัญหาทั้งน้ำท่วมและน้ำแล้งสลับกันไปตลอดจนพื้นที่ชุมชนนครป่าหมากยังเป็นพื้นที่ที่ต่ำที่สุดของอำเภอบางกระทุ่ม แต่หลังจากได้นำแนวทางการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริมาปรับใช้ พร้อมกับการสนับสนุนจากเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ Japan International Cooperation Agency (JICA) สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (สสนก.) มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพิษณุโลก ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพิษณุโลก และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยความสำเร็จของการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากนั้นมีความสัมพันธ์กับรากฐานของทุนจากธรรมที่มีอยู่ภายในสังคม หรือกล่าวได้ว่าชุมชนนครป่าหมากเป็นชุมชนที่ร่วมกันจัดการน้ำด้วยธัมมิกสังคมนิยม อันมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ การจำกัดความต้องการของตน ความรัก สามัคคี และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

การจำกัดความต้องการของตนกับการบริหารจัดการน้ำ

หลังจากอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 ชาวชุมชนนครป่าหมากไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือพึ่งถุงยังชีพจากภาครัฐ ชาวบ้านจึงมองว่า จะทำอย่างไรจึงจะมีอาหารกินในฤดูน้ำหลาก ทำอย่างไรจะพึ่งพาตนเองได้ จนในปี ค.ศ. 2557 มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แนะนำให้บริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ส่งเสริมให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่เข้ามาปรับใช้ในชุมชน (การสนทนากลุ่ม, 2564) ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะพบได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและดำเนินกิจกรรมกิจการทุกรูปแบบ โดยเริ่มจากมุมมองที่ว่า ความต้องการของมนุษย์เปรียบดั่งทะเลมหาสมุทรถมอย่างไรก็ยากที่จะเต็ม เศรษฐกิจพอเพียงจึงมุ่งที่จะจำกัดความต้องการที่ไร้ขอบเขตของมนุษย์ด้วยความพอดีพอประมาณ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งแตกต่างไปจากแนวคิดแบบทุนที่หมายมุ่งจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะความต้องการของมนุษย์ยังมิได้ถูกจำกัด ก็ย่อมที่จะส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขีดจำกัดเฉกเช่นกัน อันเป็นการทำลายทรัพยากร ทำลายโลก ทั้งนี้ความพอเพียงประกอบไปด้วย ความพอดีพอประมาณ (Moderation) รู้ตนรู้กำลังตนไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น มีเหตุผล (Reasonableness) ในการจะตัดสินว่าเราควรจะพอดีพอประมาณแค่ไหนนั้นต้องใช้เหตุผลมาประเมินตน รวมถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีภูมิคุ้มกัน (Self-

immunity) ไม่ประมาทพร้อมที่จะเผชิญกับผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้เสมอ โดยมีเหตุผลเป็นเครื่องมือในการตัดสินความพอเพียงพอประมาณนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกัน ทั้งนี้ความพอเพียงต้องมีสองเงื่อนไขคอยกำกับได้แก่ ความรู้อันสัมพันธ์กับธรรม ความรู้จะขาดซึ่งธรรมมิได้ หากมีข้อมูลมีความรู้แต่ขาดธรรม ผู้รู้นั้นก็ไม่ต่างอะไรไปจากปีศาจที่คาบคัมภีร์เอาไว้ (The Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB), 2015) โดยไสว บุญมา (2549) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง ในขณะที่อภิชัย พันธเสน (2558) มองว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรม ที่มุ่งไปที่ความพอดี พอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน

กล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหาได้เป็นสิ่งที่ชาวพุทธไม่คุ้นเคย เมื่อความพอดี พอประมาณ ก็คือ ทางสายกลางที่ชาวพุทธรู้จักกันดี ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง ทางสายกลาง คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทุนทางธรรมที่อยู่คู่กับสังคมโลกนี้มาช้านาน พุทธองค์มิได้เป็นผู้สร้างขึ้น แต่พุทธองค์เป็นผู้พบและในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นผู้ชี้ให้เห็นอีกคำรบหนึ่ง

สำหรับภาคปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ทฤษฎีใหม่ ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเลี้ยงตัวเองได้ ผลผลิตส่วนเกินไว้ขายเพื่อสร้างรายได้ ซึ่งวิธีการตามทฤษฎีใหม่มีหลักสำคัญ คือ การบริหารจัดการน้ำและจัดการพื้นที่ (The Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB), 2015)

ทฤษฎีใหม่ในฐานะภาคปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือน สะท้อนให้เห็นในรูปแบบของกิจการกิจกรรมที่จำกัดความต้องการของตน รู้จักประมาณตน ใช้ปัญญาและเหตุผลประเมินศักยภาพของกิจการและกิจกรรมของตน ใช้ปัญญาและเหตุผลประเมินทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รายรอบ สร้างให้ครัวเรือนสามารถเลี้ยงชีพเองได้ อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครัวเรือน เป็นภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากเศรษฐกิจแบบทุนที่มีแต่ความไม่แน่นอน เป็นภูมิคุ้มกันต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร

โดยจากการสนทนากลุ่ม (2564) ได้สะท้อนการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ไปปรับใช้ดังนี้

“...แต่ละบ้านจะเน้นไปที่การพึ่งพาตนเองดูแลครัวเรือนของตนเองให้ได้ การนำทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ก็เปรียบเสมือนกับมีตลาดส่วนตัวอยู่หลังบ้าน...”

จากอดีตที่ชาวชุมชนนครป่าหมากทำนาข้าวเพียงแต่อย่างเดียว มาทำเกษตรผสมผสานตามแบบทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายจ่ายที่ลดลงมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรนอกเหนือจากข้าวเฉลี่ยครัวเรือนละ 12,000-14,000 บาทต่อปี (มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2564)

กล่าวได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทุนในการจำกัดความต้องการของตน เป็นทุนจากทางสายกลาง เป็นทุนทางธรรมที่ชุมชนนครป่าหมากได้นำมาปรับใช้กับวิถีชีวิต ด้วยความ

พอดีพอประมาณนั้นเป็นเสมือนกับคาถากำกับใจให้ประมาณตน จำกัดความกระหายใคร่มีแห่งตน ละความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวกูของกูตามที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ ควบคู่ไปกับการนำทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเลี้ยงตนเองได้ บริหารจัดการน้ำกินน้ำใช้ในครัวเรือนได้ เมื่อตนเติมความพอของตนไว้ได้ตลอด คนภายในชุมชนจึงเกิดสิ่งที่เรียกว่าการสะสมแต่พอควร เกิดสิ่งที่เรียกว่า การกินดีอยู่ดีในระดับครัวเรือน ส่วนเกินที่เหลือจึงกลายเป็นของส่วนรวม อันเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมแรงร่วมใจกันบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน หรือเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดธัมมิกสังคมนิยมในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน

ความรักสามัคคีกับการบริหารจัดการน้ำ

จากการสนทนากลุ่ม (2564) พบว่า ชุมชนนครป่าหมากมีจุดเด่น คือ ความรักสามัคคี ดังความต่อไปนี้

“...เรามีจุดเด่นของเราคือเราไม่ทะเลาะกัน จุดนี้ที่นำพาให้การบริหารจัดการน้ำเกิดขึ้นได้โดยมีประสิทธิภาพมาก ทำให้ประสบความสำเร็จ ประชาชนต้องมีความสามัคคีกันการพัฒนาแหล่งน้ำจึงทำได้ นี่คือข้อดีของนครป่าหมาก คือ เราไม่ทะเลาะกัน...”

จะเห็นได้ว่าชุมชนนครป่าหมากมองว่าจุดเด่นที่สำคัญของชุมชน คือ ความความรักสามัคคีของคนภายในชุมชน ความรักสามัคคี คือ ทุนทางธรรมในสังคมที่เรียกว่า เมตตาธรรม ความเมตตาในทางสากลก็คือ ความรัก เมื่อความรักเกิดขึ้นแก่คนหมู่มากในชุมชนสังคมจึงเป็นความสามัคคี เช่นนี้ สังคมที่รู้รักสามัคคีกันแบบชุมชนนครป่าหมาก จึงเกิดเป็นธัมมิกสังคมที่ทำงานร่วมกัน บริหารจัดการน้ำร่วมกันเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน โดยมีการดำเนินกิจกรรมในการบริหารจัดการน้ำที่ดำเนินภายใต้ความรักสามัคคีดังต่อไปนี้

สถาบันในการบริหารจัดการน้ำ ชาวชุมชนนครป่าหมากจากการสนับสนุนของมูลนิธิอุทกพัฒน์ ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำ โดยมีสมาชิก มีประธาน กรรมการ เลขานุการ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน แล้วจึงร่วมกันออกกฎระเบียบที่ว่าด้วยการบริหารจัดการน้ำของชุมชน แต่ละภาคส่วนมีหน้าที่ทำอะไรบ้าง ในปีหนึ่งจะมีประชุมกันทุกเดือน อันทำให้เกิดสถาบันในการบริหารจัดน้ำของชุมชนขึ้นมา

แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเริ่มจากการร่วมกันรวบรวมการใช้ประโยชน์ที่ดินว่าแต่ละครัวเรือนแต่ละหมู่บ้านมีการใช้ที่ดินรูปแบบใดบ้าง ตลอดจนมีพืชชนิดใดที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมบ้าง ควบคู่ไปกับการใช้แผนที่ชั้นความสูงและแผนที่น้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 มาร่วมกันวิเคราะห์ว่า น้ำจะผ่านพื้นที่ไหนมากน้อยเพียงใด พื้นที่ใดจะประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ แต่ละพื้นที่จะได้รับกระทบขนาดไหนแล้วจึงมาจัดทำเป็นแผนที่เพื่อรองรับจัดการกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

แผนในการบริหารจัดการน้ำ จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน ชุมชนก็จะร่วมกันวิเคราะห์ว่าพื้นที่ใดจะเกิดภัยแล้งและภัยจากน้ำหลากในช่วงเวลาใดบ้าง ร่วมกันขุดลอกเส้นทางน้ำทั้งหมดในตำบลทั้งเส้นทางน้ำสายหลักและสายรอง ร่วมกันวิเคราะห์ต้นทุนของน้ำในพื้นที่อัน

ได้แก่ 1) ต้นทุนน้ำจากน้ำฝนร่วมกันประเมินว่าปีหนึ่งจะได้กี่ลูกบาศก์เมตร จะสามารถเก็บและจัดการน้ำแค่ไหน อย่างไร 2) ต้นทุนน้ำจากน้ำหลาก ร่วมกันบริหารจัดการไม่ให้เกิดการท่วมขัง พร้อมกับการเก็บน้ำสำรองกักเก็บไว้เพื่อบรรเทาปัญหาในหน้าแล้ง

แผนเผชิญเหตุอุทกภัย จากแผนที่ชั้นความสูงและแผนที่น้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 ทำให้เกิดแผนที่อพยพเวลาน้ำท่วม แผนที่นี้จะบอกตำแหน่งที่ตั้งแต่ละหมู่บ้าน เส้นทางน้ำหลัก เส้นทางน้ำรอง สถานที่ราชการที่สำคัญ และจุดอพยพที่ตรงไหนบ้าง ชุมชนจะร่วมกันติดป้ายระดับน้ำในเส้นทางน้ำเข้าและเส้นทางน้ำออก จุดใดเป็นเส้นทางน้ำ จุดไหนที่น้ำจะขึ้นสูง ทั้งนี้แต่ละหมู่บ้านจะจัดเวรยามเฝ้าระวังตลอดเวลา มีระบบในการสื่อสารในการรายงานระดับน้ำ เพื่อที่จะสามารถทำการอพยพได้อย่างทันท่วงที (มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2564; การสนทนากลุ่ม, 2564)

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมในการบริหารจัดการน้ำที่ดำเนินภายใต้ทุนจากความรักสามัคคี คือ ทุนจากความเมตตาอันเป็นทุนอยู่ในพระศาสนาอยู่แล้ว และได้ถูกนำมาใช้จนทำให้การบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากให้เป็นไปอย่างราบรื่น ภายใต้ทุนจากความรักสามัคคีนั้นก็ได้พบกับกิจกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาทุนดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องภายในชุมชน อาทิ งานสงกรานต์ งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีหว่านทานลูกมะกรูด อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนนครป่าหมากยังมีกิจกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาทุนจากความรักสามัคคีของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำของชุมชนโดยตรง ได้แก่ ประเพณีการลอยกระทง ประเพณีการแข่งเรือ และกิจกรรมคลองพัฒนาซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนภายในชุมชนจะร่วมแรงร่วมใจกันขุดลอกพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน (การสนทนากลุ่ม, 2564)

กล่าวได้ว่า การที่ชุมชนนครป่าหมากร่วมกันบริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเกิดมาจากทุนทางธรรมคือ ความเมตตา ซึ่งก็คือ ความรักสามัคคีที่มีอยู่ภายในชุมชน อันเป็นธัมมิกสังคมนิยมที่ประกอบกิจการเพื่อส่วนรวมด้วยเมตตาธรรม ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน ต่างก็เป็นกิจกรรมที่ทำให้คนภายในชุมชนมารวมตัวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมแรงร่วมใจกัน ก่อให้เกิดการกระชับความรักสามัคคีที่มีอยู่ภายในชุมชนให้กอดกระหวัดรัดเกลียวเหนียวแน่นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ปัจจัยหนึ่งที่มองข้ามไม่ได้ในการส่งเสริมทุนจากเมตตาธรรม คือ ทุนจากทางสายกลาง จากความพอเพียงทั้งในเชิงอุดมการณ์และการปฏิบัติ อันทำให้ครัวเรือนรู้จักประมาณตน ไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่น เกิดความกินดีอยู่ดี เมื่อคนกินดีอยู่ดีแล้วก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดความรักความเมตตาเหนือไปกว่าคนที่ยังลำบากอยู่ เมื่อคนกินดีอยู่ดีแล้วก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดความรักความเมตตาเหนือไปกว่าคนที่ยังไม่พอ

การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมกับการบริหารจัดการน้ำ

การทำเพื่อประโยชน์เพื่อส่วนรวมก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนนครป่าหมากประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่ม (2564) ต่อไปนี้

"...อย่างการขุดคลองจากตรงนี้ไปวัดสามเรือนถ้าคนไม่ให้ที่ เราจะไปขุดได้อย่างไร พื้นที่อื่นก็มีปัญหานี้ครับคือ คนไม่ให้ที่ แต่นครป่าหมากนี่เขาอุทิศที่หมดครับ อย่างคลองกว้าง 45 เมตร ผ่านถนนเข้าไปในนาเขาอย่างน้อย 10 เมตร เราก็ขอพื้นที่เขา เราขุดคลองเพื่อเอาดินมาทำถนนเพื่อสัญจรไปมา ขนพืชทางการเกษตรได้หมด...ถ้าไม่อุทิศที่ ไม่เสียสละที่ คุณก็ไม่ได้ ของเรามีความร่วมมือที่ดีมากครับ..."

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนนครป่าหมากมีลักษณะที่แตกต่างไปจากชุมชนรายรอบตรงที่ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ด้วยทุนจากการเสียสละที่ได้ถูกนำออกมาใช้เพื่อกิจการต่าง ๆ ของชุมชน อันสะท้อนให้เห็นว่า ชาวชุมชนนครป่าหมากละซึ่งตัวกูของกู เสียสละส่วนเกินเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม อันเป็นไปตามหลักการของธัมมิกสังคมนิยม โดยจะแบ่งลักษณะของการเสียสละเพื่อส่วนรวมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากได้ดังนี้

การเสียสละแรงกายเพื่อส่วนรวม ชาวชุมชนนครป่าหมากต่างก็ได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดสถาบันในการบริหารจัดการน้ำ มีกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน มีการประชุมระดมสมองเป็นระยะเพื่อรวบรวมปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ มาพัฒนาการบริหารจัดน้ำของชุมชน ชุมชนยังได้ร่วมกันพิจารณาว่าในแต่ละพื้นที่จะเกิดภัยแล้งและภัยจากน้ำหลากในช่วงเวลาใดบ้าง นอกจากนี้คนภายในชุมชนยังได้ร่วมกันสำรวจและขุดลอกคูคลองต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ เพื่อรองรับปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งในชุมชน และในยามที่เกิดอุทกภัยคนในชุมชนก็จะเสียสละแรงกายกันเฝ้าระวัง ร่วมกันเป็นเวรยามเฝ้าระวังและแจ้งเตือนระดับน้ำที่อาจจะไหลหลากสู่พื้นที่ในชุมชน

การเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เมื่อชุมชนมีกฎเกณฑ์กติกาในการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน คนในชุมชนจึงต้องเสียสละผลประโยชน์ส่วนตน อย่างในกรณีของการทำนา ชุมชนจะกำหนดร่วมกันให้ทำนาปีละ 2 ครั้ง นาปีกับนาปรัง เพราะว่าจะต้องรักษาระดับน้ำไว้ที่ความลึก 1.5 เมตร เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลา และรักษาน้ำไว้ใช้ให้ได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะเดือนมีนาคม-เมษายน จะมีการบริหารจัดการน้ำที่เข้มข้นเพราะว่าเป็นฤดูแล้ง ซึ่งครัวเรือนใดจะทำนาครั้งที่ 3 ก็ได้ แต่ต้องบริหารจัดการน้ำด้วยแหล่งน้ำของแต่ละครัวเรือนเองไม่ให้กระทบกับทรัพยากรน้ำของชุมชน กอปรกับชาวบ้านยังได้ร่วมกันเสียสละที่ดินเพื่อขุดคลองของชุมชน (มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2564; การสนทนากลุ่ม, 2564)

นอกจากนี้จากการสนทนากลุ่ม (2564) ยังได้มีการสะท้อนถึงความเสียสละของผู้นำชุมชนในการทำงานร่วมกับมูลนิธิอุทกพัฒน์ดังต่อไปนี้

"...ผู้นำชุมชนต้องมีความพร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งตำบลอื่น ๆ เขาไม่มีความพร้อมในเรื่องนี้ เขาไม่มีการเสียสละที่จะอุทิศตน...เพราะฉะนั้นการบริหารจัดการน้ำจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพื้นที่และท้องถิ่นต้องรวมตัวกันให้ได้ เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายใน ถ้าไม่ร่วมมือกันก็ทำไม่ได้..."

กล่าวได้ว่าชาวนครป่าหมากและผู้นำชุมชนต่างก็มีธรรมในการเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นทุนอยู่ภายในชุมชนอยู่แล้ว เมื่อคนภายในชุมชนต่างก็ดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง รู้จักพอ

ความพอนี้เองก็จะทำให้ไม่เกิดการสะสมจนเกินงาม ส่วนที่เหลือส่วนที่เกินก็จะถูกคืนสู่สังคม คล้ายคลึงกับการที่ทางสายกลาง ความพอเพียงเป็นฐานสำคัญของความรักสามัคคีฉันใดก็ฉันนั้น นอกจากนี้ทุนจากการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมก็ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากกิจกรรมที่เกิดมาจากการร่วมแรงร่วมใจของชุมชน เช่นเดียวกับในกรณีของความรักสามัคคี โดยเมื่อพิจารณาถึงการยอมรับกฎเกณฑ์ในการทำนาที่ชุมชนจะต้องทำนาเพียงสองครั้งต่อปีเพื่อสงวนน้ำไว้ใช้แก่ชุมชนส่วนรวมทั้งปีนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากนั้นเป็นธัมมิกสังคมนิยมที่ละความเป็นตัวกูของกู เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม อันต่างไปจากอธัมมเสรีนิยมที่อหังการอวดอ้างความเป็นเสรีอย่างไร้ธรรม ตามกฎป่าแบบทุน คือ มือใครยาวสาวได้สาวเอา ชาวบ้านก็อาจจะแย่งกันชักน้ำเข้านามาทำนาให้ได้ผลประโยชน์สูงสุด ภายใต้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ก่อให้เกิดความร่ำรวยบนความล้มเหลวของชุมชน ร่ำรวยบนความล่มสลายของทรัพยากร อันเป็นการมองข้ามธรรม มองข้ามประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากประสบความสำเร็จเกิดมาจากองค์ประกอบที่สำคัญก็คือ การเป็นธัมมิกสังคมนิยม ด้วยการใช้ทุนจากธรรมที่มีอยู่ในสังคมร่วมกันบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน โดยเริ่มจากนำทุนจากทางสายกลาง คือ ความพอเพียง จำกัดความต้องการของตน มาใช้ในการดำเนินชีวิต พร้อมกับนำทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ ส่งผลให้เกิดความกินดีอยู่ดี เกิดการบริหารจัดการน้ำกินน้ำใช้ในครัวเรือน เมื่อครัวเรือนเกิดสุขก็ย่อมจะเกิดความเมตตาและเสียสละส่วนเกินแก่ส่วนรวม อันเป็นความรักสามัคคีเป็นประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ชาวชุมชนร่วมกันเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ ตลอดจนทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อร่วมกันบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของขวัญนภา สุขคร (2557) ที่พบว่าชาวชุมชนบ้านกิ่วท่าล่าง-ท่าใต้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้ร่วมกันบริหารจัดการน้ำ และทำฝายของชุมชนจนประสบความสำเร็จด้วยความเสียสละของคนภายในชุมชน อันเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของณชพงศ จันจุฬา (2552) ที่พบว่า ความรักสามัคคีและเสียสละของคนภายในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งของความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนกาเยาะมาตี อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาของขวัญนภา สุขคร (2557) และณชพงศ จันจุฬา (2552) ต่างก็มิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงทุนทางธรรมที่มีอยู่ในชุมชนว่า มีความสัมพันธ์อย่างไรในการบริหารจัดการน้ำ สิ่งใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางธรรมนั้นๆ ในการผลักดันให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ อันเป็นสาเหตุจากทุนทางธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนที่ก่อให้เกิดธัมมิกสังคมนิยมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมาก ที่เรียกว่า กลไกเชิงสาเหตุแห่งธัมมิกสังคมนิยมในการบริหารจัดการน้ำชุมชน ดังแผนภาพต่อไปนี้

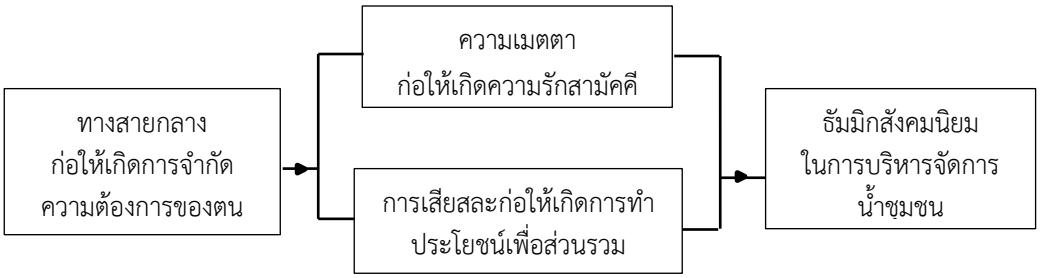

ภาพที่ 2 กลไกเชิงสาเหตุแห่งธัมมิกสังคมนิยมในการบริหารจัดการน้ำชุมชน

จากการศึกษาได้พบทุนทางธรรมที่มีอยู่ในสังคมอันได้แก่ 1) การจำกัดความต้องการของตน เกิดจากทุนทางธรรม คือ ทางสายกลาง 2) ความรักสามัคคี เกิดจากทุนทางธรรม คือ ความเมตตา 3) การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เกิดจากทุนทางธรรม คือ การเสียสละ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า ทางสายกลาง เป็นปฐมเหตุ เป็นทุนทางธรรมที่จำกัดความต้องของปัจเจกชน ควบคู่ไปกับการนำทฤษฎีใหม่ในฐานะภาคปฏิบัติอันทำให้ครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถจัดการน้ำกินน้ำใช้ภายในครัวเรือนได้ เกิดความพอ เกิดการละตัวกูของกู นำไปสู่ผลแรก ได้แก่ ความรักสามัคคี อันเกิดมาจากทุนทางธรรม คือ ความเมตตา นำไปสู่ผลที่สอง ได้แก่ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม อันเกิดมาจากทุนทางธรรม คือ การเสียสละ โดยทั้งความรักสามัคคีและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งทั้งสองตัวชี้วัดนี้ต่างก็มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและสนับสนุนความรักสามัคคีและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ธรรมเหล่านี้เป็นสาเหตุให้เกิดธัมมิกสังคมนิยมที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการบริหารจัดการของชุมชนนครป่าหมาก

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัย พบว่า ความร่วมแรงร่วมใจในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนนครป่าหมากจนประสบความสำเร็จ เกิดมาจากความเป็นธัมมิกสังคมนิยม อันมีทุนทางธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ ทางสายกลาง ซึ่งสัมพันธ์กับการจำกัดความต้องการของตน ความเมตตา ซึ่งสัมพันธ์กับความรักสามัคคี การเสียสละ ซึ่งสัมพันธ์กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ดังนั้น ชุมชนอื่น ๆ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ นำไปปรับใช้โดยคนภายในชุมชนจะต้องร่วมกันดึงเอาทุนทางธรรมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนออกมา เพื่อผลักดันให้เกิดความพอใน

ระดับครัวเรือน ละซึ่งตัวกูของกู รู้รักสามัคคี เสียสละเพื่อส่วนรวม ร่วมแรงร่วมใจกันบริหารจัดการน้ำในแต่ละชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ขวัญนภา สุขคร. (2557). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดทำฝายชะลอน้ำ กรณีตัวอย่างชุมชนบ้านกิ่วท่าล่าง-ท่าใต้ ตำบลบ้านกิ่ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิจัย มสด สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 255-267.

ฐกร กาญจน์จิรเดชและคณะ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(2), 537-552.

ณชพงศ จันจุฬา. (2552). การจัดการน้ำแบบรัฐและแบบชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 6(1), 28-41.

พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2548). *ธัมมิกสังคมนิยม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). *การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำริ.* กรุงเทพฯ: สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน).

มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2564). *ชุมชนนครป่าหมาก.* สืบค้น 10 มิถุนายน 2564, จาก https://www.utokapat.org/.

สมาชิกชุมชนนครป่าหมาก. (2564, 6 เมษายน). [การสนทนากลุ่ม].

ไสว บุญมา. (2549). *โต้คลื่นลูกที่ 4 เมื่อความพอเพียง คือ คำตอบ.* กรุงเทพฯ: บริษัทเนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ปจำกัด (มหาชน).

อภิชัย พันธเสน. (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).

The Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB). (2015). *The Philosophy of Sufficiency Economy.* Bangkok: Amarin Printing and Publishing PLC.

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี*

EFFECTIVENESS OF VILLAGE HEALTH VOLUNTEERS (VHV) IN MUANG DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

วัชรี วัฒนาสุทธิวงศ์, รัฐพล เย็นใจมา, พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์
Vatcharee Wattanasuthiwong, Rattaphon Yenjaima, Phongphat Chittanurak
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: vw.chompoo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของ (อสม.) และสังคหวัตถุธรรม 4 กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 348 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและร้อยละ และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของ อสม. และสังคหวัตถุธรรม 4 กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง 3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. พบว่า หลักการปฏิบัติงานของ อสม. ทั้ง 6 ประการ ควรอบรมพัฒนาความรู้สุขภาพพื้นฐาน ประยุกต์หลักสังคหวัตถุ4 เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ อสม. นำความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ สื่อสารสู่ประชาชน

คำสำคัญ: อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน; ประสิทธิผล; หลักพุทธธรรม

---

*Received September 8, 2021; Revised September 15, 2021; Accepted September 22, 2021

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the level of duty performance effectiveness of village health volunteers (VHV) 2. To study the relationships between duty performance principles and Sangahavatu-dhamma and duty performance effectiveness of village health volunteers and 3. To propose guidelines for development of duty performance effectiveness of village health volunteers at Muang District, Kanchanaburi Province. Data were collected with questionnaires from 348 samples who were village health volunteers and analyzed by means and percentages. and analysis of relationship. The qualitative data were analyzed by content descriptive analysis

Findings were as follows: 1. Effectiveness level of duty performance of village health volunteers, by overall, were at high level 2. Relationship between duty performance principles of village health Volunteers (VHV), Sangahavattu 4 and duty performance effectiveness of village health volunteers (VHV), by over all, had positive relationship at high level, 3. Guidelines for development of duty performance effectiveness of village health volunteers (VHV) in 6 aspects, namely self-development, seeking the basic health knowledge, training, including performance principles, Sanghavattu 4 integration to enhance the village health volunteers' efficiency and to bring self-help-health-care knowledge to the people.
Keywords: Village health volunteers; Effectiveness; Buddhism.

บทนำ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและสุขภาพชุมชน โดยผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อสม. ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างภาครัฐและคนในชุมชน เป็นงานจิตอาสา อัตลักษณ์สำคัญของคนไทยที่ยากจะหาชนชาติใดในโลกเทียบได้ คือ ความมีน้ำใจ โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คำว่า “จิตอาสา” ทำให้เกิดอาสาสมัครในหลายๆ สาขาหน่วยงานภาครัฐ กระทรวงสาธารณสุขได้เล็งเห็นความสำคัญของคำว่า “จิตอาสา” ของคนไทยในระดับชุมชน ฉะนั้น ในปี พ.ศ. 2520 กระทรวงสาธารณสุขจึงได้เริ่มโครงการ “อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน” (อสม.) จนบัดนี้นับเป็นเวลาสี่สิบกว่าปี มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั่วประเทศประมาณ 1,050,000 คน ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 77 จังหวัด (ระบบสารสนเทศงานสุขภาพภาคประชาชน, 2563)

ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการช่วยภาครัฐดูแลประชาชนในชุมชนเรื่องสุขภาพและการป้องกันโรค โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่ต้นปี 2563 ซึ่งเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ไปทั่วโลก บทบาทหน้าที่ของ อสม. ในการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง โควิด-19 ได้ผลดีจนเป็นที่ยกย่องขององค์การอนามัยโลก (WHO) แต่เนื่องจาก อสม. เป็นหน่วยงานจิตอาสา ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือในการทำงาน ขาดการได้รับการอบรมความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน รวมถึง อสม. ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาเรื่องสุขภาพและการใช้สื่อโซเชียล (ศิวโรฒ จิตนิยม, 2564)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีหลักปฏิบัติงาน 6 ด้าน คือ 1. ด้านการป้องกันโรค 2. ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น 3. ด้านการส่งเสริมสุขภาพ 4. ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ 5. ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง 6.ด้านปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริง (ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข, 2557)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยใช้ทฤษฎีประสิทธิผลองค์การ ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้วัด 5 อย่างคือ 1.การผลิต 2. ประสิทธิภาพ 3. ความพึงพอใจ 4. การปรับเปลี่ยน 5. การพัฒนา (สมใจ ลักษณะ, 2552; จิรัตติกาล สุขสิงห์, 2565; นัฐพล บุญสอน, 2565; พระณัฐพล สิริวฑฺฒโน, 2562; พระนุชิต นาคเสโน และพระครูปริยัติวรเมธี (ทิพย์มณี), 2565; พระประยุทธ อริยวโส, 2562; พระสุมิตร สุจิตฺโต, 2563; สุจิตตรา สวาทยานนท์, 2565; สุรินทร์ นิยมางกูรและคณะ, 2564; อวยชัย รางชัยกุล, 2565)) โดยบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 (ที. ปา. (ไทย) 11/140/167) 1) ทาน การให้ อสม. ควรมีการเอื้อเฟื้อ แสดงความมีน้ำใจ ให้คำแนะนำ ให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพแก่ประชาชน 2) ปิยวาจา วาจาไพเราะอ่อนหวาน อสม.พูดให้กำลังใจแก่ผู้ป่วย ผู้ประสบปัญหาด้านสุขภาพ 3) อัตถจริยา การทำประโยชน์ งานของ อสม. ถือเป็นงานจิตอาสา บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่น 4) สมานัตตตา ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติงานด้วยการไม่ถือตน รู้จักร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนอื่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี” โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และ วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) จากบุคลากรของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 2,638 คน คำนวนตามมสูตรของ Taro Yamane จะได้กลุ่มตัวอย่างของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 348 คน

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็นกลุ่มๆ เช่น กลุ่มเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข กลุ่มผู้บริหาร อสม. กลุ่มผู้นำชุมชน นักวิชาการด้านพุทธศาสนา นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ รวมผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกทุกกลุ่มจำนวน 10 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองกับอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี นำแบบสอบถามจำนวน 348 ชุด โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างไปตาม 13 ตำบล ในอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักพุทธธรรม และหลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตารางแจกแจงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

การปฏิบัติงานของ อสม. แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง ด้านปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริง หลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เกณฑ์วัดประสิทธิผลองค์การประกอบด้วย การผลิต ประสิทธิภาพ ความพึงพอใจ การปรับเปลี่ยน การพัฒนา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของข้อมูลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

ข้อ	การปฏิบัติงานของ อสม.	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	การป้องกันโรค	3.82	0.926	มาก
2	การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	3.63	0.923	มาก
3	การส่งเสริมสุขภาพ	3.59	0.961	มาก
4	การฟื้นฟูสุขภาพ	3.52	1.001	มาก
5	การเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง	3.91	0.842	มาก
6	ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่จริง	2.74	1.176	ปานกลาง
	ภาพรวม	**3.53**	**0.971**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความเห็นต่อปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของ (อสม.) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.971

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของข้อมูลปัจจัยการใช้หลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4

ข้อ	ปัจจัยการใช้หลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ทาน (การให้)	3.67	0.808	มาก
2	ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน)	4.29	0.758	มากที่สุด
3	อัตถจริยา (การทำประโยชน์)	3.84	0.875	มาก
4	สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย)	4.07	0.825	มาก
	ภาพรวม	3.97	0.816	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความเห็นต่อปัจจัยหลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.816

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของเกณฑ์วัดประสิทธิผลองค์การ การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อ	เกณฑ์วัดประสิทธิผลองค์การ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	การผลิต	3.92	0.848	มาก
2	ประสิทธิภาพ	4.05	0.784	มาก
3	ความพึงพอใจ	3.97	0.796	มาก
4	การปรับเปลี่ยน	3.88	1.006	มาก
5	การพัฒนา	4.09	0.927	มาก
	ภาพรวม	3.98	0.884	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความเห็นต่อเกณฑ์วัดประสิทธิผลองค์การ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.884

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) และสังคหวัตถุธรรม 4 กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ตารางที่ 4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมุติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่าสหสัมพันธ์	ค่า P	ระดับความสัมพันธ์	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	หลักการปฏิบัติงาน	ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน	.687**	0.01	ค่อนข้างสูง	✓	
2	หลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4		.818**	0.01	สูงมาก	✓	

จากตารางที่ 4 พบว่า หลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใน อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ที่ ค่อนข้างสูง (r =.687**) จึงยอมรับสมมติฐาน หลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอ.เมือง จ.กาญจนบุรี ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ที่ สูงมาก (r=.818**) จึงยอมรับสมมติฐาน

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการผลิต ต้องจัดให้มีการอบรมเป็นประจำ เพื่อให้ อสม. ทุกคนมีความรู้ทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านการฟื้นฟูสุขภาพและด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดร้ายแรง เพื่อให้ อสม. ทุกคนมีความรู้และทักษะ สร้างความมั่นใจในตัว อสม. ในการปฏิบัติงาน

2. ด้านประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในการใช้บริการ อสม. นอกจากนี้ ควรนำทฤษฎีทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ เช่น ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทฤษฎีการบริหารจัดการองค์การ ทฤษฎีแรงจูงใจ เป็นต้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาด้านประสิทธิภาพ

3. ด้านความพึงพอใจ การทำงานขององค์การ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยการทำงานเชิงรุก ทำงานเป็นทีม เพิ่มการประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้นภาครัฐ ต้องเพิ่มงบสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือและงบด้านอื่นๆ ที่จำเป็น

4. ด้านการปรับเปลี่ยน ควรปรับเปลี่ยนแก้ไขคุณสมบัติของผู้เป็น อสม. ปรับเปลี่ยนสวัสดิการเกณฑ์การรับสมัคร การเกษียณอายุ ระดับการศึกษา เป็นต้น ควรมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางวิธีการขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

5. ด้านการพัฒนา การพัฒนาองค์กร อสม. ควรมีการพัฒนาให้ทันต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคม พัฒนาบุคลากรผู้เป็น อสม. และพัฒนาด้านเทคโนโลยีให้มีความก้าวหน้าทันสมัยรองรับการปฏิบัติงานได้ดี ในยุคดิจิทัลนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยภาพรวม ทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก

การปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในภาพรวม ทั้ง 6ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.53, S.D.= 0.971) สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุธิสา กรายแก้ว, 2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต่อการส่งเสริมสุขภาพประชาชน ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั้งด้านการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล อยู่ในระดับมากทุกด้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อบรมความรู้ด้านการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง ระดับศักยภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปนัดดา เขียวดี (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติมีระดับแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเฝ้าระวังป้องกัน ควบคุมไม่ให้เกิดโรคในพื้นที่ แสดงให้เห็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีความเชี่ยวชาญในด้านการป้องกันโรคในชุมชนเป็นอย่างดี เช่น สามารถร่วมเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมไม่ให้เกิดโรคในพื้นที่ เช่น โรคติดต่อเชื้อไวรัสโคราน่า2019 โรคไข้เลือดออก เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของ (อสม.) กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใน อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใน อ.เมือง จ.กาญจนบุรี โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง (r =687**) แต่ละด้าน มีค่าความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ การฟื้นฟูสุขภาพ การเฝ้าระวังโรคระบาดติดต่อร้ายแรง โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง (r= .716**) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของวิชัย ศิริวรวัจนชัย (2564) ได้ศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทของ อสม. ในการเฝ้าระวังและป้องกัน โรคโควิด 19 อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติงาน อสม. ได้รับการสนับสนุนอย่างดีในด้านความรู้ วัสดุอุปกรณ์และคำปรึกษาในเรื่องที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เนื่องจากโรคโควิด 19 เป็นโรคอุบัติใหม่ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และโรงพยาบาล ที่เป็นพี่เลี้ยงของ อสม. มีการให้ความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจนแก่ อสม. ก่อนที่จะออกปฏิบัติงาน

หลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวม กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอ.เมือง จ.กาญจนบุรี โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง (r=.818**) โดยด้านปิยวาจา (หลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4) โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง (r = .679**) การปฏิบัติงานของ อสม. การใช้วาจาไพเราะ อ่อนหวาน พูดให้กำลังใจผู้ป่วย ผู้รับบริการ เป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (2555) ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานการชักจูงในทางที่ดีงาม ให้กำลังใจ

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อพิจารณาผลจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปราย ทั้ง 5 ด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านการผลิต สิ่งสำคัญ คือ ต้องจัดให้มีการอบรมเป็นประจำ เพื่อให้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทุกคนมีความรู้ทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ สร้างกระบวนการในการฝึกอบรม คือ การกำหนดแนวทางในการฝึกอบรมตามแผนที่ได้วางไว้ ตรวจสอบติดตามผลการฝึกอบรม การดำเนินการตามแผนที่วางไว้ (ชญานุช สามัญ, 2561) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทุกคนมีความรู้และทักษะสร้างความมั่นใจในตนเอง ในการปฏิบัติงานและเป็นการสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในการใช้บริการ

2. ด้านประสิทธิภาพ ควรนำทฤษฎีทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ เช่น ทฤษฎีการบริหารจัดการองค์การ การเพิ่มประสิทธิภาพ มีความสำคัญต่อองค์การมาก เป็นการทำให้บรรลุสำเร็จตามเป้าหมายองค์การ (Goals) และ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจและร่วมมือกันปฏิบัติงานให้ ได้ผลผลิตที่ต้องการ (พระครูสมุห์จิรชาติ พุทฺธรกฺขิโต, 2562) โดยการทำงานเชิงรุก ทำงานเป็นทีม นอกจากนั้นภาครัฐ ต้องเพิ่มงบสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบด้านอื่น ๆ

3. ด้านความพึงพอใจ สิ่งสำคัญต้องมีการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการจาก อสม. ว่ามีความพึงพอใจเพียงใด และสำรวจความพึงพอใจของผู้เป็น อสม. ต่อผู้บริหารระดับสูงขององค์กร อสม. (ประไพ วงศ์สุฤทธิ์, 2542) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้บริหารควรส่งเสริมให้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้รับสวัสดิการที่ดีและได้รับค่าตอบแทน

4. ด้านการปรับเปลี่ยน ควรปรับเปลี่ยนแก้ไขคุณสมบัติของผู้เป็น อสม. ควรกำหนดอายุเกษียณ การพัฒนาศักยภาพ อสม. ให้เป็น อสม. 4.0 ให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารและเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง (เพ็ญศรี โตเทศ, 2563) เป็นผู้นำการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และจัดการดูแลสุขภาพของตนเองและประชาชน รวมถึงรับข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างถูกต้อง นำไปสู่ชุมชน พึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

5. ด้านการพัฒนา ต้องมีการพัฒนาองค์กร เนื่องจากองค์กร อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ทันต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคม (วรรณพร บุญรัตน์, 2560) นอกจากพัฒนาองค์กรแล้วสิ่งสำคัญยังต้องมีการพัฒนาบุคลากรผู้เป็น อสม. และพัฒนาด้านเทคโนโลยีให้มีความก้าวหน้าทันสมัยรองรับการปฏิบัติงานได้ดี

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้สังเคราะห์จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำความรู้จากผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ตามกระบวนการที่เรียกว่า VHV DIGITAL MODEL โดยคำว่า VHV มาจาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในภาษาอังกฤษ คือ Village Health Volunteers อสม. อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงสาธารณสุข มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ จัดให้มีการรับสมัครผู้ที่เป็น อสม. ฝึกอบรมให้ความรู้ ตามหลักการปฏิบัติงานสุขภาพพื้นฐานทุกด้าน ควบคู่กับหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้ นำความรู้ไปแนะนำช่วยเหลือประชาชนในชุมชน ในด้านสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งถือว่า

อสม. เป็นสื่อกลางระหว่างภาครัฐ และประชาชนในชุมชน อสม. ผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของ อสม. จึงถือได้ว่าเป็นผลงานของกระทรวงสาธารณสุข ส่วน Digital มาจากคำแนะนำของผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งหมายถึง การนำดิจิทัลเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการพัฒนาการอบรมผู้เป็น อสม. แนะนำประชาชนให้มีความรู้เรื่องเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย เมื่อประชาชนมีความรู้เรื่องดิจิทัล สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้เพิ่มขึ้นเกิดความมั่นคงทางเศษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

1. กระทรวงสาธารณสุขควรมีนโยบายเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ด้านความรู้ระดับการศึกษา สวัสดิการเกษียณอายุของผู้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมีเงินตอบแทนน้ำใจ สำหรับผู้เกษียณหรือลาออกก่อนเกษียณตามจำนวนอายุงาน

2. ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรส่งเสริมให้มีนโยบายการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเข้ากับหลักการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อนำมาอบรมให้แก่ผู้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

3. การจัดกิจกรรมทุกครั้งควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบล่วงหน้า การลงพื้นที่ควรเป็นทีม มีแพทย์ พยาบาล และ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้เกิดความมั่นใจแก่ประชาชนผู้รับบริการ

เอกสารอ้างอิง

จิรัตติกาล สุขสิงห์. (2565). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของบุคลากรในองค์กร. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 211-219.

ชญานุช สามัญ. (2561). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเทศบาลเมืองลำตาเสา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นัฐพล บุญสอน. (2565). ภาวนาธรรม: หลักธรรมสำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงาน. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 220-231.

ปนัดดา เขียวดี. (2556). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (การค้นคว้าแบบอิสระตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ประไพ วงศ์สุฤทธิ์. (2542). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุทัยธานี. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ บริหารสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระครูสมุห์จิรชาติ พุทฺธรกฺขิโต (โนรี). (2562). *ประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองท่าช้าง จังหวัดจันทบุรี.* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ. (2555). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด* (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระณัฐพล สิริวฑฺฒโน. (2562). ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)ในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(1), 34-43.

พระนุชิต นาคเสโน, พระครูปริยัติวรเมธี (ทิพย์มณี). (2565). การสร้างแรงจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรตามหลักพุทธธรรม. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 5(1), 80-88.

พระประยุทธ อริยว์โส. (2562). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในอำเภอซุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 2(1), 44-53.

พระสุมิตร สุจิตฺโต. (2563). คุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ,* 3(2), 1-10.

เพ็ญศรี โตเทศ. (2563). การศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ อสม. 4.0 ภาคเหนือ. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,* 10(1), 34-35.

ภัคชญา ภวังค์คะรัต และคณะ. (2557). *ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข.* นนทบุรี: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ระบบสารสนเทศงานสุขภาพภาคประชาชน. (2563). *รายงานอสม.อำเภอเมืองกาญจนบุรี.* สืบค้น 20 มกราคม 2564, จาก http://www.thaiphc.net/new2020/content/1

วรรณพร บุญรัตน์. (2560). *แนวโน้มการพัฒนาองค์กรแห่งความสุขของวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิชัย ศิริวรวัจนชัย. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทของ อสม. ในการเฝ้าระวังและป้องกัน โรคโควิด 19 อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. *วารสารมหาราชนครศรีธรรมราชเวชสาร,* 4(2), 70-71.

ศิวโรฒ จิตนิยม. (2564, 21 มกราคม). ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี [บทสัมภาษณ์].

สมใจ ลักษณะ. (2552). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน.* กรุงเทพฯ: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.

สุจิตตรา สวาทยานนท์. (2565). พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของพนักงาน ในธุรกิจหน้าร้านขายปลีกขนาดเล็ก. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 160-167.

สุธิสา กรายแก้ว. (2563). บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต่อการส่งเสริมสุขภาพประชาชน ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,* 7(12), 75.

สุรินทร์ นิยมางกูรและคณะ. (2564). อิทธิพลของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานการเห็นคุณค่าในตนเองและหลักอิทธิบาทธรรมที่มีต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(2), 114-125.

อวยชัย รางชัยกุล. (2565). การประยุกต์ใช้พละ 4 เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงาน ของบุคลากร สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,* 5(1), 246-254.

AN APPLICATION OF BUDDHADHAMMA TO REDUCE GLOBAL WARMING IN THE MODERN WORLD*

การประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อลดภาวะโลกร้อนในโลกสมัยใหม่

Sombat Wanwong
สมบัติ แหวนวงษ์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Corresponding Author E-mail: somdut.2548@hotmail.com

Abstract

This study is a qualitative research. The objectives of the research are: 1. To study the problems and solutions of global warming according to the Modern Sciences, 2. To study Buddhadhamma relating to global warming in Theravada Buddhism. and 3. To propose the application of Buddha-dhamma to reduce global warming in the modern world.

The findings were that: 1. The Global Warming means glaciers are melting, sea levels are rising, forests are dying, because of temperatures and human activities. 2. The Buddha-dhamma related to global warming in Theravada Buddhism was found that the Buddhist teachings are based on love, compassion. Human beings are social animals. Global warming is caused by many forms, both from nature and from humans. We must first reduce global warming from ourselves. We must not be greedy. 3. The proposed application of Buddha-dhamma to reduce Global Warming in the modern world was found that, according to the principles of Buddhism, 1. Contentment with food consumption. 2. Contentment with clothing. 3. Contentment with residence. 4. Contentment with consumption of medicine, and 1. Greed in Buddhism. 2. Anger 3. Delusion in Buddhism 4. Compassion, Practicing Adosa & Abayapada, Loving Kindness and Compassion, and principles merit 10 will reduce global warming.

Keywords: Buddhadhamma; Global Warming; the Modern World

---

*Received September 9, 2021; Revised September 27, 2021; Accepted October 1, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ (1) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขภาวะโลกร้อนตามศาสตร์สมัยใหม่ (2) เพื่อศึกษาพุทธธรรมเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (3) นำเสนอการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อลดภาวะโลกร้อนในโลกสมัยใหม่

ผลการวิจัยพบว่า 1) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขภาวะโลกร้อนตามหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า ภาวะโลกร้อน หมายถึง ธารน้ำแข็งกำลังละลาย ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ป่ากำลังจะตาย เพราะอุณหภูมิ และกิจกรรมของมนุษย์ 2) พุทธธรรมเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธศาสนาสอนอยู่บนพื้นฐานความรักความเมตตามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ภาวะโลกร้อนเกิดจากหลายรูปแบบทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์ เราต้องลดโลกร้อนจากตัวเราเองก่อน เราต้องไม่โลภ 3) นำเสนอการนำพุทธธรรมมาประยุกต์เพื่อลดภาวะโลกร้อนในโลกสมัยใหม่พบว่าตามหลักพระพุทธศาสนา 1. ความพอใจในการบริโภคอาหาร 2. ความพอใจในการแต่งกาย 3. ความพอใจในที่อยู่อาศัย 4. ความพอใจในการบริโภคยา และ 1. ความโลภในพระพุทธศาสนา 2. ความโกรธ 3. ความหลงในพระพุทธศาสนา 4. ความกรุณา, การปฏิบัติความไม่โกรธและความไม่เบียดเบียน ความเมตตาและกรุณา และบุญกริยาวัตถุ 10 จะทำให้โลกร้อนช้าลงได้

คำสำคัญ: พุทธธรรม; โลกร้อน; โลกสมัยใหม่

Introduction

Global warming is primarily a problem of too much carbon dioxide (CO_2) in the atmosphere, which acts as a blanket, to trap heat and warm the planet. As we burn fossil fuels like coal, oil and natural gas for energy or cut down and burn forests to create pastures and plantations, carbon dioxide accumulates and overloads our atmosphere. (Huntington, B., 2008)

Substantial scientific evidence indicates that an increase in the global average temperature of more than 3.6 degrees Fahrenheit (°F) (or 2 degrees Celsius [°C]) above pre-industrial levels poses severe risks to natural systems as well as human health and well-being. However, global warming is caused by human beings so we could avoid this problem. For example, to avoid this level of warming, large emitters such as the United States need to greatly reduce heat-trapping gas emissions by mid-century. Temperature of land and ocean is one way to measure the effects of climate change. Furthermore, a warming world also has the potential to change rainfall and snow patterns, increase droughts and severe

storms, reduce lake ice cover, melt glaciers, increase sea levels, and change plant and animal behavior.

Any action to reduce or eliminate the release of heat-trapping gases to the atmosphere helps slow the rate of warming and, likely, the pace and severity of change at any given hot spot. Local sources of carbon emissions vary from region to region, suggesting that solutions are often decided at the community level. The Climate Hot Map points to regional examples of climate-friendly energy, transportation, or adaptation choices. Some regions, however, must rely upon global solutions such as international agreements to reduce the carbon overload in the atmosphere that threatens them. (Kendall, H, 2018) Non-killing of living beings. "Tam pāyāsam appaharite vā chaddechi, appānake vāudake apilāpehī ti." (John, K., 1995) Prescription of various Dhutangas like, Ārannikanga (living under the root of some tree), Abbhokāsikanga (living under the open sky), etc. suggests how much importance the Buddha attaches to the forest and environment. (John, K., 2005) Brahmajālasutta of Suttapitaka too refers to the Buddhist concept of sīla (virtue) that includes 'abstinence from injuring or destroying seed and plants' (bījagāma-bhūtagāmāsamārambha). The Buddha distinguishes himself from other Samana and Brāhmanas who survive on the food offered by householders and yet resort to destroying of plants and trees. He emphatically says that unlike such Samana-Brāhmanas, he abstains from injuring seedlings and growing plants whether developed from the roots or cuttings of joints, budding or seeds. (Dīghanikāya, 1993)

The purpose of this research is to know about an application of Buddhadhamma to reduce global warming in the modern world. This research has focused on being a part of education and on being part of bringing knowledge to everyday life in this modern world society.

Objectives of the Research

1. To study the problems and solutions of global warming according to the Modern Sciences.

2. To study Buddhadhamma relating to global warming in Theravada Buddhism.

3. To propose an application of Buddhadhamma to reduce global warming in the modern world.

Methodology

This qualitative research work is a documentary research. The research methodology can be divided into five stages as follows:

1. Document search and data collection (books, research articles, review articles, online database, etc.)

2. In-depth interview with 5 key informants:

1) Phramaha Somboon Vudhikaro, Assoc. Prof. Dr. The Dean of Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

2) Assoc. Prof. Dr. Prapan Supason. Deputy Dean of Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3) Dr. Pramote Sirirote, Former Lecturer, Department of Microbiology, Faculty of Science, Kasetsart University.

4) Assoc. Prof. Dr. Peerasak Vorasuntharosoth, Former Governor of Thailand Institute of Scientific and Technological Research, Ministry of Science and Technology.

5) Asst. Prof. Dr. Cherdsak Maneeruttanarungroj, Assistant Dean, Faculty of Science, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

3. Data analysis and synthesis: Analyzing and synthesizing raw data and collect data to find the best solution.

4. Outline Construction: Constructing the overall outline of work in all related dimensions corresponding to the objectives.

5. Problem Discussion: Criticizing the problems encountered according to the significance of the studies.

Results

1. The problems and solutions of Global Warming according to the Modern Sciences found that from the study above data can be concluded that; Meaning of Global Warming are Meanings Glaciers are melting, sea levels are rising, cloud forests are dying, and Many factors are accounted for the earth's rising

temperatures. The most important one is solar radiation, which comes in the form of a short (ultraviolet) wavelength.

In climate change when It is in its climate change is real and human activities are the main cause. The report provides a comprehensive assessment of sea-level rise, and its causes, over the past few decades. It also estimates cumulative CO2 emissions since pre-industrial times and provides a CO_2 budget for future emissions to limit warming to less than 2 °C.

And The best way to live in the warming earth is to try to avoid making temperatures higher than what they are now, and it would be even better if the temperatures could be reduced in the coming future. There may be many ways to make that happen, but the best way is to reduce the emission of greenhouse gases.

2. The Buddhadhamma relating to Global Warming in Theravada Buddhism found that The Buddhism regards the Universe as a harmoniously functioning as a whole with a unity behind its diversity. Man is created by the laws of nature; the world is not created for man. The environment, or preservation of environment, is related with many things. So the key point is genuine sense of universal responsibility which is based on love, compassion and clear awareness. Also, about the question of human survival, human beings are social animals. In order to survive you need other companions; without other human beings there is simply no possibility to survive; that is nature's law.

Buddhism suggests that each man has to uplift his moral degradation as we believe that morality of mankind is directly proportionate to the natural process of the world. Moreover, he should lead a simple moderate life by being satisfaction with basic needs. He has to reduce his over consumption to the minimum in order not to become a slave to his insatiable passions since Buddhism offers a modest concept of living, simplicity, frugality, and emphasis on essential goods, cutting down wastage and a basic ethic. Global warming caused by many forms, both from nature and from humans. But the important thing is from humans. We must first reduce global warming from ourselves. We must not be greedy.

3. To propose an application of Buddhadhamma to reduce Global Warming in the modern world. found that Application for Individuals according to the

principles of Buddhism have Consumption With Contentment to use the trees, water or other resources, should generally be consumed consciously. Such consumption or utilization of resources is so as not to cause pollutions that affect people living in this world so that humans live altogether in peace. As follow: 1. Contentment in food consumption. 2. Contentment in clothing. 3. Contentment in residence. 4. Contentment in consumption of medicine could be achieved for the purpose of consumption, that is to be enlightened from the use of the four vital necessities.

Understanding the Law of Kamma follow in the Buddhism as follow: 1. Greed in Buddhism. When greed occurs to an individual, societal or environmental issue are to follow because greed stimulates consumption and the process of seeking. Thus, competition and bad karma ensues. The solution is to control the greed by facilitate the right understanding of the nature arising from human action. 2. Anger the downside of anger: A person who wishes to be free from the cycle of birth, aging, ailing and death, which are the sufferings that have long been with us, needs to build up merits and virtues for countless lives, especially the important merits that are the practice of the Dharma in the Middle Path, 3. Delusion in Buddhism is Currently, deforestation and destruction of nature are the leading causes of volatile climate and pollution. Because of ignorance according to natural laws. 4. Repulsion in Buddhism is the grudge, the indignation, the discord of the mind. The discord of his mind in many forms erupt and are reflected concretely. The gathering of the angered becomes a protest or a mob which happens many a time and at times escalates to the violence. It could start from the competition of resources such as competition for the water source for agriculture, competition for the land to make a living etc. The grudge only causes damage to both self and society. Buddhism takes it that when the discord of the mind happens, it no doubt affects the happiness of the society. 5. Compassion in Buddhism. When every human has mercy and compassion, from now on, everyone should help develop natural resources and environment without deforestation. develop their mind according to the principle of Buddhism. So that the people of this generation and next can live in harmony with the natural resources and environment and that human activities in each level that might

transpire are willing and not forced for the good of the natural resources and environment as humans live by the code of ethics.

And Application for Social Members. Practicing Adosa & Abayapada Towards Others have Practicing Adosa means the leader or the ruler should not express anger or fall under the influence of anger because the negative impact that follows will likely be the wrong judgment or a bad decision which makes them unjust. As such, Buddha warned that “Kill the anger and live in peace.” And Practicing Abayapada is the displeasure and anger to the point of holding grudge. It has a strong negative impact on self and on others, be it physically, verbally or mentally. The result is for oneself or others to have grudge, physical suffering and mental suffering. Therefore, we should reduce the displeasure and hatred so that we do not suffer from that.

Practicing Loving Kindness & Compassion Towards Others. Loving Kindness and Compassion. It is the state of mind that wants to see others happy, out of goodwill, wants to help people who want to get out of adversity. Helping others is not only limited Only human But it can also help other animals or do it for the environment, such as forests and streams for the public benefit. Kindness is the heart of Buddhism. Mercy Dharma sustains the world.

The four necessaires of life in the way of Buddhism can reduce global warming when we have enough food, residence, clothing and medicine, etc.

And bases of meritorious action 10 objects that can help reduce global warming in Buddhism. by being generous in society or having compassion in society, there must be the following principles. 1. meritorious action consisting in generosity, merit acquired by giving, 2. by observing the precepts or moral behavior, 3. by mental development, 4. by humility or reverence, 5.by rendering services, 6. by sharing or giving out merit, 7. by rejoicing in other merit, 8. by listening to the Doctrine or showing teaching, 9. by teaching the Doctrine or showing truth, 10. by straightening one’s views or forming correct views.

When humans make 10 merit in all this way, it will make the people in the world have happy. Because all the human beings live with each other. The people help each other, and the both physically and mentally. The people in the world have not persecution, have love, be generous. Sharing. It will slow down global warming.

Discussion

1) To study the problems and solutions of global warming according to the Modern Sciences found that ; The Global Warming are Meanings Glaciers are melting, sea levels are rising, forests are dying, because temperatures and human activities. Consistent with research Prof. Dr. Thanawat Jarupongsakul, Global Warming, Extreme Crisis, the Future of Thailand, (Jarupongsakul, T, 2007). Global warming is a phenomenon that the Earth is unusually and exceptionally hotter from the cycle of nature, which affects the weather to vary, the tides and monsoons to change direction. Thus, the disaster follows such as problems of agricultural products, food security, water management as well as problems of conflicts in society and the emergence of new diseases.

2) The Buddhadhamma relating to Global Warming in Theravada Buddhism found that The Buddhism taught is based on love, compassion. human beings are social animals. Global warming caused by many forms, both from nature and from humans. We must first reduce global warming from ourselves. We must not be greedy. Consistent with research Dr. Sanu Mahatthanadull, Buddhist Response to Environmental Degradation Under Conceptual Framework of the Five Niyāma, (Mahatthanadull, S, 2015). The responses of Buddhism to environmental degradation can be analysed from the conceptual framework of the Five Niyāma, i.e. Utu-niyāma, Bīja-niyāma, Citta-niyāma, Kamma-niyāma, and Dhamma-niyāma. These are a journey from “change” towards a decadent point called “degradation” caused by human being’s cravings as a center of nature and the cosmos.

3) To propose an application of Buddhadhamma to reduce Global Warming in the modern world found that according to the principles of Buddhism. 1. Contentment in food consumption. 2. Contentment in clothing. 3. Contentment in residence. 4. Contentment in consumption of medicine, and 1. Greed in Buddhism. 2. Anger 3. Delusion in Buddhism 4. Compassion, Practicing Adosa & Abayapada, Loving Kindness & Compassion, and principles merit 10. It will slow down global warming. Consistent with research Maechee Ratree Simpinij, Global Warming Solution through Philosophical Principles in Theravada Buddhism. (Ratree, M.S., 2015). Global warming implies the decline of morals among human beings which have an effect to nature accelerating change faster. The other cause

was from the ignorance of the value of the globe, life and nature. Human beings consumed natural resources wrongly and at the same time, their consumption aroused desire, greed, anger and delusion. The solutions could be successful when human beings establish themselves on morality, live with contentment, have gratitude and loving-kindness through natural conservation.

Body of knowledge

An application of Buddhadhamma to reduce Global Warming in the modern world found that according to the principles of Buddhism. 1. Contentment in food consumption. 2. Contentment in clothing. 3. Contentment in residence. 4. Contentment in consumption of medicine, and 1. Greed in Buddhism. 2. Anger 3. Delusion in Buddhism 4. Compassion, Practicing Adosa & Abayapada, Loving Kindness & Compassion, and principles merit 10. It will slow down global warming.

References

Dīghanikāya. (1993). Vipassana Research Institute. Retrieved March 20, 2020, from https://www.vridhamma.org/Contact-Us

Huntington, B. (2008). *Global Warming FAQ.* Retrieved March 20, 2020, from https://www.ucsusa.org/resources/global-warming-faq

Jarupongsakul, T. (2007). *Global Warming, Extreme Crisis, the Future of Thailand*. Bangkok: Than Printing Company Limited.

John, K. (1995). The Questions of King Milinda. *A slightly modified form, in Medicine and Survival*, 2(4), 1-10.

Kendall, H. (2018). *Climate hot map.* Retrieved March 20, 2020, from http://www.climatehotmap.orgabout/global-warming-causes.html

Mahatthanadull, S. (2015). *Buddhist Response to Environmental Degradation Under Conceptual Framework of the Five Niyāma*. Bangkok: International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Ratree, M.S. (2015). Global Warming Solution through Philosophical Principles in Theravada Buddhism. *Thammasat Journal*, 34(1), 20-21.

การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ*

LIFE-LONG LEARNING AND BUDDHISM INTEGRATED SOCIAL DEVELOPMENT FOR SELF-SUFFICIENCY UNDER THE DRIVING MECHANISM OF THE CIVIL STATE

สุกัญญาณัฐ อบสิน
Sukanyanat Opsin
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Namtan.ka081@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ และ 2) พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 1) การเรียนเพื่อรู้ เน้นความซื่อสัตย์ เสียสละ พอเพียง สุจริต และจิตอาสา 2) การเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติ เน้นส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ 3) การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมเน้นเรื่องการสร้างความสามัคคี และเป็นกัลยาณมิตร และ 4) การเรียนเพื่อชีวิต เน้นสนับสนุนให้ประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน 3 มิติ คือ 1) มิติความพอเพียงตามแนวอธิศีลสิกขา เพื่อพัฒนาสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ 2) มิติความพอเพียงตามแนวอธิจิตสิกขา เพื่อพัฒนาสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ และ 3) มิติความพอเพียงตามแนวอธิปัญญาสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต; การพัฒนาเชิงพุทธบูรณาการ; ความพอเพียง; การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ

*Received May 19, 2022; Revised June 15, 2022; Accepted June 16, 2022

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the social development process through life-long learning for self-sufficiency under the driving mechanism of civil state in Nakhon Sawan Province, and 2. To develop the life-long learning model for self-sufficiency and Buddhism integrated social development under the driving mechanism of the civil state in Nakhon Sawan Province, conducted by the qualitative method. The data were collected by in-depth-interview and focus group discussion and analyzed by contextual content descriptive interpretation.

The results showed that 1) the lifelong learning process to develop society towards self-sufficiency based on civil society drive in Nakhon Sawan province consists of 1) learning to know, focusing on honesty, sacrifice, self-sufficiency, integrity and volunteerism, 2) learning for practice. Emphasis is placed on promoting living according to buddhist practices, 3) learning to coexist in society, focusing on creating harmony and friendship, and 4) studying for life, emphasizing the support of living according to the philosophy of sufficiency economy, 2) lifelong learning model and buddhist social development integrated towards self-sufficiency under the drive of civil society. Focus on lifelong learning in 3. Dimensions are 1) self-sufficiency along the Sikkha line to develop sammavaja sammakammanta samma vocational, 2) Life-long learning for self-sufficiency along with Adhipaññāsikkhā,, training in higher mentality, to develop the right effort, rich mindfulness and the right concentration, and 3) Life-long learning for self-sufficiency along with Adhipaññāsikkhā, training in higher wisdom, to develop the right view and the right thought.

Keywords: Life-long learning; Buddhist Integrated Social Development; Sufficiency; Driving Mechanism of the Civil State

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11, 2012) ที่ผ่านมา ได้ถูกร่างขึ้นจากสถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภายในประเทศ โดยเฉพาะภาวะผันผวนด้านเศรษฐกิจ พลังงาน และภูมิอากาศ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อประเทศไทยทั้งเชิงบวกและลบ ดังนั้น ทิศทางการบริหารจัดการประเทศภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงถือเป็นการใช้ต้นทุนทางสังคมไทยให้

กลายเป็นจุดแข็งที่จะเสริมสร้างหรือสนับสนุนศักยภาพเพื่อสร้างความเข้มแข็งและรักษาเสถียรภาพ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ในแผนข้างต้นนี้ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชน ให้มีบทบาทในการบ่มเพาะ หล่อหลอมเด็ก เยาวชน และคนไทยให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม อย่างเข้มแข็งมากขึ้น โดยสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเผยแพร่แก่นของศาสนาที่ถูกต้อง และจัดให้มีพื้นที่ในการปฏิบัติธรรมอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการสร้างนวัตกรรมและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา นอกจากนี้ยังกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาข้าราชการให้มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม จริยธรรมทางอาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบราชการ และข้าราชการโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ควบคู่กับการปลูกจิตสำนึก ค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม

การที่วัดมีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการของสังคมไทยเรื่อยมา แม้จะมีการปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นสถาบันที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางความคิด จริยธรรมและจิตใจควบคู่กับสถาบันการศึกษา ภายใต้แนวคิด “การศึกษาคือการเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยการผสมผสานระหว่างระบบการศึกษาทั้ง 3 ระบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ ตามหลักการที่ว่า “ความมีเอกภาพทางด้านนโยบายและความหลากหลายในทางปฏิบัติ” (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ, 2559) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้าสู่สังคมไทยทำให้มีผลกระทบต่อการกระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งมีผลต่อการทำงานของพระสงฆ์ ประเพณี ค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ถูกเปลี่ยนแปลงและท้าทายด้วยอำนาจของเทคโนโลยีและค่านิยมในระดับสากล ซึ่งมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อสังคมและพระพุทธศาสนา องค์ความรู้และกระบวนการทำงานในมิติทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้และการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม จำเป็นต้องอาศัยความรู้และศาสตร์ต่างๆ เข้ามาบูรณาการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์นั้นๆ และสร้างกระบวนการใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่สังคม ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ก็จะต้องปรับแนวคิดและบทบาทการทำงานของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม ด้วยการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ และปรับกระบวนการทำงานในลักษณะของพหุภาคีที่อาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการเสริมสร้างสุขภาวะของสังคม โดยจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างการทำงานในเชิงรุกในลักษณะของ “การเปิดพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา”

สำหรับปรัชญาแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริมานานกว่า 30 ปีนั้น ถือเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นแนวทางพัฒนาบนทางสายกลาง ตั้งอยู่บนความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีสติปัญญาและความเพียร ซึ่งจะนำไปสู่ความสุข มีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน พัฒนาคนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เจริญก้าวหน้าและยั่งยืน (ปิยะธิดา อภัยภักดิ์, 2562) ทั้งนี้ ระดับการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมี 2 แบบ คือ มีทั้งเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานและแบบก้าวหน้า โดยเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่โลภมากและไม่เบียดเบียนคนอื่น ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการสนับสนุนช่วยเหลือกันและกันเพื่อทำหรือสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืนในที่สุด (ประสพสุข ฤทธิเดช และปวีณา แก้วอาจ, 2559)

ในขณะเดียวกัน โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ทั่วโลกเชื่อมถึงกันมากขึ้น ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ความรู้ ข้อมูลข่าวสารถูกเผยแพร่ในทุกที่อย่างรวดเร็ว โดยผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นจำนวนมาก ทำให้มนุษย์ต้องศึกษาหาความรู้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอด กระบวนการนี้เรียกว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากการได้รับความรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์จากการศึกษาหรือจากกิจกรรมในวิถีชีวิตที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตายโดยไม่มีรูปแบบที่ตายตัว โดยไม่จำกัดอยู่ในสถานศึกษา จึงเป็นที่มาของคำถามว่า ณ ปัจจุบันนี้ ในสังคมไทยและสังคมในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์มีการเตรียมการและขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นแล้วหรือยัง ขณะเดียวกันในเรื่องนี้ คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ และภาคเอกชนตามแนวประชารัฐได้ริเริ่มหรือดำเนินการในเรื่องนี้หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อที่ทุกคน ทุกฝ่ายจะได้พร้อมใจกันพัฒนาคนในสังคมและพัฒนาสังคม ใน 4 ประเด็น คือ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติ (Learning to Do) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม (Learning to Live Together) และการเรียนเพื่อชีวิต (Learning to Be) ซึ่งการเรียนรู้เพื่อรู้เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาสติปัญญา การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นการเรียนรู้ที่เน้นมนุษยสัมพันธ์ และการเรียนรู้เพื่อชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่เป็นพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ผู้วิจัยเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่คนในสังคมจะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็น

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบท ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้ โดยจัดการศึกษาให้กับชุมชนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพของชุมชน เพื่อให้รู้ เข้าใจ ที่จะส่งผลให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเกิดความพอเพียงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงจะก่อให้เกิดชุดความรู้หรือองค์ความรู้ที่จะเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน สังคม หรือพื้นที่อื่นให้มีความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล มีการสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนมีความรู้คู่คุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในโอกาสต่อ ๆ ไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ (Systematic Reviews) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน กระบวนการพัฒนาสังคมผ่านโครงการเรียนรู้ตลอดชีวิต สู่ความพอเพียง บนพื้นฐานแห่งค่านิยม จารีตประเพณี และวัฒนธรรม การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยเหตุนี้การคัดเลือกเอกสารเพื่อนำมาวิเคราะห์จึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ โดยเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) ความจริง (Authenticity) 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) 3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) และ 4) ความหมาย (Meaning) (Scott, 1990)

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจน สามารถอธิบาย สนับสนุน ข้อโต้แย้งต่าง ๆ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ รวมถึงการเสนอแนะข้อคิดเห็นในประเด็นที่มีข้อขัดแย้ง หรือเห็นควรเพิ่มเติมให้ชุดความรู้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชุมชน จำนวน 60 รูปหรือคน ในพื้นที่วัดคลองคาง หมู่ 3 ตำบลบึงเสนาท อำเภอเมืองฯ, วัดวร

นาถบรรพต ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ, วัดท่าพระเจริญพรต ตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมืองฯ, วัดหัวดงเหนือ ตำบลหัวดง อำเภอเก้าเลี้ยว, วัดเก้าเลี้ยว หมู่ 1 ตำบลเก้าเลี้ยว อำเภอเก้าเลี้ยว, วัดหัวถนนเหนือ หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก, วัดประชาสรรค์ ตำบลสุขสำราญ อำเภอตากฟ้า, วัดตากฟ้า หมู่ 1 ตำบลตากฟ้า อำเภอตากฟ้า, วัดบางมะฝ่อ หมู่ 2 ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ, วัดจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี, วัดเขาทอง หมู่ 4 ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี และวัดเกยไชยเหนือ ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจน สามารถอธิบายเสริม สนับสนุน ข้อโต้แย้งต่าง ๆ และเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ รวมถึงการเสนอแนะข้อคิดเห็นในประเด็นที่มีข้อขัดแย้งหรือเห็นควรเพิ่มเติมให้ชุดความรู้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ (Experts) ผู้วิจัยกำหนดการประชุมความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) อย่างรอบด้านด้วยความละเอียดลึกซึ้ง จำนวน 9 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในกระบวนวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) 2) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการวิเคราะห์เอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง

การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation)

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กำหนดการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Criterion Based Selection)

3. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน 9 รูปหรือคน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการหลักที่ใช้มี 3 วิธี คือ

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Document Research) จากกรอบความคิดหรือทฤษฎีที่เพื่อช่วยการวิเคราะห์ข้อมูลได้ลึกซึ้งและสร้างข้อสรุปที่หนักแน่น

2) การตีความ (Interpretation) ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ได้จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็น

รูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นเพื่อศึกษาบริบทและกระบวนการพัฒนาสังคมผ่านโครงการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์

3) การหาข้อสรุปของรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ความพอเพียงกับการพัฒนาเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญในระดับพื้นที่ จำนวน 9 รูปหรือคน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

1) การเรียนเพื่อรู้ โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนที่เน้นในเรื่องของวินัย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ มีความพอเพียง มีความสุจริต และมีจิตอาสา ถือเป็นการพัฒนาด้านจิตใจและความประพฤติให้เยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม ในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า 1) ด้านการเคารพกติกา 2) ด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น 3) ด้านการมีความรับผิดชอบต่อสังคม 4) ด้านการมีจิตอาสา จิตสาธารณะ จิตสำนึก และมีความเป็นพลเมืองที่ดี และ 5) ด้านการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง

2) การเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติ เน้นส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามแนววิถีไทยวิถีพุทธ ในด้านนี้ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และโครงการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามแนววิถีไทยและวิถีพุทธเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ สะอาด ทั้งทางกาย วาจา และใจ ดังนี้ 1) ด้านกายสุจริต มีการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน หมู่บ้าน และตำบล ไม่เบียดเบียน ไม่เบียดบัง ไม่ผิดลูกผิดเมียคนอื่น และไม่ดื่มสุรายาเมา 2) ด้านวจีสุจริต มีการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน หมู่บ้าน และตำบล พูดคุยหรือสื่อสารกันด้วยความบริสุทธิ์และมีไมตรีจิตที่ดีต่อกัน โดยงดเว้นจากการพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ 3) ด้านมโนสุจริต มีการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม โดยเฉพาะในเรื่องของความรักความสามัคคี สมานฉันท์ ปรองดอง เสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจ และมีเมตตาธรรมต่อกัน ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนหมู่บ้านอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

3) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม เน้นในเรื่องของการสร้างความสามัคคี ความปรารถนาดีต่อกัน และมีความเป็นกัลยาณมิตร ในเรื่องนี้ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์มีการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ประกอบกับในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นที่รวบรวมความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้ง 15 อำเภอ ส่วนหนึ่งประกอบด้วย คนไทย ไทยทรงดำ คนไทยเชื้อสายจีน มอญ ลาวครั่ง ไทยอีสาน และอื่น ๆ ฉะนั้น คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์จึง

ต้องมีโครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ โดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อนพัฒนาผ่านบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ(บวร)

4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต เน้นในการส่งเสริมสนับสนุนให้ประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ได้มีการจัดโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนโดยปลูกฝังความเป็นไทยตามแนววิถีพุทธ ในส่วนของประชาชนทั่วไปก็มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐมีการขับเคลื่อนการเรียนรู้และพัฒนาใน 3 มิติสำคัญ คือ

1. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิศีลสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาวาจา สัมมากัมมนตะ และสัมมาอาชีวะ ทั้งนี้ เพื่อขัดเกลากิเลสของทุกคนให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคม มีการทำมาหาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่กระทำผิดกฎหมาย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายและปราศจากการก่อวจีกรรม ทั้งนี้ เพื่อความสงบเรียบร้อยและสันติสุขของชุมชนและสังคม

2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิจิตสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น มีความรอบรู้ รอบคอบ ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธประทุษร้าย และโมหะ ความไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบจากภายนอกซึ่งอาจจะทำให้จิตมีความเศร้าหมอง ขุ่นมัว และเดือดร้อนใจได้

3. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิปัญญาสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาทิฏฐิหรือความเห็นที่ถูกต้อง สัมมาสังกัปปะหรือความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง รู้ชัด รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่ารู้ทัน รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า) กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่ความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ขับเคลื่อนพัฒนาใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเรียนเพื่อรู้ โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนที่เน้นในเรื่องของวินัย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ มีความพอเพียง มีความสุจริต และมีจิตอาสา 2) ด้านการเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติ เน้นส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามแนววิถีไทยวิถีพุทธ 3) ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันใน

สังคม เน้นในเรื่องของการสร้างความสามัคคี ความปรารถนาดีต่อกัน และมีความเป็นกัลยาณมิตร และ 4) ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิต เน้นในการส่งเสริมสนับสนุนให้ประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ (2558) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมเชิงพุทธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพฤติกรรมสุขภาวะเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาจิตใจ ปัญญา และการสร้างพลังทางสังคม ขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับ สุวุฒิ วรวิทย์พินิต และคณะ (2560) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์การเรียนรู้เมืองเพชรมีขับเคลื่อนพัฒนาการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการให้ความรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยมีรูปแบบการขับเคลื่อนพัฒนาที่ดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ดั้งเดิมอันประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และยังมีความสอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า วัดที่มีการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธจะนำเสนอเนื้อหาให้แก่นักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้บนพื้นฐานที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ เกิดจากการรับรู้ และการคิด, เกิดจากการปฏิบัติ, การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้เข้าถึง เพื่อรู้จักตนเองอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปญฺโญ และคณะ (2560) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน 2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น 3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน โดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการรูสารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ 4) เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนโดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น 5) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ โดยปรับภูมิทัศน์ให้สัปปายะ และ 6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการ

เรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิตอล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสู่ความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐในจังหวัดนครสวรรค์ มีการขับเคลื่อนและพัฒนาใน 3 มิติสำคัญ คือ 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิศีลสิกขา ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ทั้งนี้ เพื่อขัดเกลากิเลสของทุกคนให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคม 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิจิตสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เพื่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น มีความรอบรู้ รอบคอบ ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธประทุษร้าย และโมหะ ความไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบจากภายนอก และ 3) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงตามแนวอธิปัญญาสิกขา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสัมมาทิฏฐิหรือความเห็นที่ถูกต้อง สัมมาสังกัปปะหรือความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งรู้ชัด รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่ารู้ทัน รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่มาที่ไป รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยของจันทร์ศรี สิมสินธุ์ และคณะ (2559) ได้วิจัยเรื่อง นวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของคนสามวัยเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ โดยคนสามวัยสามารถที่จะร่วมกิจกรรมในนวัตกรรมชุมชนได้อย่างไม่แบ่งแยก เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดทักษะในการดำเนินชีวิตโดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้บนหลักการพึ่งพาตนเอง ปรับวิธีคิด นำมาปฏิบัติและพัฒนาต่อยอดจากหลากหลายความคิดร่วมกัน และเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันใน 3 ช่องทางคือ 1) เรียนรู้ร่วมกันในชุมชน 2) การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และ 3) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกับนวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับมานิตย์ ซาชิโย (2555) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหลาลิง ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ (Learning) โดยการปรับแนวคิด สาธิตให้ดู เรียนรู้ชุมชนอื่น นำมาปฏิบัติพัฒนาต่อยอด 2) การค้นหาความถนัด (Individual) โดยการเรียนรู้สิ่งเดิม เสริมสร้างสิ่งใหม่ 3) การสร้างเครือข่าย (Network) การพัฒนาต่อยอดความรู้ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 4) การปลูกฝัง (Grown) การเรียนรู้พื้นฐานวิถีชุมชนบนความพอเพียง และยังสอดคล้องกับพิทักษ์ กาวีวน และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตนั้นควรมีการศึกษาทั้งนอกระบบ ในระบบ และตามอัธยาศัยการเรียนรู้ด้วย

ตนเอง บทบาทของคนในชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรมีกิจกรรมที่หลากหลาย การวิเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ การประเมินผล และปรับปรุง และยังสอดคล้องกับร้อยขวัญพุทธ มุ่งมาจน และทวีศักดิ์ วังไพศาล (2557) ได้วิจัยเรื่อง การบูรณาการรูปแบบองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเสนอรูปแบบใหม่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบใหม่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ใช้กับชุมชนทั่วไปและชุมชนชาวอโศกคือการประสานร่วมมือกันอย่างกลมกลืนระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยอาศัยปัจจัยนำเข้า คือ 1) แหล่งความรู้ ได้แก่องค์กรชุมชนและสื่อ 2) แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่คนและกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบ แล้วนำมาลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความรู้ในตัวคน สั่งสมเป็นพลังปัญญา ส่งผลให้รอดพ้นจากภัยคือปัญหาที่มีอยู่ กระบวนการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย การรวมกลุ่มประกอบกิจกรรม การพัฒนาบุคลากร การคัดกรองความรู้ที่มาจากภายนอก การร่วมกันดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ป่วย การนำแนวคิดที่ประสบผลสำเร็จแล้วมาปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสม

องค์ความรู้จากการวิจัย

รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ ที่ได้ข้อสรุปจากการวิจัยและจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงขึ้นนั้น ขอสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ตามภาพ ดังนี้

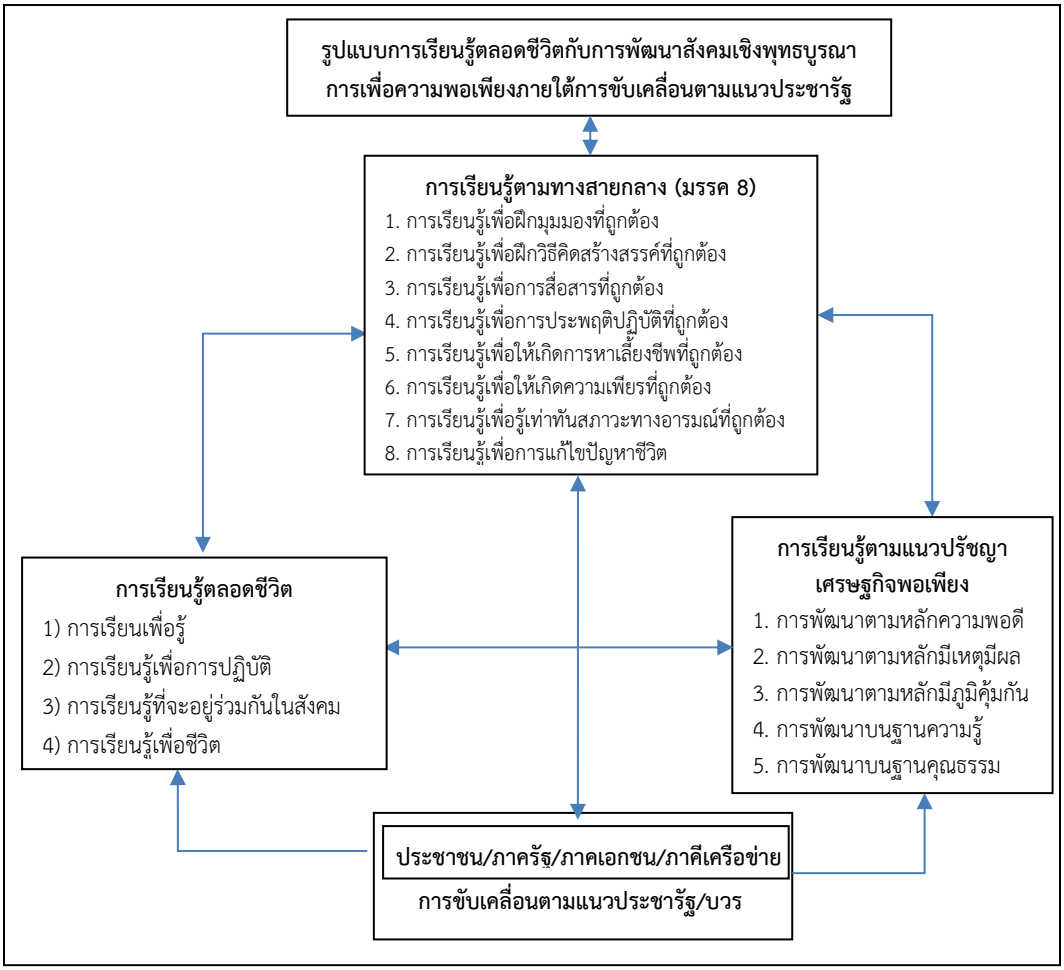

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายได้ว่ารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ ในปัจจุบัน เป็นการขับเคลื่อนตาม “หลักบวร” ซึ่งต้องอาศัยกลไกความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมจากประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และกลุ่มภาคีเครือข่าย เช่น สมาคม มูลนิธิ หรือองค์กรการกุศลที่เกี่ยวข้อง มาร่วมกันพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อการปฏิบัติ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย ความพอดี พอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน บนพื้นฐานของการมีความรู้คู่คุณธรรม จากการวิเคราะห์ยังพบว่าการเรียนรู้ในแต่ละด้านของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นยังมี

คุณลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ตามทางสายกลางหรือตามแนวทางของอริยมรรค

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์จะต้องยกระดับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ เพื่อให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีศีล รักษาศีล หรือมีอธิศีลสิกขา โดยยกระดับการพัฒนาด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม คือ การยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การพัฒนาด้านการพัฒนาสัมมาชีพ การสร้างสามัคคีธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขและเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันในสังคม

2. คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์จะต้องยกระดับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ เพื่อให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีจิตอาสา จิตสาธารณะ ที่มาจากกระบวนการฝึกจิตภาวนา โดยยกระดับการพัฒนาด้านการเสริมสร้างสันติสุข คือ การยกระดับโครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เพื่อให้ชุมชนหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งและสันติสุข

3. คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์จะต้องยกระดับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความพอเพียงกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ เพื่อให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีปัญญาหรือมีอธิปัญญาสิกขา เพื่อให้เกิดสัมมาทิฏฐิหรือความเห็นที่ถูกต้อง สัมมาสังกัปปะหรือความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและนอกโรงเรียนผ่านศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.ว.)

2. การยกระดับโครงการเกษตรวิถีพุทธหรือเกษตรแบบธรรมชาติ และการฝึกอบรมการแปรรูปสินค้าเกษตรหรือการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเศษวัสดุเหลือใช้ในชุมชนหมู่บ้าน

3. การยกระดับโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เพื่อให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีจิตอาสา จิตสาธารณะ จิตสำนึก ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งและสันติสุข

4. การยกระดับโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ พัฒนา สิ่งแวดล้อมในครอบครัว ชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

จันทร์ศรี สิมสินธุ์และคณะ. (2559). นวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารบริหารการศึกษา*, 12(1), 83-94.

ประสพสุข ฤทธิเดช และปวีณา แก้วอาจ. (2559). บทวิจารณ์หนังสือ: ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิดของ รศ.ดร.ทิศนา แขมมณี. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 3(2)(6), 187-192.

ปิยะธิดา อภัยภักดิ์. (2562). การครองเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 14(2), 1-13.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. (พ.ศ. 2555 - 2559). (2554, 14 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 128 ตอนพิเศษ 152 ง. หน้า 1.

พระครูปลัดสราวุธ จิตปญฺโญ และคณะ. (2560). การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 505-506.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปญฺโญ, (2559). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์.* เชียงใหม่: ประชากรธุรกิจ.

พระครูสังฆรักษ์วุฒิพงษ์ วุฑฒิวโส และคณะ, (2561). การพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 6(4), 1594-1606.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ. (2558). รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา. Veridian E-Journal, *Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(1), 958-971.

_____. (2559). *การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิทักษ์ กาวีวน และคณะ. (2561). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 10(2), 240-252.

มานิตย์ ซาชิโย. (2555). รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิง. *วารสารวิจัย มข*, 2(3), 283-297.

ร้อยขวัญพุทธ มุ่งมาจน และทวีศักดิ์ วังไพศาล. (2557). การบูรณาการรูปแบบองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเสนอรูปแบบใหม่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 18(3), 45-55.

สุวุฒิ วรวิทย์พินิต และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 1657-1674.

Scott, J., (1990). *A Matter of Record, Documentary Sources in Social Research.* Cambridge: Polity Press.

คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี*

SERVICE QUALITY INFLUENCING CUSTOMERS' DECISION ON CHOOSING A BANK IN SUPHANBURI

สุชาดา บุญศรี, จุฑาทิพ ทุมขุนทด, ฐาปกรณ์ อ่วมสถิตย์, ชนัญญา เขตขันธ์
Suchada Boonsri, Chuthathip Thumkhuntod, Thapakorn Uamsathit, Chananya Khetkhan
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi
Corresponding Author E-mail: su_suboonsri@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคุณภาพการให้บริการและการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี 2) ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี 3) ทำนายปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 400 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหูคูณ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ และการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยคุณภาพการให้บริการ ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ด้านการตอบสนองลูกค้าด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี มีอำนาจการทำนายร้อยละ 59.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: คุณภาพการให้บริการ; การตัดสินใจเลือกใช้บริการ; จังหวัดสุพรรณบุรี

---

*Received August 30, 2021; Revised September14, 2021; Accepted September 20, 2021

Abstract

This research paper aimed to study: 1. The level of opinion on the quality-of-service factors and the decision to use a banking service in Suphanburi province. 2. Service quality influencing customers' decisions on choosing a bank in Suphanburi, and 3. Predicting service quality influenced customers' decisions on choosing a bank in Suphanburi as well as quality-related factors that influenced the customers' decision. Samples were 400 customers, by simple random sampling method, the customers of a bank in Suphanburi Province. The research tools were questionnaires and data were analyzed by statistics such as frequency, percentage, average and standard deviation, including multiple regression analysis.

The research results showed that the participants had the overall opinions regarding service quality and decisions in choosing a bank in Suphanburi at the highest level. In testing the hypothesis, it was found that the factors in quality of service in terms of the service practicality, the response and the reassurance to customers were the keys that affected the customers' decision in choosing a particular bank in Suphanburi Province which had prediction power at 59.50 percent with statistically significant level at 0.05.

Keywords: service quality; customer service quality; Suphanburi Province

บทนำ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นองค์การรัฐวิสาหกิจอยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงการคลังดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2509 โดยมีวิสัยทัศน์เป็นธนาคารพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน มุ่งสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบท และมีพันธกิจ เป็นศูนย์กลางทางการเงินที่ให้บริการทางการเงินครบวงจรและทันสมัยในภาคชนบท พัฒนาการบริหารและจัดการทรัพยากร เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรประสิทธิภาพสูงอย่างมีธรรมาภิบาล ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเพิ่มรายได้ของคนในชนบท และสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน โดยให้ความรู้และเงินทุนที่คำนึงถึงคุณค่าร่วมที่สมดุลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งธนาคารจะให้บริการผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ เงินฝาก สลากออมทรัพย์ เงินฝากสงเคราะห์ชีวิต และสินเชื่อ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (9 กันยายน 2564) โดยเน้นการให้บริการด้วยใจให้ลูกค้าได้รับการบริการที่ครบถ้วนและตอบสนองความต้องการของลูกค้า เป็นต้น

เนื่องจากปัจจุบันภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 ที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อเศรษฐกิจโดยรวมต้องบริหารการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งธนาคารก็ต้องปรับการดำเนินงานขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐตามโครงการต่าง ๆ เช่น กลไกเยียวยาประกันรายได้เกษตรกร กลไกบรรเทาการพักชำระหนี้แก่เกษตรกร และกลไกฟื้นฟูการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและสินเชื่อดอกเบี้ยผ่อนปรนตามนโยบายรัฐและขับเคลื่อนตามนโยบายธนาคาร เสริมภาพคล่องด้านการเงิน ฟื้นฟูการประกอบอาชีพ สนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งการให้บริการดังกล่าวการดำเนินการปฏิบัติงานของพนักงานแก่ลูกค้าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด จึงต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพการให้บริการที่จะสามารถดึงดูดใจผู้ใช้บริการโดยเน้นเกี่ยวกับ “ความเป็นรูปธรรมของบริการ ความเชื่อถือไว้วางใจได้ การตอบสนองต่อลูกค้า การให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า และความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจในผู้รับบริการ” Zeithaml, V.A., et al (1990) ทำให้ผู้ใช้บริการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาปรับปรุงพัฒนา เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ลูกค้าที่มาใช้บริการต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี และเพื่อนำผลจากการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคาร และนำเสนอต่อผู้บริหาร เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพการให้บริการส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารและเพื่อสนองต่อนโยบายการดำเนินงานของธนาคารให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคุณภาพการให้บริการและการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อทำนายปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง คุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ และมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้มาใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ไม่ทราบจำนวนลูกค้าที่มาใช้บริการที่แน่นอน และกลุ่มตัวอย่างที่ได้ใช้วิธีคำนวณ จากสูตร Cochran โดยการ

กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซ็นต์ ที่ความคลาดเคลื่อน ±5 เปอร์เซ็นต์ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 384 คน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น จึงเก็บแบบสอบถามเป็นจำนวน 400 คน และทำการแจกแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ การศึกษาในครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยคำถามชนิดปลายปิด แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกณฑ์การให้คะแนนใน ส่วนที่ 2, 3 และ 4 ซึ่งแต่ละข้อคำถาม มีคำตอบให้ เลือก 5 ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับ ดังนี้

5 หมายถึง ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

4 หมายถึง ระดับความคิดเห็น มาก

3 หมายถึง ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

2 หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อย

1 หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ซึ่งสามารถแบ่งเกณฑ์คะแนนได้ดังนี้

ค่าคะแนน 4.21 – 5.00 หมายความว่า ระดับมากที่สุด

ค่าคะแนน 3.41 – 4.20 หมายความว่า ระดับมาก

ค่าคะแนน 2.61 – 3.40 หมายความว่า ระดับปานกลาง

ค่าคะแนน 1.81 – 2.60 หมายความว่า ระดับน้อย

ค่าคะแนน 1.00 – 1.80 หมายความว่า ระดับน้อยที่สุด

ทั้งนี้ แบบสอบถามที่มีค่าตรงตามเนื้อหาโดยพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item objective congruence index: IOC) พบว่า ข้อคำถามทุก ข้อมีค่ามากกว่า 0.50 และแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าตามวิธีของครอนบาค พบว่า ซึ่งได้สัมประสิทธิ์แอลฟาอยู่ระหว่าง 0.92 – 0.94 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550) และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามของทั้งฉบับอยู่ที่ 0.97ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่ได้มากกว่า 0.70 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550) ทำให้แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชากร จำนวน 400 ตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน คือ หนังสือวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพรรณนา คือ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติอนุมาน คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 60.75 ส่วนมากมีอายุ 41-50 ปี จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 32.75 การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือต่ำกว่า จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 46.50 ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม/ประมง จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 59.25 ภูมิลำเนา อาศัยอยู่ตำบลสามชุกจำนวน83 คน คิดเป็นร้อยละ20.75 และประเภทการรับบริการด้านสินเชื่อจำนวน236 คนคิดเป็นร้อยละ59.00 โดยมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคุณภาพการให้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคุณภาพการให้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.26 S.D.=0.49) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับความคิดเห็นโดยเรียงลำดับข้อที่ค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ($\bar{X}$=4.38 S.D.=0.51) รองลงมา ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า ($\bar{X}$=4.29 S.D.=0.57) ด้านความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจในผู้รับบริการ ($\bar{X}$=4.25 S.D.=0.55) ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ($\bar{X}$=4.19 S.D.=0.58) และด้านการตอบสนองต่อลูกค้า ($\bar{X}$=4.19 S.D.=0.60) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีในภาพรวม

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.23 S.D.=0.60)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีระดับความคิดเห็นโดยเรียงลำดับข้อที่ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ท่านเลือกใช้บริการฝากเงินกับธนาคารแห่งหนึ่ง เพราะมีอัตราดอกเบี้ยสูง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$=4.36 S.D. = 0.64) รองลงมาคือ ท่านเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่ง เพราะมีคุณภาพดีและมีความน่าเชื่อถือ ($\bar{X}$=4.28 S.D.=0.72) ท่านเลือกใช้บริการธนาคาร

แห่งหนึ่ง เพราะมีความมั่นใจในความปลอดภัย ($\bar{X}$=4.20 S.D. = 0.76) และท่านเลือกใช้บริการเพราะพึงพอใจผลิตภัณฑ์ของธนาคาร ($\bar{X}$=4.10 S.D. = 0.80) ตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีโดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณเส้นตรง (Multiple Regression Analysis)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการ	ตัดสินใจเลือกใช้บริการ			t	P
	B	SE	β		
(ค่าคงที่)	0.297	0.174	-	1.713	0.088
ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ	0.232	0.053	0.226	4.381	0.000*
ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้	0.120	0.062	0.103	1.938	0.053
ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า	0.274	0.056	0.275	4.886	0.000*
ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า	0.258	0.069	0.247	3.718	0.000*
ด้านความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจในผู้รับบริการ	0.042	0.076	0.039	0.551	0.582
Adjusted R Square= 0.595 R = 0.774		R Square = 0.600 DurbinWatson=1.949			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 1 ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีตัวแปรทำนาย 3 ตัวแปร คือ ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการด้านการตอบสนองลูกค้า และด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันทำนายการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร มีอำนาจทำนายประมาณ ร้อยละ 59.50 (Adjust R Square = 0.595)

เมื่อนำค่าสถิติต่าง ๆ มาสร้างสมการพยากรณ์จะได้สมการพยากรณ์ พบว่าปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

สมการคะแนนดิบ คือ

$\hat{Y}$=0.297+(0.232) (ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ)+0.274(ด้านการตอบสนองลูกค้า)+0.258(ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า)

หรือเขียนในรูปคะแนนมาตรฐาน

Zy=(0.226)(ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ)+0.275(ด้านการตอบสนองลูกค้า)+0.247(ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า)

อภิปรายผลการวิจัย

สมมติฐาน ปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เพราะธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีสถานที่ให้บริการที่สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกในการใช้บริการเครื่องมืออุปกรณ์ในการดำเนินธุรกรรมทางธนาคารมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความพร้อมในการให้บริการ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้มาใช้บริการสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชัย อุระอิต (2562) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของบุคลากรทางการแพทย์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการบุคลากรทางการแพทย์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

2. ด้านการตอบสนองลูกค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เพราะพนักงานมีความเต็มใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือให้บริการลูกค้าทันที ผู้รับบริการสามารถเข้ารับบริการได้ง่ายสะดวกต่อการมาใช้บริการ และตอบคำถามและข้อสงสัยของผู้เข้ามาใช้บริการด้วยความเต็มใจสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิมลรัตน์ หงส์ทอง (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาความคาดหวังและการรับรู้คุณภาพการให้บริการลูกค้า ธนาคารออมสิน สาขาวัชรพล พบว่า ด้านการตอบสนองลูกค้า ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารออมสิน สาขาวัชรพล

3. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เพราะพนักงานให้บริการด้วยความรอบคอบและถูกต้อง มีการให้บริการอย่างไม่เลือกปฏิบัติ และผู้ให้บริการมีทักษะความรู้ความสามารถในการให้บริการสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมนวรรณ มั่นมาก และกิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพการบริการต่อการตัดสินใจใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมฤดี ธรรมสุรัติ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยคุณภาพบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการและความภักดีต่อตราสินค้าของโรงพยาบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้าส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

องค์ความรู้จากการวิจัย

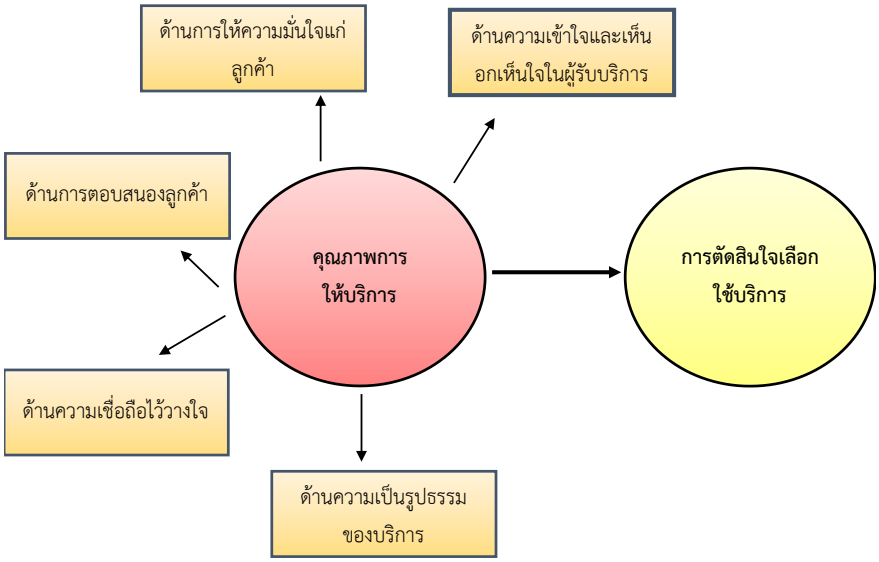

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย จะเห็นได้ว่า ปัจจัยคุณภาพการให้บริการ ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจ ด้านการตอบสนองลูกค้า ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า และด้านความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจในผู้รับบริการ ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีตามแนวคิดของ Zeithaml, V.A., et al (1990) ดังรายละเอียดคือ

ความเป็นรูปธรรมของการบริการ งานบริการควรมีความเป็นรูปธรรมที่สามารถสัมผัสจับต้องได้มีลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็น เช่น อุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงาน สภาพแวดล้อม และการตกแต่ง การแต่งกายของพนักงาน แผ่นพับ และเอกสารต่าง ๆ ป้ายประกาศ ความสะอาด และความเป็นระเบียบของสำนักงาน ทำเลที่ตั้ง ลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ลูกค้ารับรู้ว่ามีความตั้งใจในการให้บริการและลูกค้าสามารถเห็นภาพได้ชัดเจน

ด้านความเชื่อถือไว้วางใจ การให้บริการต้องตรงตามเวลาที่สัญญาไว้กับลูกค้างานบริการที่มอบหมายให้แก่ลูกค้าทุกครั้งต้องมีความถูกต้อง เหมาะสมและมีความสม่ำเสมอ มีการเก็บข้อมูลของลูกค้า สามารถนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็วมีพนักงานเพียงพอต่อการให้บริการ และสามารถช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดกับลูกค้าด้วยความเต็มใจ

การตอบสนองลูกค้า ความรวดเร็วเป็นความตั้งใจที่จะช่วยเหลือลูกค้าโดยให้บริการอย่างรวดเร็ว ไม่ให้รอคิวนานรวมทั้งต้องมีความกระตือรือร้น เห็นลูกค้า แล้วต้องรีบต้อนรับให้การช่วยเหลือ และกระบวนการในการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ

การให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า การบริการจากพนักงานที่มีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องมีทักษะในการทำงานตอบสนองความต้องการของลูกค้า และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี สามารถทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อถือ และรู้สึกปลอดภัยสร้างความมั่นใจว่าลูกค้าได้รับบริการที่ดี

การเข้าใจและรู้จักลูกค้า พนักงานที่ให้บริการลูกค้าแต่ละรายด้วยความเอาใจใส่ และให้ความเป็นกันเองดูแลลูกค้าเปรียบเสมือนญาติ แจ้งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้รับทราบ ศึกษาความต้องการของลูกค้าแต่ละรายมีความเหมือน และความแตกต่างในบางเรื่องใช้เป็นแนวทางการให้บริการลูกค้าแต่ละรายในการสร้างความพึงพอใจ

การตัดสินใจเลือกใช้บริการ ต้องคำนึงถึงว่าแนวทางการตัดสินใจมีความน่าจะเป็นเช่นใดจึงจะสามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการตัดสินใจได้ ซึ่งการพิจารณาว่าแนวทางใดเป็นแนวทางที่มีความน่าจะเป็นนั้นย่อมขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของบุคคลแต่ละคน ซึ่งอาจจะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน ดังนั้น การใช้ทฤษฎีนี้ตัดสินใจในประเด็นปัญหาใด ๆ ก็ตามจึงมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นเครื่องกำหนดว่ามีปัญหานั้น ๆ มีความน่าจะเป็นที่จะตัดสินใจอย่างไรจึงจะดีที่สุดถูกต้องเหมาะสมที่สุดซึ่งในทรรศนะของบุคคลอื่นที่มีมาตรฐานความพึงพอใจที่แตกต่างกันอาจจะเห็นว่าไม่เหมาะสมก็ได้ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจโดยใช้ทฤษฎีจึงมีลักษณะการพรรณนาแบบอุดมทัศน์ (Idea Type) มากกว่าจะเป็นแบบวิเคราะห์ถึงสภาพที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรมีนโยบายให้พัฒนาคุณภาพการให้บริการมากยิ่งขึ้น เนื่องจากธนาคารเป็นองค์การที่ต้องมีความเชื่อมั่นน่าเชื่อถือที่ให้บริการธุรกรรมต่าง ๆ จึงต้องมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความพร้อมในการให้บริการสะดวก รวดเร็ว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ปัจจัยคุณภาพการให้บริการ

1. ด้านความเป็นรูปธรรม ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับพนักงานในการให้บริการแก่ลูกค้า เช่น อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อินเตอร์เน็ตความเร็วสูง แอพพลิเคชั่น และเทคโนโลยีอื่นๆ

2. ด้านการตอบสนองลูกค้า ควรมีพนักงานที่มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน พนักงานปฏิบัติการต้องเพียงพอต่อการให้บริการอย่างรวดเร็ว เต็มใจในการให้บริการแก่ลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ

3. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ลูกค้า ควรให้พนักงานผ่านการฝึกอบรมพัฒนาทักษะจรรยาบรรณพนักงาน เพื่อให้ลูกค้ามีความเชื่อมั่น เช่น การอบรมสมรรถนะความชำนาญในการให้บริการลูกค้าธุรกรรมต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ พฤติกรรมส่งผลการตัดสินใจเลือกใช้บริการ เช่น พฤติกรรมผู้ใช้บริการระยะเวลาที่ใช้บริการต่อเนื่องจำนวนครั้งที่มาใช้บริการ เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษารูปแบบของวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์ผลของคุณภาพการให้บริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2550). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กมนวรรณ มั่นมาก และกิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ. (2556). คุณภาพการบริการต่อการตัดสินใจใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจ,* 3(1), 256-274.

กิตติพัฒน์ อินทรนิโลดม. (2544). *การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเขตคลองเตย* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2564). *นโยบายและแผนงาน.* สืบค้น 9 กันยายน 2564, จาก https://www.baac.or.th/th/index.php?cover_page=1

ยุพาวรรณ วรรณวาณิชย์. (2554). *การตลาดบริการ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิชัย อุระอิต. (2562). คุณภาพการให้บริการของบุคลากรทางการแพทย์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์, 2*(1), 107-119.

วิมลรัตน์ หงส์ทอง. (2555). *ความคาดหวังและการรับรู้คุณภาพการให้บริการลูกค้าธนาคารออมสิน สาขาวัชรพล กรุงเทพมหานคร.* (สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สมฤดี ธรรมสุรัติ. (2554). *ปัจจัยคุณภาพบริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการและความภักดีต่อตราสินค้าของโรงพยาบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

Zeithaml, V.A., et al. (1990). *Delivering quality service: Balancing customer perceptions and exceptions*. New York: The Free Press.

การย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์*

THE RELOCATION OF THE CAPITAL IN MYANMAR

นรพัชร เสาธงทอง, พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร), อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า
Noraphat SoaThongtong, Phra Udomsittinayok (Kumphol Kunungkaro), Apinyar Chatchorfa
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์ในมิติต่างๆ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ จาก ตำรา บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสถาปนาศูนย์บัญชาการรบภาคพื้นทวีป มีลักษณะที่โดดเด่นดังนี้ 1) การโดดเด่นในการตั้งรับเชิงลึก แม้ตะวันตกจะเหนือกว่าในด้านศักยภาพและกำลังพล แต่การแสดงชัยชนะขั้นเด็ดขาดทางทหารนั้นต้องเข้ายึดครองเมืองหลวง ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินย่อมส่งผลดีต่อทหารเมียนมาร์ที่ใช้ยุทธวิธีกองโจรและการป้องกันตามแนวลึก 2) การวางระบบป้องกันการปิดล้อมของฝูงชน โดยการใช้ประโยชน์จากลักษณะทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เหมาะสม 3) การมีภูมิรัฐศาสตร์ที่เหมาะสม ประกอบด้วยเทือกเขาและลำน้ำซึ่งยากต่อการรบในแบบ 4) กระบวนการโต้กลับซีกโลกตะวันตก (1) ยุทธศาสตร์การกระจายฝูงชน (2) ปฏิกิริยาโต้กลับทางทหาร 5) การสร้างระบบปราการประดิษฐ์ คือการวางยุทธศาสตร์ทางการทหารเพื่อต่อต้านผู้รุกรานภายนอก 6) การจัดวางระบบ 7 หัวเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร 2. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่รอบเมืองเนปิดอว์ เหมาะสมต่อการเกษตรส่งผลให้กองทัพเมียนมาร์นั้นใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการสะสมเสบียงเพื่อใช้ในการรบกับกองกำลังต่างชาติในระยะยาวได้ 3. ด้านวัฒนธรรม พบว่า 1) การลบภาพเมืองหลวงเก่าที่เคยถูกยึดครองโดยอังกฤษ 2) การสถาปนาศูนย์กลางทางจิตวิญญาณใหม่ 3) การรุกคืบทางวัฒนธรรมไปสู่ดินแดนลุ่มน้ำสาละวิน 4) ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ (1) การมอบตำแหน่งสมณศักดิ์พิเศษคณะสงฆ์ (2) การกลืนทางวัฒนธรรม 5) ผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมพม่ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นตามรัฐต่างๆ

คำสำคัญ: เนปิดอว์; ระบบปราการประดิษฐ์; 7 หัวเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร

---

*Received August 30, 2021; Revised September 13, 2021; Accepted September 13, 2021

Abstract

This research paper aims to study the reasons for myanmar's capital relocation in various dimensions. Related documents and interviews

The results showed that: 1. The establishment of the Continental Combat Command Center; There are some notable traits: 1) Being dominant in depth defensively; While the West is superior in terms of capacity and manpower, showing decisive military victory by taking over the capital, which is deep in the land, will benefit myanmar soldiers using guerrilla tactics and deep-line defenses, 2) placing a blockade defense system against the crowds, taking advantage of proper geopolitical characteristics, 3) having the right geopolitics. It consists of mountain ranges and streams which are difficult to fight in 4) Western Hemisphere counterattack processes (1) crowd distribution strategies (2) military counterattack reactions 5) Creation of artificial fortification systems, military strategy against external invaders 6) System placement 7 Military strategic areas 2. It was found that the fertility of the area around Naypyidaw was suitable for agriculture, resulting in the Myanmar military being able to use the area to accumulate supplies for long-term combat against foreign forces. 3. Cultural aspects: 1) Erasure of images of old capitals that were once occupied by the British 2) Establishment of new spiritual centers 3) Cultural penetration into the Salawan Basin lands 4) Religion was used as a symbolic tool (1) Granting special ecclesiastical titles (2) Cultural assimilation 5) Cultural integration between Burmese culture and local cultures by various states.

Keywords: Naypyidaw; Fortification system; 7 Military strategic districts.

บทนำ

นักประวัติศาสตร์ชาวเมียนมาร์เชื่อว่าชาวเมียนมาร์ก็คือปยู ซึ่งถือเป็นชนชาติแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ชนเผ่าปยูนั้นจัดเป็นชนเผ่าเชื้อชาติทิเบต-พม่า และอพยพมาจากดินแดนที่ราบสูงทิเบต ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน โดยตั้งรกรากอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี มีเมืองหลวงอยู่แถบเมืองแปรในปัจจุบัน ชาวปยูเรียกอาณาจักรของตนเองว่าอาณาจักรศรีเกษตร พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง มีการบวชพระภิกษุใหม่ตามพระพุทธ-ศาสนาเถรวาทตามแบบพระชินอรหันต์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544) มีการสร้างเจดีย์ วิหาร ศาสนสถานมากมายในเมืองพุกาม พระองค์ได้รับพระเขี้ยวแก้วจำลองจากลังกาและได้สร้างพระเจดีย์ชเวสิ-กองเพื่อบรรจุพระเขี้ยวแก้วและพระสารีริกธาตุด้วย อาณาจักรพุกามในสมัยพระ-เจ้าอโนรธามัง

ช่อ ได้แผ่ขยายอาณาจักรเป็นเจ้าจักรวรรดิใหม่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544) ไปจนถึงเขตอิทธิพลของขอม นอกจากนี้ยังขยายอาณาเขตไปยังเมืองเชียงใหม่และอาณาจักรทวารวดีในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และรับบรรณาการถึงชวา ทรงตีเอาไทยใหญ่ ยะไข่ และสามารถป้องกันการรุกรานของน่านเจ้าตอนเหนือได้อีกด้วย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544) แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรพม่าหรือที่เปลี่ยนชื่อเป็นเมียนมาร์นั้น มีประวัติศาสตร์ทางการเมืองมาอย่างยาวนานจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญคือการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ แต่ภายใต้การนำของนายพลอองซานและความร่วมมือจากกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้เมียนมาร์สามารถเรียกร้องเอกราชคืนจากอังกฤษเป็นผลสำเร็จ แต่ถึงกระนั้นความซับซ้อนทางการเมืองที่มีมากจนเกินไปก็ทำให้ประเทศเมียนมาร์ไม่สามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นได้อีก ส่งผลให้การเมืองของเมียนมาร์ขาดเสถียรภาพมาจนถึงปัจจุบัน

เมียนมาร์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ประเภท คือ รัฐ (State) หมายถึงพื้นที่ที่มีประชากรของชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่บ่งออกเป็น 7 รัฐ ประกอบด้วย รัฐคะฉิ่น รัฐฉาน รัฐคะยาห์ รัฐ กะเหรี่ยง รัฐมอญ รัฐอาระกัน (ยะไข่) และรัฐฉิ่น ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือเขตหรือภาค (Division) ซึ่งหมายถึงพื้นที่มีประชากรเมียนมาร์อาศัยอยู่หนาแน่น แบ่งออกเป็น 7 เขต ประกอบด้วย เขตตะนาวศรี เขตย่างกุ้ง เขตอิระวดี เขตพะโค เขตมะกวย เขตมัณฑะเลย์และเขตสะกาย (อิมรอน มะลูลีมและสุณัย ผาสุข, 2547) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของเมียนมาร์นั้นเกิดขึ้นเป็นระยะและถูกจับตามองจากรัฐมหาอำนาจจากซีกโลกตะวันตกอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตยของอองซานซูจีชนะการเลือกตั้ง แต่อำนาจทางการบริหารและกลไกในระบบราชการยังอยู่ในมือของคณะรัฐบาลทหารเมียนมาร์ (ผู้เขียนใช้คำว่าคณะรัฐบาลทหารเมียนมาร์เนื่องจากเคยบริหารประเทศมาอย่างยาวนานและยังคงมีอำนาจในกลไกระบบราชการอยู่) จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ.2559-2562 ผู้เขียนได้เดินทางไปยังประเทศเมียนมาร์อยู่บ่อยครั้ง ได้เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตของประชาชนในเขตย่างกุ้ง เขตอิระวดี เขตพะโค เขตมัณฑะเลย์และเขตสะกาย ตลอดจนได้เยี่ยมชมวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ในเขตต่างๆ ข้างต้น รวมไปถึงการพบกับเลขาธิการพรรคและบุคคลสำคัญภายในที่ทำการพรรค Union Solidarity and Development Party (USDP) ภายในเมืองเนปิดอว์ ทำให้พบว่าเมืองหลวงแห่งใหม่นี้ถูกจัดเรียงตัวอย่างเป็นระบบภายใต้การบริหารของรัฐบาลทหาร และสถานที่สำคัญต่างๆ ล้วนประดับด้วยรัตนชาติเป็นจำนวนมาก อันแสดงให้เห็นถึงทรัพยากรอันมหาศาลที่ยังซุกซ่อนอยู่ภายในดินแดนแห่งนี้ จึงทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์ในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการย้ายเมืองหลวงเมียนมาร์
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของเมืองเนปิดอว์ในมิติต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์ โดยอาศัยข้อมูลระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิต่าง ๆ ตำรา เอกสารทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ และมาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง 15 คน ประกอบไปด้วยกลุ่มนักวิชาการของเมียนมาร์, กลุ่มตัวแทนรัฐบาลทหาร, กลุ่มประชาชนจากรัฐมอญ, กลุ่มประชาชนจากรัฐกะเหรี่ยง,กลุ่มประชาชนจากรัฐฉาน กลุ่มตัวอย่างละ 3 คน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์นั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นดังนี้

1. การสถาปนาศูนย์บัญชาการรบภาคพื้นทวีป

โดยเมืองหลวงเก่าของเมียนมาร์คือเมืองย่างกุ้งนั้นมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศและมีพื้นที่ใกล้กับชายฝั่งทะเล แม้ว่าจะได้เปรียบในเรื่องของการค้า แต่จะเสียเปรียบในด้านของยุทธศาสตร์ทางการทหาร (อิสรัมภ์ ศรียิ่งยงค์, 2562) ในมุมมองนี้อาจารย์สุเนตร ชุตินธรานนท์ ให้ความเห็นว่าทหารพม่าก็คิดในเรื่องทำนองนี้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นก็เลยเป็นไปได้ว่า ไปตั้งราชธานีที่เนปิดอว์เสีย เพื่อให้เป็นเขตปลอดความไม่มั่นคงต่างๆ การจะเดินขบวน เคลื่อนไหว หรือแม้กองทัพต่างชาติจะรุกก็อยู่ไกล แต่สามารถจะแผ่อำนาจลงมาคุมเมืองหลวงเดิมหรือย่างกุ้งได้ (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2555) นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการตั้งรับข้าศึกในยามถูกรุกรานทางทะเลหรือนาวิกานุภาพ การกดดันจากกำลังอำนาจทางทะเลของรัฐมหาอำนาจในซีกโลกตะวันตกนั้น ยังคงสามารถคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐบาลทหารได้เป็นอย่างดี ทำให้รัฐบาลทหารของเมียนมาร์ย้ายเมืองหลวงไปที่เมืองเนปิดอว์ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในภาคพื้นทวีปและมีข้อได้เปรียบทางการทหารดังต่อไปนี้

1.1 การโดดเด่นในการตั้งรับเชิงลึก แม้ว่ากองกำลังมหาอำนาจตะวันตกจะมีความได้เปรียบเชิงเวหานุภาพและนาวิกานุภาพ แต่การแสดงชัยชนะขั้นเด็ดขาดตามหลักสงครามคือการส่งกองทหารราบเข้ายึดครองเมืองหลวง ซึ่งการโยกย้ายศูนย์บัญชาการรบไปยังเมืองเนปิดอว์ ย่อมส่งผลดีต่อทหารพม่าในการเลือกใช้กองทัพบกเพื่อเข้าสัประยุทธ์กับกองกำลังคู่ปรปักษ์ผ่านยุทธวิธีสงครามกองโจรและการป้องกันตามแนวลึก (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) นอกจากนั้นการเคลื่อนตัวของกำลังทหารเพื่อบุกโจมตีดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินเช่นเนปิดอว์ เป็นการบีบบังคับให้กองกำลังของผู้รุกรานต้องเคลื่อนกำลังผ่านพื้นที่ทางการทหารตามหัวเมืองต่างๆ เช่นเมืองตองอู เมืองพะโค ซึ่งมีการจัดวางกองกำลังไว้เพื่อตั้งรับภัยรุกรานตามจุดยุทธ์ศาสตร์ต่างๆ อย่างมีระบบแบบแผน ซึ่งรัฐบาลทหารของเมียนมาร์นั้นมีความชำนาญในภูมิประเทศสูงกว่าจึงย่อมจะได้เปรียบในการตั้งรับและทำการซุ่มโจมตีเพื่อลดทอนขวัญกำลังใจข้าศึก

1.2 การวางระบบป้องกันการปิดล้อมของฝูงชน

1.2.1 การวางระบบคมนาคม ด้วยความต้องการแยกกลุ่มทหารออกจากพลเรือนอย่างชัดแจ้ง ทำให้สามารถควบคุมเหตุการณ์ได้ดีขึ้น ไม่ให้เกิดกรณีพลเรือนมีอำนาจขึ้นมายึดอำนาจคล้ายประเทศฟิลิปปินส์ โดยการใช้โครงสร้างพื้นฐานที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการป้องกันการถูกยึดอำนาจโดยพลเรือนและประชาชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2548). เส้นทางถนนจากเมืองย่างกุ้งตัดตรงขึ้นไปยังเมืองเนปิดอว์ก็ถูกขนาบด้วยแนวเทือกเขาพะโคทางด้านตะวันตก และแนวเทือกเขาที่ทอดตัวลงมาจากที่ราบสูงฉานทางด้านตะวันออก โดยภูมิทัศน์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้กองทัพพม่าสามารถซ่องสุมกำลังพลเพื่อซุ่มโจมตีข้าศึก (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) และจากการที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพบว่าเส้นทางหลวงระหว่างเมืองหลวงเก่าคือย่างกุ้งไปสู่เมืองหลวงใหม่เนปิดอว์นั้น มีถนนหลวงที่ทอดยาวและถูกออกแบบให้มีแหล่งเติมน้ำมันเชื้อเพลิงอย่างจำกัด ทำให้รถยนต์ที่วิ่งผ่านเส้นทางดังกล่าวต้องแวะเติมน้ำมันอย่างเลี่ยงไม่ได้ เมื่อรัฐบาลทหารส่งกำลังไปเฝ้าระวังตามจุดเติมน้ำมันที่มีอย่างจำกัด พร้อมทั้งยังมีการเฝ้าระวังรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวด จึงแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่ประชาชนฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาลและมีศูนย์กลางการต่อต้านอยู่ที่ย่างกุ้งจะเดินทางไปปิดล้อมเนปิดอว์โดยไม่ได้รับสกัดตามรายทางจากรัฐบาลทหาร นอกจากนี้แล้วในเนปิดอว์ยังมีการจัดเรียงเส้นทางคมนาคมในรถสาธารณะอย่างเป็นระเบียบตามช่วงเวลาที่มีตารางกำหนดไว้อย่างแน่นอน ซึ่งเท่ากับว่าระบบคมนาคมในเนปิดอว์ถูกควบคุมเอาไว้โดยรัฐบาลทหารอย่างเบ็ดเสร็จ

1.2.2 ความกว้างใหญ่ของพื้นที่ โดยตัวเมืองเนปิดอว์ตั้งอยู่บนเนินสูงมีจุดเด่นในด้านความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ และจากการมีพื้นที่กว้างขวางทำให้สามารถการแบ่งโซนของพื้นที่ราชการออกไปในหลายๆส่วน จึงเป็นการยากที่ทุกภาคส่วนของพื้นที่จะถูกปิดล้อมจากฝูงชน (ซอว์ เทว์ เหมี่ยน, 2561) และเป็นที่น่าสังเกตสองประการคือ (1) ลักษณะบ้านเรือนที่เมืองย่างกุ้ง (โดยเฉพาะในเขต Hi-so zone ที่ดินราคาสูงมาก) บริเวณนี้นอกจากจะมีการสร้างรั้วคอนกรีตซึ่งมีความสูงและหนากว่ากำแพงโดยทั่วไปแล้ว ยังมีการล้อมลวดหนามม้วนไว้ 2 ชั้นเรียงต่อกันบนรั้วคอนกรีต พร้อมทั้งมีการเดินสายไฟฟ้าเพื่อรักษาความปลอดภัย (อิสรัมภ์ ศรียิ่งยงค์, 2562) นอกจากนี้ตามรั้วยังมีช่องสำหรับสอดส่องดูภายนอกแม้กระทั่งใช้เป็นช่องสำหรับการยิงปืนออกมาจากภายใน โครงสร้างของรั้วดังกล่าวนั้นฉายภาพให้เห็นว่าเมืองหลวงเก่าย่างกุ้งที่เป็นศูนย์กลางในการประท้วงอยู่บ่อยครั้งนั้น ประชาชนประชาชนจำเป็นต้อง “พึ่งตนเอง” ในการพิทักษ์รักษาทรัพย์สินของตนซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการวางระบบรักษาความปลอดภัยในบ้านเรือน ต่างจากเนปิดอว์ที่มี “ระบบการจัดการที่เข้มงวด” ทำให้อาคารบ้านเรือนของประชาชนยังคงสภาพวิถีชุมชนทางการเกษตรให้พบเห็น (2) การวางระบบรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดของเนปิดอว์ โดยหลังเวลา 20.00 น.ทุกร้านในเขตเนปิดอว์ต้องปิดร้านและดับไฟเพราะมีทหารถืออาวุธออกมาตรวจตราความเรียบร้อย (ซอว์ เทว์ เหมี่ยน, 2561) นอกจากนี้ผู้เขียนพบว่าการออกแบบผังเมืองของย่างกุ้งมีรากฐานจากอังกฤษโดยการยึดเมือง

หลวงเป็นศูนย์กลางแล้ววัดระยะห่างออกจากศูนย์กลางออกไป โดยตั้งชื่อชุมชนรวมถึงสิ่งก่อสร้างต่างๆ ตามระยะทางที่วัดได้เช่น 7 ไมล์ 8 ไมล์เป็นต้น ในขณะที่เนปิดอว์ยังคงใช้คำเรียกที่สอดคล้องตามแบบวัฒนธรรมในท้องถิ่น

1.3 การมีภูมิรัฐศาสตร์ที่เหมาะสม จุดเด่นของเนปิดอว์อยู่ที่ด้านยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ เพราะตั้งอยู่ตรงใจกลางของประเทศและเป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่เชื่อมกรุงย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางคมนาคมใหญ่สุดของประเทศ (ศุภวัฒน์ คุณานุวัฒน์, 2552) ในอดีตเปียงมนาเป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอยะแมตึง และนับเป็นเมืองใหญ่อันดับสองซึ่งอยู่ในเขตมัณฑะเลย์และถูกยกระดับเป็นเทศบาลในปี พ.ศ. 2431 มีการสร้างสถานที่ราชการ ศาลปกครอง และโรงงานอยู่บนเนินทางด้านทิศตะวันตกของเมือง ปัจจุบันเปียงมนาถูกยกเป็นอำเภอ และเป็นที่ตั้งของเมืองราชธานีที่เรียกว่า เนปิดอว์ เรียกเต็มๆ ว่าเปียงมนา-เนปิดอว์ (Pyinmana Naypyidaw) คำแรกเป็นชื่อเมือง คำหลังแปลว่าราชธานี หรือบางที่เรียกว่าเนปิดอว์ ซึ่งเพิ่งประกาศเป็นทางการทางสื่อต่างๆ ในวัน Armed Force Day เมื่อช่วงปลายเดือนมีนาคม 2549 สถานที่ราชการทั่วไปอยู่ทางด้านตะวันตกติดกับเทือกเขาพะโค ส่วนด้านตะวันออกติดกับเทือกเขาฉาน (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2548). จากการเดินทางจากย่างกุ้ง เนปิดอว์ มัณฑะเลย์ สะกาย กะยา พะโค และการศึกษาจากเอกสารทำให้ผู้เขียนพบว่าเมืองหลวงใหม่เนว์ปิดอว์นั้นมีลักษณะอันโดดเด่นดังนี้

1.3.1 การมีแนวเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นปราการธรรมชาติ สำหรับภูมิประเทศของเมืองหลวงใหม่ที่ถูกโอบล้อมด้วยเทือกเขาพะโคทางฟากตะวันตกและเทือกเขาฉานทางฟากตะวันออก ก็จัดว่าส่งผลดีต่อการทำสงครามกองโจรและการตั้งรับระยะยาว (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) เพื่อเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ในอดีต เพราะเปียงมนาเคยเป็นศูนย์กลาง Burma Independence Army ต่อสู้กับญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง และการย้ายเมืองหลวงไกลออกไปจากทะเลไปอยู่ถิ่นใหม่ ใกล้ภูเขาที่มีโครงสร้างพื้นฐานและภูมิประเทศป้องกันตนเองได้ดีกว่าจะทำให้ปลอดภัยจากการรุกรานของศัตรูซึ่งอาจหมายถึงสหรัฐอเมริกาทั้งทางน้ำและทางอากาศ (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2548) นอกจากนี้เทือกเขาพะโคยังได้รับการขนานนามว่าดินแดนหัวใจแห่งการทำสงครามจรยุทธ์ สืบเนื่องจากทั้งนายพลอองซานและพรรคคอมมิวนิสต์พม่าต่างก็เคยซ่องสุมผู้คนไว้ในเขตพื้นที่ดังกล่าวเพื่อใช้เป็นฐานยุทธศาสตร์ในการทำสงครามปฏิวัติ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) ซึ่งหากพิจารณาในมุมนี้ผู้เขียนได้รับข้อมูลจากอดีตครูฝึกทหารไทใหญ่ว่ากองทัพของเมียนมาร์สามารถใช้ประโยชน์จากการมีลักษณะภูมิประเทศที่ซับซ้อนและมีทิวเขาที่เชื่อมโยงถึงกันมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะทำสงคราม (จาย วัน, 2561) โดยเฉพาะการรับมือแบบซุ่มโจมตีหรือการทำสงครามกองโจรหากต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากรัฐมหาอำนาจ

1.3.2 การมีลักษณะลำน้ำอันเหมาะสมต่อการตั้งรับภัยรุกราน โดยช่องทางเดินของแม่น้ำสะโตงนับตั้งแต่ช่วงปลายน้ำใกล้อ่าวเมาะตะมะ จนกระทั่งถึงช่วงต้นน้ำ

แถบเมืองเปียงมะนา (ใกล้เนปิดอว์)และเมืองยะแมตีงก็จัดว่ามีสภาพท้องน้ำไม่เหมาะสมกับการเดินเรือขนาดใหญ่เนื่องจากความคดเคี้ยวของสายน้ำและการก่อตัวของสันดอน...ตลอดจนมีโตรกหินและสันทรายเกิดขึ้นในลำน้ำเป็นจำนวนมาก สภาพภูมิลักษณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้เมืองเนปิดอว์ปลอดภัยจากวิถีเรือปืนและการปิดล้อมจากเรือรบต่างชาติ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) ในมุมมองนี้ผู้เชี่ยวชาญจากวิทยาลัยทหารเมียนมาร์ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าความไม่เหมาะสมของท้องน้ำนี้กลับไม่เป็นอุปสรรคต่อชาวบ้านในท้องถิ่นที่คุ้นเคยกับลำน้ำเหล่านี้สามารถใช้ประโยชน์จากลำน้ำได้ตามวิถีชุมชน (จอว์ เสว่, 2562) จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้ยุทธศาสตร์การตั้งรับการจู่โจมจากกองทัพที่ทันสมัยของซีกโลกตะวันตกด้วยการซุ่มโจมตี กลายเป็นยุทธวิธีการลดทอนกำลังข้าศึกที่มีประสิทธิภาพ

1.3.3 ชัยภูมิที่เหมาะสมต่อการรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติ โครงสร้างของผังเมืองเนปิดอว์นั้น นอกจากจะมีการออกแบบเพื่อป้องกันการปิดล้อมของฝูงชนดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ยังมีการวางตำแหน่งที่ตั้งของเมืองเนปิดอว์โดยเลือกชัยภูมิในที่สูง ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนได้สอบถามคณะรัฐบาลทหารของเมียนมาร์ขณะเข้าพบที่ทำการพรรค Union Solidarity and Development Party (USDP) ภายในเมืองเนปิดอว์ ได้รับคำอธิบายว่าเป็นผลมาจากความหวาดกลัวต่อภัยธรรมชาติ (ในกรณีของพายุนาร์กีสซึ่งเคยเป็นอุทกภัยครั้งสำคัญของเมียนมาร์) เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลทหารตัดสินใจเลือกการจัดวางผังเมืองในมุมสูง ประกอบกับภูมิประเทศบางส่วนนั้นถูกดัดแปลงให้มีลักษณะของภูเขาและเนินสูง ทำให้ใช้เวลาและกำลังทรัพย์เป็นจำนวนมากในการก่อสร้าง และด้วยการมีลักษณะทางภูมิประเทศที่โดดเด่นในการรับมือกับภัยธรรมชาติ ทำให้มีการสร้างบ้านพักรับรองและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเป็นที่พักของข้าราชการระดับสูงในยามเกิดภัยพิบัติ โดยมีการจัดเรียงอาคารแต่ละหลังให้วางตัวรายล้อมสวนส่วนกลางและมีถนนเล็กเพื่อเชื่อมถึงกันโดยรอบเพื่อสร้างความคุ้นเคยกันในหมู่ชนชั้นนำ นอกจากนี้ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งน้ำในสูง ซึ่งผู้เขียนได้ตั้งคำถามต่อผู้แทนของคณะทหาร ทำให้พบว่ามีการแบ่งพื้นที่ไว้อย่างมีแบบแผนเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับเมืองหลวงใหม่พร้อมทั้งมีการวางระบบประปาเพื่อลำเลียงน้ำสะอาดเข้าสู่พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 กระบวนการโต้กลับซีกโลกตะวันตก ในส่วนของเมืองย่างกุ้งนั้นนอกจากจะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอดีตเมืองหลวงเก่าของเมียนมาร์แล้ว ย่างกุ้งยังเป็นแหล่งรวมของนักเคลื่อนไหวจากซีกโลกตะวันตก (อิสรัมภ์ ศรียิ่งยงค์, 2562) รวมถึงเป็นศูนย์รวมของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยย่างกุ้งที่สนับสนุนคุณอองซานซูจี ทำให้ยากต่อการควบคุมโดยรัฐ จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญและลงพื้นที่ผู้เขียนพบว่ารัฐบาลทหารดำเนินยุทธศาสตร์ดังนี้

1.4.1 ยุทธศาสตร์การกระจายฝูงชน โดยการกระจายวิทยาลัยภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลทหารออกไปตามเขตชานเมืองของย่างกุ้ง เพื่อยากต่อการรวมตัวและประสานงาน รวมถึงการสร้างวิทยาลัยและมอบสวัสดิการในการเรียนฟรีแก่ประชาชนรุ่นใหม่เพื่อสลายสำนึกของอุดมการณ์ทางการเมืองจากซีกโลกตะวันตก (จอว์ เสว่, 2562) จากการสังเกต

พบว่าสถาบันเหล่านี้ให้ความสำคัญต่อพื้นฐานทางวิศวกรรม โดยเฉพาะวิศวกรรมโยธาและวิศวกรรมเครื่องกล (ผู้เขียนพิจารณาจากตำราที่ใช้สอนในวิทยาลัยทหาร) นอกจากนี้จากการลงพื้นที่ในเขตกายา, สะกาย พบว่าวิทยาลัยบางแห่งได้รับการพัฒนาดัดแปลงมาจากศูนย์บัญชาการทางทหาร และมีนายทหารเป็นอธิการบดี (ซึ่งอธิการบดีในวิทยาลัยทหารย่อยนี้ จะสังกัดกับอธิการบดีใหญ่ที่ได้รับอำนาจจากรัฐบาลทหารอีกทอดหนึ่ง) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าบุคลากรทางการศึกษายังไม่ได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาต่อในด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ โดยมีเหตุผลด้านความมั่นคงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนั้นนักเรียนของวิทยาลัยเหล่านี้จึงเน้นการศึกษาในสายวิทยาศาสตร์ซึ่งจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงมีการฝึกวิชาทหารและการใช้อาวุธ (ผู้เขียนพบว่านักเรียนในวิทยาลัยมีการฝึกอาวุธและทำการประกอบปืนได้อย่างคล่องแคล่ว) ผู้เขียนยังพบว่าเอกสารและตำราที่ใช้ในการสอนนั้น เป็นตำราที่ถูกถอดแบบมาจากตำราของประเทศอังกฤษ และมีสินค้าบางประการที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศอังกฤษถูกวางจำหน่ายในเขตวิทยาลัยในฐานะของที่ระลึก

1.4.2 ปฏิกิริยาโต้กลับทางทหาร แม้การโจมตีจากสหรัฐอเมริกาและชาติพันธมิตรอาจจะเป็นเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ แต่การเคลื่อนย้ายศูนย์บัญชาการรบของกลุ่มผู้นำพม่าก็จัดเป็นการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ทางการทหารเพื่อตอบโต้และผลักดันอิทธิพลของภัยคุกคามที่ไม่พึงปรารถนา รวมถึงเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นความเกี่ยวพันและสอดประสานกับยุทธวิธีการรบของกองทัพพม่าอย่างลงตัวและเป็นระบบ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) Josef Silverstein ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองพม่าได้ให้ทรรศนะที่น่าสนใจว่าพฤติกรรมกลุ่มผู้นำทหารจัดเป็นผลสืบเนื่องจากความหวาดระแวงเกี่ยวกับการถูกโจมตีจากรัฐมหาอำนาจตะวันตก (Josef Silverstein, 2008 ; อ้างในดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) ข่าวการปรากฏตัวของเรือรบสหรัฐอเมริกา เรือรบสหราชอาณาจักรและเรือรบของฝรั่งเศส ในเขตน่านน้ำพม่าเพื่อทำการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากพายุไซโคลนนาร์กิส ตลอดจนการประโคมข่าวจากสื่อมวลชนตะวันตกเพื่อเรียกร้องให้มีการโค่นล้มรัฐบาลพม่าถือเป็นความจริงทางยุทธศาสตร์ที่สร้างความตื่นตระหนกให้กองทัพพม่าเกี่ยวกับการถูกรุกรานทางทะเล การเคลื่อนย้ายศูนย์บัญชาการรบไปยังเมืองเนปิดอว์ย่อมส่งผลดีต่อกลุ่มผู้นำพม่าในการต้านทานการโจมตีทางทะเลจากกองกำลังสหรัฐฯและชาติพันธมิตร (Andrew Selth, 2008 ; อ้างใน ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) และยุทธศาสตร์ที่ตั้งเมืองเปียงมนาตั้งอยู่กลางประเทศและสามารถเดินทางรวดเร็วไปทุกส่วนของประเทศและใกล้กับที่อยู่ของชนกลุ่มน้อยคือ ไทยใหญ่ คะฉิ่น และกะเหรี่ยง (หนึ่งในสามของประชากรพม่าคือชนกลุ่มน้อย) จะทำให้สามารถควบคุมชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ได้ถนัดมือขึ้น (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2548) หากพิจารณาในมิตินี้การย้ายเมืองหลวงลึกเข้าไปในดินแดนของเมียนมาร์ ย่อมส่งผลดีต่อการขยายฐานอำนาจของรัฐบาลทหาร ในการที่จะแผ่อิทธิพลเหนือพื้นที่ในดินแดนลุ่มน้ำสาละวินในอนาคต

1.5 “ระบบปราการประดิษฐ์” เป็นระบบการบริหารจัดการของรัฐบาลทหารเมียนมาร์เพื่อใช้ต่อต้านการรุกรานจากซีกโลกตะวันตก โดยเป็นผลมาจากปัญหาการถูกจารกรรมข้อมูลข่าวสาร เอกสารลับของกระทรวงกลาโหมพม่าซึ่งรั่วไหลไปยังแหล่งข่าวต่างประเทศและถูกเผยแพร่ผ่านทางสำนักข่าว DVB (Democratic Voice of Burma) (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) นั้นในเนื้อหาของเอกสารได้กล่าวถึงยุทธวิธีในการทำสงครามเพื่อต้านรับการรุกรานจากต่างชาติ ประกอบไปด้วยการรบในแบบและการรบนอกแบบ การใช้สงครามกองโจร ตลอดจนการใช้สงครามประชาชนและใช้สงครามจิตวิทยามาเป็นตัวกลางในการลดทอนศักยภาพในการโจมตีของผู้รุกราน จากการศึกษาเอกสารพบว่ามีการก่อสร้างสนามบินขนาดใหญ่เป็นทั้งสนามบินทหารและพาณิชย์เพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการบินระหว่างประเทศและการค้าและพัฒนาธุรกิจระหว่างประเทศ และที่สำคัญสุดสนามกอล์ฟ 2 สนาม ทำเนียบประธานาธิบดีสุดหรูขนาด 110 ห้อง ซึ่งมีข่าวว่ามีการขุดอุโมงค์และถ้ำเพื่อให้หลีกจากภัยของขีปนาวุธ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) นอกจากนี้ในเอกสารยังมีแผนการรบในการตัดการลำเลียงพลและเสบียงอาหารด้วยการทำลายเส้นทางการเชื่อมต่อเช่นระเบิดสะพานหรือสร้างสิ่งกีดขวาง ยังไม่รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายอุโมงค์ลับเพื่อใช้ในการเพิ่มศักยภาพในการทำสงครามกองโจรและพรางตาจากการโจมตีทางอากาศ นอกจากนี้ยังมีรายงานการพบฐานยิงขีปนาวุธป้องกันการโจมตีทางอากาศและปืนต่อสู้อากาศยานในเขตกองบัญชาการหลักเนปิดอว์ องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เรียกว่า “ระบบปราการประดิษฐ์” ซึ่งเป็นปฏิกิริยาโต้กลับจากแรงกดดันของรัฐมหาอำนาจ

การย้ายเมืองหลวงมายังกรุงเนปิดอว์จัดเป็นการเปลี่ยนแปลงทางความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อภูมิศาสตร์ทหารและการปรับเปลี่ยนบทบาทหัวเมืองยุทธศาสตร์ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) สาระสำคัญคือการกำหนดหัวเมืองที่ใช้เป็นกองบัญชาการประจำภาคทหาร (Military Command) เช่นเมืองตองอูเป็นกองบัญชาการประจำภาคทหารด้านใต้ เมืองตองยีเป็นกองบัญชาการภาคทหารตะวันออก และการจัดตั้งภาคทหารแห่งที่ 13 (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) การจัดตั้งศูนย์บัญชาการใหม่นี้ใช้ชื่อว่าภาคทหารเนปิดอว์ มีอำนาจในการบัญชาการในเขตเมืองหลวงใหม่และบริเวณใกล้เคียงที่ช่วยในการสนับสนุนการรบ (ซอว์ เทว์ เหมี่ยน, 2561) โครงข่ายเมืองยุทธศาสตร์ทางทหารที่รายล้อมเนปิดอว์อยู่โดยรอบ เนปิดอว์จึงกลายสภาพเป็นศูนย์กลางของโครงข่ายทางทหารซึ่งอาจารย์ดุลยภาคใช้ศัพท์ว่าระบบปราการประดิษฐ์

1.6 การจัดวางระบบ 7 หัวเมืองยุทธศาสตร์ทางทหาร (ประกอบไปด้วยเมืองสำคัญดังนี้ ย่างกุ้ง, ตองอู, ตองยี, มิตถิลา, เมืองปยี่อู-ลวิ่ง, มัณฑะเลย์, เนปิดอว์) ในส่วนนี้ ดุลยภาค ปรีชารัชช ได้อธิบายไว้น่าสนใจว่า “การก่อตัวของกลุ่มเมืองยุทธศาสตร์ก็จัดเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลให้การจัดวางระบบป้องกันเมืองหลวงมีความรัดกุมและแน่นหนามากขึ้น โดยหากเกิดการเผชิญหน้ากันทางทหารเมืองย่างกุ้งอาจทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านเพื่อการต่อต้านการโจมตีทางทะเลและชะลอการรุกคืบของข้าศึกก่อนการรุกขึ้นเหนือเพื่อจู่โจมกรุงเนปิดอว์ (ดุลย

ภาค ปรีชารัชช, 2555) ขณะที่เมืองตองอู (ตองอูและตองยีเป็นศูนย์กลางทหารราบ ทหารปืนใหญ่และทหารม้า) อาจทำหน้าที่เป็นศูนย์รักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันพื้นที่ด้านใต้ของเมืองหลวงใหม่และเป็นจุดดักซุ่มโจมตีข้าศึกที่รุกล้ำเข้ามายังเขตหุบเขาสะโตง สำหรับเมืองตองยีนั้นอาจถูกกำหนดให้เป็นจุดสกัดการลุกฮือของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในเขตรัฐฉาน (จาย วัน, 2561) ซึ่งอาจถูกปลุกปั่นให้ทำการสู้รบกับรัฐบาล ขณะที่เมืองมิตถิลา (ศูนย์รวมกองกำลังทางอากาศ) อาจทำหน้าที่ลำเลียงเครื่องบินรบและเครื่องบินขับไล่เพื่อเข้าทำลายเวหานุภาพของข้าศึกและปกป้องน่านฟ้าของเมืองหลวงใหม่ สำหรับเมืองปยี่อู-ลวิ่งนั้น (ศูนย์กลางการสื่อสารและระบบโทรคมนาคม) อาจถูกกำหนดให้เป็นศูนย์วิทยาการสารสนเทศ (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) เพื่อจัดส่งข้อมูลทางยุทธศาสตร์ให้กับเมืองหลวงใหม่รวมถึงส่งคลื่นอิเล็คทรอนิกส์ผ่านโครงข่ายโทรคมนาคมอันทันสมัยเพื่อปกป้องฐานทัพอากาศมิถิตลาและกองบัญชาการภาคเนปิดอว์ (ผู้เขียนเคยได้รับข้อมูลจากวิศวกรชาวเมียนมาร์ที่จบการศึกษาด้านวิศวกรรมเรดาห์จากประเทศรัสเซีย ซึ่งสนับสนุนข้อมูลในส่วนนี้) ส่วนเมืองมัณฑะเลย์นั้น (พลาธิการ) อาจแปลงสภาพเป็นศูนย์รักษาความปลอดภัยเพื่อปกป้องเมืองไซเบอร์แถบเขตปยี่งอู-ลวิ่ง ตลอดจนอาจกลายเป็นฐานสะสมกำลังในเขตพม่าภาคเหนือเพื่อระดมพลและลำเลียงอาวุธเข้าจู่โจมและตีกระหนาบข้าศึกที่ยกทัพเข้ามาปิดล้อมกรุงเนปิดอว์” (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) หรืออาจจะใช้เป็นที่ถอยร่นในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งหัวเมืองทางทหารทั้ง 7 นั้นได้รับการออกแบบโครงข่ายทางการคมนาคมทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟที่เหมาะสมต่อการลำเลียงยุทธปัจจัยต่างๆ และเกื้อกูลกันระหว่างการเกิดสงคราม

2. ด้านเศรษฐกิจ

จุดเด่นอีกประการของเมืองเนปิดอว์นั้นคือการมีดินแดนที่อยู่ติดกับพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร (อิสรัมภ์ ศรียิ่งยงค์, 2562) และมีการจัดการน้ำในลักษณะของการชลประทานซึ่งผู้เขียนได้สัมภาษณ์อดีตอธิการบดีของวิทยาลัยทหารท่านหนึ่งพบว่า รัฐบาลทหารเองก็ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำและศึกษาการบริหารจัดการน้ำของไทย มีการนำสิ่งประดิษฐ์เพื่อเติมออกซิเจนให้แก่น้ำโดยดัดแปลงมาจากกังหันน้ำในโครงการพระราชดำริของประเทศไทย (จอว์ เสว่, 2562) นอกจากนี้ยังมีเอกสารวิชาการของไทยอธิบายพื้นที่การเกษตรของเนปิดอว์ไว้ว่า “ลักษณะของเครือข่ายชลประทานนั้นอาจกล่าวได้ว่าเมืองเนปิดอว์มีที่ตั้งครอบคลุมอยู่เขตลุ่มน้ำสะโตงตอนบนหรือที่ชาวพม่าเรียกกันว่าเขตลุ่มน้ำปองลอง ซึ่งจัดเป็นเขตกสิกรรมที่ขึ้นชื่อแห่งหนึ่งของประเทศเมียนมาร์ โดยเนื้อดินส่วนใหญ่มักมีส่วนผสมของดินร่วนและดินเหนียวสีดำเข้ม ประกอบกับการก่อตัวของลำแควทางธรรมชาติจำนวนหลายสาย เช่น คลองงะไล่ก์ คลองยอนบิน คลองเสนเต๊ะและลำน้ำปองลองก็จัดเป็นปัจจัยเสริมที่หนุนนำให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นดินแดนหัวใจทางการเกษตร” (ดุลยภาค ปรีชารัชช, 2555) ด้วยลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดังกล่าวย่อมส่งผลให้กองทัพเมียนมาร์นั้นใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการสะสมเสบียงเพื่อใช้ในการรบกับกองกำลังต่างชาติในระยะยาวได้ (ซอว์ เทว์ เหมี่ยน,

2561) เมืองหลวงใหม่นี้ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมมาตั้งแต่ในอดีต เพราะยังมีเส้นทางเชื่อมต่อกับเมืองย่างกุ้ง จึงทำให้สามารถพัฒนาเป็นฮับขนส่งและยังติดกับรัฐ Shan Chin และ Karen มีเส้นทางคมนาคมทั้งทางรถยนต์และรถไฟสามารถเดินทางติดต่อเมืองย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) ซึ่งเส้นทางสายย่างกุ้งมัณฑะเลย์นั้นผู้เขียนได้ทำการสำรวจและพบว่าเส้นทางสายหลักที่คาดว่าจะถูกใช้ในการลำเลียงยุทธปัจจัยทางทหารจะถูกสร้างอย่างแข็งแรง แต่เส้นทางสายรองซึ่งเชื่อมระหว่างเมืองนั้นยังมีการชำรุดเนื่องมาจากการขนสินค้าทางการเกษตร และการจราจรทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองนั้นการสัญจรยังขาดความเป็นระเบียบและง่ายต่อการเกิดอุบัติเหตุ

สำหรับทางรถยนต์นั้นเป็นเส้นทางสายสำคัญในการขนส่งไม้ส่วนสนามบินแห่งใหม่อยู่ที่บ้าน Alar ทางใต้ของเมืองเปียงมนา เรียกว่า Alar Airport มีการสร้างถนน 8 เลน ระยะทาง 21.4 กิโลเมตรเชื่อมต่อส่วนราชการ ใช้เวลาราว 30 นาที คาดว่าจะแล้วเสร็จปลายปี 2549 ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบริเวณที่ราบ Pyin Oo Lwin ซึ่งเป็นที่ตั้งสำคัญทางการทหารที่ชื่อ Army's Defense ServicesAcademy (DSA) เมืองไซเบอร์แห่งใหม่Yanadabon Silicon Vallage และยังมีโรงงานผลิตเหล็กและเหล็กกล้าสามารถผลิตได้ 30,000 ตันต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) ความสนใจของรัฐบาลทหารในการดูแลประชาชนนั้น จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่ารัฐบาลทหารได้ดูแลประชากรด้วยสาธารณูปโภค เช่นความพยายามในการประสานงานกับเครือข่ายนักวิชาการในประเทศไทยเพื่อหาวัคซีนในการยับยั้งการระบาดของไข้หวัดนกตามแนวชายแดนได้สำเร็จ ซึ่งตัวแทนรัฐบาลทหารเมียนมาร์ในขณะนั้นสามารถดำเนินการในจุดนี้ได้ทันท่วงที หรือการหาสารเคมีในการทำน้ำให้สะอาด (ในส่วนหลังนี้ทราบภายหลังว่าได้รับความช่วยเหลือผ่านทางประเทศอินเดีย) ตลอดจนมีการฝึกอาชีพและมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กในแต่ละชนเผ่าเพื่อดึงเยาวชนออกมาจากพื้นที่เสี่ยงต่อยาเสพย์ติด (เซย์ การ์ปาว, 2561) จากการสัมภาษณ์เยาวชนในแต่ละชนเผ่า ซึ่งข้อมูลที่ผู้เขียนได้รับมีมุมมองในทิศทางบวกต่อรัฐบาลทหาร

3. ด้านวัฒนธรรม

ในมิติด้านวัฒนธรรมนั้นผู้เขียนแบ่งประเด็นในการนำเสนอดังนี้

3.1 การลบภาพเมืองหลวงเก่าที่เคยถูกยึดครองโดยอังกฤษ โดยเมืองย่างกุ้งนั้นเคยถูกอังกฤษยึดครองและวางรากฐานทางวัฒนธรรมตะวันตกเอาไว้ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นเครือข่ายกับซีกโลกตะวันตก รวมไปถึงแหล่งข่าวของสำนักข่าวต่างๆ หน่วยงานความมั่นคงของประเทศต่างๆ ค่านิยมตะวันตกได้ฝังรากลึกไปในหมู่เยาวชน (จาย วัน, 2561) แม้จะมีการออกกฎหมายเพื่อรักษากฎระเบียบบนทางเท้าหรือการห้ามใช้รถจักรยานยนต์ในเขตเมืองย่างกุ้งก็ตาม เมืองย่างกุ้งก็ยังคงเป็นเมืองที่เป็นศูนย์รวมในทุกมิติของการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำให้ยากต่อการจัดระเบียบโดยรัฐบาลทหารของเมียนมาร์

3.2 การสถาปนาศูนย์กลางทางจิตวิญญาณใหม่ เมื่อเมืองย่างกุ้งนั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลจากซีกโลกตะวันตกมากเกินไปและเสียเปรียบในการตั้งรับทางยุทธศาสตร์ ทำให้รัฐบาลทหารของเมียนมาร์ตัดสินใจย้ายเมืองหลวงแห่งใหม่ไปยังเนปิดอว์ ซึ่งมีความโดดเด่นทางภูมิรัฐศาสตร์และฟื้นอุดมการณ์แบบจารีตประเพณีนิยม ในมุมมองนี้ท่านอาจารย์สุเนตร ชุตินธรานนท์ ได้ให้ความเห็นที่น่าสนใจว่าเหตุของการย้ายเมืองมีหลายสาเหตุ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการย้ายเมืองของพม่าคือ เขาย้ายเมืองเพราะผู้ปกครองต้องการแสดงพระองค์ให้เห็นว่า ยุคสมัยของพระองค์ต้องการจะ “เบิกยุคใหม่” คิดใหม่ ทำใหม่ สร้างสิ่งใหม่ให้ราชอาณาจักร เพราะฉะนั้นสัญลักษณ์ของการสร้างสิ่งใหม่ เบิกยุคใหม่ที่ทำได้อย่างเช่น ถ้าไม่สร้างวังใหม่ก็ย้ายเมืองเสียเลย (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2555) นอกจากนี้แล้ว พล.อ.นิพัทธ์ ทองเล็ก ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม กระทรวงกลาโหม อธิบายว่า เนปิดอว์เป็นการเกิดขึ้นของการเบิกยุคใหม่ เบิกราชธานีใหม่ ศูนย์กลางด้านจิตวิญญาณอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นสัญลักษณ์แสดงความยิ่งใหญ่ของพุกามประเทศว่าไม่ได้เสื่อมสลาย ไม่ได้สิ้นสุด ท้ายที่สุดแล้วสิ่งนี้ยังคงดำรงอยู่ เราจะสร้างขวัญกำลังใจ หรือทำให้เกิดความเชื่อถือให้คนเห็นและถือเป็นรูปธรรมได้อย่างไร ถ้าจะคิดอย่างพม่าก็ต้องย้ายเมือง...นี่อาจจะเป็นอรรถาธิบายหนึ่งอันนำมาซึ่งการเกิดนครหลวงเนปิดอว์ (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2555) ดังนั้นการย้ายเมืองหลวงใหม่นี้ในทางจิตวิญญาณแล้วเท่ากับว่าเป็นสัญลักษณ์ของการสถาปนาศูนย์กลางทางจิตวิญญาณใหม่ทดแทนศูนย์กลางเดิมซึ่งก็คือย่างกุ้งที่หมดพลังไปแล้ว

3.3 การรุกคืบทางวัฒนธรรมไปสู่ดินแดนลุ่มน้ำสาละวิน การจัดวางผังเมืองอย่างเป็นระบบและใช้การปลูกฝังวัฒนธรรมเมียนมาร์ให้แก่ดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยมีอำนาจของโครงข่ายหัวเมืองทางการทหารหนุนหลังนั้น ทำให้การรุกคืบทางวัฒนธรรมในเขตที่ราบลุ่มน้ำสาละวินประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

3.4 ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ ประกอบไปด้วย

3.4.1 การมอบตำแหน่งสมณศักดิ์พิเศษคณะสงฆ์ การลดตำแหน่งสมเด็จอาชญาธรรมซึ่งถือเป็นประมุขสงฆ์ของดินแดนลุ่มน้ำสาละวิน ส่งผลให้ตำแหน่งสมเด็จอาชญาธรรมตามการรับรู้ของรัฐบาลเมียนมาร์ลดระดับลงเทียบเท่ากับระดับเจ้าคณะอำเภอ หรือ การถวายสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ (เป็นของรัฐมิใช่ของคณะสงฆ์และไม่ผูกพันกับการบริหารคณะสงฆ์โดยตรง) สำหรับพระเถระชั้นผู้ใหญ่ผู้ทรงคุณความรู้หรือทำประโยชน์ให้กับศาสนาถือเป็นการยกย่องระดับชาติ มีพระเถระชั้นผู้ใหญ่ในรัฐฉานภาคตะวันออกได้รับถวายตำแหน่ง “อัคคมหาบัณฑิต” ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดตามระบบนี้ (คู่กับตำแหน่ง “อภิธชมหาคุรุ” ซึ่งยังไม่มีพระเถระรูปใดในรัฐฉานภาคตะวันออกได้รับการแต่งตั้ง) (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552) คือครูบาแสงหล้า วัดพระธาตุสายเมืองอำเภอท่าขี้เหล็ก กับ “เมืองนายสะยาดอ” เจ้าอาวาสวัดธัมโมตยะและเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงตุงฝ่ายนิกายส่วยจิน ทั้งนี้รัฐบาลพม่าหาได้ถวายสมณศักดิ์สูงสุดระดับเดียวกันแค่สมเด็จอาชญาธรรมซึ่งเป็นประมุขสงฆ์ตามประเพณีของเชียงตุงด้วย

ไม่ (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552) โดยพระครูบาแสงหล้านั้นมีความคุ้นเคยกับรัฐบาลเมียนมาร์ในการเป็นตัวกลางเจรจากับชาวบ้านเพื่อสร้างเจดีย์ชเวดากองจำลอง (ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพม่า) ในดินแดนฟากตะวันออกของลุ่มน้ำสาละวิน เหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ในการที่จะขยายฐานอำนาจไปสู่ดินแดนลุ่มน้ำสาละวินอย่างชัดเจน

3.4.2 การกลืนทางวัฒนธรรม การสร้างรูปเคารพพระเจ้าชี้นิ้ว (เทพอารักษ์ที่เสมือนเป็นตัวแทนรัฐบาลทหาร) แทนโกเมียวเฉียน (เทพอารักษ์ในดินแดนลุ่มน้ำสาละวิน) แสดงให้เห็นว่าอำนาจของรัฐบาลทหารนั้นเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในเขตลุ่มน้ำสาละวิน หรือการสร้างชเวดากองจำลองบนดินแดนลุ่มน้ำสาละวินซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น (ซึ่งประชาชนจำนวนมากยังเชื่อว่าเป็นการใช้ไสยศาสตร์ในการข่มกลุ่มชาติพันธุ์หรือสามารถอธิบายได้ในมุมมองของสงครามจิตวิทยา) ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นนั้น เท่ากับเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ถึงอิทธิพลของรัฐบาลทหารเมียนมาร์บนดินแดนลุ่มน้ำสาละวินรวมไปถึงดินแดนของรัฐฉานด้วยเช่นกัน

3.4.3 การสร้างการยอมรับทางการเมืองผ่านไสยศาสตร์ ในการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์นั้นมีปัจจัยหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง นั่นคือความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ ความเชื่อดังกล่าวนี้เกิดจากฐานคิดที่ว่าเมืองหลวงเดิมคือย่างกุ้งนั้นถูกสถาปนาขึ้นมาโดยประเทศอังกฤษซึ่งอยู่ในฐานะของเจ้าอาณานิคม ดังนั้นเมืองย่างกุ้งจึงเสมือนมรดกที่ประเทศอังกฤษทิ้งเอาไว้และขาดความเป็นศิริมงคลตามความเชื่อทางโหราศาสตร์ ประกอบกับข่าวลือเป็นจำนวนมากที่อ้างว่า การตัดสินใจย้ายเมืองหลวงเกี่ยวข้องกับชะตาเมืองและสัมพันธ์กับดวงชะตาของผู้นำประเทศ ในประเด็นนี้ผู้เขียนได้ทราบจากผู้แทนรัฐบาลทหารว่า ชุดคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับการย้ายเมืองหลวงนั้นแม้มีหลายปัจจัยที่มาเกี่ยวข้อง แต่ประชาชนจำนวนมากที่ยังคงมีมิติทางความคิดที่ยึดโยงความเชื่อทางศาสนาเอาไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะการบูชานัต ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นผลมาจากการผสมผสานทางความคิดระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อท้องถิ่น ส่งผลให้ประชาชนในเมียนมาร์ให้การยอมรับหรือเข้าใจชุดคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางศาสนา มากกว่าจะทำการยอมรับว่าการย้ายเมืองหลวงเกี่ยวข้องกับประเด็นการเมืองที่ซับซ้อน ทั้งในแง่ของภูมิรัฐศาสตร์และในแง่ของแสนยานุภาพทางการทหาร ซึ่งเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชนเมียนมาร์ที่ถูกปิดกั้นข่าวสารทางการเมืองอย่างยาวนาน และความเชื่อดังกล่าวนี้ได้ถูกส่งผ่านมายังประเทศเพื่อนบ้าน จนทำให้เหตุผลหลักถูกลดทอนความสำคัญลงไป

อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์ หลังจากที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพบว่าการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์ มีความสัมพันธ์กับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดในเรื่องของภูมิรัฐศาสตร์ โดยรัฐบาลทหารเมียนมาร์นั้นใช้ประโยชน์จากภูมิประเทศในการจัดเรียงเมืองหลวงใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสถาปนาศูนย์บัญชาการทางทหารภาคพื้นทวีป อันเป็นปฏิกิริยาโต้กลับที่เกิดจากแรงกดดันทางการเมืองของประเทศมหาอำนาจในซีกโลกตะวันตก

2. แนวคิดในเรื่องของสมุททานุภาพหรือกำลังอำนาจทางทะเล ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากผืนน้ำซึ่งประกอบไปด้วยทะเล มหาสมุทร มาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประเทศของตน รวมไปถึงการพัฒนาขีดความสามารถการรบในทะเลหรือนาวิกานุภาพ ซึ่งรัฐมหาอำนาจนั้นให้ความสำคัญแก่นาวิกานุภาพเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เมืองย่างกุ้งซึ่งอยู่ใกล้กับทะเลนั้นสุ่มเสี่ยงต่อการถูกรุกรานจากนาวิกานุภาพได้ในอนาคตจนเป็นหนึ่งในหลายสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลทหารตัดสินใจย้ายเมืองหลวงใหม่ไปยังเมืองเนปิดอว์ซึ่งตั้งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการย้ายเมืองหลวงของเมียนมาร์

ย่างกุ้ง	เนปิดอว์
ภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่เหมาะสม เสี่ยงต่อภัยรุกรานทางทะเล เป็นพื้นที่ต่ำเสี่ยงต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติ	ภูมิรัฐศาสตร์ที่เหมาะสม ง่ายต่อการตั้งรับ ตั้งอยู่บนที่สูง เหมาะสำหรับรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติ
เป็นเขตอิทธิพลของชาติตะวันตก ง่ายต่อการชุมนุมประท้วงโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง	อยู่นอกเขตอิทธิพลของชาติตะวันตก และยากต่อการปิดล้อมของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง
เป็นเมืองหลวงเก่าที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ	เป็นเมืองหลวงใหม่ที่เป็นศูนย์กลางทางการทหารและเครือข่ายหัวเมืองทางการเมือง
เมืองขยายตัวถึงจุดอิ่มตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการยากต่อการพัฒนาเมืองในอนาคต	สามารถขยายเมืองออกไปในดินแดนลุ่มน้ำสาละวินหรือเขตมัณฑะเลย์ ซึ่งง่ายต่อการพัฒนาเมืองได้ในอนาคต
เหมาะสำหรับการค้าทางทะเล	เหมาะสำหรับขยายอิทธิพลไปในภาคเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตร
ยากต่อการควบคุมฝูงชน	ควบคุมฝูงชนได้เบ็ดเสร็จ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในมิติที่หลายหลายขึ้น เช่น สังคมวัฒนธรรม ข้อดี-ข้อเสีย ผลกระทบจากการย้ายเมืองหลวง และความคิดเห็นของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). *พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตาราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ดุลยภาค ปรีชารัชช. (2555). *เนปิดอว์ ปราการเหล็กแห่งกองทัพพม่า.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *เมืองหลวงใหม่พม่า "เปียงมนา เนปิดอว์."*. สืบค้น 19 กันยายน 2564, จาก https://shorturl.asia/qDyAi

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2548). *เมืองหลวงใหม่พม่าเปียงมนา เนปิดอว์.* สืบค้น 19 กันยายน 2564, จาก https://shorturl.asia/cW4s2

ศุภวัฒน์ คุณานุวัฒน์. (2552). *เนย์ปิดอว์ราชธานีใหม่ของพม่า...และเหตุใดทำไมพม่าจึงย้ายกรุง.* สืบค้น 19 กันยายน 2564, จาก https://www.kroobannok.com/blog/22469

เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2552). *รัฐฉาน (เมืองไต): พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุเนตร ชุตินธรานนท์. (2555). ไขคติเบิกยุคของพม่าเหตุย้ายเมืองหลวงไปเนปิดอว์. สืบค้น 19 กันยายน 2564, จาก https://prachatai.com/journal/2012/06/41272

อิมรอน มะลูลีม และสุณัย ผาสุข. (2547). ความมั่นคงและชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทย-พม่า (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ซอว์ เทว์ เหมี่ยน. (2561, 11 พฤศจิกายน). อธิการบดี Myanmar Creative University [บทสัมภาษณ์].

จอว์ เสว่. (2562, 20 พฤศจิกายน). อดีตอธิการบดีวิทยาลัยทหารเมียนมาร์ [บทสัมภาษณ์].

อิสรัมภ์ ศรียิ่งยงค์. (2562, 20 พฤศจิกายน.) Director of Myanmar Creative University [บทสัมภาษณ์].

จาย วัน (2561, 11 มีนาคม). อดีตครูฝึกทหารรัฐไทใหญ่ [บทสัมภาษณ์].

เซย์ การ์ปาว. (2561, 11 พฤศจิกายน). ผู้ช่วยสอนมหาวิทยาลัย Myanmar Creative University [บทสัมภาษณ์].

บุญกู่ : คติความเชื่อและพลวัตพิธีกรรมการบูชากู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น*

BOON KU : BELIEF AND RITUAL DYNAMIC OF KU BAN MOEI, NONG SONG HONG DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE

จักรกฤษณ์ กองเกิด, สกาวเดือน ซาธรรม
Jakkit Kongkoed, Sakaoduen Satham
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khon Kaen University
Corresponding Author E-mail: Ko_jakkit@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาคติความเชื่อและพลวัตพิธีกรรมในพื้นที่กู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากประชากรในชุมชนบ้านเมยประกอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงโบราณสถานและโบราณวัตถุ ในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า กู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น อดีตถูกสร้างขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ผู้วิจัยจึงมีการวิเคราะห์พลวัตการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย โดยมีการตั้งข้อสังเกตใหม่เกี่ยวกับศาสนาในการสร้างกู่บ้านเมยไว้ว่ามีการพลวัตที่เกิดจากอิทธิพลการปกครองของกษัตริย์ คือสร้างขึ้นด้วยความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์แล้วจึงพลวัตเป็นศาสนาพุทธ และประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ช่วงเวลาประกอบด้วย 1.ช่วงเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านบ้านเมย 2. ช่วงการมีบทบาทของหน่วยงานภาครัฐกับกู่บ้านเมย 3. ช่วงภายหลังการสำรวจและบูรณะกู่บ้านเมย ช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบ องค์ประกอบของพิธีกรรม ขั้นตอนของพิธีกรรม รวมถึงผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมอย่างชัดเจน โดยชุมชนได้มีการปรับรูปแบบพิธีกรรมให้เข้ากับบริบทสังคมตามยุคสมัยแต่ยังคงคติความเชื่อเดิมเรียกขานว่า “บุญกู่”

คำสำคัญ: คติความเชื่อ; พลวัตพิธีกรรม; กู่บ้านเมย

---

*Received September 14, 2021; Revised September 26, 2021; Accepted September 30, 2021

Abstract

This research article is a qualitative research that studies belief and ritual dynamic in Ku Ban Moei, Nong Song Hong District, Khon Kaen province by using in-depth interview with a population living in Ban Moei community together with documents and related researches including ancient remains and antiques to analyze data.

Findings of the study found it that, in the past Ku Ban Moei in Nong Song Hong district, Khon Kaen province was built in order to be used for hosting religion related ceremonies in an era of the king Suryavarman I. Therefore, researcher then analyzed the changing dynamics of the ritual in 2 aspects. One was a contemporary history, which a new observation was set on religion that led to Ku Ban Moei construction that there was a dynamic influenced by reign of the king that it was built based on Bramanism then later diverted into Buddhism, and other of which was a local history in different time frames: 1. Initial period when Ban Meoi village was under construction 2. A period when there was an involvement of government unit in Ku Ban Moei 3. A period after survey and restoration of Ku Ban Moei. These periods clearly illustrated changes in a foam of ritual elements, ritual procedures including participants of a ritual. The community has adjusted forms of ceremonies to be according to social context of each period yet remained the old belief that called “Boon Ku”.

Keywords: belief; ritual dynamic; Ku Ban Moei

บทนำ

อารยธรรมอาณาจักรขอมโบราณได้มีการแผ่อิทธิพลเข้ามายังพื้นที่ในดินแดนประเทศไทยโดยนำความเชื่อทางศาสนาเช่น พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู เข้ามามีบทบาทต่อสังคม จนมาถึงในสมัยเมืองพระนคร ภายใต้รัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้มีการสร้างศาสนสถานเกี่ยวกับคติทางศาสนาจำนวนมากถือว่ามีความรุ่งเรื่องอย่างยิ่งในสมัยของพระองค์ (กมลเมศวร์ ภัตตาจารย์, 2504)

การแผ่อิทธิพลทางศาสนาในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้มีการค้นพบโบราณสถานหลายแห่งในสมัยพระองค์ กู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น เป็นหนึ่งในโบราณสถานที่อยู่ในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1545-1593) ปรากฏหลักฐานในจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 ระบุมหาศักราช 967 (พ.ศ.1588) นอกจากนี้ยังเกี่ยวเนื่องในสมัยพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1593-1623) ปรากฏหลักฐานบนจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 ระบุมหาศักราช

975 (พ.ศ. 1596) แต่จารึกไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเกี่ยวข้องกับศาสนาใด รวมถึงกู่บ้านเมยได้รับการขึ้นทะเบียนประกาศเป็นโบราณสถานของชาติ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2544 (พิกุล สมัครไทย, 2544)

ในปัจจุบันชุมชนบ้านเมย ตำบลหนองสองห้อง อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ได้มีการบูชาสักการะกู่บ้านเมยอย่างศรัทธาและจัดพิธีกรรมอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาอันช้านาน โดยเชื่อว่ากู่บ้านเมยเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนจนก่อให้เกิดพิธีกรรมขึ้นเพื่อบูชาและใช้เป็นสถานที่เสี่ยงทายดวงชะตาชุมชน โดยมีการจัดพิธีทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทางพราหมณ์ และคติความเชื่อเกี่ยวกับผี รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิต ณ โบราณสถานอีกด้วย จนเกิดการผสมผสานคติความเชื่อจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยลักษณะพิธีกรรมที่กล่าวมานั้นมีลักษณะที่เป็นประเพณีประดิษฐ์ โดยเป็นพิธีกรรมใหม่ที่สร้างขึ้นจากเรื่องราวในอดีต ในบางกรณีอาจนำเรื่องราวจากอดีตมาผนวกกับพิธีกรรมที่สร้างขึ้น หรือเป็นพิธีกรรมที่เคยมีอยู่แล้วแต่ดั้งเดิมถูกนำมาประยุกต์ ต่อยอด ดัดแปลง และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาหรือปฏิบัติซ้ำ อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองบริบทความต้องการในปัจจุบัน (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2556) สอดคล้องกับ ศิราพร ณ ถลาง (2562) กล่าวว่าในสังคมไทยร่วมสมัยมีการนำคติชนในสังคมประเพณีหรือพิธีกรรมมาปรับใช้ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ ๆ เป็นผลมาจากการปรับใช้คติชนอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยที่มีอยู่เดิม ผสมผสานกับวิธีคิดในการผลิตซ้ำ ประยุกต์สร้างใหม่ ทำให้ประเพณีหรือพิธีกรรมมีพลวัติที่ต้องอธิบายในบริบทสังคมปัจจุบัน คติความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ได้มีบทบาทในการอธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งมีผลต่อวัฒนธรรมโดยมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ทางด้านความมั่นคงของสังคมและความมั่นคงทางด้านจิตใจ ในสังคมประเพณีพิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์จำแนกได้ 2 ด้านคือ 1) ทางด้านสังคม 2) ทางด้านจิตใจ ในสังคมประเพณี พิธีกรรมเกิดขึ้นได้โดยกลุ่มชน จึงถือว่าพิธีกรรมเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในสังคมนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนขึ้น จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีกรรมการบูชากู่บ้านเมยไม่ได้กระทำเพียงคนใดคนหนึ่งแต่มีการประกอบพิธีกรรมร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนี้พิธีกรรมทำให้มนุษย์รู้สึกสบายใจ โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติเพื่อสนองปัจจัยการดำรงชีวิต เช่น การบูชากู่บ้านเมยมีการเสี่ยงทายขอฝน เพื่อประกอบการเกษตร เมื่อคติชนมักสอดคล้องและมีบทบาทกับสังคม ดังนั้น พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม จึงเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและไม่หยุดนิ่งเพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างดีและสม่ำเสมอ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯ ด้วยประการเหล่านี้จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งเรียกว่า พลวัต (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2552)

ดังนั้นผู้วิจัยได้ตระหนักเล็งเห็นว่าคติความเชื่อและพิธีกรรมการบูชากู่บ้านเมยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น อาจมีความแตกต่างกันหรือไม่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอย่างไร เปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์ของผู้ศรัทธาในแต่ละช่วงเวลารูปแบบใด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ

ศึกษาพลวัตของคติความเชื่อและพิธีกรรมการบูชากู่บ้านเมยทั้งนี้รวมถึงรูปแบบขั้นตอนและองค์ประกอบของพิธีกรรมด้วย จากนั้นวิเคราะห์พลวัตและการสร้างสรรค์ประเพณีพิธีกรรมและการดำเนินชีวิตภายใต้วิถีปฏิบัติของชุมชน โดยอาศัยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ในการหลอมรวมฐานชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว ประกอบกับการศึกษาประวัติความเป็นมา ซึ่งพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โบราณสถานกู่บ้านเมยนี้เป็นแหล่งอารยธรรมทางวัฒนธรรมที่กรมศิลปากรได้อนุรักษ์ไว้จึงควรค่าแก่การศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพลวัตพิธีกรรมในพื้นที่กู่บ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์รวมถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อประกอบการวิเคราะห์ และมุ่งศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนบ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษาพลวัต โดยมีเครื่องมือที่ใช้งานในการศึกษาคือ 1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กู่บ้านเมย และแนวคิดคติชน, ด้านพื้นที่คือบ้านเมย หมู่ 8 ตำบลหนองสองห้อง อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น, เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับช่วงประวัติศาสตร์ร่วมสมัย และช่วงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อคำถาม 3) ลงพื้นที่เพื่อศึกษาโบราณวัตถุ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งพลวัตเกี่ยวกับคติความเชื่อต่อโบราณสถานกู่บ้านเมยไว้เป็น 2 ช่วงใหญ่ คือ ช่วงประวัติศาสตร์ร่วมสมัยและช่วงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ช่วงประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

พิกุล สมัครไทย (2554) ได้เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับกู่บ้านเมยไว้ว่าโบราณสถานกู่บ้านเมยปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการใช้งานหรืออาจสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และใช้งานต่อเนื่องอย่างน้อยจนถึงสมัยพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 ได้ปรากฏข้อมูลจากจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 และ จารึกบ้านเมยหลักที่ 2 กล่าวถึงการทำพลีกรรมและการทำนุบำรุง ศาสนสถานกู่บ้านเมย ตามที่สำนักศิลปากร ขอนแก่น ได้ค้นพบและมีการได้ส่งแปลจารึกไว้นั้น โดยจารึกบ้านเมยหลักที่ ๒ มีความเก่าแก่กว่าบ้านเมยหลักที่ 1 จึงได้เรียงลำดับจารึกบ้านเมย หลักที่ 2 ขึ้นก่อน นักวิชาการทางด้านภาษาได้แปลจารึกไว้ว่า

จารึกบ้านเมยหลักที่ 2

นางสาวเอมอร เชาวน์สวน นักภาษาโบราณชำนาญการ และนายจุง ดิบประโคน นักภาษาโบราณชำนาญการ ดำเนินการอ่านและแปลข้อความ นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณ ดำเนินการตรวจสอบ พบว่าจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 กล่าวถึงบุคคลสำคัญ คือ พระกมรเตงอัญศรีสมราชปติวรมัน และขุนนาง ได้ถวายสิ่งของอันมีค่าให้กับศาสนสถาน ซึ่งเนื้อความของจารึกที่พบไม่ได้กล่าวเป็นที่แน่ชัดว่าเกี่ยวกับศาสนาลัทธิใด ในจารึกระบุมหาศักราช 767 ตรงกับ พ.ศ.1588 อยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1545 - พ.ศ. 1593)

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษานามที่ปรากฏบนจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ภายใต้คติความเชื่อในอดีตพบว่า **พระกมรเตงอัญศรีสมราชปติวรมัน** ในจารึกสำนักนางขาวปรากฏนามที่มีลักษณะคล้ายกันคือ **กมรตาญศรีราชปติวรมัน** จารึกนี้กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 หรือพระเจ้าไกวัลยบท อยู่ในช่วง พ.ศ.1623 - พ.ศ.1650 ได้โปรดเกล้ารับสั่งพระบรมราชโองการให้บรรดาข้าราชการนามว่า **ราชปติวรมัน** ทั้ง 3 ผู้นี้มีนามที่เหมือนกันให้จารึกสุพรรณบัฏ เพื่อนำไปเก็บรักษาไว้ในกัมรเตงชคัตหรือเรียกว่าเทวสถาน (อำไพ คำโท, 2529)

ถึงแม้ว่าจารึกนางขาวเกิดขึ้นภายหลังจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 แต่ยังทราบได้ว่า **ราชปติวรมัน** เป็นนามของราชการจากราชสำนักที่กษัตริย์ได้แต่งตั้งขึ้น เพื่อไปดูแลศาสนสถานหรือเทวสถาน อันเห็นได้จากจารึกนางขาวที่มีการใช้นามซ้ำกันถึง 3 คน สันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นชื่อในราชสำนักที่ใช้กับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สอดคล้องกับ นางสาวเอมอร เชาวน์สวน และนายจุง ดิบประโคน ได้แปลจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 ไว้ว่า **พระกมรเตงอัญศรีสมราชปติวรมัน** เป็นข้าราชการสำคัญที่ดูแลโบราณสถานกู่บ้านเมยพร้อมกับบรรดาขุนนางร่วมถวายสิ่งของอันมีค่า **กัมรเตงอัญ** ที่ใช้นำหน้านามยศตำแหน่ง ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญและเป็นข้าราชการระดับสูง เพราะใช้คำว่า **วฺระกมฺรเตงฺ อัญ** เป็นชื่อขุนนางตำแหน่งสูงสุดในสมัยเมืองพระนครหากเป็นชั้นยศสูงหัวเมืองใหญ่ หรือมีเชื้อพระวงศ์มักจะใช้คำว่า**วรมัน**ต่อท้าย (วิมล เขตตะและคณะ, 2560) ดังนั้นจารึกบ้านเมยอยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 จึงเป็นไปได้ว่าได้รับพระราชโองการจากพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 มาเป็นผู้ทำนุบำรุงศาสนสถานกู่บ้านเมย ด้วยอิทธิพลแห่งคติความเชื่อทางศาสนา

จารึกบ้านเมยหลักที่ 1

นายชะเอม แก้วคล้าย นักภาษาโบราณ 8 กลุ่มหนังสือ ตัวเขียนและจารึกหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นผู้ตรวจสอบและแปลจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 โดยมีเนื้อหาและเสนอความเห็นไว้ว่า ได้ถูกจารึกไว้ในสมัยพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 เทียบจากมหาศักราชที่ระบุในจารึก คือ มหาศักราช 975 ตรง อันเป็นรัชสมัยพระเจ้าอุทัยทิยวรมันที่ 2 คือ ในราว พ.ศ. พ.ศ. 1593 – 1604 กล่าวถึง **พระกัมรเตงอัญ อนันตศรีย.....**(ข้อความเลือนหาย) ซึ่งเป็นหลานของ **ภควัตปาทกัมรเตงอัญ จุงคะนัง** ได้มอบหมายให้ **วะมา** รับผิดชอบเครื่องบูชาทุกวัน วันละ 5 ลิ

ทำพลีกรรมบูชาต่อพระกัมรเตงชคัต กัมยังศีลคุณ ในอาศรม ส่วนนาข้าวให้ข้าทาสอีกจำนวนหนึ่งเป็นผู้ดูแล ในจารึกยังระบุว่าไม่ให้หน่วยงานอื่นใดเรียกข้าทาสเหล่านี้ไปใช้งานอื่น ให้รับใช้พระกัมรเตงอัญชคัตในอาศรมเท่านั้น

หากพิจารณาจะเห็นได้ว่านามที่ปรากฏล้วนแต่มีตำแหน่งยศที่เกี่ยวเนื่องกับราชสำนักโดยทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าจะไม่พบพระนามกษัตริย์ก็ตามแต่ก็ทราบได้จากจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 ที่กล่าวถึงข้าราชการชั้นสูงต่างพระเนตรมาถวายสิ่งของอันมีค่าร่วมกับบรรดาขุนนาง หมายความว่ากู่บ้านเมยไม่ได้เกิดขึ้นภายหลังจากพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 สวรรคต แต่เกิดขึ้นในสมัยเดียวกันกับพระองค์ปกครองอยู่ และมีความเป็นได้น้อยว่ากู่บ้านเมยเกิดขึ้นโดยชุมชน หากแต่เกิดขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องจากราชสำนัก เช่น การใช้ **วระกมรฺเตงฺ อญฺ** ซึ่งมักเป็นยศที่ได้รับการพระราชทานจากกษัตริย์ รวมถึงการใช้ **กมฺรเตงฺ อญฺ** ประกอบนำหน้านามของพราหมณ์ หรือนักบวช ถือได้ว่ามีบทบาทในพระราชสำนัก หรือตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยทั่วไปตำแหน่งฐานันดรศักดิ์นี้จะได้รับพระราชทานนามจากพระมหากษัตริย์ ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจะเป็นพราหมณ์ทำพิธีในศาสนาฮินดู แต่ในศาสนาพุทธก็มีหลักฐานปรากฏอยู่บ้าง เช่น กำมรฺเตงฺ อญฺ ศรีราชภิกษุ จะเห็นได้ว่ามีการระบุถึงศาสนาพุทธอย่างชัดเจน ในจารึกหินขอน 1เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2529) แต่ในจารึกบ้านเมยไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นนักบวชลัทธิใดแต่เป็นนักบวชที่มีบทบาทหรืออำนาจอันเห็นได้จาก **พระกัมรเตงอัญ อนันตศรีย...** ซึ่งเป็นหลานของ **ภควัตปาท กัมรเตงอัญ จุงคะนัง** มอบหมายให้วะมา รับผิดชอบการทำพลีกรรมในศาสนสถานกู่บ้านเมย มีการกล่าวอ้างถึง**ภควัตปาท กัมรเตงอัญ จุงคะนัง** จึงเชื่อได้ว่าเป็นนักบวชที่สำคัญและมีอำนาจ หรือได้รับการแต่งตั้งพิเศษจากราชสำนัก จนได้รับการกล่าวถึงในลำดับเชื้อวงศ์บันทึกลงจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 ไว้ อีกทั้งนามนี้ไม่ได้ระบุถึงศาสนาชัดเจน หากพิจารณาถึงการนับถือศาสนาหรือการสร้างศาสนสถานของกษัตริย์ตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ถึง พระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 ก็อาจสันนิษฐานได้ว่านักบวชท่านนี้เป็นพรามหณ์ที่นับถือศาสนาฮินดูอันมีน้ำหนักมากกว่าศาสนาอื่น เพราะคำว่า **ภควตฺ ปาท กมฺรเตงฺ อญฺ** (พระควัตปาท กัมรเตง อัญ) โดยทั่วไปนามที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะเช่นนี้เป็นการแต่งตั้งพิเศษ หรือมักเป็นพราหมณ์ที่เป็นราชครูของพระมหากษัตริย์ หรือพราหมณ์ที่อยู่ในราชสำนักอย่างใกล้ชิดส่วนพระองค์ (วิมล เขตตะและคณะ, 2560)

สำหรับนาม **กัมรเตงชคัต กันมยังศีลคุณ** สันนิษฐานว่าเป็นรูปเคารพประจำศาสนสถานและไม่ได้ระบุชัดเจนเช่นกันว่าเป็นลัทธิใด ในสมัยครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 15 คำนำหน้านามรูปเคารพ หรือเทพเจ้านิยมใช้ **กมฺรเตงฺชคตฺ** อันเป็นช่วงสมัยของจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 และหลักที่ 2 อยู่ในสมัยเมืองพระนครนิยมใช้ตลอดจนมาถึงยุคสิ้นสุดเมืองพระนคร คำว่า กมฺรเตงฺ ชคตฺ เป็นการนำคำจากรากศัพท์เขมร คือคำว่า กมฺรเตงฺ หมายถึง เจ้า มาประกอบกับคำในภาษาสันสกฤต คำว่า ชคตฺ หรือ ชคาตฺ ซึ่งในจารึกบ้านเมยหลักที่ 1 เขียนว่า ชคาตฺ หมายถึง โลก หรือจักรวาล เมื่อนำความหมายมารวมกันจึงเป็นคำว่า เจ้าโลก หรือเจ้าแห่งจักรวาล เริ่มปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดในจารึกภายใต้รัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 พระองค์ได้ประดิษฐานรูปเคารพ

ตามลัทธิของเทวราช เรียกว่า กมฺรเตงฺชคตฺ (Coedès, G, 1964) เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ที่ปรากฏตามจารึกกล่าวถึง กมฺรเตงฺ ชคตฺ ที่ค้นพบนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับคติพราหมณ์-ฮินดู โดยทั้งสิ้น กัมรเตง ชคัต กันมยังศีลคุณ ไม่ได้ระบุถึงศาสนาใดอย่างแน่ชัด จึงมีน้ำหนักว่าเป็นรูปเคารพของศาสนาฮินดู

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาบริบทสังคมร่วมสมัย แต่เดิมตีความว่า พระเจ้า สุริยวรมันที่ 1 นับถือพุทธศาสนา มหายาน เพราะพระนามตอนสวรรคต นามว่า นิรวาณบท รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล (2546) ได้ศึกษาการนับถือศาสนาของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้เสนอความเห็นใหม่ไว้ว่า พระองค์ไม่ได้ทรงนับถือศาสนาพุทธ มหายาน แต่พระองค์นับถือลัทธิไศวนิกาย โดยได้อ้างอิงแนวคิดและหลักฐานทางโบราณคดีประกอบเช่น ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้เปลี่ยนแนวคิดใหม่ว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นั้นได้สืบเชื้อสายมาจากฝ่ายสตรี ดังนั้นพระองค์จึงมีฐานอำนาจจากเมืองกำพงธม ของประเทศกัมพูชา และดินแดนดังกล่าวมีความรุ่งเรืองต่อศาสนาพราหมณ์ฮินดูเป็นอย่างมาก จึงได้กล่าวเพียงว่า พระองค์เป็นผู้อัมปถัมภ์พุทธศาสนาเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอื่นประกอบแนวคิด คือจากจารึกเขาพระวิหาร (K 380) กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้ทรงสถาปนาราชศิวลึงค์มีพระนามว่า “สูรยวรรเมศวร” มีการนำไปประดิษฐานไว้ 5 แห่ง ได้แก่ ศรีศิขเรศวร สูรยาทริ ชัยเกษตร อีศานตีรถ ปัจจุบันเป็นที่แน่ชัดแล้วว่า ศรีศิขเรศวร คือ ปราสาทเขาพระวิหาร, สูรยาทริ คือ ปราสาทพนมจิกสอร์, ชัยเกษตร คือ ปราสาทบาเสท ทั้งสามศาสนสถานนี้ถูกสถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ด้วยพระองค์เอง และทั้งหมดล้วนสร้างขึ้นด้วยคติลัทธิไศวนิกาย นอกจากนี้ในคัมภีร์มหาภารตะและคัมภีร์ ศิวปุราณะก็ได้ปรากฏคำว่ามหานิรวาณเป็นพระนามของพระศิวะ นิรวาณในคัมภีร์ภควัตคีตาหมายถึงนิรคุณพรหม และในคัมภีร์อุปนิษัทหมายถึงการหลุดพ้น คำว่า “นิรวาณบท” จึงควรแปลว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้เสด็จไปรวมกับองค์อิศวรที่เป็นนิรคุณพรหมหรือพระองค์เสด็จไปสู่โมกษะ สอดคล้องกับ Ida Bagoes Mantra (1991) ได้ศึกษาจารึกโอเสม็ด Ka.18 จารึกนี้เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ระบุมหาศักราช 936 กล่าวถึงเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้สถาปนาราชศิวลึงค์ขึ้นโดยนำไปแทนที่พระพุทธรูปเพื่อให้ ศาสนสถานเป็นของศาสนาพราหมณ์ หากพระองค์นับถือพุทธศาสนา มหายานจริงนั้น คงไม่มีพระราชคำสั่งให้นำศิวลึงค์มาแทนที่พระพุทธรูปอย่างแน่นอน รวมทั้งยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัดว่าพระองค์ทรงสั่งให้สร้างศาสนสถานรูปเคารพเกี่ยวกับพุทธศาสนาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามเพื่อสนับสนุนแนวคิดว่ากู่บ้านเมยสร้างขึ้นด้วยอิทธิพลศาสนา พราหมณ์ฮินดู ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาโบราณวัตถุที่ได้ถูกค้นพบชิ้นสำคัญไว้ดังนี้

รูปแบบศิลปะโบราณวัตถุ

ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่ถูกค้นพบที่โบราณสถานกู่บ้านเมย นักวิชาการให้ความเห็นไว้ว่าเป็นรูปแบบศิลปะแบบเกาะแกร์ต่อเนื่องบันทายสรี จึงสันนิษฐานว่าเป็นศิลปะแบบบาปวน และทำหน้าที่เป็นเทพประจำทิศตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วทับหลังที่ปรากฏศิลปะ

แบบเดียวกันแบบทับหลังบ้านเมย มักจะเกี่ยวเนื่องกับศาสนาฮินดู เช่น ปราสาทสังศิลป์ชัย ปราสาทวัดพู เป็นต้น

นอกจากนี้บริเวณโคนเสาในด้านหนึ่งพบการสลักรูปฤาษีนั่งในท่าโยคาสนะ หมายถึง ท่านั่งชันเข่าไขว้ขา เป็นท่าบำเพ็ญตบะของฤาษีหรือโยคี ซึ่งอาจมีสายรัดหน้าแข้งเรียกว่า โยคปัฏฏ รัดเอาไว้ก็ได้ และอีกด้านสลักรูปพระยมทรงกระบือมีลักษณะยืนหันหน้าตรง ผาสุก อินทราวุธ (2522) กล่าวถึงรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ โดยมีการอธิบายถึงเทพประจำทิศ ชาวฮินดูได้มีความเชื่อว่าทิศทั้ง 8 ทิศ มีเทพที่ปกปักรักษาคุ้มครอง และพระยมมีหน้าเป็นเทพประจำทิศใต้

ถึงแม้ว่าการสร้างศาสนสถานด้วยคติฮินดูแต่การบูชาเกี่ยวข้องกับศาสนาอื่นได้ก็จริง แต่กู่บ้านเมยนั้นไม่ได้มีการกล่าวถึงศาสนาใดอย่างแน่ชัดเมื่อพิจารณาจากนามที่ปรากฏตามจารึกพบว่าเกี่ยวข้องกับพระราชสำนัก คือมีการกล่าวถึงข้าราชการและบรรดาขุนนางมาถวายสิ่งของอันมีค่า ดังนั้นประเด็นการก่อสร้างกู่บ้านเมยโดยชุมชนจึงมีค่าน้ำหนักน้อย และผู้วิจัยเห็นว่าการก่อสร้างยังคงเกี่ยวเนื่องกับพระราชสำนัก หรือหากไม่เกี่ยวกับราชสำนักจึงพิจารณาประกอบกับบริบทสังคมภายใต้รัชกาลของกษัตริย์ คือพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และ พระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 เป็นผู้ศรัทธาต่อศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และมีการโปรดสร้างศาสนสถานเกี่ยวเนื่องกับศาสนาฮินดูเป็นจำนวนมาก จึงเป็นไปได้ว่ากู่บ้านเมยอาจได้รับอิทธิพลทางศาสนาต่อการสร้างเหล่านี้ด้วยเช่นกัน อนึ่งประกอบกับรูปแบบศิลปะล้วนแต่ปรากฏเทพในศาสนาฮินดู เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ เป็นเทพทิศตะวันออก และ พระยม เทพทิศใต้ รวมถึงยังพบรูปสลักฤาษี เมื่อนำมาวิเคราะห์กับข้อมูลที่อ้างมานั้นกู่บ้านเมยอาจถูกสร้างด้วยอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู มากกว่า ศาสนาพุทธ มหายาน มีการค้นพบฐานโยนีหรือแท่นรองประติมากรรม อาจเป็นฐานรูปเคารพหรือฐานโยนีก็เป็นได้ ผู้วิจัยไม่ได้ชี้ชัดว่าเป็นฐานของสิ่งใด

ในสมัยต่อมาศาสนาพราหมณ์อาจเสื่อมอำนาจลง พุทธศาสนามหายานเริ่มมีความรุ่งเรืองมากขึ้น กู่บ้านเมยจึงอาจถูกใช้เป็นศาสนสถานของพุทธศาสนาภายหลังพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 เสื่อมอำนาจหรือสวรรคต กรณีศึกษา เช่น กวินวัฒน์ หิรัญบูรณะ (2563) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงศาสนาของปราสาทในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษพบว่าแต่เดิมปราสาทในพื้นที่เคยเป็นศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ในเวลาต่อมาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เปลี่ยนเป็นพุทธสถานเป็นต้น ดังนั้นกู่บ้านเมยอาจมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันโดยเห็นได้จากการค้นพบพระพุทธรูปนาคปรก 1 องค์ แต่ไม่ทราบศิลปะเพราะชำรุด นอกจากนี้โบราณวัตถุสำคัญของกู่บ้านเมยอาจถูกขโมยไป เช่น สิงห์ ที่พบเหลือเพียงเท้าสิงห์เท่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอความเห็นไว้ว่า ในยุคประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกู่บ้านเมยสร้างขึ้นด้วยศาสนาพราหมณ์ฮินดูแล้วจึงค่อยพลวัตเป็นศาสนาพุทธในภายหลังที่มีการผลัดเปลี่ยนราชกาลของกษัตริย์

2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้แบ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นออกเป็น 3 ระยะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ในราว พ.ศ. 2423 - พ.ศ. 2522

การบูชากู่บ้านเมยชาวบ้านเรียกขานว่า “บุญกู่” มีมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ภายใต้คติความเชื่อว่าโบราณสถานแห่งนี้เป็น ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักษ์รักษาชุมชนให้ดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข รวมถึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน การบูชาจะเป็นไปตามแบบแผนวัฒนธรรมอีสานเนื่องด้วยอิทธิพลทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน และถือได้ว่าเป็นการทำบุญใหญ่ของชุมชนบ้านเมย ตำบลหนองสองห้อง อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่บนบาน (บ่า) ของคนในชุมชน จัดทำขึ้นทุกวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 หากเป็นวันพระจะเลื่อนไปพุธที่ 3 ในส่วนของพิธีกรรมจำแนกออกเป็น

พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ โดยนิมนต์พระภิกษุเจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหารเพลบริเวณกู่บ้านเมย หลังจากนั้นเป็น **พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์** ได้มีการนำผลไม้ประจำฤดูกาลของชุมชน เครื่องคาวหวาน และขัน 5 คือ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ พราหมณ์ประจำชุมชนเป็นผู้นำสวด กล่าวถึงการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในกู่บ้านเมยและเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเพื่อเสี่ยงทายชะตาชุมชน คือการ **เสี่ยงบั้งไฟ** ประกอบด้วย 3 บั้ง บั้งที่ 1) บั้งบ้าน ใช้ทำนายความเป็นอยู่ในชุมชน บั้งที่ 2) บั้งฝน ใช้ทำนายฝน บั้งที่ 3) บั้งนา ใช้ทำนายความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร ถ้าบั้งไฟขึ้นทำนายว่าดี ถ้าไม่ขึ้นอาจเกิดเหตุบางประการที่ไม่ค่อยดีนัก จากนั้นจึงเป็น**พิธีกรรมทางการถือผี** คือการเข้าทรงทำนาย เรียกว่า “นางทรง” ชาวบ้านเชื่อว่าได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในระยะนี้ มีจุดประสงค์เพื่อทำนายชุมชนและทำนายให้ผู้มีข้อสงสัยที่อยู่เหนือธรรมชาติได้สอบถามเช่น ของหาย การเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมสำคัญของคนในชุมชนเพราะมีความสุขสนานร่วมด้วย เนื่องจากผู้เข้าร่วมจะคอยลุ้นคำทำนายที่ผู้เข้าทรงทำนายออกมา และมีการละเล่นอื่น ๆ ได้แก่ ก้อนศิลาลอยน้ำ มีความพิเศษคือไม่จมน้ำและขึ้นไปนั่งเล่นได้ รวมถึงมีการแข่งขันบั้งไฟโดยจัดทำขึ้นเองด้วยปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้านแบ่งออกเป็นคุ้ม ในระยะนี้แข่งเฉพาะในหมู่บ้าน และยังไม่เรียกว่าบุญบั้งไฟ

ระยะที่ 2 การมีบทบาทของหน่วยงานภาครัฐกับกู่บ้านเมย พ.ศ. 2523 – 2543

ระยะนี้สำนักศิลปากรได้เริ่มเข้ามาสำรวจโบราณสถานกู่บ้านเมย แต่ขนบธรรมเนียมของพิธีกรรมบุญกู่ยังมีรูปแบบที่เหมือนกับในระยะที่ 1 ขั้นตอน อุปกรณ์ พิธีกรรม การบูชาต่าง ๆ ไม่ได้มีความแตกต่างจากระยะที่ 1 แต่มีความแตกต่างในด้านกิจกรรม คือการละเล่น และการเข้าทรงทำนาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเข้าทรงทำนาย เชื่อกันว่าได้ปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่ในระยะที่ 1 โดยในระยะที่ 2 ผู้เข้าทรงคือนางล่อง จงเทพ เมื่อได้ถึงแก่กรรมแล้ว ด้วยโรคชราภาพ สิริอายุรวมโดยประมาณ 80 ปี ได้มีผู้สืบทอดบทบาทการเข้าทรงต่อ คือ นางโล่ จงเทพ มีศักดิ์เป็นบุตรีของนางล่อง จงเทพ เป็นผู้เข้าทรงในเวลาต่อมา ได้ปฏิบัติเป็นประจำในทุกปีเหมือนกับครั้งในอดีตเพื่อสืบสานไว้ไม่ให้ประเพณีสูญหายไปจากชุมชน คงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนบ้านเมยได้อย่างมั่นคง ต่อมานางโล่ จงเทพ ก็ได้ถึงแก่กรรม ด้วยโรคชราภาพ การเข้าทรงจึงได้เว้นว่างไป เนื่องด้วยว่าไม่มีผู้สืบทอดต่อจากนางโล่ จงเทพ ชาวบ้านจึงได้งดพิธีเข้าทรงตั้งแต่นั้นมา คงไว้เพียงการทำบุญกู่เท่านั้น

การละเล่นบั้งไฟ มีการใช้บั้งไฟเสี่ยงทายเหมือนในระยะที่ 1 แต่การละเล่นต่างจากเดิม คือเริ่มมีหมู่บ้านข้างเคียงมาร่วมแข่งขันบั้งไฟด้วย จึงเริ่มมีประเพณีบุญบั้งไฟขึ้น แต่บุญบั้งไฟ กับการเสี่ยงบั้งไฟนั้น ชาวบ้านกล่าวว่าไม่ใช่สิ่งเดียวกัน

การเปลี่ยนแปลงศาสนสถาน ในราวปีพุทธศักราช 2539 โดยประมาณ มีพระภิกษุรูปหนึ่งได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ บริเวณโบราณสถานกู่บ้านเมย มีการสร้างศาลาการเปรียญทับฐานกู่ไว้เป็นสถานที่ใช้สำหรับปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ และพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธา ชาวบ้านเล่าว่าแต่เดิมก็มีผู้คนได้มาทำวัตรเช้า-เย็น ที่ศาลาการเปรียญแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกขานว่า “วัดกู่” แต่ความจริงเป็นเพียงสำนักสงฆ์เท่านั้น

ระยะที่ 3 ภายหลังการสำรวจและบูรณะกู่บ้านเมยในราว พ.ศ. 2544 – 2564

ในปีพุทธศักราช 2544 สำนักศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ได้เข้ามาขุดบูรณะโบราณสถานกู่บ้านเมย พบหลักฐานทางโบราณคดีหลายชิ้น และพบทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ข่าวได้กระจ่ายออกไปสู่ชุมชนใกล้เคียงอย่างกว้างขวาง จนทำให้ผู้คนมารับชมการขุดโบราณสถานกู่บ้านเมยเป็นจำนวนมาก

เมื่อพบเจอทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ได้มีพิธีบวงสรวงครั้งใหญ่ใช้ศาสตร์ของพราหมณ์เป็นผู้บวงสรวง ก่อนจะนำทับหลังนี้ไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น เพื่อศึกษาต่อไป การขุดบูรณะในครั้งนี้ ได้สร้างชื่อเสียงให้ผู้คนได้รู้จักชุมชนบ้านเมยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ด้วยสถานที่โบราณสถานกู่บ้านเมยได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และขณะเดียวกันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนจึงมีพิธีกรรมที่แตกต่างไปจากเดิมบ้าง เพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัยและคติความเชื่อของคนในชุมชนในยุคปัจจุบัน แต่ยังจัดพิธีในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 หากตรงกับวันพระ จะเลื่อนไปพุธที่ 3 ของเดือน 6 เรียกขานว่า “บุญกู่” เหมือนกับในอดีต และชาวบ้านถือว่าวันบุญกู่ เป็นการรวมญาติที่ไปทำงานจากต่างจังหวัดได้พบปะกันอีกครั้ง เพราะบุญกู่ถือเป็นการทำบุญใหญ่ในรอบปีของหมู่บ้าน สำหรับการประกอบพิธีกรรมมีรายละเอียดดังนี้ **พิธีกรรมทางพุทธศาสนา** ยังคงรูปแบบเหมือนกับในระยะที่ 1 และ 2 คือการเจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหารเพล หลังจากนั้นเป็น**พิธีกรรมทางพราหมณ์** มีความแตกต่างคือจากเดิมใช้ผลไม้ตามฤดูกาลในชุมชน เมื่อมีการบวงสรวงทับหลังเริ่มใช้ผลไม้มงคล 9 อย่างมาแทน ตามที่หน่วยงานได้เคยประกอบพิธีกรรมไว้ มีการกล่าวถึงนามเจ้ากัมรเตงอัญ ชคัต กันมยังศีลคุณ เนื่องจากสำนักศิลปากรได้แปลจารึกจึงทราบว่าเป็นชื่อของรูปเคารพประจำกู่บ้านเมย ชาวบ้านจึงได้กล่าวถึงนามนี้ในช่วงบวงสรวงด้วยและมีการเสี่ยงบั้งไฟตามรูปแบบเดิม ต่อมาเป็น**พิธีกรรมการถือผี** การเข้าทรง หรือนางทรง ได้ว่างหายไปจากระยะที่ 2 ในระยะนี้ นางแป จงเทพ จึงได้เป็นผู้มีบทบาทในการเข้าทรงต่อ จนถึงพุทธศักราช 2559 นางแป จงเทพ ได้หยุดบทบาทการเข้าทรงด้วยปัจจัยทางสุขภาพ เพราะได้มีอายุมากแล้ว ทางครอบครัวเห็นว่าอาจส่งผลต่อสุขภาพของ นางแป จงเทพ จึงได้หยุดบทบาทนางทรงลง หลังจากนั้นมีการเชิญนางทรงจากภายนอกมา 2 ครั้งเท่านั้น และไม่ได้เชิญมาอีก พิธีกรรมการเข้าทรงจึงได้หายไปจนถึงปัจจุบัน

การละเล่นบุญบั้งไฟในระยะนี้ได้มีการกระจายข่าวออกไปอย่างกว้างขวางเพราะมีการขุดบูรณะกู่บ้านเมย ทำให้ผู้คนมาร่วมแข่งขันบั้งไฟกันมากขึ้นและจัดการแข่งขันยิ่งใหญ่มีมหรสพสมโภชต่อมาในพุทธศักราช 2561 ได้มีการประกาศจากจังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับประเพณีการจุดบั้งไฟของจังหวัดขอนแก่น ลงในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนพิเศษ 49 ง ใจความสำคัญว่า ห้ามจุดบั้งไฟ หรือสิ่งของที่ใกล้เคียงขึ้นสู่อากาศ ชาวบ้านจึงได้ยกเลิกประเพณีบุญบั้งไฟตามประกาศคำสั่งของทางจังหวัด และได้กลับมาทำประเพณีบุญกู่ในรูปแบบเดิม แต่คงการเสี่ยงบั้งไฟเอาไว้ มีการขออนุญาตจากนายอำเภอหนองสองห้องอย่างถูกต้องทุกประการตั้งแต่พุทธศักราช 2560 เป็นต้นมา นอกจากนี้แต่เดิมมีหินศิลาลอยน้ำ ในปีพุทธศักราช 2563 ได้มีโครงการจากหน่วยงานเข้ามาพัฒนาพื้นที่ โดยมีการขุดลอกลำห้วยวังม่วง ทำให้หินก้อนนี้ได้สูญหายไปในขณะที่ขุดลอกห้วยนี้ ชาวบ้านพยายามระดมช่วยกันหาก้อนหินศิลา แต่ก็ไม่พบหินดังกล่าว จึงทำให้การละเล่นนี้หายไป

สรุปได้ว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ศาสนสถานแห่งนี้ถูกใช้งานต่างศาสนาต่างความเชื่อ แต่ทุกช่วงเวลายังคงมีคติเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหมือนกัน อดีตถูกใช้บูชารูปเคารพ ปัจจุบันเป็นศูนย์รวมจิตใจและที่ยึดเหนี่ยวของชุมชน ทั้งยังเป็นสถานที่ที่สร้างความสามัคคีหล่อหลอมชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม เป็นหลักแห่งชีวิตและขวัญกำลังใจของชาวบ้านตลอดมา

อภิปรายผลการวิจัย

ช่วงประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

ในช่วงนี้จะเห็นได้ว่ากู่บ้านเมยได้รับอิทธิพลทางศาสนาในสมัยพระเจ้า สุริยวรมันที่ 1 ตามจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 จากแต่เดิม นายชะเอม แก้วคล้ายได้เคยเสนอไว้ว่า กู่บ้านเมยถูกสร้างโดยชุมชนและพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ได้นับถือพุทธศาสนา มหายาน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพบว่า กู่บ้านเมยมีส่วนเกี่ยวข้องกับราชสำนักอันเห็นได้จากนามที่ปรากฏบนจารึกมีการใช้ตำแหน่งชั้นยศพิเศษที่สันนิษฐานว่าได้รับการพระราชทานจากกษัตริย์เท่านั้น เช่น มีการใช้ **วระกมรฺเตงฺ อญฺ** การใช้ **วรมัน** ต่อท้ายชื่อ มักมีส่วนเกี่ยวข้องกับกษัตริย์โดยทั้งสิ้น สอดคล้องกับการศึกษาการใช้คำนำหน้านามของ วิมล เขตตะ และคณะ (2560) และยังสอดคล้องกับการแปลจารึกบ้านเมยหลักที่ 2 ของนางสาวเอมอร เชาวน์สวน นักภาษาโบราณชำนาญการ และนายจุง ดิบประโคน นักภาษาโบราณชำนาญการ โดยแปลไว้ว่า จารึกหลักที่ 2 นี้กล่าวถึงข้าราชต่างพระเนตรได้แก่พระกัมรเตงศรีราชปติวรมันและบรรดาเหล่าขุนนางได้มาถวายสิ่งของอันมีค่าที่ศาสนสถานกู่บ้านเมย จากข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อสนับสนุนว่าเกี่ยวข้องกับราชสำนักอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงได้วิเคราะห์บริบทสังคมร่วมด้วยพบว่าพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 นั้นไม่ได้นับถือศาสนาพุทธอย่างที่เข้าใจ อีกทั้งยังมีการโปรดสร้างศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับลัทธิไศวนิกายเป็นจำนวนมาก เมื่อกู่บ้านเมยเกี่ยวข้องกับราชสำนักจะต้องได้รับอิทธิพลนี้ด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับ

แนวคิดของ รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล (2546) ได้เสนอความเห็นใหม่เกี่ยวกับการนับถือศาสนาของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 การใช้งานศาสนสถานกู่บ้านเมยถูกใช้กันอย่างต่อเนื่องโดยศาสนาพุทธมหายานมีความรุ่งเรืองในเวลาต่อมา จึงสันนิษฐานว่าอาจใช้งานในศาสนาพุทธ มหายาน ต่อจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู หรืออาจมีการผสมผสานทางพหุวัฒนธรรม 2 ศาสนา ดังที่ได้พบโบราณวัตถุพระพุทธรูปนาคปรก กล่าวคือการสร้างและการเปลี่ยนแปลงมีพลวัตเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของกษัตริย์ในแต่ละสมัย ผู้วิจัยจึงเสนอความเห็นใหม่ไว้ว่ากู่บ้านเมยถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้งานศาสนาพราหมณ์ ฮินดูก่อน และจึงมีพลวัตมาเป็นพุทธศาสนา มหายาน

ช่วงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

หลังจากที่ชาวบ้านได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณกู่บ้านเมย ได้มีการจัดทำพิธีกรรมบูชาเกิดขึ้นเรียกว่าบุญกู่ ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน บนพื้นฐานที่เชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีการเสี่ยงบั้งไฟ เป็นการนำประเพณีเดิมที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมักเชื่อเรื่องที่เหนือธรรมชาติโดยการขอฝนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมและการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังเชื่อว่าบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ในโบราณสถานจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิราพร ณ ถลาง (2552) กล่าวว่าประเพณี พิธีกรรมมักจะเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิตบนปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ และยังทำร่วมกันเป็นกลุ่มชน ซึ่งชาวชุมชนบ้านเมยก็ได้ปฏิบัติร่วมกันมาอาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีการละเล่นคือบุญบั้งไฟ และ หินศิลาลอยน้ำ ถือว่าเป็นประเพณีปะดิษฐ์เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ปฐม หงส์สุวรรณ (2556) โดยเป็นพิธีกรรมหรือประเพณีใหม่ที่สร้างขึ้นจากเรื่องราวในอดีต ในบางกรณีอาจนำเรื่องราวจากอดีตมาผนวกกับพิธีกรรมที่สร้างขึ้นหรือเป็นพิธีกรรมที่เคยมีอยู่แล้วแต่ดั้งเดิมถูกนำมาประยุกต์ ต่อยอด ดัดแปลง และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาหรือปฏิบัติซ้ำ อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองบริบทความต้องการในปัจจุบัน แต่จะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน บุญบั้งไฟ ไม่ได้มีแล้วเหตุเพราะว่ามีการประกาศระงับห้ามจุดบั้งไฟจากหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงไม่มีการเข้าทรงเพราะชาวบ้านได้ลดบทบาทความสำคัญลง สืบเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดแล้ว ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของเสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2552) กล่าวว่า พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม มักเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและไม่หยุดนิ่งเพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างดีและสม่ำเสมอ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯ ด้วยประการเหล่านี้จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งเรียกว่า พลวัต ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวเนื่องกับหน่วยงานของภาครัฐ เช่นมีการขุดบูรณะทำให้กู่บ้านเมยเป็นแหล่งท่องเที่ยวและผู้คนได้มาร่วมแข่งขันบั้งไฟ ต่อมาได้มีประกาศงดการจุดบั้งไฟจึงได้หยุดไปดังที่อภิปรายไว้ข้างต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

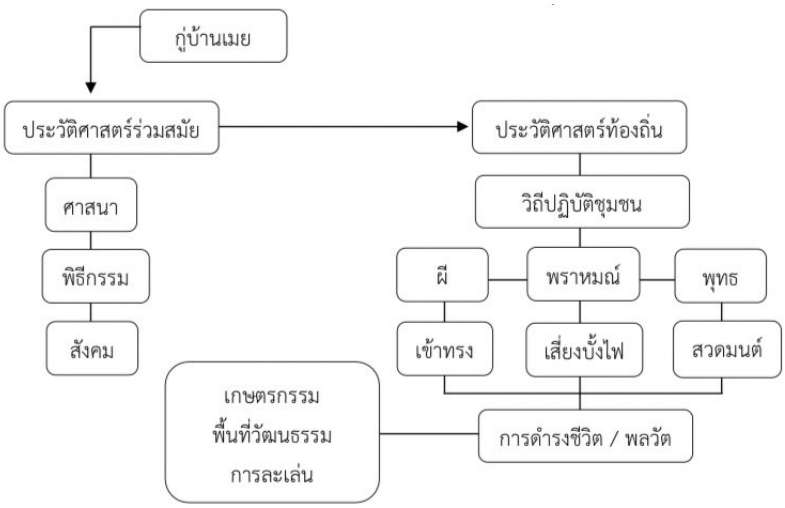

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ประเพณีพิธีกรรมในพื้นที่กู่บ้านเมยในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยถูกสร้างขึ้นด้วยคติทางศาสนาโดยใช้ประกอบพิธีกรรมต่อรูปเคารพประจำโบราณสถาน ผู้วิจัยเสนอความเห็นใหม่ไว้ว่าสร้างขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู นำไปสู่การหลอมฐานบริบทของสังคมหมายถึง กู่บ้านเมยถูกสร้างขึ้นสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 พระองค์ต้องแผ่กระจายอิทธิพลลัทธิเทวราช และให้ประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในอดีตผู้คนที่อาศัยบริเวณกู่บ้านเมยก็ได้ใช้ศาสนสถานนี้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่อมาเมื่อผลัดเปลี่ยนราชกาลกษัตริย์การนับถือศาสนาจึงได้มีพลวัตเปลี่ยนไปตามด้วย สันนิษฐานว่าอาจเปลี่ยนไปเป็นศาสนาพุทธ มหายานในภายหลัง แต่ยังคติความเชื่อเดิมว่าเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์จนถึงยุคเสื่อมของอาณาจักรขอมโบราณ จนมาถึงสมัยการก่อตั้งชุมชนบ้านเมย ชาวบ้านเชื่อว่าบริเวณกู่นี้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เหมือนในอดีต และได้มีการบูชาภายใต้วิถีปฏิบัติชุมชนหมายถึงชาวบ้านได้มีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ การนับถือผี บนขนบธรรมเนียมความเชื่อของชาวอีสาน จึงได้ประยุกต์พิธีกรรมในการบูชากู่บ้านเมยขึ้น จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมดังกล่าวล้วนสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนคือ การประกอบเกษตรกรรม จึงได้มีการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายฝนหรือ ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ทั้งยังมีการเข้าทรงทำนายเพื่อคงไว้กับความเชื่อเดิม เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนไปและการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป พิธีกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย บางประเพณี ได้มีการหยุดบทบาทลงเพราะชาวบ้านลดความสำคัญลง สอดคล้องกับทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์ตามแนวคิดของ ปฐม หงส์สุวรรณ (2556) โดยเอาพิธีกรรมที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ต่อ ศาสนสถานกู่บ้านเมย และสอดคล้องกับแนวคิดของเสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2552) เพราะพิธีกรรมที่ปรากฏเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม ค่านิยมตามยุคสมัย จึงทำให้เกิดการพลวัตและเป็นรูปแบบประเพณี

สร้างสรรค์ เช่น การแข่งขันบั้งไฟ การมีมหรสพ การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับ ศิราพร ณ ถลาง (2552) ที่ได้ศึกษาเรื่องประเพณีสร้างสรรค์เป็นต้น

ภาพที่ 2 ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณจำลอง

ภาพที่ 3 ศาลที่สถิตสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นการท่องเที่ยวเนื่องจากกู่บ้านเมยเป็นพื้นที่ทับซ้อน ได้แก่ พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่การท่องเที่ยว โดยเป็นการศึกษาเชิงนโยบาย ที่มีต่อกู่บ้านเมย รวมถึงศึกษาเปรียบเทียบการสื่อความหมายในพิธีกรรมและเปรียบเทียบพิธีกรรมที่มีการบูชากู่ในพื้นที่อื่น ๆ ประกอบ ว่ามีการสื่อความหมายในพิธีกรรมแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กมลเมศวร์ ภัตตาจารย์. (2504*). ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม [Les Religions Brahmaniques dans l' Ancien Cambodge d' apres l' Epigraphie et l' Iconographie]* (สุภัทรดิศ ดิศกุล,ม.จ.,แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเณศ.

กวินวัฒน์ หิรัญบูรณะ. (2563). ร่องรอยศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 23. *วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์,* 5(3), 1-13.

กรมศิลปากร. (2529). *จารึกในประเทศไทยเล่ม 1 อักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 12-14.* กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

ปฐม หงส์สุวรรณ. (2556). *ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง.* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.

แป จงเทพ. (2564, 28 กันยายน). [บทสัมภาษณ์].

ผาสุก อินทราวุธ. (2522). *รูปเคารพในศาสนาฮินดู.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิกุล สมัครไทย. (2544). *การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานกู่บ้านเมย หมู่ 8 ตำบลหนองสองห้อง อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น.* ขอนแก่น: สำนักศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

รวีโรจน์ จงเทพ. (2564, 26 สิงหาคม). ผู้ใหญ่บ้าน. [บทสัมภาษณ์].

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล. (2546). ข้อคิดเห็นใหม่เกี่ยวกับศาสนาของพระเจ้าสูรยวรรมันที่ 1. *วารสารเมืองโบราณ,* 29(1), 10-21.

วิมล เขตตะ และคณะ. (2560). กัมรเตง อัญ: ศึกษาในประเด็นที่มาและรูปแบบการใช้คำ. *วารสารช่อพะยอม*, 28(1), 11-20.

ศิราพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์บทสังเคราะห์และทฤษฎี.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

เสาวลักษณ์ อนันตศาสนต์. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยาและวิธีการศึกษา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไสว ทองดี. (2564, 25 สิงหาคม). [บทสัมภาษณ์].

อำไพ คำโท. (2529). *“ศิลาจารึกนางขาว”. ในจารึกประเทศไทยเล่ม 4 : อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ 17-18*. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

อุดม ทาไธสง. (2564, 27 สิงหาคม). [บทสัมภาษณ์].

Coedés, G. (1964). *Les états hindouisés d'Indochine et d'Indonésie*. Paris: Edition E. de Boccaed.

Ida Bagoes Mantra. (1991). “The Cult of Siva-Buddha,” in *The Art and Culture of South-East Asia. Edited by Lokesh Chandra*. New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakahan.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา*

DEVELOPMENT OF AN INSTRUCTIONAL MODEL BASED ON CASE–BASED LEARNING AND CRITICAL THINKING TO PROMOTE CREATIVE PROBLEM SOLVING ABILITY AND LEARNING ACHIEVEMENT OF STUDENT TEACHERS IN SOCIAL STUDIES PROGRAM

พิชาติ แก้วพวง, สุธี แก้วเขียว, ไฉน เลาะเงิน, วรรณพร บุญญาสถิตย์, นราธิป แก้วทอง
Pichart Kaewpuang, Suthee Kaewkhiaw, Chanai Loh-ngoen,
Wannaporn Boonyasathit, Narathip Kaewthong
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Phranakhon Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: pichartkwpng10@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ 2. ประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา 60 คน แบ่งกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง คือ 8 สัปดาห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนามีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล รูปแบบนี้พัฒนาจากแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2. ประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น พบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ จากบันทึกการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษาสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาตามบริบทของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาได้และชอบในกิจกรรมการเรียนรู้ของรูปแบบการเรียนการสอนนี้ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์

*Received September 29, 2021; Revised October 26, 2021; Accepted October 27, 2021

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน; แนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ; การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์

Abstract

The objectives of this research were to: 1. Develop an instructional model based on cased-based learning and critical thinking to promote creative problem-solving ability and learning achievement of student teachers in social studies program; 2. Evaluate the effectiveness of the instructional model affecting creative problem solving ability and learning achievement of student teachers in social studies program. The samples were 60 student teachers in the social studies program. These samples were divided into two groups: 30 students were in an experimental group and 30 students were in a control group. The duration of the experiment was 8 weeks. The data was analyzed by arithmetic mean, standard deviation (S.D.) and were compared by t-test.

The research results revealed that: 1. Development of the instructional model consisted of 4 key elements: principles, objectives, instructional process, measurements, and evaluations. This instructional model developed from case-based learning and critical thinking; 2. The effectiveness of the development instructional model, it was found that the creative problem solving ability and learning achievement of the experimental group was significantly higher than those of the control group at 0.001 level; and the post-test score of the creative problem solving ability and learning achievement of the experimental group was significantly higher than that of the pre-test score at 0.001 level. From the learning logs, student teachers in social studies program could decide how to solve problems in the social studies context and like the learning activities of this instructional model; as a result, the learning achievement has achieved the objectives.

Keywords: Instructional Model; Case-based Learning and Critical Thinking; Creative Problem Solving

บทนำ

การเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาเป็น (วันเพ็ญ สุลง, 2561) ผู้เรียนที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์จะมีการคิดเปรียบเทียบวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ซึ่งควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550) กระบวนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเทคนิคที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ (Treffinger, Isaksen and Dorval, 2003) นอกจากนี้ยุคปัจจุบันมีแหล่งเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ จำนวนมาก การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงช่วยให้ผู้เรียนไตร่ตรองในการเชื่อถือข้อมูลสารสนเทศและตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (Moor and Parker, 1986: 17)

แม้ว่านักการศึกษาจะเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ แต่การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ยังไม่ประสบผลสำเร็จ รวมถึงการจัดการเรียนการสอนในวิชาชีพครูยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายเรื่องการคิด (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2540) จากผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรวิชาชีพครูควรส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ สอนทักษะการคิดและค่านิยมของสังคม โดยนักศึกษาราชภัฏควรเน้นพัฒนาตรรกะทางความคิดให้สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีและหลักการกับปัญหาใหม่ ๆ (ชมพูนุช ร่วมชาติ, 2548) และจากการสัมภาษณ์ พบว่า นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ยังไม่สามารถคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในห้องเรียนและชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ได้เท่าที่ควร รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์เป้าหมายของหลักสูตร (เพียรพิทย์ โรจนปุณยา, 2558)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่ควรนำมาใช้ในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา พบว่า การเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาเป็นกระบวนการที่ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องจริงหรือสมมติขึ้นจากความจริง แล้วหาคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้น โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญและแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ (ทิศนา แขมมณี, 2556) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นเป็นการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลมุ่งตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือควรทำ เพื่อให้ได้ข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล และเชื่อมโยงประเด็นปัญหาพิจารณาตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (Ennis, 1985)

จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประยุกต์ใช้ร่วมกับการออกแบบการเรียนการสอนตามแนวคิด ADDIE Model (Kurt, 2018) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามแนวทางของเพ็ญพนอ พ่วงแพ (2557) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R1) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (Analysis: A) ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) เป็นการออกแบบและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน (Design and Development: D and D) ประกอบด้วย การสร้าง การวิพากษ์ การจัดทำเอกสาร การตรวจสอบคุณภาพ การปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอน (Implementation: I) ประกอบด้วยการเตรียมการทดลองใช้ การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการทดลองใช้ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) เป็นการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน (Evaluation : E) โดยใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ซึ่งแบบแผนการวิจัยเป็นแบบสองกลุ่มวัดก่อนเรียนและหลังเรียน (Two Group Pretest - Posttest design) การปรับปรุงแก้ไขหลังจากทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ หรือวิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เรียนจากกลุ่มเรียนรายวิชา 1023401 การจัดการเรียนรู้ โดยมีกลุ่มเรียนทั้งสิ้นจำนวน 2 กลุ่มแยกตามสาขาวิชา ซึ่งผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่มนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้เรียนผ่านการเรียนวิชาพื้นฐานของวิทยาลัยเหมือนกัน และผ่านการเรียนรายวิชาเอกสังคมศึกษาเหมือนกัน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงได้กลุ่ม

ตัวอย่าง 2 กลุ่ม และใช้วิธีจับสลากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อเข้าเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการกำหนดหมายเลขกลุ่มให้หมายเลข 1 เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน และหมายเลข 2 เป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ดังนี้

1.1 คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คู่มือดังกล่าวมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) แนวคิดพื้นฐาน 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) กระบวนการเรียนการสอน 5) การวัดและการประเมินผล 6) บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน 7) แนวทางในการนำไปใช้

1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติ จำนวน 10 แผน ใช้เวลาในการทดลองประมาณ 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ คาบละ 60 นาที รวม 30 คาบ

ผู้วิจัยได้สร้างคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเรียกรวมกันว่า เอกสารประกอบรูปแบบการเรียนการสอน จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความเป็นปรนัย การใช้ภาษา และความครอบคลุมเนื้อหา โดยพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนมีค่า IOC= 0.84 และเอกสารประกอบรูปแบบการเรียนการสอนมีค่า IOC= 0.88 จากนั้นนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการทดลองสอนไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำไปใช้ทดลองและประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนต่อไป

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์

2.1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยศึกษาคำนิยาม องค์ประกอบ ลักษณะการเขียนข้อคำถาม การสร้างตัวเลือก และการให้คะแนน

2.1.2 กำหนดจุดมุ่งหมายและองค์ประกอบในการวัด ดำเนินการสร้างแบบวัดฯ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบวัดสถานการณ์ โดยให้เขียนตอบแบบอัตนัย จำนวน 3 ชุด ๆ ละ 5 ข้อ (ข้อละ 4 คะแนน) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริคส์ 4,3,2,1 ตามลำดับ จากนั้นนำแบบวัดฯ

ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ (IOC) ผลปรากฏว่า ข้อสอบมีค่า IOC เท่ากับ 1 ทุกข้อ

2.1.3 นำแบบวัดฯ ไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน จากนั้นพิจารณาผลการวิเคราะห์คุณภาพของข้อสอบ แล้วทำการเลือกข้อสอบเพื่อสร้างเป็นแบบวัดฯ โดยถือเกณฑ์การพิจารณา คือ เลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป จำนวน 1 ชุด 5 ข้อ จากนั้นวิเคราะห์ค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ผลปรากฏว่า ข้อสอบมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.35-0.55 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.30-0.65 และค่าความเที่ยงของแบบวัดทั้งฉบับเท่ากับ 0.7445

2.1.4 นำแบบวัดฯ ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 ชุด 5 ข้อ (ข้อละ 4 คะแนน) รวม 20 คะแนน ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2.1 ศึกษาคำอธิบายรายวิชา จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของรายวิชา ทฤษฎี หลักการสร้างแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple Choices) 4 ตัวเลือก

2.2.2 วิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหา และจัดทำผังวิเคราะห์ข้อสอบ จากนั้นสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน คือ การตอบถูก ได้ 1 คะแนน และตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบมากกว่า 1 ข้อ ได้ 0 คะแนน จากนั้นนำแบบทดสอบฯ ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงทางเนื้อหาและวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ (IOC) ผลปรากฏว่า ข้อสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 1 ทุกข้อ

2.2.3 นำแบบทดสอบฯ ไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย จำนวน 30 คน จากนั้นพิจารณาผลการวิเคราะห์คุณภาพของข้อสอบ แล้วทำการเลือกข้อสอบเพื่อสร้างเป็นแบบทดสอบฯ โดยถือเกณฑ์การพิจารณา คือ เลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป จำนวน 30 ข้อ จากนั้นมาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) ผลปรากฏว่า ข้อสอบมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.70 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.20-0.70 และค่าความเที่ยงของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.7448

2.2.4 นำแบบทดสอบฯ ที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 30 ข้อ รวม 30 คะแนน ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ 2) คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษาครูทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่สะท้อนประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยจากผลการทำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยดำเนินการทดสอบ ดังนี้

1.1 ทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาครูกลุ่มทดลองระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ด้วยสูตรที่กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent t-test) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาครู โดยพิจารณาจากความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังเรียน

1.2 ทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาครูระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ด้วยสูตรที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน (independent t-test) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาครู โดยพิจารณาจากความแตกต่างของคะแนนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

1.3 ทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูกลุ่มทดลองระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ด้วยสูตรที่กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent t-test) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครู โดยพิจารณาจากความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังเรียน

1.4 ทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ด้วยสูตรที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน (independent t-test) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครู โดยพิจารณาจากความแตกต่างของคะแนนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความเที่ยงตรง (Validity) ค่าความยากง่าย (P) ค่าอำนาจจำแนก (r) ค่าความเที่ยง (Reliability) สถิติทดสอบค่าที (t-test) สูตรที่กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent t-test) และสูตรที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน (independent t-test)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการอ่านบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษาครูทุกคน คัดลอกข้อความที่เขียนอธิบายและจัดข้อความเป็นหมวดหมู่ จากนั้นพิจารณาข้อมูลส่วนต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วสรุปผลจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1.1 หลักการ ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา จนสามารถตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อควรทำ 2) การฝึกให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประเด็นปัญหา ตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีมุมมองกว้างขึ้น 3) การให้ผู้เรียนไตร่ตรองสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบและมีเหตุผลจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

1.2 วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.3 กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำเสนอกรณีศึกษาและพิจารณาข้อมูล 2) ขั้นการศึกษากรณีศึกษาและการระบุข้อตกลงเบื้องต้น 3) ขั้นการอภิปรายและแปลความหมาย 4) ขั้นการทบทวนประสบการณ์และการพิจารณา 5) ขั้นการแก้ปัญหาและสรุปผลการเรียนรู้ ทั้งนี้รายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในหัวข้อ “องค์ความรู้จากการวิจัย” ของบทความนี้

1.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การวัดและประเมินผลระหว่างเรียนโดยใช้วิธีการประเมินจากการตอบคำถาม การอภิปรายในชั้นเรียน และการประเมินผลงานของนักศึกษา 2) การวัดและประเมินผลหลังเรียนใช้วิธีการประเมินจากการตรวจบันทึกการเรียนรู้ การทำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	Mean	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	6.63	1.43	26.133***	0.000
หลังเรียน	16.07	1.14		

*** p<0.001

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง เท่ากับ 6.63 และ 16.07 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความแตกต่างของความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	Mean	S.D.	t	p
กลุ่มทดลอง	16.07	1.14	7.148***	0.000
กลุ่มควบคุม	13.63	1.47		

*** p<0.001

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนของกลุ่มทดลอง เท่ากับ 16.07 และความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มควบคุมเท่ากับ 13.63 เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มที่ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	Mean	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	10.83	3.20	24.685***	0.000
หลังเรียน	22.63	1.92		

*** p<0.001

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลองเท่ากับ 10.83 และ 22.63 ตามลำดับ เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	Mean	S.D.	t	p
กลุ่มทดลอง	22.63	1.92	3.759***	0.000
กลุ่มควบคุม	20.00	3.32		

*** p<0.001

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของกลุ่มทดลองเท่ากับ 22.63 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของกลุ่มควบคุมเท่ากับ 20.00 เมื่อทดสอบความแตกต่างด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.2.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน พบว่า กลุ่มทดลองสามารถคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ หลากหลาย ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาได้ด้วยเหตุผล ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สามารถระบุขั้นตอนปฏิบัติในการแก้ปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้ภายในเวลาที่กำหนดได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม จากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาครูรู้สึกว่ากิจกรรมการเรียนการสอนท้าทายความสามารถในการคิดของตนเอง ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้เรื่องปัญหาการผลิตสินค้าและบริการในท้องถิ่น นักศึกษาได้คิดวิธีการผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งกลุ่มทดลองเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม

2.2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน พบว่า กลุ่มทดลองสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและประเด็นที่ศึกษาได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม ตัวอย่างเช่น การตอบคำถามเกี่ยวกับการระบุปัญหาการละเมิดหรือฝ่าฝืนบรรทัดฐานทางสังคม การอธิบายที่มาและแปลความของความขัดแย้ง เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากนักศึกษาครูกลุ่มควบคุมที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออกในการตอบคำถาม จากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาครูชอบในกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะท้าทายความสามารถของตนเอง ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ วิเคราะห์ประเด็นต่างๆ เชื่อมโยงกับประสบการณ์เกี่ยวข้อง ทำให้นักศึกษาครูมีความสุขในการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและส่งผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล โดยแต่ละองค์ประกอบมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้พัฒนาอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) องค์ประกอบหลักของรูปแบบการเรียนการสอนผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการศึกษารูปแบบการเรียนการสอนจากนักวิชาการ

หลายท่าน ได้แก่ Joyce and Weil (2009) อารยา ข่ออังชัญ (2553) และทิศนา แขมมณี (2556) ซึ่งพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะต้องมีองค์ประกอบหลักสำคัญ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล ผู้วิจัยได้กำหนดชื่อเรียกง่ายๆ ของรูปแบบการเรียนการสอนว่า **"C&C Model"** โดยอักษร C ตัวแรก หมายถึง การเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษา (Case-based Learning) และอักษร C ตัวที่สอง หมายถึง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ซึ่งสอดคล้องกับทิศนา แขมมณี (2556) ราชบัณฑิตทางการศึกษาของไทยที่พัฒนารูปแบบการประสานห้าแนวคิดหรือซิปปาโมเดล (CIPPA Model) ประกอบด้วยทฤษฎี/หลักการ/แนวคิด วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน และผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในการนำรูปแบบไปทดลองใช้ คือ ควรคัดเลือกกรณีศึกษาที่เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพึงระวังกรณีศึกษาที่อาจไวต่อความรู้สึก (sensitive) ของบุคคลทั้งความคิด ค่านิยม และความเชื่อทางศาสนา

2. การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

ผู้วิจัยขอนำเสนอเป็น 2 ประเด็น ตามตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

2.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบทั้ง 5 ขั้นตอนมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยขั้นที่ 1-2 เป็นขั้นที่ฝึกให้ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล บริบทและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ขั้นที่ 3-5 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา จนสามารถตัดสินใจและได้ข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล มีการอภิปรายร่วมกัน ให้ผู้เรียนขยายความคิดกว้างขึ้น สอดคล้องกับรูปแบบการสอนของ Mctighe & Lyman (1988) ที่กำหนดให้มีขั้นนำเสนอและอภิปรายผลการคิดเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียน ซึ่งการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์เป็นการคิดประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์

2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และนักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษากลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนของรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทำให้นักศึกษาครูได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจ มีการอภิปรายแลกเปลี่ยน มีการตั้งคำถามระดับการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพลกฤช ตันติญานุกูล (2547) ที่ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาด้วยการฝึกคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนาและประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน โดยทดลองใช้กับนักศึกษาครูกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

ตารางที่ 5 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการเรียนการสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กระบวนการเรียนการสอนของกลุ่มทดลอง	กระบวนการเรียนการสอนของกลุ่มควบคุม
1. ขั้นนำเสนอกรณีศึกษาและพิจารณาข้อมูล 1.1 ผู้เรียนเสนอกรณีศึกษา และตั้งประเด็นคำถามสำหรับอภิปรายร่วมกัน โดยมีการจัดเตรียมไว้วิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบ การพิมพ์เอกสารแจกให้อ่าน เล่ากรณีตัวอย่างให้ฟัง หรือนำเสนอโดยใช้สื่อวีดิทัศน์ และภาพยนตร์ 1.2 ให้ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล บริบทและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา	**1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** 1.1 กระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนด้วยวิธีที่หลากหลาย 1.2 เกริ่นนำให้ผู้เรียนทราบว่าสิ่งที่กำลังจะได้เรียนคืออะไร เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนและเตรียมพร้อมในการเรียนเรื่องนั้น
2. ขั้นการศึกษากรณีศึกษา ระบุข้อตกลงเบื้องต้น และการอภิปราย 2.1 แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยตามความเหมาะสม เพื่อศึกษากรณีศึกษา 2.2 ให้สมาชิกร่วมกันหาคำตอบตามประเด็นคำถามที่ครูกำหนดไว้ 2.3 ให้ผู้เรียนระบุข้อตกลงเบื้องต้น สะท้อนประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกและความคิด **3. ขั้นการอภิปรายและแปลความหมาย** 3.1 ผู้เรียนอภิปรายตามประเด็นคำถามเพื่อให้ได้ข้อสรุปของกลุ่มย่อย และนำเสนอผลการอภิปรายแลกเปลี่ยนกัน 3.2 ผู้เรียนพิจารณาเหตุการณ์ ข้อโต้แย้ง ข้อความ และแปลความหมายสิ่งที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพิจารณาการให้ความหมายที่ผิดไปจากข้อมูลและหลักการ **4. ขั้นการทบทวนประสบการณ์และการพิจารณาทางเลือก** 4.1 ผู้เรียนทบทวนความคิดโดยพิจารณาจากประสบการณ์เดิม 4.2 พิจารณาผลของทางเลือกเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และตัดสินคุณค่าหรือชั่งน้ำหนักของทางเลือกนั้น 4.3 พิจารณาผลของทางเลือกได้ที่ตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง	**2. ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ขั้นสอน)** ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียน โดยผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเน้นการใช้วิธีการสอนหลัก 3 วิธี คือ บรรยาย การอภิปราย และการยกตัวอย่าง
5. ขั้นการแก้ปัญหาและสรุปผลการเรียนรู้ 5.1 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปปัญหาอภิปรายคำตอบ ปัญหา มุมมอง และวิธีแก้ปัญหาของผู้เรียน พิจารณาเหตุผลให้เพียงพอในการสรุปข้อมูลได้อย่างสมเหตุสมผล 5.2 ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญหรือข้อคิดที่ได้จากการเรียนรู้ 5.3 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย	**3. ขั้นสรุป** 3.1 ผู้เรียนได้สรุปบทเรียน ประมวลและรวบรวมความรู้ ความคิด จากสิ่งที่ได้เรียนมาตามจุดประสงค์ที่กำหนด 3.2 ผู้สอนและผู้เรียนประเมินการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังแผนภาพที่ 1

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1. ขั้นนำเสนอกรณีศึกษาและพิจารณาข้อมูล เป็นขั้นที่

ความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์

1. มีวิธีการแก้ปัญหาที่แปลกใหม่หลากหลาย

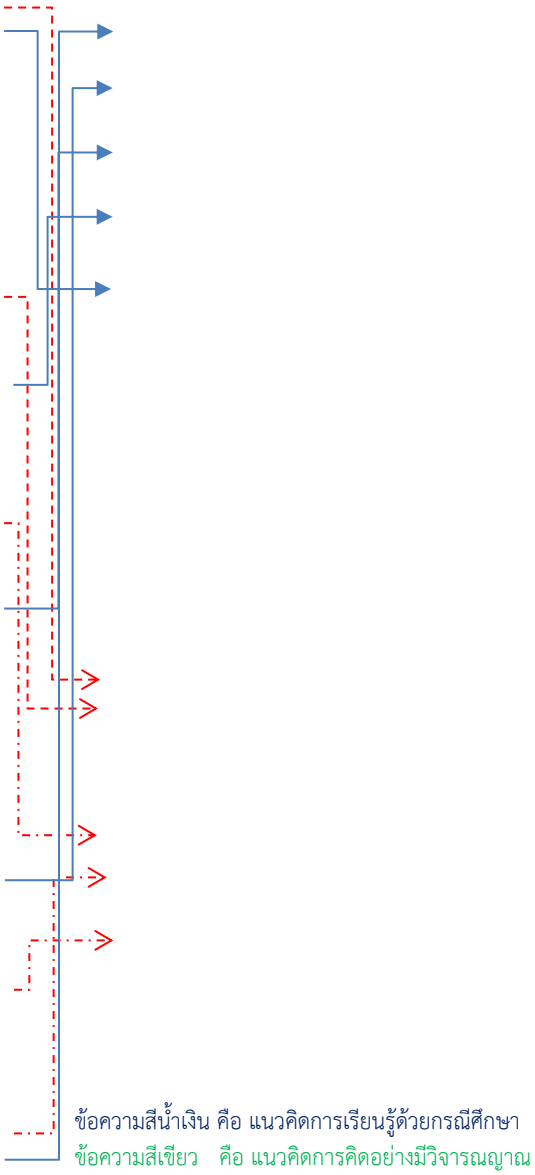

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้นได้มีการนำกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาผสมผสานกัน ซึ่งส่งผลต่อองค์ประกอบย่อยทั้งความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จึงทำให้นักศึกษาครูสาขาวิชาสังคมศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารและผู้สอนควรทำความเข้าใจองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนก่อนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และควรมีการนิเทศติดตามผลเป็นระยะๆ

2. ผู้สอนต้องคัดเลือกกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ควรเตรียมคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบในการแก้ปัญหา ฝึกใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงการนำรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปใช้กับตัวแปรตามอื่น ๆ เช่น ความคงทนในการเรียนรู้ ทักษะการตัดสินใจ การประเมินค่า เป็นต้น

2. ควรศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณในครั้งต่อไป เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และปรับปรุงองค์ประกอบของรูปแบบให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). *ผลกระทบโลกาภิวัตน์ต่อการจัดการศึกษาไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2540). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

ชมพูนุช ร่วมชาติ. (2548). *อนาคตภาพของหลักสูตรวิชาชีพครูในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2550-2559).* (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทิศนา แขมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พลกฤช ตันติยานุกูล. (2547). *ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาด้วยการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญพนอ พ่วงแพ. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพียรพิทย์ โรจนปุณยา. (2558, 15 กันยายน). ประธานหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา [บทสัมภาษณ์].

วันเพ็ญ สุลง. (2561). *การเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ วิชาการบริหารงานคุณภาพในองค์การ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 2.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

อารยา ช่ออังชัญ. (2553). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Ennis, R.H. (1985). *Logical Operation in Classroom.* New York: Pergamon Press.

Joyce, B., and Weil, M. (2009). *Models of teaching***.** (8th ed.). London: Allyn and Bacon.

Kurt, S. (2018). *ADDIE Model: Instructional Design.* Retrieved December 16, 2018, from https://educationaltechnology.net/the-addie-model-instructional-design

Mctighe, J. & Lyman, F. (1988). Cueing Thinking in the Classroom: The Promise of Theory-Embedded Tools*. Educational Leadership,* 42 (1), 26-36.

Moore, B.N. and Parker, R. (1986). *Critical Thinking: Claims and Arguments in Everyday Life.* California: Mayfield.

Treffinger, J. D., Isaksen, G. S., and Dorval, K. B. (2003). *Creative problem solving: A contemporary framework for managing change.* Retrieved March 15, 2014, from: http://cps.com

การสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย*

THE METHODOLOGY OF BUDDHIST MERIT MAKING IN THAI SOCIETY

อรศิริ คำวันสา, พระเทพวัชราจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), วุฒินันท์ กันทะเตียน

Onsiri Khamwansa, Phra Thep Watcharajarn (Thiab Siriñâño), Wutthinant Kantatian

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: ting-nong-noy@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย และ 3. เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่านเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ชาวพุทธตั้งต้นจากศรัทธาในพระพุทธเจ้า แล้วทำบุญกับพระองค์ จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงสั่งสอนธรรมะให้เกิดปัญญาเป็นลำดับต่อมา ศรัทธาควรมาคู่กับปัญญา 2) วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย มีความหลากหลายตามยุคสมัย แต่พบว่า การทำบุญส่วนใหญ่นั้นไม่เป็นไปตามหลักของทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากความไม่เข้าใจในเรื่องการทำบุญ หลักการ ความหมาย ผลของการทำบุญ และก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง และสังคม 3) กระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย คือการสร้างความเข้าใจในการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) และด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ) เมื่อทำบุญไปแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ของบุญ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป มีทั้งความรู้สึกเป็นสุขทันทีที่ได้ทำบุญ อานิสงส์ที่เป็นที่พึ่งในโลกนี้ และโลกหน้า

คำสำคัญ: การทำบุญ; พระพุทธศาสนา; สังคมไทย

---

*Received June 30, 2022; Revised August 7, 2022; Accepted August 7, 2022

Abstract

Objectives of this research article were 1. To study merit making in line with Theravada Buddhism, 2. To study Buddhist culture and merit making in Thai society and 3. To build making merit process in line with Theravada Buddhism in Thai society. The methodology of this research was qualitative research that data were collected by document research and in-depth Interviewing 5 key informants, purposefully selected, with in-depth-interview script.

The research findings were that: 1. Starting with Buddhists have faith in Buddha and then make merit with the Buddha. After that Buddha taught them to have wisdom, faith and come with wisdom, 2. Merit making in Thai culture come in many forms according to the periods of time and is found that the merit making is not conformed with the Theravada Buddhism, due to not understanding the right way of merit making, principles, results of merit making causing suffers to oneself and society, 3. Merit making process according to Buddhism in Thai society is to understand the right principles, consisting of the concept,(before merit making), practice (merit making) and the results of merit making(results of merit making). After the merit has been made, the doers receive the different results of merit making, including immediate happiness from merit making and the results of having refuges in this world and next life

Keywords: Making Merit; Buddhism; Thai society

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อชีวิตจิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ เพราะเป็นสถาบันที่จะขัดเกลาจิตใจของคนให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ ทำให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมอันพึงปรารถนาของคนทุกสังคม (สมศักดิ์ ชุมสาย, 2538) การธำรงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่ชาติไทยจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นฐานการของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม พระพุทธศาสนาจะยั่งยืนคู่ชาติไทยได้นานเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อ และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยังมีความเชื่อความศรัทธา ความเชื่อเรื่องกรรมหรือเรื่องบุญ-บาป ในสังคมไทยถือว่าเป็นรากฐานที่หยั่งลึกอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนแทบทุกคน เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้คนเราเชื่อในกฎแห่งกรรมดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “กัมมุนา วัตตะตี โลโก” แปลความว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. 13/64; ขุ.สุ. 25/457) ชาวพุทธบางส่วนมีความลังเลสงสัยไม่เชื่อเรื่องบุญ-บาป เพิ่มมากขึ้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2544) ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา ถ้าขาดความเชื่อเสียอย่างเดียว

ศาสนาก็ไม่มีความก้าวหน้า (เสถียร โกเศศ, 2515) “บุคคลที่ขาดความศรัทธาเสียแล้วศาสนาที่ตนอ้างว่านับถือก็ไม่มีประโยชน์ไม่เป็นที่พึ่งแก่บุคคลนั้นได้จริง”(สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2516)

ในสังคมไทยปัจจุบันรูปแบบในการทำบุญของชาวพุทธนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ และมีช่องทางในการทำบุญมากขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามยุคสมัย และอำนวยต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม เพราะขึ้นชื่อว่าบุญ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนทั้งหลาย ทั้งอยากทำบุญ และอยากได้บุญ ความหมายของคำว่า “บุญ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) คือ เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กรรมดี, ความประพฤติชอบทางกายวาจาและใจ, กุศลกรรม, ความสุข, กุศลธรรมขึ้นชื่อว่าเป็นชาวพุทธย่อมคุ้นเคยกับการทำบุญเป็นอย่างดี เพราะพระพุทธศาสนาอยู่ควบคู่กับคนไทย อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย รวมถึงมีอิทธิพลต่อประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ด้วย ในการทำบุญของแต่ละคนนั้น ก็มีแนวคิด และวิธีที่ต่างกันไป บางคนคิดว่าการทำบุญ คือการตักบาตรถวายปัจจัย ถวายสังฆทาน หรือทำบุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์และวัดเท่านั้น ซึ่งคำสอนในพระพุทธศาสนามีวิธีการอื่นอีก ที่สามารถปฏิบัติให้เป็นบุญได้พระพุทธเจ้าตรัสประมวลหลักการทำบุญที่พึงศึกษาไว้เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ (อง.อฏฺฐก.อ. 3/36/256-257) มาจากบุญกิริยา+วัตถุ แยกอธิบายความหมายได้ดังนี้ (1) บุญกิริยา หมายถึงการตั้งใจบำเพ็ญบุญ (2) วัตถุ หมายถึงที่ตั้งหรือเหตุให้เกิดอานิสงส์ต่าง ๆ ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ จึงหมายถึงการบำเพ็ญบุญอันเป็นที่ตั้ง หรือเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ หรือสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ มีทั้งบุญกิริยาวัตถุ 3 และ บุญกิริยาวัตถุ 10 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

กรณีที่ยกมาดังกล่าวเป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย จากความเชื่อในการทำบุญที่ผิดแปลกออกไป หากพุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจในเรื่องของการทำบุญอย่างแท้จริง การทำบุญนั้นย่อมได้บุญบริสุทธิ์สมบูรณ์ เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับวัฒนธรรมประเพณีของไทยต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องกระบวนการในการทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทยว่าเป็นอย่างไร มีความเข้าใจในการทำบุญมากน้อยเพียงใด และแต่ละกระบวนการของการทำบุญนั้นส่งผลต่อชาวพุทธอย่างไร เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีที่ถูกต้องในการทำบุญ ได้ทราบถึงแนวโน้มของกระบวนการการทำบุญในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย
3. เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1) รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาโดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย โดยการสัมภาษณ์ จากนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี วิธีปฏิบัติในเชิงวิชาการ

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระไตรปิฎก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนากับประวัติศาสตร์ของสังคมไทย

3) การรวบรวมข้อมูล การศึกษาข้อมูลเอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500 ศึกษาข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงตำราและเอกสารงานวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติม และศึกษาข้อมูลภาคสนาม จากนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาด้วยการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ด้วยการบันทึกเทป และจดบันทึกประเด็นที่สำคัญเพิ่มเติม

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ข้อมูลทางทฤษฎี ข้อมูลจากภาคสนาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อสร้างกระบวนการทำบุญ นำข้อมูลจาการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยการถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียด สรุปข้อมูลเพื่อให้ตอบกับประเด็นคำถามหลักและตรงตามวัตถุประสงค์ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม เพื่อข้อสรุปในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท วัฒนธรรมการทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทย สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย

ผลการวิจัย

1. การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท การทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทยแต่ละคนปรารถนาผลแตกต่างกันไป บางคนปรารถนาให้มีความสุขบ้าง มีทรัพย์สมบัติบ้าง ได้โชคลาภบ้าง สะท้อนให้เห็นว่าการทำบุญก็ย่อมปรารถนาผลของบุญด้วย โดยมากบุญจะให้ผลทางใจในเบื้องต้น เป็นความสุขความสบายใจ ซึ่งความสุขความสบายใจถือเป็นผลบุญนั่นเองบุญในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่พึ่งในโลกนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า หากบุคคลทำบุญ ก็ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/118/68) ชี้ให้เห็นว่าการทำบุญนั้นเราสัมผัสได้ถึงความสุขที่เป็นปัจจุบัน บุญส่งผลได้ในหลายทาง เช่น ส่งผลให้เรามีทรัพย์สมบัติ เพราะในอดีตชาติเคยทำบุญให้ทานไว้มาก จึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้

มีทรัพย์สมบัติมาก บุญจากการที่ไม่เบียดเบียนสัตว์ ส่งผลให้เรามีร่างกายที่สมบูรณ์ บุญจากการถือศีล ส่งผลให้มีรูปทรัพย์ที่สวยงาม

พระพุทธศาสนาที่เป็นที่พึ่งในโลกหน้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า คือ เป็นที่อาศัยพักพิง เป็นที่พึ่ง บุญคอยช่วยเหลือ อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนให้กับมนุษย์ทั้งหลายที่จะไปเกิดในโลกหน้า หรือในภพ ภูมิต่อไปในสุคติภูมิ คือ มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก (สำ.ส.(ไทย) 15/32/28; สำ.ส.(ไทย) 15/43/59) ตราบใดที่เราเชื่อว่ามนุษย์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด ในการทำบุญก็ย่อมหวังผลของบุญในโลกหน้าด้วยเช่นกัน หวังให้บุญที่ทำส่งผลให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้เกิดในที่ที่ดี มีชีวิตที่ไม่ลำบาก หรือเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ การสั่งสมบุญซึ่งบุญเป็นการพอกพูนความสุข พอกพูนบุญขึ้นในชีวิต เมื่อบุญมากขึ้นเท่าไร ความสุขอันเกิดจากบุญก็จะมากขึ้นตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นความคิดที่อยู่เบื้องหลังในการทำบุญว่า ในการทำบุญของชาวพุทธนั้นหวังผลบุญอย่างไร ผลบุญที่เป็นที่พึ่งในโลกนี้ เช่น ความสุขใจ ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นได้ทันทีและชัดเจนต่อผู้กระทำ ผลบุญที่เป็นที่พึ่งในโลกหน้า คือ บุญที่ติดตัวผู้กระทำไปตลอดทุกชาติภพ เชื่อมโยงกับเรื่องของบุญ-บาป กฎแห่งกรรม และนรกสวรรค์ด้วย ทำบุญอย่างไรก็จะส่งผลให้อย่างนั้น ชาตินี้ไม่เบียดเบียนสัตว์ ผลบุญที่ส่งต่อไปถึงชาติหน้าคือ เกิดในภพภูมิที่ดี เป็นคนที่มีสุขภาพแข็งแรง อายุยืน

พระพุทธศาสนามีวิธีการทำบุญที่หลากหลาย การทำบุญไม่ว่าวิธีใด สิ่งที่จะสะท้อนว่าจะได้รับบุญจริงหรือไม่ ทำบุญได้ถูกวิถีหรือ เริ่มต้นต้องตั้งเจตนาในการทำบุญ เมื่อมีเจตนาที่ดีแล้ว นำไปสู่การวิเคราะห์เรื่ององค์ประกอบในการทำบุญ เมื่อเจตนาดี องค์ประกอบในการทำบุญนั้นดี ผลลัพธ์ย่อมออกมาดี นั่นคืออานิสงส์ที่ดีจากการทำบุญ หลักในการพิจารณาธรรมะที่กล่าวมานี้ ทั้งเจตนา องค์ประกอบ และสู่อานิสงส์ที่ดี คือต้องมีศรัทธาควบคู่กับปัญญาด้วย จึงจะทำให้การทำบุญนั้นถูกวิธีตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นการสร้างความเข้าใจในการทำบุญจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชาวพุทธในสังคมไทย

2. วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย ประเพณีไทยที่เชื่อมโยงกับทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธตั้งแต่เกิดจนตาย และมีรายละเอียดมากกว่าสมัยปัจจุบันมาก เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดก็ต้องทำบุญวันเกิด อาบน้ำเด็ก เรื่องการโกนผมไฟ มีพิธีทางพราหมณ์ และทางพระพุทธศาสนา เสถียร โกเศศ (2515) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีในสมัยโบราณต้องให้โหรหาฤกษ์กำหนดวันทำขวัญ ต้องมีเครื่องพิธีพราหมณ์ และโหรบูชาฤกษ์ และมีบัตรพลีต่าง ๆ มีบายศรี ตลอดจนมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จนวาระสุดท้ายของชีวิต ก็มีพิธีทางศาสนาที่เกี่ยวกับศพ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ ก็มีประเพณีแตกต่างกันไป แนวคิดเรื่องของการทำพิธีศพนั้น เป็นการทำพิธีเซ่นไหว้อุทิศให้แก่ผู้ตาย โดยเข้าใจว่าผู้ตายมีลักษณะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกันกับคนเป็น ต่างแต่อยู่กันคนละโลก อีกประการหนึ่งคือ ทำพิธีปัดรังควาน ป้องกันผีร้ายมารบกวน และทำพิธีทางลัทธิศาสนา ด้วยความเคารพอาลัยรัก ระลึกถึงผู้ตายต้อง การให้ผู้ตายได้รับประโยชน์แห่งความสุขในโลกหน้าให้มากที่สุด อันทางลัทธิ

ศาสนาจะพึงให้ได้ เป็นการระลึกถึงคุณด้วยกตัญญูกตเวที ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ตั้งแต่โบราณในประเทศไทย โดยมากเป็นการผสมผสานกันระหว่างคติทางพราหมณ์ คติทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อของแต่ละพื้นที่ บางประเพณีที่ดูเหมือนเป็นประเพณีทางพุทธ แต่ก็มีเนื้อหาของพราหมณ์ประกอบด้วย คนไทยสามารถผสมผสานความเชื่อที่ต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน คนไทยไม่ใส่ใจความแตกต่างทางความเชื่อ ไม่ว่าจากศาสนาหรือลัทธิใด ๆ อีกทั้งแต่ละความเชื่อก็ทำหน้าที่แตกต่างกันไป และตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดนั้นล้วนแต่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะขัดแย้งกัน ในทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่การตั้งราชอาณาจักรอยู่ที่สุโขทัยเป็นต้นมาเราได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แม้แต่องค์พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกในยุคสมัยของพ่อขุนรามคำแหง ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นยุคแรกที่มีความรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และในด้านการศาสนา ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันอีกด้วย พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รับการทำนุบำรุงโดยพระมหากษัตริย์มาตลอด ด้วยฐานะที่เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณมานั้น เป็นแบบอย่างที่ดีต่อพุทธศาสนิกชนในประเทศ เห็นได้จากพระราชพิธีบุญต่าง ๆ ในพระราชสำนักตั้งแต่ในอดีต เริ่มปรากฏหลักฐานตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย และต่อมาคือ พระราชพิธีทั้งสิบสองเดือน

3. สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาที่เราคุ้นเคยเรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ” หลักแห่งความดี ประกอบด้วย 3 ประการ คือ 1) ทานมัย การทำบุญด้วยการให้แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น 2) ศีลมัย การทำบุญด้วยการรักษาศีล 3) ภาวนามัย บุญด้วยการเจริญจิตภาวนา ฝึกอบรมจิตใจให้แข็งกล้า หลักการทำบุญ 3 ประการข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของชาวพุทธที่สามารถทำได้เลย ในการทำบุญในสังคมไทยปัจจุบันมีวิธีการขั้นตอน 3 ประการ 1) กระบวนการที่สะท้อนจากระบบความคิดความเชื่อ บุญเป็นชื่อของความสุข มนุษย์มีการแสวงหาความสุขที่แตกต่างกันไป จึงมีการทำบุญแตกต่างกันออกไปตามอัธยาศัยของแต่ละคน โดยทั้งหมดทั้งปวงไม่ว่าจะมีวิธีการทำบุญที่แตกต่างกันสุดท้ายแล้วมีเป้าหมายเดียวกันคือ “ความสุข” บางคนมีความรู้สึกไม่สบายใจ ใส่บาตร ช่วยเหลือคน ไปไหว้พระตามวัดต่างๆ ทำให้สบายใจมีความสุข ขอพรพระพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วการบ่นบานขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ตรงหลัก แต่ถ้ายึดหลักความสุขแล้วถือว่าให้พ้นทุกข์ได้ระดับหนึ่ง การทำบุญ ต้องทำแบบพอดี ถ้ามากจนเกินไปก็เป็นความงมงาย การบำเพ็ญบุญเป็นเรื่องที่ต้องทำถ้าไม่ทำแล้วจะไม่สบายใจ แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับบางวัฒนธรรม การทำบุญถ้ายึดตามหลักก็ให้ปฏิบัติและเป็นไปตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการต้องพยายามทำบุญให้ครบทั้ง 10 ประการ

การทำบุญไม่จำเป็นต้องยึดวัตถุสิ่งของ เช่น รักษาศีล บำเพ็ญภาวนา เป็นทางเลือกของการทำบุญไม่จำเป็นต้องมีเงินทองก็ทำบุญได้ ถ้าพุทธศาสนิกชนศึกษาเข้าใจใน 10 ประการให้

ถ่องแท้จะทำให้มีโอกาสได้หลายทาง การทำบุญเป็นการพัฒนาจิตของตนเอง พัฒนาคุณธรรมในตนเอง 2) กระบวนการที่สะท้อนจากหลักและวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การรักษาศีลอุโบสถ เข้าวัดฟังธรรม เจริญจิตภาวนา โดยมาเป้าหมายสูงสุดความสุข ความสุขทางด้านจิตใจเป็นพลังที่ให้ความหวังแก่ชีวิตในปัจจุบันโดยมีความเชื่อว่าก่อนการทำบุญต้องมีการอธิษฐานขอสิ่งที่หวังให้สำเร็จ การทำบุญที่ไม่ใช้ปัญญาอาจก่อให้เกิดความเชื่อที่ผิด ๆ ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยในทางพระพุทธศาสนามุ่งให้ลดละเพื่อชำละกิเลสให้ลดลง 3)กระบวนการที่สะท้อนจากวิถีวัฒนธรรมการทำบุญของชาวพุทธในสังคมไทย คนไทยมีจิตใจงดงาม ชอบทำบุญ เป็นเรื่องที่รับรู้กันโดยทั่วไป ทั้งสำหรับคนไทยและชาวต่างชาติ หากมีพระแท้คนจริง บอกว่า “คนไทยทำบุญไม่เป็นทำไม่ถูก” จะเกิดอาการขุ่นเคืองไม่น้อย คนไทยนิยมทำบุญด้วยวิธีการที่ต้องอาศัยปัจจัยด้านวัตถุและเงินทองเป็นส่วนประกอบหลัก เช่น การให้เงินโดยตรงหรือซื้อปัจจัยเช่นช่วยไถ่ชีวิตโค-กระบือ ซื้อโลงศพ บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การทำบุญที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุเงินทองซึ่งสามารถนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป เช่น การรักษาศีลปฏิบัติธรรมการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การเสียสละแรงกายเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

กระบวนการการทำบุญ 3 ระดับ ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใด ๆ ก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัดและถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ ระเบียบกฎหมาย หรือข้อกำหนดต่างๆให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัดแล้วจะทำบุญแบบมีปัญญาควบคุมไม่ทำบุญแบบด้วยความเชื่อที่ปราศจากปัญญา หรือทำบุญแบบงมงายเชื่อในทางที่ผิดทำบุญในทางที่ผิดปราศจากปัญญาเพราะไม่เรียนรู้ ต้องศึกษาปัจจัยพื้นฐานการทำบุญ การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ การทำบุญขั้นต้น เพราะเมื่อจิตใจที่บริสุทธิ์ ก็สามารถทำความดีได้ง่าย เรียนรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ หมายถึงการทำบุญ คือ การทำความดีด้วยกิริยาต่างๆ ถือเป็นธรรมที่ส่งเสริม ให้การประพฤติพรหมจรรย์มีการตั้งอยู่อย่างเป็นนิจ มี 3 ประการ คือ ทานมัย ศีลมัย และเจริญภาวนา หรือภาวนามัย โดยเราจะทำความเข้าใจแต่ละประการของบุญกิริยาวัตถุ ในอดีตมี 3 ประการ บัญญัติเพิ่มใหม่ให้เป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ในพระคัมภีร์อรรถกถาทีฆนิกาย และคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะเพื่อมุ่งให้เกิดความละเอียด มีความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำบุญที่หลากหลายโดยมีแนวทางการการทำบุญที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน 1) ต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในบุญหรือความดีว่ามีผลดีต่อตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นหลักที่ทุกคนควรมี ควรกระทำ เนื่องจากนำมาซึ่งคุณภาพจิตที่ดี มีความสุข เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบบเพื่อให้การทำบุญหรือความดีของเราสัมทฤธิผลอย่างเต็มที่โดยจะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุญอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนาถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการ

ทำบุญในทุกเรื่องเนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ ก่อนทำตั้งเจตนาดีไว้ในเบื่องต้นเป็นความตั้งใจทำ มิใช่ทำเพราะถูกผู้อื่น สังคม หรือสถานการณ์บังคับให้ทำ ขณะทำต้องมีใจชื่นชมกับความดี หลังทำมีจิตใจชื่นบาน เป็นสุข นึกถึงความดีที่ได้ทำแล้วครั้งใดครั้งหนึ่งปราบปลื้มด้วยมองเห็นถึงผลดีในเรื่องที่ได้ทำไว้ มิใช่ทำแล้วเกิดความทุกข์หรือเสียดาย 4) ความต่อเนื่อง การทำบุญต้องทำแบบติดต่อเนื่องบุญเป็นความดีในขั้นโลกิยะที่ยังมีความผันแปรได้ 5) ความบริสุทธิ์ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคมเรื่องที่เป็นบุญจริง ๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญในแต่ละวิธีด้วยว่าทำอย่างไรถึงจะปฏิบัติไม่ถูกต้อง ด้านผลลัพธ์ (ผลการทำบุญ) การทำบุญเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่ไม่สามารถปฏิเสธได้นอกจากคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจมองบุญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง แต่ความหมายของบุญวิธีการทำบุญผลของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมถึงชีวิต โดยการทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงค์แตกต่างกันออกไป 1) หลังสุคติ การทำบุญในลักษณะนี้ ผู้ทำต้องเห็นค่าความดีที่ส่งผลให้เราไปตกไปสู่ที่ชั่ว 2) ทำเพื่อให้คุณภาพจิตที่ดีขึ้น การทำบุญจะส่งผลให้เกิดคคุณธรรมที่พัฒนาจิตใจของตนให้ดียิ่งขึ้น 3) เป็นที่รักของมหาชน 4) คนดีต้องการคบหา 5) ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีแผ่กระจายไป 6) จิตไม่ห่างเหินจากคุณธรรม 7) ตายไปแล้วสู่สุคติ สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ เป็นชื่อของความสุข ธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมากและเป็นที่พึ่งของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ บุญแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ บุญช่วงไกล ได้แก่ ความดีต่างๆ ที่เราทำไว้ในอดีตชาติ คือในอดีตชาติเรารักษาศีลอานิสงส์ของการรักษาศีล ก็จะส่งผลให้เรามาเกิดเป็นมนุษย์ เราเคยให้ทานมาก่อน ก็จะทำให้เรามีโภคทรัพย์สมบัติในชาตินี้ ส่วนบุญช่วงใกล้ ได้แก่ความดีต่างๆที่เราทำในปัจจุบันชาติ คือตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้ เมื่อเกิดเป็นเด็กดีเชื่อฟังพ่อแม่ ขยันหมั่นเพียร คบเพื่อนดีก็จะทำให้เราเป็นคนดี บุญจะเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ใจให้สะอาดและบริสุทธิ์ได้ นำความสุขความเจริญความก้าวหน้ามาให้ คิดตามตนไปทุกก้าว แม้จะไปเกิดในภพในชาติอื่น เป็นของเฉพาะตน ใครทำใครได้ โจรลักขโมยไม่ได้ เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลาย เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นปัจจัยให้บรรลุผลนิพพาน เป็นเกราะป้องกันภัยในวัฏฏสงสาร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัยพบว่า การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ ความคาดหวัง และไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหายและความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น โดยผู้วิจัยอภิปรายผลดังนี้

1. การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท การทำบุญในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายวิธี ในบุญกิริยาวัตถุ มีถึง 10 ประการ ในการทำบุญไม่ว่าวิธีใด สิ่งที่จะสะท้อนว่า จะได้รับบุญจริงหรือไม่ ทำบุญได้ถูกวิถีหรือ เริ่มต้นต้องตั้งเจตนาในการทำบุญ เมื่อมีเจตนาที่ดีแล้ว นำไปสู่การวิเคราะห์เรื่ององค์ประกอบในการทำบุญ เมื่อเจตนาดี องค์ประกอบในการทำบุญนั้นดี ผลลัพธ์ย่อมออกมาดี นั่นคืออานิสงส์ที่ดีจากการทำบุญ หลักในการพิจารณาธรรมะที่กล่าวมานี้ทั้งเจตนา องค์ประกอบ และสู่อานิสงส์ที่ดี คือต้องมีศรัทธาควบคู่กับปัญญาด้วย จึงจะทำให้การทำบุญนั้นถูกวิธีตามหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเอกนรินทร์ เอกนโร (วงษ์ขันธ์), (2536) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” ผลการวิจัยพบว่า คำว่าบุญในพุทธปรัชญามีความหมายต่างจากคำว่าบุญในปรัชญาศาสนาคริสต์ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ส่วนคริสต์ศาสนาเป็นเทวนิยม เพราะฉะนั้นหลักสำคัญของศาสนาคริสต์ คือความสัมพันธ์แห่งความรักและความศรัทธา ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า แต่ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา คือความศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ อริยสัจ 4 และการใคร่ครวญด้วยเหตุผลอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) แต่สิ่งที่คล้ายกันระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกนั้น คือ มีหลักการในการทำบุญคล้ายกัน พระพุทธศาสนามีการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา ส่วนในฝ่ายคริสตศาสนาก็มีการให้ทาน การรักษาพระบัญญัติ (ซึ่งเทียบได้กับการรักษาศีล) และมีการภาวนา (การแสดงความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า) หรือการสวดอธิษฐาน

2. วัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย การทำบุญชองชาวพุทธในสังคมไทยถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาด้วยการนับถือศาสนาของคนไทยเป็นนับถือตามแบบอย่างของผู้นำ ในยุคแรก ๆ ที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ไทยได้น้อมรับนับถือมาเป็นศาสนาประจำชาติ และทำนุบำรุงศาสนาเป็นอย่างดี การกระทำที่สะท้อนว่าพระมหากษัตริย์ไทยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นคือ การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ปกครองโดยใช้หลักธรรมควบคู่กัน หมั่นทำบุญ ดูแลพระสงฆ์ เหล่านี้เป็นแบบอย่างที่ดี ที่ประชาชนในประเทศถือปฏิบัติตามด้วย พระมหากษัตริย์ทรงมีวิธีการทำบุญในแบบของราชสำนัก ประชาชนก็ทำบุญในแบบของวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ละยุคแต่ละสมัยที่เปลี่ยนไป รูปแบบการทำบุญก็เปลี่ยนแปลงไปบ้าง

ตามวิถีชุมชน ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น บางพื้นที่เป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา บางที่ก็เพี้ยนออกไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) (2560) และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักกรรมตรงกันในเชิงทฤษฎี แต่ต่างกันในรายละเอียดและการวิเคราะห์ข้อมูล บุคคลที่กระทำกรรมดีหรือกรรมไม่ดี ล้วนส่งผลเชิงจริยธรรม ในการวิจัยจากวรรณกรรม นวนิยาย และละครโทรทัศน์พบว่า มีการนำเสนอหลักกรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินเรื่อง เพื่อเป็นคติสอนใจแก่ผู้อ่าน และผู้ชมและผู้ชนทำให้รับข่าวสารเข้าใจได้ง่าย

3. สร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย การทำบุญที่จะให้ได้ผลบุญมากหรือน้อย มีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ครบถ้วนของการทำบุญ คือ 1) ผู้รับต้องเป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมความดี ถ้าผู้รับดี ผู้ทำได้บุญมาก หากผู้รับไม่ดี ทำให้เราได้บุญน้อย เพราะเขาอาจอาศัยผลบุญของเราไปทำชั่วได้ 2) วัตถุสิ่งของที่ให้ ต้องบริสุทธิ์หรือได้มาโดยสุจริต เป็นของที่เหมาะและมีประโยชน์ต่อผู้รับ 3) ผู้ให้ ต้องมีศีลมีธรรมและมีเจตนาที่เป็นบุญกุศลในการทำ จึงจะได้บุญมาก นอกจากนี้เจตนาหรือจิตใจในขณะทำบุญก็เป็นองค์ประกอบสำคัญคือ ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ ซึ่งสอดคล้องกับจรูญศรี ลิ่มสัจจา (2528) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนาของคนในสังคมเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชาว พุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชร กรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้มีความเชื่อ ในกฎแห่งกรรม ร้อยละ 81.37 โดยเชื่อว่า การทำดีจะได้ผลดีเป็นการตอบแทนและทำชั่วจะได้ความ ชั่วเป็นการตอบแทน ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้จึงเกรงกลัวต่อการทำบาปหรือการทำความชั่ว เพราะ การกระทำเช่นนั้น จะต้องชดใช้กรรมที่ตนกระทำ การทำดีหรือการทำบุญจะได้รับผลบุญ คือการ ไปเกิดในสวรรค์ และการทำบาปจะตกนรก และเชื่อว่าสาเหตุของความร่ำรวยเนื่องจากความขยัน ของตนเองเป็นด้านหลัก ปัจจัยอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบและเมื่อตกทุกข์ได้ยากจะทำบุญหรือกรรมดี มากขึ้น เพื่อให้กรรมดีที่ตนกระทำนั้นส่งผลให้ตนพ้นจากความทุกข์ แม้ว่านิพพานจะไม่ได้เป็น เป้าหมาย สูงสุดในชีวิตของชาวไทยพุทธในชุมชนนี้ก็ตาม

ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ) ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใด ๆ ก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัดและถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ หรือข้อกำหนดต่าง ๆ ให้ถ่องแท้ เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัด ว่าบุญคืออะไร ควรทำความเข้าใจความหมายที่แท้ของบุญ ศึกษาแนวคิดต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการทำบุญ เช่น แนวคิดในการทำบุญ ชาวพุทธมีแนวคิดอย่างไรจึงคิดที่จะทำบุญ แนวคิดด้านวิธีการทำบุญ คือเมื่อเข้าใจคำว่าบุญ รู้ถึงแนวคิดในการทำบุญแล้ว ควรจะทำบุญด้วยวิธีใด และศึกษาแนวคิดด้านผลของบุญ ว่าทำบุญไปแล้วจะได้ผลอย่างไร ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น อยู่เบื้องหลังแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ หากเรามีความเข้าใจเรื่องบุญ-บาป เรื่องกรรม กฎแห่งกรรม จะ

ทำให้มีศรัทธาในการทำบุญ โดยที่มีปัญญาประคับประคองความคิด และทำบุญไม่ผิดไปจากหลักการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรสวัสดิ์ เพชรแดง (2528) ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อในเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในโรงเรียนและวัดมากที่สุด นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับเชื่อโดยไม่มีข้อสงสัยนักเรียนชายนักเรียนหญิงมีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน นักเรียนที่มีบิดามารดาที่ประกอบอาชีพต่างกันมีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนา ไม่แตกต่างกัน ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชายที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกันมีผลเท่ากัน และปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อ ได้แก่ เพศ และอาชีพของผู้ปกครอง

ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่าบุญ เข้าใจแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบุญ ทั้งวิธีการ ทั้งด้านผลของบุญ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ที่เป็นผลเชื่อมโยงมาจากหลักการทางพระพุทธศาสนา จะทำให้เราเข้าใจในหลักการ ไม่หลงทาง และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่อธิบายถึงวิธิการทำบุญ คือ บุญกิริยาวัตถุ 10 ในการทำบุญมีเป็นปัจจัยพื้นฐาน คือ 1) ต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในบุญหรือความดีว่ามีผลดีต่อตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นหลักที่ทุกคนควรมี ควรกระทำ เนื่องจากนำมาซึ่งคุณภาพจิตที่ดี มีความสุข เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบเพื่อให้การทำบุญหรือความดีของเราสัมทฤธิผลอย่างเต็มที่โดยจะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุญอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนาถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำบุญในทุกเรื่อง เนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ 4) ความต่อเนื่อง การทำบุญต้องทำแบบติดต่อเนื่องบุญเป็นความดีในขั้นโลกิยะที่ยังมีความผันแปรได้ 5) ความบริสุทธิ์ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคมเรื่องที่เป็นบุญจริงๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรีสุดา เทียรทอง (2544) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความ เชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสตศาสนา และผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีทางดำเนิน ชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสตศาสนิกชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภาล่ม อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัยพบว่า คำสอนเรื่องบุญและบาปเป็นองค์ประกอบที่ สำคัญประการหนึ่งของศาสนา อันเป็นปทัสถานทางสังคมให้ศาสนิกประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุ

อุดมการณ์สูงสุดของแต่ละศาสนา ความหมายของบุญในพระพุทธศาสนามีหลายนัย เช่น กรรมดี ความสุข และเครื่องชำระสันดาน

ด้านผลลัทธ์ (ผลการทำบุญ) สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ คือ ความสุข เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมาก และเป็นที่พึ่งของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์ การทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงค์แตกต่างกันออกไป ตามเจตนาที่ตั้งต้นในการทำบุญ องค์ประกอบในการทำบุญ สิ่งแรกที่ได้รับจากการทำบุญนั้นคือ ความสุขใจ อิ่มใจ เป็นความรู้สึกเบื้องต้นที่คนทำบุญจะสัมผัสได้ในปัจจุบันขณะ ส่วนในทางพระพุทธศาสนา การให้ผลของบุญขึ้นอยู่กับ วิธีการทำบุญ เจตนา และองค์ประกอบของการทำบุญตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แนวคิดเรื่องการไปสู่สุคติ ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวพุทธทำบุญ เพราะอยากไปสู่ภพภูมิที่ดี อยากให้บุญส่งผลที่ดีในชีวิตหลังความตายของมนุษย์ การทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากจะส่งผลให้ผู้ทำบุญเกิดความสุข ความอิ่มใจ ความสบายใจ ได้หวังผลในสุคติแล้ว การบุญที่ถูกต้องนี้ ยังส่งผลดีต่อสังคม กล่าวคือ จะช่วยรักษา และสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ยาวนานยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิศิษฏ์ ศรีคะรัตน์ (2550) ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนโรงเรียนพุทธิโศภน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสนใจในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งนักเรียนส่วนมากได้ทำบุญถวายทานกับครอบครัวในวันเกิดมากที่สุด รองลงมา คือ ได้ไหว้พระประจำโรงเรียนก่อนเข้าเรียนและก่อนกลับบ้านนักเรียนมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกุศลกรรม (กรรมดี) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนมากเชื่อว่าการทำบุญตักบาตรทำให้เรากับครอบครัวมีความสุข รองลงมาเชื่อว่าการช่วยงานพ่อแม่ทำงานทำงานทำให้เราเจริญในอนาคตและความเชื่อด้านอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) โดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งส่วนมากเชื่อว่าการทำร้ายหรือว่าฆ่าพ่อแม่ทำให้ตกนรก รองลงมาเชื่อว่าการพูดโกหกหยาบคายต่อพ่อแม่ทำให้ชีวิตไม่เจริญ

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวัฒนธรรมชาวพุทธกับการทำบุญในสังคมไทย และนำเสนอการสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้ไว้ดังนี้

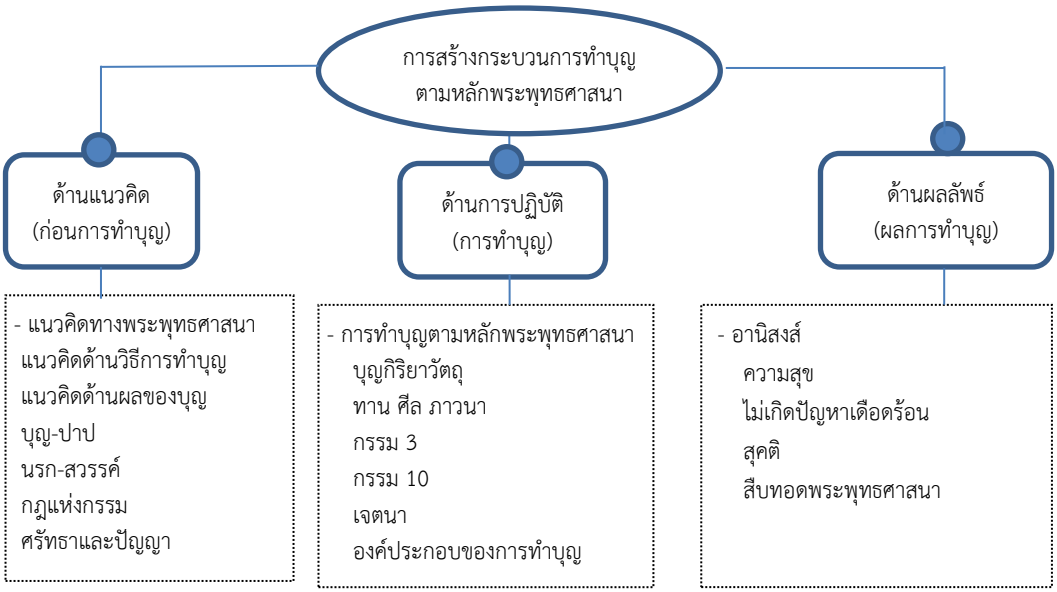

ภาพที่ 1 : สังเคราะห์การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

การสร้างกระบวนการการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ)

ก่อนจะลงมือปฏิบัติหรือทำการใดๆก็ตามที่จะให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามที่คาดหวังหรือตั้งเป้าหมายไว้ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัดและถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ ระเบียบกฎหมาย หรือข้อกำหนดต่างๆให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับการทำบุญที่ก่อนจะลงมือทำหรือปฏิบัติต้องศึกษาหลักการหรือวิธีการให้ชัดแล้วจะทำบุญแบบมีปัญญาควบคุมไม่ทำบุญแบบด้วยความเชื่อที่ปราศจากปัญญา หรือทำบุญแบบงมงาย การทำบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ

ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ)

การทำบุญในทางพระพุทธศาสนาเป็นการทำบุญที่หลากหลายโดยมีแนวทางการการทำบุญที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน 1) ต้องมีศรัทธา 2) มีปัญญาพิจารณาเรื่องที่ตนกระทำอย่างรอบคอบ 3) ต้องมีเจตนา ปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำ หลังทำ 4) ความต่อเนื่อง 5) ความบริสุทธิ์ทั้งด้านวัตถุสิ่งที่เราให้ผู้อื่น(ทาน) ต้องได้มาอย่างถูกต้องชอบธรรม เจตนาบริสุทธิ์ มีความยินดีที่

จะทำความดี 6) ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก คนอื่นสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การให้ความรู้ คำแนะนำต้องเป็นเรื่องที่ดี มีประโยชน์ เป็นต้น 7) การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ผู้อื่น และสังคม เรื่องที่เป็นบุญจริงๆ ต้องไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น สังคม รวมถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย 8) ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม กล่าวคือต้องให้เป็นไปตามหลักแห่งการทำบุญโดยศึกษาข้อมูลรายละเอียดถึงวิธีการทำบุญในแต่ละวิธีด้วยว่าทำอย่างไรถึงจะปฏิบัติไม่ถูกต้อง

ด้านผลลัทธ์ (ผลการทำบุญ)

การทำบุญเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตที่ไม่สามารถปฏิเสธได้นอกจากคนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจมองบุญเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง แต่ความหมายของบุญวิธีการทำบุญผลของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมถึงชีวิต โดยการทำบุญแต่ละอย่างก็จะได้รับอานิสงค์แตกต่างกันออกไป 1) หลังสุคติ การทำบุญในลักษณะนี้ ผู้ทำต้องเห็นค่าความดีที่ส่งผลให้เราไปตกไปสู่ที่ชั่ว 2) ทำเพื่อให้คุณภาพจิตที่ดีขึ้น การทำบุญจะส่งผลให้เกิดคคุณธรรมที่พัฒนาจิตใจของตนให้ดียิ่งขึ้น 3) เป็นที่รักของมหาชน 4) คนดีต้องการคบหา 5) ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีแผ่กระจายไป 6) จิตไม่ห่างเหินจากคุณธรรม 7) ตายไปแล้วสู่สุคติ สิ่งที่ได้รับจากการทำบุญ เป็นชื่อของความสุข ธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมากและเป็นที่พึ่งของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังชนิดหนึ่งที่ชำระล้างจิตใจ ชำระกายของมนุษย์ให้บริสุทธิ์

การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหาและไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหายและความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น บางคนคิดว่าทำบุญแล้วไม่ได้บุญ จึงไม่อยากทำอีก ทำบุญขอในสิ่งที่ต้องการ เมื่อไม่ได้ก็ผิดหวัง บางคนยึดติดกับรูปแบบการทำบุญว่าต้องใช้ทรัพย์ บริจาคให้ทานเพียงอย่างเดียว ทำให้คนที่มีทรัพย์น้อยรู้ว่าการทำบุญนั้นยาก และตนเองคงเข้าไม่ถึงบุญ

การทำบุญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต ทั้งรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ ความคาดหวัง และไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในหลายครั้งเราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนเกิดความความเดือดร้อนจากการทำบุญที่ไม่ถูกต้อง ความเสียหายและความเข้าใจผิดต่าง ๆ ส่งผลให้แนวคิดในการทำบุญยิ่งแปรปรวนมากขึ้น บางคนคิดว่าทำบุญแล้วไม่ได้บุญ จึงไม่อยากทำอีก ทำบุญขอในสิ่งที่ต้องการ เมื่อไม่ได้ก็ผิดหวัง บางคนยึดติดกับรูปแบบการทำบุญว่าต้องใช้ทรัพย์ บริจาคให้ทานเพียงอย่างเดียว ทำให้คนที่มีทรัพย์น้อยรู้ว่าการทำบุญนั้นยาก และตนเองคงเข้าไม่ถึงบุญการทำบุญหรือการทำความดีที่ถูกต้อง คนส่วนมากไม่เข้าใจเรื่องการทำบุญอย่างถูกต้องหรือทำบุญไม่ได้ใช้ปัญญากำกับ ดังนั้นเบื้องต้นเราต้องมีการเรียนให้เรื่องการทำบุญให้แน่ชัด โดยในการสร้างกระบวนการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับสังคมไทย ด้านแนวคิด (ก่อนการทำบุญ)

การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้ชัด และถูกต้องตามหลักธรรม หลักวิชาการ หรือข้อกำหนดต่าง ๆ ด้านการปฏิบัติ (การทำบุญ) ต้องมีศรัทธา มีปัญญา มีเจตนา มีความต่อเนื่อง มีความบริสุทธิ์ใจ ยึดประโยชน์ที่ดีเป็นหลัก การไม่เบียดเบียนทั้งตัวเอง ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม ด้านผลลัทธ์ (ผลการทำบุญ) บุญจะเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ใจให้สะอาดและบริสุทธิ์ได้ นำความสุขความเจริญความก้าวหน้ามาให้ คิดตามตนไปทุกก้าว แม้จะไปเกิดในภพในชาติอื่น เป็นของเฉพาะตน ใครทำใครได้ โจรลักขโมยไม่ได้ เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลาย เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นปัจจัยให้บรรลุผลนิพพาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ควรให้มีการสร้างความเข้าใจเรื่องของการทำบุญให้มากขึ้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มาช่วยกันสนับสนุน ไม่ปล่อยให้เป็นภาระของพระสงฆ์ หรือองค์กรวัดเพียงอย่างเดียว

2) ควรมีการสร้างเครือข่ายคณะสงฆ์ กับหน่วนงานภาครัฐ และหน่วยงานเอกชนจัดทำเอกสารหรือคู่มือวิธีการการทำบุญให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานำมาเผยแผ่ต่อที่สาธารณะอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมไทย

2) ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการทำบุญที่ปรากฏในพระไตปิฎก

เอกสารอ้างอิง

กรีสุดา เทียรทอง. (2524). *การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพุทธศาสนาและคริสตศาสนาและผลของความเชื่อที่มีผลต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสตศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

จรูญศรี ลิ่มสัจจา. (2528). *การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนาของคนในสังคมเมือง: ศึกษาเฉพาะในกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชรกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสาตร์มหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พรสวัสดิ์ เพชรแดง. (2528). *ความเชื่อในเรื่องบุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ก้าวไปในบุญ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิศิษฎ์ ทสฺสนีโย (ศรีคะรัตน์). (2550). *ความเชื่อเรื่อง "กฎแห่งกรรม" ของนักเรียนโรงเรียนพุทธิโศภน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์) นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาเอกนรินทร์ เอกนโร (วงษ์ขันธ์). (2536). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) และคณะ. (2560). *หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตสังคมไทย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ชุมสาย. (2518). *ทัศนคติและความสนใจต่อพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่ศาลพิพากษาว่ากระทำความผิด.* (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2516). *คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2544). *เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.

เสถียร โกเศศ. (2515). *ศาสนาเปรียบเทียบ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม*

DEVELOPMENT OF BUILDING THE RECONCILIATION BY BE DRIVEN WITH FIVE PRECEPTS VILLAGE PROJECT IN SAMUTSONGKHAM PROVINCE

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย)
Phrakhrupisitphachanat (Prayoon Nandiyo)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษากระบวนการ และนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากพระสังฆาธิการ บุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ผู้นำชุมชน ประชาชนและนักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน ขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) แต่ยังขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 2. กระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พบว่า มีการประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA มีการนำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 3. การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้านทานประกอบด้วย การสงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับศีล 5 พระสงฆ์ร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน จัดทำโครงการกิจกรรมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรมให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; ความปรองดองสมานฉันท์; โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

---

*Received August 8, 2022; Revised August 16, 2022; Accepted August 16, 2022

Abstract

This research article aims to study the general condition. study the process and presenting the development of reconciliation by driving the 5 Precepts Village Project using a qualitative research methodology. with in-depth interviews from the bishop Personnel of the Provincial Buddhism Office, community leaders, people and academics in Buddhist management By selectively selecting 25 photos or people, a structured interview was used. and a group discussion of 10 experts or persons by analyzing the data with contextual content analysis techniques.

The results of the research showed that 1. The Village Keeping the Precepts 5 Project was carried out jointly with network partners. Emphasis is placed on creating understanding for the public, private and public sectors. Driving the project together with the Sub-District People Training Unit (OTTA), but still lacking coordination in integrated operations. Lack of systematic record keeping. 2. The process of enhancing reconciliation. It was found that there was a meeting to plan the drive by using the PDCA principle. The operational results were used to improve and revise it in accordance with the Sangha's policy. Do it with government agencies. 3. Developing reconciliation. The side consists of Helping people with various factors and things To help the villagers to have a good life, focusing on helping people who are suffering. or having a difficult life To educate the people about the 5 precepts, the monks together with the village leaders Organize an activity project for people in the community to have a better understanding of Buddhist principles.

Keywords: development; reconciliation; Village project to keep the 5 precepts

บทนำ

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” นี้ กำหนดรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปของการบูรณาการความร่วมมือทั้งจากคณะสงฆ์ ภาคส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน องค์กร สมาคม มูลนิธิ และภาคประชาชน ตลอดทั้งองค์กรเครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนาทุกภาคส่วน ในรูปของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน รักษาศีล 5 ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน การสร้างสังคมประเทศชาติให้มีความปรองดอง สมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบ ร่มเย็น และเกิดสันติสุข

อย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นกรรมการที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้เลขานุการเลือก บุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การปฏิบัติงานในระดับ จังหวัด บรรลุเป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ให้กับคณะกรรมการ ระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้โดยสะดวก พร้อมทั้งติดตามประเมินผล นำเสนอข้อบกพร่อง เพื่อการแก้ไขให้มีความสมบูรณ์โดยยิ่งขึ้นไป สนับสนุน ส่งเสริมให้รักษาศีล 5 ในแต่ละระดับเป็นไปด้วยดี แพร่หลาย สร้างทัศนคติที่ดี และสร้าง ความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รักษา พร้อมทั้งให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องอันเกี่ยวข้องกับศีล 5 อย่างต่อเนื่อง สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับ ทราบ เห็นความสำคัญ มีความตระหนัก และสมัครเข้าร่วมโครงการ มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายในจังหวัดส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในจังหวัด และรายงานให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามกรอบระยะเวลา และพิจารณาดำเนินการหรือสั่งการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ในระดับอำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา มีนายอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นประธานกรรมการ มีผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ มี นายกเทศมนตรีในอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ มีผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในอำเภอ เป็นกรรมการ มีกำนันทุกคนในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการ มีปลัดอำเภอในเขตอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคล ในอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ยังคงประสบปัญหาบางประการ อาทิเช่น งานการศึกษาวิจัยของพระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ) (2563) พบว่า มีจุดแข็ง ได้แก่ กระบวนการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เป็นต้น มีจุดอ่อน ได้แก่ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีไม่เพียงพอกับความจำเป็นหรือความต้องการตามสภาพจริง เป็นต้น มีโอกาส ได้แก่ ประชาชนจำนวนมากยังต้องการความช่วยเหลือหรือการสงเคราะห์จากคณะสงฆ์ เป็นต้น และมีอุปสรรค

ได้แก่ สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด 2019 เป็นต้น และจากผลงานวิจัยของพระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร (2564) พบว่า ปัญหาอุปสรรค คือ ขาดกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมสุขภาพในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ควรสนับสนุนกิจกรรมนันทนาการของชุมชนโดยใช้พื้นที่ของวัดในการจัดกิจกรรม และขาดการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ควรสนับสนุนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม และงานวิจัยของพระอนุวัฒน์ อภิวฑฺฒโน (2564) พบว่า มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ คือ ด้านหลักประกันชีวิต การทารุณสัตว์ในรูปแบบของกีฬา เช่น วัวลาน ตีไก่ เป็นต้นพระสงฆ์ควรเผยแพร่โทษของการเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์แก่คนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ด้านหลักประกันทรัพย์สิน การลักเล็กขโมยน้อยของมิจฉาชีพที่ไม่ใช่สมาชิกในชุมชนคนในชุมชนควรช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้แก่กัน ด้านหลักประกันครอบครัวตัวอย่างพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์และช่องทางโซเชียลมีเดียพ่อแม่หรือผู้ปกครองควรดูแลการบริโภคสื่อของเด็กและเยาวชนในปกครอง พร้อมทั้งให้คำแนะนำบนพื้นฐานของศีลธรรม ด้านหลักประกันสังคม การนินทากันผู้นำชุมชนควรสร้างกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคี ด้านหลักประกันสุขภาพ การดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานสังสรรค์หรืองานรื่นเริงต่าง ๆ พระสงฆ์ควรรณรงค์ให้คนในชุมชนจัดงานรื่นเริงโดยปลอดสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ใน 3 ประเด็นคือ ศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำผลการวิจัยทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวข้างต้นมาฐานข้อมูลในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงครามให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย กลุ่มผู้ออกนโยบาย ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล กลุ่มผู้ปฏิบัติการ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารโครงการเชิงพุทธ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างความปรองดอง โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูปหรือคน

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผลจากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถาม และสนทนาให้ได้สาระสำคัญตามการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลาง โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลั่งไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพแวดล้อมภายใน / สภาพแวดล้อมภายนอก	จุดแข็ง (Strength) 1. มีการประชาสัมพันธ์โครงการที่ดี 2. ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน 3. มีการทำบันทึกความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภายในจังหวัด 4. ดำเนินงานร่วมกันกับภาคีเครือข่าย 5. ขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) 6. เน้นสร้างความเข้าใจกับประชาชน 7. ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี 8. สร้างจิตอาสา และเด็กเยาวชน 9. มีพระนักเผยแผ่ พระธรรมทูต พระสอนศีลธรรม 10. เป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์	จุดอ่อน (Weakness) 1. บางหน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร 2. ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ 3. ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 4. การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า 5. ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ 6. พระสงฆ์ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ 7. ประชาชนขาดความเข้าใจในโครงการฯ 8. ขาดงบประมาณในการดำเนินการโครงการ 9. ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนโครงการ
โอกาส (Opportunity) 1. ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น 2. หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุน 3. ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ 4. มีการประชุมชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน 5. มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงาน 6. นโยบายของคณะสงฆ์ไทยสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล	SO 1. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักศีล 5 2. ขยายโครงการให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน 3. พัฒนาเกณฑ์นำประชาชนส่งเสริมศีล 5	WO 1. ดำเนินการโครงการตามหลัก “บวร” 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมสัมมาชีพแก่ประชาชน 3. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่พระสงฆ์และประชาชน
อุปสรรค (Threat) 1. สภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย 2. ประชาชนขาดความเข้าใจในการดำเนินงานตามโครงการ 3. สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 4. สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว 5. รูปแบบการทำงานตามสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานราชการ 6. ความเสื่อมศรัทธาของประชาชน	ST 1. จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน 2. เสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน 3. มอบรางวัลแก่ชุมชนที่มีผลงานดีเด่น	WT 1. เทศน์สอนประชาชนเป็นประจำทุกวันพระ 2. จัดทำแผ่นป้าย เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ รณรงค์โครงการ 3. รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของโครงการ

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดแข็ง หลายประการคือ มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน และให้เห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งทำบันทึกความร่วมมือร่วมกันในการผลักดันโครงการให้เป็นรูปธรรม และขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) เป็นแม่งานหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยยึดหลักการดำเนินงาน 8 ด้านคือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม เบื้องต้นนั้นได้รับยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากบัญชาของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ที่มีความประสงค์ต้องการให้ประชาชนในชาติ มีความปรองดองสมานฉันท์ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ไม่ติดยาเสพติดและลุ่มหลงในอบายมุข โดยมีการรณรงค์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รักษาศีล 5 เป็นนโยบายของมหาเถรสมาคม ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นแนวทางในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยขั้นตอนแรกนั้นกำหนด “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นนโยบายของจังหวัด

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดอ่อน คือ มีบางหน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ พระสงฆ์ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ ประชาชนขาดความเข้าใจในโครงการฯ ขาดงบประมาณในการดำเนินการโครงการ ขาดบุคคลากรที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนโครงการ

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีโอกาส คือ ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น มีผู้อุปถัมภ์วัดและพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น บ้าน วัด และชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพอเพียง บ้าน วัด และชุมชน ช่วยเหลืองานและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หน่วยงานของภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมของพระสงฆ์อย่างเต็มที่ ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ ให้ความเคารพยำเกรง และสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ ประชาชนคอยให้การสนับสนุน และปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม และพระสงฆ์เป็นอย่างดี ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรสงครามนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อถือศรัทธาในตัวพระสงฆ์ กิจกรรมใด ๆ ที่วัดเป็นผู้ดำเนินงานจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเป็นโอกาสและช่องทางสำคัญในการพัฒนางานได้ทุกประเภท มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงานทั้งในส่วนของงานเอกสาร การจัดทำฐานข้อมูล และการสื่อสารต่าง ๆ ประกอบกับที่คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามมีบุคลากรสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อยู่จำนวนมากเป็นทุนอยู่แล้ว นี้จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของคณะสงฆ์

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีอุปสรรค คือ ภาวะเศรษฐกิจมีการถดถอยเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดความเครียด ลักษณะทางสังคมเป็นกึ่งเมือง กึ่งชนบท พฤติกรรมการ

ดำเนินวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเร่งรีบ ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภัยต่อประชาชน และเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งสำหรับองค์กรคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพราะรัฐบาลโดยศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กำหนดมาตรการป้องกัน โดยงดจัดกิจกรรมที่รวมคนจำนวนมากทุกรูปแบบ ส่งผลให้กิจกรรมต่าง ๆ หยุดชะงัก สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่มีผู้สูงอายุอยู่ร่วมบ้าน ทำให้คนรุ่นใหม่หลงลืมความสำคัญของผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้สูงอายุไม่ได้รับการยกย่องจากสังคมเหมือนเดิม โดยเฉพาะผู้ที่เคยเป็นข้าราชการตำแหน่งสูงซึ่งเคยมีอำนาจและบริวารแวดล้อม เมื่อเกษียณอายุราชการ อาจเสียดายอำนาจและตำแหน่งที่เสียไป เยาวชนและหนุ่มสาวหลายคนมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้สูงอายุ เห็นคนรุ่นเก่าล้าสมัย พูดไม่รู้เรื่องและไม่มีประโยชน์ ดังกล่าวนี้ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากคนรุ่นใหม่

2. กระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

กระบวนการวางแผนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. ประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA ของ เดมมิ่ง 2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการฯ ระยะยาว 3. ประกาศเป็นนโยบายสำคัญของจังหวัด 4. ดำเนินการส่งเสริมความปรองดองในรูปแบบของคณะกรรมการทุกภาคส่วน 5. ชุมชนมีการร่วมการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน นำไปสู่การปฏิบัติและติดตามผล 6. การจัดทำแผนการเงินอย่างเป็นระบบ 7. เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ร่วมพัฒนา ร่วมวางแผน

กระบวนการการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผลในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ 2. ดำเนินการตามหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) หลักความเสียสละ 3. จัดกิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระ มีการแลกเปลี่ยนความคิดในเรื่อง ของศีล 5 4. ให้ความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทั้งภาคฝ่ายปกครอง องค์กร และชุมชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 5. ดำเนินการให้ประชาชนในพื้นที่มีศีล มีสุข มีความประดอง และสมานฉันท์ ผ่านการดำเนินงานของ อปต. 6. ดำเนินการร่วมกันระหว่าง วัด ส่วนราชการ สถานศึกษา ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน องค์กร ภาคเอกชน

กระบวนการการตรวจสอบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. การสร้างตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมในโครงการที่ชอบด้วยกฎหมาย และถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม 2. ยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ที่สามารถตรวจสอบได้ 3. การตรวจความเรียบร้อยและคอยควบคุมการดำเนินงานอยู่เสมอ 4. มีการประชุมติดตามผลการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 5. การตรวจสอบ วัด และประเมินผลโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นการประเมินผลการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกกิจกรรม ทุกมิติ ทุกด้าน 6. รายงานความคืบหน้าผลการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ 7. คณะสงฆ์เป็นแม่งานหลักในการติดตามการดำเนินโครงการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงานตามเป้าหมายโครงการ 8. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

กระบวนการการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไขในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. นำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 2. นำผลการปฏิบัติมาพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ และขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ 3. สร้างสังคมสันติสุขให้เกิดขึ้นครอบคลุมทั้งจังหวัด 4. พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีศีล มีสุข 5. ประชาชนได้รับการพัฒนานิสัยที่ดีขึ้น รักการนั่งสมาธิ รักษาศีล รักความสะอาด พูดจาไพเราะ 6. จัดประชุม พบปะ รวมกลุ่มหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ 7. การปรับปรุงแก้ไขวิธีดำเนินงานตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา โควิด 19 8. อัพเดทข้อมูลต่างๆ ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

3. การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทานประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์สงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี 2. เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก 3. ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับศีล 5 4. ให้กำลังใจแก่ประชาชนที่ประสบทุกข์ 5. เน้นความเท่าเทียม และเสมอภาค 6. ส่งเสริมสัมมาชีพให้แก่ประชาชน 7. ส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามในการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน 8. ได้รับการสนับสนุนโครงการ จากพุทธศาสนิกชน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านปิยวาจาประกอบด้วย 1. เน้นการสื่อสารด้วยความเป็นมิตร 2. เน้นพูดให้กำลังใจประชาชนและใช้ถ้อยคำที่สุภาพ 3. เน้นสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง 4. ใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน ไม่หยาบคาย ไม่กระด้างกับประชาชน 5. การพูดต่อ

กันด้วยความจริงใจ ทุกคำพูดออกมาจากความหวังดีด้วยใจจริง 6. พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ 7. พูดสอดแทรกธรรมะหรือหลักธรรมหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอัตถจริยาประกอบด้วย 1. มีความเป็นจิตอาสา กล้าที่จะออกมาช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนในชุมชนของตน 2. มุ่งการสร้างประโยชน์ต่อส่วนร่วมเพื่อสร้างความสงบสุขของสังคมและความเจริญของชุมชน 3. ยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ลดความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ 4. ร่วมกันกับหน่วยงานรัฐที่มีข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการ 5. มุ่งแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างสันติสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม 6. พระสงฆ์เป็นหลักในการแก้ไขและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของประชาชน 7. บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสมานัตตาประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ปฏิบัติตนตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ประสานงานกับภาคีเครือข่าย ทางศาสนาขับเคลื่อนนำหลักธรรมไปสู่ประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ 3. พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ดี ทั้งทางธรรมและทางโลก 4. พระสงฆ์ร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน จัดทำโครงการกิจกรรมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรมให้มากขึ้น 5. ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชน อย่างสม่ำเสมอ 6. ทุกคนในหมู่บ้าน ยึดมั่นในศาสนา ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม เป็นต้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น ๆ มีความสงบสุข 7. พระสงฆ์ต้องมีการรับฟังเสียงจากชุมชน มีเหตุผล รู้ประโยชน์ ไม่งมงาย เห็นแก่พวกพ้อง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดแข็ง หลายประการคือ มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน และให้เห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งทำบันทึกความร่วมมือร่วมกันในการผลักดันโครงการให้เป็นรูปธรรม และขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) เป็นแม่งานหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยยึดหลักการดำเนินงาน 8 ด้านคือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม มีจุดอ่อน คือ มีบาง

หน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ มีโอกาส คือ ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น มีผู้อุปถัมภ์วัด และพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น บ้าน วัด และชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพอเพียง บ้าน วัด และชุมชน ช่วยเหลืองานและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมของพระสงฆ์อย่างเต็มที่ ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ ให้ความเคารพยำเกรง และสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อยู่จำนวนมากเป็นทุนอยู่แล้ว นี้จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของคณะสงฆ์ มีอุปสรรค คือ ภาวะเศรษฐกิจมีการถดถอยเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดความเครียด ลักษณะทางสังคมเป็นกึ่งเมือง กึ่งชนบท พฤติกรรมการดำเนินวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเร่งรีบ ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภัยต่อประชาชน และเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งสำหรับองค์กรคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (ตรีกมล) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า การนำศีล 5 มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้นสามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคม แนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวดิ่ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา

กระบวนการวางแผนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. ประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA ของ เดมมิ่ง 2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการฯ ระยะยาว กระบวนการการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผล ประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ 2. ดำเนินการตามหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) หลักความเสียสละ กระบวนการการตรวจสอบ ประกอบด้วย 1. การสร้างตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมในโครงการที่ชอบด้วยกฎหมาย และถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม 2. ยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไข ประกอบด้วย 1. นำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 2. นำผลการปฏิบัติมาพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ และขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันพระปกเกล้า ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดอง

แห่งชาติ” ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย และ ส่วนที่สองคือ ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ คือ 1. รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย 2. ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทานประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์สงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี 2. เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ด้านปิยวาจาประกอบด้วย 1. เน้นการสื่อสารด้วยความเป็นมิตร 2. เน้นพูดให้กำลังใจประชาชนและใช้ถ้อยคำที่สุภาพ ด้านอัตถจริยาประกอบด้วย 1. มีความเป็นจิตอาสา กล้าที่จะออกมาช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนในชุมชนของตน 2. มุ่งการสร้างประโยชน์ต่อส่วนร่วมเพื่อสร้างความสงบสุขของสังคมและความเจริญของชุมชน ด้านสมานัตตาประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ปฏิบัติตนตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ประสานงานกับภาคีเครือข่าย ทางศาสนาขับเคลื่อนนำหลักธรรมไปสู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันมีเป้าหมาย และหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากันและท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคน และเกี่ยวกับการรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่างๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไข เพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอน จนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) องค์กรพระพุทธศาสนาและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรตั้งแผนการในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดคน งานที่มีคุณภาพ ด้วยการถอดบทเรียนในการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากมองเป้าหมาย เอกลักษณ์ เอกภาพ อยู่ในสังคม ดำรงชีพ ดำเนินชีวิตในหนทางที่ถูกต้องตามกระบวนการและปัจจัยในการขับเคลื่อนโครงการ ในการที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ

2) องค์กรพระพุทธศาสนาควรพิจารณาการพัฒนาการจัดการงานในโครงการฯ และสร้างกระบวนการการบริหารและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผ่านโครงการจะต้องมีปัจจัยในการสร้างการเรียนรู้ให้บุคคล ให้ก่อให้เกิดเก่งงาน การพัฒนาตน การเกิดทักษะในการขับเคลื่อนโครงการ

3) องค์กรพระพุทธศาสนาควรควรพิจารณาสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการขับเคลื่อนโครงการ โดยพิจารณาที่คุณภาพของทุนมนุษย์ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม และจัดทำเป็นคู่มือในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแบบสากล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเป็นรูปธรรม

2) ควรจัดทำเป็นการจัดการความรู้ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแบบพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตใจ องค์กร และสังคม

3) ควรมีการวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสร้าง Best practice เป็นแนวการเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร). (2547). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร. (2564).คุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนหนองจอก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 4(2), 31-41.

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ). (2563). *รูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (ตรีกมล). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอนุวัฒน์ อภิวฑฺโน. (2564). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนวัดหนองไม้เหลือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(1), 37-46.

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *การสร้างความปรองดองแห่งชาติ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร.

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม*

DEVELOPMENT OF THE RECONCILIATION ENHANCEMENT USING FIVE PRECEPTS OBSERVING VILLAGE PROJECT AS DRIVING MECHANISM IN SAMUTSONGKHAM PROVINCE

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ (ประยูร นนฺทิโย)
Phrakhrupisitphachanat (Prayoon Nandiyo)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษากระบวนการ และนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากพระสังฆาธิการ บุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ผู้นำชุมชน ประชาชนและนักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน ขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) แต่ยังขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 2. กระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พบว่า มีการประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA มีการนำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 3. การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้านทานประกอบด้วย การสงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับศีล 5 พระสงฆ์ร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน จัดทำโครงการกิจกรรมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรมให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; ความปรองดองสมานฉันท์; โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

*Received August 8, 2022; Revised August 16, 2022; Accepted August 16, 2022

Abstract

This research article aimed to study the general condition. the process and presenting the development of reconciliation using 5 Precepts Observing Village Project as driving mechanism, conducted by the qualitative method. Data were collected from 25 key informants who were administrative monks, National Office of Buddhism personnel, community leaders, people and academicians in the field of Buddhist management purposefully selected, with structured in-depth-interview script and from 10 participants in focus group discussion. Data were analyzed by content descriptive interpretation.

Findings were that that 1 . The five precepts observing village project was carried out jointly with network partners, emphasizing understanding for the public and private sectors and general public, driving the project together with the Sub-District People Training Unit (OTTA), but still lacking integrated coordination, lack of systematic record keeping. 2. The process of enhancing reconciliation was found that there was a meeting to plan the drive by using the PDCA principle. The operational results were used to improve and revise in accordance with the Sangha's policy that was operated with government agencies. 3 . Developing reconciliation; the aspect of Dana, giving consisted of helping people with various factors and things to help the villagers to have a good life, focusing on helping people who were in suffering. or having a difficult life, educating people about the 5 precepts. The monks together with the village leaders organized an activity project for people in the community to have a better understanding of Buddhist principles.

Keywords: development; reconciliation; Village project to keep the 5 precepts

บทนำ

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” นี้ กำหนดรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปของการบูรณาการความร่วมมือทั้งจากคณะสงฆ์ ภาคส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน องค์กร สมาคม มูลนิธิ และภาคประชาชน ตลอดทั้งองค์กรเครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนาทุกภาคส่วน ในรูปของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้าน รักษาศีล 5 ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน การสร้างสังคมประเทศชาติให้มีความปรองดอง สมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง

ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบ ร่มเย็น และเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นกรรมการที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้เลขานุการเลือก บุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การปฏิบัติงานในระดับ จังหวัด บรรลุเป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ให้กับคณะกรรมการ ระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน แต่งตั้งคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้โดยสะดวก พร้อมทั้งติดตามประเมินผล นำเสนอข้อบกพร่อง เพื่อการแก้ไขให้มีความสมบูรณ์โดยยิ่งขึ้นไป สนับสนุน ส่งเสริมให้รักษาศีล 5 ในแต่ละระดับเป็นไปด้วยดี แพร่หลาย สร้างทัศนคติที่ดี และสร้าง ความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รักษา พร้อมทั้งให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องอันเกี่ยวข้องกับศีล 5 อย่างต่อเนื่อง สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับ ทราบ เห็นความสำคัญ มีความตระหนัก และสมัครเข้าร่วมโครงการ มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายในจังหวัดส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในจังหวัด และรายงานให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามกรอบระยะเวลา และพิจารณาดำเนินการหรือสั่งการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ในระดับอำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา มีนายอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นประธานกรรมการ มีผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ มี นายกเทศมนตรีในอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ มีผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในอำเภอ เป็นกรรมการ มีกำนันทุกคนในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการ มีปลัดอำเภอในเขตอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคล ในอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ยังคงประสบปัญหาบางประการ อาทิเช่น งานการศึกษาวิจัยของพระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ) (2563) พบว่า มีจุดแข็ง ได้แก่ กระบวนการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เป็นต้น มีจุดอ่อน ได้แก่ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีไม่เพียงพอกับความจำเป็นหรือความต้องการตามสภาพจริง เป็นต้น มีโอกาส ได้แก่ ประชาชน

จำนวนมากยังต้องการความช่วยเหลือหรือการสงเคราะห์จากคณะสงฆ์ เป็นต้น และมีอุปสรรค ได้แก่ สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด 2019 เป็นต้น และจากผลงานวิจัยของพระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร (2564) พบว่า ปัญหาอุปสรรค คือ ขาดกิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมสุขภาพในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ควรสนับสนุนกิจกรรมนันทนาการของชุมชนโดยใช้พื้นที่ของวัดในการจัดกิจกรรม และขาดการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ควรสนับสนุนการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม และงานวิจัยของพระอนุวัฒน์ อภิวฑฺฒโน (2564) พบว่า มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ คือ ด้านหลักประกันชีวิต การทารุณสัตว์ในรูปแบบของกีฬา เช่น วัวลาน ตีไก่ เป็นต้นพระสงฆ์ควรเผยแพร่โทษของการเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์แก่คนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ด้านหลักประกันทรัพย์สิน การลักเล็กขโมยน้อยของมิจฉาชีพที่ไม่ใช่สมาชิกในชุมชนคนในชุมชนควรช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้แก่กัน ด้านหลักประกันครอบครัวตัวอย่างพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่ปรากฏทางสื่อโทรทัศน์และช่องทางโซเชียลมีเดียพ่อแม่หรือผู้ปกครองควรดูแลการบริโภคสื่อของเด็กและเยาวชนในปกครอง พร้อมทั้งให้คำแนะนำบนพื้นฐานของศีลธรรม ด้านหลักประกันสังคม การนินทากันผู้นำชุมชนควรสร้างกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคี ด้านหลักประกันสุขภาพ การดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานสังสรรค์หรืองานรื่นเริงต่าง ๆ พระสงฆ์ควรรณรงค์ให้คนในชุมชนจัดงานรื่นเริงโดยปลอดสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ใน 3 ประเด็นคือ ศึกษาสภาพทั่วไป ศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำผลการวิจัยทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวข้างต้นมาฐานข้อมูลในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงครามให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย กลุ่มผู้ออกนโยบาย ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล กลุ่มผู้ปฏิบัติการ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารโครงการเชิงพุทธ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างความปรองดอง โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูปหรือคน

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผลจากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะดังกล่าวข้างต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถาม และสนทนาให้ได้สาระสำคัญตามการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลาง โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลั่งไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพแวดล้อมภายใน / สภาพแวดล้อมภายนอก	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
	1. มีการประชาสัมพันธ์โครงการที่ดี 2. ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน 3. มีการทำบันทึกความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภายในจังหวัด 4. ดำเนินงานร่วมกันกับภาคีเครือข่าย 5. ขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) 6. เน้นสร้างความเข้าใจกับประชาชน 7. ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี 8. สร้างจิตอาสา และเด็กเยาวชน 9. มีพระนักเผยแผ่ พระธรรมทูต พระสอนศีลธรรม 10. เป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์	1. บางหน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร 2. ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ 3. ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 4. การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า 5. ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ 6. พระสงฆ์ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ 7. ประชาชนขาดความเข้าใจในโครงการฯ 8. ขาดงบประมาณในการดำเนินการโครงการ 9. ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนโครงการ
โอกาส (Opportunity) 1. ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น 2. หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุน 3. ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ 4. มีการประชุมชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน 5. มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงาน 6. นโยบายของคณะสงฆ์ไทยสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล	SO 1. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักศีล 5 2. ขยายโครงการให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน 3. พัฒนาเกณฑ์นำประชาชนส่งเสริมศีล 5	WO 1. ดำเนินการโครงการตามหลัก “บวร” 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมสัมมาชีพแก่ประชาชน 3. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่พระสงฆ์และประชาชน
อุปสรรค (Threat) 1. สภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย 2. ประชาชนขาดความเข้าใจในการดำเนินงานตามโครงการ 3. สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 4. สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว 5. รูปแบบการทำงานตามสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานราชการ 6. ความเสื่อมศรัทธาของประชาชน	ST 1. จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน 2. เสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน 3. มอบรางวัลแก่ชุมชนที่มีผลงานดีเด่น	WT 1. เทศน์สอนประชาชนเป็นประจำทุกวันพระ 2. จัดทำแผ่นป้าย เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์รณรงค์โครงการ 3. รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของโครงการ

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดแข็ง หลายประการคือ มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน และให้เห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งทำบันทึกความร่วมมือร่วมกันในการผลักดันโครงการให้เป็นรูปธรรม และขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) เป็นแม่งานหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยยึดหลักการดำเนินงาน 8 ด้านคือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม เบื้องต้นนั้นได้รับยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากบัญชาของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ที่มีความประสงค์ต้องการให้ประชาชนในชาติ มีความปรองดองสมานฉันท์ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ไม่ติดยาเสพติดและลุ่มหลงในอบายมุข โดยมีการรณรงค์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รักษาศีล 5 เป็นนโยบายของมหาเถรสมาคม ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นแนวทางในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยขั้นตอนแรกนั้นกำหนด “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เป็นนโยบายของจังหวัด

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดอ่อน คือ มีบางหน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ พระสงฆ์ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ ประชาชนขาดความเข้าใจในโครงการฯ ขาดงบประมาณในการดำเนินการโครงการ ขาดบุคคลากรที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนโครงการ

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีโอกาส คือ ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น มีผู้อุปถัมภ์วัดและพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น บ้าน วัด และชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพอเพียง บ้าน วัด และชุมชน ช่วยเหลืองานและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หน่วยงานของภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมของพระสงฆ์อย่างเต็มที่ ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ ให้ความเคารพยำเกรง และสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ ประชาชนคอยให้การสนับสนุน และปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม และพระสงฆ์เป็นอย่างดี ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรสงครามนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อถือศรัทธาในตัวพระสงฆ์ กิจกรรมใด ๆ ที่วัดเป็นผู้ดำเนินงานจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงเป็นโอกาสและช่องทางสำคัญในการพัฒนางานได้ทุกประเภท มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงานทั้งในส่วนของงานเอกสาร การจัดทำฐานข้อมูล และการสื่อสารต่าง ๆ ประกอบกับที่คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามมีบุคลากรสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อยู่จำนวนมากเป็นทุนอยู่แล้ว นี้จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของคณะสงฆ์

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีอุปสรรค คือ ภาวะเศรษฐกิจมีการถดถอยเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดความเครียด ลักษณะทางสังคมเป็นกึ่งเมือง กึ่งชนบท พฤติกรรมการ

ดำเนินวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเร่งรีบ ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภัยต่อประชาชน และเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งสำหรับองค์กรคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพราะรัฐบาลโดยศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กำหนดมาตรการป้องกัน โดยงดจัดกิจกรรมที่รวมคนจำนวนมากทุกรูปแบบ ส่งผลให้กิจกรรมต่าง ๆ หยุดชะงัก สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่มีผู้สูงอายุอยู่ร่วมบ้าน ทำให้คนรุ่นใหม่หลงลืมความสำคัญของผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้สูงอายุไม่ได้รับการยกย่องจากสังคมเหมือนเดิม โดยเฉพาะผู้ที่เคยเป็นข้าราชการตำแหน่งสูงซึ่งเคยมีอำนาจและบริวารแวดล้อม เมื่อเกษียณอายุราชการ อาจเสียดายอำนาจและตำแหน่งที่เสียไป เยาวชนและหนุ่มสาวหลายคนมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้สูงอายุ เห็นคนรุ่นเก่าล้าสมัย พูดไม่รู้เรื่องและไม่มีประโยชน์ ดังกล่าวนี้ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจากคนรุ่นใหม่

2. กระบวนการในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

กระบวนการวางแผนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. ประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA ของ เดมมิ่ง 2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการฯ ระยะยาว 3. ประกาศเป็นนโยบายสำคัญของจังหวัด 4. ดำเนินการส่งเสริมความปรองดองในรูปแบบของคณะกรรมการทุกภาคส่วน 5. ชุมชนมีการร่วมการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน นำไปสู่การปฏิบัติและติดตามผล 6. การจัดทำแผนการเงินอย่างเป็นระบบ 7. เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ร่วมพัฒนา ร่วมวางแผน

กระบวนการการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผลในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ 2. ดำเนินการตามหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) หลักความเสียสละ 3. จัดกิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระ มีการแลกเปลี่ยนความคิดในเรื่อง ของศีล 5 4. ให้ความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทั้งภาคฝ่ายปกครอง องค์กร และชุมชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 5. ดำเนินการให้ประชาชนในพื้นที่มีศีล มีสุข มีความประดอง และสมานฉันท์ ผ่านการดำเนินงานของ อปต. 6. ดำเนินการร่วมกันระหว่าง วัด ส่วนราชการ สถานศึกษา ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน องค์กร ภาคเอกชน

กระบวนการการตรวจสอบในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. การสร้างตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมในโครงการที่ชอบด้วยกฎหมาย และถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม 2. ยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ที่สามารถตรวจสอบได้ 3. การตรวจความเรียบร้อยและคอยควบคุมการดำเนินงานอยู่เสมอ 4. มีการประชุมติดตามผลการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 5. การตรวจสอบ วัด และประเมินผลโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นการประเมินผลการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกกิจกรรม ทุกมิติ ทุกด้าน 6. รายงานความคืบหน้าผลการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ 7. คณะสงฆ์เป็นแม่งานหลักในการติดตามการดำเนินโครงการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงานตามเป้าหมายโครงการ 8. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

กระบวนการการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไขในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. นำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 2. นำผลการปฏิบัติมาพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ และขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ 3. สร้างสังคมสันติสุขให้เกิดขึ้นครอบคลุมทั้งจังหวัด 4. พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีศีล มีสุข 5. ประชาชนได้รับการพัฒนานิสัยที่ดีขึ้น รักการนั่งสมาธิ รักษาศีล รักความสะอาด พูดจาไพเราะ 6. จัดประชุม พบปะ รวมกลุ่มหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ 7. การปรับปรุงแก้ไขวิธีดำเนินงานตามมาตรการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา โควิด 19 8. อัพเดทข้อมูลต่างๆ ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

3. การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทานประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์สงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี 2. เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก 3. ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับศีล 5 4. ให้กำลังใจแก่ประชาชนที่ประสบทุกข์ 5. เน้นความเท่าเทียม และเสมอภาค 6. ส่งเสริมสัมมาชีพให้แก่ประชาชน 7. ส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามในการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน 8. ได้รับการสนับสนุนโครงการ จากพุทธศาสนิกชน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านปิยวาจาประกอบด้วย 1. เน้นการสื่อสารด้วยความเป็นมิตร 2. เน้นพูดให้กำลังใจประชาชนและใช้ถ้อยคำที่สุภาพ 3. เน้นสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง 4. ใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน ไม่หยาบคาย ไม่กระด้างกับประชาชน 5. การพูดต่อ

กันด้วยความจริงใจ ทุกคำพูดออกมาจากความหวังดีด้วยใจจริง 6. พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ 7. พูดสอดแทรกธรรมะหรือหลักธรรมหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอัตถจริยาประกอบด้วย 1. มีความเป็นจิตอาสา กล้าที่จะออกมาช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนในชุมชนของตน 2. มุ่งการสร้างประโยชน์ต่อส่วนร่วมเพื่อสร้างความสงบสุขของสังคมและความเจริญของชุมชน 3. ยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ลดความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีปรองดอง สมานฉันท์ 4. ร่วมกันกับหน่วยงานรัฐที่มีข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการ 5. มุ่งแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างสันติสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม 6. พระสงฆ์เป็นหลักในการแก้ไขและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของประชาชน 7. บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสมานัตตาประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ปฏิบัติตนตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ประสานงานกับภาคีเครือข่าย ทางศาสนาขับเคลื่อนนำหลักธรรมไปสู่ประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ 3. พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ดี ทั้งทางธรรมและทางโลก 4. พระสงฆ์ร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน จัดทำโครงการกิจกรรมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรมให้มากขึ้น 5. ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชน อย่างสม่ำเสมอ 6. ทุกคนในหมู่บ้าน ยึดมั่นในศาสนา ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม เป็นต้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น ๆ มีความสงบสุข 7. พระสงฆ์ต้องมีการรับฟังเสียงจากชุมชน มีเหตุผลรู้ประโยชน์ ไม่งมงาย เห็นแก่พวกพ้อง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีจุดแข็ง หลายประการคือ มีการดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่าย เน้นสร้างความเข้าใจแก่ภาครัฐ เอกชน และประชาชน และให้เห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งทำบันทึกความร่วมมือร่วมกันในการผลักดันโครงการให้เป็นรูปธรรม และขับเคลื่อนโครงการร่วมกับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) เป็นแม่งานหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ โดยยึดหลักการดำเนินงาน 8 ด้านคือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม มีจุดอ่อน คือ มีบาง

หน่วยงานไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ขาดการประสานในการปฏิบัติงานแบบบูรณาการ ขาดการบันทึกเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การรายงานทุกไตรมาสเกิดความล่าช้า ความซ้ำซ้อนของโครงการ และผู้รับผิดชอบ มีโอกาส คือ ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น มีผู้อุปถัมภ์วัด และพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น บ้าน วัด และชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพอเพียง บ้าน วัด และชุมชน ช่วยเหลืองานและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากรที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมของพระสงฆ์อย่างเต็มที่ ประชาชนไว้ใจในตัวพระสงฆ์ ให้ความเคารพยำเกรง และสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อยู่จำนวนมากเป็นทุนอยู่แล้ว นี้จึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของคณะสงฆ์ มีอุปสรรค คือ ภาวะเศรษฐกิจมีการถดถอยเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดความเครียด ลักษณะทางสังคมเป็นกึ่งเมือง กึ่งชนบท พฤติกรรมการดำเนินวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเร่งรีบ ให้ความสำคัญกับเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภัยต่อประชาชน และเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งสำหรับองค์กรคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สถานการณ์ระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 หรือCovid-19 เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (ตรีกมล) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า การนำศีล 5 มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้นสามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคม แนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวดิ่ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา

กระบวนการวางแผนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 1. ประชุมวางแผนการขับเคลื่อน โดยใช้หลัก PDCA ของ เดมมิ่ง 2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการฯ ระยะยาว กระบวนการการนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผลประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ 2. ดำเนินการตามหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) หลักความเสียสละ กระบวนการการตรวจสอบ ประกอบด้วย 1. การสร้างตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมในโครงการที่ชอบด้วยกฎหมาย และถูกต้องตามหลักคุณธรรมจริยธรรม 2. ยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการการปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไข ประกอบด้วย 1. นำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ที่ได้จัดทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐ 2. นำผลการปฏิบัติมาพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ และขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันพระปกเกล้า ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดอง

แห่งชาติ” ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย และ ส่วนที่สองคือ ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ คือ 1. รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย 2. ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

การพัฒนาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านทานประกอบด้วย 1. คณะสงฆ์สงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยและสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้อยู่ดี กินดี 2. เน้นการสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบทุกข์ หรือมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ด้านปิยวาจาประกอบด้วย 1. เน้นการสื่อสารด้วยความเป็นมิตร 2. เน้นพูดให้กำลังใจประชาชนและใช้ถ้อยคำที่สุภาพ ด้านอัตถจริยาประกอบด้วย 1. มีความเป็นจิตอาสา กล้าที่จะออกมาช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ประชาชนในชุมชนของตน 2. มุ่งการสร้างประโยชน์ต่อส่วนร่วมเพื่อสร้างความสงบสุขของสังคมและความเจริญของชุมชน ด้านสมานัตตาประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ปฏิบัติตนตามพระวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ประสานงานกับภาคีเครือข่าย ทางศาสนาขับเคลื่อนนำหลักธรรมไปสู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันมีเป้าหมาย และหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากันและท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคน และเกี่ยวกับการรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่างๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไข เพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอน จนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) องค์กรพระพุทธศาสนาและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรตั้งแผนการในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดคน งานที่มีคุณภาพ ด้วยการถอดบทเรียนในการเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จากมองเป้าหมาย เอกลักษณ์ เอกภาพ อยู่ในสังคม ดำรงชีพ ดำเนินชีวิตในหนทางที่ถูกต้องตามกระบวนการและปัจจัยในการขับเคลื่อนโครงการ ในการที่จะนำพาชีวิตไปสู่ความสำเร็จ

2) องค์กรพระพุทธศาสนาควรพิจารณาการพัฒนาการจัดการงานในโครงการฯ และสร้างกระบวนการการบริหารและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผ่านโครงการจะต้องมีปัจจัยในการสร้างการเรียนรู้ให้บุคคล ให้ก่อให้เกิดเก่งงาน การพัฒนาตน การเกิดทักษะในการขับเคลื่อนโครงการ

3) องค์กรพระพุทธศาสนาควรควรพิจารณาสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการขับเคลื่อนโครงการ โดยพิจารณาที่คุณภาพของทุนมนุษย์ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม และจัดทำเป็นคู่มือในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแบบสากล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเป็นรูปธรรม

2) ควรจัดทำเป็นการจัดการความรู้ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแบบพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาจิตใจ องค์กร และสังคม

3) ควรมีการวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสร้าง Best practice เป็นแนวการเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร). (2547). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอภิวัชร์ อภิวชฺชโร. (2564).คุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนหนองจอก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 4(2), 31-41.

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ). (2563). *รูปแบบการสงเคราะห์ประชาชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (ตรีกมล). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอนุวัฒน์ อภิวฑฺโน. (2564). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของชุมชนวัดหนองไม้เหลือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(1), 37-46.

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *การสร้างความปรองดองแห่งชาติ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร.

APPROPRIATE DHAMMA FOR THE GOOD LEADERS OF THE COUNTRIES IN BUDDHIST POINT OF VIEW*

ธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้นำที่ดีของประเทศในมุมมองชาวพุทธ

Mithila Chowdhury, Boonton Dockthaisong, Sman Ngamsnit
มิถิลา โชว์ดูรี, บุญทัน ดอกไธสง, สมาน งามสนิท
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: mithilanpf@yahoo.com

บทคัดย่อ

This academic article refers to the good leaders of the countries that are very important to their countries because they can lead the countries to be the developed countries, prosperity, peaceful and happiness for the citizen. Our world today is very complicated, confused and competitive. Many countries try to take advantage over one's another both in legal ways and illegal ways. So, the good leaders of the countries are highly in need of every country. In Buddhist point of view, the good leaders of the countries can be created by Appropriate Dhamma.

Findings of this academic article were: 1) Three Necessary Dhamma for the good leaders of the countries in the Buddhist Point of View, namely, (1) *Rāja – dhamma 10* or virtues or duties of the king, virtues of ruler or leaders of the countries, (2) *Rāja – saṅgaha – vatthu* 4 or principles by which the king supports his people and *(3) No Agati 4* or no bias, no prejudice, no wrong course of behavior, 2) Dhamma for Key Success and Accomplishment: *Iddhipadā 4* or path of accomplishment and 3) Dhamma for Sustainable Growth: *Buddha – ovāda 3* or Three Admonitions or Exhortations of the Buddha.

Keywords: Appropriate Dhamma; Good Leaders of the Countries; Buddhist Point of View

*Received July 13, 2021; Revised September 11, 2021; Accepted September 13, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ได้กล่าวถึงผู้นำที่ดีทั้งหลายของประเทศต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศนั้น ๆ เพราะเขาทั้งหลายจักได้สามารถนำพาประเทศของเขาไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มั่งคั่ง สงบสันติภาพและอยู่อย่างมีความสุขเพื่อประชาชน โลกเราทุกวันนี้มีความซับซ้อน สับสน และมีการแข่งขันกันสูงมาก ประเทศต่าง ๆ มากมาย พยายามเอาเปรียบแย่งชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งในทางถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ดังนั้น ผู้นำที่ดีของประเทศเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างสูงมากในทุกประเทศ ในมุมมองของชาวพุทธ ผู้นำที่ดีของประเทศต่าง ๆ สามารถสร้างได้โดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสม บทความวิชาการนี้ ได้พบว่า 1) ธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้นำที่ดีของประเทศต่าง ๆ ในมุมมองชาวพุทธ 3 ประการคือ (1) ทศพิธราชธรรม – คุณธรรมของผู้ปกครองหรือธรรมของพระราชา 10 ประการ (2) ราชสังควัตถุ 4 - หลักการสังเคราะห์ประชาชนของพระราชา 4 ประการ และ (3) การละเว้นอคติ 4 - พึงละเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติที่ไม่เที่ยงธรรม 4 ประการ 2) ธรรมแห่งความสำเร็จที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายคือ อิทธิบาท 4 และ 3) ธรรมเพื่อการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน คือ พุทธโอวาท 3 อันเป็นประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ 3 ประการ

คำสำคัญ: ธรรมที่เหมาะสม; ผู้นำที่ดีของประเทศต่าง ๆ; มุมมองชาวพุทธ

Introduction

Leaders are the most valuable asset of every country and the world, especially the good leaders but the evil leaders are the most dangerous and disaster of the countries and the world. Our world today is very complicated, confused and competitive. Many countries try to take advantage to the other countries both in legal ways and ill – legal ways. So, every country should need the good leaders for their countries. The leaders of the countries mean the king, queen, president, prime – minister or any names are equivalent to the leaders of the countries. The leaders and citizens should understand the three kinds of supremacy (**Ā**dhipateyya) as follows: 1) Att**ā**dhipateyya: supremacy of oneself or self – dependence ; putting the prime importance on one's own self, position, reputation, or status ; acting in view of one's self and what relates to oneself ; on the wholesome side, it means abandoning evil actions and cultivating the good out of a sense of self –respect., 2) Lok**ā**dhipateyya: supremacy of the world or public opinion ; putting the prime importance on worldly values ; wavering in face of criticism and praise ; operating on the basis of what pleases the group, seeking popularity or fearing censure ; on the wholesome side, it refers to avoiding evil

actions and cultivating the good in deference to the opinions of the community and 3) Dhammādhipateyya: supremacy of Dhamma or righteousness, rule of the Dhamma, rule of the true law ; putting the prime importance on principles, truth, righteousness, virtue and reason ; operating on the basis of what has been learned and verified against the facts ; acting on views that have been extensively and clearly investigated and considered to the best of one's wisdom and integrity to be righteous and for the sake of goodness ; on a general level, it means acting out of respect for established principles, laws, rules and regulations.

Also, bearing these three kinds of supremacy in mind, a responsible good leader of the countries in Buddhist Point of View should have the qualification and appropriate Dhamma to rule, administrate and control their countries in order to be the civilized and developed countries. (Dīghanikāya Volume III. 220, Siam Pāli Tapiṭaka 11/228/231, 20/479/186, P.A. Payutto, 2005). When the good leaders of each country apply the Appropriate Dhamma for their countries, their people will have the huge benefits about the good quality of life, prosperity and happiness.

Necessary dhamma for the good leaders of the countries in the Buddhist point of view

There are many Dhammas, but specially the appropriate Dhamma for the leaders of the countries in the Buddhist Point of View in the academic article has three Dhammas: 1) Rāja – dhamma 10, 2) Rāja – saṅgaha – vatthu 4 and 3) No Agati 4 as follows.

1. Rāja – dhamma 10: virtues or duties of the king, royal virtues, virtues of ruler or the leaders of the countries.

Being endowed with the ten legal qualities: to have the ten qualities of a Righteous ruler or king or the leaders of the countries as follows.

1.1 Dāna: charity, generosity, sharing with people; he is a benefactor in that he rules or works to give, not to take; he devotes himself to administering services and providing welfare and aid for the people to ensure their well-being, convenience and safety; he renders assistance to those in distress and difficulty and supports those who have done well.

1.2 Sīla: high moral character, maintaining good conduct; he is impeccable in conduct and restrained in actions and speech; he does only good actions and upholds his honor; he sets an example for the people, commands their respects and is free from any cause for contempt.

1.3 Pariccāga: self – sacrifice, working selflessly; he is capable of sacrificing personal comfort, even his own life, for the benefit of the people and the peace and stability of the country.

1.4 Ājjava: integrity, working honesty; he is honest and upholds the truth; he is free of deceit and upright in his dealings; he is sincere and does not deceive the people.

1.5 Maddava: kindness, deporting himself with gentleness and congeniality; his bearing is not arrogant, rude, harsh or conceited; he has nobility and dignity that are based on a polite and gentle manner, inspiring devotion and loyalty but not without awe.

1.6 Tapa: self – control, rejecting indulgence through austerity; he destroys defilements and cravings and does not allow them to control his mind; he can restrain his mind and does not allow it to become lost in sensual pleasure and debauchery; he is simple and regular in life – style, and dedicated to the fulfillment of duty.

1.7 Akkodha: not – fury, adhering to reason, not anger; he is not given to fiery outbursts and does not make judgements or act out of anger, but has a heart of goodwill, suppressing anger; he judges and acts righteously with a mind that is subtle and calm.

1.8 Avihiṁsā: non oppression, bringing tranquility through nonviolence; he does not let his power go to his head or use it to repress his subjects; he is kind; he does not find a pretext for punishing a subject out of vindictiveness and hatred.

1.9 Khanti: forbearance, overcoming difficulties with patience; he endures a heavy work load and perseveres in the face of tiredness; no matter how difficult or depressing the work may be, he does not give in; no matter how much he is provoked or ridiculed, or with whatever harsh and abrasive words, he does not despair; he refuses to abandon a task that is rightfully done.

1.10 Avirodhana: conformity to the laws, not doing that which strays from righteousness ; he does not transgress the principles of public administration that are based on the welfare, happiness and righteousness of the people and the country ; he does not oppose what the people rightfully desire ; he does not stand in the way of those activities which are for the common good ; he establishes himself firmly in righteousness, steadfast and unwavering in the face of pleasant and unpleasant words, gain and loss, desirable and undesirable conditions ; he is firmly established in righteousness principles and does not deviate from or subvert them – both in judicial terms, namely [the administration of] justice, and in regulatory terms, namely [the observation of] regulations, formalities and administrative principles, including good customs and traditions. (Jātaka Volume V. 378, Siam Pāli Tapiṭaka 28/240/86, P.A. Payutto, 2005).

2. Rāja – saṅgaha – vatthu 4: a ruler's bases of sympathy, royal acts of doing favours, virtues making for national integration.

Effecting the royal benefactions: he supports the people, allowing them to live in unity and harmony, with the four rāja – saṅgaha – vatthu 4 (principles by which a king supports his people) as follows.

2.1 Sassamedha: shrewdness in promoting agriculture; he is skilled in agronomic policies and promotes agricultural activity which brings about bountiful crop yields.

2.2 Puriamedha: shrewdness in promoting government officials and encouragement; he is clever at making policies for supporting government officials by, for example, encouraging honest and capable officials and providing them with adequate social benefits.

2.3 Sammāpāsa: a bond to bind people's hearts, act of doing a favor consisting in vocational promotion as in commercial investment, bonding the people together; he assists the people with policies that support their livelihood by, for example, providing funds from which the poor may borrow to set themselves up in commerce or start business operations, thereby eliminating an economic disparity that is so wide as to cause rifts among the people.

2.4 Vājapeya: kindly and convincing speech, impressive speech; he knows how to speak, clarify and advise; he takes an interest in greeting people of all levels and inquiring about their welfares; his speech is pleasant to the ear,

worth listening to, reasoned, well – founded and useful; it leads the way to constructive action, to solution of problems, to increased harmony, and to mutual understanding, trust and respect. (Saṁyuttanikāya Volume I. 76, Aṅguttaranikāya Volume II. 42, Siam Pāli Tapiṭaka 15/351/110, 21/39/54, 23/91/152, 25/205/246, P.A. Payutto, 2005).

3. No Agati 4: no bias, no prejudice, no wrong course of behavior.

Avoiding the biases: when an administrator is carrying out his functions, he should not allow the four biases, or deviations from righteousness, to interfere as follows.

3.1 Chadagāti: biased conduct on account of like, prejudice caused by love
or desire, partiality.

3.2 Dosāgati: biased conduct on account of dislike, prejudice caused by hatred or enmity.

3.3 Mohāgati: biased conduct on account of delusion, prejudice caused by foolishness or stupidity.

3.4 Bhayāgati: biased conduct on account of timidity, prejudice caused by fear. (Dīghanikāya Volume III. 182, 228, Aṅguttaranikāya Volume II. 8, Siam Pāli Tapiṭaka 11/176/196, 21/17/23, P.A. Payutto, 2005).

Dhamma for success and accomplishment

Iddhipāda 4: basis of success, path of accomplishment.

The principles of success: practicing according to the four conditions that lead to the success of any undertaking, known as the Iddhipāda 4 as follows.

1) Chanda: aspiration, having a heart of zeal; to be keen to do something and to do it for the love of it; to wish to bring an activity or task to its optimum fruition, not simply doing it to get it out of the way or merely for reward or material gain.

2) Viriya: exertion, aspiration, doing with effort; to be diligent and apply oneself to a task with effort, fortitude, patience and perseverance, not abandoning it or becoming discouraged, but striving ever onward until success is attained.

3) Citta: thoughtfulness, dedication committing oneself to the task; to

establish one's attention on the task in hand and do it thoughtfully, not allowing the mind to wander; to apply one's thought to the matter regularly and consistently and do the task or action devotedly.

4) Vīmaṁsā: using wise investigation, reasoning ; to diligently apply wise reflection to example cause and effect within what one is doing and to reflect on, for example, its pros and cons, gains and shortcomings or obstructions. This can be achieved by experimenting, planning and evaluating results, and devising solutions and improvements in order to manage and carry out the activity in hand so as to achieve better results. (Dīghanikāya Volume III. 221, Siam Pali Tapiṭaka 11/231/233, 35/505/292, P.A. Payutto, 2005).

Dhamma for Sustainable Growth

Buddha – ovadā 3: Three Admonitions or Exhortations of the Buddha

The leaders of the countries who want their countries have Sustainable Growth, they should keep in mind and implement with patience, calmness, not to oppress, not to accuse, perseverance in doing this Main Principles of Buddhism as follows.

1) Sabbpāpassa akaraṇaṁ: not to do bad, not to do evil in words, deeds and thoughts.

2) Kusalassūpasampadā: to do good, to cultivate good in words, deeds and thought.

3) Sacittapariyodapanaṁ: to purify the mind. That is, to get rid of the defilement (such as greed, hatred, delusion.) by meditation for developing concentration and wisdom. (Dīghanikāya Volume II. 49, Siam Pāli Tapiṭaka 10/54/57, 25/24/39).

Body of Knowledge

The Body of Knowledge is derived from this Academic Article: "Appropriate Dhamma for the Good Leaders of the Countries in Buddhist Point of View" is shown below.

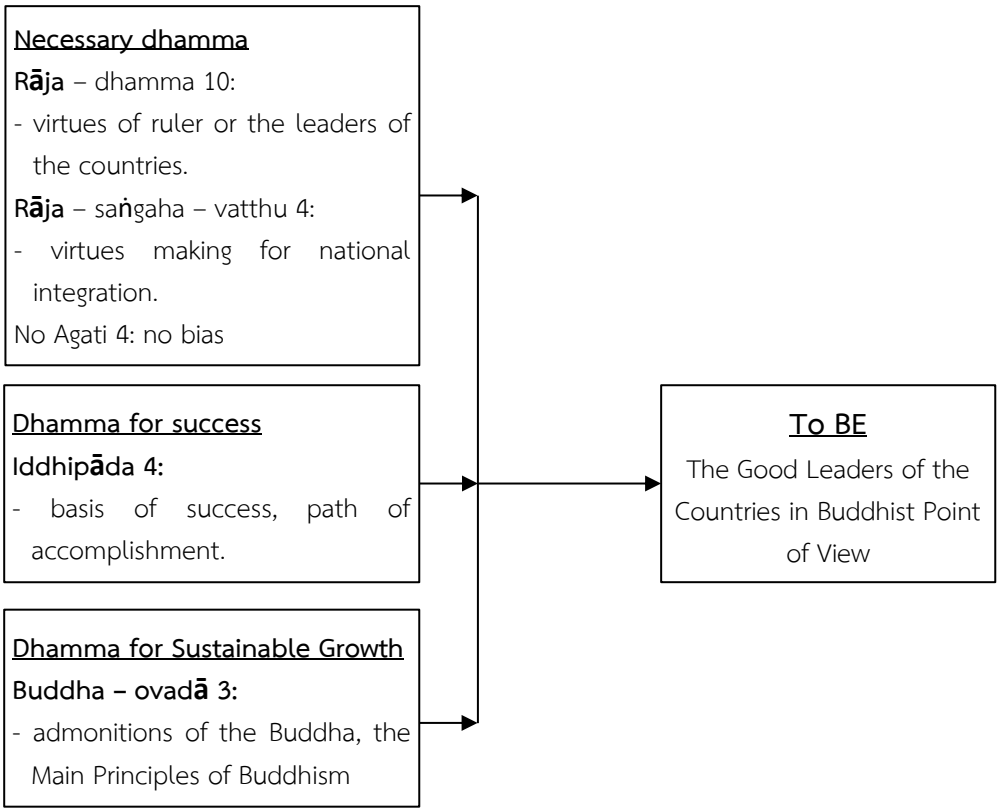

Conclusions

The findings of this academic article can be applied and implemented by Appropriate Dhamma for the good leaders of the countries in the Buddhist point of view as the guideline for betterment of countries about sufficient economy, prosperity, peaceful, good quality of life and happiness in order to get the huge benefits to the people in their countries and the world as follows.

1. Implement the Nescessary Dhamma by 1) Rāja – dhamma 10, 2) Rāja – saṅgaha – vatthu 4 and 3) No Agati 4.

2. Dhamma for Success and Accomplishment by Iddhipadā 4.

3. Dhamma for Sustainable Growth by Buddha – ovadā : The Main Principle of Buddha's Teaching about not to do evil, to do good / to cultivate good and to purify mind.

The good leaders should keep in mind to implement that: 1) Discontent in Moral States and 2) Perseverance in Exertion until the rest of their life(s) for the huge benefits of their countries and people.

References

Buswell & Robert, E. (2004). Encyclopedia of Buddhism. USA.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2 0 1 7). *Common Buddhist Text Guidance and Insight from The Buddha.* Bangkok: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Payutto, P.A. (2005). *A CONSTITION FOR LIVING.* Bangkok: Sahadhammika.

_____. (2003). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Sahadhammika.

Siam Pāli Tapitaka. (1917). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

การประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*

APPLICATION OF DESIGN THINKING IN PUBLIC POLICY PROCESS

ยศกร วรรณวิจิตร
Yosakorn Wannawijit.
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
Rajamangala University of Technology Tawan-ok
Corresponding Author E-mail: yosakorn_wa@rmutto.ac.th

บทคัดย่อ

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นการคิดแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์จากมุมมองของผู้ใช้งาน เน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาให้กับมนุษย์ ผู้ออกแบบนโยบายสามารถนำการคิดเชิงออกแบบมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะได้ใน 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการระบุประเด็นปัญหาและวาระนโยบาย โดยการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง (Empathize) ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์และสนทนา แล้วตั้งกรอบปัญหา (Define) ให้ชัดเจนเพื่อหาแนวทางแก้ไข 2) ขั้นการก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation) สามารถนำการระดมสมอง (Ideate) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบาย โดยให้กลุ่มคนที่หลากหลายรวมถึงประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา จากนั้นสร้างต้นแบบนโยบาย (Prototype) นำนโยบายไปทดสอบ (Test) ก่อนการประกาศใช้นโยบายจริง การประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ จะทำให้กระบวนการนโยบายสาธารณะมีขั้นตอนเพิ่มขึ้นอีก 1 ขั้นตอน คือการทดสอบนโยบาย (Policy Testing) ซึ่งน่าจะทำให้การกำหนดนโยบายสาธารณะสามารถแก้ไขปัญหาให้ประชาชนได้ตรงจุดมากขึ้น

คำสำคัญ: การคิดเชิงออกแบบ; นโยบายสาธารณะ; กระบวนการนโยบายสาธารณะ

*Received September 5, 2021; Revised September 14, 2021; Accepted September 20, 2021

Abstract

Design Thinking is a creative problem-solving concept from the user's point of view. The emphasis is on actions to find solutions to human problems. Policy designers can apply design thinking to the public policy process in two steps: 1) Problem Identification and Agenda Setting; Using participant observations, interviews, and conversations to gain a thorough understanding of the target group (Empathize). Then set the problem framework (Define) to find solutions. 2) Policy Formulation: Brainstorming (Ideate) can be applied in the analysis of policy alternatives by allowing diverse groups of people, including stakeholders, to come forward with alternative solutions. Then create a policy model (Prototype) and bring the policy to test before the policy announcement. Application of design thinking in the public policy process will increase the process of public policy by one step, namely policy testing, which should allow public policy formulation to be able to solve problems for people more precisely.

Keywords: Design Thinking; Public Policy; Public Policy Process

บทนำ

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและการออกแบบสถาปัตยกรรมในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ 1960 (Rowe, 1991) และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาว่าเป็นวิธีการสำหรับการพัฒนานวัตกรรมสำหรับองค์การ (Dolata & Schwabe, 2016) ในปัจจุบันการคิดเชิงออกแบบได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการระบุประเด็นปัญหาสังคมที่ซับซ้อน การบริหารจัดการองค์การ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเชิงกลยุทธ์ (Laferriere et al., 2019) บริษัทระดับโลกหลายบริษัท เช่น Toyota, Starbucks (Beckman & Barry, 2007) และ Apple (Thomke & Feinberg, 2010) ได้นำเอาหลักการของการคิดเชิงออกแบบไปใช้ในการแสวงหานวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและตอบโจทย์ของธุรกิจแห่งโลกอนาคต การคิดเชิงออกแบบได้มีพัฒนาการทางทฤษฎีมามากกว่า 50 ปี แต่อย่างไรก็ตามนักคิดเชิงออกแบบ (Design Thinkers) กับผู้กำหนดนโยบาย (Policymakers) ยังไม่ได้มีความร่วมมือกันในการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบไปใช้ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Pattnaik & Banerjee, 2020) แม้ว่าการคิดเชิงออกแบบจะมีศักยภาพสูงมากในการนำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะก็ตาม (Shergold, 2015)

โดยปกติกระบวนการออกแบบนโยบายสาธารณะมักจะให้ความสำคัญกับตัวแสดงหลักทางการเมือง ได้แก่ สมาชิกสภานิติบัญญัติ ข้าราชการระดับสูง สมาคมอาชีพและนักวิ่งเต้น (Lobbyists) (Scott, 2018) ประชาชนทั่วไปแทบจะไม่ได้รับทราบถึงกระบวนการนโยบายจนกระทั่งนโยบายของรัฐบาลถูกนำมาใช้ (Mintrom, 2016) แนวทางดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีและแนวปฏิบัติของสำนักประจักษ์นิยมดั้งเดิมในทางสังคมศาสตร์ ที่เน้นบทบาทของผู้ชำนาญการในภาครัฐในการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ และพยายามลดหรือกำจัดความคิดเห็นสาธารณะ (แก้วคำ ไกรสรพงษ์, 2558) จึงเป็นเหตุผลว่านโยบายสาธารณะจำนวนมากไม่สามารถตอบสนองความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริง มีนักวิชาการไทยได้ศึกษาและย้ำให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว เช่น ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์และคณะ (2560) ได้ศึกษาโครงการช่วยเหลือเกษตรกรของรัฐบาลไทย พบว่าโครงการยังไม่ตอบสนองความต้องการของเกษตรกร ประชาชนมีความรู้สึกถูกกีดกันเชิงนโยบาย เพราะรัฐบาลไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้ได้รับสิทธิประโยชน์ และการศึกษาของกอปรกมล ศรีภิรมย์และปาลีรัตน์ วงศ์ฤทธิ์ (2561) พบว่าการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทยยังไม่สามารถดำเนินงานให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายอย่าง และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายต่าง ๆ ยังมีน้อย เป็นต้น

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาแนวทางในการนำการคิดเชิงออกแบบไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะมากขึ้น อันจะส่งผลให้นโยบายต่าง ๆ ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงประเด็น โดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา สรุปเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะของไทย

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ได้ปรากฏในงานวรรณกรรมครั้งแรกในหนังสือเรื่อง “The Sciences of Artificial” ของ Herbert A. Simon โดยเขาได้สรุปว่ากิจกรรมทางปัญญาที่ให้ผลผลิตเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุ โดยพื้นฐานแล้วไม่มีความแตกต่างจากการคิดค้นวิธีการรักษาผู้ป่วย หรือการคิดค้นนโยบายสวัสดิการสำหรับการบริการประชาชนของรัฐ (Simon, 1969) การคิดเชิงออกแบบเป็นการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เน้นการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้จากการทดลอง การคิดสร้างสรรค์ และการทดสอบกับผู้ใช้เพื่อเรียนรู้และลดข้อผิดพลาด ให้สามารถพัฒนาความคิดและทางออกใหม่ที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ การออกแบบโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางไม่ใช่เรื่องใหม่ในศาสตร์การออกแบบ แต่เป็นหนึ่งในแนวทางการทำงานเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ดีที่สุด การออกแบบโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานานโดย

โรงเรียนสอนออกแบบและบริษัทออกแบบชั้นนำของโลก จนมาถึงช่วงทศวรรษที่ 1990 David Kelley Tim Brown และ Roger Martin ได้คิดคำว่า “Design Thinking” หรือ “การคิดเชิงออกแบบ” ขึ้นมาอย่างเป็นทางการ (ไปรมา อิศรเสนา ณ อยุธยา และชูจิต ตรีรัตนพันธ์, 2560)

การคิดเชิงออกแบบให้ความสำคัญกับการรวมเอาทัศนคติของประชากรหรือผู้ใช้งานเข้าไปในการนิยามประเด็นปัญหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหาดังกล่าวมากขึ้น และมุ่งความสนใจไปยังวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมยิ่งขึ้น (Fung, 2006) ดังนั้นกระบวนการคิดเชิงออกแบบจึงส่งเสริมให้ผู้ใช้งาน นักออกแบบนโยบาย และบุคลากรของหน่วยงานในภาครัฐได้ทำงานร่วมกันแบบวนซ้ำ ทักษะที่สำคัญที่สุดของนักคิดเชิงออกแบบ (Design Thinker) คือการจินตนาการถึงโลกในมุมมองที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของผู้ร่วมงาน ลูกค้า ผู้ใช้งาน และผู้ใช้บริการทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Brown, 2008) การคิดเชิงออกแบบจึงไม่ได้เริ่มจากข้อสันนิษฐานของคำตอบที่รู้ดีอยู่แล้ว แต่เป็นการค้นหาประเด็นปัญหาโดยให้ผู้ใช้บริการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น การคิดเชิงออกแบบได้ถูกพัฒนาไปหลายแนวทาง แต่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วโลก คือ กระบวนการคิดเชิงออกแบบของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford d.school) ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ (The d.school, 2010)

1) การเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง (Empathize) คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะปัญหาที่นักคิดเชิงออกแบบไปช่วยแก้มักเป็นปัญหาของบุคคลอื่น จึงต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่ากลุ่มเป้าหมายที่ต้องการแก้ไขปัญหาให้นั้นคือใคร สิ่งที่เขาต้องการและให้ความสำคัญคือสิ่งใด นักคิดเชิงออกแบบจึงต้องเข้าไปสังเกตการณ์ มีส่วนร่วมในประสบการณ์ตรง พูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย กระบวนการทำงานของนักคิดเชิงออกแบบจะเริ่มคิดแบบผู้เริ่มต้น (Beginner’s Mindset) ละทิ้งประสบการณ์ที่สั่งสมมาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการด่วนตัดสินใจ ดังนั้นนักคิดเชิงออกแบบจะตั้งคำถามกับทุกสิ่ง เป็นผู้รับฟังอย่างตั้งใจ และเพื่อให้การสังเกตมีความลึกซึ้งมากขึ้น นักคิดเชิงออกแบบจะถามคำถาม 3 ประเภท คือ อะไร อย่างไร และทำไม อันจะช่วยให้สามารถค้นหาปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

2) การตั้งกรอบปัญหา (Define) คือ หัวใจหลักของการคิดเชิงออกแบบ ขั้นตอนนี้จะทำให้นักคิดเชิงออกแบบมองเห็นปัญหาสำคัญที่จะต้องมุ่งเน้นหาทางแก้ไขได้อย่างชัดเจน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาให้กลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด การตั้งกรอบปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อนักคิดเชิงออกแบบสังเคราะห์สิ่งที่ค้นพบในขั้นตอนแรก ไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และนำความเข้าใจที่ลึกซึ้งนี้มาตั้งโจทย์ปัญหาที่จะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติ กรอบปัญหาที่ดีต้องมุ่งไปที่ประเด็นสำคัญ ไม่กว้างจนเกินไป สามารถจุดประกายความคิดจากคนในทีม เปิดกว้างต่อการระดมความคิด ช่วยวางขอบเขตการทำงานที่เป็นไปได้ในเวลาที่มีอยู่จำกัด

3) การระดมความคิด (Ideate) คือ การสร้างสรรค์แนวทางที่จะตอบโจทย์ปัญหาที่หลากหลายและต่างไปจากกรอบแนวคิดเดิม เป้าหมายของการระดมความคิดคือการได้ทั้ง

“ปริมาณ” และ “ความหลากหลาย” ของวิธีการแก้ปัญหา เครื่องมือที่สำคัญคือการตั้งคำถาม “เราจะ... ได้อย่างไร” การตั้งคำถามควรเริ่มต้นจากคำถามที่กว้างพอที่จะก่อให้เกิดวิธีคิดแก้ปัญหาแบบใหม่ ๆ แต่ก็แคบพอที่จะก่อให้เกิดความคิดที่เฉพาะเจาะจงและแตกต่าง วิธีการแก้ปัญหาที่ได้จากการระดมความคิด จะถูกนำไปสร้างเป็นต้นแบบ (Prototype) ต่อไป

4) การสร้างต้นแบบ (Prototype) คือ การแปลงความคิดออกมาให้เป็นรูปธรรมในรูปแบบใดก็ได้ที่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ เช่น การสื่อสารผ่านกระดาษโน้ต การวาดภาพ การแสดงละคร การเขียนสตอรี่บอร์ด (Storyboard) โดยในช่วงแรกนั้น ควรสร้างต้นแบบอย่างหยาบขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เพื่อจะได้สามารถเรียนรู้และพิจารณาความเป็นไปได้อื่น ๆ ต้นแบบจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อทีมออกแบบ ผู้ใช้งาน รวมถึงคนอื่น ๆ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับตัวต้นแบบ อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถนำไปสู่หนทางแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพได้ การสร้างต้นแบบจะทำให้เกิดการเรียนรู้ หากล้มเหลวก็เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและไม่เจ็บตัว (Fail Fast, Fail Cheap) เป็นการล้มไปข้างหน้า (Fail Forward) เป็นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาหนทางแก้ไขปัญหาที่ไม่เสียเวลาและงบประมาณมากในช่วงเริ่มต้น

5) การทดสอบ (Test) คือ การนำต้นแบบที่มีความละเอียดต่ำมาทดลองกับกลุ่มเป้าหมายในบริบทจริงหรือเสมือนจริงเพื่อทดสอบความเข้าใจของนักออกแบบกับกลุ่มเป้าหมายว่าตรงกันหรือไม่ การทดสอบ คือ โอกาสในการพัฒนาและปรับปรุงแนวคิดของนักออกแบบให้ดียิ่งขึ้น เป็นกระบวนการพัฒนาและปรับแก้อย่างไม่หยุดนิ่ง (Iterative) ช่วยชี้นำการกลับไปพัฒนาแบบจำลองในรอบใหม่ การทดสอบจะทำให้นักออกแบบได้มุมมองที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน ผลสะท้อนกลับที่ได้มาจากการทดสอบ ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบล้วนเป็นของขวัญที่นักออกแบบจะนำไปพิจารณาเพื่อปรับปรุงแบบจำลองรุ่นต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

การคิดเชิงออกแบบมีความสำคัญกับทุกองค์การในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และงานบริการ เพราะจะทำให้ทราบถึงความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย เปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายเข้ามาร่วมกันพัฒนาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เน้นการลงมือปฏิบัติสร้างต้นแบบแล้วนำไปทดสอบเพื่อให้ทราบจุดดีและจุดที่ควรพัฒนา ก่อนนำข้อมูลนั้นกลับไปปรับปรุงต้นแบบให้ดียิ่งขึ้น การคิดเชิงออกแบบไม่ใช่การ “คิดมาก” แต่เป็นการ “ทำมาก” เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ทั้งในองค์การภาครัฐและภาคเอกชน

การประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

การคิดเชิงออกแบบเป็นการสังเคราะห์วิธีการจากหลายศาสตร์ สามารถปิดจุดอ่อนของกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนได้ (Mulgan, 2014) แต่ปัญหาก็คือทักษะที่ใช้ในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เป็นทักษะที่ไม่ค่อยปรากฏในสภาพแวดล้อมการทำงานของภาครัฐ จึงต้องมีการถ่ายทอดทักษะต่าง ๆ ผ่านการฝึกอบรม ทักษะที่จำเป็นนั้นมาจากหลายศาสตร์ ทั้งศาสตร์ด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา การ

สื่อสาร การออกแบบและสถาปัตยกรรม (Shergold, 2015) เมื่อคนหนึ่งคนไม่สามารถมีทักษะครบทุกด้านได้ การทำงานร่วมกันจากกลุ่มคนที่หลากหลายจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่จะทำให้การประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะประสบความสำเร็จ แนวคิดและเทคนิคในกระบวนการคิดเชิงออกแบบสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะได้ใน 2 ขั้นตอนหลักดังนี้

1) การระบุประเด็นปัญหาและวาระนโยบาย (Problem Identification and Agenda Setting) การระบุประเด็นปัญหาจะเป็นการป่าวประกาศว่าอะไรคือปัญหาของสังคม มีการแสดงออกถึงความต้องการให้รัฐบาลกระทำการอะไรบางอย่าง ส่วนการกำหนดวาระนโยบายเป็นขั้นตอนที่จะตัดสินว่าประเด็นใดจะถูกนำมาแก้ไข (Dye, 2011) หากเป็นการคิดเชิงออกแบบขั้นตอนนี้คือการเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง (Empathize) ผู้ออกแบบนโยบายสามารถนำเทคนิคในขั้นตอนนี้มาปรับใช้ในกระบวนการนโยบายได้ โดยการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่เริ่มต้น ทำการสัมภาษณ์ด้วย 3 คำถามหลัก คือ ประชาชนกลุ่มเป้าหมายประสบปัญหาอะไร (What) อย่างไร (How) และทำไมจึงประสบปัญหานั้น (Why) ถามด้วยความคิดแบบผู้เริ่มต้น โดยละทิ้งประสบการณ์ในอดีตของตนเองออกไป การทำงานในขั้นนี้จะใช้เครื่องมือของนักมานุษยวิทยา เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การพูดคุยเพื่อเรียนรู้ และการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก การที่ผู้ออกแบบนโยบายเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ประหนึ่งตนเองเป็นเจ้าของปัญหา จะทำให้เข้าใจสภาพปัญหาที่ชัดเจนมากขึ้น ผู้ออกแบบนโยบายอาจจำลองตัวเองเป็นผู้ประสบปัญหา เช่น จำลองเป็นผู้พิการทางสายตาเดินออกมาจากห้องพักเพื่อขึ้นระบบขนส่งสาธารณะไปทำงานและกลับจากที่ทำงาน เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าผู้พิการทางสายตาประสบปัญหาอะไรบ้างในแต่ละวัน เป็นต้น ก่อนสรุปเป็นแผนผังประสบการณ์ (Experience Mapping) เพื่อเข้าสู่การตั้งกรอบปัญหา (Define) ที่ชัดเจนต่อไป

การตั้งกรอบปัญหา (Define) คือ การกำหนดโจทย์ปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยจะเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความรู้หลังจากที่ผู้ออกแบบนโยบายได้ไปใช้ประสบการณ์ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย โจทย์ปัญหาที่ตั้งขึ้นอย่างมีความหมายเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ออกแบบนโยบายประสบความสำเร็จในการออกแบบวิธีแก้ไขปัญหา

2) การก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation) เป็นการรวมกันของการสร้างประเด็นการระบุปัญหาและกำหนดทางเลือกสำหรับแก้ไขปัญหาสาธารณะ (Anderson, 2003) การพัฒนาทางเลือกสำหรับจัดการปัญหาที่เป็นประเด็นสาธารณะมักเกิดขึ้นในหน่วยงานภาครัฐ ห้องทำงานของกลุ่มผลประโยชน์ที่มักจัดทำข้อเสนอนโยบายเฉพาะเรื่องให้ฝ่ายนิติบัญญัติพิจารณา ห้องคณะทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ และจำนวนมากเกิดจากการประชุมของคณะกรรมการเฉพาะกิจ หรือสถาบันวิจัยนโยบายที่มักรู้จักกันในนาม “ขุมความคิด (Think Tanks)” (Dye, 2011) อันประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายอย่างสิ้นเชิง

ในขั้นการก่อรูปนโยบายสามารถนำเทคนิคการระดมความคิด (Ideate) การสร้างต้นแบบ (Prototype) และการทดสอบ (Test) ของการคิดเชิงออกแบบมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ การระดมความคิด (Ideate) เกิดขึ้นเพื่อเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทางเลือกนโยบาย จะต้องเป็นการเปิดกว้างสำหรับความเป็นไปได้ใหม่ ๆ จากบุคคลหลากหลายกลุ่มที่เหมือนจะเข้ากันไม่ได้ (Radical Collaboration) ทดแทนการวิเคราะห์นโยบายแบบเดิมที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญเพียงไม่กี่คน กลุ่มคนที่เข้ามาระดมความคิดเห็น ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น ผู้เชี่ยวชาญต่างศาสตร์ บุคคลทั่วไป และกลุ่มเป้าหมายที่ผู้ออกแบบนโยบายต้องการเข้าไปแก้ไขปัญหาให้ ประโยชน์ของการรวมคนที่มีพื้นฐานแตกต่างเข้ามาทำงานร่วมกัน คือจะทำให้คณะทำงานเห็นแนวคิดและข้อคำถามใหม่ ๆ ที่อาจไม่เคยนึกถึงมาก่อน ในขั้นระดมสมองเพื่อพัฒนาทางเลือกนี้ เครื่องมือที่สำคัญคือการตั้งคำถามว่า “เราจะ... ได้อย่างไร (How might we...?)” เช่น เราจะออกแบบระบบขนส่งสาธารณะให้ผู้พิการทางสายตาสามารถเดินทางด้วยตัวเองได้อย่างไร ขั้นตอนนี้จะเป็นการฟุ้งคิด เพราะคำว่า “Ideate” มาจากการผสมกันของคำว่า “Idea” กับ “Create” และต้องแยกการคิดกับการประเมินออกจากกัน ในขั้นแรกให้เน้นปริมาณของทางเลือก จากนั้นค่อยประเมินเพื่อเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในลำดับถัดไป เพราะในบางครั้งแนวคิดที่สุดโต่งเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ กลับถูกพัฒนาต่อยอดมาเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาที่ลงตัวที่สุด เทคนิคในขั้นของการระดมสมองมีอยู่จำนวนมาก เช่น การเขียนแผนที่ความคิด (Mind Map) การใช้ทฤษฎีหมวกหกใบ (Six Thinking Hats) หรือการระดมสมองโดยการเขียน (Brain Writing) เพื่อแก้ปัญหาการถูกครอบงำความคิดจากกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ตามแนวทางของการคิดเชิงออกแบบ ทุกความคิดมีค่าเท่าเทียมกัน การไม่ตัดสินตนเองและคนอื่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการระดมความคิด เมื่อได้ความคิดจำนวนมาก คณะทำงานอาจนำความคิดมาจัดเป็นกลุ่ม เพื่อค้นหาและสรุปทางเลือกในการสร้างต้นแบบ

การสร้างต้นแบบ (Prototype) มีความสำคัญมากในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ เพราะต้นแบบที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปทดสอบจะทำให้ผู้ออกแบบได้ทราบข้อเสนอแนะ (Feedback) ทั้งด้านบวกและด้านลบจากกลุ่มเป้าหมาย การคิดเชิงออกแบบมีจุดเน้นที่การลงมือปฏิบัติ (Doing) แตกต่างจากการพัฒนาทางเลือกนโยบายของภาครัฐที่เน้นการคิดวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนโดยผู้เชี่ยวชาญ ข้อดีของการสร้างต้นแบบ คือ จะช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เป็นวิธีที่เร็วที่สุดที่จะได้ข้อคิดเห็นจากผู้ใช้งาน ยิ่งสร้างต้นแบบได้เร็วเท่าใด ยิ่งจะทำให้สามารถพัฒนาต้นแบบในรุ่นต่อไปได้เร็วเท่านั้น การสร้างต้นแบบจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ตลอดเวลา ผู้ออกแบบนโยบายสามารถนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้กับนโยบายสาธารณะได้ การสร้างต้นแบบอาจเป็นเพียงการวาดภาพผลิตภัณฑ์ งานบริการหรือประสบการณ์ที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายจะได้รับ หรืออาจเป็นการเล่าเรื่องให้ฟัง (Story Telling) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีประสบการณ์ร่วมกับนโยบายที่คาดว่าจะถูกนำมาใช้ ก่อนจะนำนโยบายไปปฏิบัติจริง

เพื่อให้การตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายมีความผิดพลาดน้อยที่สุด “การทดสอบนโยบาย (Policy Testing)” ก่อนการประกาศใช้นโยบายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การทดสอบจะเกิดขึ้นเพื่อให้นักออกแบบทราบข้อคิดเห็นจากกลุ่มผู้ใช้บริการ ทั้งข้อดี มุมที่ยังพัฒนาได้ ข้อคำถาม และแนวคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างขั้นตอนของการทดสอบ และนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาต้นแบบให้ดียิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้งานจริง นโยบายสาธารณะจำนวนมากไม่ได้มีการทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้ จึงก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2560 องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ได้ติดตั้งเครื่องเก็บค่าโดยสาร (Cash Box) บนรถโดยสาร ขสมก. แต่พบปัญหาไม่สามารถทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ จึงสั่งยุติการติดตั้งเครื่องดังกล่าวบนรถเมล์ 1,800 คัน หลังจากได้ทำสัญญาจัดซื้อจัดจ้างกับบริษัทเอกชนไปเรียบร้อยแล้ว (ไทยพีบีเอส, 2560) ดังนั้นหากมีการนำการทดสอบ (Test) ไปใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงต้นแบบนโยบายก่อนประกาศใช้นโยบาย น่าจะทำให้นโยบายสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น สามารถสรุปเป็นกระบวนการนโยบายสาธารณะแบบใหม่ได้ตามภาพดังนี้

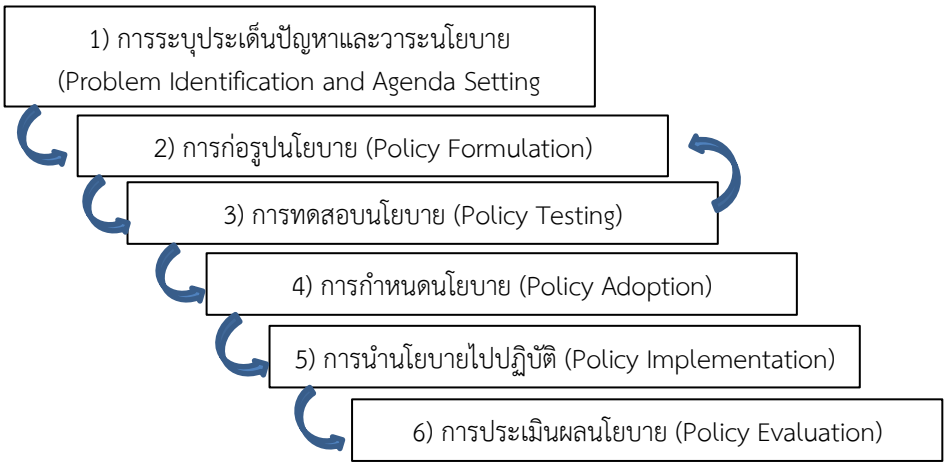

ภาพที่ 1 กระบวนการนโยบายสาธารณะแบบใหม่

โดยปกติแล้วการกำหนดนโยบายสาธารณะจะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิเคราะห์อย่างตั้งใจโดยใช้หลักเหตุผล แต่แนวทางนี้ก็ได้ถูกโต้แย้งมากขึ้นอันเป็นผลจากความซับซ้อนโดยธรรมชาติที่เข้ามากระทบการดำเนินงานของภาครัฐ (Shergold, 2015) การกำหนดนโยบายสาธารณะจำนวนมากมักให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงท้ายของกระบวนการ ซึ่งมักจะเป็นช่วงหลังจากที่มีการระบุประเด็นปัญหาและวิเคราะห์ทางเลือกสำหรับแก้ไขปัญหาเรียบร้อยแล้ว (Mintrom, 2016) จึงมักจะเกิดปัญหาตามมาว่านโยบายสาธารณะจำนวนมากไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างตรงจุด เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณ อันเป็นผลจากความมั่นใจในความสามารถของผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ

หากผู้ออกแบบนโยบายนำการคิดเชิงออกแบบไปประยุกต์ใช้ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของกระบวนการนโยบาย ประชาชนย่อมรู้สึกว่านโยบายดังกล่าวเป็นของตนเอง จึงเป็นเรื่องง่ายที่กลุ่มเป้าหมายจะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมที่แตกย่อยมาจากนโยบายที่ถูกกำหนด จากการศึกษาของ Dorst & Cross (2001) และ Liedtka et al (2013) พบว่าการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นมีประโยชน์มากกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ดังนั้นการที่นักออกแบบนโยบายทำการปรึกษาหารือกับกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น จึงน่าจะส่งผลดีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนโยบายโดยรวม

ตารางที่ 1 สรุปการประยุกต์ใช้การคิดเชิงออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

กระบวนการนโยบายสาธารณะ	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	เทคนิคและวิธีการสำคัญ
1. การระบุประเด็นปัญหาและวาระนโยบาย	- ผู้ออกแบบนโยบาย - ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	1. การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง - การสังเกตแบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์และการสนทนาเพื่อเรียนรู้ปัญหา 2. การตั้งกรอบปัญหา
2. การก่อรูปนโยบาย	- ผู้ออกแบบนโยบาย - ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย - ประชาชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม	การระดมความคิดจากกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย (Radical Collaboration) แล้วสรุปทางเลือกนโยบาย 3. การสร้างต้นแบบนโยบาย: การวาดภาพ การสร้างแบบจำลอง การเล่าเรื่อง 4. การทดสอบนโยบาย

สรุป

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นการคิดแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เน้นการลงมือปฏิบัติอย่างซ้ำ ๆ เพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดให้กับมนุษย์ ผู้ออกแบบนโยบายสามารถนำการคิดเชิงออกแบบมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะได้ใน 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุประเด็นปัญหาและวาระนโยบาย (Problem Identification and Agenda Setting) โดยการทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง (Empathize) ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนา เพื่อให้เข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ ก่อนตั้งกรอบปัญหา (Define) ให้ชัดเจน เพื่อหาแนวทางแก้ไข 2) การก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation) สามารถนำการระดมสมอง (Ideate) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบาย โดยให้กลุ่มคนที่หลากหลายรวมถึงประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา จากนั้นทำการสร้างต้นแบบนโยบาย (Prototype) แล้วนำนโยบายไปทดสอบ (Test) เพื่อให้ทราบถึงจุดดีและจุดที่ควรแก้ไขดำเนินการพัฒนาต้นแบบนโยบายก่อนการประกาศใช้นโยบายจริง การประยุกต์ใช้การคิดเชิง

ออกแบบในกระบวนการนโยบายสาธารณะ จะทำให้กระบวนการนโยบายสาธารณะมีขั้นตอนเพิ่มขึ้นอีก 1 ขั้นตอน สรุปเป็นกระบวนการนโยบายสาธารณะแบบใหม่ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุประเด็นปัญหาและวาระนโยบาย (Problem Identification and Agenda Setting) 2) การก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation) 3) การทดสอบนโยบาย (Policy Testing) 4) การกำหนดนโยบาย (Policy Adoption) 5) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) และ 6) การประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation)

หากผู้ออกแบบนโยบายนำเทคนิคและวิธีการของการคิดเชิงออกแบบไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ จะทำให้การระบุประเด็นปัญหามีความแม่นยำมากขึ้น อีกทั้งประชาชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมยังมีส่วนร่วมในการเสนอทางเลือกนโยบาย การกำหนดนโยบายสาธารณะย่อมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตอบสนองความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กอปรกมล ศรีภิรมย์ และปาลีรัตน์ วงศ์ฤทธิ์. (2561). นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกลุ่มประเทศอาเซียนต่อผลลัพธ์การดูแลผู้สูงอายุในเขตเมือง. *วารสารเอเชียพิจาร*, 5(9), 107-143.

แก้วคำ ไกรสรพงษ์. (2558). *นโยบายสาธารณะแบบอภิปรายไตรตรอง.* ใน พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย เล่ม 2 (น. 63-67). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไทยพีบีเอส. (2560). *ขสมก.ยุติใช้เครื่องหยอดเหรียญบนรถเมล์ พบปัญหาใช้ไม่เต็มประสิทธิภาพ.* สืบค้น 4 กันยายน 2564, จาก https://news.thaipbs.or.th/content/268438

ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์ และคณะ. (2560). ลักษณะการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือประชาชนของรัฐบาล: ประสบการณ์ภาคสนามจากภาคเหนือและภาคใต้ของไทย. *วารสารวิจัยสังคม*, 40(1), 105-139.

ไปรมา อิศรเสนา ณ อยุธยา และชูจิต ตรีรัตนพันธ์. (2560). *การคิดเชิงออกแบบ: เรียนรู้ด้วยการลงมือทำ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC).

Anderson, J. E. (2003). *Public Policymaking.* Boston: Houghton Mifflin.

Beckman, S. L., & Barry, M. (2007). Innovation as a Learning Process: Embedding Design Thinking. *California Management Review*, 50(1), 25-56.

Brown, T. (2008). Design Thinking. *Harvard Business Review*, 86(6), 84.

Dolata, M., & Schwabe, G. (2016). *Design Thinking in IS Research Projects.* InBrenner, W. & Uebernickel, F. (Ed.), Design Thinking for Innovation (pp. 67-83). Cham: Springer.

Dorst, K. & Cross, N. (2001). Creativity in the Design Process: co-evolution of problem-solution. *Design Studies*, 22(5), 425-437.

Dye, T. R. (2011). *Understanding Public Policy*. Boston: Pearson Education.

Fung, A. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review*, 66(s1), 66-75.

Laferriere, R. et al. (2019). Addressing Cognitive Challenges in Applying Design Thinking for Opportunity Discovery: Reflections from a Design Thinking Teaching Team. She Ji: The Journal of Design, *Economics, and Innovation*, 5(4), 383-386.

Liedtka, J., King, A. & Bennett, K. (2013). *Solving Problems with Design Thinking: Ten Stories of What Works.* New York: Columbia University Press.

Mintrom, M. (2016). Design Thinking in Policymaking Process: Opportunities and Challenges. *Australian Journal of Public Administration*, 75(3), 391-402.

Mulgan, G. (2014). *Design in Public and Social Innovation: What Works and What Could Work Better*. London: NESTA.

Pattnaik, R. K., & Banerjee, R. (2020). Extending Design Thinking to Public Policy. *Economic & Political Weekly,* 55(34), 34-41.

Rowe, P.G. (1991). *Design Thinking*. Cambridge: The MIT Press.

Scott, D. (2018). *Embracing Design Thinking in Government.* Retrieved September 11, 2021, from https://policyoptions.irpp.org/magazines/march-2018/embracing-design-thinking-in-government/

Shergold, P. (2015). *Learning from Failure: Why Large Government Policy Initiatives Have Gone So Badly Wrong in the Past and How the Chances of Success in the Future Can be Improved*. Canberra: Australian Public Service Commission.

Simon, H. A. (1969). *The Sciences of Artificial*. Cambridge: The MIT Press. (3rd edition published in 1996)

The d.school. (2010). *Bootcamp Bootleg*. Stanford: Hasso Plattner Institute of Design.

Thomke, S., & Feinberg, B. (2009). *Design Thinking and Innovation at Apple*. Harvard Business School Case 609-066.

การทำงานให้ประสบความสำเร็จในวิถีชีวิตของการทำงานใหม่*

SUCCESSFUL WAY OF WORKING IN NEXT NORMAL OF WORK

พัชราภรณ์ สันติเสวี
Patcharaporn Santisevi
สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย
Office of Insurance Commission
Corresponding Author E-mail: Psantisevi@gmail.com

บทคัดย่อ

การทำงานให้ประสบความสำเร็จในวิถีชีวิตการทำงานใหม่ ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้กับเข้าสถานการณ์ในยุควิกฤตเช่นนี้ การทำงานแบบ Work from home จำเป็นต้องมีวินัยและเคร่งครัดในเวลาเสมอ ทำงานเปรียบเสมือนที่ทำงานอยู่ในออฟฟิศ และสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างความสุขในเวลาทำงาน ผ่านกระบวนการบริหารจัดการการวางแผนสำหรับการทำงาน การสร้างบรรยากาศในการทำงาน การสร้างระบบติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมให้ตนเอง ซึ่งวิธีการสร้างระบบการทำเช่นนี้จะเป็นการฝึกฝนให้คุ้นชินในการทำงานประจำที่บ้าน ดังนั้น การทำงานยุคใหม่จะประสบความสำเร็จและขับเคลื่อนงานในองค์กรหรือหน่วยงานให้บรรลุตามนโยบายขององค์กรนั้น บุคลากร หรือสมาชิกในองค์กรต้องมีความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงประยุกต์วิธีการทำงานตามรูปแบบวิถีชีวิตยุค New Normal หรือยุคโควิด –19

คำสำคัญ: การทำงานให้สำเร็จ; วิถีการทำงานใหม่; ยุคโควิด-19

*Received August 9, 2021; Revised September 13, 2021; Accepted September 20, 2021

Abstract

Working to be successful in a new way of working. The work style must be adjusted to meet the crisis situation like this. Working from home requires discipline and strictness at all times. Work is like working in an office. and creates an efficient working system, creates happiness while working through the process of planning. Management for work created a working atmosphere, building an effective communication system and seeking additional knowledge for oneself. How to create a system for doing this will be a practice to get used to working at home, so the new era of work will be successful and drive work in the organization or department to achieve the organization's policies, personnel, or members of the organization must have an understanding of the current situation and are ready to change and apply work methods according to the lifestyle of the New Normal era or the Covid-19 era.

Keywords: Getting things done; a new way of working; the COVID-19 era

บทนำ

New Normal เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานให้เหมาะสมกับยุคใหม่ เพราะตั้งแต่โลกและประเทศไทยประสบปัญหา Covid-19 ทำให้เกิดผลกระทบอย่างหนักต่อสังคม เศรษฐกิจ และธุรกิจต่างๆ แม้กระทั่งระบบการศึกษา ทำให้การทำงานต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตามสถานการณ์โลก และตามนโยบายของผู้บริหาร โดยปัจจุบันองค์กรทุกองค์กรมีความมุ่งหวังให้องค์กรประสบความสำเร็จ เป็นไปตามนโยบายขององค์กรที่กำหนด ประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการต้องใช้เทคนิควิธีที่มีขอบเขตครอบคลุมวัตถุประสงค์ มีกลยุทธ์และมีคุณภาพ มีการบริหารจัดการในลักษณะเป็นกระบวนการแก้ปัญหา รวมถึงการมีระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสม

แต่ในปัจจุบันนี้ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการทำงาน คือ

(1) ปัญหาการจัดการ และการตัดสินใจ ซึ่งไม่สามารถจัดการปัญหา และตัดสินใจในเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการทำงานได้ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลกระทบกับการทำงาน เช่น การที่ไม่สามารถกำหนดตารางงานของตนเองได้ รวมไปถึงไม่สามารถรับผิดชอบงานของตนให้สำเร็จ เมื่องานไม่สำเร็จ หรือเสร็จล่าช้าก็ส่งผลให้ความมั่นใจในการทำงานลดลง และส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการทำงาน

(2) การไม่มีความผูกพันกับองค์กร ความผูกพันกับองค์กรเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับการทำงานได้ โดยความผูกพันกับองค์กรในที่นี้คือการมีส่วนร่วมไปกับเป้าหมายขององค์กร ความผูกพันกับองค์กรนี้เป็นสิ่งที่เรามีอยู่กับตัวตั้งแต่เริ่มเข้าทำงาน เพียงแต่เมื่อเริ่ม

ทำงานแล้วอาจไม่ได้รับโอกาสในการทำงานที่ถนัด หัวหน้าควบคุมทุกการกระทำอย่างใกล้ชิดจนเกินไป หรือออกความคิดเห็นแล้วโดนคัดค้าน

(3) ขาดสมดุลระหว่างการใช้ชีวิต และการทำงานการที่เรามัวแต่ทำงานจนไม่มีเวลาพักผ่อนถือเป็นเรื่องที่ไม่ดีเท่าไหร่นัก เพราะนั่นสะท้อนถึงการจัดการงานที่ไม่ดี และส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาว นอกจากนี้เวลาพักผ่อนในช่วงเย็น รวมถึงวันหยุดก็สำคัญเช่นกัน การได้พักผ่อนแบบมีคุณภาพ และได้พบปะเพื่อนเป็นครั้งคราวจะช่วยสร้างสมดุลที่ดีให้กับการทำงานได้อีกด้วย (Jobsdb, 2564)

ดังนั้นการทำงานจะมีประสิทธิภาพ และองค์กรประสบผลสำเร็จจะต้องมีการบริหารจัดการระบบการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์ในยุค COVID-19 เพื่อให้การทำงานของพนักงานหรือบุคลากรในองค์กรได้ขับเคลื่อนการจัดการองค์กรให้เท่าทันกับปัจจุบันและเพื่อให้องค์กรได้ดำเนินการปรับสภาพในการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนขององค์กรต่อไป ซึ่งจะได้นำเสนอรูปแบบการทำงานในวิถีชีวิตใหม่ ดังต่อไปนี้

สร้างแรงจูงใจในยุค New Normal

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานเป็นความรู้สึกของบุคคลที่ถูกกระตุ้นหรือผลักดันโดยปัจจัย

(1) ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor) เป็นปัจจัยเกี่ยวกับงานโดยตรง ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะงานหรือตัวงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าและการเจริญเติบโต ปัจจัยจูงใจจะเป็นสิ่งที่คอยพลักดันให้พนักงานมีพฤติกรรมและกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายของพฤติกรรม กล่าวคือ ปัจจัยจูงใจจะเป็นพลังที่จะทำให้เกิดความตั้งใจและกระตุ้นให้พนักงานปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

(2) ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factor) เป็นปัจจัยเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของงาน ซึ่งรวมถึงนโยบายขององค์การและการบริหาร ได้แก่ สภาพความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา คุณภาพการควบคุมบังคับบัญชา นโยบายและการบริหารขององค์การ ความมั่นคงในงาน สภาพการทำงาน ค่าจ้างและชีวิตส่วนตัว หากขาดปัจจัยค้ำจุน พนักงานก็จะไม่มีความพึงพอใจต่องานที่ตนทำอยู่ และถึงแม้ว่าพนักงานจะได้รับการตอบสนองเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ก็มิได้ทำให้พนักงานมีมูลเหตุจูงใจในการทำงานแต่อย่างใด เนื่องจากการตอบสนองความต้องการต่อปัจจัยค้ำจุนก็เพียงเพื่อป้องกันมิให้พนักงานแสดงความไม่พอใจต่องานเท่านั้น

ผู้เขียนเห็นว่าปัจจัยทั้ง 2 นี้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนพฤติกรรมการทำงานของบุคคลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในยุค COVID-19 อนึ่งการจะทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนี้ต้องทำใจยอมรับปัญหาที่เผชิญไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือส่งผลต่อผู้อื่น โดยไม่กลัวความล้มเหลวและข้อผิดพลาดของตนเอง พร้อมที่จะแก้ไขและปรับปรุงให้งานออกมาสมบูรณ์แบบได้เสมอ และมีการตั้งเป้าหมายการทำงานให้ชัดเจน โดย

กำหนดระยะของเป้าหมาย ได้แก่ เป้าหมายระยะสั้น เป้าหมายระยะกลาง และเป้าหมายระยะยาว เป็นต้น ประการสุดท้าย มีเวลาให้กับตัวเอง เช่น วันท่องเที่ยว วันพักร้อน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการสร้างบรรยากาศใหม่ๆ ให้กับชีวิต สร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน และเป็นการเสริมสร้างสุขภาพกาย สุขภาพใจในชีวิต

สร้างความสุขประยุกต์กับการทำงาน

หากจะกล่าวถึงการสร้างความสุขนั้น เลขาธิการองค์การอนามัยโลก Ban Ki-moon (2014) กล่าวในวาระครบรอบวันแห่งความสุขสากล เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2557 ความว่า “ความสุขอาจมีได้หลายความหมายในกลุ่มชนที่แตกต่าง แต่เราต่างก็เห็นพ้องใน ทำนองเดียวกันว่าคือ การยุติความขัดแย้ง ความอัตคัด และการลดเงื่อนไขของความไม่แน่นอนต่างๆ เพื่อการดำรงชีพของมนุษย์” การให้ความหมายและนิยามของ คำว่า ความสุข มักจะมาจากความเชื่อและเหตุผลที่นำมากล่าวอ้างถึง และการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความหมายดังกล่าว แม้ว่าพจนานุกรมไทยโดยราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะให้ความหมายเพียงแค่ว่า ความสบายกาย สบายใจ องค์การอนามัยโลก (2014) มีการกล่าวถึงในทำนอง เชื่อมโยงกันระหว่าง healthy, well-being, quality of work life โดยอธิบายถึงฐานสำคัญ 4 ประการที่ต้องทำให้เกิดความสมดุล ได้แก่ ฐานสุขภาพกาย (physical health) ฐานสุขภาพใจ (mental health) ฐานสุขภาพสังคม (social health) และฐานสุขภาพทางปัญญา (spiritual health) (ประเวศ วะสี,2007)

สำหรับปัจจัยที่ส่งเสริมความสุขในการทำงาน ประกอบด้วย 1) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ เป็นการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน มีสัมพันธภาพดีต่อกัน พูดคุยกันอย่างเป็นมิตรเป็นกันเอง รับฟังและให้คำปรึกษา เปิดเผยความรู้สึกความคิดระหว่างกันได้ 2) ด้านความรักในงาน เป็นการส่งเสริมความสุขในการทำงานด้านความรักในงาน โดยการรับรู้ถึงความรู้สึกรักและผูกพันอย่างแน่นเหนียวกับงานรับรู้และเห็นคุณค่าในงานที่ทำมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานให้สำเร็จ 3) ด้านความสำเร็จในงาน ซึ่งรับรู้ว่าตนได้ปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยได้รับ ความสำเร็จในการทำงาน ได้รับมอบหมายให้ทำงานที่ท้าทายให้สำเร็จ เกิดผลลัพธ์การทำงานไปในทางบวก มีความก้าวหน้าในการทำงาน และทำให้รู้สึกมีคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ 4) ด้านการเป็นที่ยอมรับ โดยได้รับความเชื่อถือจากเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน และ เพื่อนร่วมงานยอมรับ ในความรู้ความสามารถและไว้วางใจในการทำงาน ได้รับการยกย่องชมเชยในผลงานที่ออกมาดี (ปรีดาภรณ์ ศุทธิเวทิน, 2564)

อนึ่งปัจจัยการส่งเสริมความสุขในการทำงานนี้ ตามแนวคิดความสุขในการทำงานของ Diener, E., & Biswas-Diener, R. (2018) ได้นำเสนอปัจจัยหรือองค์ประกอบความสุขว่า คือ ความพึงพอใจในชีวิต พึงพอใจในเป้าหมายหลักของชีวิต ตลอดจนประสบการณ์ในชีวิตเหล่านั้นเป็นอารมณ์ ความรู้สึกด้านลบต่ำคนที่มีความสุขเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลายอย่างที่แตกต่างกัน

เช่น อายุ รายได้ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อความต้องการของบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต นำมาซึ่งความสุขดังนี้คือ

(1) ความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) หมายถึง การที่บุคคลมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นและกระทำอยู่ มีความสมหวังกับเป้าหมายของชีวิตสอดคล้องกับความเป็นจริง สามารถกระทำได้ตามความตั้งใจ สมเหตุสมผล เข้าใจทำให้ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องปรับตัว

(2) ความพึงพอใจในงาน (Work satisfaction) หมายถึง การที่บุคคลได้กระทำสิ่งที่ตนรักและชอบ พอใจกับสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในการทำงาน มีความสุขเมื่องานที่ตนได้กระทำสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ตลอดจนงานทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

(3) อารมณ์ทางบวก (Positive effect) หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกเป็นสุขกับสิ่งที่ดี สนุกสนานกับการทำงาน ยิ้มแย้มสดใสกับการทำงาน เลื่อมใสศรัทธาในสิ่งที่ตนได้กระทำ รับรู้ถึงความดีงามและคุณประโยชน์ของงานที่กระทำ

(4) อารมณ์ทางลบ (Negative effect) หมายถึง การที่บุคคลมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นทุกข์กับสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นในการทำงาน เช่น คับข้องใจ เบื่อหน่ายเศร้าหมอง ไม่สบายใจเมื่อเห็นการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์หรือไม่ถูกต้องของคนอื่น อยากปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อสนองความต้องการของตนให้มีความสุข (Diener et al, 2000)

ดังนั้นการทำงานยุคปัจจุบันนี้ มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวกร่วมกับการดูแลสุขภาพ ทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต เพื่อหวังให้บุคคลสามารถดูแลสุขภาพของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสร้างสุขจึงควรให้ความสำคัญกับปัจจัยการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กร อันจะนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมและวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อการสร้างสุขในองค์กร ซึ่งปัจจัยคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ การคิดบวก การแสดงออกทางสร้างสรรค์ การแสดงอารมณ์ทางบวก ทัศนคติไว้วางใจ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนหรือพฤติกรรมเชิงสังคม และสภาวะสุขภาพ เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวส่วนหนึ่งมีลักษณะส่งผลซึ่งกันและกัน โดยบางครั้งปัจจัยอันหนึ่งเป็นเหตุให้เกิดผลในการสร้างสุขและบางครั้งก็อาจกลับทางกันได้ เช่น การมีร่างกายแข็งแรงส่งผลให้มีความสุข ขณะเดียวกันการมีภาวะสุขก็ส่งผลให้ร่างกายมีกำลังสดชื่นแจ่มใส เป็นต้น

สร้างกระบวนการทำงานในยุค NEW NORMAL

ผู้เขียนเล็งเห็นว่าการเปลี่ยนรูปแบบการทำงานที่ออฟฟิศมาเป็น Work from home ในยามที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉิน เป็นความท้าทายใหม่สำหรับทั้งคนที่เป็นเจ้าของกิจการและคนที่ทำงานอยู่ด้วย เพราะทุกฝ่ายก็ยังคงต้องรักษาคุณภาพของการทำงานเอาไว้ แต่การทำงานแบบ Work from home สำหรับหลายคนนั้นเป็นเรื่องใหม่ และด้วยความยืดหยุ่นจากการอยู่บ้านอาจทำให้หลายคนมีประสิทธิภาพการทำงานที่ลดลง ในบทความนี้มาดูวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพ

ของการทำงานอยู่ที่บ้าน ว่ามีวิธีไหนบ้างที่จะทำให้การทำงานของคุณนั้นมีคุณภาพเทียบเท่ากับการทำงานที่ออฟฟิศ โดยผู้เขียนสามารถประยุกต์กระบวนการทำงาน

1. การวางแผนสำหรับการทำงาน สำหรับวิธีการวางแผนนั้น เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำงานไม่ว่าเป็นการทำงานนอกบ้าน หรือการทำงานภายในบ้าน ซึ่งบริบทการบริหารจัดการแผนงานก็มีบริบทที่แตกต่างกัน โดยการวางแผนงานที่ดีจะทำให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายและทำให้ชิ้นงานสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของหน่อยงานต้นสังกัด สิ่งที่ควรทำสำหรับการวางแผนงานแบบ Work from home นี้ จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการทำข้อตกลงร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับความสะดวกในขณะที่เราทำงาน และควรมีเวลาในทำงานที่ชัดเจน แยกแยะเวลาทำงานออกจากเวลาส่วนตัว ดังนั้นการวางแผนในการทำงานต้องมีเครื่องมือช่วยในการจัดการทำงาน เช่น Asana, Clickup, Google Sheet จะทำให้การบริหารจัดการงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. Work from home กับบรรยากาศในการทำงาน สำหรับการ Work from home สิ่งแรกที่ควรทำก่อนคือ การสร้างบรรยากาศ ให้รู้สึกว่าตัวของคุณนั้นพร้อมทำงานแล้ว แม้ว่าจะไม่ได้ออกไปทำงานที่ออฟฟิศก็ตาม ทำกิจกรรมยามเช้าให้เหมือนไปทำงาน ตื่นนอนแต่เช้าแล้วมาอาบน้ำแต่งตัวให้พร้อมทำงาน จากนั้นถ้าเวลาเหลือก่อนเริ่มงาน ลองใช้เวลาในการชงกาแฟหรือทำอาหารเช้าง่ายๆ แม้จะดูเรียบง่ายแต่จะพบว่ามันช่วยให้คุณ Active พร้อมทำงานในทุกวันแน่นอนจัดพื้นที่ให้น่าทำงานใครที่พบว่าที่บ้านนั้นไม่มีมุมทำงานที่เป็นกิจลักษณะ ลองหาพื้นที่ทำงานที่คุณจะนั่งทำงานได้อย่างสบายใจทั้งวันดู อาจจะเป็นโต๊ะกินข้าวหรือโต๊ะที่นั่งแล้วรู้สึกสบาย แต่ข้อสำคัญคืออย่านั่งทำงานที่โซฟาหรือบนเตียงนอน เพราะเมื่อไหร่ที่คุณเหนื่อยล้าคุณอาจเผลอหลับไปโดยไม่รู้ตัว

3. การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญที่ประการหนึ่งเมื่อต้องทำงานอยู่ที่บ้าน ซึ่งการติดต่อ การประสานงานกับเพื่อนร่วมงานหรือองค์กร หน่วยงานที่รับผิดชอบนั้นจะทำให้ระบบการทำงานขับเคลื่อนไปได้ด้วยความรวดเร็วและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นเครื่องมือที่ช่วยให้การสื่อสารสะดวกและทันสมัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงาน และการเลือกใช้เครื่องมือหรือโปรแกรมที่เหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์ ตอบโจทย์การทำงานที่บ้านได้เป็นอย่างดี เช่น โปรแกรม Google Hangouts Meeting, Zoom, Skype, Slack, Microsoft, Teams หรืออื่นๆ ที่หน่วยงานเลือกใช้ เป็นต้น

4. แสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติม เมื่อต้องทำงานประจำที่บ้าน การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมก็เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาตนเอง ซึ่งการแสวงแหล่งเรียนรู้เพิ่มนั้น อาจจะเป็นช่องทางการเรียนออนไลน์ การอ่านหนังสือบนแอพพลิเคชั่นหรือบนเว็บไซต์อย่าง YouTube หรือบทความออนไลน์ อนึ่งควรแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสายงานที่กระทำอยู่ โดยเป็นการเพิ่มทักษะการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็น การตลาดออนไลน์ เรียนคอร์สออนไลน์ ความรู้ไม่ได้จำกัดเพียงในห้องเรียนอีกต่อไป เพราะการเรียนรู้ได้เข้ามาอยู่บนโลกออนไลน์ในรูปแบบการ

เรียนการสอนผ่านระบบเว็บไซต์ หรือผ่านโปรแกรมต่างๆ ผ่านผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือเป็นการแชร์ประสบการณ์ ดังนั้นการแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมที่แตกต่างไปจากสายงานที่ทำอยู่จึงเป็นการสร้างทักษะชีวิตและเป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเอง

สรุป

การทำงานที่จะประสบความสำเร็จในวิถีชีวิตการทำงานใหม่ ต้องสร้างแรงจูงใจในยุค New Normal กำหนดนโยบายและการบริหารขององค์การ ความมั่นคงในงาน สภาพการทำงาน ค่าจ้างและชีวิตส่วนตัวให้กับพนักงานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และสร้างความสุขประยุกต์กับการทำงาน โดยการวางแผนสำหรับการทำงาน สร้างบรรยากาศในการทำงาน มีวิธีการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว และแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติม ผ่านกระบวนการบริหารจัดการ การวางแผนสำหรับการทำงาน การสร้างบรรยากาศในการทำงาน การสร้างระบบติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมให้ตนเอง ซึ่งวิธีการสร้างระบบการทำเช่นนี้จะเป็นการฝึกฝนให้คุ้นชินในการทำงานประจำที่บ้าน ดังนั้น การทำงานยุคใหม่จะประสบความสำเร็จและขับเคลื่อนงานในองค์กรหรือหน่วยงานให้บรรลุตามนโยบายขององค์กรนั้น บุคลากร หรือสมาชิกในองค์กรต้องมีความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงประยุกต์วิธีการทำงานตามรูปแบบวิถีชีวิตยุค New Normal หรือยุคโควิด –19 นี้

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2550). สุขภาพดี อยู่ที่ใจ (Spiritual Health). *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*, 30(4), 11-30.

ปรีดาภรณ์ ศุทธิเวทิน. (2564). *ความสุขในการทำงานของบุคลากรส่วนกลาง กรมส่งเสริมสหกรณ์*. สืบค้น 26 มิถุนายน 2564, จาก https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/twin-7/6114152029.pdf

Ban Ki-moon. (2014). *Latest Statements: Secretary-General's message for International Day of Happiness.* Retrieved June 26, 2021, from http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7532

Diener et al. (2000). New directions in subjective well-being research: The cutting edge. *Indian Journal of Clinical Psychology,* 27(1), 21-33.

Diener, E., & Biswas-Diener, R. (2008). *Happiness: Unlocking the mysteries of Psychological wealth. Malden*, MA: Blackwell Publishing.

Jobsdb. (2564). *สร้างแรงจูงใจในการทำงานสำหรับวันที่หมดไฟ.* สืบค้น 26 มิถุนายน 2564, จาก https://th.jobsdb.com/th-th/articles/สร้างแรงจูงใจในการทำงาน

Plunkett, R. W. (2000). *Supervision: Diversity and Team in Workplace*. (8th ed). New Jersey: Prentice-Hill Inc.

จากโบกอร์สู่ปุตราจายา: การดำเนินงานของเอเปค ตามเป้าหมายโบกอร์และวิสัยทัศน์หลังปี 2020*

BOGOR TO PUTRAJAYA: APEC'S IMPLEMENTATION OF BOGOR GOALS AND VISION AFTER 2020

พงษ์พันธ์ นารีน้อย
Phongphan Nareenoi
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: Tonguniversity@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับเป้าหมายโบกอร์และการเปลี่ยนผ่านไปสู่วิสัยทัศน์ปุตราจายา ของกรอบความร่วมมือเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปค โดยใช้วิธีการศึกษาจากการค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาพบว่า เอเปคตั้งเป้าหมายโบกอร์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนในหมู่สมาชิกของเอเปค ซึ่งผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามในปี 2020 เอเปคได้เสนอวิสัยทัศน์ปุตราจายาเพื่อสานต่อเป้าหมายโบกอร์ที่สิ้นสุดลง และขยายขอบเขตแนวทางการทำงานที่ครอบคลุมและมีความยั่งยืนมากขึ้น สำหรับประเทศไทยที่จะเป็นเจ้าภาพในปี 2022 จึงเป็นโอกาสแสดงบทบาทในเวทีของเอเปคเพื่อสานประโยชน์ร่วมกันของภูมิภาคตามวิสัยทัศน์ใหม่

คำสำคัญ: เอเปค; เป้าหมายโบกอร์; วิสัยทัศน์ปุตราจายา

Abstract

This article explored the Bogor goals and the transition to the Putrajaya Vision of the Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), by using a study method from document research. The study was found that APEC’s Bogor Goals, which the performance has been successful to a certain extent, as a guide for trade and investment liberalization among APEC members. In 2020, however, APEC presented Putrajaya vision to continue with its ending Bogor goal and expanding the scope of work practices that are more inclusive and sustainable. For Thailand

*Received August 8, 2021; Revised September 16, 2021; Accepted September 20, 2021

to be the host summit in 2022, it is an opportunity to play a role in the APEC arena to further the shared interests of the region in accordance with the new vision.

Keywords: APEC; Bogor goals; Putrajaya Vision

บทนำ

ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกในปัจจุบัน เป็นภูมิภาคที่มีพลวัตทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างมาก เนื่องจากเป็นภูมิภาคที่เป็นที่ตั้งของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายประเทศ ทั้งสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้และออสเตรเลีย นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่หลากหลาย โดยกรอบความร่วมมือที่สำคัญและครอบคลุมประเทศเกือบทั้งหมดของ 2 ฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก คือ ความร่วมมือเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปค (Asia-Pacific Economic Cooperation: APEC) เอเปคเป็นพื้นที่การหารือทั้งทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม การเกษตร การจัดการภัยพิบัติและการพัฒนาทุนมนุษย์ (ชนิดาภา ยุกตะทัต, 2559; จุลชีพ ชินวรรโณ, 2558)

ในฐานะที่ประเทศไทยจะเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมสุดยอดผู้นำของเอเปคในปี 2022 บทความชิ้นนี้จะเป็นการสำรวจและศึกษาการดำเนินงานของเอเปคตามเป้าหมายโบกอร์ (Bogor Goals) ซึ่งเป็นเป้าหมายการทำงานของเอเปคในการสนับสนุนระบบการค้าเสรีบนเวทีพหุภาคีและการสร้างเขตการค้าเสรีของเอเชีย-แปซิฟิก (FTAAP, 2014) นอกจากนี้ยังจะสำรวจวิสัยทัศน์หลังปี 2020 ซึ่งเป็นปีของการสิ้นสุดของเป้าหมายโบกอร์ บทความชิ้นนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการสำรวจที่มาและเป้าหมายของเป้าหมายโบกอร์ และภาพรวมแผนงานเพื่อบรรลุเป้าหมายโบกอร์ ส่วนที่สองเป็นการอธิบายการเปลี่ยนผ่าจากเป้าหมายโบกอร์สู่เป้าหมายปุตราจายาภายหลังครบกำหนดเป้าหมายโบกอร์ในปี 2020 และส่วนสุดท้ายเป็นการสรุปและสร้างข้อเสนอแนะโดยสังเขป

เอเปค เป้าหมายโบกอร์ และความพยายามในการบรรลุเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

ความร่วมมือเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปคก่อตั้งในปี 1989 โดยการผลักดันของนายกรัฐมนตรีบ็อบ ฮอว์ค (Bob Haeke) ของออสเตรเลีย ซึ่งออสเตรเลียเล็งเห็นถึงความจำเป็นของการเกาะเกี่ยวกับความเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอเมริกาเหนือ (ขจิต จิตเสวี, 2553) รวมทั้งการขยายตัวของระบบตลาดเดียวของในยุโรป ทำให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค ดังนั้น ออสเตรเลียจึงเสนอกรอบความร่วมมือในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกขึ้น และจัดการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกครั้งแรกขึ้นที่กรุงแคนเบอร์รา ออสเตรเลียในปี 1989 โดยมีประเทศเข้าร่วมทั้งหมด 12 ประเทศ ได้แก่

ประเทศกลุ่มอาเซียน 6 ประเทศ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกาและแคนาดา ในการประชุมได้มีการระบุเป้าหมายหลักให้เอเปคเป็นเวทีสำหรับการสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้าของภูมิภาค พัฒนาระบบการค้าแบบพหุภาคีและลดอุปสรรคการค้า บริการและการลงทุนร่วมกัน (จุลชีพ ชินวรรโณ, 2558) ปัจจุบันเอเปคมีสมาชิกทั้งหมด 21 เขตเศรษฐกิจ(ข้อมูลปี 2018) เอเปคมีประชากรมากถึงร้อยละ 39 ของประชากรโลก มีผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) กว่า 45 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐหรือร้อยละ 60 ของ GDP โลก และมีสัดส่วนทางการค้ามากถึงร้อยละ 47 ของการค้าโลก (กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, 2561)

เอเปคมีหลักการดำเนินงานที่ค่อนข้างยืดหยุ่นและมีหลักการดำเนินงานบนพื้นฐานของฉันทามติ (consensus) ความสมัครใจ (voluntarism) และสนับสนุนการบูรณาการทางเศรษฐกิจแบบเปิดกว้าง (open regionalism) เอเปคจึงเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับหลายประเทศที่สนใจเข้าเป็นสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ดังเช่นกรณีของประเทศไทยและฟิลิปปินส์ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเอเปคของทั้ง 2 ประเทศอยู่บนพื้นฐานของความต้องการผูกพันธ์ตนเองเข้ากับเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยพลวัตของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เปิดโอกาสให้ทั้ง 2 ประเทศสามารถเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนเท่าที่เหมาะสมได้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ประโยชน์จากการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกในองค์กรได้อีกด้วย (พงษ์พันธ์ นารีน้อย, 2551) ทั้งนี้เอเปคได้กำหนดเป้าหมายไว้เมื่อปี 1994 เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและสร้างความร่วมมือสำหรับสมาชิก เป้าหมายนั้น คือ “เป้าหมายโบกอร์ (Bogor goals)” ซึ่งกำหนดให้สมาชิกเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน

1. เป้าหมายโบกอร์ (Bogor goals) และแผนปฏิบัติงานของเอเปคเพื่อบรรลุเป้าหมาย

การกำหนดเป้าหมายระยะยาวร่วมกันของสมาชิกนั้นเกิดขึ้นในปี 1994 การประชุมระดับผู้นำเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ 2 ณ เมืองโบกอร์ ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำเอเปคประกาศ “ปฏิญญาโบกอร์ (Bogor Declaration)” วันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1994 (จุลชีพ ชินวรรโณ, 2558) ให้เป็น “เป้าหมายระยะยาวของการค้าและการลงทุนที่เปิดกว้างและเสรีในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก” หลักสำคัญของเป้าหมายโบกอร์ คือ การเสริมสร้างระบบการค้าพหุภาคีแบบเปิด การส่งเสริมการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก และการกระชับความร่วมมือการพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC, 1994; APEC, 2018) โดยจุดสิ้นสุดของการพัฒนาตามเป้าหมายโบกอร์จะสิ้นสุดในปี 2020 เอเปคยังคำนึงถึงความแตกต่างของระดับการพัฒนาระหว่างเขตเศรษฐกิจและตามหลักการสมัครใจของเอเปค เอเปคจึงกำหนดกรอบการปฏิบัติตามเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่มสมาชิก คือ กลุ่มสมาชิกที่เป็นเขตเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้ว เอเปคแนะนำแนวทางให้ดำเนินการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนภายในปี 2010 กับกลุ่มสมาชิกที่เป็นเขตเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา เอเปคให้เวลาถึงปี 2020 (APEC, 2018) ตาม

ประกาศโบกอร์จะเห็นได้ว่า เป้าหมายการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนของเอเปคจะไม่ได้กำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจน แต่เป็นกรอบปฏิบัติกว้าง ๆ (APEC, 2020) กล่าวคือ ประการแรก แม้ว่าเอเปคต้องการให้เกิดการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน แต่ไม่ได้กำหนดให้สมาชิกต้องทำลายอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนทั้งหมด แต่เรียกร้องขอให้สมาชิกลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนให้ได้มากที่สุด เช่น การลดการใช้มาตรการทางภาษีและไม่ใช่ภาษีให้ต่ำที่สุด ประการที่สอง ความสำเร็จของเป้าหมายโบกอร์จะเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการเจรจาในองค์การค้าโลก (WTO) กล่าวคือ มาตรการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายโบกอร์จะสอดคล้องกับหลักการขององค์การค้าโลก

เอเปคได้ให้แนวทางการบรรลุเป้าหมายโบกอร์แก่สมาชิก 2 แนวทาง (APEC, 2020) คือ การดำเนินนโยบายฝ่ายเดียว สมาชิกเอเปคสามารถลดอุปสรรคทางการค้าที่มีในเขตของตัวเองด้วยความสมัครใจได้ กับอีกแนวทาง คือ การทำข้อตกลงทางการค้าเสรีทั้งในระดับทวิภาคี (Free trade agreements: FTAs) และในระดับภูมิภาค (Regional free trade agreements: RTAs) ซึ่งเอเปคเล็งเห็นว่าจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างเขตการค้าเสรีเอเชีย-เปซิฟิก (Free Trade Agreements and Regional Trading Agreements: FTAAP, 2014) ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนตามเป้าหมายโบกอร์ ดังนั้น เอเปคจึงเปรียบเสมือนชามสปาเกตตี้ (spaghetti bowl) ในการผลักดันและรองรับการเจรจาผ่านกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกให้บรรลุเป้าหมาย (APEC, 2016; Aggarwal & Volberding, 2010)

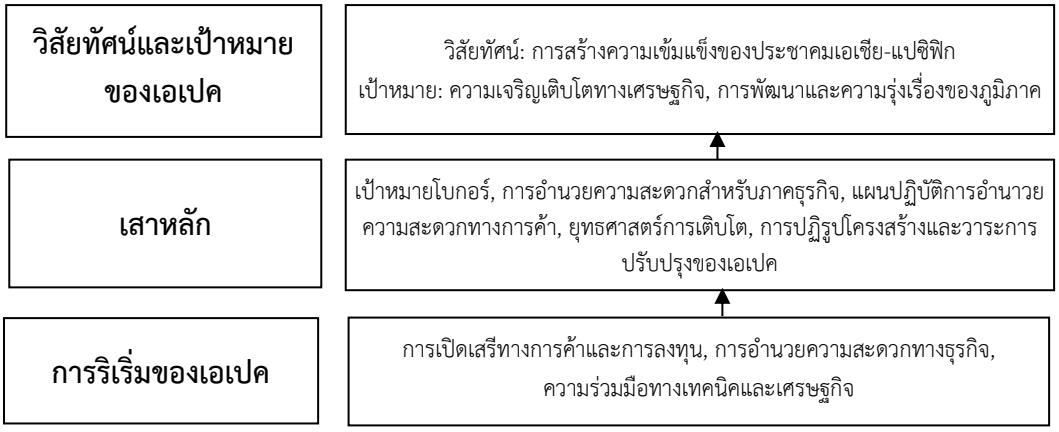

ภาพที่ 1 วิสัยทัศน์, เป้าหมาย, การริเริ่มและเสาหลักของเอเปค
ที่มา: (APEC, 2020) เอเปคให้ความสำคัญกับพื้นฐานของการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนโดยมีกรอบริเริ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะเป้าหมายโบกอร์

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายโบกอร์เป็นเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานอย่างกว้างสำหรับสมาชิกเอเปค ในการประชุมของผู้นำเอเปคที่โอซาก้า ประเทศญี่ปุ่นจึงกำหนดแผนปฏิบัติการโอซาก้า (Osaka Action Agenda: OAA) เพื่อเป็นแม่แบบสำหรับการทำงานของเอเปคผ่านการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน การอำนวยความสะดวกทางธุรกิจ และกิจกรรมทุกภาคส่วน สนับสนุนการเจรจาเชิงนโยบายและความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค และยังได้มีการกำหนดหลักการทั่วไปสำหรับประเทศสมาชิกเอเปก (APEC, 1995) ซึ่งเอเปคกำหนดให้สมาชิกจัดทำแผนปฏิบัติการส่วนบุคคล (Individual Action Plans) เพื่อบันทึกการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ระบุไว้สำหรับการค้าและการลงทุนที่เปิดกว้างและเสรี สมาชิกเอเปคกำหนดระยะเวลาและเป้าหมายของตนเองและดำเนินการเหล่านี้ด้วยความสมัครใจและไม่มีผลผูกพัน และแผนปฏิบัติการร่วม (Collective Action Plans) เอเปคใช้แผนปฏิบัติการร่วมนี้ เพื่อร่างการดำเนินการและวัตถุประสงค์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการค้าเสรีและการลงทุน ตลอดจนติดตามและรายงานความคืบหน้าของสมาชิก แสดงให้เห็นว่าเอเปคให้ความใส่ใจกับการบรรลุเป้าหมายโบกอร์อย่างมาก การสร้างแผนปฏิบัติงานและระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานช่วยกระตุ้นให้สมาชิกสนใจการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนมากขึ้น โดยในปี 2010 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดสำหรับสมาชิกที่เป็นเขตเศรษฐกิจอุตสาหกรรมหรือพัฒนาแล้ว กลับมีสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มเขตเศรษฐกิจกำลังพัฒนาถึง 8 เขตส่งรายงานการประเมินความสำเร็จ (APEC, n.d.)

การประเมินความสำเร็จตามเป้าหมายโบกอร์ของเอเปค มีการให้ความสนใจในหลายประเด็น ทั้งความสนใจพิธีการศุลกากร การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ นโยบายการแข่งขัน ระบบทรัพย์สินทางปัญญา (IP) การปฏิรูปกฎระเบียบทางเศรษฐกิจ และการอำนวยความสะดวกทางธุรกิจแก่ประชาชน เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ เอเปคได้จัดทำแผนปฏิบัติการแยกย่อยเพื่อติดตามและประเมินผล เช่น แผนปฏิบัติการอำนวยความสะดวกทางการค้าของเอเปค 2 ฉบับ รายงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับมาตรการลดระดับภาษีและความซ้ำซ้อนของพิธีการศุลกากรระหว่างปี 2002-2006 และปี 2007-2010 เป็นต้น การประเมินความสำเร็จของกรอบแผนงานในแต่ละด้านนั้นช่วยให้เอเปคและสมาชิกเห็นภาพรวมและแนวทางปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนให้มากที่สุด เนื่องจากกรอบความร่วมมือของเอเปคต้องอาศัยความสมัครใจของสมาชิกอย่างมาก (APEC, 2016)

ความเคลื่อนไหวสำคัญเพื่อบรรลุเป้าหมายโบกอร์เกิดขึ้นอีกครั้งในปี 2014 ในการประชุม ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ประชุมเอเปคอภิปรายเกี่ยวกับการบรรลุผลเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (FTAAP, 2014) โดยยังคงการบรรลุเป้าหมายโบกอร์ภายในปี 2020 เป็นเป้าหมายหลักต่อไป คามคืบหน้าของเป้าหมายโบกอร์จะช่วยกำหนดการมีส่วนร่วมของเอเปคในการบรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคในท้ายที่สุดและจะไม่เป็นการแทนที่เป้าหมายของโบกอร์ แต่ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการรวมและเร่งความก้าวหน้าไปสู่การเปิดเสรีการค้าและการลงทุน (APEC, n.d.) การมีกรอบของเขตการค้าเสรี

ของภูมิภาคเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เอเปคร่วมกันหารืออีกครั้งในการประชุม ณ กรุงลิมา ประเทศเปรูในปี 2016 ซึ่งนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันสำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเอเชีย-แปซิฟิก ซึ่งเอเปคได้ศึกษาแนวทางการใช้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นพื้นฐานสำคัญในการบรรลุเป้าหมายเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนของเอเปค ทั้งกรอบความร่วมมืออาเซียน (ASEAN) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) และข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (CPTPP) โดยกรอบความร่วมมือเหล่านี้เป็นกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคย่อย ที่สมาชิกในแต่ละพื้นที่ของเอเปคร่วมเป็นสมาชิก เอเปคจึงเป็นเป็นโอกาสสำคัญในการนำเสนอแนวทางและรูปแบบการสร้างเขตเสรีทางการค้าที่มีมาตรฐานและคุณภาพสูงครอบคลุมความร่วมมือกลุ่มย่อยเหล่านี้ (Han, 2007; APEC, 2013)

2.2 ภาพรวมของเศรษฐกิจในเอเปคปัจจุบัน

โดยรวมแล้ว GDP ของเอเปคเพิ่มขึ้นจาก 27.3 ล้านล้านดอลลาร์ในปี 1994 เป็น 70.6 ล้านล้านดอลลาร์ในปี 2019 โดยมีอัตราการขยายเฉลี่ยร้อยละ 3.9 ต่อปี เมื่อเทียบกับการเติบโตร้อยละ 3.5 ในระดับโลก ผลการเจริญเติบโตดังกล่าวเป็นไปตามกรอบเป้าหมายโบกอร์ที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ซึ่งนับเป็นเวลากว่า 20 ปีหลังการประกาศเป้าหมายโบกอร์ตั้งแต่ปี 1994 ในหัวข้อนี้จึงเป็นการสำรวจความเจริญเติบโตและข้อจำกัดทางเศรษฐกิจตามกรอบเป้าหมายโบกอร์ โดยการนำเสนอข้อมูลทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ทั้งการเจริญเติบโตทางการค้าและการลงทุน การลดลงของมาตรการภาษีอัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกสินค้าของเอเปค (Export of goods)

ภาพรวมการค้าในภูมิภาคเอเปคตั้งแต่ปี 1994-2019 มีการเจริญเติบโตกว่ามากกว่า 4 เท่า จาก 4.1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐไปสู่ 19 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ แต่สัดส่วนการแบ่งปันของการค้าภายในภูมิภาคกลับลดลงจากร้อยละ 71.9 ในปี 1994 เหลือร้อยละ 67.4 ในปี 2019 แม้ว่าการค้าของภูมิภาคโดยเฉลี่ยจะเติบโตต่อเนื่อง แต่บางช่วงเวลาที่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการชะลอตัวทางการค้าด้วย เช่น หลังวิกฤติการเงินโลกในปี 2008 อัตราการค้าของเอเปคลดลงกว่าร้อยละ 20 รวมถึงในปัจจุบันที่ภูมิภาคนี้กำลังเผชิญหน้ากับการระบาดของโควิด-19 ก็ส่งผลให้เกิดการชะลอตัวของความเติบโตทางการค้า การส่งออกของเอเปคเติบโตต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 1994 โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 6.4 ต่อปี มีมูลค่า 2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 1994 และเติบโตมากถึง 9.4 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 2019 โดยการเติบโตของกลุ่มสมาชิกที่พัฒนาแล้ว 5 เขตเศรษฐกิจโตร้อยละ 4.1 ต่อปี ขณะที่การเติบโตของกลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนากลับเติบโตมากถึงร้อยละ 8.2 ต่อปี (ดูรายละเอียดในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 อัตราการส่งออกสินค้าของเอเปคกับโลก

กลุ่มสมาชิก	สมาชิกเอเปค	มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)			อัตราการเติบโตเฉลี่ย
		1994	2010	2019	1994-2019
กลุ่มสมาชิกพัฒนาแล้ว/อุตสาหกรรม	ออสเตรเลีย	47.5	211.7	272.6	7.2%
	แคนาดา	161.3	387.5	446.1	4.2%
	ญี่ปุ่น	395.3	769.8	705.6	2.3%
	นิวซีแลนด์	12.0	31.3	10.0	4.9%
	สหรัฐอเมริกา	512.2	1,277.5	1,641.1	4.8%
	รวม	1,128.2	2,677.8	3,105.5	4.1%
กลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนา	บรูไน	3.3	8.9	7.3	3.2%
	ชิลี	11.7	71.1	69.9	7.4%
	จีน	120.9	1,578.4	2,498.5	12.9%
	ฮ่องกง	151.5	390.4	535.8	5.2%
	อินโดนีเซีย	40.1	157.8	167.3	5.9%
	เกาหลีใต้	101.4	466.4	542.6	6.9%
	มาเลเซีย	58.7	198.7	238.1	5.8%
	เม็กซิโก	60.9	298.5	460.7	8.4%
	ปาปัวนิวกินี	3.0	4.1	7.2	3.5%
	เปรู	4.5	34.9	44.7	9.6%
	ฟิลิปปินส์	13.4	54.4	70.9	6.9%
	รัสเซีย	63.1	379.0	419.7	7.9%
	สิงคโปร์	96.9	352.3	390.7	5.7%
	ไต้หวัน	93.0	274.6	392.2	5.2%
	ไทย	46.1	193.4	245.4	6.9%
	เวียดนาม	4.1	70.2	259.4	18.1%
	รวม	872.6	4}530.2	6,287.3	8.2%
เอเปค	รวมทั้งเอเปค	2,000.8	7,207.9	9,392.8	6.4%

ที่มา: (APEC, 2020)

อัตราการเจริญเติบโตการส่งออกภายในภูมิภาคเอเปคมีอัตราการเจริญเติบโตร้อยละ 6.2 ต่อปี และกลุ่มประเทศกำลังพัฒนามีอัตราการเจริญเติบโตสูงกว่ากลุ่มพัฒนาแล้วถึง 2 เท่า กล่าวคือ มีอัตราการเติบโตร้อยละ 8 และร้อยละ 4 ตามลำดับ ข้อสังเกตสำคัญของการเจริญเติบโตของการส่งออกของภูมิภาคเอเปคในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีอัตราการเจริญเติบโตมากกว่ากลุ่มพัฒนาแล้ว คือ การมีบทบาทขึ้นมาของประเทศจีน โดยจะเห็นได้ว่าจีน (รวมฮ่องกง) มีอัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกมากถึงร้อยละ 18.1 และยังมีประเทศที่น่าจับตาอีกประเทศ คือ เวียดนามที่มีการเจริญเติบโตที่รวดเร็ว มีอัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกมากถึงร้อยละ 18.1 เช่นกัน ปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโตที่รวดเร็วของกลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนาประการหนึ่ง คือ ราคาสินค้าอุปโภคที่สูงขึ้นและประเทศเหล่านี้จำนวนมากเป็นฐานการผลิตและผู้ส่งออกที่สำคัญ (APEC, 2020, 14)

อัตราการเจริญเติบโตของการนำเข้าสินค้าของเอเปค (Import of goods)

อัตราการนำเข้าของภูมิภาคของเอเปคเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.3 ต่อปี เพิ่มขึ้นจาก 2.1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 1994 เป็น 9.6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 2019 โดยกลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนามีอัตราการนำเข้าสูงกว่ากลุ่มสมาชิกพัฒนาแล้วร้อยละ 7.7 และร้อยละ 4.9 ตามลำดับ (ดูรายละเอียดในตารางที่ 2) ขณะที่ในระดับภายในภูมิภาคมีอัตราการเจริญเติบโตร้อยละ 6.1 โดยเพิ่มขึ้นจาก 1.5 ล้านล้านเหรียญสหรัฐเป็น 6.6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ (APEC, 2020, 16) อัตราการนำเข้าของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่สูงเป็นเพราะบทบาทของจีน (รวมฮ่องกง) และเวียดนามเป็นสำคัญในฐานะผู้ส่งออกสำคัญ โดยมีอัตราการเจริญเติบโตสูงถึงร้อยละ 17.4 และร้อยละ 16.2 ตามลำดับ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับอัตราการส่งออก

ตารางที่ 2 อัตราการนำเข้าสินค้าของเอเปคกับโลก

กลุ่มสมาชิก	สมาชิกเอเปค	มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)			อัตราการเติบโตเฉลี่ย
		1994	2010	2019	1994-2019
กลุ่มสมาชิกพัฒนาแล้ว/อุตสาหกรรม	ออสเตรเลีย	55.1	204.7	227.0	5.8%
	แคนาดา	166.7	415.7	479.2	4.3%
	ญี่ปุ่น	274.3	694.1	720.8	3.9%
	นิวซีแลนด์	11.9	30.7	42.2	5.2%
	สหรัฐอเมริกา	689.4	1,968.1	2,498.4	5.3%
	รวม	1,197.4	3,313.3	3,967.6	4.9%
กลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนา	บรูไน	2.8	2.5	5.0	2.4%
	ชิลี	11.6	59.2	69.8	7.4%
	จีน	115.7	1,393.9	2,069.0	12.2%
	ฮ่องกง	161.8	433.5	578.8	5.2%
	อินโดนีเซีย	32.0	135.7	173.7	7.0%
	เกาหลีใต้	102.3	425.2	502.8	6.6%
	มาเลเซีย	59.6	164.7	204.8	5.1%
	เม็กซิโก	87.3	319.6	482.6	7.1%
	ปาปัวนิวกินี	1.5	5.1	5.4	5.1%
	เปรู	6.1	31.9	44.5	8.3%
	ฟิลิปปินส์	22.5	60.2	120.8	6.9%
	รัสเซีย	38.6	221.1	242.6	7.6%
	สิงคโปร์	102.6	310.9	359.2	5.1%
	ไต้หวัน	85.3	251.2	258.7	5.0%
	ไทย	55.1	185.1	238.9	6.0%
	เวียดนาม	5.8	83.4	249.0	16.2%
	รวม	890.8	4,079.6	5,632.5	7.7%
เอเปค	รวมทั้งเอเปค	2,088.2	7,396.5	9,600.1	6.3

ที่มา: (APEC, 2020)

การลงทุนทางตรงภายในและภายนอกของเอเปค (FDI inward stocks & outward stocks)

การลงทุนทางตรงภายในของเอเปคมีความเจริญเติบโตจาก 1.5 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 1994 เป็น 19.6 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 2019 มีค่าความเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี โดยทั้ง 2 กลุ่มสมาชิกมีอัตราการเจริญเติบโตของการลงทุนโดยตรงใกล้เคียงกัน กลุ่มสมาชิกเขตเศรษฐกิจพัฒนาแล้วมีอัตราการเติบโตร้อยละ 10.2 ส่วนกลุ่มกำลังพัฒนามีอัตราการเติบโตร้อยละ 11.7 ต่อปี (ดูรายละเอียดตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ภาพรวมการลงทุนทางตรงของภูมิภาคของเอเปค

กลุ่มสมาชิก	สมาชิกเอเปค	มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)			อัตราการเติบโตเฉลี่ย
		1994	2010	2019	1994-2019
กลุ่มสมาชิกพัฒนาแล้ว/อุตสาหกรรม	ออสเตรเลีย	101.3	527.7	714.2	8.1%
	แคนาดา	110.2	983.9	1,037.1	9.4%
	ญี่ปุ่น	19.2	214.9	222.5	10.3%
	นิวซีแลนด์	22.1	59.7	81.3	5.4%
	สหรัฐอเมริกา	757.9	3,422.3	9,465.8	10.6%
	รวม	1,010.7	5,208.5	11,521.0	10.2%
กลุ่มสมาชิกกำลังพัฒนา	บรูไน	0.1	4.1	7.1	21.1%
	ชิลี	21.5	160.9	267.8	10.6%
	จีน	74.2	586.9	1,769.5	13.5%
	ฮ่องกง	221.3	1,067.5	1,867.9	8.9%
	อินโดนีเซีย	16.2	160.7	232.6	11.2%
	เกาหลีใต้	14.9	135.5	238.6	11.7%
	มาเลเซีย	22.9	101.6	169.0	8.3%
	เม็กซิโก	33.2	389.6	628.5	12.5%
	ปาปัวนิวกินี	1.6	3.7	4.8	4.6%
	เปรู	4.5	43.0	115.3	13.9%
	ฟิลิปปินส์	5.3	25.9	88.0	11.9%
	รัสเซีย	3.3	464.2	463.9	21.9%
	สิงคโปร์	54.9	633.4	1,697.6	14.7%
	ไต้หวัน	14.2	61.5	100.6	8.2%
	ไทย	15.7	139.3	254.4	11.8%
	เวียดนาม	4.0	57.0	161.1	16.0%
	รวม	507.5	4,034.9	8,066.7	11.7%
เอเปค	รวมทั้งเอเปค	1,518.1	9,243.4	19,587.7	10.8%

ที่มา: (APEC, 2020)

ภาพรวมของการลงทุนทางตรงภายในในหลายเขตเศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตสูงกว่าร้อยละ 10 ต่อปีนับตั้งแต่การประกาศเป้าหมายโบกอร์ในปี 1994 แสดงให้เห็นว่าเอเปคมีความพยายามอำนวยความสะดวกแก่การลงทุนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพรวมจะอยู่ในทิศทางของการเติบโต แต่ในช่วงบางเวลาสภาพแวดล้อมก็ส่งผลกระทบต่อการชะลอตัวของการลงทุนโดยตรง เช่น ภายหลังวิกฤติการเงินในเอเชียปี 1997 วิกฤติการเงินโลกปี 2008 ส่งผลให้การลงทุนทางตรงภายในภูมิภาคลดลง และในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาจากความตึงเครียดทางการค้าระหว่างประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกากับจีน และการแพร่ระบาดของโควิด-19

ขณะที่การลงทุนทางตรงภายนอกภูมิภาคมีทิศทางเดียวกับการลงทุนทางตรงภายใน มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี มีมูลค่า 1.7 ล้าน ๆ เหรียญสหรัฐในปี 1994 เพิ่มขึ้นเป็น 18.7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี 2019 ขณะที่สิ่งที่น่าจับตามอง คือ อัตราความเติบโตของจีนที่สูงถึงร้อยละ 21.6 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าของสหรัฐอเมริกาที่มีอัตราการเติบโตอยู่ที่ร้อยละ 8.0 ต่อปี (APEC, 2020, 24-25)

ภาพรวมการลดภาษีของภูมิภาคเอเปค (Tarrifs)

เป้าหมายโบกอร์เป้าหมายหนึ่ง คือ การลดอัตราภาษีลงให้มากที่สุดเพื่อสนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ตั้งแต่ปี 1994-2019 ภาพรวมอัตราภาษีลดลงจากร้อยละ 13.9 เหลือร้อยละ 5.2 ตามลำดับ แม้ว่าภาพรวมของการลดลงของอัตราภาษีมีทิศทางของการประสบความสำเร็จ แต่ความสำเร็จเกิดขึ้นเพียงจากปี 1994 ถึงปี 2010 เท่านั้น ซึ่งภูมิภาคเอเปคสามารถลดภาษีจากร้อยละ 13.9 ลงเหลือร้อยละ 5.8 เมื่อแยกกลุ่มประเทศออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศอุตสาหกรรม (APEC Industrialized) กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (APEC developing) จะเห็นได้ว่ามีทิศทางเดียวกันกับภาพรวม กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมลดภาษีจากร้อยละ 7.7 ในปี 1994 ลงเหลือ ร้อยละ 3.2 ในปี 2019 ขณะที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาลดจากร้อยละ 15.8 ในปี 1994 เหลือร้อยละ 5.9 ในปี 2019 ซึ่งความสำเร็จเกิดขึ้นเช่นเดียวกับภาพรวม คือ ทั้ง 2 กลุ่มประเทศสามารถลดภาษีได้อย่างมากจากปี 1994-2010 ขณะที่จากปี 2010-2019 ก็มีอัตราการลดภาษีที่ค่อนข้างน้อย แต่นิมิตหมายที่ดีประการหนึ่ง คือ ช่องว่างของอัตราภาษีระหว่างประเทศ 2 กลุ่มมีช่องว่างที่ลดลง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านภาษีที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือ ภาษีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เนื่องจากสมาชิกของเอเปคจำนวนมากมีภาคการเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจหลัก อัตราภาษีภายในทั้งส่วนการเกษตรกรรมและส่วนนอกภาคการเกษตรมีอัตราส่วนที่ลดลง โดยเฉพาะส่วนนอกการเกษตรมีอัตราการลดลงอย่างก้าวหน้าจากร้อยละ 13.1 ในปี 1994 เหลือเพียงร้อยละ 4.2 ในปี 2019 ส่วนภาษีการเกษตรกรรมมีอัตราการลดลงอย่างไม่ก้าวหน้ามากนัก ในปี 1994 อยู่ที่ร้อยละ 19.1 ลดลงเหลือร้อยละ 11.6 ในปี 2019 เห็นได้ว่าในระยะเวลา 25 ปี อัตราภาษีเกษตรกรรมลดเพียงร้อยละ 7.5 เท่านั้น

ภาพรวมด้านต่าง ๆ ทั้งการค้า การลงทุนและมาตรการทางภาษีในหัวข้อนี้ และมาตรการและแผนปฏิบัติการจากหัวข้อที่แล้ว จะเห็นได้ว่าเอเปคพยายามอย่างยิ่งในการบรรลุเป้าหมายโบกอร์ ซึ่งในภาพรวมแล้วเอเปคสามารถเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน โดยการลดอุปสรรคทางการค้าและภาษีลงได้อย่างมาก ซึ่งส่งผลให้เขตเศรษฐกิจสมาชิกสามารถเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างกันได้สะดวกมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ชนิดาภา ยุกตะทัต (2559) และธนวัต ศิริกุล (2558) ให้ความเห็นว่าเอเปคจะมีความก้าวหน้าด้านภาษีทางการค้า การอำนวยความสะดวกด้านการค้าและการลงทุนในภูมิภาค แต่สมาชิกเอเปคยังคงมีการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (non-tariff measures: NTMs) ในระดับสูง นอกจากนี้เอเปคยังมีปัญหาในการผลักดันให้ข้อเสนอเป็นจริงในเชิงรูปธรรมได้ เนื่องจากหลักการต่าง ๆ ของเอเปคที่เน้นความสมัครใจของสมาชิก ซึ่งปัจจุบันเป้าหมายโบกอร์ของเอเปคได้สิ้นสุดลงแล้ว การสานต่อเป้าหมายโบกอร์จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในการประชุมผู้นำเขตเศรษฐกิจ ครั้งที่ 27 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียในปี 2020 เพื่อการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่ยังห่างไกลเป้าหมายของการเป็นเขตการค้าเสรี

เป้าหมายปุตราจายาของเอเปค 2040: วิสัยทัศน์หลังปี 2020

การประชุมเอเปคที่มาเลเซียในปี 2020 ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกกำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายหลายด้าน โดยเฉพาะการระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกเอเปคอย่างมาก มีการระบุว่าเอเปคสูญเสียผลผลิตกว่า 2.1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในภาวะการระบาดที่กำลังเกิดขึ้น (ศูนย์ศึกษาเอเปค, 2020) และการเติบโตของลัทธิปกป้องทางการค้า นอกจากนี้ปี 2020 ยังเป็นปีสิ้นสุดของเป้าหมายโบกอร์ เอเปคจึงต้องหารือร่วมกันเพื่อกำหนดเป้าหมายใหม่และสานต่อเป้าหมายโบกอร์ โดยในที่ประชุมผู้นำเศรษฐกิจเอเปคได้ตกลงประกาศวิสัยทัศน์และเป้าหมายระยะยาวชุดใหม่ของเอเปคในนาม “วิสัยทัศน์ปุตราจายาของเอเปค 2040” (APEC Putrajaya Vision 2040) ซึ่งมีเป้าหมายหนุนการค้าและการลงทุนเสรี (กรุงเทพธุรกิจ, 2563) วิสัยทัศน์ปุตราจายาของเอเปค ยังคงยึดมั่นในพันธกิจของเอเปคและหลักการความสมัครใจ การไม่ผูกมัด และการสร้างฉันทามติ โดยมีแนวทางขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ 3 ด้านด้วยกัน (APEC, 2020)

1. การค้าและการลงทุน (Trade and Investment) เอเปคต้องการสร้างความมั่นใจว่าภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกยังเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่มีพลวัตและประสานที่ดีที่สุด โดยยึดหลักการเสรี การเปิดกว้าง ยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใสและคาดการณ์ได้ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับการค้าและการลงทุน ยึดหลักปฏิบัติขององค์การค้าโลก ในฐานะเป็นเวทีการค้าพหุภาคีและส่งเสริมเสถียรภาพแก่กระแสหมุนเวียนของการค้าระหว่างประเทศ เอเปคยังคงสานต่อและพัฒนาเป้าหมายโบกอร์และการบูรณาการเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยตลาด รวมถึงการสานต่อวาระเขตเศรษฐกิจเสรีแห่งเอเชีย-แปซิฟิก (FTAAP, 2014) ต่อไป

2. นวัตกรรมและการเปลี่ยนเป็นดิจิทัล (Innovation and Digitalization) เอเปคต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับการเชื่อมโยงและการเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนและภาคธุรกิจ การส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนผ่านดิจิทัลจึงเป็นส่วนสนับสนุนสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลและนวัตกรรม เอเปคจึงต้องการปฏิรูปโครงสร้างและนโยบายทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนวัตกรรม ทั้งการเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การเร่งกระบวนการเปลี่ยนผ่านดิจิทัล ลดช่องว่างของเทคโนโลยีระหว่างหมู่สมาชิกของเอเปค ตลอดจนการให้ความร่วมมือทางวิชาการและเทคนิคเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การไหลเวียนของข้อมูลและเสริมสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

3. การเติบโตอย่างเข้มแข็ง สมดุล ปลอดภัย ยั่งยืนและครอบคลุม (Strong, Balanced, Secure, Sustainable and Inclusive Growth) เอเปคเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ ๆ ตลอดช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อสร้างศักยภาพการรับมือที่เข้มแข็งและมีประสิทธิสภาพ เอเปคต้องสร้างความร่วมมือและนโยบายที่ชัดเจน ทั้งกิจการสาธารณสุข การเพิ่มโอกาสของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจ การส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSMEs) ให้เข้มแข็ง เอเปคจะสร้างระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเทคนิคเพื่อให้สมาชิกของเอเปคมีความรู้และทักษะสำหรับอนาคต รวมทั้งสร้างนโยบายร่วม ส่งเสริมความร่วมมือในหมู่สมาชิกเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจัดการความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติที่ครอบคลุมและยั่งยืน

จากประกาศเป้าหมายที่มาเลเซียแสดงให้เห็นว่า เอเปคยังคงยึดแนวทางสนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน โดยมีกลไกตลาดเป็นพื้นฐานสำคัญ และเอเปคขยายความสนใจและเป้าหมายที่ครอบคลุมเรื่องอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งเรื่องของเทคโนโลยีและภัยคุกคามแบบใหม่ ซึ่งเอเปคจะเป็นส่วนสนับสนุนการเติบโตและความรุ่งเรืองของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกได้ การประกาศวิสัยทัศน์ปุตราจายาของเอเปคจะทำให้เห็นแนวทางในอนาคตของเอเปคในอีก 20 ปีข้างหน้า แต่รายละเอียดของแผนงานและแนวทางปฏิบัติยังคงต้องติดตามต่อไปในการประชุมเอเปคที่นิวซีแลนด์ในปี 2021 และที่ไทยในปี 2022

สรุป

ตั้งแต่การก่อตั้งความร่วมมือเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปคในปี 1989 เอเปคมีพลวัตของความร่วมมือมาโดยตลอด เอเปคตั้งเป้าหมายระยะยาวในปี 1994 ชื่อว่า “เป้าหมายโบกอร์” (Bogor Goals) เป้าหมายเป็นความพยายามของเอปคในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยยึดแนวทางการเปิดเสรีทางการค้า การลงทุน และรูปแบบเศรษฐกิจแบบตลาด รวมทั้งยึดหลักความสมัครใจ ความยืดหยุ่นเพื่อให้สมาชิกที่มีสถานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันสามารถปรับตัวเพื่อรับความเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม ในช่วงระยะเวลากว่า 20 ปีผลของเป้าหมายโบกอร์ที่ต้องการลดอุปสรรคทางการค้ามีความสำเร็จใน

ระดับหนึ่ง สมาชิกมีการลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน และมีความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การยึดหลักการที่ยืดหยุ่นและเน้นความสมัครใจของเอเปคส่งผลให้การดำเนินการให้เป้าหมายโบกอร์บรรลุโดยสมบูรณ์ยังเป็นไปไม่ได้ เอเปคยังมีความห่างไกลจากการสร้างเขตการค้าเสรีแห่งเอเชีย-แปซิฟิก (FTAAP, 2014) และแก้ไขอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีไม่สำเร็จ ในปี 2020 เป็นปีการสิ้นสุดของเป้าหมายโบกอร์ เอเปคจึงต้องวางเป้าหมายสานต่อเป้าหมายโบกอร์และแนวทางระยะยาวสำหรับการปฏิบัติงานต่อไป ในการประชุมที่มาเลเซียในปี 2020 สมาชิกเอเปคได้ร่วมกันออก “วิสัยทัศน์ปุตราจายาของเอเปค 2040” เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของเอเปคในอีก 20 ปีข้างหน้า อีกทั้งยังเพิ่มเติมขอบเขตของเป้าหมายที่ครอบคลุมประเด็นทางสังคม สาธารณสุข การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น เพื่อสร้างการพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืนของภูมิภาค

สำหรับประเทศไทยในฐานะเจ้าภาพจัดการประชุมเอเปคในปี 2022 จึงเป็นก้าวสำคัญหนึ่งประเทศในการแสดงบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ สำหรับเวทีเอเปคแล้ว ไทยเคยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันการจัดตั้งสำนักเลขาธิการเอเปค (APEC Secretariat) ในปี 1992 รวมทั้งเคยเป็นเจ้าภาพการประชุมในปี 2003 ซึ่งมีการออก “ปฏิญญากรุงเทพฯ” ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อมั่นของไทยในการเชื่อมความร่วมมือระหว่างสมาชิกเอเปคและสนับสนุนผลประโยชน์ของประชาชนที่ได้รับจากกระแสโลกาภิวัตน์ ไทยจึงควรเตรียมหัวข้อหลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะยาว โดยกระทรวงการต่างประเทศควรมีความร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์ในการเปิดเวทีรับฟังจากภาคส่วนที่หลากหลายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ร่วมสำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแห่งเอเชีย-แปซิฟิก ไทยควรแสดงบทบาทกระตุ้นการดำเนินงานของเอเปคให้มีชีวิตชีวาหลังจากการระบาดของโควิด-19 อีกทั้งในปี 2021 นอกจากนี้ไทยควรติดตามความเคลื่อนไหวของการประชุมในปี 2021 อย่างใกล้ชิด เพื่อที่จะสามารถประสานงานและสร้างทิศทางของสมาชิกให้สอดคล้องและเห็นประโยชน์ร่วมกันเมื่อมีการประชุมต่อเนื่องในปี 2022 และไทยควรแสดงบทบาทเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มสมาชิกที่พัฒนาแล้วกับสมาชิกที่กำลังพัฒนา เพื่อสร้างแนวทางร่วมกันสำหรับการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤติโควิด-19

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2563). *เดินหน้าหนุนเสรี'การค้า-การลงทุน'ฟื้นศก.ยุคโควิด.* สืบค้น 30 มิถุนายน 2564, จาก https://shorturl.asia/2ZGwS

กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. (2561). *กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก.* กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

ขจิต จิตตเสวี. (2557). *องค์การระหว่างประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จุลชีพ ชินวรรโณ. (2558). *ภูมิทัศน์เศรษฐกิจการเมืองโลก: วิกฤตกับการท้าทายในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนิดาภา ยุกตะทัต. (2559). APEC กับก้าวสำคัญสู่อนาคต. *วารสารสราญรมย์,* 70, 151-155.

ธนวัต ศิริกุล. (2558). *ทิศทางเอเปค (Asia Pacific Economic Cooperation) ในอนาคต: การกำหนดท่าทีของไทย* (รายงานศึกษาส่วนบุคคล). กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

พงษ์พันธ์ นารีน้อย. (2551). *ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1967-2003.* (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Aggarwal, V., & Volberding, P. (2010). *Beyond Bogor: Reflections on APEC's Future.* Retrieved June 20, 2021, from https://shorturl.asia/EH3gG

APEC. (1994). *1994 Leaders' Declaration.* Retrieved June 20, 2021, from https://shorturl.asia/EH3gG

_____. (1995). 1995 Leaders' Declaration. Retrieved June 20, 2021, from https://shorturl.asia/0Gdxb

_____. (2016). *Collective Strategic Study on Issues Related to the Realization of the FTAAP, 2014 (CTI report to minister).* Singapore: APEC.

_____. (2018). *What are the Bogor Goals?* Retrieved June 20, 2021, from https://www.apec.org/about-us/about-apec/fact-sheets/bogor-goals

_____. (2020a). *Final Review of APEC's Progress Towards the Bogor Goals*. Retrieved June 20, 2021, from https://www.apec.org/Publications/2020/11/Final-Review-of-APECs-Progress-Towards-the-Bogor-Goals

_____. (2020b). *APEC PUTRAJAYA VISION 2040*. Retrieved June 20, 2021, from https://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2020/2020aelm/Annex-A

_____. (2020c). 2020 Leaders' Declaration. Retrieved June 20, 2021, from https://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2020/2020_aelm

FTAAP. (2014). *Annex A - The Beijing Roadmap for APEC's Contribution to the Realization of the FTAAP*. Retrieved June 20, 2021, from https://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2014/2014_aelm/2014_aelm_annexa.aspx

Han, H. (2007). FTAAP, 2014 as an APEC Process to Achieve the Bogor Goal. *Journal of International Economic Studies*, 11(2), 113-142

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษกับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย*

THE RELATIONS BETWEEN THE PATTERN'S PUNISHMENT AND JUSTICE PROCESS OF THAI SAṄGHA

พระมหาเสาร์คำ ธมฺมธีโร, ประสาน เจริญศรี
Phramaha Saokum Dhammatheero, Prasan Charonsee
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: Whosyourd463@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกฎหมาย รวมถึงการลงโทษ ทั้งในส่วนของคณะสงฆ์ และส่วนของฝ่ายบ้านเมือง ในมิติที่มีความสัมพันธ์กัน ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ภายใต้กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 กล่าวถึงการนำกฎหมายมาบังคับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะความผิด และความเชื่อมโยงกันในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม รวมถึงโทษที่จะได้รับจากการกระทำผิดที่มีลักษณะเป็นความผิดเดียว แต่ผิดกฎหมายหลายฉบับ ทั้งในพระธรรมวินัย ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จึงนำมาสู่ระบบกฎหมายคณะสงฆ์ ในรูปแบบลายลักษณ์อักษร และคำสั่งทางการปกครอง จึงนำไปสู่ปัญหาที่ว่า คณะสงฆ์ผู้มีอำนาจพิจารณาจะมีความรู้ความสามารถทางกฎหมายสงฆ์และกฎหมายบ้านเมืองเพียงพอที่จะวินิจฉัยความผิดได้ดีพอหรือไม่ กฎเกณฑ์ที่มีอยู่เพียงพอในการพิจารณาช่วยเหลือพระสงฆ์ ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดให้ได้มีโอกาสต่อสู้คดีหรือไม่ จึงอาจเกิดความเหลื่อมล้ำในการใช้กฎหมาย โดยเฉพาะมาตรา 29 และมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2535 ส่งผลให้พระภิกษุที่ได้รับโทษไม่สามารถกระทำกิจของสงฆ์ได้ตามปกติ ดังนั้นอาจใช้การเปรียบเทียบปรับ การยื่นหลักประกันไว้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 24 หรือการรับตัวมากักขังไว้ที่วัด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 25 โดยไม่ต้องให้สละสมณเพศ ทำให้พระภิกษุสามารถกระทำกิจของสงฆ์ได้ตามปกติ

คำสำคัญ: การลงโทษพระสงฆ์; กระบวนการยุติธรรม; คณะสงฆ์ไทย

---

*Received September 9, 2021; Revised September 16, 2021; Accepted September 17, 2021

Abstract

The objective of this study is to investigate the characteristic of the laws including the punishment for both monastic and secular laws in the view of relationship which exists in the laws of the Saṅgha Supreme Council of Thailand article 11 which is about Niggahakamma penalty. This article mentions the law enforcement, appropriate law enforcement and the practical connection of law enforcement including to the penalty when an offence violates many laws in both Dhammavinaya, criminal code, The Saṅgha act and the Saṅgha Supreme Council's law article 23. This leads to the problem if the saṅgha who have power to adjudicate have enough knowledge and ability about monastic laws and secular laws to consider offences. The existing rules are enough to be considered helping monks. Therefore, the gaps of laws can be occurred, especially the article 29 and 30 of The Saṅgha Act of B.E.2535 and cause monks who are being punished cannot perform their duties of the monks as usual. Thus, the approach is comparing fine or filing collateral according to the Criminal Code, Article 25 without leaving Buddhist monkhood to allow those monks perform their usual duties.

Keywords: Punishment; Justice Process; Thai Saṅgha

บทนำ

เมื่อสังคมมีความเจริญขึ้นอาชญากรรมย่อมเกิดขึ้นตามมาเสมอ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธได้ ซึ่งในแง่ของศาสตร์วิชาอาชญาวิทยาตามทฤษฎีวงแหวน (Concentric Zone Theory) มักกล่าวถึงอาชญากรรมไว้ว่า ในโซนที่มีความเจริญมากเป็นใจกลาง หรือศูนย์รวมของแหล่งธุรกิจ (The Central Business District : C.B.D.) จะมีระดับการเกิดอาชญากรรมสูงกว่าโซนอื่น ๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่เหมาะแก่การก่ออาชญากรรม มีความหนาแน่นไปด้วยแรงงาน และหลากหลายด้วยวัฒนธรรม ดังนั้นเมื่อไม่สามารถปฏิเสธอาชญากรรมได้ สังคมจึงเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับอาชญากรรม โดยการนำกระบวนการยุติธรรม ที่เป็นวิธีการดำเนินการแก่ผู้ที่ประพฤติละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมาย โดยอาศัยองค์กร และบุคลากรที่กฎหมายให้อำนาจไว้เป็นผู้ดำเนินกระบวนการ มีจุดประสงค์เพื่อระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะอยู่ 2 รูปแบบ คือ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งเริ่มต้นจากการสืบสวนจับกุม การฟ้องร้องคดี เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี และลงโทษผู้กระทำความผิด ส่วนกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่มุ่งเน้นการเจรจาไกล่เกลี่ยและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2553)

เมื่อสังคมประกอบด้วยบุคคลที่หลากหลายด้วยสถานะและพฤติกรรม ทำให้ในแต่ละสังคมย่อมมีระเบียบปฏิบัติ หรือกติกาเฉพาะของกลุ่มสังคมนั้น เช่นเดียวกับคณะสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งมีทั้งพระภิกษุที่ประพฤติดีและประพฤติไม่ดี จึงเกิดกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์เพื่อเป็นระบบควบคุมดูแลพระภิกษุ โดยประเภทโทษและความผิดของพระภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกตามพระธรรมวินัย ประเภทที่สองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน และประเภทที่สามตามกฎหมายบ้านเมือง (พระมหาอุทัย นิลโกสีย์, 2544) เมื่อความผิดเกิดขึ้นแล้วตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไว้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการปฏิบัติเบื้องต้น ขั้นตอนการฟ้องร้อง ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้อง และขั้นตอนการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) ซึ่งโทษที่จะได้รับนั้นแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ถวายคำแนะนำ ทำทัณฑ์บน และให้สละสมณเพศ ทั้งนี้ ผู้ที่มีอำนาจลงนิคหกรรมได้นั้น จะเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะปกครองสงฆ์ พระวินยาธิการ พระภิกษุผู้พิจารณา หรือคณะผู้พิจารณา และหากมีความผิดที่เนื่องด้วยกฎหมายอาญา ก็ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ (สมชาย บุญคงมาก และภูภณัช รัตนชัย, 2562) และสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์นั้นแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ พระวินยาธิการ พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ มหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว, 2553)

ดังนั้นจากกระบวนการข้างต้น ความผิดที่เกิดขึ้นของพระภิกษุสงฆ์ที่มีโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ไม่เพียงแต่ฝ่ายสงฆ์เท่านั้นที่มีอำนาจในการชำระข้อพิพาท ยังรวมถึงฝ่ายบ้านเมืองด้วยที่มีอำนาจในการเข้ามาร่วมชำระข้อพิพาทนั้น หรือทำให้กระบวนการฝ่ายคณะสงฆ์สิ้นสุดลง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 29 ที่ให้อำนาจดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 30 ให้อำนาจตามพิพากษาของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณะเพศได้ ทำให้พระภิกษุผู้เป็นจำเลยไม่สามารถกระทำกิจของสงฆ์ได้ดังเดิมเมื่อพ้นจากคดี หรือมีการยกฟ้อง จึงถือว่ากระบวนการยุติธรรมฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองเป็นกระบวนการที่มีทั้งความเป็นรูปธรรม สามารถชำระความผิด หรือข้อพิพาทได้รวดเร็ว แต่เกิดช่องว่างที่ทำให้ฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจเหนือคณะสงฆ์อยู่ไม่น้อย ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์จะดำเนินไปด้วยความเที่ยงตรง หรือเอนเอียง รวมไปถึงโทษที่ลงแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดจะมีความยุติธรรม หรือไม่ พระภิกษุผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตุลาการต้องมีความเข้าใจในระบบกฎหมายของคณะสงฆ์เป็นอย่างดี เนื่องจากคณะสงฆ์ไม่เพียงแต่รักษาพระวินัยเท่านั้น ยังมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ดีของพระภิกษุในสังคม จึงเป็นแรงผลักดันที่ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้งฝ่าย

ศาสนากับฝ่ายบ้านเมือง ที่มา และแนวทางการนำไปใช้ให้ถูกต้องกับรูปแบบความผิด เพื่อให้เกิดความยุติธรรมสูงสุด แก่โจทก์ และจำเลย ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทยต่อไป

ความหมายของการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์

การลงโทษ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไปจะหมายถึงความรับผิดหรือผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนในความหมายของความผิดในทางอาญา หมายถึงมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำผิดอาญา ดังประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการ อันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่ บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ก็ได้กำหนดโทษไว้ 5 ประการ ได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง และการริบทรัพย์สิน (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2563) ซึ่งจุดประสงค์ของการลงโทษนั้น หากกล่าวตามแนวคิดทางอาชญาวิทยา ทฤษฎีการลงโทษจะจัดได้ 3 กลุ่ม (ปกรณ์ มณีปกรณ์, 2555) คือ

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) คือ วิธีการลงโทษเพื่อการตอบแทนผู้กระทำผิดให้ได้รับโทษ ในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน มีการใช้วิธีการที่รุนแรง ทั้งการประหารชีวิต การลงทัณฑ์ทรมานด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำผิดสารภาพและเพื่อทำให้รู้สำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน

2. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory) คือ การยับยั้งตัวผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก เพราะเกิดความกลัวเกรงในโทษที่ได้รับ อันเป็นผลให้ตัดโอกาสที่จะกระทำผิดขึ้นอีก ทั้งยับยั้งบุคคลอื่นมิให้กระทำผิด เนื่องจากได้เห็นผลร้ายของการกระทำผิดและการได้รับโทษ จนไม่อยากกระทำผิดเพราะเกรงกลัวในโทษ โดยซีซาร์เบ็คคาเรียอธิบายว่า การลงโทษที่สามารถข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำผิดได้นั้นควรจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก การลงโทษต้องทำด้วยความรวดเร็ว ประการที่สอง ความแน่นอนในการลงโทษ และ ประการที่สาม ความเคร่งครัดหรือความรุนแรงในการลงโทษ

3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory) คือ การลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี โดยมีหลักอยู่ว่า ประการแรก เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดต้องประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขาโดยให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น ประการที่สอง การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล ประการที่สาม เมื่อผู้กระทำได้แก้ไขดีดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษ และให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง

ในส่วนของการลงโทษฝ่ายคณะสงฆ์ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ใช้กฎหมายหลายฉบับทั้งกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไข

เพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 รวมถึงกฎหมายรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพระวินัยที่เป็นศีลของพระภิกษุอีก 227 ข้อ เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับพระภิกษุ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมบางอย่างอาจมีความผิดตามกฎหมายฉบับใด ฉบับหนึ่ง หรือหลายฉบับ จึงต้องมีการแยกความผิดออกเป็นส่วน ๆ เพื่อจะได้ง่ายต่อการนำกฎหมายมาใช้บังคับโทษ ซึ่งผู้เขียนจำแนกความผิดในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ตามทฤษฎีความรับผิดทางอาญา ในแง่ของกฎหมาย คือ

1. ความผิดในตนเอง (Mala in Se) เรียกว่า โลกวัชชะ เป็นความผิด หรือความชั่วร้ายในตัวเอง (Wrong in Itself / Evil in Itself) การกระทำผิดของพระภิกษุที่ฝ่าฝืนหลักธรรมชาติ มโนธรรม ศีลธรรม หรือหลักสาธารณะของสังคมที่เป็นอารยะ หรือเป็นสากล (Public Principles of a Civilized Society) ซึ่งนอกจากจะผิดพระธรรมวินัยแล้ว ยังเป็นความผิดที่กระทบต่อความรู้สึกทางศีลธรรมของคนในสังคม เป็นความผิดพื้นฐาน (Traditional) ที่ต้องรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นกฎหมายสากลซึ่งบังคับใช้ภายในประเทศ ซึ่งแม้ผู้กระทำผิดจะเป็นพระภิกษุก็ตาม เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับเพศ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะผิดพระธรรมวินัยแล้ว ยังต้องรับผิดทางประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 อีกเป็นลำดับสุดท้ายถือเป็นการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ในประเทศ (Supremacy of Law) (คณิต ณ นคร, 2549)

2. ความผิดเพราะกฎหมายห้าม (Mala Prohibit) หรือในทางพระวินัย เรียกว่า ปัณณัติวัชชะ เป็นการกระทำที่เป็นความผิดเพราะมีพระวินัยกำหนดให้พฤติกรรม หรือการกระทำดังกล่าวเป็นความผิด (Evil Because Prohibited) เช่น การฉันอาหารในเวลาวิกาล ซึ่งไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดพระธรรมวินัย เป็นต้น หรือเป็นความผิดที่กฎหมายห้าม (Wrong Due to Being Prohibited) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ถูกตราขึ้นโดยอำนาจของรัฐ และพระวินัยแบบผสมผสานในรูปแบบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 และกฎหมายรองที่อาศัยอำนาจพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตราขึ้น เช่น กฎมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม เป็นต้น อย่างไรก็ดีพฤติกรรมความผิดบางประการของพระภิกษุอาจไม่ปรากฏว่าผิดในทางพระธรรมวินัย หรือกฎหมายทางอาญา แต่เพื่อทำให้คณะสงฆ์มีความเรียบร้อย และเป็นที่ยอมรับของสังคม หรือเป็นสากล จึงสามารถนำมาบังคับใช้ และมีโทษทั้งทางพระวินัย และทางอาญาแก่ผู้ละเมิด หรือไม่ปฏิบัติตาม เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 27 ระบุว่า “พระภิกษุไม่สังกัดอยู่วัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นที่อยู่หลักแหล่ง ต้องสละสมณะเพศ ภายในสามวันนับตั้งแต่ได้รับทราบคำวินิจฉัย หากไม่ปฏิบัติตามจะมีความผิดทางอาญา คือ จำคุกไม่เกิน 1 ปี ตามมาตรา 43 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 เป็นต้น กล่าวโดยสรุป ภายใต้กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ จะมีการกล่าวถึงความผิดอยู่ 2 ประเภท คือ โทษโลกวัชชะ ซึ่งเป็นความผิดที่สากลยอมรับว่าเป็นสิ่งไม่ดีในสังคม เป็นความผิดในตัวเอง

และโทษปัณณัติวัชชะ โทษที่ผิดตามพระวินัย หรือความผิดที่มิได้มีความชั่วร้ายในตนเอง เพียงแต่กฎหมาย ระเบียบระบุว่าเป็นความผิดเท่านั้น โดยโทษที่ได้รับในทางกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์หนักสุดคือการสละสมณเพศ เทียบได้กับการประหารชีวิต ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory) ซึ่งก็อาจได้รับโทษทางอาญาร่วมด้วยหากความผิดเป็นลักษณะโลกวัชชะ (เป็นความผิดทางโลกแต่ไม่ผิดพระวินัย) และโทษที่เบาลงมาที่ไม่ถึงกับสละสมณเพศ อาจมีการว่ากล่าวตักเตือน เพื่อให้ปรับพฤติกรรมให้ดีขึ้น ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory)

ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์

สังคมรู้จักกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาผ่านช่องทางสื่อสารมวลชนต่าง ๆ แต่สำหรับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์นั้น น้อยคนที่จะได้รู้จักขั้นตอนการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการ (ตำรวจพระ) เป็นคำใหม่ที่ใช้เรียกพระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้มีหน้าที่ช่วยเหลือด้านการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัด โดยเฉพาะหน้าที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยด้านการปฏิบัติวินัยของพระภิกษุสามเณร หรือภาษาพูดทั่วไป เรียกว่า ตำรวจพระ หมายถึง พระภิกษุชาวไทยผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการตามพระวินัย หน้าที่ของพระวินยาธิการ คือ ตรวจตรา แนะนำ ตักเตือน และชี้แจงระเบียบปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรในจังหวัดหรือที่เข้ามาในจังหวัด บรรดาที่ประพฤติไม่เรียบร้อย และหากไม่ปฏิบัติตามหรือพบการกระทำความผิดก็มีอำนาจจับกุมตัวส่งเจ้าคณะผู้รับผิดชอบหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ แต่ไม่มีอำนาจในการให้สละสมณเพศ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) ซึ่งปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์จะอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 18 และมาตรา 25 เพื่อตรากฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม โดยเป็นแบบแผนหลักในการปฏิบัติงานให้แก่พระวินยาธิการในปัจจุบัน ผู้เขียนขอจำแนกกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ตามที่ได้ศึกษา จากกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนปฏิบัติเบื้องต้น (Basic Operating Procedures) เริ่มจากมีโจทก์ หรือผู้เสียหายแจ้งความผิดแก่พระวินยาธิการ หรือเจ้าคณะปกครองประจำเขต ว่ามีพระภิกษุกระทำความผิด หรือพระวินยาธิการออกตรวจพื้นที่และได้พบความผิด หรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม จึงทำการตรวจสอบเบื้องต้น หากพบว่ามีการกระทำความผิดจริง จะทำการควบคุมตัวส่งเจ้าคณะปกครอง แต่หากมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาร่วมด้วย จะประสานไปยังเจ้าพนักงานตำรวจ เมื่อเจ้าพนักงานต้องการควบคุมตัว คณะสงฆ์ต้องทำการสละสมณะเพศให้จำเลยเท่านั้น เพื่อนำตัวไปดำเนินคดี เป็นอันสิ้นสุดกระบวนการ แต่ถ้าจำเลยไม่มีความผิดทางอาญา และยอมรับสารภาพ (Pleaded Guilty) ตามที่ถูกฟ้องร้องมา รวมถึงมีหลักฐานเพียงพอ

จะพิสูจน์ว่ามีความผิด เจ้าคณะปกครองจะลงนิคหกรรม ให้ตามความผิด ลงบันทึกพฤติกรรม พร้อมด้วยนิคหกรรมไว้เป็นเอกสาร ถือว่าสิ้นสุดกระบวนการเช่นกัน อย่างไรก็ตามหากจำเลยไม่ยอมรับสารภาพ (Pleaded Not Guilty) และหลักฐานไม่เพียงพอต่อการพิสูจน์ว่ามีความผิด เจ้าคณะปกครองจะทำการตั้งคณะพิจารณาขึ้นมาเพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

2. ขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้อง (Prima Facie) เป็นการให้โจทก์ผู้ได้พบเห็นพฤติกรรมความผิด ได้ยินคำบอกเล่า หรือมีเหตุสงสัยในตัวจำเลย มาทำการสอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น เจ้าคณะปกครองในฐานะผู้ชี้ขาดในการพิพากษา จะทำการพิจารณาคดี แบบระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งเจ้าคณะปกครองจะเป็นผู้แสวงหาหลักฐานเอง หรือมอบหมายให้พระวินยาธิการเป็นผู้แสวงหา ซึ่งตามกฎมหาเถรสมคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) มาตรา 55 ระบุไว้ 3 อย่าง คือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ เพื่อพิสูจน์ความผิดและพิจารณาด้วยตนเอง ในขั้นนี้คดีอาจสิ้นสุดได้ใน 3 กรณี คือ กรณีแรกจำเลยเสียชีวิต กรณีที่สองจำเลยรับสารภาพ กรณีที่สามมูลเหตุไม่มีน้ำหนักพอจึงยกฟ้อง ถือว่ากระบวนการจะสิ้นสุดลงทันที แต่อย่างไรก็ดีหากมูลเหตุเพียงพอต่อการเอาผิด จะทำการส่งสำนวนเข้าสู่การพิจารณาขั้นต่อไป ทั้งนี้ ความผิดต้องเป็นครุโทษ คือ สละสมณเพศเท่านั้น จึงจะเข้าสู่ขั้นตอนต่อไปได้

3. ขั้นตอนวินิจฉัยพิจารณาคดี (Trial) แต่งตั้งตุลาการขึ้นมา โดยเป็นเจ้าคณะปกครองที่มีตำแหน่งสูงกว่าจำเลยขึ้นไปทั้งหมด 3 รูป โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับเจ้าคณะขึ้นไป ในการพิจารณาอาจมีการขอความเห็นเพิ่มนอกเหนือจากหลักฐาน เช่น ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้องกับคดี เป็นต้น และอาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยควบคุมเหตุการณ์ขณะพิจารณา หากคดีไม่สิ้นสุดลงในการพิจารณาชั้นต้น สามารถส่งเรื่องขึ้นไปพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ได้ แต่ต้องเป็นครุโทษเท่านั้น ซึ่งหากไม่สิ้นสุดในชั้นอุทธรณ์ และคำตัดสินของชั้นต้น และชั้นอุทธรณ์เกิดแย้งกัน สามารถส่งเข้าไปพิจารณาในชั้นฎีกาได้ และให้ถือว่าคำวินิจฉัยของชั้นฎีกาเป็นที่สิ้นสุดในทุกกรณี ทั้งนี้ การที่กระบวนการจะสิ้นสุดได้ในแต่ละชั้น อาจเกิดจากจำเลยเสียชีวิต ศาลทำการยกฟ้อง คำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หรือจำเลยรับสารภาพ จึงเข้าสู่ขั้นตอนต่อไป

4. ขั้นตอนการบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิคหกรรม (Punishment) ภายหลังจากการพิจารณาตัดสินแล้ว จะทำการลงโทษแก่พระภิกษุผู้กระทำผิด ซึ่งหากโทษที่ได้รับมี โทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ด้วย เฉพาะโทษประหารชีวิต จำคุก และกักขัง จะลงโทษทางพระวินัยก่อน คือสละสมณเพศก่อน จากนั้นจึงทำการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ มาตรา 29 และมาตรา 30 หากไม่มีโทษตามประมวลกฎหมายอาญา จะได้รับเพียงโทษตามพระธรรมวินัยตั้งแต่การตักเตือน จนถึงการสละสมณเพศ ทั้งนี้ หากไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัย ถือว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไข

เพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 43 ซึ่งมีโทษทางประมวลกฎหมายอาญา ต้องโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

ลักษณะของกฎหมายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์

ปัจจุบันการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ภายใต้กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) จะนำกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ มาใช้สำหรับควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุอยู่หลายฉบับ จากการทบทวนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 และกฎหมายรองของฝ่ายคณะสงฆ์แล้ว ผู้เขียนสามารถสรุปลักษณะของกฎหมายที่นำมาบังคับใช้กับพระภิกษุไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์มีลักษณะกฎหมายประเภทนี้อยู่ 3 แบบ คือ รูปแบบที่ 1 ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายหลักของประเทศ คณะสงฆ์จึงต้องยึดตามหลักของกฎหมายสากลเป็นอันดับแรก ซึ่งมีโทษ 5 อย่างตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2549) คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ รูปแบบที่ 2 ความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 และกฎหมายรองที่อาศัยอำนาจพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 ตราขึ้น ได้แก่ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งปรับโทษตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 หมวดที่ 4 นิคหกรรมและการสละสมณเพศ มาตรา 24 ถึง 30 และรูปแบบที่ 3 ความผิดตามพระธรรมวินัย คือ ศีลของพระภิกษุ 227 ข้อ ซึ่งเป็นระเบียบข้อบังคับทั่วไปของพระภิกษุในปัจจุบัน มีโทษเป็นสภาพบังคับ 3 อย่าง คือ โทษอย่างหนักการขาดจากความเป็นพระภิกษุคล้ายกับการประหารชีวิต โทษอย่างกลางด้วยการอยู่ปริวาสกรรมคล้ายกับการกักขัง และโทษอย่างเบาการประจานต่อหน้าภิกษุรูปอื่น

2. ลักษณะแบบคำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งผู้บังคับบัญชา ตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2541) จะแบ่งระเบียบการปกครองไว้ 2 ส่วน คือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้ออกคำสั่งทางปกครอง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ออกคำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งผู้บังคับบัญชา เป็นรูปแบบที่ถูกตราขึ้นเพราะเหตุว่า ความผิดบางกรณีอาจไม่ปรากฏในพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม ที่ได้ตราเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ก่อนหน้านั้น แต่ความผิดของพระภิกษุที่เกิดขึ้นกระทบต่อความเลื่อมใสของประชาชน และทำให้ประชาชนเกิด

ความเดือดร้อน ดังนั้นเพื่อความเรียบร้อยดีงามของสังฆมณฑลจึงใช้อำนาจตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มาตรา 7, 10, 15, 20 และ 25 โดยสรุป คือ เจ้าคณะปกครองตั้งแต่ระดับเจ้าคณะตำบลจนถึงเจ้าคณะใหญ่ เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ในเขตรับผิดชอบของตนให้เกิดความเรียบร้อย จึงมีอำนาจในการออกกฎระเบียบเพื่อปกครองคณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ แต่ต้องไม่ขัดหลักกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 หรือพระธรรมวินัย โดยอาศัยหลักมหาประเทส 4 (กรมการศาสนา, 2544) เป็นแบบในการออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุ สรุปคือ ประการแรก สิ่งใดที่ไม่ได้ทรงห้ามว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ แต่ดูไม่เหมาะสม พฤติกรรมดังกล่าวนั้นจึงไม่ควรกระทำถือว่าผิด เช่น การจัดกิจกรรมทางศาสนาภายในวัด ในช่วงที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กำลังระบาดหนักในประเทศ ถือเป็นสิ่งที่ห้ามกระทำ เป็นต้น ประการที่สอง สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ แต่ดูเหมาะสม พฤติกรรมดังกล่าวจึงกระทำได้ถือว่าไม่ผิด เช่น การออกรับบิณฑบาตของพระภิกษุในเขตกรุงเทพมหานคร ต้องไม่เกินเวลา 08.30 นาฬิกา แต่ปริมณฑลสามารถล่วงเวลาได้ แต่ไม่เกินเที่ยงวันเนื่องจากอยู่ในเขตทุรกันดาร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เมื่อพฤติกรรมของพระภิกษุก่อความเดือดร้อน หรือทำให้ประชาชนเกิดความไม่เลื่อมใส หรือขัดต่อประเพณีนิยมที่ดีงามของสังคม เจ้าคณะปกครองจึงต้องออกประกาศให้เป็นกฎหมายเพื่อนำมาใช้เฉพาะพื้นที่ เพื่อสร้างความเรียบร้อยให้เกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ จึงเป็นกฎหมายในลักษณะจารีตประเพณีที่ยืดหยุ่นสูงปรับใช้ได้กับพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์มีการใช้กฎหมายลักษณะแบบลายลักษณ์อักษร ที่มีการบันทึกไว้ชัดเจนทั้งภาคความผิด และโทษที่จะได้รับ ทั้งนี้ ยังมีการออกคำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งผู้บังคับบัญชา จากเจ้าคณะปกครองในชั้นต่าง ๆ เพื่อป้องกันพฤติกรรมบางประการที่มิได้ปรากฏในกฎหมาย รวมถึงป้องกันการล้าสมัยของตัวกฎหมาย จึงมีการใช้กฎหมายในรูปลักษณ์ของคำสั่งผู้บังคับบัญชา ที่ออกมาภายใต้กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2541) บูรณาการกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมในพื้นที่ และทางพระธรรมวินัย ทำให้ได้มาซึ่งกฎหมายที่มีความยืดหยุ่น ยุติธรรม และง่ายต่อการนำไปใช้ในแต่ละท้องที่

ลักษณะการบังคับโทษตามกฎหมาย ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์

เมื่อความผิดเข้าสู่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมความผิดแล้ว จะนำตัวกฎหมายมาพิจารณาเปรียบเทียบกับความผิด ว่ามีความผิดที่เป็นการกระทำผิดเดียว แต่ผิดกฎหมายหลายฉบับหรือไม่ หากมีความผิดเฉพาะฝ่ายคณะสงฆ์อย่างเดียวก็ทำการบังคับโทษตามคำวินิจฉัยลงนิคหกรรม ในกฎหมาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา , 2522) ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ “การบังคับตามปกติ” เมื่อพระภิกษุที่กระทำผิดยินยอมรับนิคหกรรม (โทษ) โดยไม่มีการขัดขืนก็จะให้เจ้าคณะปกครองที่รับผิดชอบคดีทำการลงนิคหกรรม

โดยส่วนใหญ่คือการให้สละสมณเพศ และ “การบังคับแบบพิเศษ” จะเกิดขึ้นในกรณีที่พระภิกษุไม่ยอมรับนิคหกรรม ซึ่งโทษที่ได้รับอาจให้ลาสิกขา หรือไม่ก็ตาม เจ้าคณะปกครองต้องถือว่าการขัดขืน หรือไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้นละเมิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 26 และมาตร 27 โดยพระภิกษุที่มีคำวินิจฉัยให้ลาสิกขา แต่ไม่ปฏิบัติตามภายในวันและเวลาที่กำหนดให้ ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดสามารถขออารักขาต่อหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักร เพื่อจะได้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ผู้นั้นจะต้องรับโทษอาญาในเมื่อพิพากษาด้วยความยุติธรรมแล้ว

ส่วนของความผิดเดียว แต่ผิดกฎหมายหลายฉบับ คือ ความผิดกรรมเดียว แต่ผิดทั้งกฎของคณะสงฆ์ และกฎหมายอาญา ลักษณะเช่นนี้จะถือโทษตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นหลัก เฉพาะโทษประหารชีวิต จำคุก และกักขัง โดยจะกำหนดโทษทางคณะสงฆ์ให้เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน คือ เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลผู้พิพากษา มีความเห็นอย่างไร คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติตาม หรืออำนวยความสะดวกแก่กระบวนการยุติธรรมของฝ่ายบ้านเมือง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 29 บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้” และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 30 บัญญัติว่า “เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น” จึงถือว่ากระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์เป็นอันยุติลงทันที หากมีโทษทางประมวลกฎหมายอาญา คือ ประหารชีวิต จำคุก และกักขังร่วมด้วย ซึ่งความผิดนั้นอาจผิดตามพระวินัยแต่ไม่มีโทษให้ถึงกับสละสมณเพศ แต่เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมฝ่ายบ้านเมืองดำเนินไปได้ ก็จำต้องลงนิคหกรรมสละสมณเพศให้พระภิกษุรูปนั้น เพื่อสิ้นสุดกระบวนการยุติธรรมฝ่ายคณะสงฆ์

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ ถึงแม้จะใช้กฎหมายบ้านเมืองในการวิเคราะห์ความผิดเบื้องต้น แต่การลงโทษจะเริ่มจากโทษฝ่ายศาสนาก่อน ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 29 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 30 ให้อำนาจศาล มีอำนาจดำเนินการให้สละสมณเพศแก่พระภิกษุ มีจุดประสงค์ในการอำนวยความสะดวกแก่กระบวนการยุติธรรมฝ่ายบ้านเมือง จึงต้องลงโทษสละสมณเพศให้ก่อน จึงจะดำเนินการต่อไปในขั้นตอนอื่น ๆ ทั้งนี้ คณะสงฆ์ยังต้อง

กำหนดโทษให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา หากเป็นความผิดที่มีโทษทางกฎหมายอาญารวมอยู่ด้วย

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกระบวนการยุติธรรมกับการลงโทษ

ปัจจุบันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระภิกษุ มีรูปแบบที่แตกต่างออกไป ทั้งที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือเป็นความผิดทางกฎหมายคณะสงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามบางกรณีอาจมีลักษณะความผิดเดียวแต่ผิดทั้งสองกฎหมาย จึงทำให้ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมเกิดความซับซ้อน เนื่องจากมีความผิดทางบ้านเมืองร่วมด้วย กระบวนการจึงไม่ได้เป็นของคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว เมื่อความผิดเดียว แต่ผิดตามกฎหมายสองบท จึงเกิดประเด็นที่ว่าจะยึดเอากฎหมายฉบับไหนเป็นหลัก และกฎหมายฉบับไหนเป็นฉบับรอง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเหตุว่า ความผิดที่เกิดขึ้นหากได้รับการลงโทษตามกฎหมายที่ไม่ถูกวิธีจะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้น ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น จึงต้องมีการจัดลำดับกฎหมายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ ดังนี้

1. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เมื่อความผิดเกิดขึ้นพระวินยาธิการ จะตรวจสอบประเมินความผิดโดยใช้ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกรอบในการจำกัดความผิดเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ เพื่อให้แน่ชัดว่าความผิดที่เกิดขึ้นไม่มีโทษตามประมวลกฎหมายอาญา จะได้ดำเนินกระบวนการแต่ทางฝ่ายคณะสงฆ์ หรือหากความผิดใดที่เป็นไปตามกฎหมายอาญาและมีโทษประหารชีวิต จำคุก และกักขัง กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์จะต้องถือโทษตามกฎหมายบ้านเมืองเป็นหลัก ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 29 ให้อำนาจพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ ดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศได้ เมื่อเห็นว่าไม่ควรปล่อยตัว หรือเจ้าอาวาสของพระภิกษุไม่ยอมรับไว้ควบคุม และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 30 ให้อำนาจศาล เป็นผู้ออกคำสั่ง โดยมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น คณะสงฆ์จะต้องทำการสละสมณะเพศให้เสียก่อน จึงจะนำตัวไปดำเนินคดี ซึ่งจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ความผิดทางพระวินัยจะมีโทษไม่ถึงการสละสมณเพศ แต่หากมีความผิดทางกฎหมายอาญาร่วมด้วย ก็ต้องลงโทษสละสมณเพศให้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กระบวนการยุติธรรมฝ่ายบ้านเมือง และก่อนจะลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาใด ๆ ต้องลงโทษทางพระวินัยก่อนเสมอ

2. ความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 และกฎหมายรองที่ออกโดยอำนาจพระราชบัญญัติฉบับนี้ เหตุที่ต้องพิจารณากฎหมายฉบับนี้เป็นลำดับที่สอง เพราะเป็นกุญแจสำคัญที่จะเชื่อมโยงระหว่าง ความผิดทางพระธรรมวินัย กับความผิดทางประมวลกฎหมายอาญาเข้าด้วยกันเมื่อมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของ

พระภิกษุเกิดขึ้น ทั้งนี้ ความผิดที่เกิดขึ้นอาจมีโทษไม่รุนแรงในทางพระวินัย และผู้กระทำผิดก็มิได้สำนึกต่อพฤติกรรม หรือไม่ปฏิบัติตัวให้ดีขึ้นได้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 จึงมีหลายมาตราที่ระบุให้พระภิกษุที่ประพฤติไม่เหมาะสม และไม่ปฏิบัติตามระเบียบของคณะสงฆ์ ให้มีโทษตามประมวลกฎหมายอาญา โดยมี 2 ประการ คือ

ประการแรก การใช้อำนาจที่มีอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 โดยตรง ในหมวดที่ 4 นิคหกรรมการสละสมณเพศ มาตรา 26 ถึง มาตรา 28 กล่าวคือ พระภิกษุที่ประพฤติผิดพระวินัยอยู่บ่อยครั้งก็ดี การถูกเจ้าคณะปกครองสั่งลงนิคหกรรมให้ลาสิกขาตามโทษในพระวินัยก็ดี พระภิกษุที่ไม่มีสังกัด ที่อยู่เป็นหลักแหล่งก็ดี ต้องถูกลงนิคหกรรมสละสมณะเพศ ซึ่งเมื่อผู้กระทำผิดไม่ยอมสละสมณะเพศ จะต้องรับโทษตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 43 กล่าวคือ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัตวา บัญญัติว่า “เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุ และสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้” มาตรา 26 บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุด ให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น” มาตรา 27 บัญญัติว่า “พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น” หรือมาตรา 28 บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด” ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ถือเป็นการลงโทษทางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ให้มีสภาพบังคับตามกฎหมายอาญา

ประการที่สอง การใช้กฎหมายลูกที่เกิดจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 มาตรา 15 บัญญัติว่า “เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้” จึงถูกใช้ในลักษณะกฎมหาเถรสมาคม ซึ่งที่พบอยู่บ่อยครั้ง คือ กฎหมาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งเมื่อพระภิกษุที่ถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์แล้ว ถูกพิพากษาให้คดีสิ้นสุดลง จะเข้าสู่กระบวนการบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิคหกรรม (การบังคับคดี) ซึ่งหากขัดขืน หรือไม่ยอมรับ จะมีความผิดตามมาตรา 43 มีโทษทางอาญาจำคุก 1 ปี นอกจากนี้ในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ยังมีรูปแบบการเชื่อมโยงกฎหมายพระธรรมวินัย กับกฎหมายอาญาเข้าด้วยกัน โดยผ่านคำสั่งเจ้าคณะปกครอง ตามข้อ 7, 10, 15, 20 และ 25 ดังนั้น เจ้าคณะปกครองสามารถออกกฎระเบียบบังคับแก่ผู้ใต้ปกครองได้ หาก

กฎระเบียบนั้นเป็นไปเพื่อความเรียบร้อยแก่หมู่คณะ ซึ่งไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย หรือระเบียบปฏิบัติของสังคม ซึ่งกฎมหาเถรสมาคมฉบับนี้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ในมาตรา 15 ตรี มาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิ ตราขึ้น ดังนั้น หากพระภิกษุรูปใดขัดคำสั่งเจ้าคณะปกครองที่สั่งโดยชอบธรรม จะต้องได้รับโทษตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 43 ที่ระบุว่า ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัตวา วรรคสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสาม หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี จึงถือเป็นการลงโทษทางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยทำให้มีสภาพบังคับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา หากฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง

3. ความผิดตามพระธรรมวินัย หรือศีลของพระภิกษุ เมื่อความผิดของพระภิกษุที่เกิดขึ้นไม่มีความผิดตามกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รวมถึงกฎหมายลูกที่บัญญัติขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 15 ก็จะนำมาพิจารณากับพระธรรมวินัย คือ ศีลของพระภิกษุ 227 ข้อ โดยทั่วไปจะนำมาพิจารณาอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก ความผิดเกี่ยวกับครุกาบัติที่ปรากฏในอาบัติปาราชิก มีโทษสละสมณเพศ เป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับชีวิต และความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกง

ประการที่สอง ความผิดที่มีโทษไม่ถึงสละสมณเพศ มีอาบัติสังฆาทิเสสบางข้อ ที่เกี่ยวข้องกับการอนาจารทั้งการพูดจาเกี่ยวกับเรื่องเพศ และทางกายภาพ อาบัติปาจิตตีย์บางข้อที่เกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท และอื่น ๆ

ทั้งนี้ โทษทางพระวินัยที่จะนำมาเข้ากระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์นั้นจะสังเกตได้ว่าเป็นโทษที่อาจมีความผิดทางอาญาร่วมด้วย รวมไปถึงหากตัดสินว่ามีโทษแล้วแต่ไม่ยินยอมรับโทษ อาจถูกยกขึ้นตีความตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 43 มีโทษจำคุก 1 ปี หรือพระภิกษุมีความประพฤติผิดอยู่บ่อยครั้งในเรื่องเดิม ๆ ไม่แก้ไขให้ดีขึ้น ถึงแม้จะมีโทษไม่สูงถึงขั้นสละสมณเพศ แต่อาจถูกนำขึ้นไปตีความตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 27 บัญญัติว่า “มีการประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิณ” ซึ่งมีโทษให้สละสมณเพศได้

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ เมื่อเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้น ต้องนำความผิดในประมวลกฎหมายอาญามาพิจารณาก่อน เพื่อพิจารณาว่าเป็นความผิดเดียว แต่ผิดกฎหมายหลายฉบับ หรือไม่ เพื่อตรวจสอบประเมินก่อนนำเข้าสู่กระบวนการ เมื่อความผิดนั้นมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา โดยเจ้าพนักงานต้องควบคุมตัว จำคุก หรือกักขัง จะได้ทำการสละสมณเพศ ซึ่งเป็นการลงโทษทางคณะสงฆ์ก่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กระบวนการ

ยุติธรรมฝ่ายบ้านเมืองต่อไป หากไม่มีโทษทางตามประมวลกฎหมายอาญา จะดำเนินขั้นตอนตามระเบียบของคณะสงฆ์ และพระธรรมวินัยต่อไป ตามกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ที่ได้ระบุไว้ ในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

สรุป

กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ดำเนินขั้นตอนตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา, 2522) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งกำหนดขึ้นตอนไว้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการปฏิบัติเบื้องต้น ขั้นตอนการฟ้องร้อง ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้อง และขั้นตอนการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) ซึ่งกฎหมายที่นำมาบังคับใช้ในกระบวนการนั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินกระบวนการ ซึ่งหากพระวินยาธิการ (ตำรวจพระ) ไม่มีความเข้าใจในรูปแบบกฎหมาย ความผิดที่เกิดขึ้นจะไม่ถูกแก้ไข หรือลงโทษ ด้วยกระบวนการที่เหมาะสม ซึ่งรูปแบบกฎหมาย จึงมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) อันได้แก่ กฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 และพระธรรมวินัย โดยกฎเกณฑ์ทั้ง 3 ฉบับ สามารถระวางโทษได้ทั้งทางอาญา และทางพระวินัย ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและเทคนิคทางกฎหมายจะอำนวย โดยจะถูกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นสื่อกลางที่ทำให้ระเบียบทางคณะสงฆ์ และความผิดทางพระธรรมวินัย มีโทษตามประมวลกฎหมายอาญา หากมีการละเมิด หรือไม่ปฏิบัติตาม ส่วนลักษณะแบบคำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งผู้บังคับบัญชา ได้แก่ การบูรณาการของหลักประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (เลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2541) ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ และหลักมหาประเทส 4 ตามพุทธศาสนา เป็นกฎหมายแบบที่มีความยืดหยุ่นสูง ในรูปแบบคำสั่งเจ้าคณะปกครอง หรือคำสั่งผู้บังคับบัญชา ทำให้ความผิดที่เกิดจากพฤติกรรมของพระภิกษุนั้นสามารถนำมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้แทบจะทั้งหมด แต่ ทั้งนี้ยังมีข้อที่ควรพิจารณาอยู่ว่า เมื่อกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ดำเนินไปนั้น อะไรจะเป็นหลักเกณฑ์บ่งบอกได้ว่าเจ้าคณะปกครองผู้ทำหน้าที่ศาลตัดสินจะดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา โดยปราศจากระบบอุปถัมภ์ ระบบการถ่วงดุลอำนาจของคณะสงฆ์มีลักษณะเป็นเช่นไร การเข้ามาของตำแหน่งตุลาการมีอะไรเป็นหลักเกณฑ์ที่จะเชื่อได้ว่าตุลาการคณะสงฆ์จะมีความรู้ความเข้าใจมากพอจะวินิจฉัยความผิด และหากเกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการ เจ้าคณะปกครองในฐานะตุลาการในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์จะมีความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์นั้นอย่างไร ยังถือเป็นช่องว่างที่ยังน่าศึกษาในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2549). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค* 1. กรุงเทพฯ: จิรรัชการพิมพ์.

คณิต ณ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2563). *ประมวลกฎหมายอาญา: ฉบับอ้างอิง* (พิมพ์ครั้งที่ 43). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2555). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.

พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว. (2553). *บทบาทของพระวินยาธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพฯ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ช่อระกา.

พระมหาอุทัย นิลโกสีย์. (2544). *กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535. (2535, 4 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109*, ตอน 106 ก. หน้า 5–11.

เพลินตา ตันรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน. *จุลนิติ*, 7(3), 54-62.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานกรมการศาสนา. (2522). *กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการนิคหกรรมพร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

เลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2541). กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 *ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: เลขาธิการมหาเถรสมาคม.

สมชาย บุญคงมาก และภูภณัช รัตนชัย. (2562). ปัญหาการสละสมณเพศของพระภิกษุ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 : ศึกษากรณี การใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม. *วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ*, 6(2), 11-26.

มุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่*

VIEWPOINT FUTURISTIC LEARNING MANAGEMENT BY PRINCIPAL BUDDHISM TO PROMOTE IN NEW NORMAL

พระวิสาร ฌาณวีโร, ชรินทร์ มั่งคั่ง

PhraWisan Ñaṇvīro, Charin Mangkhang

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author E-mail: wisankittipanapri09@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในสาระการเรียนรู้ของวิชาสังคมศึกษาซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมวิถีใหม่การรู้เท่าทันสื่อ การเปลี่ยนแปลงของสังคมวิถีใหม่ การอยู่รวมกับบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างมีความสุขและรวมไปถึงพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอมุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่ในด้านดังต่อไปนี้ 1) ด้านมุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้มุมมองเชิงอนาคตคือ อนาคตจากการคาดการณ์และอนาคตที่มีความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาคือ การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา 2) ด้านการส่งเสริมหลักธรรมในสังคมวิถีใหม่ (New Normal) โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือ ปธาน 4 ได้แก่ สังวรปธาน เพียรป้องกัน ปหานปธาน เพียรละทิ้ง ภาวนาปธาน เพียรทำให้มีให้เป็นและอนุรักขปธาน เพียรดูแลรักษาไว้ในสังคมวิถีใหม่

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; พระพุทธศาสนา; สังคมวิถีใหม่

---

*Received August 4, 2021; Revised September 10, 2021; Accepted September 13, 2021

Abstract

Learning management according to Buddhist principles is one of the learning subjects of social studies, which is very important for the development of learners' competence to have knowledge and ability to live in a new way of social media literacy, a new way of social change to live with other people happily and to include the behavior of learners to be moral and ethical. In this academic article, the author presents a perspective on the future of learning management according to Buddhism in order to promote a new way of society in the following aspects: 1) Future perspective on learning management according to Buddhism using a futuristic perspective. The future from the forecast and a possible future in the management of learning according to the principles of Buddhism is Tiisikkha learning management system that consists of morality, concentration, and wisdom 2) The aspect of promoting Buddhism principles in a new way society (New Normal) by using Buddhism dharma principles, namely 4 principles of Padhăna, effort, namely Sangwarapadhăna, effort to avoid, Pahăna-padhăna, effort to abandon, Bhavană-padhăna, effort to develop, and Anurakkhană-padhăna, effort to maintain in new society or new normal.

Keywords: Learning Management; Buddhism; New Normal

บทนำ

ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นวิชาหนึ่งของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งวิชาพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างจากวิชาอื่นๆ เพราะวิชาพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อขัดเกลาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองทาง (กายภาวนา) และจิตใจ (จิตภาวนา) รวมไปถึงการเป็นพลเมืองของผู้เรียนให้มีการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม สวนวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพียงการรู้เพื่อประเทืองปัญญาและเพื่อประกอบอาชีพบางอย่างที่ตนชอบใจเป็นต้น (พิทักษ์ ลีนาลาด, 2549) การเรียนการสอนพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 มิติ มิติแรกครูผู้สอนส่วนใหญ่มักไม่ได้จบการศึกษาทาง ด้านพระพุทธศาสนามาโดยตรง แต่ได้รับการมอบหมายให้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งจึงเป็นสาเหตุที่ขาดครูที่มีความสามารถเฉพาะทาง ที่เข้าใจและรู้หลักของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มิติสองหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ที่ผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมากอนนักวิชาการเหลานี้ไม่มีความรู้ และประสบการณทางโลกเพียงพอที่จะประยุกตเขากับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสาเหตุให้เนื้อหาบางส่วนยากไม่เหมาะสำหรับการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และมิติสามผู้เรียนขาด

แรงจูงใจในการเรียนเพราะว่าการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาไม่เอื้อต อการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปเชน ไม่สามารถนำไปใช้ในการสอบเขามหาวิทยาลัย เหมือนวิชาคณิตศาสตร์เป็นต้น

มุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ซึ่งครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำกิจกรรมให้เกิดการเรียนรูอย่างมีหลักการและมีทักษะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมายและมีคุณคาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปจจุบันนี้กระบวนการเรียนรูมิได้จำกัดวาจะต องเกิดขึ้นเฉพาะในห องเรียนเทานั้น ดังนั้นการจัดการเรียนรูหรือที่เรียกกันวา การจัดกิจกรรมการเรียนรูจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต องเรียนรูให เข าใจและนำไปปฏิบัติกับผู้เรียนได้อย่างถูกต องและสัมฤทธิ์ผลซึ่งสอดคล้องกับ Hough & Duncan (1970) การจัดการเรียนรู้ หมายถึงกิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักการและเหตุผลเป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช ความรูของตนเองอย่างสร้างสรรค เพื่อสนับสนุนให ผู้อื่นเกิดการเรียนรูและความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรูจึงเป็นกิจกรรมในแงมุมมิติต่าง ๆ ได้แก่ 4 มิติคือ 1) หลักสูตร (Curriculum) จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือความเข าใจในจุดประสงครายวิชาและการตั้งจุดประสงคการจัดการเรียนรูที่ชัดเจน ตลอดจนถึงการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล องกับท องถิ่น 2) การจัดการเรียนรู (Instruction) การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรูที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรูที่วางไว้ 3) การวัดผล (Measuring) การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้ 4) การประเมินผลการจัดการเรียนรู (Evaluating) ซึ่งมีความสำคัญในมิติของการประเมินผลของการจัดการเรียนรูทั้งหมดได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักการและแนวคิดของไทยที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งซึ่งคือ วิธีการสอนตามแนวพุทธธรรมโดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542) ได้เมตตากล่าวแนะนำว่า การพัฒนาตนนั้นเป็นการพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาในการดับทุกข์ ซึ่งในการบรรลุถึงอิสรภาพหลักอริยสัจสี่ เป็นวิธีแห่งปัญญาในกระบวนการแก้ปัญหาตามเหตุผลคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหัวข้อง่ายๆ แต่เป็นเรื่องใหญ่ครอบคลุมพระพุทธศาสนาทั้งหมด ทุกข์ ได้แก่ ปัญหาสิ่งบีบคั้น จำกัด ขัดข้อง สมุทัย สาเหตุของปัญหา นิโรธหลักการและจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหา มรรค ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ได้สำเร็จ

สังคมวิถีใหม่มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ New Normal เกิดจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแบบที่ไม่มีวันย้อนกลับมาเป็นเหมือนเดิม หากนึกภาพไม่ออกให้ลองนึกถึงความเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาจนเกิดเป็นความเคยชินและกลายเป็นเรื่องธรรมดาที่ทำอยู่ในวันนี้ เช่น หลายคนเคยชินกับการทำงานอยู่ที่บ้านใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่อต้องออกไปข้างนอก เว้นระยะห่างจากคนอื่น และไม่ลืมที่จะทำความสะอาดมืออยู่เสมอและในส่วนของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาไตรสิกขา 3 ได้แก่ 1) ศีลสิกขาคือ เราสามารถปฏิบัติทำตามที่แพทย์แนะนำหรือการประกาศของรัฐบาลในช่วงการระบาดของเชื้อไวรัส (COVID–19) 2) สมาธิสิกขาคือ การกำหนดจิตให้แน่วแน่มั่นคง ไม่ทำตัวเป็นกระต่ายตื่นตูม 3) ปัญญาสิกขาคือ ควรศึกษาหาความรู้ในการที่จะป้องกันโรค ไม่ว่าจะเป็นทางด้านช่องทาง

เอกสาร หนังสือ ทางออนไลน์ (พระครูธรรมคุต สุทฺธิวจโน (สุทธิพจน์), 2564) การศึกษาแบบดิจิทัลเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของนโยบายสังคมของรัฐและขอบเขตชีวิตเร่งด่วนในสังคมสมัยใหม่จากการแพร่กระจายของ COVID-19 ทำให้สถาบันการศึกษาต้องแนะนำเทคโนโลยีการเรียนรู้ทางไกลทุกระดับอย่างเร่งด่วน โดยมุ่งเน้นที่ความเป็นไปได้ในการเรียนรู้ทางไกล การสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพสำหรับการจัดการศึกษาทางไกลในบริบทของโลกาภิวัตน์ของการศึกษา (Poddubnaya, T. N., 2021)

หลักการและความสำคัญในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในท่ามกลางลัทธิศาสนาทั้งหลายในอินเดีย ซึ่งมีทั้งอำนาจและอิทธิพลเป็นการยากที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นและแผ่กระจายไปให้กว้างขวาง อยู่กับชีวิตจิตใจของคนเป็นจำนวนมาก เพราะชีวิตจิตใจของคนอินเดียในสมัยนั้นมีแบบแผนการปฏิบัติตามลัทธิศาสนาต่างๆ ที่มีมาก่อนแล้วนั้นจึงอาศัยบุคลิกภาพอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า กับคำสอนอันประกอบไปด้วยหลักเหตุผลของพระพุทธศาสนาจึงเป็นปึกแผ่นเจริญก้าวหน้ามาด้วยดีและลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาไม่ได้มีรากฐานมาจากฤทธิ์เดช ปาฏิหาริย์ แต่เป็นศาสนาที่มีเหตุผลและคุณงามความดีที่เห็นได้จริงพระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างแบบประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดของโลก มีหลักการและพิธีการที่ทันสมัยมาถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนตามพระพุทธศาสนามีอยู่ 3 ประการ 1) การเรียนรู้ต้องเริ่มต้นที่ตนเอง (Self-Learning) สอนให้เกิด ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และการตรวจสอบตนเองเพื่อปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 2) การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการปฏิบัติ (Learning by Doing) ต้องการให้ผู้เรียนเกิดปัญญา ความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง 3) การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (Enjoy Learning) ผู้เรียนมีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความไม่รู้เช่น การใช้วิธีเล่นเป็นการเรียน (Play Way : Playing is Learning) การเล่านิทานหรือ กรณีตัวอย่าง (Case Study) หรือการให้ลงมือปฏิบัติจริง (พระครูวินัยธรวรรธนาญาณวโร และคณะ, 2564) การพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทยนำหลักไตรสิกขา 3 คือศีล สมาธิและปัญญา มาเป็นองค์ความรู้หรือเครื่องมือเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของครูหรือสถานศึกษาซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการครบทั้ง 4 ประกอบ ได้แก่ 1) พัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) 2) พัฒนาการทางด้านสังคม (สีลภาวนา) 3) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) และ4) พัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อประกอบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาและปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นคนดีคนเก่ง และมีคุณธรรมอยู่ในจิตใจจนผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นเยาวชนหรือพลเมืองที่ดีของสังคมไทยได้ (พระศักดิ์ดา ฉนฺทโก และสมศักดิ์ บุญปู่, 2558)

วิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา

ปรัชญาพื้นฐานการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่ต่างจากศาสนาทั่วไป จนบางทีผู้ที่มองความหมายจากแง่ของศาสนาอื่นๆ ไม่ถือว่าเป็นศาสนา หรือมิฉะนั้นก็ถือกันว่า เป็นศาสนาแห่งปัญญา เพราะไม่บังคับศรัทธา แต่ถือปัญญาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้องและไม่บังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติที่บังคับแก่ศาสนิกชน แต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสอน

เป็นเพราะพระกรุณาคุณดังปรากฏในเมธกถา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2540) ได้กล่าวว่า ต้องการช่วยผู้มีโอกาสบรรลุประโยชน์แต่ไม่รู้ประโยชน์นั้นเมื่อ ขาดศาสดาหรือผู้สอน การศึกษาหรือสิกขาเป็นสาระสำคัญของการสอนในทางพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นอยู่ 3 ด้านโดยสอดคล้องกับองค์ประกอบและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีอยู่ 3 ด้าน คือ พฤติกรรมจิตใจและปัญญาซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ ศีลคือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาอย่างถูกต้อง สมาธิคือ การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมเนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีงามแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามได้ ปัญญาคือ การพัฒนาปัญญาช่วยดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จช่วยดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามและช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) 2540) ได้กล่าวว่า ในส่วนของเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปสู่วิธีแก้ปัญหามีสาระสำคัญ 4 ประการคือ

1. ปัญญาเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นไปในตัวผู้เรียนเอง
2. ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยชี้นำทางการเรียนรู้
3. วิธีสอนอุบายและกลวิธีต่าง ๆ เป็นสื่อเป็นเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน
4. อิสรภาพในทางความคิดเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างปัญญา

สรุป บุคคลผู้เป็นผลิตผลของระบบการศึกษาที่มีปัญญานี้เป็นพื้นฐาน จะมีคุณลักษณะ 3 ด้านคือ อัตตัตถะ คือ บรรลุอรรถประโยชน์ของตนมีความเจริญงอกงามด้วยสติปัญญาและคุณธรรม อัตตนาถะคือ พึ่งตนได้ปกป้องตนเองได้ ไม่เป็นตัวก่อปัญหาหรือ ภาระแก่สังคม และปรัตถะคือ มีพฤติกรรมที่เกื้อกูลต่อผู้อื่นเพื่อเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันทำประโยชน์ต่อสังคมได้และเป็นผู้นำที่ดี

จุดมุ่งหมายการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนา ได้แบ่งบุคคลออกเป็น 2 ประเภท คือ เสขบุคคล ผู้ที่ยังต้องศึกษา กล่าวคือ น้อมใจไปด้วยศรัทธา ประคองความเพียร ตั้งสติ กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ละธรรม

ที่ควรละ เจริญธรรมที่ควรเจริญ ทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้ง และอเสขบุคคล คือ ผู้ที่จบการศึกษาแล้ว (อุทัย วรเมธีศรีสกุล และคณะ, 2561) ดังนั้นความสุขจึงแยกออกเป็นหลากหลายแบบลักษณะและคุณค่าแตกต่างกันไปเช่น สุขของคฤหัสถ์สุขต้องอาศัยวัตถุ และสุขระดับสูงกว่าเช่น นักบวชต้องเว้นจากวัตถุเพื่อสุขที่ไม่อาศัยวัตถุและประณีตกว่าเป็นต้น

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วศิน อินทสระ (2561) วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบหลายอย่างที่น่าสังเกตพบบ่อย ๆ คงจะได้แก่วิธีการสอนดังต่อไปนี้

1. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ใช้บ่อย ไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนายังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดในหมู่พระสาวกพระองค์ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อยและทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรเป็นต้น

2. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางใจนับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีการสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่าทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่าพระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะซึ่งนับว่าเป็นความสามารถ อัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

3. แบบตอบปัญหา ซึ่งผู้ที่มาตอบปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้วโดยส่วนมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนซึ่งบ้างก็มาถามเพื่อรองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอายในการตอบ พระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาดูลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

4. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิด อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือ โพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับแต่ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงตำหนิ ชี้แจง ผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดีและคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรง แสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่า จะทรงบัญญัติสิกขาบทโดยแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบและทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้โดยความคิดเห็นชอบพร้อมกับของสงฆ์ในท่ามกลางสงฆ์และโดยความรับทราบร่วมกับของสงฆ์เป็นต้น

สรุป โดยวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้กล่าวมาแล้วมีลักษณะดังนี้ สอนแบบสากัจฉาหรือสนทนา สอนแบบบรรยาย สอนแบบตอบปัญหา สอนแบบวางกฎข้อบังคับ การรู้จักจังหวะและโอกาส และความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการด้วยลักษณะการสอนที่มีความเข้าใจง่าย ลุ่มลึก ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดประโยชน์สูงสุด ตามหลักทางพุทธปรัชญาเป็นต้น

ทฤษฎีอนัตตา (Non-Ego Theory)

พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อน อินทปัญโญ) (2536) ในด้านที่เป็นอเทวนิยมนั้นมีความสำคัญ 2 ประการซึ่งประกอบด้วย 1) มีทัศนะ ว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปโดยเหตุปัจจัยของมันไม่มีผู้สร้างหรือผู้กำหนดลิขิตและ 2) ทัศนะ ว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะปลดปล่อยตนเองได้ด้วยตนเองหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าไม่มีใครปลดปล่อยมนุษย์ได้นอกจากตนเองสำหรับความดับแห่งทุกข์นั้นแก่นแท้ได้แก่ อริยสัจสี่ ซึ่งในอริยสัจสี่นี้มีทฤษฎีสำคัญคือไตรลักษณ์เมื่อกล่าวโดยสังเกตได้แก่ทฤษฎี รักษาซึ่งเป็นกรดภาวะวิสัยที่ใช้กับสิ่งทั้งหลายมีประโยชน์ลึกสำหรับอนาคตศึกษาสามารถนำมาใช้ร่วมกับทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรมและทฤษฎีทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้และทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการศึกษาอนาคตซึ่งอนัตตามีแนวคิดสำคัญอยู่ 4 ประการดังนี้

1. ไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งนั้นยืนตัวเป็นแก่นเป็นแก่นอยู่
2. สภาพที่ปรากฏนั้นเกิดจากองค์ประกอบที่หลากหลายได้รังสรรค์ปรุงแต่งขึ้นมา
3. องค์ประกอบเหล่านั้นเกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลาและสัมผัสเป็นปัจจัยซึ่งเป็นกระบวนการคิด
4. ถ้ากำหนดแยกออกเป็นกระบวนการคิดย่อยมากมายก็มีความสัมพันธ์เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (Moral Tree Theory)

อรอุมา เจริญสุข (2553) ได้นำเสนอทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมศึกษาตัวแปรจำกัดที่มีการส่งผ่านพฤติกรรม จริยธรรมของนักเรียนซึ่งพบว่าผลจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดลอิทธิพล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านจิตลักษณะกับด้านสถานการณ์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจริยธรรมผ่านปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์นั้นทำให้ทราบว่ามีความสัมพันธ์กันและความได้รับเสริมสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นส่วนปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ ประการหนึ่งของเยาวชนสาระที่ได้นี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมและพฤติกรรมของนักเรียนที่พึงประสงค์ซึ่งมีกรอบแนวคิดต้นไม้จริยธรรมประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ของต้นแสดงถึงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของคนไทยที่รวมเข้าเป็นคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีซึ่งมีพฤติกรรมเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ

2. ส่วนที่เป็นลำต้นเป็นส่วนที่ต้องค้ำจุนใบดอกผลจึงต้องเป็นส่วนที่แข็งแรง ประกอบด้วยลักษณะแต่ละด้าน

3. ส่วนที่เป็นรากที่สำคัญจะดูดซึมซับเก็บไว้ว่าเป็นประสบการณ์ของจิตที่สำคัญ

สรุป ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับความเป็นพลเมืองดิจิทัล แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล ระหว่างจิตกับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ช่วยให้เข้าใจแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมซึ่งลักษณะมุ่งอนาคตจำเป็นต้องใช้จริยธรรมมากำกับตนเองเพื่อให้แสดงถึงพฤติกรรมอันพึงประสงค์เพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่และพลเมืองโลกที่มีปัญญาทางธรรมคารวะธรรมและสามัคคีธรรม ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทางบุคลิกภาพที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศเป็นต้น

เสนอมุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่

วิธีสอนแบบพยากรณ์

วศิน อินทสระ (2561) วิธีสอนแบบตอบปัญหาผู้ที่ถามปัญหานอกจากมีความสงสัยข้อธรรมในโดยส่วนมากเป็นผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิอื่นเพื่อต้องการดูคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนการตอบปัญหานั้นพระพุทธเจ้าทรงมีการตอบปัญหาอยู่ 4 วิธีมีดังต่อไปนี้

1. เอกังสพากรณ์ ปัญหาที่พึงตอบยืนยันทันทีเป็นปัญหาแง่เดียวที่ผู้ถาม ถามด้วยความบริสุทธิ์ใจอยากรู้จริงฟังแล้วก็ได้ประโยชน์

2. วิภัชชพยากรณ์ ปัญหาที่ควรแยกประเด็นตอบซึ่งเป็นปัญหาที่ตอบได้หลายแง่มุมตามความเหมาะสมหรือตามสถานการณ์นั้นๆ

3. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ ปัญหาที่พึงย้อมถามก่อนแล้วจึงต้องเป็นปัญหาที่ผู้ถามมักจะเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อยู่แล้วเป็นเบื้องต้น การย้อนถามในเรื่องอุปมาง่าย ๆ เสียก่อนเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจปัญหาที่สลับซับซ้อน

4. ฐปนพยากรณ์ ปัญหาที่ไม่ตอบซึ่งเป็นปัญหาทางอภิปรัชญาหรือปรมัตถสัจจะอันลึกซึ้ง ซึ่งไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ดับทุกข์ ผู้ถามมักจะชวนทะเลาะ ถกเถียง และการอวนภูมิปัญญาของตนมากกว่าที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจและพึงสังเกตว่าปัญหาลักษณะนี้ไม่ควรตอบเป็นต้น

ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา และธันยพร สุนทรธรรม (2561) ได้กล่าวว่า การมองอนาคต (Foresight) คือ การวิเคราะห์ คาดการณ์และอธิบายการเปลี่ยนแปลงในอนาคตโดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับ การเปลี่ยนแปลงในอนาคตหรือเพื่อการออกแบบอนาคตที่พึงประสงค์การมองอนาคต 2 แบบมีดังนี้

1) การมองอนาคตไม่ได้จำกัดแต่เพียงการวิเคราะห์และการคาดการณ์อนาคต แต่ยังรวมถึงการออกแบบอนาคตซึ่ง "**อนาคต (Futures)**" ในที่นี้มีความเป็น "**พหูพจน์ (Plurality)**" ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น "อนาคตทางเลือกที่หลากหลาย (Alternative Futures)"

2) การมองอนาคต ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีหลายขั้นตอน (Multiple Steps) ใช้เวลายาวนานและอาจมีลักษณะเป็นการทวนซ้ำ (Iteration) ยกตัวอย่างเช่น การมองอนาคตในประเด็นใดประเด็นหนึ่งอาจใช้เวลา 1-2 ปีประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การออกแบบตัวแบบเทคโนโลยีแห่งอนาคต การสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เทคนิคอนาคตต่าง ๆ และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความเห็นจากหลายภาคส่วนเป็นต้น

องค์ประกอบของการมองเชิงอนาคตและเครื่องมือการมองอนาคต (Foresight Tool) ในคู่มือนี้มีประกอบด้วย 3 องค์ประกอบมีดังนี้

1) มุมมองต่ออนาคต (Perspectives about the Futures) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ (Implication) สำหรับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในปัจจุบันให้เป็นไปตามอนาคตที่คาดหวัง

2) มีนัยยะต่อการวางแผน (Implications for Planning) ซึ่งได้แก่ การเรียงลำดับของประเด็นที่สำคัญก่อนหลัง (Prioritization) การระบุความเสี่ยงในอนาคต (Risk Identification)

3) กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (Participatory and Deliberative Process) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤตในทัศนะของพระไพศาลซึ่งท่านเห็นว่าพุทธศาสนาอาจกลายเป็นเพียง "ร่างทรง" ของบริโภคนิยม โดยไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้ทั้งแก่ตัวเองและชุมชนรอบข้างและได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา พระไพศาลได้แนะนำว่าควรนำหลักธรรมสำคัญคือ โลกุตรธรรมต้องถูกนำกลับคืนมาสู่สังคมวิถีใหม่ รวมถึงนำหัวข้อหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิถีใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสมัยหรือปัจจุบัน

สรุป มุมมองอนาคตเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งมีกระบวนการและมีเครื่องมือที่มองหลากหลายขั้นตอนเช่น การมองวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน และการมองคาดการณ์จากเหตุที่เกิดขึ้น ดังนั้นแล้ววิธีการสอนแบบพยากรณ์สามารถวิเคราะห์มุมมองการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมวิถีใหม่ โดยการนำหลักธรรมที่สำคัญเช่น โลกุตรธรรมมาประยุกต์ใช้ในสังคมวิถีใหม่ได้เป็นต้น

สังคมในชีวิตวิถีใหม่

สภาวะเศรษฐกิจโลกหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ในสหรัฐช่วงระหว่างปี 2007-2009 สาเหตุที่ต้องใช้คำว่า "New Normal" เพราะเดิมทีวิกฤติเศรษฐกิจจะมีรูปแบบ

ค่อนข้างตายตัวและเป็นวงจรเดิมคือเมื่อเศรษฐกิจเติบโตไปได้ช่วงระยะหนึ่ง จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจและหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจไม่นานเศรษฐกิจก็จะเริ่มฟื้นตัวแล้วก็กลับมาเติบโตได้ดีอีกครั้ง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ จนเรียกได้ว่าเป็น “เรื่องปกติ“ (Normal) เช่น การพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป ทั้งที่หลายประเทศมีหนี้สาธารณะสูงมากการยืมเงินจากอนาคต เพื่อแลกกับการเติบโตทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้เติบโตได้ลดลงในอนาคต

การเปลี่ยนวิถีอย่างฉับพลันเข้าสู่ยุค “**ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal)**” บุคคลต้องคิดใหม่เปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ทุกองค์กรต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดการจัดการ ทุกประเทศต้องเปลี่ยนกระบวนการคิดในการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์กระบวนการคิดการศึกษาสร้างคนไทยยุคใหม่จึงน่าจะเป็นกระบวนการคิดสำหรับการเตรียมสู้วิกฤตของทุกองค์กร ทุกประเทศและเป็นกระบวนการคิดที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไทยไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ในอนาคต (พหล สง่าเนตร, 2563) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ในสังคมไทยเมื่อมีวิกฤตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตใหม่ เป็นพฤติกรรมไม่เหมือนเดิมที่เรียกกันว่า (New Normal) “ความปกติใหม่” ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ต้องเว้นระยะห่างทางสังคม การใส่ใจสุขภาพ การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์กับการลงทุนและการใช้อินเทอร์เน็ตตามโลกที่เข้าสู่ยุคการตลาดดิจิทัล ทางเว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย แอปพลิเคชัน และการเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตใหม่ ซึ่งตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การปรับตัวต้องมีสติรู้ รู้ความบกพร่องของตัวเองและแก้ไข พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนจนเกิดเป็นความเคยชินในสิ่งที่ดีงาม ด้วยหลักธรรมปธาน 4 โดยรู้จักพึ่งตนเอง เพียรละเลิกสิ่งที่ไม่ดี ทำให้เป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ สิ่งที่ไม่เคยทำก็ต้องทำ และการเพียรรักษาทำในสิ่งที่ดี ใช้การดำเนินชีวิตใหม่อย่างมีความสุข (ปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2564) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในวิถีชีวิตความปกติใหม่ (New Normal) เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นวงจร PAOR & R ประกอบด้วย 1) ขั้นการวางแผน (Planning) 2) ขั้นปฏิบัติการ 3) (Action) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) 4) ขั้นสะท้อนผล (Reflection) 5) ขั้นผลลัพธ์ (Results of Implementation) พฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม (Behavioral Outcome) (ธัญญ์นภัส วิรัตน์เกษม, 2564)

สรุป สังคมในชีวิตวิถีใหม่เป็นการดำรงชีวิตแบบใหม่ เพื่อให้เกิดปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับความพยายามรักษา และฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจ ธุรกิจนำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนถึงพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตรประจำวันเกิดการบ่ายเบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติเช่น มิติด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ ๆ จนในที่สุด เมื่อ

เวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม ชีวิตวิถีใหม่เป็นต้น

การศึกษาเพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่

การเรียน (Online Learning) ซึ่งเป็นการอยู่ในบ้านแต่สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาและการค้นหาตัวตนสิ่งหนึ่งก็คือการหาความรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเองด้วยการเรียนรู้ซึ่งสามารถเลือกเรียนในช่วงเวลาที่สะดวกได้ตามความต้องการ สามารถย้อนกลับมาเพื่อทบทวนเนื้อหาและทำความเข้าใจใหม่ได้ และประหยัดเวลาในด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางการท่องเที่ยวใหม่ในรูปแบบออนไลน์เช่น การชมพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) การเที่ยวนิทรรศการออนไลน์ (Vitrul Exhibitor) และการเข้าชมแกลอรี่ชื่อดังต่างๆ (Vitrul Gallery) การศึกษาพฤติกรรมชีวิตวิถีใหม่ของนักเรียนในช่วงสถานการณ์ COVID-19 ซึ่งพบว่าพฤติกรรมชีวิตวิถีใหม่ของนักเรียนในช่วงสถานการณ์ COVID-19 อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.88) เมื่อทำการทดสอบสมมติฐานพบว่าระดับชั้นปีที่ศึกษามีพฤติกรรมชีวิตวิถีใหม่ในช่วงสถานการณ์ COVID-19 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (สิริรัตน์ ช่อฉาย, 2564) การใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เช่น ไม่ออกจากบ้านสั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่การเล่าเรียนแบบออนไลน์ผ่าน (Zoom Application) และ(Google Doc) ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดจึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) และการปรับตัวทั้งด้านการงาน ด้านการเรียนและด้านธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ, 2563)

การเรียนรู้ชีวิตวิถีใหม่ในยุคเปลี่ยนผ่านการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลการจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียนเป็นรูปแบบสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการชั้นเรียนออนไลน์การส่งเสริมการเรียนรู้ชีวิตวิถีใหม่ซึ่งได้นำเสนอรูแบบ (SMILES) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ 1) Strategy การวางแผนกลยุทธ์ออกแบบการจัดการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้ 2) Motivation การสร้างแรงจูงใจการกระตุ้นและเสริมแรงผู้เรียน 3) Interactive สร้างปฏิสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมผู้เรียนผู้สอน 4) Learning Activities การเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ห้องกลับด้าน 5) Evaluation ด้านการประเมินกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน 6) Sprightly การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน และการบูรณาการโดยการประยุกต์ใช้ในห้องเรียนออนไลน์ (อลงกรณ์ เกิดเนตร, 2564) การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ส่งผลต่อการตั้งใจอย่างต่อเนื่องต่อการเรียนในแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งนักศึกษาระดับปริญญาตรีในเขตภาคกลางมีการรับรู้ต่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในระดับมากและมีทัศนคติต่อการเรียนออนไลน์และการตั้งใจอย่างต่อเนื่องต่อการเรียนในแบบฐานวิถีชีวิตใหม่อยู่ในระดับปานกลางส่วนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในส่วนขององค์ประกอบด้านความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และด้านความสอดคล้องในการใช้งานมีอิทธิพลทางบวกต่อ

ทัศนคติต่อการเรียนออนไลน์ และมีทัศนคติต่อการเรียนออนไลน์ทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่สอดคล้องในการใช้งานเท่านั้นที่ส่งผลต่อการตั้งใจอย่างต่อเนื่องต่อการเรียนในแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ (สุพจน์ อิงอาจ, 2564)

สรุป การศึกษาในสังคมวิถีใหม่หรือการเรียน Online ซึ่งมีความสำคัญแล้วควรจำเป็นสำหรับสถานการณ์ COVID - 19 ในปัจจุบันเพราะว่า ครู นักเรียน ไม่สามารถทำการจัดกิจกรรมการเรียนตามปกติได้ดังนั้นการเรียน Online จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ (Online Learning) โดยผ่านเทคโนโลยีหรือ (Zoom Application) (Google Doc) และ (Microsoft Teams)

การจัดการเรียนรู้ในสังคมวิถีใหม่ด้านพระพุทธศาสนา

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (2563) ได้กล่าวว่า มุมมองเชิงทางพระพุทธศาสนากับ “วิถีชีวิตใหม่ (New Normal)” ชาวพุทธต้องปรับตัวกัน ต้องมีสติรู้ และรู้ความบกพร่องของตัวเองแล้วแก้ไข พยายามปรับปรุงหรือต้องเปลี่ยนแปลงจนเกิดเป็นความเคยชินจึงเกิดเป็น New Normal ในส่วนหลักธรรมที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่หรือ (New Normal) ท่านแนะนำให้ใช้ ปธาน 4 มีดังนี้

1) สังวรปธาน แปลว่า เพียรป้องกัน การป้องกันในแบบ New Normalเช่น รัฐบาลออกกฎออกระเบียบ เป็นการป้องทั้งหมด การมีเคอร์ฟิว การมีพระราชกำหนด ให้สวมหน้ากากอนามัย ให้ล้างมือ ให้นั่งเว้นระยะห่างกันไม่คลุกคลีหรือ การห้ามไม่ให้เปิดบาร์เปิดคลับสนามมวยแหล่งมั่วสุม

2) ปหานปธาน แปลว่า เพียรละเลิก ทิ้งอะไรต่าง ๆ ที่ไม่ดี มีกฎกติการะเบียบป้องกันไว้แล้ว แล้วในขณะเดียวกันก็ให้ทิ้งให้เลิก เช่น คนที่ชอบเที่ยวเตร่ ก็ต้องละต้องทิ้ง คนที่ชอบชกมวยดูมวย คนที่ชอบไปบาร์ไปคลับ คนที่ชอบกินเหล้าเมายามั่วสุมก็เลิกหมด ละทิ้ง การเลิกการละได้เนี่ยแหละท่านทั้งหลายก็เป็นเหตุให้เราปลอดภัย ไม่มี ไม่เป็น ถ้าเราไม่เลิก ไม่ละ ไม่ทิ้ง เคยเที่ยวเคยเตร่อย่างไร กินเหล้าเมายาอย่างไรทำอยู่อย่างนั้นเป็นปกติโรคก็จะระบาดแล้วก็จะล้มตายกันมาก

3) ภาวนาปธาน แปลว่า เพียรภาวนา คำว่าภาวนาในที่นี้ แปลว่าทำให้มี ทำให้เป็น แล้วท่านทั้งหลายก็มีวิถีชีวิตแบบใหม่ ไม่เคยทำก็ทำ ทำไม่เป็นก็ทำเป็น อย่างทำกับข้าวไม่เป็นพอเกิดภาวะแบบนี้ก็ฝึกทำกับข้าว ก็ทำเป็นทำเก่งเลย ไม่เคยอยู่บ้าน ก็อยู่กับครอบครัว ประหยัดใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายก็ปรับตัวใหม่ เปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่นี่เรียกว่า ภาวนาปธานคือ New Normal

4) อนุรักขปธาน แปลว่า การเพียรรักษา เคยทำอะไรมาดี ปฏิบัติอะไรอย่างไรดีก็ทำไปปฏิบัติไปอย่างงั้น เคยทำวัดสวดมนต์อ่านหนังสือธรรมก็อ่าน ฟังธรรมก็ฟัง รักษาไว้ไม่ทิ้ง ไม่ใช่อ้างว่ามีโควิดก็ทิ้งเมื่อมีเวลามากขึ้น อ่านหนังสือธรรมมากขึ้นศึกษาธรรมะ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รักษาไว้ไม่ทิ้งอย่างนี้แหละก็เป็นปธานเหมือนกัน พุทธธรรมวิถีชีวิตใหม่กับการพัฒนาสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาพและ

เศรษฐกิจชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการบอกเล่าของคนรุ่นก่อนและจากการปฏิบัติจริงนำมาถอดบทเรียน 2) การนำหลักพุทธธรรมวิถีชีวิตใหม่พัฒนาสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชน โดยนำหลักธรรมเบญจศีล เบญจธรรมมาเพื่อพัฒนาสุขภาพและพัฒนาเศรษฐกิจของบุคคลกลุ่มคนในชุมชน (ลัญจกร นิลกาญจน, 2563) การศึกษา หลักธรรม ทิศ 6 ในพระพุทธศาสนากับการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในยุควิถีปกติใหม่ 1) ปุรัตถิมทิส หมายถึงทิศเบื้องหน้าคือ บิดามารดา 2) ทักขิณทิส หมายถึงทิศเบื้องขวาคือ ครูอาจารย์ 3) ปัจฉิมทิส หมายถึงทิศเบื้องหลังคือ สามี ภรรยา 4) อุตตรทิส หมายถึงทิศเบื้องซ้ายคือ มิตรสหาย 5) เหฏฐิมทิส หมายถึงทิศเบื้องล่างคือ ลูกจ้างกับนายจ้าง 6) อุปริมทิส หมายถึงทิศเบื้องบนคือ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ชีวิตวิถีใหม่ สำหรับคำว่า New Normal ในที่นี้จะใช้ในบริบทของ COVID - 19 ซึ่งทำให้หลักปฏิบัติหน้าที่ต่อกันของคนในสังคมต้องเปลี่ยนไปในฐานะชาวพุทธควรที่จะต้องศึกษา และทบทวนในหลักคำสอนที่ว่าด้วยเรื่องทิศ 6 เพื่อที่จะสามารถยึดเป็นหลักการปฏิบัติ (วิทิต บัวปรอท, 2564) การใช้ชีวิตในสังคมวิถีใหม่ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ 1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) 2) การปรับกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับการสอน 3) การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การสอนในชีวิตวิถีใหม่ 4) ครูผู้สอนควรคำนึงในการออกแบบการเรียนยุคชีวิตวิถีใหม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับครูผู้สอน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพในการเรียนมากที่สุด (พระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า, 2564)

สรุป มุมมองเชิงการจัดการเรียนรู้ในสังคมวิถีใหม่ด้านพระพุทธศาสนา ชาวพุทธและพระภิกษุสามเณรควรมีการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ COVID – 19 อย่างมีสติรู้ การเว้นระยะห่างทางสังคม และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เช่น การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ผ่านทาง Online และการเรียน (Online Learning) เป็นต้น

สรุป

มุมมองเชิงอนาคตการจัดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่ โดยใช้มุมมองอนาคตว่าการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในอนาคตจะเป็นอย่างไรกับสถานการณ์ COVID – 19 จากสถานการณ์ปัจจุบันคือ “อนาคต” ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่า อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่แน่นอนและไม่คงที่ซึ่งสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า อนาคตสามารถมีได้หลากหลายรูปแบบเช่น อนาคตจากการคาดการณ์ (Projected Future) อนาคตที่มีสภาพเหมือนกับสถานการณ์ปัจจุบัน (Business as usual) หรือสามารถคาดการณ์ได้จากข้อมูลในอดีตและในปัจจุบัน อนาคตที่มีความเป็นไปได้ (Probable Futures) อนาคตที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณหรือเชิงสถิติแต่ระดับความเป็นไปได้ไม่สูงเท่ากับอนาคตจากการคาดการณ์ (Projected Futures) จึงทำให้การนำเสนออนาคตที่มีความเป็นไปได้

มักนำเสนอเป็นรูปพหูพจน์โดยระบุช่วงค่าความเชื่อถือเชื่อมั่น ดังนั้นในสถานการณ์ปัจจุบัน เกิดสังคมวิถีใหม่ที่มีการเปลี่ยนอย่างฉับพลัน ในส่วนของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาควรนำหลักธรรมที่เป็นโลกุตรธรรมที่ต้องถูกนำกลับคืนมาสู่สังคมวิถีใหม่เช่น ปธาน 4 หลักธรรม ทิศ 6 ไตรสิกขา มาปรับให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมในสังคมวิถีใหม่ให้ชาวพุทธต้องปรับตัวกัน ต้องมีสติรู้ จากตนเองก่อนว่ามีความบกพร่องตรงไหนแล้วแก้ไขเช่น สวมหน้ากากอนามัย ให้ล้างมือ ให้นั่งเว้นระยะห่างกันไม่คลุกคลี และคนที่ชอบเที่ยวเตร่ ก็ต้องละต้องทิ้ง คนที่ชอบชกมวยดูมวย คนที่ชอบไปบาร์ไปคลับ คนที่ชอบกินเหล้าเมายามั่วสุมก็เลิกหมดเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ทนงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ. (2563). "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(3), 371-386.

ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา และธันยพร สุนทรธรรม. (2561). คู่มือการมองอนาคต (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธัญญ์นภัส วิรัตน์เกษม. (2564). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในวิถีชีวิตความปกติใหม่ (New Normal) ของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดโพธิ์ จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 7(2), 114-127.

ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2564). การตลาดดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ในสังคมไทย. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, 3(1), 11-22.

พระครูธรรมคุต สุทธิวจโน (สุทธิพจน์). (2564). การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร*, 9(1), 197-209.

พระครูวินัยธรวรรธนา ญาณวโร และคณะ. (2564). การเกษตรเชิงพุทธกับแนวทางการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์,* 3(1), 37-48.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

_____ . (2542). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

_____ . (2542). ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระปลัดสถาพร ปุมเป้า. (2564). แนวทางการสอนภาษาไทยในชีวิตวิถีใหม่ ท่ามกลางวิกฤตการณ์ COVID-19. *วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร*, 6(8), 388-403.

พระมหาโพธิวงศาจารย์. (2563). วิถีชีวิตใหม่ New Normal. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2564, จาก https://siamrath.co.th/n/166631

พระศักดิ์ดา ฉนฺทโก และสมศักดิ์ บุญปู่. (2558). กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 17(3), 144-153.

พหล สง่าเนตร. (2563). การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติสู่ยุค “ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal)” ด้วย STAR STEMS. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 11(2), 1-9.

ลัญจกร นิลกาญจน์. (2563). พุทธธรรมวิถีชีวิตใหม่ กับการพัฒนาสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชนวัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 22(2), 87-102.

วศิน อินทสระ. (2561). ไตรลักษณ์ (ออนไลน์). สืบค้น 10 กรกฎาคม 2564, จาก http;//www.jozh.net/index.pho?mo=3 &art=2456056.

วิทิต บัวปรอท. (2564). ทิศ 6 ในพระพุทธศาสนากับการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในยุควิถีปกติใหม่. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(6), 208-221.

สิริรัตน์ ช่อฉาย. (2564). ศึกษาพฤติกรรมชีวิตวิถีใหม่ของนักเรียนในช่วงสถานการณ์ COVID-19. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณี*, 2(1), 1-14.

สุพจน์ อิงอาจ. (2564). การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ส่งผลต่อการตั้งใจอย่างต่อเนื่องต่อการเรียนในแบบฐานวิถีชีวิตใหม่ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร*, 18(1), 28-45

อรอุมา เจริญสุข. (2553). การตรวจสอบโมเดลอิทธิพลของตัวแปรกำกับที่มีการส่งผ่านของพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 21(1), 81-94

อลงกรณ์ เกิดเนตร. (2564). การจัดการชั้นเรียนออนไลน์ด้วยรูปแบบ SMILES เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชีวิตวิถีใหม่ในยุคเปลี่ยนผ่านการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 13(1), 294-307.

อุทัย วรเมธีศรีสกุล และคณะ. (2561). พุทธวิธีการเรียนการสอน. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น,* 5(1), 71-81

Hough, B., & Duncan, K. (1970). *Teaching description and analysis*. Addison-Westlu.

Poddubnaya, T. N. (2021) . Distance Learning Experience in the Context of Globalization of Education. *Propósitos y Representaciones*, 9, 1-7.

รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2*

AI IN PUBLIC ADMINISTRATION

พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงฺกโร),
พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร), นิกร ศรีราช
Phra Suthiwirabandit (Show Tassaniyo), Phra Udomsitthinayok (Kamphol Khunungkaro)
PhraMetheeThammacharn (Prasarn Jantasaro), Nigorn Srirat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: srirajnigorn@gmail.com

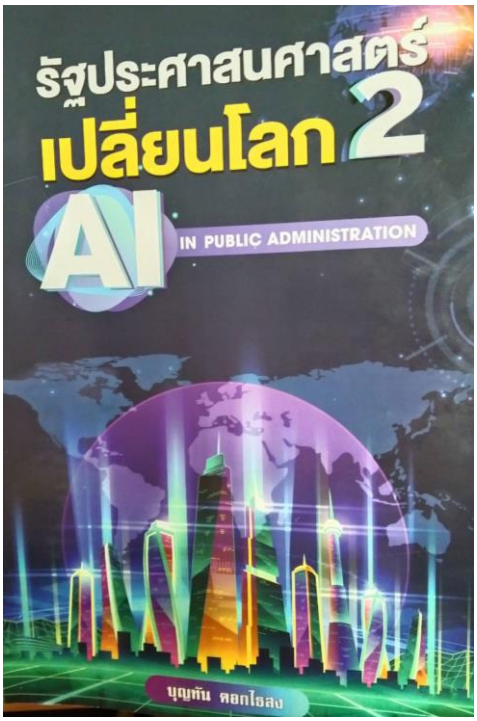

ชื่อหนังสือ : รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก
ISBN : 978-616-590-346-2
ผู้เขียน : ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง
สำนักพิมพ์ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีที่พิมพ์ : ครั้งที่ 2, พฤษภาคม 2565 / จำนวน 501 หน้า

บทคัดย่อ

รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลกทั้ง 3 ประเด็นที่ท่านผู้เขียนได้นำเสนอผู้วิจารณ์ได้นำมาเขียนในครั้งนี้ประกอบด้วยรัฐประศาสตร์เปลี่ยนโลกในยุค 5G ซึ่ง (ประเด็นที่ 1) เป็นการชวนคิดชวนดู ชวนพิจารณาในรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งอยู่ในทฤษฎีหรือแนวคิดในประเทศที่มีความเจริญ

*Received July 29, 2022; Revised August 3, 2022; Accepted August 3, 2022

แล้วและย้อนหลังถึงยุคที่ประเทศไทยเราได้นำศาสตร์เหล่านั้นมาใช้ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่มีแผนในการปฏิบัติงานหรือ มีแนวคิดที่ทำให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์มากขึ้น (ประเด็นที่ 2) คือการบริหารจัดการรัฐกิจในยุค New normal ซึ่งเราต้องอาศัยเทคโนโลยีหรือ AI เข้ามาใช้ในการบริหารองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการศึกษาการติดต่อประสานงานจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลเป็น Big data และที่ขาดไม่ได้คือ หลักธรรมาภิบาล (ประเด็นที่ 3) คือ Disruption มีการบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ช้าและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้

คำสำคัญ: รัฐประศาสนศาสตร์; เปลี่ยนโลก

Abstract

Public administration has changed the world in 3 issues that the author has presented, the reviewer has brought to write in this time consisted of public administration that has changed the world in the 5G era,(issue 1) is the persuasion to think, to look and to examine the public administration practiced in the developed world and Thailand had brought in the knowledge and principle of public administration to practice in Thailand that helped public administrators have more and wide vision,(Issue 2). 2) the management of the state in the new normal era where we have to rely on technology or AI to manage the organization. Whether it is study, Education or coordination, it is necessary to use technology to collect data as Big data. it is indispensable, the principle of good governance (Issue 3) is Disruption; there were special government administration in the central and provincial areas which emphasized self-help project. There was decentralized power and the administration is not redundant and fair that was able to compete with the central government.

Keywords: Public Administration; Changing the World

บทนำ

หนังสือเล่มนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ ดร. กาญจนา ดำจุติ ประธานบริหารหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (มจร ส่วนกลาง) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มอบให้ในวันที่ 19 เดือนมิถุนายน 2565 ซึ่งผู้วิจารณ์ได้รับหนังสือและลายเซ็นต์จากท่านผู้เขียนคือ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง (บางที่อาจจะแทนชื่อท่านว่า อาจารย์ป๋า) นับได้ว่าเป็นปราชญ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นอาจารย์อาวุโสของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัยเป็นมันสมองของประเทศที่มีคุณภาพมีองค์ความรู้อยู่ในตัว ถ้าท่านอาจารย์ว่างก็จะมีการไลท์สดทาง Facebook เป็นศาสตราจารย์ตัวจริงคือ เป็นอาจารย์ของศาสตร์จริง ๆเหมือนพระไตรปิฎกเคลื่อนที่ก็ว่าได้

อีกตำแหน่งท่านเป็นประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งท่านเป็นนักวิชาการและเคยดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎรที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือการบริหารจัดการภาครัฐ มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญเป็นสมองของนักวิชาการหลายๆมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย หนังสือที่ท่านได้เขียนราว 500 กว่าหน้าเกิดจากประสบการณ์และแนวคิดที่ท่านกรั่นกรองมาเป็นตัวหนังสือทำให้ผู้เขียนหรือประชาชนรุ่นหลังได้ผ่านทำความเข้าใจและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จริยธรรมคุณธรรม การดำรงชีวิต เศรษฐกิจต่าง ๆมีความเกี่ยวข้องหลายด้าน ดูจากชื่อเรื่องรัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลกครั้งที่ 2 เห็นว่าท่านอาจารย์ป๋ามีประเด็น ผู้วิจารณ์จะนำเสนอหรือวิเคราะห์อยู่ 3 ประเด็นด้วยกันประกอบด้วย

ประเด็นที่ 1 มองย้อนหลัง (Look back) รัฐประศาสนศาสตร์ ในอดีตมีการบริหารอย่างไร บริหารตน บริหารคนบริหารงาน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) มีหลักการวางแผนการจัดองค์การหรือทฤษฎีที่มีมาตั้งแต่อดีตจะเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชาวตะวันตกหรือหลักธรรมที่เป็นตะวันออกที่สามารถนำมาบูรณาการจากแนวคิดของท่านมีพื้นฐานของฐานคิดที่เป็นระบบแต่อาจจะมองว่าหลาย ๆ เรื่องนำมารวมกันแล้วค่อนข้างที่จะยากต่อผู้อ่านหรือไม่นั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งแต่ผู้วิจารณ์ก็จะพยายามวิเคราะห์ให้เข้าหลักของการบริหาร

ประเด็นที่ 2 รัฐประศาสนศาสตร์ New normal การปรับตัวหรือปรับแนวคิดสมัยใหม่ที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ ทันต่อความต้องการของประชาชนที่จะสามารถทันเวลาในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีโรคระบาดโคโรนา 2019 หรือ ผีดาษลิง ปัญหาเศรษฐกิจสังคม การเมือง ความเป็นอยู่ของพี่น้องประชาชนเป็นส่วนสำคัญ ที่ท่านอาจารย์ยกขึ้นมาได้วิเคราะห์แต่ไม่ได้มองว่าใครดีไม่ดีแต่มองถึงความเป็นจริงว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นประเทศไทยเราอยู่ในกลุ่มที่พัฒนาในระดับใด ซึ่งท่านอาจารย์ได้วิเคราะห์ในส่วนนี้ตั้งแต่ในสมัยอดีตไม่ว่าจะเป็นก่อนราชการหรือในช่วงที่มีความเจริญรุ่งเรืองหรือมีการปฏิวัติรัฐประหารต่าง ๆ อาจารย์ได้เชื่อมโยงและมองให้เห็นว่าฝ่ายปกครองกับฝ่ายบริหารรัฐกิจหรือรัฐศาสตร์มีบทบาทอย่างไรทำหน้าที่อย่างไรและบ้านเมืองผลที่ออกมาเป็นอย่างไร ท่านอาจารย์ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งเป็นการนำนโยบายจากหน่วยเหนือคือฝ่ายปกครองมาวางรูปแบบ แบบแผน นโยบาย พันธกิจรวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนทำให้การบริหารจัดการภาครัฐหรือ

เอกชนสามารถประกอบด้วยแบบแผนของการวางแผนนำไปสู่ประสิทธิภาพของการทำงานได้ การบริหาร มีการนำ AI และ Data science มาใช้ประกอบด้วย

ประเด็นที่ 3 Disruption การปรับตัว เสนอการแยกและการรวมเขตการปกครอง วิเคราะห์แนวคิดของป่า มีการบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ช้าและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้ เพื่อกระจายอำนาจและมีอิสระในการบริหารในเขตพื้นที่ภูมิภาค ลดขั้นตอนเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

ในส่วนของการวิจารณ์ส่วนนี้คือการบริหารราชการแผ่นดินเป็นการบริหารที่เกิดจากองค์ความรู้ที่มีหลากหลายไม่ใช่วิชาที่เป็นความรู้เชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของการบริหารจัดการ โลก ประเทศ ชุมชนครอบครัวและองค์การทั้งระบบใหญ่ ระบบกลาง หรือระบบเล็ก ในทุกธุรกิจและมีความสำคัญกับทุกกระทรวงทบวงกรมในฐานะที่เป็นนักบริหารต้องบริหารได้ในทุกภาคส่วนทั้งในส่วนเบื้องต้นจนถึงส่วนสูงสุดคือระดับประเทศในฐานะองค์กรของรัฐที่มีพันธกิจเป็นองค์กรรวมของประเทศคือมีประชาชนเป็นจุดศูนย์กลางที่จะบริหารจัดการความต้องการของประชาชนหรือปัจจัยที่อาจส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชีวิตของประชาชนในประเทศ, ในส่วนของรัฐศาสตร์เป็นในเรื่องของการปกครอง ส่วนรัฐประศาสนศาสตร์เป็นเรื่องของการบริหารเพราะฉะนั้นการบริหารนั้นต้องมีทั้งในส่วนของศาสตร์คือความรู้ และศิลป์คือศิลปะในการที่จะใช้คน ในการที่จะสามารถสร้างผลิตภัณฑ์หรือสามารถใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพ รวมถึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม การเมืองหรือ ปัญหาในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมปัญหาในเรื่องคอร์รัปชั่น ปัญหาในเรื่องโรคระบาดซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่มีให้เกิดประโยชน์สูงที่สุด

ภาพที่ 1 : ทำบุญอายุวัฒนมงคล 80 ปี ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง 17 มิถุนายน 2562.

การวิเคราะห์หรือวิจารณ์กระบวนการทำงานของฝ่ายบริหารเพื่อปรับเปลี่ยนหาสมดุลของความคิดหลักที่ถูกต้องไม่ได้เชิงตำหนิ เป็นแค่การสะกิดต่อมรับรู้เบา ๆ เรียกได้ว่า เกาให้ถูกที่ถึงจะหายคัน เพราะประเทศไทยเราบอบช้ำมามากพอแล้ว ในยุโรปประเทศรัสเซียและยูเครนเกิดสงครามโลกซึ่งสะเทือนปัญหาทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นน้ำมันหรือเชื้อเพลิงต่าง ๆ เกิดความสะเทือนต่อสังคมโลกโดยภาพรวมเป็นอย่างมาก ส่วนในประเทศไทยนั้นก็เกิดสงครามปากท้องของประชาชนจากการที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 การเกิดขึ้นของสงครามปากท้องแพร่ระบาดเป็นอย่างมาก และในเรื่องของสาธารณสุขหรือการเยียวยาพี่น้องประชาชนก็อาจจะมีความไม่เท่าเทียมหรือเหลื่อมล้ำ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนโดยภาพรวม จึงเห็นมีสภาวะของคนไร้บ้านที่รอรับของแจกหรือสภาวะที่ข้าวของแพงผิดปกติ น้ำมันแพง ทรัพยากรที่เรามีอยู่ก็เกิดความแพง หากมองย้อนไปประมาณ 2000 ปีประเด็นการบริหารเริ่มต้นจากยุคโบราณที่มีชุมชนองค์กรประเทศจนถึงปัจจุบันองค์ความรู้การบริหารรัฐ ผู้เขียนจะนำเสนอหลักบริหารที่ตะวันตกตามแนวคิดของอเมริกาซึ่งเริ่มให้ความสนใจกับหลักการบริหารที่เปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตในยุคเกษตรกรรมเข้าไปสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งหนึ่งตั้งแต่ปี 1900 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันท่านอาจารย์ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดของชาวตะวันตกรวมไปถึงหลักของจริยธรรมหรือพุทธธรรมเข้าไปด้วย

การวิจารณ์ที่ปราศจากอคติจะนำไปสู่การพัฒนาในระดับชาติหรือเรียกได้ว่าเป็นการนำเสนอ Public Policy นโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยซึ่งปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าในเรื่องของเทคโนโลยี เป็นโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ Social network ต่าง ๆ มีความทันสมัยผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่ายและไม่ได้ผ่านการตรวจสอบถึงอย่างนั้นเองในส่วนของภาครัฐรวมไปถึงส่วนของเอกชนหรือประชาชนส่วนใหญ่จำเป็นจะต้องเข้าใจในเรื่องของนโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยซึ่งอาจจะมีความไม่เท่าเทียมหรือเหลื่อมล้ำท่านอาจารย์ป่าท่านกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์เพราะเคยทำงานอยู่ในส่วนนั้น เพราะว่ารัฐประศาสนศาสตร์ไม่ใช่การเรียนเฉพาะในหลักสูตรหรือเป็นตัวหนังสือในตำนานเท่านั้นแต่ยังเป็นการนำมาใช้จริงโดยผ่านแนวคิดของคนที่ได้ศึกษามาแล้วและได้พิสูจน์เป็นทฤษฎี เป็นแนวคิด ที่สามารถนำไปใช้ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ประสิทธิผลแก่องค์กรหรือแก่ในส่วนงานต่าง ๆ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีผู้นำที่ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ที่ท่านอาจารย์ได้สรุปไว้ ถามว่านักบริหารต้องมีบุคคลต้องเป็นบุคคลที่มีความชาญฉลาดโดยการเปรียบเทียบแนวคิดทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์องค์กรกลไกและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลของประเทศที่สามารถแก้ไขโดยมีสายตายาวอันนี้จะค่อนข้างที่จะตรงกับในหลักธรรมในพุทธศาสนาเรียกว่าหลักของภาวะผู้นำประกอบด้วย จักขุมา วิทูโร นิสสยสัมปันโน (มีวิสัยทัศน์, มองกาลไกล, มีอัธยาศัย)

มองย้อนหลัง (Look black)

การบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์ นักวิชาการบางท่าน ได้ใช้คำว่า “สาธารณบริหารศาสตร์” แทนคำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์”หมายถึงการบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นสาขาวิชา โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Administration และใช้คำว่า “การบริหารสาธารณกิจ” หมายถึง การบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมของการบริหารงานที่เกี่ยวกับสาธารณะแทนคำว่าการบริหารรัฐกิจการบริหารราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า public administration (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, 2540) มีฐานหลักการบริหาร การประกอบการของสังคมตะวันตก ถอดแบบมาจากอาณาจักร โปรตุเกส สเปน อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นพื้นฐานประเทศที่มีการปฏิวัติทั้งทางการเมืองและการอุตสาหกรรม ในการจัดการประเทศไปสู่การสร้างเทคโนโลยีที่ทันสมัยอันนำชาติไปสู่การตัดสินปัญหาด้วยการทำสงครามระหว่างยุโรปต่อยุโรป ระหว่างสหรัฐอเมริกาบวกกับยุโรปทำสงครามกับอาณาจักรตะวันออกที่รวมตัวกับประเทศญี่ปุ่นกับเยอรมัน จนเกิดการปฏิวัติในโซเวียต ค.ศ.1917 และในจีน ค.ศ.1949 ในประเทศอินโดจีน ค.ศ.1946 เป็นลำดับซึ่งเรารู้จักในนามประเทศที่มีเทคโนโลยีและยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยและประเทศที่ปฏิวัติประเทศเข้าสู่ระบบการบริหารโดยการขจัดชนชั้นผู้ปกครอง ผู้ผูกขาดผลประโยชน์ชาติผู้นำประเทศ เช่น รัสเซีย จีน เวียดนามลาว กัมพูชา เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ทำให้เกิดสงครามล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศกัมพูชา

ส่วนประเทศไทยได้กลายเป็นศูนย์กลางยันลัทธิคอมมิวนิสต์ ในนามเป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริการวมถึงสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ได้ให้การสนับสนุนในการทำสงครามยับยั้งลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น ในปัจจุบันการบริหาร 2 ลัทธิขึ้น คือ ประชาธิปไตยยึดการบริหารจัดการทุกชนและรัฐบาลกำกับดูแล เรียกว่า ประชาธิปไตยทุนนิยม Dernoitalism และลัทธิใหม่ คือ รัฐแก้ไขปัญหาโดยวิธีปฏิวัติอย่างรุนแรง Violution of class struggle การปฏิวัติอย่างรุนแรงเพราะการต่อสู้โดยรัฐเป็นผู้ผูกขาดเศรษฐกิจเรียกว่า Communism คือรัฐเป็นผู้ว่าส่วนกลางในการกำกับดูแล ควบคุมการบริหารจัดการให้อยู่ภายใต้ของคณะกรรมการบริหารกลางของคอมมิวนิสต์นี้ คือกระแสของการศึกษาวิชาการบริหาร ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ในปัจจุบันนี้จะมีการบริหารประเทศอยู่ 4 ประการ ตามทัศนะของผู้เขียน ดังนี้

1) รัฐบาลทุนนิยมจากตะวันตก ซึ่งประชาขนเป็นคนเลือกนักบริหารมาบริหารประเทศผู้นำประเทศเป็นประธานาธิบดีหรือ Presidential Systemและระบบนายกรัฐมนตรี Prime Minister System แบบอังกฤษ ที่เรียกว่าParliamentary supremacy อำนาจที่ยิ่งใหญ่อยู่ที่สภาประชาชน

2) ระบบการปกครองโดยลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งควบคุมโดยพรรคคอมมิวนิสต์ โดยใช้หลักการรัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และได้ปรับตัวจากคอมมิวนิสต์แบบเข้มมาเป็น Communist capitalism ดังกรณีของ โซเวียต จีน เวียดนาม ลาว เกาหลีเหนือ เป็นต้น

3) การปกครองโดยระบบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยมีพระเจ้าแผ่นดินและราชวงศ์เป็นผู้มีสิทธิเด็ดขาดในการปกครองประเทศ เช่น ประเทศซาอุดิอาระเบีย บอร์เนียว เป็นต้น

4) การปกครองประเทศโดยระบบการทหารนำการเมือง ที่ผูกขาดผลประโยชน์โดยชนชั้นอำมาตย์ ทหาร นักวิชาการบางกลุ่ม เนติบริกร นายทุนผูกขาด และพรรคการเมืองที่ประกาศตัวเป็นประชาธิปไตยแต่ได้สนับสนุนผู้นำที่มาจากทหารนำการเมือง ทหารในที่นี้ไม่ใช่กองทัพ เพราะกองทัพเป็นของ ประชาชนไม่นำกองทัพบก เรือ อากาศ ตำรวจ มาเล่นการเมือง เพราะกองทัพเป็นกำลังหลักในการป้องกันประเทศ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เมื่อแม่ทัพมาเล่นการเมืองแล้วถือว่าหมดภาระจากกองทัพแล้ว เหมือนเจ้าอาวาสสึกแล้ว เป็นผู้บริหารประเทศแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ จะเป็นประชาธิปไตยไม่ใช่จะเป็นราชาธิปไตยไม่เชิง แต่จะมีรูปแบบเผด็จการ โดยชนชั้นที่บริหารทั้ง 5 กลุ่มนั้นตามเนติบริกรที่เขียนขึ้นตามคำประกาศหรือคำแถลงการณ์ของคณะรัฐประหารเป็นมรดกของการสืบต่ออำนาจจากสมบูรณยาสิทธิราชจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีประเทศไทยและประเทศแอฟริกาซึ่งไม่เจริญที่สุดบางประเทศเท่านั้น

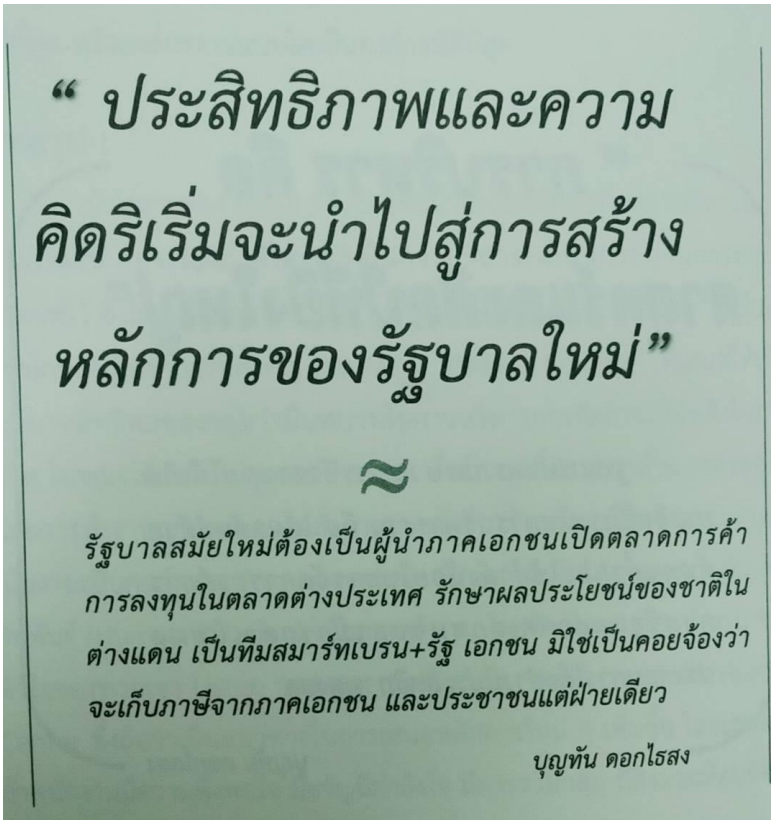

ภาพที่ 2

จากภาพรวมดังกล่าวนี้จะเห็นว่า การนำเสนอวิชารัฐประศาสนศาสตร์จากภายในประเทศ และจากยุโรปรวมทั้งตะวันออกมานำเสนอ เป็นฐานคิดในการศึกษาการบริหารราชการแผ่นดินในประเทศไทยที่กล่าวมานั้น คือ ที่มาของการศึกษาสาขา Government administration (บุญทัน ดอกไธสง, 2565)

โดยสรุป แนวคิดของการบริหารรัฐกิจหรือ ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลกโดยมีความริเริ่มจากทางตะวันตก แต่บริบทแต่ละพื้นที่ของการบริหารมีความแตกต่างออกไป ด้วยทรัพยากรมนุษย์ หรือ ทรัพยากรด้านต่าง ๆที่มีความเฉพาะของประเทศหรือพื้นที่นั้น ๆ อย่างไรก็ตามการบริหารรัฐกิจ หากมีแนวคิดที่ประกอบด้วยหลักการ วิธีการ หรือ พันธกิจที่มีระบบ ที่ท่านอาจารย์ป๋าได้นำเสนอก็คงเป็นการบริหารที่เป็นระบบชัดเจนและสามารถจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารรัฐกิจในยุค New normol 6 กระบวนทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์

หน้าที่ของรัฐประศาสนศาสตร์

1. รัฐประศาสนศาสตร์เป็นศาสตร์ (Science) วิชาความรู้ที่ได้ศึกษา ค้นคว้า หรือ วิจัยแล้ว

2. รัฐประศาสนศาสตร์เป็นศิลป์ (Art) คือ การมองในด้านของกิจกรรม (Activities) หรือการปฏิบัติงานเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (public administration) การบริหารราชการ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2517)

ในยุคที่เป็น new normal อยู่ท่ามกลางสงครามของโรคระบาดและมีผลกระทบไปถึงการเมืองเศรษฐกิจ ใครหลบทันก็รอด ใครหลบไม่ทันก็บาดเจ็บหรือตายได้ไทยในส่วนของรัฐประศาสนศาสตร์มีบทบาทในการเข้าไปบริหารทำให้สังคมรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีแก้ไขปัญหาปากท้องของพี่น้องประชาชนได้เป็นอำนาจของภาครัฐรวมถึงฝ่ายบริหารบ้านเมืองที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป็นสัญญาณไปในทางที่ดี แต่ถ้าภาครัฐหรือฝ่ายหน่วยงานที่รับผิดชอบยังอยู่ในสถานะเดิมคือไม่ได้ทำการเยียวยาประชาชนหรือมองภาพไม่ออกของการบริหารจัดการภาครัฐก็จะเป็นไปโดยในแนวคิดเดิมเพราะฉะนั้นแล้วในยุคที่เป็น New normal ความทันสมัยของเทคโนโลยีหรือว่าเปลี่ยนไปในทางโลกาภิวัฒน์การบริหารภาครัฐและธุรกิจก็มีทั้งโอกาสและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นโอกาสในเรื่องของการสื่อสารกันง่ายขึ้นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเศรษฐกิจที่เป็นในยุคของออนไลน์ หรือจะมีอุปสรรคในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการอุปสรรคของโรคภัยไข้เจ็บโรคระบาดต่าง ๆหรือปัญหาที่แก้ไขยากก็คือคอรัปชั่นซึ่งมีเกิดขึ้นอยู่ในประเทศไทย

หนังสือรัฐประศาสนศาสตร์ยุค New normal ในส่วนของฝ่ายบริหารก็ได้เสนอเทคโนโลยีที่เปลี่ยนโลกพฤติกรรมเปลี่ยนการจัดการบริหารเปลี่ยนเป็นการคิดแบบก้าวกระโดดเป็นการศึกษานโยบายสาธารณะซึ่งเป็นนโยบายที่จะพัฒนาประเทศมุมมองใหม่ ๆที่เกิดขึ้น และ

นำนโยบายของในส่วนของการบริหารแบบปฏิบัติเปลี่ยนแนวคิดในระบอบเดิมการใช้อำนาจที่เป็นประโยชน์เป็นการปรับรูปแบบเน้นการบริการภารกิจของรัฐและมีข้อเสนอความคิดเห็นที่เป็นบทบาทของความรับผิดชอบระหว่างนโยบายและวัตถุประสงค์สิ่งสำคัญก็คือ “เน้นในเรื่องของวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศชาติไปในสู่กระบวนการที่เรียกว่าออกแสดงความคิดเห็นได้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่ใช่เรียนเฉพาะในตัวอักษรแต่เป็นการสร้างแนวคิดที่จะต่อยอดในการทำงานไม่ใช่ซื้อเวลาไปวัน ๆหรือเป็นการทำงานที่เช้าชาเย็นชาม” (บุญทัน ดอกไธสง, 2565) หลักการ New Model Government จึงปรับรูปแบบการบริหารรัฐแนวใหม่ New Model of Government คือ เน้นย้ำการบริการภารกิจข้อเสนอความเห็นเพื่อสนับสนุนหลักการดังกล่าวประกอบด้วยความรับผิดชอบระหว่างนโยบายและวัตถุประสงค์ นั่นคือ Public ministrator รับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่ระบบราชการ Backrackng เช่น ยกเลิกระบบสายบังคับบัญชายาวไกลหั่นลงให้กระชับให้มาก เน้นในการบริการคุณภาพการบริการลูกค้า (ประชาชน) เพราะการบริหารภาครัฐมิได้สนองตอบผลประโยชน์ของผู้เสียภาษีอากร ซึ่งเป็นเสมือนลูกค้าของรัฐ คำว่าคุณภาพการทำงาน Quality work จึงเป็นหลักการบริการ Ouality in public administration มีความซับซ้อน ซึ่งมีปัจจัยสำคัญอยู่ 3 ประการ นั่นคือ ย้ำเน้นความพึงพอใจของลูกค้า มีใบรับรองจากสถาบัน (ISO) เพื่อประกันคุณภาพ คุณภาพขององค์กรจะถูกประเมินด้วยคุณภาพของการบริการ Quality circle บอกความไม่พอใจ ยึดแนวทางสนองตอบความต้องการของประชาชน A citizen oriented approach โดยอาศัยเครื่องมือ 4 ประเด็น เช่น ตัวแบบประสิทธิภาพ = ตัวแบบการตลาด ตัวแบบลดขนาดรัฐการลงและกระจายอำนาจ จึงจำเป็นจะต้องทำให้องค์กรเล็กลง และตัวแบบความยืดหยุ่นองค์การ นั่นคือ รูปแบบการกระจายอำนาจ ตัวแบบความเป็นเลิศจากการวิจัย Research excellence mode! นั้นคือ การมีวัฒนธรรมที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และความเป็นผู้นำ Quality model ตัววิธีการบริการประชาชน Public service orientation model ความพึงพอใจของลูกค้า(ประชาชน) รูปแบบการมีส่วนร่วม participatory model (บุญทัน ดอกไธสง, 2565)

สิ่งสำคัญนอกเหนือจากเทคโนโลยีแล้วก็คือความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีที่ปรับเปลี่ยนไปตามโลกและผู้ใช้อย่างไรให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารและรัฐประศาสนศาสตร์นั้นการใช้ข้อมูล Data เปลี่ยนจากการใช้ Analog เป็นการใช้แบบดิจิทัลไม่ว่าจะเป็นการเก็บข้อมูลการรวบรวมข้อมูลหรือการบริหารจัดการก็แล้วแต่ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาประกอบในการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ เพราะฉะนั้นแล้วการบริหารจัดการภาครัฐจึงจำเป็นจะต้องเข้าใจในกระบวนการที่จะนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้ต้องมีความรู้พื้นฐานไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการบริหารจัดการแผ่นดินการบริหารจัดการภาครัฐหรือเอกชนก็ตามถ้าเข้าใจหลักเหล่านี้ก็จะเป็นหลักที่อาจนำไปสู่ความเป็นเลิศหรืออาจตื่นตัวปรับตัวทันในยุคที่ประเทศไทยกำลังบอบช้ำทางด้านของเศรษฐกิจการเมืองในด้านของโรคภัยไข้เจ็บต่างๆที่เกิดขึ้น

"ธรรมะ แปลว่า การทำงาน การปฏิบัติหน้าที่ ทำหน้าที่อย่างมีวินัย ทำงานหนัก มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่ออนาคตของชาติ"

วิวัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินของไทย : นักรัฐประศาสนศาสตร์ได้รับการถ่ายทอดความรู้การบริหารงานภาครัฐจากสหรัฐอเมริกานับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วนำมาออกแบบการบริหารราชการแผ่นดินของไทย ไม่ว่าแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารจัดการ แต่หากนำมาเพียงเท่าที่ไม่ขัดแย้งหรือทำลายระบบค่านิยมอำนาจของขุนอำมาตย์และนายทุนที่ได้สร้างฐานอำนาจไว้แต่เดิม เช่นหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมนำมาใช้เพียงส่วนร่วมในการปฏิบัติ แต่ไม่ให้มีส่วนร่วมในการคิดและการประเมินผล เนื่องจากการมีส่วนร่วมจะเป็นการทำลายอำนาจดั้งเดิมที่ต้องการสั่งจากข้างบนและส่วนกลาง และอีกประการหนึ่งเป็นที่น่าสังเกตคือนักรัฐประศาสนศาสตร์ไทยหรือสถาบันการศึกษาไทยรับเอาความรู้ของการบริหารราชการแผ่นดินของสหรัฐอเมริกามาศึกษาเรียนรู้ถึงวิวัฒนาการของรัฐประศาสนศาสตร์ตามแนวคิดของ Nicholas Henry (2013) ได้จำแนกพัฒนาการของรัฐประศาสนศาสตร์ออกเป็น 6 ยุค

กระบวนทัศน์ที่ 1 การแยกการเมืองและการบริหารออกจากกัน (ThePolitics/Administration Dichotomy) ค.ศ.1900 - ค.ศ.1926

กระบวนทัศน์ที่ 2 หลักการบริหารงานภาครัฐ (Principles of Public Administration) ค.ศ.1927 - ค.ศ.1937

กระบวนทัศน์ที่ 3 การบริหารงานภาครัฐในฐานะส่วนหนึ่งของรัฐศาสตร์ (Public Administration as Political Science) ค.ศ.1950 - ค.ศ.1970

กระบวนทัศน์ที่ 4 การบริหารงานภาครัฐในฐานะส่วนหนึ่งของการ(Public Administration as Political Management) ค.ศ.1970

กระบวนทัศน์ที่ 5 การบริหารงานภาครัฐคือการบริหารงานภาครัฐ(Public Administration as Public Administration) ค.ศ. 1970 - ปัจจุบัน

กระบวนทัศน์ที่ 6 รัฐประศาสนศาสตร์ คือ ธรรมาภิบาล (Governance) ค.ศ.1990 – ปัจจุบัน

กระบวนทัศน์ทั้งหกแทบจะไม่ใช่วิวัฒนาการบริหารราชการแผ่นดินของไทย และไม่เห็นมีประโยชน์มากนักต่อระบบราชการไทย เพราะกระบวนทัศน์ดังกล่าวเป็นสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมการเมืองและการบริหารของสหรัฐอเมริกา เป็นการแก้ไขปัญหาของรัฐการของสหรัฐเอมริกา (บุญทัน ดอกไธสง, 2565)

โดยสรุปเบื้องต้นผู้วิจารณ์ได้สรุปว่ารัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลกในประเด็นที่ 2 คือ การบริหารรัฐกิจในยุค New normal จำเป็นจะต้องประกอบด้วย 3 อย่างด้วยกันก็คือ Big data การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในยุค 5G การนำ AI มาใช้และแนวคิดที่เป็นการบริหารสมัยใหม่เป็นลักษณะทำงานที่เป็นเชิงรุกมากกว่าเชิงรับและมีการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโลกและมีส่วนของการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดก็จะเป็นการปรับโครงสร้างที่ทำ

ให้การทำงานของมนุษย์เกิดเป็นผลที่ชัดเจนสามารถส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็วหรือแม้กระทั่งการใช้ปัญญาประดิษฐ์หรือ AI เข้ามาใช้แทนมนุษย์ทำให้ลดทรัพยากรหลักแล้วก็ใช้ทรัพยากรที่มีให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ในหนังสือที่ท่านอาจารย์ได้ยกมาใช้เขียนในหนังสือเล่มนี้ก็จะเห็นได้ว่าเป็นการย้อนอดีตของในต่างประเทศแล้วก็ในประเทศไทยที่มีอำนาจการปกครองที่เป็นระบอบทั้งประชาธิปไตยทั้งรัฐประหาร เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของความเจริญก้าวหน้าในแต่ละประเทศแล้วย้อนมาดูที่ประเทศไทยท่านก็จะตั้งคำถามว่า “รัฐประศาสนศาสตร์ คืออะไร รู้อะไร ทำอะไร”จึงจะช่วยการบริหารแผ่นดิน รัฐประศาสนศาสตร์เป็นเครื่องมือหนึ่งในการที่จะช่วยบริหารประเทศหรือในการที่จะช่วยขับเคลื่อนแต่นโยบายไปสู่ภารกิจของคนขององค์กรต่าง ๆ อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับนักบริหารหรือผู้จัดการและบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ ที่จะเปิดใจเรียนรู้ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันถึงแม้เทคโนโลยีจากเจริญก้าวหน้าไปอนาคตก็แล้วแต่ ถ้ายังอยู่ในแนวคิดเดิม ๆถึงแม้จะมีจรวดมาวิ่งตามถนนหน้าบ้าน ก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาในเรื่องของประเทศชาติได้เพราะฉะนั้นแนวคิดที่จะเปลี่ยนโลกก็ต้องเริ่มจากคนที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนองค์กรเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาได้

Disruption การปรับตัว เสนอการแยกและการรวมเขตการปกครองวิเคราะห์แนวคิดของอาจารย์ป๋า

การบริหารรัฐกิจ ประชาชนมีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์ได้เปรียบการทำงานของราชการนั้นเหมือนอยู่ใน “อ่างแก้ว” (Goldfish Bowl) ซึ่งหมายถึงการทำงานของราชการนั้นจะถูกเพ่งเล็งจากประชาชนตลอดเวลา ส่วนการบริหารธุรกิจนั้น ไม่มีลักษณะการทำงานอยู่ใน “อ่างแก้ว” เหมือนอย่าง ข้าราชการ บริษัทห้างร้านต่างๆ มีการดำเนินงานเพื่อต้องการให้ลูกค้า คือประชาชนมีความพึงพอใจจากการใช้สินค้าและบริการ การบริหารเป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Simon. Herbert A, 1947) หรือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลองค์การหรือประเทศหรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ (บุญทัน ดอกไธสง, 2537) ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์มีเอกลักษณ์เพราะมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่า ให้ความสนใจต่อการศึกษาโครงสร้างและพฤติกรรมของระบบราชการรวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบวิธีการศึกษาเป็นของตนเอง วิชารัฐประศาสนศาสตร์ยังแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่ององค์การของรัฐซึ่งมิได้มุ่งแสวงหากำไรดังเช่นองค์การเอกชน และเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้างกลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลการให้บริการสาธารณะ (Henry, N., 1995)เป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การ

คิด (Thinking) หรือการวางแผน(Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)และ มีจุดหมายปลายทางคือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2553)

ภาพที่ 3

การวิเคราะห์วิจารณ์โดยพื้นฐานของความจริงในการบริหารบ้านเมืองของประเทศไทยในปัจจุบันข้ามพ้นอคติต่าง ๆในใจและเปิดรับสิ่งใหม่ ๆที่จะเป็นผลประโยชน์ของประเทศชาติและตีแผ่ความรู้สึกของประชาชนคนไทยที่มีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างสูง มีปัญหาในหลาย ๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเฉพาะหน้าคือ ไวรัสโคโรนา 19 หรือ ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น ล้วนมากจากปัญหาที่เกิดมาเรื้อรังขาดการแก้ไขจากหน่วยงานภาครัฐหรือแก้ไขล่าช้าไม่มีธรรมาภิบาล เป็นต้น

ในหนังสือเล่มนี้มีส่วนประกอบของหลักการวิธีการกระบวนการรวมถึงผลลัพธ์ของรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งท่านอาจารย์ก็จะมีประเด็นในการวิจารณ์ในส่วนของการบริหารจัดการโดยอาศัยหลักและในส่วนของการอาศัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางทฤษฎีตะวันตกและทฤษฎีตะวันออกมีความงดงามในเรื่องของการอ้างอิงเชิงประจักษ์

ผู้อ่านก็จำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องของรัฐศาสนศาสตร์เป็นเบื้องต้นพอสมควรที่ผู้วิจารณ์ได้นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ซึ่งมีจำนวน 500 กว่าหน้าจึงเป็นข้อมูลที่ค่อนข้างที่จะเยอะต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจเป็นทั้งวลีในส่วนที่ท่านนำเสนอ เช่น

“การเปลี่ยนแปลงทางความคิดเยาวชนยุคใหม่จะสร้างรูปแบบพิมพ์เขียวบนถนนสายใหม่ในการพัฒนาอะไรเดียวกันจะต้องวางระบบความคิด Mind map ไปสู่ถนนสายไหมหรือทิศทางใหม่อย่างกล้าหาญและรวมพลังขับดันจราจลสุดความสามารถเพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงและก้าวกระโดดโดยสมองอัจฉริยะ” (บุญทัน ดอกไธสง, 2565)

ในส่วนของนโยบายรัฐสวัสดิการในประเทศไทยเป็นในยุคของที่ท่านนำเสนออยู่ 2 ประเด็นก็คือการบริการเพื่อให้เกิดความสะดวกแก่พลเมืองไทยในการนับถือระบบศักยภาพแบบ AI ได้อีกประเด็นหนึ่งที่นำเสนอคือว่าเป็นการพัฒนามาตรฐานศาสตร์การบริหารรัฐ 4 ยุคสมัยเข้าสู่ AI และ Data science เข้ามาประกอบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดสมัยใหม่เป็นการวิเคราะห์วิจารณ์ในส่วนนี้เป็นการวิวัฒนาการรัฐประศาสนศาสตร์เราต้องเข้าใจก่อนว่าในส่วนของ AI นี้ในตัวประเทศไทยเองก็อาจจะมีใช้น้อยต้องยอมรับในส่วนนี้ แต่ถามว่าโลกสมัยเปลี่ยนไปแล้วเราสามารถที่จะเข้าถึงได้ไหม ตอบว่าสามารถที่จะเป็นไปได้ คงเป็นคำตอบในยุคของอนาคตอันใกล้นี้ การสร้างโครงสร้างที่ดีแล้วก็พัฒนาโครงสร้างที่คิดว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารรัฐกิจหรือเอกชนหรือว่าในบ้านเมืองก็แล้วแต่จะต้องมีหลักหรือมีแนวคิดใหม่ เช่นโรงพยาบาลประจำอำเภอในยุค New normal เป็นการนำเสนอในเรื่องของความสำคัญของการป้องกันโรคให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรงไปพร้อมกันกับการช่วยขยายโรงพยาบาลอำเภอไม่น้อยกว่า 150 – 200 เตียงจะช่วยให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นและยังนำเสนอในส่วน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) การบูรณาการหลักศีล 5 ซึ่งจะทำให้หมู่บ้านปลอดภัย มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนในชีวิต

การวิเคราะห์ถึง Disruption การบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ช้าและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้ เป็นการบริหารยุคใหม่ สิ่งสำคัญก็คือคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งปัจจัย 4 ที่ถือเป็นเครื่องดำรงอยู่ในชีวิตได้อันดับแรกเป็นเรื่องของอาหารแล้วยังมีเรื่องของที่อยู่อาศัย ปัจจัยรักษาโรค เป็นต้นที่ทำให้ประเทศชาติหรือประชาชนอยู่รอดได้ซึ่งปัจจุบันนี้นอกจากปัจจัยเหล่านั้นแล้วสิ่งสำคัญก็คือจะมีโรคภัยไข้เจ็บก็มาทำให้เป็นเหมือนลมพัดอย่างแรงนโยบายสาธารณะที่ดีผู้นำจะต้องเข้าใจเชิงนโยบายมีโปรแกรม สิ่งสำคัญคือวิสัยทัศน์ “มีวิสัยทัศน์ในการจะดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ไปสู่ความเจริญเป็นเมืองไทยที่มีความพัฒนาแล้วโดยเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่สำคัญที่มีปัญหาปากท้องจะต้องแก้ด้วยแนวทางของการสร้างความเข้มแข็งด้วยนโยบายเศรษฐกิจทางการเมืองซึ่งท่านอาจารย์ต่างก็ได้มอบใส่ไว้ 6 ข้อด้วยกัน”ดังนี้

นโยบาย 6 ประการ หรือหลัก 6 ประการ โดยตั้งอยู่บนพานอันเป็นสัญลักษณ์ของหลักธรรมค้ำจุนชาติที่เป็นธรรมและผลประโยชน์ของราษฎรทั่วแผ่นดินหลัก 6 ประการประกอบด้วย

1.จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

3. ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎร อดอยาก

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิมากกว่าเช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น

6. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร (คณะราษฎร, ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 (2475 - 76) (บุญทัน ดอกไธสง, 2565) โดยเน้นการนำ ไปปฏิบัติมากขึ้น เน้นการนำไปใช้เพื่อตอบสนองต่อประโยชน์ของสาธารณะมากกว่าที่จะเป็นแค่เพียงการสร้างองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์จะมุ่งไปสู่การตอบสนองเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นบอกหน่วยงานภาครัฐมากขึ้นเช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความเสื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น

โดยสรุปการบริหารประเทศรัฐประศาสนศาสตร์ยุคเปลี่ยนโลกก็ต้องมาวิเคราะห์ว่าโลกมันเปลี่ยนไปแล้วจึงจำเป็นจะต้องปรับตัวเข้าใจแล้วเข้าถึงแล้วไปสู่การพัฒนาต้องเปิดแนวคิดต่าง ๆ เปลี่ยนนโยบายที่เป็น New policy design ออกแบบทางรัฐไทยบนพื้นฐานของเศรษฐกิจดิจิทัลเป็นรัฐประหารดิทัล (บุญทัน ดอกไธสง, 2565) ซึ่งการวิเคราะห์นโยบายมีขอบข่ายครอบคลุม 4 ด้าน คือ1)การกำหนดนโยบาย 2)การนำนโยบายไปปฏิบัติ 3)การประเมินผลนโยบาย 4)การวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับของนโยบาย (วรเดช จันทรศร, 2541)

โดยสรุป Disruption ภาพรวมคือมีการบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ช้าและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้ เป็นการบริหารยุคใหม่ก็คือเป็นยุคดิจิตอลรวมถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บไม่ว่าจะเป็นโควิด 19 ไวรัสฝีดาษลิง เศรษฐกิจที่ย่ำแย่ คอร์รัปชั่นหรือปัญหาของคุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบรวมไปถึงการตรวจสอบได้โดยอาศัย AI แล้วก็ Big data เป็นในยุคดิจิทัล ผู้เขียนก็ได้นำเสนอค่อนข้างที่จะหลายยุคหลายสมัยมีเป้าประสงค์ที่จะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของโลกและแนวโน้มของอนาคต โดยเน้นประชาชนเป็นใหญ่ให้ประชาชนอยู่รอดจึงเป็นหนังสือที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านเป็นเรื่องใกล้ตัวซึ่งผู้วิจารณ์จึงได้นำเสนอในเรื่องรัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2 ของท่าน ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านไม่มากก็น้อยโดยผู้วิจารณ์ได้นำแนวคิดของท่านจากหนังสือของท่านอาจารย์ป๋า 500 กว่าหน้ามาย่อเหลือประมาณประมาณ 10 หน้าอีก 400 กว่าหน้าท่านใดสนใจสามารถติดต่อขอรับต้นฉบับหนังสือเล่มนี้ได้ที่ท่านอาจารย์ป๋า

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อยจังหวัด พระนครศรีอยุธยา (จำหน่ายเล่มละ 199 บาท) แต่ถ้าซื้อเล่มเดียวไม่ขาย แจกฟรีซึ่งท่านบอกว่าถ้าท่านใดต้องการสามารถมาขอที่ท่านได้เป็นการแจกจ่ายแนวคิดและเป็นธรรมทานไปในตัวด้วย ผู้วิจารณ์จึงหวังว่าทุกท่านจะได้ประโยชน์จากการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้

ผู้วิจารณ์ได้สรุปรัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลกในรูปแบบตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 : สรุปภาพรวมของรัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลกโดยผู้วิจารณ์

ประเด็นหลัก	แนวคิด ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ผู้วิจารณ์
1. มองหน้าแลหลัง (Look back)	ชวนคิดชวนดูการบริหารรัฐกิจในยุคก่อนและยุคปัจจุบันโดยเฉพะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบกับประเทศในยุโรปที่เป็นประเทศที่มีความเจริญแล้วพร้อมทั้งที่มีการบริหารจัดการโดยอาศัยศาสตร์ที่เรียกกันว่า “รัฐประศาสนศาสตร์”มีวิวัฒนาการในการใช้หลักคิดและการนำเทคโนโยลีสมัยใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือในการบริหารองค์กรหรือภาครัฐ	แนวคิดของการบริหารรัฐกิจหรือ ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลกโดยมีความริเริ่มจากทางตะวันตก แต่บริบทแต่ละพื้นที่ของการบริหารมีความแตกต่างออกไป ด้วยทรัพยากรมนุษย์ หรือ ทรัพยากรด้านต่าง ๆที่มีความเฉพาะของประเทศหรือพื้นที่นั้น ๆ อย่างไรก็ตามการบริหารรัฐกิจ หากมีแนวคิดที่ประกอบด้วยการหลักการ วิธีการ หรือ พันธกิจที่มีระบบ ที่ท่านอาจารย์ป่าได้นำเสนอก็คงเป็นการบริหารที่เป็นระบบชัดเจนและสามารถจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การบริหารรัฐกิจในยุค New Normol 6 กระบวนทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์	แสดงถึงบทบาทของความรับผิดชอบระหว่างนโยบายและวัตถุประสงค์สิ่งสำคัญก็คือท่านเน้นในเรื่องของวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศชาติไปในสู่กระบวนการที่เรียกว่าออกแสดงความคิดเห็นได้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่ใช่เรียนเฉพาะในตัวอักษรแต่เป็นการสร้างแนวคิดที่จะต่อยอดในการทำงานรวมไปถึงการเปิดรับ AI, Big Data, Machine, Learning, Deep learning เป็นต้นประกอบกับ 6 กระบวนทัศน์ซึ่งกระบวนทัศน์สุดท้ายก็คือ กระบวนทัศน์ที่ 6 รัฐประศาสนศาสตร์ คือ ธรรมาภิบาล (Governance) ค.ศ.1990 – ปัจจุบัน	การนำ AI มาใช้และแนวคิดที่เป็นการบริหารสมัยใหม่เป็นลักษณะทำงานที่เป็นเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ (เหมือนเราหิวโหยก็ต้องหุงหาอาหารกินเพื่อรับประทาน เป็นต้น)และมีการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโลกและมีส่วนของการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดก็จะเป็นการปรับโครงสร้างที่ทำให้การทำงานของมนุษย์เกิดเป็นผลที่ชัดเจนสามารถส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็วหรือแม้กระทั่งการใช้ปัญญาประดิษฐ์หรือ AI เข้ามาใช้แทนมนุษย์ทำให้ประหยัดทรัพยากรหลักแล้วก็ใช้ทรัพยากรที่มีให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
3. Disruption การปรับตัว เสนอแนวคิดว่าด้วยเรื่องการแยกและรวมการปกครองรัฐกิจ (ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง)	เสนอให้มีการบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ซ้ำและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้, การบริหารประเทศรัฐประศาสนศาสตร์ยุคเปลี่ยนโลกก็ต้องมาวิเคราะห์ว่าโลกมันเปลี่ยนไปแล้วจึงจำเป็นจะต้องปรับตัวเข้าใจแล้วเข้าถึงแล้วไปสู่การพัฒนาต้องเปิดแนวคิดต่างๆเปลี่ยนนโยบายที่เป็น New policy design ออกแบบทางรัฐไทยบนพื้นฐานของเศรษฐกิจดิจิทัลเป็นรัฐดิจิทัล ท่านอาจารย์มองไว้ก็คือตัว P เป็นส่วนที่สามารถเปลี่ยนโลกได้ P ตัวนี้ก็คือ People คือประชาชนเสียงจากประชาชนใน สิ่งสำคัญก็คือคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งปัจจัย 4 ที่ถือเป็นเครื่องดำรงอยู่ในชีวิตได้อันดับแรกก็จะเป็นเรื่องของอาหารแล้วก็มีในเรื่องของที่อยู่อาศัย ปัจจัยรักษาโรคหรือสวัสดิการต่าง ๆที่ประชาชนควรได้รับเพราะเป็นผู้เสียภาษีถือว่าเป็นปัจจัยที่ที่ทำให้ประเทศชาติหรือประชาชนอยู่รอดได้	เป็นการเสนอแนวคิดใหม่ในการบริหารรัฐกิจโดยมีฐานคิดคือการบริหารยุคใหม่เป็นยุคดิจิทัล รวมถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บไม่ว่าจะเป็นโคโรนา 2019 ไวรัสฝีดาษวานรเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ คอร์รัปชั่นหรือปัญหาของคุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบรวมไปถึงการตรวจสอบได้โดยอาศัย AI แล้วก็ Big data เป็นในยุคดิจิทัล โดยฝ่ายบริหารจำเป็นต้องมองถึงปัญหาของประชาชนและพร้อมที่จะแก้ปัญหาทันทีก่อนที่จะเกินเยียวยา ศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐประศาสนศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่สามารถแก้ปัญหาทั้งระบบโครงสร้างและปัญหาในระดับปฏิบัติการได้จริง แต่ต้องนำไปใช้จริงถึงจะเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ เปลี่ยนโลกไปสู่ยุคดิจิทัลได้

สรุป

ทั้ง 3 ประเด็นที่ท่านผู้เขียนได้นำเสนอผู้วิจารณ์ได้นำมาเขียนในครั้งนี้ประกอบด้วยรัฐประศาสตร์เปลี่ยนโลกในยุค 5G ซึ่ง (ประเด็นที่ 1) เป็นการชวนคิด ชวนดู ชวนพิจารณาในรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งอยู่ในทฤษฎีหรือแนวคิดในประเทศที่มีความเจริญแล้วและย้อนหลังถึงยุคที่ประเทศไทยเราได้นำศาสตร์เหล่านั้นมาใช้ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่มีแผนในการปฏิบัติงานหรือมีแนวคิดที่ทำให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์มากขึ้น (ประเด็นที่ 2) คือการบริหารจัดการรัฐกิจในยุค New normal ซึ่งเราต้องอาศัยเทคโนโลยีหรือ AI เข้ามาใช้ในการบริหารองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการศึกษาการติดต่อประสานงานจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลเป็น Big data และที่ขาดไม่ได้คือ หลักธรรมาภิบาล สิ่งสำคัญถ้าเราอยากเปลี่ยนโลกเราต้องเริ่มจากตัวเราเองที่จะเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ๆเปลี่ยนกันทำการกระทำใหม่ ๆ ตามหลักพุทธศาสนาว่า ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นมีความผันแปรเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่จีรังยั่งยืนเลยและ (ประเด็นที่ 3) คือ Disruption มีการบริหารรัฐกิจในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองพิเศษ ซึ่งเน้นอาศัยตนเองเป็นหลัก มีการกระจายอำนาจและบริหารงานไม่ช้าและเป็นธรรมสามารถแข่งขันกับส่วนกลางได้ โดยต้องมองถึงประชาชนเป็นหลักของประเทศเพราะว่าประเทศไทยเป็นเมืองที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสิ่งที่จะทำให้ประชาชนเป็นประชาธิปไตยได้คือการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างอาชีพเพื่อให้ประชาชนอยู่รอดในสถานการณ์ที่มีโรคระบาดหรือมีการคอรัปชั่นบ้านเมืองขาดคุณธรรมจริยธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงจะต้องมาเข้าใจถึงปัญหาของประชาชนและแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วอาจารย์ท่านแนะนำเสนอในเรื่องของ 3 ประเด็นนี้ทำให้ผู้อ่านได้มีความรู้ความเข้าใจและมีแนวคิดใหม่ ๆ สมกับชื่อเรื่องว่า “รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2”

เอกสารอ้างอิง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). *ทำบุญอายุวัฒนมงคล 80 ปี ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง 17 มิถุนายน 2562.* สืบค้น 28 กรกฎาคม 2565, จาก https://soc.mcu.ac.th/?p=2703

เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธ์. (2549). *ภาพรวมและแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์.* นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญทัน ดอกไธสง. (2537). *การจัดองค์การ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2565). *รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก 2.* พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรเดช จันทรศร. (2541). *การนำโยบายไปปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหายบล็อกและการพิมพ์ จำกัด.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2553). *แนวคิดและความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ.* สืบค้น 29 กรกฎาคม 2565, จาก http://www.wiruch.com

สมพงษ์ เกษมสิน. (2517). *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2540). *สาธารณบริหารศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Henry, N. (1995). *Public Administration and Public Affairs*. Englewood Cliffs: N.J.Prentice Hall, Inc.

Simon, H. A. (1947). *Administrative Behavior.* New York: Macmillian.

ภาคผนวก

ขั้นตอนการปฏิบัติงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ขั้นตอน	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
1				
2		ตลอดปี	บทความเข้าสู่ระบบ Internet (Thaijo)	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
3	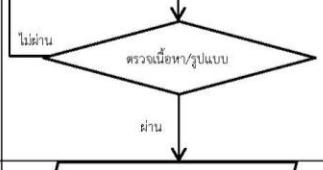	3 วัน	- พิจารณาเนื้อหา และรูปแบบของบทความเบื้องต้น - เมื่อมีการแก้ไขเบื้องต้น ได้ส่ง Template ของวารสารไปให้ผู้เขียน - ถ้าผ่าน ไปขั้นตอนที่ 3 - ถ้าไม่ผ่าน กลับไปขั้นตอนที่ 1	- ผู้ดูแลบทความ
4		1-3 วัน	- นำบทความที่สมบูรณ์เข้าสู่ระบบ	- ผู้เขียนบทความ - ผู้ดูแลบทความ
5		1 วัน	- แต่งตั้งผู้ดูแลบทความ เพื่อรับผิดชอบขั้นตอนการทำงานของบทความในระบบ Thaijo	- บรรณาธิการ - หัวหน้ากองบรรณาธิการ
6		1 วัน	- แต่งตั้งผู้ทรงวุฒิพิจารณาบทความ โดยเลือกผู้ทรงที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญตรงตามสาขาของบทความ - บทความภายใน ส่งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกพิจารณา - บทความภายใน ส่งผู้ทรงคุณวุฒิภายในพิจารณาโดยไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความ	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
7		1-2 วัน	- ติดต่อประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาบทความ - ถ้าไม่รับพิจารณา กลับไปขั้นตอนที่ 6 - ถ้ารับพิจารณา ไปขั้นตอนที่ 8	- ผู้ดูแลบทความ
8		1 วัน	- จัดเตรียมบทความ ลบชื่อผู้เขียนบทความ - จัดเตรียมแบบประเมินตามประเภทบทความ - ส่งบทความให้กับผู้ทรงคุณวุฒิในระบบ Thaijo หรือตามช่องทางต่างๆ เช่น โทรศัพท์, E-mail,Line,Facefook เป็นต้น	- ผู้ดูแลบทความ
9	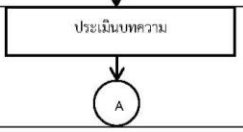	15 วัน	ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตามเงื่อนไขและส่งกลับคืนกองบรรณาธิการตามระยะเวลาที่กำหนด โดยพิจารณาผ่านระบบ หรือพิจารณาผ่าน PDF Print Out หรือไฟล์ Words	- ผู้ดูแลบทความ

ลำดับ	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
10	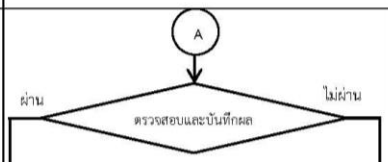	1 วัน	ตรวจสอบความเรียบร้อยและความถูกต้องของการประเมินบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ และทำการบันทึกลงในระบบ - ถ้าบทความผ่าน ไปขั้นตอนที่ 11 เพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงวุฒิ - ถ้าบทความไม่ผ่าน ไปขั้นตอนที่ 11 เพื่อกองบรรณาธิการพิจารณาต่อไป	- ผู้ดูแลบทความ
11		7 วัน	- รวบรวมผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ **กรณีบทความผ่านการประเมิน** - แสกนไฟล์ต้นฉบับผลการพิจารณาจากผู้ทรงวุฒิจัดเก็บในฐานข้อมูล **กรณีบทความไม่ผ่านการประเมิน** - ส่งบทความให้กองบรรณาธิการพิจารณา	- ผู้ดูแลบทความ
12	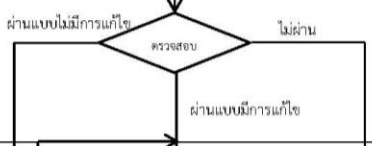	1 วัน	ตรวจสอบความถูกต้องและเรียบร้อยของบทความ - ถ้าผ่านแบบไม่มีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 16 - ถ้าผ่านแบบมีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 13 - ถ้าไม่ผ่าน ไปขั้นตอนที่ 22	- ผู้ดูแลบทความ
13	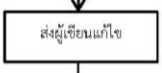	7 วัน	- ส่งไฟล์ข้อคิดเห็นของผู้ทรงวุฒิให้ผู้เขียนได้ดำเนินการแก้ไขบทความ	- ผู้ดูแลบทความ
14		1-5 วัน	- ผู้เขียนแก้ไขบทความตามผู้ทรงคุณวุฒิ และส่งกลับให้กองบรรณาธิการผ่านระบบ	- ผู้ดูแลบทความ
15		1 วัน	- ตรวจสอบความถูกต้อง - ถ้าแก้ไขไม่ครบตามผู้ทรงคุณวุฒิ ไปขั้นตอนที่ 13 - ถ้าแก้ไขครบตามผู้ทรงคุณวุฒิ ไปขั้นตอนที่ 16	- ผู้ดูแลบทความ
16		1-2 วัน	- ออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์ เพื่อยืนยันการรับตีพิมพ์ โดยมีเงื่อนไขการออกหนังสือตอบรับต้องหลังจากชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์แล้วเท่านั้น	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ
17	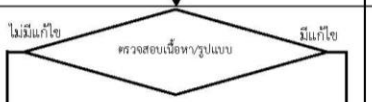	1 วัน	- กองบรรณาธิการตรวจสอบความควบถ้วนของการแก้ไข - ถ้ามีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 18 - ถ้าไม่มีการแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 19	- ผู้ดูแลบทความ
18	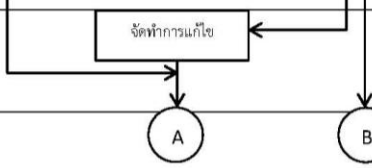	1 วัน	กองบรรณาธิการทำการแก้ไขเนื้อหาและรูปแบบของบทความให้ควบถ้วน	- ผู้ดูแลบทความ

ลำดับ	ผังกระบวนการ	ระยะเวลา	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
19	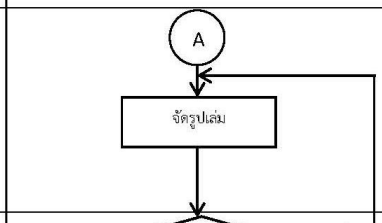	3 วัน	จัดรูปเล่มตามรูปแบบของวารสารกำหนด	- ฝ่ายจัดรูปแบบ
20	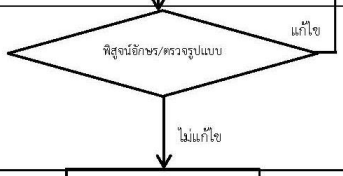	2 วัน	ตรวจอ่านบทความ พิสูจน์อักษร ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามวารสาร - ถ้ามีแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 19 - ถ้าไม่มีแก้ไข ไปขั้นตอนที่ 21	- ผู้ดูแลบทความ - กองบรรณาธิการ - ฝ่ายพิสูจน์อักษร
21	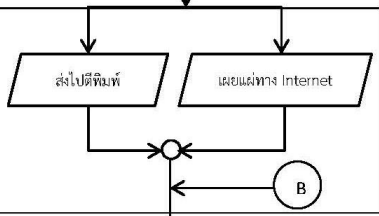	1 วัน	- ส่งไฟล์รูปเล่มที่สมบูรณ์ให้โรงพิมพ์ - อัพบทความที่สมบูรณ์เข้าสู่ระบบ - จัดรูปหน้าปกของแต่ละฉบับ	- โรงพิมพ์ - ผู้ดูแลบทความ - ฝ่ายจัดรูปเล่ม
22	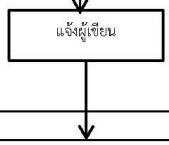	1 วัน	- แจ้งผู้เขียนกรณียกเลิกการตีพิมพ์บทความ (Reject) - แจ้งผู้เขียนกรณีตีพิมพ์ผ่านระบบ Thaijo และ E-mail.	- หัวหน้ากองบรรณาธิการ - ระบบ Thaijo (Auto)
23	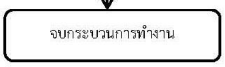			

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่อง**ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ เช่น ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี (2562) เป็นต้น

2. การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (องฺ.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ธิติวุฒิ หมั่นมีและคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา*.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อหนังสือ*//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

James, C. (2013). *Office markets & public policy.* Chichester, West Sussex: Wiley.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง.//(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม.* (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

(4) บทความในวารสาร

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//*ชื่อวารสาร,*//ปีที่(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/*ชื่อสารานุกรม*//(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน).//ชื่อบทความ.//*ชื่อหนังสือพิมพ์*,//เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อวิทยานิพนธ์*//(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//*ชื่อเรื่อง*//(รายงานผลการวิจัย).//สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). *รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(9) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน).//ตำแหน่ง//[บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

(10) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//*ชื่อเรื่อง*.//สืบค้น วัน เดือน ปี,//จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?.* Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha

(11) ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง.//(พ.ศ.,วันที่ เดือนที่ประกาศ).//*ราชกิจจานุเบกษา.//*เล่ม ตอน.//หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

(12) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.//(ปีพิมพ์, วัน เดือน).//ชื่อบทความ.//*ชื่อหนังสือพิมพ์.//*น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. *ไทยรัฐ*. น. 3.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)
Corresponding Author E-mail: E-mail:

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 250 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย, 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีใดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) นำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย อาทิเช่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และหรือข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

ธรรมะไทย. (2563). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). *รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?.* Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

James, C. (2013). *Office markets & public policy.* Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:

Abstract (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1. 2. and 3. Populations and sample, research tools, Data collection, Data analysis, Statistics used for data analysis. Findings were as follows: (present only the most interesting research findings)

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

Research Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

Methodology (18 pt)

(16 pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative), Statistics used to analyzed the data.

Results (18 pt) (Present to cover all set objectives)

(16 pt) results of the research answer all objectives

Figure 1: (Name of the figure, if any))

Source: mention the name of the source

Figure captions .....

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table, if any)

Table explanation .....

.....

.....

.....

.....

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources

Body of knowledge (18 pt)

(16 pt) Point out the body of knowledge or achievement from the research work. Synthesize the knowledge in form of a model/ Model structure that is concise and easy to understand

Recommendations (18 pt)

(16 pt) Summarize all research findings in brief, concise and to the point with recommendations derived from the research work as to use the research results and recommendation for further research

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)
Corresponding Author E-mail: E-mail:

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 250 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords:3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt) เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความวิชาการ

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:

Abstract (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 250 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Content (18 pt)

(16 pt)

Figure 1: (Name of the figure, if any))

Source: mention the name of the source

Figure captions

Table 1 (Name of table, if any)

Table explanation

Conclusion (18 pt)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA) References in contents and at the end must be consistent.